Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Katedra verejnej správy a krízového manažmentu

ZBORNÍK

KRÍZOVÉ SCENÁRE V SYSTÉME PRÍPRAVY KRÍZOVÝCH MANAŽÉROV NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH BEZPEČNOSTNÉHO ZAMERANIA

Z medzinárodnej vedeckej konferencie,
ktorá je súčasťou plnenia integrovanej vedeckovýskumnej úlohy A PZ v Bratislave

Bratislava
2016

RECENZENTI:
prof. Ing. Anton OSVALD, CSc.
doc. JUDr. Stanislav KRIŽOVSKÝ, PhD.

GARANT: prof. PhDr. Ján BUZALKA, CSc.

VEDECKÝ VÝBOR: Ing. Marian Saloň, PhD., štátny tajomník MV SR
prof. JUDr. Ing. Viktor Porada, DrSc. Dr. h. c. mult.
JUDr. Lenka Hmírová, SKR MV SR
doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD., A PZ v Bratislave
doc. JUDr. Mojmír Mamojka, PhD., A PZ v Bratislave
prof. Ing. Karol Balog, PhD., STU Bratislava
prof. Ing. Ladislav Šimák, CSc. FŠI ŽU Žilina
prof. Ing. Miroslav Kelemen, PhD., VŠBM Košice
prof. nadzw. dr. hab. Leszek F. Korzeniovski, AWF Kraków
prof. PhDr. Ján Buzalka, CSc., APZ
doc. Ing. Josef Kellner, CSc., UO Brno
doc. PhDr. Marian Brzybohatý , PhD. PA ČR v Praha
doc. PhDr. Jacek Dworzecki, PhD., Pomorska akadémia v Slupsku
Dr. Antonio Olak, PhD., Wyższa Szkola Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych w Katowicach
prof. Ing. Vojtech Jurčák, PhD. AOS L. Mikuláš
prof. Ing. P. Nečas, PhD., VŠBM v Košiciach
prof. Ing. Ladislav Hofreiter, CSc., FBI ŽU v Žiline
doc. Dr. Vladimír Blažek, CSc., A PZ v Bratislave
prof. Dr. Jozef Balga, PhD., APZ
doc. PhDr. Andrzej Urbanek, PhD., Pomorska akadémia v Slupsku
pplk. Ing. Vladimír Andrássy, AOS v L. Mikuláš
prof. RNDr. Iveta Marková, PhD.
prof. Ing. Jana Müllerová, PhD.
Mgr. et Bc. Josef Kříha, VŠERŠ, České Budějovice
dr hab. Waldemar Zubrzycki - Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie
dr Tomasz Pączek - Akademia Pomorska w Słupsku
dr Mariusz Michalski - Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach
dr Paweł Łabuz - Wyższa Szkoła Prawa i Administracji Rzeszów-Przemyśl
prof. zw. dr hab. Kuba Jałoszyński, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie
dr Jarosław Jabłoński, Wojska Specjalne Sił Zbrojnych RP
mjr. Ing. Milan Marcinek, PhD., A PZ v Bratislave

ORGANIZAČNÝ VÝBOR: doc. PhDr. Jacek Dworzecki, PhD., Pomorska akadémia v Slupsku
doc. Dr. Vladimír Blažek, CSc., A PZ v Bratislave
mjr. Ing. Marian Suja, PhD., A PZ v Bratislave
npor. JUDr. Eva Keméňová, A PZ v Bratislave
npor. Ing. Matúš Grega, AOS Liptovský Mikuláš
Bc. Katarína Junasová, A PZ v Bratislave

Z prednesených a dodaných príspevkov zborník zostavil:
mjr. Ing. Marian SUJA, PhD., mjr. Ing. Milan Marcinek, PhD.

Technický garant: mjr. Ing. Marian SUJA, PhD.

© Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2016

ISBN 978-80-8054-662-5
EAN 9788080546625

OBSAH:

Úvod **7**

Analýza bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov **9**
Ján BUZALKA 9

Výsledky a prínos medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“ **20**
Vladimír BLAŽEK 20

Systém krízových scenárov aplikovaných v oblasti migrácie osob na území Európskej únie **54**
Jozef BALGA, Eva KEMÉŇOVÁ 54

Vybrané aspekty údržby zásahovej techniky pre elimináciu krízových situácií **61**
Petra ANDOROVÁ, Milan MARCINEK 61

Kybernetická bezpečnosť a jej možné implikácie na systém vzdelávania Slovenskej republiky **76**
Miroslav BRVNIŠŤAN 76

Požiadavky na systém krízového manažmentu a spôsobilosti manažérov pri riešení krízových scenárov **83**
Ladislav ČERI 83

Krízové scenáre hospodárskej mobilizácie **96**
Jaroslava DEMČÁKOVÁ 96

Východiská riešenia vedeckovýskumnej úlohy v Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole polície v Szczytne v rámci medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy pod názvom: Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov v Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Vysokej škole bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej školy manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katoviciach **102**
Jacek DWORZECKI, Andrzej URBANEK 102

Simulačný systém pre tvorbu scenárov krízového manažmentu a prípadová štúdia: nehoda s hromadným postihnutím osôb **118**
Karol FABIÁN, David KOLÁR, Dušan FRANCŮ 118

Profesionálnou prácou v preprave nebezpečných látok po pozemných komunikáciách proti predchádzaniu krízových situácií **123**
Miroslav FELCAN, Milan MARCINEK 123

Kultura bezpieczeństwa i jej znaczenie dla zrównoważonego rozwoju **140**
Agnieszka FILIPEK 140

Úloha pripravenosti mladých generácií na krízové situácie na Slovensku **150**
Erik GÖRNER 150

Krízové scenáre v systéme prípravy krízových manažérov na vysokých školách bezpečnostného zamerania 158
Matúš GREGA / Vladimír ANDRASSY 158

Komplexita prostredia a problémy predikcie jeho stavov 171
Ladislav HOFREITER 171

Eliminace radioaktivní zátěže po zpracování uranových rud v lokalitě Mydlovary 179
Štěpán KAVAN 179

K bezpečnosti schengenského priestoru v kontexte migračnej krízy 21. storočia 185
Juraj KEŠEĽ 185

Kryzys jako przedmiot nauk o bezpieczeństwie (securitologii) 199
Leszek Fryderyk KORZENIOWSKI 199

Interdisciplinární paradigma profesně orientovaného terciálního bezpečnostního vzdělávání přislušníků komunálních a bezpečnostních sborů v edukační optice aktivizujících inscenačních metod (scénářů) 210
Josef KŘÍHA 210

Modelové situace jako nástroj přípravy krizových manažerů 224
Radek MITÁČEK 224

Legislatíva a pripravenosť Slovenskej republiky k projektu eCall 229
Jana MORAVČÍKOVÁ 229

Effect of manufacturing process of composite boards made from wood particles to their fire properties 242
Jana MÜLLEROVÁ, Juraj VÁCVAL 242

Sociálny systém ako objekt pôsobenia a subjekt eliminácie bezpečnostných rizík 253
Karol MURDZA 253

Scénáře ohrožení elektrizačních soustav jako součást ochrany kritické infrastruktury 261
Josef NAVRÁTIL, Josef KELLNER, Bohumír MARTÍNEK 261

Krízová komunikácia v cudzom jazyku 273
Iveta NOVÁKOVÁ 273

Požiadavky na osobnosť krízového manažéra 283
Monika PAJPACHOVÁ 283

GIS ako podpora riešenia krízových situácií 299
Igor PAVLOVIČ 299

Концепция культуры безопасности. Генезис и современность 310
Juliusz PIWOWARSKI 310

Migračné saldo krajín Európskej únie a jeho vplyv na bezpečnosť 320
Peter POLJAKOVIČ 320

The problems of the limits of the human rights in the context of crisis management 330
Birutė PRANEVIČIENĖ - Violeta VASILIAUSKIENĖ 330

Možnosti a úskalia využívania projektov a scenárov v príprave krízových manažérov 341
Ladislav ŠIMÁK - Vladimír MÍKA 341

Rezolučné konanie pri riešení krízových situácií na finančnom trhu 350
Jana ŠIMONOVÁ, Ladislav DUDOR 350

Príprava manažérov na AOS GMRŠ na riešenie krízových situácií v logistickej podpore ... 354
Miroslav ŠKOLNÍK 354

Analýza vplyvu krízového manažmentu na obranné plánovanie 362
Gustáv TARCSI 362

Гражданская защита в высшем образовании на Украине 371
Inga URIADNIKOVA 371

Wpływ specyfiki i charakteru danej gminy jako determinanta poziomu bezpieczeństwa i występujących zagrożeń 382
Tomasz WAŁEK 382

Using a case-study method in the training of professionals and the public of security issues 394
Vasyl ZAPLATYNSKYI 394

Záver 401

Menný register 402

ÚVOD

Medzinárodná vedecká konferencia s názvom: ***„Krízové scenáre v systéme prípravy krízových manažérov na vysokých školách bezpečnostného zamerania“*** konaná 02. - 03.12.2015 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave za účasti významných domácich a zahraničných odborníkov, bola jedným z významných výstupov riešenej a obhájenej medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy *„Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“*, ktorá je súčasťou plnenia integrovanej vedeckovýskumnej úlohy Akadémie Policajného zboru v Bratislave *„Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vedeckej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy“*.

Cieľom medzinárodnej vedeckej konferencie bolo:

- Prezentácia výsledkov záverečnej správy vedeckovýskumnej úlohy *„Metodológia tvorby* typových *krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“*.
- Analýza súčasného stavu, problémy a výzvy využívania krízových scenárov v systéme prípravy krízových manažérov na vysokých školách bezpečnostného zamerania.
- Identifikácia a prognóza možnosti ďalšieho využitia krízových scenárov v bezpečnostnej praxi.

K naplneniu cieľa konferencie autori jednotlivých príspevkov zborníka napríklad prezentujú výsledky realizovanej vedeckovýskumnej úlohy s dôrazom na:

- tvorbu krízových scenárov pre prípravu krízových manažérov verejnej správ na vysokých školách bezpečnostného zamerania (Blažek V., Grega M a Andrassy V., Dworzecki J. a Urbanek A.),
- rozpracovanie teoretických základov tvorby krízových scenárov (Buzalka J., Korzeniowski F. L., Murdza K.),
- využitie simulačných technológií v edukácii manažérov (Fabián K., Kolár D., Franců D., Pavlovič P.),
- edukačné skúsenosti v práci s krízovými scenármi (Šimák L., Míka V.),
- aktuálne otázky krízových scenárov (Balga J., Keméňová E., Brvnišťan M., Felcan M., Marcinek M., Filipek A., Demčáková J., Görner E., Hofreiter L., Kavan Š., Kříha J., Mitáček R., Moravčíková J., Müllerová J., Vácval J., Navrátil J., Kellner J., Martínek B., Nováková I., Kešeľ J., Pajpachová M., Piwowarski J., Poljakovič J., Pranevičiené B., Šimonová J., Dudor L., Vasiliauskiené V., Školník M., Tarcsi G., Uriadnikova I., Walek T., Zaplatynskyi V.)
- zamýšľanie sa nad problematikou *„stavu rozvoja teórie a praxe, tvorby a využitia krízových scenárov vo verejnej správe“*,
- hľadanie odpovedi na mnohé otázky vyššie predostreté a zložité problematiky.

Práve zložitosť predmetu záujmu a odborného profilovania autorom sa stalo prínosom v šírke pohľadu na riešené otázky, v rozmanitosti prístupov, ako aj voľbe uplatnených vedeckých prístupov a metodológie.

Poslaním predkladaného zborníka je prezentovať poznatky a výsledky teoretickej a praktickej činnosti odborníkov v bezpečnostnej oblasti, prispieť k rozpracovaniu základných východísk metodológie tvorby krízových scenárov pre prípravu krízových manažérov vo verejnej správe na vysokých školách bezpečnostného zamerania, prispieť k rozpracovaniu a spresneniu pojmového aparátu, prispieť k prezentácii výsledkov vedeckovýskumnej činnosti, umožniť konfrontovať prístupy riešenia, získané skúsenosti a poznatky v širšom medzinárodnom rozmere, prezentovať

súčasný stav rozpracovania predmetných otázok a predostrieť nové podnety na teoretickou diskusiu pre odborníkov z bezpečnostnej komunity.

Organizačný výbor konferencie

ANALÝZA BEZPEČNOSTNÝCH RIZÍK A TVORBA KRÍZOVÝCH SCENÁROV

Ján BUZALKA

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *Tvorba a využívanie krízových scenárov, filozofické zdroje, stochastické chápanie bezpečnostnej reality, neistota a neurčitosť javov a procesov v bezpečnostnom prostredí, neurčitosti je možné odhadovať prípadne modelovať pomocou špecifických metód, analýza rizika - základ tvorby krízového scenára, modelovanie rizík v podobe krízového scenára, posúdenie pravdepodobnosti vzniku nežiaduceho javu, posúdenie miery prijateľnosti zistených rizík, spracovanie variant krízových scenárov, prístupy k tvorbe krízových scenárov, zaobchádzanie s rizikom ponúka základné prístupy k tvorbe krízových scenárov.*

Kľúčové slová: *krízový scenár, bezpečnostné prostredie, deterministické a stochastické prostredie, neurčitosť, neistota, analýza rizika, identifikácia rizík, identifikácia aktív, zaobchádzanie s rizikom, akceptovateľnosť rizika, redukcia rizika, modelovanie rizík, modely deskriptívne, modely matematické.*

Abstract*: Construction and use of crisis scenarios, philosophical sources, stochastic understanding of the security reality, uncertainty and indefiniteness of phenomena and processes in the security environment and indeterminateness can be estimated or modelled using specific methods , risk analysis - the basis for the construction of a crisis scenario, modelling of risks in the form of a crisis scenario, assessment of the likelihood of origination of an unwanted phenomenon, assessment of the degree of acceptability of the identified risks, processing of variants of crisis scenarios, approaches to the construction of crisis scenarios and treatment of risk offer basic approaches to the construction of crisis scenarios.*

Key words: *crisis scenario, security environment, determinist and stochastic environment, indefiniteness, uncertainty, risk analysis, risks identification, assets identification, treatment of risk, acceptability of the risk, risk reduction, risk modelling, descriptive models, mathematical models.*

ÚVOD

Pri rozpracovávaní tejto problematiky bolo potrebné rešpektovať nasledujúce paradigmy. **Prvou** z nich je poznanie o nevyhnutnosti ďalšieho rozpracovania a prehĺbenia teoretickej reflexie súčasného stavu a perspektív vývoja bezpečnostnej praxe a nárastu intenzity a frekvencie krízových javov a procesov vo všeobecnosti a osobitne v oblasti fungovania spoločenských systémov.

Ukazuje sa ako nevyhnutné pristúpiť od analýzy empirických skúseností, ich usporiadania do viac-menej ucelených metodických koncepcií k vedeckému výskumu, smerujúcemu k odhaľovaniu zásadných kauzálnych súvislostí, ku spresňovaniu predmetu, kategoriálneho aparátu a vlastných metód poznávania tohto segmentu bezpečnostnej reality. Ide v tejto súvislosti najmä o precizáciu a vymedzenie vzťahu vedeckej teórie krízových scenárov k širšiemu obsahu dynamicky sa rozvíjajúcej sekuritológie (vedy o bezpečnosti).[1]

Druhou paradigmou je skutočnosť, ktorú ukázalo štúdium dostupných odborných zdrojov a ich analýza. Problematika krízového manažmentu vo všeobecnosti a teórie krízových scenárov osobitne je prepracovanejšia v oblastiach, ktoré odrážajú potreby bezpečnostnej praxe pri riešení prírodných, technicko-technologických, ekonomických (podnikových, firemných) hrozieb než v oblastiach, kde sa prejavujú ohrozenia fungovania spoločenských systémov, konkrétne verejnej správy.

Je možné sa však domnievať, že v priebehu precizácie vedeckých prístupov pre túto oblasť budú postupne niektoré všeobecne platné teoretické axiómy a prístupy teórie využiteľné v špecifickej podobe aj pre zvládanie rizík spoločenskej sféry a zároveň na základe intenzívneho vedeckého

[1]Pozri HOFREITER, L.: Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia. ŽU Žilina 2004, ďalej REITŠPÍS, J. a kol: Manažérstvo bezpečnostných rizík. ŽU Žilina 2004, tiež KORZENIOWSKI, L., F.: *Securitologia na poczatku XXI wieku*. In. Securitologia, EAS, Krakow, tiež BALOG, K.: *Integrální bezpečnost*. Edice SPBI Spektrum 60, 2009.

poznávania a teoretického zovšeobecnenia budú postupne definované špecifické, účinné metódy a postupy tvorba a využívanie krízových scenárov.

Treťou paradigmou je skutočnosť, že tvorba a využívanie **krízových scenárov** je explicitným príkladom prelínania vedeckých prístupov odborníkov v oblasti krízového manažmentu vo všeobecnosti, špecificky v segmente verejnej správy a manažmentu bezpečnostných rizík.

Teoretické /všeobecno-filozofické/ prístupy

Pri utváraní a rozpracovávaní teórie tvorby krízových scenárov sa ukazuje ako užitočné a potrebné vymedziť jej filozofické zdroje. Je to predovšetkým z toho dôvodu, že pojmy **kríza** a **riziko** sú špecifickým výrazom z oblasti bezpečnostných teórií a nadväzujú na základné filozofické kategórie **nevyhnutnosti a náhodnosti.** Pričom z dialektiky si pamätáme, že náhodnosť je vlastne formou prejavu nevyhnutnosti. Pojmy kríza a riziko sú využívané v súvislosti s nejednoznačnosťou priebehu procesov v bezpečnostnej realite a tým aj nejednoznačnosťou ich výsledkov.

Ontologické korene vyjadrujú skutočnosť, že riziko je po expozícii nebezpečenstva javom objektívnym, ktorý je súčasťou bezpečnostnej reality v konkrétnom posudzovanom systéme. Je ale potrebné zdôrazniť, že bez expozície, teda bez existencie hodnotiaceho subjektu (vedomia, spoločnosti, jednotlivca) riziko nemá negatívny význam pre systém, a až vo vzťahu k cieľom, potrebám a záujmom hodnotiaceho subjektu nadobúda negatívny charakter. Tu sa ontologické korene prelínajú s koreňmi gnozeologickými.

Gnozeologické korene je možné vnímať ako charakteristiku, vyjadrujúcu vplyv určitého javu, deja (exponovaného nebezpečenstva) na vedomie hodnotiaceho subjektu, pričom tento vplyv postupne nadobúda charakter vnímania, chápania a hodnotenia v podobe odrazu vo vedomí, teda koniec koncov v poznávaní tohto exponovaného nebezpečenstva. Ide vlastne o pomer medzi **očakávanou stratou** (negatívnym účinkom) a **neurčitosťou očakávanej straty.**

Pri hodnotení bezpečnostných rizík, pri ich prognóze, pri prijímaní adekvátnych rozhodnutí, aj pri ich realizácii sa často objavuje problematika **neistoty** (uncertainty) a **neurčitosti,** ktorá je explicitne obsiahnutá v bezpečnostnom prostredí. Neistota v týchto prípadoch vyplýva z objektívnych ale aj subjektívnych príčin. Objektívne príčiny neistoty sú prejavom toho, že javy a deje bezpečnostného prostredia sa vyskytujú často náhodne a nie je možné s potrebnou mierou presnosti predikovať ich priebeh a správanie. Vyplývajú zo samotnej podstaty objektov reálneho sveta a z vyjadrenia existenčného (ontologického) a vývojového charakteru neistoty.

Subjektívny charakter neistoty vyplýva z nedostatočnej miery nášho poznania, teda je v gnozeologickej rovine. Neistota týkajúca sa vývoja systému znamená, že možné stavy a ich dôsledky sú známe, ale pravdepodobnosť ich výskytu je neznáma. Neistota predstavuje stav medzi istotou a nemožnosťou ako krajnými bodmi výskytu javu /prísne teoreticky vzaté, v podmienkach **istoty** sa riziko nevyskytuje/, je meraná ako pravdepodobnosť výskytu nejakého javu. Každé riziko je v skutočnosti výslednou funkciou exponovaného nebezpečenstva (čiže nejakého javu, deja[2], pôsobenia) a prostredia, v ktorom sa systém nachádza, v ktorom dej prebieha, v ktorom sa realizuje.

Realizáciu deja v konkrétnych podmienkach, v danom časopriestore je možné označiť ako udalosť (event). Je zrejmé, že javy a deje samy o sebe nevyjadrujú riziko. Ich rizikovosť je podmienená **subjektivizmom posudzovateľa a prostredím**, v ktorom sa odohrávajú. Prostredie teda vytvára zdroje istoty alebo neistoty. Prostredie je možné chápať tiež ako systém prvkov, väzieb a vzťahov medzi nimi. Pre koncipovanie teórie tvorby krízových scenárov je nevyhnutné poukázať na význam prostredia, v ktorom sa posudzované objekty (systémy) nachádzajú. V prostredí môžu pôsobiť javy, prebiehať procesy a deje, či konkrétne udalosti v podmienkach istoty, čo predstavuje **deterministické** chápanie reality. Väčšina dejov, predovšetkým v oblasti ekonomickej

[2] Pozn. Javy prebiehajúce v čase a priestore sa nazývajú dejmi. Pozri FILIP, S., ŠIMÁK, L., KOVÁČ, M. *Manažment rizika*. VŠEMVS Bratislava 2011, s. 5

a spoločenskej však prebieha v podmienkach meniacej sa neurčitosti, neistoty, čo predstavuje **stochastické** chápanie reality.

Riziko je teda možné vnímať ako špecifický prípad neistoty, ktorý je ale pomocou matematicko-štatistických metód možné **kvantifikovať** a vyjadriť ako odchýlku od očakávaného výsledku. O riziku je možné hovoriť len v tom prípade, ak **jeden z** možných výsledkov je negatívny, teda pre hodnotiaci subjekt **nežiaduci**. Nežiaduca udalosť je vlastne nepriaznivou odchýlkou od požadovaného výsledku, ktorý hodnotiaci subjekt očakáva (alebo v ktorý aspoň dúfa). Hodnotiaci subjekt očakáva, alebo dúfa, že sa nepriaznivé okolnosti neobjavia a práve pravdepodobnosť, že sa jeho očakávanie, alebo nádej nenaplnia, vytvára podmienky pre vznik rizika.

Pri všetkých úvahách o riziku sa implicitne uvažuje o **neurčitosti** - presnejšie o neurčitom výsledku. V skutočnosti ak používame pojem riziko, musia existovať minimálne dve varianty riešenia (výsledkov). Ak totiž máme istotu že bude výsledok negatívny, že dôjde ku strate, nemožno hovoriť o riziku. Ak existuje možnosť straty, je udalosť možná - teda pravdepodobnosť toho, že nastane je v rozpätí medzi hodnotou nula a hodnotou jedna - teda nie je ani istá, ani nemožná[3]. Túto pravdepodobnosť je možné pri dostatku informácií vyjadriť príslušnou matematicko-štatistickou funkciou pravdepodobnostného rozloženia. Neurčitosť predstavuje podobne ako istota pojem pre krajný stav popisu realizácie niečoho, keď nie sú známe dôsledky, daný subjekt nevie čo sa stane, a teda danú budúcu situáciu ani nie je možné predvídať.

Pokiaľ deterministické prostredie je typické najmä pre systémy s veľkou stabilitou prvkov a väzieb medzi nimi (napr. technické systémy), stochastické prostredie, v ktorom sa prejavuje nestabilita prvkov a ich väzieb a tým aj celých systémov, je typické práve pre sociálne systémy, ekonomické systémy a tiež biopsychologické systémy, vrátane systémov **bezpečnosti.** Takáto nestabilita je svojím spôsobom nebezpečenstvom pre existenciu a rozvoj daného systému a pri jeho expozícii aj zdrojom vzniku rizika v systéme.

V stochastických systémoch prebiehajú procesy medzi variabilnými, dynamickými prvkami, preto je potrebné skúmať ich sumárnu synergetickú stabilitu. To znamená, že neskúmame len spoľahlivosť jednotlivých prvkov systému, ale spolu s tým aj celkovú stabilitu systému. Vnútorná nestabilita jednotlivých prvkov a väzieb medzi nimi spôsobuje nestabilitu celého systému a je možným zdrojom ohrozenia a vzniku krízy v celom systéme. **Stabilitu systému** je možné vyjadriť ako schopnosť systému zotrvávať v určitom stave pri pôsobení určitých rušivých faktorov, alebo sa do tohto stavu po vychýlení navracať. Rizikový vývoj a správanie sa systému súvisí s jeho stabilitou, resp. nestabilitou. V odbornej literatúre[4] je v tejto súvislosti uvádzaný názor o mäkkej a tvrdej strate stability systému. Pod mäkkou stratou stability je chápaný stav, ak ide o periodickú osciláciu procesov okolo rovnovážneho stavu, pod tvrdou stratou stav, ak náhodné zmeny procesov systém vychýlia natoľko, že sa úplne naruší stabilita.

Príčinou ohrozenia alebo straty stability systému sú **protirečenia a** to medzi prvkami vo vnútri systému navzájom, ale tiež medzi prvkami a systémom ako takým a napokon aj protirečenia medzi systémom a jeho okolím - inými prvkami či systémami. Tieto protirečenia sa v určitej fáze, ak nie sú riešené, stávajú zdrojom kríz. Disharmónia medzi očakávaným výsledkom činnosti a skutočným výsledkom je vyjadrením nestability a neurčitosti prostredia.

Z hľadiska samotnej tvorby a realizácie krízových scenárov sú teda významné nasledujúce závery.

- Stochastické prostredie, v ktorom sa prejavuje nestabilita prvkov a ich väzieb a tým aj celých systémov, je typické práve pre sociálne systémy, ekonomické systémy a tiež bio-psychologické systémy, vrátane systémov **bezpečnosti.**

[3] Pozn. Nemožnosť (impossibility) - je možné chápať ako taký stav prostredia, v ktorom nemôžu existovať žiadne javy, prebiehať žiadne deje ani procesy a teda nie je možné nič realizovať.
[4] Pozri ŠIMÁK, L. *Krízový manažment vo verejnej správe.* ŽU, Žilina 2001, s.36.

- Protirečenia v systéme, alebo s vonkajším prostredím sú príčinou ohrozenia alebo straty stability systému a sú vyjadrením nestability a neurčitosti prostredia.
- Javy a deje /procesy/ v bezpečnostnom prostredí sa vyznačujú značnou neistotou a neurčitosťou.
- Neistoty je možné kvantifikovať pomocou nástrojov matematickej štatistiky. Riziko je možné vnímať ako špecifický prípad neistoty a neurčitosti.
- Neurčitosti je možné len odhadovať na základe čo možno najdôkladnejšieho poznania minulosti a súčasnosti rizikového javu a pomocou špecifických metód. (napr. modelovania, expertných metód - Delfi, a pod.)

Takto chápané teoretické prístupy vytvárajú východiská pre tvorbu hľadísk, kritérií, slúžiacich na klasifikáciu kríz a rizík, nevyhnutnú pre tvorbu krízových scenárov.

Analýza rizika - základ tvorby krízového scenára

Pre riadenie rizika je dôležitá sústavná analýza a hodnotenie jeho parametrov, či už kvantitatívnych, alebo kvalitatívnych, čo je vlastne **obsahom analýzy** rizika. Riziko samotné je vždy vzťahované k človeku a jeho skutočnú hodnotu môžeme poznať až po jeho konkrétnom prejavení, keď môžeme hovoriť o jeho dôsledkoch na prostredie, v ktorom sa prejavilo. Analýza rizika, na rozdiel od iných uskutočňovaných analýz, je činnosťou, ktorá s pomocou prístupov a nástrojov systémovej analýzy prebieha v období prevencie. Jej výsledky potom v podobe rôznych účelových syntéz tvoria obsah krízových (havarijných) plánov ohrozeného systému, alebo tiež **krízových scenárov**.

Analýza rizika je vlastne hľadaním podstaty jeho vzniku v kontexte vnímania nebezpečenstva jeho dopadu na život, zdravie a majetok človeka a ľudstva. Vnímanie rizika je rozdielne pre jednotlivca a pre spoločenstvo ľudí. Základom analýzy rizika je systematické získavanie a využívanie dostupných informácií, cieľom ktorého je určenie, ako často sa daný jav vyskytuje, akú má intenzitu a najmä aké sú jeho následky.

Je možné ju chápať ako analýzu rôznych faktorov vnútorného a vonkajšieho prostredia, javov a procesov, ktoré sú za určitých podmienok spôsobilé narušiť, poškodiť funkcie daného systému alebo znemožniť dosahovanie stanovených cieľov. [5]

Cieľom analýzy rizika je tiež vedecky prognózovať, aké budú prejavy a dôsledky rizika, aby ho bolo možné adekvátne riadiť. Ide teda v podstate o to, prostredníctvom vedeckých metód, ktoré sa opierajú predovšetkým o získané objektívne, relevantné a signifikantné fakty o ohrozenom systéme, prognózovať jeho správanie sa ako celku v rôznych krízových situáciách a definovať spôsoby jeho spontánnej alebo riadenej reakcie.

V odbornej literatúre sa stretávame s rôznymi, viac či menej odlišnými prístupmi k chápaniu obsahu analýzy rizika. Pri zovšeobecnení a zjednodušení uvádzaných oblastí je možné zovšeobecniť systém analýzy rizika takto:[6]

- identifikácia rizík, ohrození;
- identifikácia aktív;
- riadenie rizika (akceptácia rizika) - realizácia opatrení krízového manažmentu;

Je zrejmé, že začlenenie riadenia rizika do obsahu jeho analýzy je možné považovať za diskutabilné, vytvára však potrebné prepojenie a to napr. z hľadiska prognózy vývoja rizík a z hľadiska nevyhnutnosti uplatňovania analytických prístupov priebežne, v celom procese riadenia rizika. Pre kvalifikovanú prípravu **krízového scenára** je potrebné špecifikovať a konkretizovať niektoré z uvádzaných opatrení pre jednotlivé oblasti.

[5] Pozri MÍKA, T. *Manažérske metódy a techniky*. ŽU Žilina 2006, s. 48.

[6] Pozri napr. PELTIER, T. R. *Information Secutity Risk Analysis*. http//amazon.com, ďalej FAY, J. J. Encyclopedia of Security Management. Buterworth - Henemann, USA 1993.

Pre oblasť identifikácia bezpečnostných rizík

- identifikácia rizikových faktorov interného prostredia, identifikácia externých rizikových faktorov;
- identifikácia a charakteristika ohrození a rizík, ich odhalenie s použitím modelovania alebo expertného posudzovania (odhadov), resp. identifikácia oblastí, vyžadujúcich špecifické opatrenia;
- posúdenie pravdepodobnosti vzniku nežiaduceho javu;
- posúdenie doterajších prejavov identifikovaných faktorov, odhad ich pravdepodobného vývoja;
- posúdenie početnosti pravdepodobných zlyhaní ľudí a zariadení, prípadne podobných zariadení (aj mimo vlastnej organizácie) - napr. z databáz o zlyhaní zariadení, alebo výpočtom z údajov o spoľahlivosti, štatistickými metódami a pod;
- klasifikácia rizík- triedenie do skupín, podľa identifikačných znakov;
- klasifikácia objektov, ktoré spôsobujú riziko, ich lokalizácia v danom priestore;
- evaluácia ohrození a rizík, kvantitatívne a kvalitatívne faktory, stanovenie priority - podľa následkov, dôležitosti a pod.;

Pre oblasť identifikácia aktív chráneného objektu /systému/

- identifikácia oblastí zraniteľnosti, posúdenie vlastnej zraniteľnosti systému, identifikácia ohrozených miest v systéme;
- evaluácia a hierarchizácia aktív systému z hľadiska jednotlivých základných kritérií, najmä jeho funkcieschopnosti;
- posúdenie zraniteľnosti ohrozených aktív;
- posúdenie miery akceptovateľnosti /prijateľnosti/ rizík,
- posúdenie doterajších prejavov identifikovaných faktorov, odhad ich pravdepodobného vývoja, určovanie ich parametrov, a ich vzájomných interakcií.
- posúdenie početnosti pravdepodobných zlyhaní ľudí a zariadení, prípadne podobných zariadení (aj mimo vlastnej organizácie) - napr. z databáz o zlyhaní zariadení, alebo výpočtom z údajov o spoľahlivosti, štatistickými metódami a pod;
- opis možných následkov pri zahrnutí rôznych alternatív vývoja rizika;

Pre oblasť riadenie rizika (akceptácia rizika) - realizácia opatrení krízového manažmentu

- analýza faktorov rizika a ich možných vplyvov pri realizácii uvažovaných variantov riešenia (podstata kauzálnej analýzy - hľadanie bezprostredných a podstatných príčin možného negatívneho javu);
- príprava preventívnych opatrení na zníženie vplyvu rizikových faktorov, eventuálne na ich vylúčenie - ich aktívne ovplyvňovanie, pasívne protirizikové opatrenia - zníženie zraniteľnosti, zvýšenie pripravenosti systému– ide teda o zabránenie vzniku NNJ, alebo o jeho zmiernení, buď pôsobením na možný zdroj ohrozenia, alebo posilnením odolnosti, znížením zraniteľnosti,
- príprava opatrení na aktívne ovplyvňovanie prípadného priebehu nežiaduceho javu, príprava havarijných a iných krízových plánov, vrátane prípravy opatrení na obnovu funkcie systému;
- stanovenie dopadov rizika štandardným spôsobom a tiež vzhľadom na špecifickú zraniteľnosť /určenie najhoršieho rizika a jeho dopadov/;
- predbežná kvantifikácia dopadov najhoršieho rizika - možných strát a škôd na chránených záujmoch.
- kvantifikácia a hodnotové vyjadrenie škôd a strát, prípadne posúdenie ich prípadného dopadu na nekvantifikovateľné hodnoty (psychické, morálne a iné).

- určenie neakceptovateľných rizík a príprava systémových opatrení na zvýšenie miery ich akceptovateľnosti;
- príprava opatrení na zmiernenie dôsledkov a príprava opatrení na obnovu v prípade, že sa nám nepodarí NNJ zabrániť a musíme sa pripraviť na odstránenie následkov a na obnovu systému.
- interpretácia a využitie získaných výsledkov v praxi krízového manažmentu - návrh a príprava opatrení;

Modelovanie ako metóda analýzy bezpečnostných rizík

Ako už bolo uvedené, neurčitosti v bezpečnostnej realite je možné analyzovať len odhadom na základe čo možno najdôkladnejšieho poznania minulosti a súčasnosti rizikového javu a pomocou špecifických metód analýzy rizík - napr. **modelovania**.

Je to jedna z dôležitých metód poznania objektívnej reality (ľudská činnosť, vedecké bádanie, bezpečnostná prax). Má nezastupiteľné miesto pri riešení teoretických a najmä praktických úloh.

Ide o metódu nepriameho poznania v tom zmysle, že prostredníctvom modelu poznávame originál, teda modelovaný objekt.

Vo všeobecnosti je možné uviesť, že prostredníctvom modelovania sa vieme priblížiť k analýze takých bezpečnostných rizík, ktorých charakteristika a prognóza vývoja je vzhľadom na prevládajúce neistoty a neurčitosti exaktnými metódami veľmi ťažké, alebo nemožné. Modelovanie charakterizujeme ako metódu sprostredkovaného poznania pomocou umelých alebo prirodzených systémov. Je to teda metóda poznávania bezpečnostnej reality, pri ktorej získavame informácie o skutočných javoch a procesoch nepriamo, prostredníctvom vhodného modelu, pričom model je určitým zjednodušením zobrazovanej reality. Ide vlastne o účelové, netautologické zobrazenie skúmaných vlastností predmetu modelovania pomocou vhodne zvolených vlastností modelu.

Úloha modelovania pri manažmentu rizík je vyjadrením významu modelovania v riadení rôznych systémov. Na základe analýzy rizika, najmä získaných poznatkoch o priebehu procesov v určitých podmienkach (parametre fyzikálneho prostredia, kvalita ľudského faktoru, kvalita a kvantita síl a prostriedkov krízového manažmentu,) poznatkoch o vnútorných parametroch rizika systému (potenciálu, početnosti, pravdepodobnosti a i.) je možné celý vývin rizika ohrozeného systému **modelovať**.

Pri tvorbe krízových scenárov sú najčastejšie využívané **modely rozhodovacích procesov**, ktoré členíme na:

- modely deskriptívne (popisujúce doterajší priebeh procesu vývinu krízy);
- modely prediktívne (popisujúce pravdepodobný budúci priebeh tohto procesu);
- modely normatívne (popisujúce žiaduci budúci priebeh procesu vývinu krízy).

Iný prístup[7] klasifikácie modelov, prevzatý z oblasti manažmentu vo vojenstve člení modely na dve veľké skupiny - modely materiálne a modely myšlienkové **Myšlienkové modely**, ktoré sa môžu fixovať priamo v pamäti, alebo v informačných médiách v príslušnej ikonickej sústave, sú najčastejšie členené do troch skupín:

- schematické kvalitatívne opisy krízových situácií;
- grafické zobrazenia (mapy, schémy, grafy, náčrty a pod.);
- matematické modely.

Matematické modely vývinu rizika využívajú logické a matematické výrazové prostriedky. Predstavujú sústavy matematických funkcií alebo algoritmov. Tieto modely sa ďalej členia na **analytické, štatistické a kombinované (analyticko-štatistické**). Z hľadiska potrieb manažmentu rizík je výhodné, že tieto skupiny modelov majú stochastický charakter a umožňujú modelovať náhodné javy spojené so vznikom krízy a vývinom krízovej situácie (napr. využitím rozloženia pravdepodobnosti hodnôt sledovaných parametrov alebo využitím metódy Monte Carlo).

[7] Podrobne pozri RYBÁR, M. a kol. Modelovanie a simulácia vo vojenstve. Bratislava, MO SR 2000, s. 48 a n.

Táto metóda patrí v súčasnosti medzi účinné nástroje analýzy náhodných javov vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti, pričom môže byť s úspechom využiteľná aj v procese analýzy rizika v manažmente rizík. Jedným z najdôležitejších prvkov využitia tejto metódy je vytvorenie tzv. „umelej náhody“ generovaním pseudonáhodnej postupnosti.

Metóda Monte Carlo je numerickou metódou založenou na vzťahu medzi pravdepodobnostnými charakteristikami rôznych náhodných procesov a veličinami, ktoré sú riešením študovaných úloh. Princíp metódy spočíva v nasledujúcich bodoch:

- Formulácia novej úlohy, ktorá má náhodný charakter, ktorej riešenie sa zhoduje s riešením pôvodnej úlohy.
- Riešenie novej úlohy pomocou štatistických experimentov.

Existujú dva možné prístupy pri riešení úloh metódou Monte Carlo:

- Geometrická metóda založená na geometrickej pravdepodobnosti;
- Výpočet založený na odhade strednej hodnoty náhodnej premennej.

Vo svojej podstate sú Monte Carlo simulácie založené na zostrojení modelu, ktorým je možné čo najpresnejšie popísať skúmaný objekt, a ktorého správanie je stochastické. Ako ďalší krok je potrebné vygenerovať veľké množstvo náhodných čísel, ktoré budú po ich vhodnej transformácii a iných úpravách vstupom do modelu. Na záver sú zozbierané a štatisticky vyhodnotené výsledky. Medzi nesporné pozitíva využitia tejto metódy pri tvorbe krízových scenárov patrí najmä skutočnosť, že:

- Umožňuje riešiť analyticky neriešiteľné úlohy, odhaliť zložitejšie závislosti (medzi systémami, entitami, prípadne atribútmi), skúmať dynamiku systému a reakcie na rôzne udalosti (podnety).
- Uľahčuje riešenie ťažko riešiteľných úloh.
- Štandardizuje niektoré kvantitatívne parametre.
- Proces tvorby modelu pomáha k odhaleniu a špecifikácii nových skutočností. Detailné pozorovanie a popis skúmanej bezpečnostnej reality alebo systému s cieľom tvorby modelu pre počítačovú simuláciu vedie často k odhaleniu nových vlastností či funkčných závislostí skúmaného systému (entity) a potom k rozšíreniu výsledkov predošlého pozorovania, popisu či analýzy systému.
- Rozšírenie možnosti predikcie i na oblasti, v ktorých nie je korektné využitie deduktívnych metód či deterministických modelov.

Deduktívne usudzovanie a použitie prísne deterministických modelov nie je využiteľné všade tam, kde sa v systéme vyskytujú náhodné premenné. No práve pomocou tejto metódy je možné modelovať aj systémy s jednou či viacerými náhodnými premennými.

V súčasnom období sú pre **modelovanie priemyselných havárií** s únikom nebezpečnej látky pripravené programy, ktoré využívajú rôzne softwarové aplikácie.

Medzi najčastejšie používané patria najmä programy ALOHA[8], EFFECTS, ROZEX a ďalšie. Využívajú sa predovšetkým na modelovanie úniku nebezpečných látok, následkov požiarov, výbuchov, šírenia týchto látok v ovzduší v podobe toxických mračien a i.

Je ale potrebné uviesť, že tieto programy majú mnohé obmedzenia a tým do istej miery limitujú ich využitie pre tvorbu krízových scenárov. Napr. program ALOHA:

- pracuje s nízkymi rýchlosťami vetra,
- vyžaduje pomerne stabilné atmosférické podmienky,
- pracuje s malým rozlíšením členitosti terénu,
- nezahŕňa zmeny smeru vetru, efekty požiarov a chemických reakcií, rozptyl pevných častí a kvapalín,

[8] Pozn. Areal Locations of Hazardous Atmospheres.

- únik látky je stanovený na dobu jednej hodiny a rozptyl látok je limitovaný vzdialenosťou 10 km.

Postup pri využívaní modelov v procese analýzy rizík

- Určenie úloh poznávaciemu subjektu v procese poznania (ciele skúmania, výber skúmaného originálu, skúmanie prvkov a väzieb medzi nimi, analýza originálu, abstrakcia nepodstatných prvkov);
- Výber vhodného modelu, zodpovedajúceho požadovanému cieľu skúmania;
- Vykonať vlastný výskum „na modeli“, pozorovanie, experimenty;
- Prenos získaných poznatkov z modelu na originál pomocou metódy analógie (overenie abstraktnosti modelu v praxi);

Pre prípravu modelovania rizík napríklad v podobe krízového scenára vychádzame z nasledujúcich východísk:

- monitoring javu, ktorého riziká chceme analyzovať;
- korektná a validná interpretácia získaných faktov;
- stanovenie základných parametrov javu v predpokladanom časovom intervale;
- stanovenie dopadov rizika štandardným spôsobom a tiež vzhľadom na špecifickú zraniteľnosť;
- určenie neakceptovateľných rizík a príprava systémových opatrení na zvýšenie miery ich akceptovateľnosti;

Pre stanovenie charakteristiky ohrozenia je potrebné využiť zber všetkých relevantných údajov, vrátane rôznych vedeckých správ, starých, historických záznamov, máp, miestnych znalostí a skúseností ale tiež nových, moderných zdrojov poznania, ako sú napr. rôzne databázy, GIS, a i.

Po analýze a vyhodnotení nasleduje **spracovanie variant krízových scenárov** s odhadom pravdepodobnosti ich výskytu.

Prístupy k tvorbe krízových scenárov

Skúsenosti z praxe ukazujú, že pri tvorbe krízových scenárov[9] je správne rešpektovať nasledujúce prístupy.

Ohrozený systém, resp. objekt je potrebné posudzovať komplexne, systémovo a globálne, pričom vychádzame z predpokladu, že bezpečnostná situácia bude prebiehať v budúcnosti, ktorá je multifaktoriálne determinovaná, je viacrozmerná a príliš stochasticky usporiadaná /teda neistá a neurčitá/, než aby sme mohli jej vývin projektovať dostatočne exaktne.

Je pritom nevyhnutné posudzovať súčasný stav systému z hľadiska jeho budúceho vývinu. S uvedenou premisou úzko súvisí požiadavka brať na zreteľ stratégie a kvalitatívne vplyvy rôznych aktérov.

Zároveň by mali tvorcovia scenára mať vždy na zreteli, že všetky získavané informácie a stratégie nie sú neutrálne, sú tendenčné a to predovšetkým z toho dôvodu, že stratégie aj aktéri sú spravidla predpojatí /v niektorých prípadoch až zaujatí, resp. zainteresovaní/ a priebeh vývoja krízovej situácie, modelovaný v pripravovanom scenári je tým ovplyvnený.

Tvorba krízového scenára

Tvorba krízových scenárov prebieha najčastejšie v nasledujúcich fázach:

- získanie a systemizácia prognostických informácií o danom systéme a jeho okolí;
- identifikácia cieľov systému;
- identifikácia vnútorných faktorov, resp. bariér vývinu systému;
- identifikácia vonkajších faktorov, resp. bariér vývinu systému;

[9] Pozn. Uvedené metódy sú využiteľné v rámci rôznych analytických postupov (napr. pri metóde Čo - ak?, metóde predbežnej analýzy rizík a pod.)

- identifikácia variantných stratégií riadenia systému (súčasné mechanizmy riadenia a budúce možné varianty);
- vlastné zostavenie scenára;
- interpretácia scenára.

Využitie prístupov teórie bezpečnostných rizík pre skúmanie tvorby a použitia krízových scenárov.

Zaobchádzanie s rizikom je rozhodujúcou aktívnou fázou manažmentu bezpečnostných rizík a ako také ponúka základné prístupy k **tvorbe krízových scenárov**. V prípade využitia optimálnych opatrení a riešení, najmä z hľadiska spoločenských, ekologických, ekonomických a technických dopadov vo vzťahu k veľkosti potenciálu rizika je možné potom systém „vyladiť" do optimálnej polohy. Vyžaduje si to iteratívny postup s využitím spätnej väzby.

Princíp spätnej väzby je prvkom tzv. „reaktívnej stratégie" manažmentu rizika, klasického spôsobu napodobňovania učiaceho systému. Okrem tohto princípu je v manažmente rizík využívaný aj princíp predikačnej väzby, ako výraz tzv. „proaktívnej stratégie", ktorá vyjadruje spôsob, pri ktorom je systém oboznamovaný s reálnym stavom, možnými hrozbami a má pokiaľ možno tie najúplnejšie informácie o možnom priebehu rizika. Ako je ale z analýzy bezpečnostnej praxe zrejmé, takýto stav v manažmente rizík nie je častý a preto je nevyhnutné sa rozhodovať pri neúplnej informácii (fuzzy rozhodovanie[10]).

Pri rešpektovaní uvedeného princípu spätnej väzby je možné minimalizáciu rizika realizovať rôznymi spôsobmi. Ak vychádzame z matematického vyjadrenia rizika v podobe

$$R \in \{(P_i, N_i)\}$$

potom je možné minimalizáciu rizika realizovať znižovaním veličiny P, teda pravdepodobnosti jeho vzniku, čo nazývame aktívnymi, **ofenzívnymi** opatreniami, ďalej znižovaním veličiny N, čiže znižovaním možných následkov, čo nazývame pasívnymi **defenzívnymi** opatreniami, prípadne znižovaním oboch veličín, pričom táto možnosť je v bezpečnostnej praxi najčastejšie využívaná.

Pri tvorbe krízového scenára si uvedomujeme že cieľom manažmentu rizika je vo všeobecnej rovine jeho zníženie na akceptovateľnú mieru (teda jeho minimalizácia). Manažment rizika, ktorý sa týka sociálnej sféry, je založený usmernení činnosti všetkých zainteresovaných subjektov na zníženie rizika na akceptovateľnú úroveň (sociálne prijateľnú mieru) pomocou legislatívnych, sociálnych a technicko-organizačných opatrení. Uvedené opatrenia sa týkajú fázy prevencie, fázy záchrany a fázy nápravy škôd.

Dosiahnutie tohto cieľa znamená riziko riešiť, **zaobchádzať s ním** v takýchto intenciách. Takýto stav je možné dosiahnuť rôznymi opatreniami[11]. Opatrenia voči riziku môžu mať rôzny charakter, podľa cieľa, ktorý chceme daným opatrením dosiahnuť. Medzi takéto opatrenia sú najčastejšie začleňované[12]:

- retencia (znášanie) rizika - defenzívny prístup;
- presun (transfer) rizika na iné subjekty– defenzívny prístup;
- vyhnutie sa riziku– defenzívny prístup;
- redukcia rizika - ofenzívny prístup;
- zabránenie riziku;

Opatrenia **retencie** rizika je vhodné využívať v prípade rizík, vyznačujúcich sa vysokou pravdepodobnosťou a relatívne nízkymi možnými dôsledkami (nízkou tvrdosťou straty). Vysoká pravdepodobnosť nízkych dôsledkov zvyšuje náklady na prípadný prenos. Vysoká pravdepodobnosť tiež znamená, že vyhnutie sa riziku nie je dosť dobre možné. Rovnako sú

[10] Fuzzy - hmlistá logika rozhodovania, pozri napr. VÁCLAVKOVÁ, M. Využitie moderných prístupov práce s neurčitými informáciami pre krízový manažment. In Bezpečnostní teorie a praxe. Security theory & practice. Praha, 2009, č.4, s. 83

[11] Opatrenie je súbor činností, aktivít, ktorých cieľom je zníženie rizika na akceptovateľnú úroveň.

[12] Pozri napr. Buzalka, J. Teória bezpečnostných rizík. APZ Bratislava 2012.

opatrenia retencie adekvátne aj v prípade, ak sa riziko vyznačuje nízkou pravdepodobnosťou a nízkymi dôsledkami - tu riziko nie je nutné redukovať, ani prenášať.

Je to pravdepodobne najčastejšia metóda zaobchádzania s rizikami. Vo všeobecnosti platí, že metóda znášania rizika by mala byť využívaná v prípade riešenie rizík s relatívne málo ničivými následkami, čiže s relatívne malými stratami. Relatívnosť sa v tomto prípade vzťahuje na pomer nákladov na uplatnenie inej (aktívnejšej) metódy voči nákladom, spôsobeným priebehom rizika. Pri uplatnení istej miery zjednodušenia, je možné riziká, pri ktorých je uplatňované ich znášanie považovať za prijateľné riziká.

Pokiaľ ide o ďalšie defenzívne opatrenia zaobchádzania a s rizikom, ako sú **transfer** a **vyhnutie sa riziku**, tieto spravidla nebývajú obsahom tvorby krízových scenárov.

Cieľom sústavy opatrení **redukcie rizika** je zníženie pravdepodobnosti, frekvencie výskytu rizika, zníženie jeho dôsledkov alebo zníženie oboch faktorov.

Metódy redukcie rizika je možné s istou mierou zovšeobecnenia členiť na základe toho, či riadiaci subjekt svojimi opatreniami chce:

- odstrániť, alebo minimalizovať príčiny vzniku rizika, potom hovoríme o metódach **prevencie** vzniku a **korekcie** príčin rizika (ofenzívne prístupy);
- minimalizovať jeho ničivé následky, v tom prípade ide o postupy, ktoré sú v podstate **zmierňujúcimi opatreniami** resp. opatreniami na **odstraňovanie dôsledkov** kríz (defenzívne prístupy - majú niekedy charakter určitých nápravných opatrení , napr. diverzifikácia, etapové rozhodovanie, poistenie);
- väčšinu opatrení redukcie rizika nie je jednoznačne možné začleniť do skupiny metód, obmedzujúcich príčiny vzniku rizík alebo do skupiny metód znižujúcich nepriaznivé následky rizika.

Na základe toho, či riadiaci subjekt svojimi opatreniami chce odstrániť, alebo minimalizovať príčiny vzniku rizika, alebo minimalizovať jeho ničivé následky, je možné metódy redukcie rizika členiť na :

- do prvej skupiny patria najmä metódy **prevencie** vzniku a **korekcie** príčin rizika,
- druhá skupina je tvorená najmä postupmi, ktoré sú v podstate **zmierňujúce opatrenia** resp. opatrenia na **odstraňovanie následkov** kríz.

Medzi ďalšie prístupy k redukcii rizika náleží najmä:

- **oslabovanie informačného deficitu -** napr. rôzne druhy analýz, prieskumy, informácie o situácii;
- **vytváranie rezerv -** umožňuje znížiť, resp. eliminovať a pohotovo riešiť negatívne dosahy určitých rizík.

V rámci opatrení na odstraňovanie následkov je potrebné realizovať vyhodnotenie priebehu vývoja rizika, riešenia krízovej situácie a prijať opatrenia na skvalitnenie **prípravy na jej možnú recidívu.**

Redukcia rizika v rovine vrcholového manažmentu (napr. štátu).

Pre prípravu krízových scenárov na znižovanie rizika v rovine vrcholového manažmentu platí s mimoriadnou naliehavosťou, že spravidla prebieha v podmienkach neurčitosti a neistoty a sú v ňom uplatňované **špecifické nástroje** strategického riadenia. Tieto nástroje musia zohľadňovať skutočnosť, že takmer vždy ide o nový problém, ktorého nesprávne riešenie môže znamenať často aj katastrofické následky pre celý riadený subjekt.

Tento nový problém sa môže vyznačovať nasledujúcimi znakmi:

- Problém nie je algoritmizovateľný;
- Je to nový, neopakovateľný problém strategického dosahu;
- Riešenie problému je multifaktoriálne determinované (nie je možné ho číselne vyjadriť);
- Niektoré z jeho faktorov nie sú poznané, prípadne medzi nimi existujú veľmi zložité väzby;
- V prostredí, v ktorom sa subjekt nachádza prebiehajú stochastické deje a procesy;

- Nie je k dispozícii (nie je známe) rutinné riešenie;
- Neexistujú analytické metódy nájdenia optimálneho riešenia;
- Existuje množstvo kritérií pre hodnotenie riešenia, pričom niektoré z nich sú kvalitatívneho charakteru;
- Je veľmi zložitá a komplikovaná interpretácia informácií, potrebných pre prijatia rozhodnutia;
- Aktívnym prvok ohrozeného systému je človek, ktorý ho pretvára svojou cieľavedomou činnosťou.

Pri tvorbe krízových scenárov v procese redukcie - znižovania pravdepodobnosti alebo frekvencie vzniku bezpečnostných rizík majú významné postavenie metódy operačnej analýzy. Sú založené na používaní tzv. „deterministických" modelov a na rozhodovacom procese, ktorý uvedené modely využíva. Cieľom využitia modelov pri operačnej analýze je rozhodovanie, pri ktorom sa hľadá optimálne riešenie rizika v podobe optimálnej alternatívy krízového scenára.

Skúsenosti z praxe ukazujú, že najčastejšie sú využívané modely na báze lineárneho programovania, na metódach sieťovej analýzy a modeloch hromadnej obsluhy, pričom medzi atribúty tohto rozhodovacieho procesu[13] sú najčastejšie začleňované:

- možnosť jeho algoritmizácie;
- možnosť opakovaného riešenia;
- existencia rutinného riešenia;
- hľadanie optimálneho riešenia.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BALOG, K.: *Integrální bezpečnost*. Edice SPBI Spektrum 60, 2009.

BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. APZ Bratislava. 2012 ISBN 978-80-8054-547-5.

FILIP, S., ŠIMÁK, L., KOVÁČ, M. *Manažment rizika*. VŠEMVS Bratislava 2011, ISBN 978-80-89393-49-7.

HOFREITER, L.: *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia*. ŽU Žilina 2004 ISBN 80-8070-181-4.

KORZENIOWSKI, L., F.: *Securitologia na poczatku XXI wieku*. In. Securitologia, EAS, Krakow, ISBN 978-83-925072-0-8.

MÍKA T.: *Manažérske metódy a techniky*. ŽU Žilina 2006, ISBN 80-88829-79-8.

REITŠPÍS, J. a kol: *Manažérstvo bezpečnostných rizík*. ŽU Žilina 2004, ISBN 80-8070-328-0.

RYBÁR, M. a kol. *Modelovanie a simulácia vo vojenstve*. Bratislava, MO SR 2000 ISBN 80-88842-34-4.

SMEJKAL, V - RAIS, K.: *Řízení rizik*, Grada, Praha 2003, ISBN 80-247-0190-7.

ŠIMÁK, L. *Krízový manažment vo verejnej správe*. ŽU, Žilina 2001, ISBN 80-88829-13-5.

VÁCLAVKOVÁ, M. *Využitie moderných prístupov práce s neurčitými informáciami pre krízový manažment.* In Bezpečnostní teorie a praxe. Security theory & practice. Praha, 2009, č.4, s. 83.

ADRESA

prof. PhDr. Ján BUZALKA, CSc.
Akadémie Policajného zboru v Bratislave
Katedra verejnej správy a krízového manažmentu
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, SR
jan.buzalka@minv.sk

[13] SMEJKAL, V - RAIS, K. Řízení rizik, Grada, Praha 2003, s. 135.

VÝSLEDKY A PRÍNOS MEDZINÁRODNEJ VEDECKOVÝSKUMNEJ ÚLOHY „METODOLÓGIA TVORBY TYPOVÝCH KRÍZOVÝCH SCENÁROV PRE PRÍPRAVU ŠTUDENTOV - KRÍZOVÝCH MANAŽÉROV NA AKADÉMII PZ, AKADÉMII OS, VŠBM V KOŠICIACH, POMORSKEJ AKADÉMII V SLUPSKU A VYSOKEJ ŠKOLE MANAŽMENTU, MARKETINGU A CUDZÍCH JAZYKOV V KATOWICIACH“

Vladimír BLAŽEK

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *Štúdia približuje výsledky teoretickej a empirickej časti medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Vysokej škole bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katoviciach“. Štúdia v prvej časti analyzuje východiská vzniku krízových scenárov vo verejnej správe, vymedzuje podstatu a poslanie krízových scenárov vo verejnej správe, charakterizuje základné pojmy, sumarizuje význam krízových scenárov pre súčasnosť, základnú štruktúru krízových scenárov pre potreby verejnej správy a edukácie na zainteresovaných vysokých školách, ako aj etapy tvorby krízových scenárov. V druhej časti štúdie je venovaná pozornosť začleneniu a významu počítačom podporovanej praktickej príprave študentov v simulačnom centre, vybraným výsledkom empirického výskumu a analýze stavu využitia krízových scenárov v edukačnom procesu na Akadémii PZ v Bratislave, návrhom zefektívnenia využitia krízových scenárov a prípravy študentov v simulačnom centre. V závere štúdie je venovaná pozornosť hodnoteniu naplnenia hypotéz, teoretickému a praktickému prínosu vedeckovýskumnej úlohy a novo nastoleným teoretickým a praktickým otázkam.*

Kľúčové slová: *Verejná správa, krízová situácia, zdroje hrozieb, krízové scenáre, význam krízových scenárov, rámcový krízový scenár, typový krízový scenár, komplexný krízový scenár, špecifický krízový scenár, katalóg krízových scenárov, štruktúra krízového scenára, etapy tvorby krízových scenárov, jednota teoretickej a praktickej prípravy, model prípravy študentov na simulačnom centre, výsledky empirického výskumu, zefektívnenie využitia krízových scenárov, hypotézy, teoretický a praktický prínos.*

Abstract: *The study presents the results of theoretical and empirical parts of the international scientific research project "Methodology of Creation of Basic Model Crisis Scenarios for Training of Students - Crisis Managers at the Academy of the Police Force in Bratislava, the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik in Liptovský Mikuláš, University of Security Management in Košice, Pomeranian University in Slupsk and the College of Management and Marketing and Foreign Languages in Katowice". In its first part, the study analyses the assumptions of crisis scenarios in public administration and defines the nature and mission of crisis scenarios in public administration. Moreover, it characterises the basic concepts, summarises the importance of crisis scenarios for the present and describes the basic structure of crisis scenarios for the needs of public administration and education at respective universities and colleges, as well as the stages of creation of crisis scenarios. In the second part of the study, the attention is paid to integration and importance of computer-aided practical training of students in the simulation centre. In addition, selected results of empirical research and analysis of the state of affairs of crisis scenarios application in the educational process at the Academy of the Police Force in Bratislava are presented, and the author puts forward ideas for increasing the efficiency of crisis scenarios application and training of students in the simulation centre. In conclusion, the study focuses on the evaluation of the hypotheses and practical contribution of the scientific research project and newly raised theoretical and practical issues.*

Keywords: *public administration, crisis situation, sources of threats, crisis scenarios, importance of crisis scenarios, general crisis scenario, basic model crisis scenario, comprehensive emergency scenario, specific crisis scenario, crisis scenarios catalogue, crisis scenario structure, stages of creation of crisis scenarios, unity of theoretical and practical training, model of training students in the simulation centre, results of empirical research, increasing the efficiency of crisis scenarios application, hypotheses, theoretical and practical contribution.*

Úvod

Vedeckovýskumná úloha *„Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Vysokej škole bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katoviciach"* nadväzuje na integrovanú vedeckovýskumnú úlohu: „*Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy*"[1], a je obsahovo prepojená s celou radou vedeckovýskumných projektov.[2]

Medzinárodný projekt vedeckovýskumnej úlohy v teoretickej oblasti ako základu metodológie tvorby krízových scenárov vymedzil tieto základné úlohy:

- Vymedzenie a spresnenie východísk vzniku, podstaty, poslania ... typových krízových scenárov vo verejnej správe pre oblasti vojenských a nevojenských krízových scenárov.
- Spresnenie a vymedzenie základného pojmového aparátu v oblasti krízových scenárov vo verejnej správe, ako je napríklad: krízový scenár; krízový scenár vojenského charakteru; krízový scenár nevojenského charakteru; typové krízové scenáre; katalóg krízových scenárov; špecifický krízový scenár; námetová typológia; námety krízových scenárov; rámcový krízový scenár; komplexný krízový scenár.
- Spresnenie štruktúry krízových scenárov pre potreby verejnej správy.
- Spresnenie a overenie etáp tvorby krízových scenárov.[3]
- Optimalizácia systému prípravy krízových manažérov na vysokých školách s bezpečnostným zameraním na počítačom podporovaných cvičeniach. V nadväznosti na vyššie uvedené bol na Akadémii PZ v Bratislave v tejto úlohe položený dôraz na:
- *Zefektívnenie začlenenia praktickej prípravy študentov v študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby podporovanými simulačnými technológiami do didaktického systému edukačnej činnosti Katedry verejnej správy a krízového manažmentu a Akadémie PZ v Bratislave s využitím medzinárodných poznatkov a skúseností;*

---

[1] BUZALKA J. Projekt vedeckovýskumnej úlohy - Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy. Bratislava. Akadémie PZ, 2005 s. Výsk. 110

[2] Napríklad: . V rámci integrovanej vedeckovýskumnej úlohy „Štandardizácia jazykového vzdelávania pre príslušníkov policajných služieb v Európskej únii" a výsledkov prvej etapy realizácie vyššie uvedenej vedeckovýskumnej úlohy autorky Iveta Nováková a Martina Binderová vydali vedeckú monografiu - *Štandardizácie jazykového vzdelávania pre príslušníkov služby hraničnej polície v Európskej únii*, Bratislava 2013, ISBN 978-80-8054-571-0.

Ďalej katedra Jazykov Akadémie PZ v Bratislave vydala: Iveta Nováková Slovník bezpečnostno-právnej terminológie pre študentov Akadémie PZ - Anglicko-slovenský Slovensko-anglický, Bratislava 2011. ISBN 978-80-8054-510-9; Ján Buzalka, Martina Binderová, Iveta Nováková, Mária Masárová, Jelena Ondrejkovičová *Slovník terminológie krízového manažmentu pre študentov Akadémie PZ v Bratislave Slovensko-anglický Slovensko nemecký.* Bratislava 2013, ISBN 978-80-8054-556-7.

[3] BLAŽEK V., NEČAS P., KELEMEN M. a kol. Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS a VŠBM v Košiciach - projekt vedeckovýskumnej úlohy. Akadémia PZ, 2012, 72 s. Vysk 174.; BLAŽEK V., ANDRASSY V., HAVAJ P., DWORZECKI J., OLAK A. Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach: projekt medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013. 77 s. Výsk. 190.;

BLAŽEK V., KELEMEN M., ANDRASSY V. *Východiská projektu medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach* In Medzinárodná vedecká konferencia „Riešenie krízových situácií prostredníctvom simulačných technológií. Akadémia Ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši 22.10.2013. CD, L. Mikuláš 2013, 15 s. ISBN 978-80-8040-481-9.

- *Vypracovanie modelu prípravy a priebehu počítačom podporovaného cvičenia v SC Akadémie OS v L. Mikuláši s dôrazom na jej prepojenie s teoretickou prípravou vo vybranej skupine predmetov vyučovaných na Katedre verejnej správy a krízového manažmentu;*
- *Návrh zefektívneného modelu prípravy študentov v študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby budúcich krízových manažérov verejnej správy vo vybraných typových scenároch povodeň, požiar - výbuch, únik nebezpečnej látky, na stupni krízový štáb obce, súčinnosť so zásahovými jednotkami IZS a stupňom okres;*
- *Zefektívnenie systému tvorby a vypracovanie skupiny typových krízových scenárov pre študentov v študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby budúcich krízových manažérov vo verejnej správe.*

Zo široko stanovenej skupiny základných úloh teoretického a praktického výskumu autorskému kolektívu vyplývala realizácia troch následných okruhov, a to:

- Vypracovať teoretické východiská a charakteristiky krízových scenárov vo verejnej správe, navrhnúť základné kontúry metodológie tvorby typových krízových scenárov.
- Realizovať analýzu stavu využitia krízových scenárov v systéme prípravy študentov na vybraných vysokých školách a optimalizovať využitie krízových scenárov v príprave študentov - krízových manažérov na týchto vysokoškolských ustanovizniach.
- Prezentovať návrhy optimalizácie systému prípravy študentov - krízových manažérov verejnej správy s podporou simulačného centra.

V nasledujúcej prvej časti štúdie autor prezentuje základné výsledky teoretickej práce na vyššie uvedenú skupinu úloh projektu medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy. Autori v štúdii využili najmä logicko-historickú metódu, metódu analýzy, metódu syntézy, metódu indukcie a dedukcie, komparácie a obsahovej analýzy, ktoré boli súčasťou aj metodológie riešenej vedeckovýskumnej úlohy. V druhej časti štúdie autor približuje výsledky analýzy stavu využitia krízových scenárov v edukačnom procese na Akadémii PZ v Bratislave, a prezentuje zistenia realizovaného empirického výskumu na Akadémii PZ v Bratislave v magisterskom v študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe. V závere štúdie je venovaná pozornosť hodnoteniu naplnenia hypotéz, teoretickému a praktickému prínosu vedeckovýskumnej úlohy, a sú nastolené nové teoretické a praktické okruhy bádania pre vedeckú bezpečnostnú komunitu.

1. Základy vedeckých prístupov tvorby typových krízových scenárov a výsledky vedecko-poznávacej a teoretickej činnosti

1.1 Základná charakteristika procesu vzniku krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe

Človek a ľudská spoločnosť v priebehu svojho života sa vždy stretávali s konkrétnymi stavmi bezpečnostného prostredia, ktoré ho existenčne, ako aj bezpečnostne ovplyvňovali, ale aj ktoré sám tvoril. Historický vývojový stupeň ľudskej spoločnosti predurčoval, do akej miery sa konkrétna spoločnosť vedome pripravovala na reálne, ako aj potenciálne formy ohrozenia a bola spôsobilá im predchádzať, čeliť alebo zmierňovať ich negatívne pôsobenie. Prírodné ohrozenia - povodne, zemetrasenia, požiare, suchá, epidémie a pod., ako aj antropogénne ohrozenia - ozbrojené násilie a vojnové konflikty, technické havárie a ich ničivé a negatívne pôsobenie boli sprievodnými znakmi krízových situácií, s ktorými sa spoločnosť a človek stretával a cez ktoré sa učil odolávať hrozbám, aktivizovanému riziku, prekonávať a čeliť krízovým situáciám a realizoval opatrenia na zaistenie historicky podmienenej bezpečnosti.

V historickom vývoji vznikla, štrukturálne a obsahovo rástla **oblasť verejnej správy**, ktorá sa stala významným nástrojom riadiacej činnosti, ktorým subjekty riadenia sociálneho systému

realizujú chod spoločnosti vo všetkých oblastiach jej existencie a ktorá predstavuje správu verejných záležitostí a správu vo verejnom záujme.[4]

„Na plecia verejnej správy ako štátom zriadenej a aprobovanej inštitúcie je daná podstatná časť zabezpečovania kľúčových úloh a funkcií štátu. Verejnú správu tak bez pochyby možno označiť za fenomén determinujúci úroveň ekonomického a kultúrneho rozvoja krajiny, kvality života a spokojnosti jednotlivca i spoločnosti.“[5] Vo verejnej správe postupne rastie tendencia aktívneho a tvorivého pôsobenia na život spoločnosti vo všetkých jej oblastiach, vrátane zabezpečenia obrany (medzinárodnej - vonkajšej bezpečnosti), ochrany, vnútornej bezpečnosti a záchrany - bezpečnosti celého sociálneho spoločenstva - napríklad štátu alebo každého jednotlivca[6]. Na základe historických skúseností, konkrétnej bezpečnostnej situácie a vedeckého poznania sa základné prvky verejnej moci (zákonodarný systém, výkonný systém, súdny systém a ich výkonné prvky), koncepčne a diferencovane podieľali na tvorbe a garancii bezpečnosti - medzinárodného spoločenstva štátov, štátu, a občanov - bezpečnostného prostredia.

Zdokonaľovanie systému verejnej správy ako usporiadanej sústavy rozhodovacích procesov, politických, právnych, organizačných, rozpočtových a iných vzťahov a činností, ktorými verejnoprávne orgány na základe zákonom pridelených kompetencií transformujú, aplikujú a implementujú zákonné normy štátu a medzinárodné dohovory do konkrétnych práv a povinností jednotlivých subjektov verejnej správy, napomáhalo k rastu kvality a rozsahu plnenia jej funkcií. Systémové a diferencované plnenie funkcií verejnej správy, ako sú napríklad funkcia - riadiaca, informačná, iniciatívna, koordinačná, kontrolná, donucovacia a sankčná, kreačná a zriaďovateľská, výkonná, plánovacia, reprezentatívna,[7] podľa dejinného vývojového stupňa a historickej situácie nezabránilo vzniku nových krízových javov a situácií. V historickom procese rastu významu a efektívnosti pôsobenia verejnej správy na oblasti vecí verejného záujmu dochádzalo k mnohým procesom, ktoré ovplyvňovali stav bezpečnosti spoločnosti, ako aj pôsobenie zdrojov ohrozenia. Medzi tieto procesy môžeme zaradiť napríklad to, že:

- Verejná správa sa stala významným nástrojom riešenia krízových javov v spoločnosti, nástrojom na riešenie krízových javov (napríklad: zabezpečuje právo občanov na ochranu ich životov, zdravia a majetku - bezpečnosť), a tvorcom krízového manažmentu vo verejnej správe;
- Verejná správa sa sama napriek svojmu poslaniu stala „tvorcom“, ako aj „generátorom“ krízových javov, a to najmä - civilizačných (antropogénnych) ako aj kombinovaných;
- Množstvo a vzájomná previazanosť skupín krízových javov na jednej strane predurčuje dominantné postavenie úrovní a subjektov správy vecí verejných na ich riešení, ale na strane druhej rôznorodosť a diferencovaný vplyv na skupiny chránených záujmov vyžaduje delegovanie funkcie a zodpovednosti, rozsahu a intenzity obrany, ochrany a záchrany hodnôt;
- Jedinečnosť, ako aj opakovateľnosť mnohých základných znakov krízových situácií, ekonomická a technická náročnosť zabezpečenia bezpečnosti, potreba prípravy adekvátnych prostriedkov prevencie alebo odozvy, viedli k využívaniu mnohých nástrojov, medzi ktorými majú významné miesto - krízové scenáre. Krízové scenáre prezentujú skúsenostný alebo teoretický model priebehu a odozvy sociálneho systému na dané ohrozenie, alebo

[4] Pozri: HAŠANOVÁ, J.; DUDOR, L. *Základy správneho práva*. s. 11.

[5] DUDOR, L. Možnosti inkorporácie vybraných právnych inštitútov z verejnej správy Českej republiky do právneho poriadku Slovenskej republiky. In *Perspektívy rozvoja verejnej správy v krajinách Európskej únie: Zborník.* Bratislava: Akadémia PZ, 2012. s. 52.

[6] MARCINEK, M., Efektívne využitie dobrovoľných hasičských zborov obcí v celoplošnom rozmiestnení na území SR a ich kategorizácia In: Košická bezpečnostná revue: polročník VŠBM v Košiciach. (2015), s. 70-75.

[7] Pozri: DUDOR, L.; RAUČINOVÁ, P. Vláda SR a jej funkcie pri usmerňovaní výkonu verejnej správy. In *Slovensko v Európskej únii. Zborník z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 30. septembra 2009 v Bratislave.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2009, s. 144 - 153.

krízu z hľadiska historického, alebo aktuálneho stavu pripravenosti síl a prostriedkov spoločnosti.

Krízové situácie boli a sú súčasťou života ľudstva, a vyjadrujú systém negatívneho pôsobenia - nečakanej negatívnej interakcie človeka a spoločnosti k svojmu okoliu, ako aj interakcie vonkajších síl a systémov, najmä spoločenských a prírodných, na konkrétnu spoločnosť a ľudí. Sú charakteristické tým, že sú nepredvídateľné alebo málo predvídateľné, narušujú spoločenskú a prírodnú stabilitu, ako aj rovnováhu jednotlivých systémov a podsystémov, ohrozujú existenciu spoločnosti a človeka, ničia a narušujú vzťahy v spoločnosti, mravné a kultúrne hodnoty a normy. Krízové situácie ničia a rozvracajú politickú a ekonomickú infraštruktúru, komunikačný a dopravný systém štátu ; ohrozujú životy, zdravie a majetok občanov, ich rodiny a blízkych, ničia im ich hodnoty a spôsobujú stratu zmyslu života jedinca a celých skupín; ničivo a negatívne pôsobia na prírodné a spoločenské podmienky života človeka a harmonicko-humanitného rozvoja ľudskej spoločnosti. **Krízové situácie svojim negatívnym pôsobením ničia, narušujú stabilitu, zhoršujú podmienky života a rozvoja, najmä**:

- Sociálnych systémov (koalícií a spoločenstiev štátov, štátov, národov,...);
- Človeka (človeka ako bio-sociálnej bytosti, ženy, muža, rodiny,...);
- Sociálnej infraštruktúry (ekonomickej, finančnej, hospodárskej, informačnej, kultúrnej,...);
- Životných podmienok človeka a sociálnych systémov (klimatické podmienky; kvalitu vzduchu, vody, potravín; ničia, zužujú a zhoršujú životný priestor,...).

Pozornosť spoločnosti sa sústredila na základné zdroje nebezpečenstva, hrozieb, rizík a z nich vyplývajúcich krízových situácií, s ktorými sa vo svojom dejinnom vývoji najčastejšie stretávala a ktorých ničivé faktory a rozsah bol najväčšie. **Za zdroje hrozieb** boli spočiatku v závislosti na rozvoji vedy a ľudského poznania považované najmä nadprirodzené sily, ktoré boli postupne nahradzované prístupom, ktorý akceptuje poznanie prírodných a spoločenských síl a zákonitostí ich vývoja. Na základe postupného vedeckého prieniku do ich podstaty sa v systéme názorov vytvorili tri veľké skupiny názorov na zdroje hrozieb, a to súrodá skupina prírodných zdrojov hrozieb, súrodá skupina civilizačných zdrojov hrozieb a nesúrodá skupina ich kombinácií. Stretávame sa aj so zjednodušeným prístupom, ktorý prezentuje nebezpečenstvá, hrozby, riziká, a z nich vyplývajúce krízové situácie v dvoch veľkých nesúrodých skupinách, a to nevojenských a vojenských hrozbách.

Týmto skupinám hrozieb zodpovedajú aj krízové situácie:

- **Krízová situácia nevojenského charakteru** - krízová situácia, ktorá bola spôsobená vplyvom prírodných katastrof, technických a technologických havárií, ako aj pôsobením sociálnych síl. Tento typ krízových situácií je napríklad v zákonných normách nášho štátu vyjadrený pojmami - mimoriadna situácia[8], núdzový stav, výnimočný stav[9]
- **Krízová situácia vojenského charakteru** - krízová situácia, ktorá vznikla v dôsledku hrozby použitia alebo použitím vojenskej sily, ktoré sú napríklad v našom právnom systéme vyjadrené pojmami - vojnový stav, vojna[10].

Krízové situácie majú rozdielnu dobu trvania, intenzitu negatívnych a deštrukčných javov, pôsobia na rôznych veľkostiach územia a na rôzne počty ľudí. Sú nositeľmi procesov s prevažne vysokou mierou neistoty pre spoločnosť a človeka. Negatívne pôsobia na rôzne oblasti života spoločnosti, majú spôsobilosť v sebe kumulovať množstvo náhodných javov a spúšťať ďalšie deštrukčné procesy a pod. Jadro krízovej situácie tvoria nečakané negatívne javy a ich pôsobenie na človeka, sociálny systém, spoločenskú infraštruktúru a životné prostredie.

[8] Pozri: Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane v doplnenom znení.

[9] Pozri: Zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

[10] Pozri: Zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

Charakteristikám krízovej situácie (kvantitatívnym a kvalitatívnym) zodpovedá aj miera ohrozenia[11] bezpečnostných záujmov občana a spoločnosti. Pre jednotlivca môže byť krízová situácia z hľadiska jeho bezpečnostného záujmu zanedbateľná, nedôležitá alebo dôležitá. Pre spoločnosť môže byť krízová situácia z hľadiska jej bezpečnostných záujmov závažná, veľmi závažná alebo ohrozujúca existenciu či podstatu spoločnosti.[12] Vo všeobecnosti sa stretávame s nasledujúcou štruktúrou základných chránených záujmov: životy, zdravie a bezpečie ľudí; majetok a verejné blaho; životné prostredie; infraštruktúry a technológie.[13] V krízovom manažmente vo verejnej správe je dôraz položený na základné skupiny, a to v závislosti na charaktere chránených bezpečnostných záujmov a hodnôt konkrétnej spoločnosti. Sú to napríklad nasledujúce **skupiny chránených bezpečnostných záujmov a hodnôt**:

- Za základné sa považuje zabezpečenie funkčnosti verejnej správy (štátnej správy - štátnej moci, samosprávy), bezpečnostného systému a systému krízového manažmentu, ako rozhodujúceho nástroja riešenia krízovej situácie, kompetentného a pripraveného na odozvu a riešenie potenciálnej alebo reálnej konkrétnej krízovej situácie.
- V závislosti od štruktúry chránených záujmov spoločnosti bezpečnostný systém a krízový manažment v krízových situáciách sústreďuje svoju pozornosť najmä na zabezpečenie funkčnosti svojej politickej moci a štátneho mechanizmu - svojej existencie, diferencovanou alebo všestrannou ochranou životov a zdravia obyvateľstva, ochranou a záchranou spoločenského a súkromného majetku, ochranou základných podmienok života pre obyvateľov a prírodný ekosystém a pod.
- Do systému sekundárnych chránených záujmov môžeme zaradiť stabilizáciu, zníženie stavu ohrozenia vo všetkých oblastiach, zabránenie následným škodám, ochranu kritickej infraštruktúry, zmiernenie stavu núdze u poškodených (zasiahnutých) a ohrozených, ochranu kultúrneho dedičstva a pod.

Podstata vzťahu krízovej situácie a reakcie človeka a spoločnosti je aj vyjadrením miery ohrozenia základných chránených záujmov človeka a spoločnosti (životy, zdravie a bezpečnosť občanov, majetok a verejné blaho, kultúrne a duchovné hodnoty, udržateľný ekonomický rast a sociálny rozvoj, životné prostredie, sociálna infraštruktúra, technológie a výrobné kapacity ai.), ako aj poznania spôsobov predchádzania, minimalizácie alebo odvrátenia negatívneho pôsobenia krízovej situácie.

Za podstatný zlom a zásadnú zmenu kvality systému vzťahov hrozba, krízová situácie na jednej strane - človek a spoločnosť na strane druhej, sa stala skutočnosť, že z jednosmerného procesu negatívneho pôsobenia ohrozenia a kríz sa stal proces dvojstranný a človek - spoločnosť (časti bezpečnostného systému spoločnosti, ako aj časti verejnej správy) začali aktívne pôsobiť proti hrozbám a negatívnym vplyvom krízových situácií.

Adekvátnou reakciou na nebezpečenstvá, hrozby, riziká a vznikajúce krízové situácie v sociálnych systémoch bola tvorba nástrojov pripravenosti a reakcie, ktorá sa zamerala najmä na oblasti:

- Analýzy, hodnotenia a poznania zdrojov príčin negatívneho pôsobenia nebezpečenstva, hrozieb, rizík a krízových situácií na občanov, spoločnosť, spoločenskú infraštruktúru, životné prostredie a podmienky života sociálneho systému;
- Vypracovanie koncepcií a modelov prevencie, prípravy reakcií na krízové deje a situácie, spôsoby ich prekonania a zabezpečenia obnovy;
- Vypracovanie systému technických a technologických požiadaviek, štandardov a noriem zabezpečujúcich bezporuchový chod a prevádzku týchto systémov, ktoré kumulujú značné

[11] Hrozba sa prejavuje ohrozením chránených záujmov človeka alebo spoločnosti.
[12] Pozri: PROCHÁZKOVÁ, D. *Řízení společnosti - základní údaje*. s. 16-17.
[13] Napríklad: PROCHÁZKOVÁ, D. *Strategie řízení bezpečnosti a udržitelného rozvoje území.* s. 49.

ničivé sily a sú zdrojom hrozieb bezpečnosti, ako napríklad - jadrové zariadenia, chemické a biologické prevádzky;

- Tvorba materiálnych a manažérskych podmienok a predpokladov predchádzať, zmierňovať alebo čeliť skupine prírodných hrozieb a krízových situácií;
- Tvorba prvkov bezpečnostného systému spôsobilých plniť funkciu prevencie a reakcie na krízové situácie;
- Pripravenosť orgánov verejnej moci - štátnej správy a samosprávy na plnenie si svojich úloh a kontinuitu svojej práce vo všetkých typoch krízových situácií, ako aj v jednotlivých fázach krízy;
- Príprava občanov na krízové situácie, poskytovanie adekvátneho vzdelania a výcviku na svoju záchranu, svojpomoc a pomoc ostatným.

Vyššie uvedené oblasti sa postupne stali súčasťou krízového manažmentu vo verejnej správe. Konštituovaný krízový manažment vo verejnej správe realizuje v čase bezpečia - stability bezpečnostného prostredia - taký systém opatrení, aby v čase krízy - vojenskej, ako aj nevojenskej (napríklad podľa nášho súčasného legislatívneho ponímania: mimoriadnej situácii, núdzovom stave, výnimočnom stave, čase vojny, vojnového stavu) bol štát pripravený na riešenie medzinárodnopolitických kríz, na uplatnenie nevojenských, ako aj vojenských opatrení a nástrojov. Práve krízový manažment vo verejnej správe začal postupne cielene zhromažďovať poznatky, systematizovať ich a vytvárať si ich, ako jeden z nástrojov vlastnej prípravy na adekvátnu reakciu a riešenie kríz aj vo forme systému krízových scenárov, lebo - krízové scenáre sú špecifickým sociálnym konštruktom a majú konkrétny sociálny rozmer.[14]

Spoločnosť a človek iba postupne získava nástroje minimalizácie, zmiernenia, odvrátenia alebo odstránenia negatívneho pôsobenia prírodných a spoločenských síl a procesov. Práve preto sa postupne v jednotlivých oblastiach ohrozenia vytvárali rôzne miery a pásma akceptovateľného rizika s ich kvantitatívnym a kvalitatívnym vymedzením reálneho a potenciálneho rizika, ktoré je prirodzenou súčasťou ľudskej existencie v spoločenskom a prírodnom prostredí. Jednota praktických skúseností a vedeckého poznania sa stala určujúcou pre zabezpečenie materiálnych síl a prostriedkov, organizačných a legislatívnych štandardov potrebných pre zachovanie spôsobilosti spoločnosti a jej jednotlivých oblastí a častí čeliť poznaným a predpokladaným hrozbám. Zodpovednosť za bezpečnosť a podiel na jej zabezpečovaní sa postupom času rozložil na občanov, štát - orgány štátnej moci (zákonodarnú oblasť, oblasť výkonu štátnej moci a správy vecí verejných, súdnu moc), samosprávu, štátny sektor a súkromný sektor, fyzické a právnické osoby, rodiny, rodičov, príbuzných a jednotlivca. Zachovanie bezpečnosti sa stalo významnou funkciou a úlohou štátu za aktívneho podielu občanov.

Postupne vznikala potreba konštituovať bezpečnostný systém tak, aby disponoval kvalitami, ktoré mu umožnia v prípade očakávaných, alebo neočakávaných hrozieb zabezpečiť rôzne úrovne prežitia a fungovania spoločenského organizmu. Potvrdil sa predpoklad, že **efektívnym, ako aj ekonomicky nenáročným nástrojom „zvládnutia“ negatívneho pôsobenia krízových situácií, ochrany životov, zdravia a majetku občanov a spoločnosti, životného prostredia, obrany a ochrany bezpečnostných záujmov sú krízové scenáre.**

Významným produktom skúseností a vedeckého poznania sa stali krízové scenáre, ktoré prezentujú skúsenostný alebo teoretický model priebehu a odozvy sociálneho systému na dané ohrozenie alebo krízu z hľadiska historického alebo aktuálneho stavu pripravenosti síl a prostriedkov spoločnosti a jednotlivca. Historická skúsenosť a potreba čeliť existujúcim hrozbám a vznikajúcim krízovým situáciám viedla sociálne systémy na základe získaných skúseností a vedeckého poznania k ich systematizácii a využívaniu v oblasti teórie, ako aj praxe. Pozitívne, ako aj negatívne skúsenosti z krízových situácií sa zapracovávali do skupín preventívnych opatrení, ako

[14] MURDZA, K. Sociologická imaginácia v príprave krízových scenárov. In *Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu*. s. 45.

aj do postupov vznikajúcich špeciálnych síl a prostriedkov. Vznikali modely krízových situácií a optimálnej reakcie na zdroje hrozieb - vznikali krízové scenáre.[15]

Krízové scenáre boli pri svojom vzniku súčasťou získanej alebo odovzdávanej pozitívnej, ako aj negatívnej skúsenosti národov v ich dejinnej púti, a to vo forme legiend a príbehov, kde ich námet, obsah a štruktúra bola podmienená formou tlmočenia (ústnou, písomnou) a poslaním (príčinou uchovania a odovzdávania) pre danú sociálnu štruktúru. Túto etapu môžeme nazvať ako etapu vzniku a formovania primárnych krízových scenárov, majúcich iba čiastkový vplyv na systémovú prípravu spoločnosti a cielené ovplyvňovanie jej bezpečnostného systému.

Možné je aj nasledujúce členenie, ktoré prezentuje akceptáciu základného kritéria, a tým je vedecké poznanie a jeho výsledky:

- Vedecké krízové scenáre, ktoré akceptujú a sú v nich zakomponované aktuálne vedecké poznatky a prístupy a boli pri ich tvorbe využité optimálne vedecké metódy;
- Pragmatické a praxologické krízové scenáre, ktoré absolutizujú a uprednostňujú praktickú skúsenosť;
- Nevedecké krízové scenáre, ktoré absolutizujú mýtické a mytologické postuláty a sú výsledkom fantázie, nie vedeckej prognózy.

Pre neopakovateľnosť krízových situácií na jednej strane a potrebu získania poučenia pre budúcnosť na strane druhej, sa v krízových scenároch pracuje s akceptovateľnou mierou neurčitosti priebehu krízy a alternatívami jej priebehu, ako aj budúceho pokrízového vývoja. Tento prístup zodpovedá miere poznania bezpečnostného prostredia a jeho variabilnosti vývoja v krátkodobej, strednodobej a dlhodobej budúcnosti. Krízový scenár prezentuje variant udalostí a činností v čase a v potenciálnom priestore - území s tým, že môže uplatniť variant deterministicky daný, alebo variant so súborom náhodných udalostí s akceptovateľnou mierou pravdepodobnosti, ako aj variant kombinácií dvoch predošlých prístupov.

Poslanie krízových scenárov je vždy podmienené typom a jeho charakterom, aj napriek tejto východiskovej premise hovoríme o poslaní krízových scenárov:

- **v teoretickej oblasti** - transformovať získavané skúsenosti a empirické poznatky do systému vedeckého poznania; formulovať obecné princípy a charakteristiky ohrození, rizík a kríz pre spoločnosť a človeka; prispieť k formovaniu základov bezpečnostnej teórie - zákonov, vedeckých kategórií, metodológii, predmetu poznania; prognózovať rôzne varianty o možnom vývoji systémov a krízovej situácie, ako aj identifikovať skutočnosti a potenciálne deje, ktoré môžu byť dôležité v budúcnosti; poznať vzťahy a vplyv rôznych faktorov na priebeh krízových dejov; dedukovať vývoj a udalosti z množiny scenárov; skúmať a odhaľovať veľký počet premenných a ich dynamické vzťahy v krízových situáciách a integrovať ich do vedeckých poučiek a záverov; vytvoriť teoretické východiská pre proces analýzy, ako aj plánovania a praktickej prípravy na potenciálne zdroje ohrozenia ai.
- **v praktickej oblasti** - definovať požadované spôsobilosti bezpečnostného systému; identifikovať nedostatkové spôsobilosti; modelovať a preverovať postupy riešenia krízových situácií; overovať adekvátnosť síl; zabezpečovať prípravu obyvateľstva na krízové situácie; zabezpečovať pomoc pri príprave riadiacich a výkonných zložiek bezpečnostného systému; poskytovať modely krízových situácií a typových súborov činností pre postihnutých ako aj záchranné zložky; vytvárať nástroje prevencie, optimalizovať sily reakcie a obnovy; overovať optimalizačné metódy rozhodovania a riadenia; ai.

V zjednodušenej a koncentrovanej podobe je poslaním krízových scenárov najmä odhaliť nečakané negatívne javy alebo medzníky vývoja v čase a priestore, a to s ich potenciálnou

[15] V priebehu dejín spoločnosti a procesu zabezpečenia historicky možnej bezpečnosti sociálneho systému a človeka sa spresňovalo ich poslanie a určenie, boli vypracované typové krízové scenáre, katalógy krízových scenárov, vymedzili sa požiadavky na štandardnú štruktúru krízových scenárov.

kvantitatívnou a kvalitatívnou dimenziou, v ktorých, alebo pre ktoré dochádza k zmenám vývoja a narušeniu stability systému, a na tomto základe vytvoriť varianty krízových scenárov - prevencie, odozvy a obnovy.

Krízové scenáre sú na základe svojej hĺbky a miery vedeckého poznania aj súčasťou bezpečnostnej teórie, bezpečnostnej politiky štátov, taktického, ako aj strategického plánovania. Krízové scenáre sa stávajú aj súčasťou systému prípravy krízových manažérov ako významného nástroja rozširovania ich kompetencií a spôsobilostí riešiť konkrétne krízové situácie, ako aj rozšírenia ich pripravenosti na riešenie možných variant krízových situácií v budúcnosti.[16]

1.2 Spresnenie a vymedzenie základného pojmového aparátu v oblasti krízových scenárov vo verejnej správe

V oblasti spresnenia a vymedzenia základného pojmového aparátu teoretickej časti vedeckovýskumnej úlohy sa autorský tím stotožnil s riešením, že bude požívať tú základnú skupinu pojmov, s ktorou v súčasnosti pracuje a ktorú prezentuje vo svojej publikačnej a prednáškovej činnosti v bezpečnostnej komunite. V tomto prípade išlo napríklad o pojmy, ako:

- **Krízová situácia** je stav spoločnosti v danom časopriestore, ktorý je spôsobený vznikom a eskaláciou aktivizovaných hrozieb a rizík, javov a procesov po narušení rovnovážneho stavu spoločenských, prírodných a technologických systémov a procesov, ktoré ohrozujú životy ľudí, životné prostredie, ekonomiku, duchovné a hmotné hodnoty štátu a jeho obyvateľov, a ktoré môžu narušiť fungovanie inštitúcií verejnej moci.
- **Nevojenské hrozby** sú reálne deštrukčné potencie, pri ktorých aktivizácii môže nastať podstatné zhoršenie a oslabenie hospodárskej a bezpečnostnej funkcie štátu v dôsledku pôsobenia prírodných, ekonomických, vnútorných i medzinárodných síl. Nevojenské hrozby treba chápať a analyzovať aj z pohľadu vzájomnej determinácie, akumulácie a možnosti vzniku reťazovej reakcie jednotlivých hrozieb, ktoré môžu vyústiť do hrozieb väčšieho rozsahu. Pri ich eliminácii sa používajú predovšetkým nevojenské sily a prostriedky.
- **Vojenské hrozby** predstavujú také skupiny činností štátu alebo koalície štátov, prípadne organizácií (najmä teroristických) ohrozujúce bezpečnosť koalícií štátov alebo štátu, zahrňujúce hlavne bezprostredné použitie vojenských síl a prostriedkov, ako aj sprostredkované nepriame použitie vojenských síl a prostriedkov. Vojenské ohrozenia spojené s ozbrojeným násilím sa stali v historickom vývoji ľudstva oblasťou, ktorá zaznamenala grandiózny rast, aj keď odráža smutnú oblasť našich dejín[17].
- **Krízový manažment vo verejnej správe** je súbor činností príslušných orgánov štátnej správy a občianskej samosprávy a ich opatrení, zameraných na reprodukciu stability vnútornej a vonkajšej rovnováhy systémov, udržania a zabezpečenia funkcie prvkov systémov na vstupe a výstupe s cieľom zabezpečenia trvalého rozvoja a progresívneho chodu vecí verejných a spoločného záujmu v priamej konfrontácii s reálnymi ohrozeniami a krízami.

Významným prínosom v teoretickej časti realizovanej vedeckovýskumnej úlohy bolo rozpracovanie kategoriálneho aparátu s využitím interdisciplinárneho prístupu a uplatnenia metódy obsahovej analýzy. V tejto oblasti spresnenia a vymedzenia základného pojmového aparátu sa autorský tím stotožnil s vypracovaným chápaním základných pojmov, ktoré následne začal prezentovať vo svojej publikačnej a prednáškovej činnosti v bezpečnostnej komunite. Ako príklad spresnenia a obsahového vymedzenia uvádzame nasledujúce pojmy:

- **Krízový scenár** je zovšeobecnené poznanie z vývoja a priebehu jedinečných udalostí, ktoré majú deštrukčný a negatívny vplyv na ľudský život, spoločnosť a spoločenskú infraštruktúru, ich akceptované hodnoty, podmienky a predpoklady hodnotného,

[16] Práve na tieto účely sú vypracované typové krízové scenáre, z jednotlivých typových krízových scenárov sa vytvorili ich skupiny, tzv. - katalóg krízových scenárov (alebo - sady, sety, skupiny krízových scenárov).
[17] Pozri: KELEMEN M., BLAŽEK V. *Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I.* s. 30-38.

prosperujúceho, perspektívneho, udržateľného rozvoja a bezpečného života. Sprostredkováva priebeh postupu a reťazenie súboru izolovaných, ako aj prepojených podstatných procesov a dejov v časových a priestorových dimenziách, ako varianty vývoja - minulej udalosti vo forme zovšeobecnenej skúsenosti, alebo popisu pravdepodobnej krízovej situácie a spoločenského mechanizmu odozvy na danú krízu a ohrozenie z hľadiska historického, alebo aktuálneho stavu pripravenosti síl a prostriedkov spoločnosti a jednotlivca.

- **Rámcový krízový scenár** je jednoduchý popis udalosti, alebo javu s naznačením základných hrozieb a rizík a potrebe činností častí systému krízového manažmentu;
- **Komplexný krízový scenár** je podrobný popis udalostí alebo javov s kvantitatívnou a kvalitatívnou analýzou všetkých reálnych, ako aj potenciálnych hrozieb a rizík s rozpracovaním činností častí systému krízového manažmentu v zainteresovaných úrovniach a v oblastiach, v priestore a čase vo všetkých etapách krízovej situácie.
- **Typový krízový scenár** je zovšeobecnením poznania základných fáz vývoja krízy na konkrétny druh hrozby (napríklad: požiar, povodeň, teroristický útok, vojnový konflikt) s primeranou mierou abstrahovania od konkrétneho a jedinečného. Typové krízové scenáre ďalej vymedzujú základné skupiny činností riadiacich subjektov pomoci a záchrany, ako aj síl a prostriedkov na minimalizáciu negatívneho pôsobenia aktivizovaných deštrukčných síl a procesov. Umožňujú poznať jednotlivý typ hrozby v danom bezpečnostnom prostredí a poukázať na základné varianty vývoja krízy, ako aj prezentovať základné modely činností riadiacich a výkonných síl záchrany a odozvy na krízové procesy.
- **Špecifický krízový scenár** je navrhovaný model opatrení a činností na špecifickú krízovú situáciu na základe obmedzenej znalosti jej podstaty.[18]
- **Námet krízového scenára** je reálna alebo potenciálna udalosť, proces, ktorý sa stal reálnym, alebo sa môže udiať, je zdrojom ohrozenia systému alebo chráneného záujmu v bezpečnostnej oblasti a jej rozpracovanie napomáha naplneniu poslania krízového manažmentu v preventívnej, ako aj reakčnej činnosti.
- **Námet krízového scenára** je písomný alebo virtuálny popis udalosti, vymysleného „príbehu“ alebo potenciálnej udalosti, ktorej rozpracovanie je variantom možného vývoja budúcnosti so zohľadnením pravdepodobnostných procesov a stavov na základe získaných skúseností a vedeckého poznania.
- **Katalóg krízových scenárov** - súbor vypracovaných spravidla typových krízových scenárov a činností krízového manažmentu pre potreby jednotlivých častí a úrovní krízového manažmentu.[19]
- **Metodológia tvorby krízových scenárov** je vedecky zdôvodnený postup poznávania zdrojov hrozieb a ich potenciálnych vývojových tendencií, reakcie sociálnych systémov a častí bezpečnostného systému, činností spoločenských štruktúr pri využití štandardizovaných, ako aj špecifických postupov a techník, ale najmä procesy ich transferu a do tvorby a praktického využitia krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe.

Vymedzenie základných pojmov nadväzuje aj na problematiku ich adekvátneho prekladu do cudzieho jazyka - tento problém je súčasťou aj našej medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy. V úvode štúdie prezentovaná problematika previazania riešenia otázok krízových scenárov a krízového manažmentu a jazykovej prípravy krízových manažérov, chce ukázať aj na potrebu spolupráce s jazykovými odborníkmi v preklade a správnom obsahovom chápaní základnej a odbornej terminológie, používanej krízovými manažérmi aj v edukácii, kde sa vytvárajú spôsobilosti vyjadrovať sa ústne a písomne primerane situácii, pozorne počúvať iných, spracovať

[18] Porovnaj: BLAŽEK, V., KELEMEN, M. NEČAS, P. a kol. *Krízové scenáre*. s. 7-31.
[19] Pozri: BLAŽEK, V. *Metodológia tvorby typových krízových scenárov a príprava krízových pracovníkov.* s 12-25.

písomný materiál, vysvetľovať a znázorňovať, čítať s porozumením, využívať informácie získané čítaním a predovšetkým komunikovať v cudzom jazyku, ... v medzinárodných tímoch pri spoločných operáciách...so svojimi zahraničnými kolegami.[20]

1.3 Spresnenie štruktúry krízových scenárov pre potreby verejnej správy

V procese plnenia predmetnej vedeckovýskumnej úlohy sa postupne kryštalizovala aj základná štruktúra krízových scenárov, najmä typových krízových scenárov, lebo typové krízové scenáre majú ustálenú štruktúru podľa poslania konkrétneho typu scenára. V procese spresňovania štruktúry krízových scenárov sa realizačný tím priklonil k akceptácii jednoduchej (stručnej) základné štruktúry krízového scenára pre potreby verejnej správy z dôvodu ich rozmanitosti (pestrosti, rôznorodosti...) a sformuloval požiadavku akceptácie študijného zamerania pri tvorbe krízových scenárov pre potreby edukácie na zainteresovaných vysokých školách a technických možností využívaných simulačných centier. Vypracovanie a spresnenie modelu štruktúry krízového scenára považuje riešiteľský tím za ďalší významný výsledok teoretickej časti vedeckovýskumnej úlohy.

Základným metodologickým východiskom tvorby štruktúry a návrhov obsahu krízových scenárov boli metódy analýzy, indukcie, dedukcie, komparácie a iné, ktoré umožnili vygenerovať model štruktúry krízového scenára, ako substrátu praktického a vedeckého poznania s pravdepodobnostnými a reálnymi limitmi.

Realizačný tím predmetnej vedeckovýskumnej úlohy sa stotožňuje s nasledujúcimi kontúrami modelu štruktúry krízového scenára pre potreby verejnej správy:

- *Zdroj a podstata hrozby, okolnosti a príčina krízovej situácie, negatívne a ničivé účinky* - následky, štandardný priestorový a časový priebeh a etapy vývoja krízovej situácie;
- *Reakcia a opatrenia častí bezpečnostného systému* - krízového manažmentu na vznik a narastanie ohrozenia častí sociálneho systému z predmetnej krízovej situácie. Opatrenia a činnosti až do doznenia krízy a hrozby, základné opatrenia pre obnovu, rekonštrukciu a minimalizáciu opakovania krízy - rizika;
- *Činnosť postihnutých a ohrozených systémov a osôb vo všetkých etapách krízovej situácie;*
- *Časové, priestorové a dejovo–činnostné charakteristiky* (informačné, organizačné, materiálne, personálne, súčinnostné,...).

Tieto časti štruktúry krízového scenára sú konkretizované aj celým radom obsahových častí a informácií, ako napríklad: legislatívnym rámcom; charakteristikou (kvantitatívna, kvalitatívna) krízovej situácie (hrozby, rizík); analýzou zraniteľnosti systému (spoločnosti, infraštruktúry, technických a technologických celkov a častí); rozhodovacími a riadiacimi subjektmi a jednotlivcami na zainteresovaných stupňoch v jednotlivých oblastiach s časovým spresnením; informačným systémom a komunikačnými prostriedkami (spojenie); disponibilnými silami, prostriedkami a zdrojmi na zvládnutie krízovej situácie; rozdelením zodpovednosti za jednotlivé oblasti a činnosti v priebehu jednotlivých fáz vývoja krízovej situácie. Krízové scenáre obsahujú súbor opatrení v čase a priestore, ktorý optimalizuje postup zvládnutia krízovej situácie riadiacich, ako aj výkonných zložiek. Krízový scenár je založený na poznaní podstaty aktivovaného rizika, jeho dôsledkov a na základných charakteristikách, najmä typovej krízovej situácie.

Dominantným v obsahu krízového scenára preto nie je technický popis katastrofy, ale najmä návod, akým spôsobom by mali kompetentní ľudia reagovať bez toho, aby museli dlho premýšľať a strácať drahocenný čas. To, že krízový scenár je predovšetkým o ľuďoch znamená, že by mal predvídať nielen fungovanie a stabilitu technických, či zabezpečovacích systémov, ale mal by predvídať aj správanie a reakcie ľudí v krízových situáciách. Správanie a reakcie ľudí v krízových situáciách sú často rozhodujúce pre úspešne vykonávanie záchranných prác a dodržiavanie

[20] NOVÁKOVÁ I., BINDEROVÁ M. *Štandardizácie jazykového vzdelávania pre príslušníkov služby hraničnej polície v Európskej únii.* s. 9.

naplánovaných postupov. Okrem štandardizovaných postupov by mal obsahovať aj varianty atypických a neštandardných situácií.[21]

Pre potreby vzdelávania na jednotlivých zainteresovaných vysokých školách a možnostiach používaných simulačných centier, bol odporúčaný nasledovne konkretizovaný variant štruktúry krízového scenára (príklad aplikovaný na Akadémii PZ v Bratislave):

- Charakteristika zdroja a podstaty hrozby a následnej krízovej situácie (KS) - štandardný priestorový a časový priebeh, etapy vývoja krízovej situácie, popis a možnosti vzniku na území SR, príčiny vzniku a trvania, popis skutočností indikujúcich možnosť vzniku, ako aj vznik riešenej KS, čo urýchľuje jej vznik, čo zosilňuje jej negatívne dopady, čo zapríčiňuje nestabilitu a sťažuje jej riešenie, ničivosť a negatívne dôsledky zdroja hrozby - podstaty KS (dopady na životy a zdravie obyvateľov, akým spôsobom je zničený a poškodený majetok, aké sú dopady na životné prostredie, základné sociálne dopady, sekundárne dôsledky).
- Teoretické, legislatívne a praktické východiská riešenia KS, zásady riešenia KS; riadiace orgány (právomoci a kompetencie pri riešení) a sily (výkonné zložky) a prostriedky riešenia KS.
- Reakcia a opatrenia častí bezpečnostného systému - krízového manažmentu na vznik a narastanie hrozby a ohrozenia častí sociálneho systému z predmetnej krízovej situácie. Opatrenia a činnosti krízového manažmentu a ich činnosti: v etape prevencie, v etape priebehu KS, v etape likvidácie následkov (obnovy) KS a opatrenia na minimalizáciu opakovania krízy - vzniku rizika; základné varianty riešenia (s najhorším, stredným a najmenej závažným priebehom) - odporúčané typové postupy; možnosti a limity riešenia KS - legislatívne, organizačné, materiálne, finančné, technické, personálne...;
- Činnosť postihnutých a ohrozených systémov a osôb v etape prevencie, v etape priebehu KS, v etape likvidácie následkov (obnovy) KS, charakteristika správania sa zasiahnutého obyvateľstva a ohrozeného obyvateľstva;
- Popisy monitorovania a informačných tokov v priebehu KS; požiadavky na mimoriadne posilnenie zdrojov, typové postupy na úrovni miestnej štátnej správy, samosprávy a IZS - riadenie krízového štábu a jeho činnosť, činnosť starostu - primátora, činnosť evakuačnej komisie, veliteľa zásahu HaZZ[22], ...

Riešiteľmi tejto časti vedeckovýskumnej úlohy je odporúčané čo najviac zachytiť a prezentovať dynamickú podobu vzniku a priebehu krízovej situácie, systém reakcie a opatrení častí bezpečnostného systému zvolenej úrovne riešenia, občanov, ako aj zasiahnutých a ohrozených - ľudí, zvierat, vecí, životného prostredia, ako aj tých, čo sa podieľajú na riešení krízovej situácie; tiež sa odporúča zakomponovať do spracovávaného krízového scenára skupiny premenných a náhodných vplyvov vo vonkajšom prostredí a procesoch vývoja krízy ai.. Autor zdôrazňuje skutočnosť, že vyššie uvedené požiadavky sú však limitované rozsahom a poslaním krízového scenára - slúžiť pre prípravu študentov - krízových manažérov.

1.4 Spresnenie obsahu a etáp tvorby krízových scenárov

V súčasnosti krízové scenáre umožňujú identifikovať hybné sily externého bezpečnostného prostredia a poukázať na možné alternatívne dôsledky ich negatívneho a deštrukčného vplyvu na zmeny prírodného a sociálneho prostredia. Umožňujú na teoretickej alebo praktickej úrovni porovnávanie disponibilných síl, prostriedkov a činností spoločnosti alebo človeka s vplyvmi krízovej situácie, pripravujú spoločnosť, ako aj človeka, na optimálnu činnosť v krízových situáciách. Práve preto je možné proces vzniku a tvorby krízových scenárov členiť na dve základné etapy:

[21] MURDZA K. Sociologická imaginácia v príprave krízových scenárov. In *Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu*. s. 47.

[22] MARCINEK, M., *Organizácia, fungovanie a rozvoj Integrovaného záchranného systému (IZS) na území Slovenskej republiky* In: Edukacja dla bezpieczeństwa: przeglad naukowo-metodyczny. s. 29.

- Etapu vzniku krízových scenárov, v ktorých prevládala mystika, fatalizmus a osudová nezvratnosť;
- Etapu prieniku vedeckých prístupov do krízových scenárov a aktívneho prístupu k vznikajúcim krízam.

Metodológia tvorby krízových scenárov v sociálnom systéme vychádza z vedeckého poznania, historicky získaných a nazhromaždených poznatkov o tendenciách vývoja bezpečnostného prostredia ľudskej spoločnosti a nástrojov zmiernenia dopadov nečakaných negatívnych javov.

Krízové scenáre ako popisy predošlých dejov, ako aj modely budúcnosti a varianty vývoja krízových dejov majú za svoje jadro krízové situácie v ich jedinečnosti prejavov a rozmanitosti štruktúr. Pre neopakovateľnosť krízových situácií na jednej strane a potrebu získania poučenia pre budúcnosť na strane druhej, sa v krízových scenároch pracuje s akceptovateľnou mierou neurčitosti priebehu krízy a alternatívami jej priebehu, ako aj budúceho pokrízového vývoja. Tento prístup zodpovedá miere poznania bezpečnostného prostredia a jeho variabilnosti vývoja v krátkodobej, strednodobej a dlhodobej budúcnosti. V procese tvorby krízových scenárov bola, a je venovaná pozornosť najmä identifikácii rozhodujúcich - hlavných rizík a faktorov, ktoré aktivizujú riziko, ako aj potenciálne riziká, uvoľňujú nečakané negatívne javy, energie, hmoty a procesy. V krízových scenároch sú rozvíjané popisy možných variantov vývoja v líniových alebo vetvených postupoch s dôrazom na ich relevantnosť, ako aj vedeckosť a reálnosť.

Ďalším z významných výstupov teoretickej časti vedeckovýskumnej úlohy boli odporúčania etáp a ich obsahu. Samotný **proces tvorby krízových scenárov riešiteľský tím rozdelil do niekoľkých etáp, ktoré je možno charakterizovať nasledovne:**

1. **etapa**
   - **Stanovenie obsahu a cieľa krízového scenára - rámca scenára:** Vymedzenie rámca scenára zahrňuje definovanie ústrednej dejovej situácie tzv. námet, cieľ, prečo riešime daný námet a čo chceme dosiahnuť. Vymedzenie rozhodujúcich skutočností, dejov, procesov a faktorov, určenie ich závažnosti a vzájomnej previazanosti, je základným námetovým rámcom krízového scenára. Stanovenie obsahu vychádza zo skúseností, praktických potrieb a analýzy bezpečnostného prostredia, súčasných a budúcich bezpečnostných hrozieb a výziev. Poslanie krízového scenára je vyjadrené a konkretizované v jeho cieli a odpovedá na otázku, prečo riešime konkrétny scenár - čo chceme riešiť - skúmať, aký veľký je počet premenných a zainteresovaných subjektov, aké sú ich dynamické vzťahy, ako ich integrovať do zrozumiteľného dejového celku a aké sú optimálne varianty a výstupy pre potreby krízového manažmentu.
   - **Vymedzenie rozhodujúcich dimenzií a limitov krízového scenára:** Reálnosť a vedeckosť zakomponovaných a akceptovaných limitov je podmienkou pre využiteľnosť, praktický a teoretický prínos, lebo spresňujú obsah a vytvárajú predpoklady na naplnenie cieľa krízového scenára. Za rozhodujúce limity a dimenzie krízového scenára považujeme: kvantitatívnu a kvalitatívnu charakteristiku krízovej situácie, v deštrukčnej, časovej a priestorovej dimenzii - rozmer krízovej situácie (javu); charakteristiku bezpečnostného prostredia, vzťahy prostredia a krízovej situácie - vymedzenie pozitívnej, ako aj negatívnej dimenzie prostredia a krízovej situácie; zainteresované subjekty - sily a prostriedky krízového manažmentu, zasiahnutí a postihnutí aktéri (osoby, zvieratá, technický systém,...) ich limity (možnosti, spôsobilosti...) a činnosti; skupinu doplňujúcich informácií a charakteristík spresňujúcich v lineárnej, ako aj vetvenej variante rozmer krízovej situácie - zabezpečiť konzistentnosť jeho dimenzií.
2. **etapa**
   - **Proces tvorby východiskového variantyu a modelu krízového scenára:** Na základe vyššie uvedených požiadaviek a východísk je vypracovaný východiskový variant krízového scenára tak, aby čo najlepšie odrážal východiskové požiadavky zadávateľa. Základný východiskový variant môže mať charakter rámcového krízového scenára, komplexného

krízového scenára alebo variant kombinácií podľa vymedzeného cieľa a určenia poslania predmetného krízového scenára.

- **Korekcia návrhu krízového scenára:** Na základe analýzy východísk, cieľa, obsahu, typu a určenia krízového scenára sa formou expertného alebo odborného posudzovania hodnotí možnosť praktického alebo teoretického využitia scenára. Pozornosť je sústredená napríklad na rozsah zapracovaných informácií, dostupných pomocných dokumentov, čas riešiteľov krízového scenára na plnenie úloh ai. Dôraz je položený na užitočnosť, praktický alebo teoretický význam krízového scenára. Spravidla podľa stanovených požiadaviek pre jednotlivé skupiny krízových situácií jednotlivých systémov ako spoločenský systém, technický systém ai. je scenár upravovaný, doplňovaný a optimalizovaný.

3. etapa

- **Preverenie správnosti a opodstatnenosti návrhu krízového scenára:** Podľa typu a charakteru krízového scenára je vybraný optimálny spôsob jeho preverení, ktorý má spravidla formu praktického preverenia (napríklad: praktického experimentu, cvičenia), teoretického preverenia (napríklad: teoretického modelu, matematického modelu) alebo kombinované formy (napríklad: praktické cvičenie so simulovaným procesom nečakaných negatívnych javov a udalostí). Po teoretickom alebo praktickom preverení správnosti aplikovaného modelu krízového scenára sú pozitívne, ako aj negatívne poznatky v adekvátnom rozsahu, podľa ich významu zakomponované do krízového scenára a nadväzujúcich dokumentov - plánov, metodických usmernení, metodík činností a podobne.

4. etapa

- **Začlenenie a miesto krízového scenára v stávajúcom portfóliu (katalógu krízových scenárov, katalógu typových krízových scenárov, katalógu špecifických krízových scenárov):** - Stav a vývoj bezpečnostného prostredia vyžaduje výber námetov a vypracovanie takého množstva a spektra krízových scenárov, ktoré pokrývajú všetky predpokladané krízové situácie a ich varianty. Novo vypracované krízové scenáre musia reagovať no nové procesy a deje, sily a prostriedky, byť reprezentatívne, pokrývať kľúčové charakteristiky súčasných, ako aj predpokladaných krízových situácií. Portfólio krízových scenárov by malo pokrývať celé spektrum krízových situácií, vytvárať a prezentovať väzby medzi jednotlivými scenármi a bezpečnostnou realitou, nahrádzať zastarané a nereprezentatívne scenáre novými, a tak reagovať na dynamiku rizík a kríz.

Na základe získaných skúseností a vedeckého poznania sú postupne vypracovávané základné pravidlá tvorby krízových scenárov, kde sa ako rozhodujúce v súčasnosti považujú atribúty ako: rámec scenára (vymedzenie obsahu a cieľa), kvantitatívne a kvalitatívne stanovenie rozhodujúcich dimenzií a limitov pre oblasť zdrojov ohrozenia - negatívnych vplyvov, sily odozvy (protireakcie) a krízového manažmentu, uplatnenie štandardizovaných požiadaviek na tvorbu, ako je akceptovanie etáp vývoja krízovej situácie a fáz rizika, ako aj štruktúry krízového scenára, preverenie správnosti a korekcia návrhu, začlenenie krízového scenára do portfólia scenárov. Zároveň rozmanitosť obsahu a cieľa, oblastí a rovín riešenia v krízových scenároch vedie k poznaniu ich podstatných a charakteristických čŕt a následnému vytvoreniu a využívaniu typológie krízových scenárov. Pozornosť sa venuje námetovej typológii a rozpracovaniu námetov krízových scenárov a príprave krízového manažmentu na potenciálne krízové situácie. Práve námety krízových situácií, a najmä typové krízové scenáre, sa stávajú základným východiskom systému prípravy krízového manažmentu a krízových manažérov. Zároveň sú nastoľované nové okruhy problémov krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe, ako napríklad:

- poznať a odhaliť príčiny krízových situácií, ich podstatné deje a ich nadväznosti, ich podiel na deštrukčných a negatívnych javoch;
- identifikovať vývojové procesy krízových situácií a prognózovať ich výskyt v budúcnosti;

- modelovať pravdepodobné scenáre výskytu a variant krízových situácií a zdrojov ohrozenia - zmien bezpečnostného prostredia;
- modelovať a prakticky vytvárať varianty adekvátnej odozvy bezpečnostného systému a nástrojov krízového manažmentu;
- minimalizovať negatívne dopady budúcich krízových situácií rastom pripravenosti na adekvátnu odozvu a reakciu na neurčitý vývoj a nejasnosť budúceho bezpečnostného prostredia;
- optimalizovať štruktúru, sily a prostriedky krízového manažmentu vo verejnej správe;
- optimalizovať činnosti síl a prostriedkov krízového manažmentu vo verejnej správe v jednotlivých fázach vývoja krízy ai.

Na základe výsledkov bádania nami riešenej vedeckovýskumnej úlohy môžeme za poslanie krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe považovať:

- **transfer vedeckých prístupov a získaných skúseností**. Je to aj...Transfer vedeckých poznatkov teórie ... do praktickej činnosti rôznych subjektov bezpečnostnej praxe je vzťahom zložitým, protirečivým, multifaktorálne podmieneným a predovšetkým vzťahom obojstranným a odráža všeobecno-filozofické rešpektovanie vzťahu teórie a praxe v konkrétnom bezpečnostnom prostredí.[23] Získavaná bezpečnostná prax je zovšeobecnenou pozitívnou, ako aj negatívnou skúsenosťou spoločnosti a jednotlivca z reálnych ohrození a krízových situácií, odovzdávaných ako poučenie a varovanie pre budúcnosť[24];
- **uplatňovanie a preverovanie vedeckých prístupov a poznatkov** - postupný prienik vedeckých prístupov do podstaty krízových javov umožnil vedecké modelovanie priebehu kríz, poznanie a orientáciu spoločnosti a človeka na reálne ohrozenia;
- **modelovanie vzniku a priebehu krízových situácií** - poznanie rozmanitosti hrozieb (prírodných, spoločenských, kombinovaných) a ich priebehu viedlo k vedeckému rozpracovaniu možných kombinácií**;**
- **optimalizáciu zabezpečenia obrany a ochrany chránených záujmov** - pozornosť a obsah krízových scenárov bol vždy spätý so skupinou chránených záujmov spoločnosti a jednotlivca podľa konkrétnej historickej etapy vývoja a prijatých filozofických, náboženských a ideologických hodnôt**;**
- **prezentáciu výstupov monitoringu zdrojov hrozieb a kríz** - krízové scenáre odrážajú strádanie a utrpenie ľudí, materiálne a nemateriálne škody v spoločnosti a sú výsledkom monitoringu zdrojov hrozieb a kríz, ako aj výstrahou pred negatívnym pôsobením kríz a ohrození**;**
- **byť návodom (variantom) odozvy na krízu a ohrozenie** - krízové scenáre prezentujú variant reakcie sociálneho systému na danú krízu a ohrozenie z hľadiska historického alebo aktuálneho stavu pripravenosti síl a prostriedkov spoločnosti a jednotlivca **;**
- **orientácia bezpečnostného systému, síl, prostriedkov a obyvateľstva na potenciálne krízové situácie** - umožňujú na teoretickej alebo praktickej úrovni porovnávanie disponibilných síl, prostriedkov spoločnosti alebo človeka s vplyvmi krízovej situácie, orientujú prípravu spoločnosti a občanov na optimálnu činnosť v krízových situáciách**.**

2. Výsledky empirického výskumu a analýzy stavu využitia krízových scenárov v edukačnom procese na Akadémii PZ v Bratislave

2.1 Začlenenie a význam počítačom podporovanej prípravy a priebehu cvičenia študentov v simulačnom centre v systéme prípravy študentov

Základný rámec prípravy študentov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby

[23] BUZALKA J. *Teória bezpečnostných rizík.* s. 9.
[24] Pozri: BUZALKA J. *Teória bezpečnostných rizík*. s. 7-10.

Akadémia PZ, ako štátna vysoká škola nesie významný podiel zodpovednosti za prípravu „bezpečnostných“ odborníkov pre jednotlivé segmenty vnútornej bezpečnosti štátu. Zároveň ako poskytovateľ vysokoškolského vzdelania ponúka orgánom a pracovníkom verejnej správy možnosť prípravy odborníkov pre oblasti bezpečnosti v akreditovaných študijných programoch. Poslaním Akadémie PZ je pripravovať vysoko kvalifikovaných a profesionálne zdatných vysokoškolských odborníkov pre potreby Policajného zboru, odborných pracovísk MV SR a ostatných bezpečnostných služieb.

Príprava študentov je zameraná tak, že absolventi sú pripravení podieľať sa na zabezpečení bezpečnosti spoločnosti, občanov, obcí, miest a regiónov.

Akadémia PZ pre komplexnú akreditáciu pracovnou skupinou Akreditačnej komisie vlády SR v roku 2014 vypracovala okrem iných aj nové študijné programy, ktoré zodpovedajú aktuálnym a prognózovaným potrebám policajnej a bezpečnostnej praxe v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby, ktoré spĺňajú požiadavky na pripravenosť vysokoškolských odborníkov. Spracovanie študijných programov prvého, druhého a tretieho stupňa vysokoškolského štúdia v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby sú novou výzvou pre zainteresovaných odborníkov školy a veľkou príležitosťou pre študentov stať sa vysoko kvalifikovaným odborníkom a študijný program Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe sa v súčasnosti stáva významným nástrojom prípravy odborníkov pre krízový manažment štátnej správy a samosprávy.

Charakter školy, podstata akreditovaných študijných odborov a profil absolventa sú základným metodologickým východiskom pre model prípravy a priebehu cvičenia študentov v simulačnom centre.

Súčasný stav uplatňovania jednoty teoretickej a praktickej prípravy v systéme prípravy študentov v bakalárskom a magisterskom študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe

Reálna bezpečnostná prax a bezpečnostné prostredie regionálnej úrovne v štátnej správe a samospráve, ako aj perspektívy jeho rozvoja, nastolili potrebu prípravy odborníkov pre jednotlivé manažérske pozície v bezpečnostnom systéme štátnej správy a samosprávy na regionálnej a miestnej úrovni. Táto požiadavka praxe sa stala základom profilu absolventa konkrétneho stupňa vysokoškolského vzdelávania aj v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby na Akadémii PZ. Pracoviská školy, učitelia a odborníci z bezpečnostnej praxe začali zabezpečovať výučbu v novo koncipovaných študijných programoch a predmetoch, jednotou teórie a praxe, spoluprácou školy s príslušnou bezpečnostnou praxou, Vytvoril sa obsah predmetov a metodiky výučby, ako aj materiálne zázemie vzdelávania v príslušnom študijnom programe. Realizujú sa prednášky, semináre, vedecké semináre, cvičenia, praktické zamestnania a odborná prax, v ktorých sú aplikované a využívané základné vyučovacie princípy. Prijatý model prípravy krízového manažéra verejnej správy regionálnej úrovne bol pojatý tak, aby naplnil požiadavky všeobecného profesiogramu zo skupiny základných praktických spôsobilostí, najmä pre základný a stredný krízový manažment verejnej správy - štátnej správy a samosprávy.

Nová architektúra študijných programov vytvorila priestor na tvorbu optimálneho pomeru teoretických vedomostí, intelektuálnych a praktických spôsobilostí, návykov a schopností vo vysokoškolskej príprave. Vypracované informačné listy predmetov a tematické plány predmetov konkretizujú a obsahovo napĺňajú jadro znalostí študijného odboru a nosné témy jadra znalostí, vo výchovno-vzdelávacích cieľoch predmetov sú konkrétne zapracované požadované vedomosti, praktické schopnosti a zručnosti ako aj doplňujúce vedomosti, schopnosti a zručnosti. Tie sú základným a východiskovým postulátom vyučovania.

Uplatňovaný model teoretickej prípravy, praktickej prípravy a odbornej praxe vytvoril priestor na začlenenie počítačom podporovanej prípravy a priebehu cvičenia študentov v simulačnom centre s využitím krízových scenárov. Začlenenie praktických zamestnaní do výučby a usmerňovaná odborná prax študentov umožnila preverenie získaných vedomostí, návykov a praktických

spôsobilostí, ako aj naplnenia požiadaviek profilu absolventa formou cvičenia študentov v simulačnom centre.

Uplatňovaný model teoretickej prípravy, praktickej prípravy a odbornej praxe na Akadémii PZ je praktickou aplikáciou pedagogickej zásady uplatňovania jednoty teoretickej a praktickej prípravy. Poznanie stávajúcej situácie vo výchovno-vzdelávacom procese potvrdzuje správnosť zaradenia cvičenia študentov v simulačnom centre s využitím typových krízových scenárov.

Základná skupina činností garantujúceho subjektu - Katedry verejnej správy a krízového manažmentu Akadémie PZ k zabezpečeniu prípravy a priebehu cvičenia študentov v simulačnom centre

Katedra verejnej správy a krízového manažmentu Akadémie Policajného zboru v Bratislave harmonizuje jednotu a optimálny pomer teoretickej a praktickej prípravy študentov v bakalárskom a magisterskom študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby, zabezpečuje výučbu prevažujúcej časti predmetov základu študijného programu a garantuje výučbu jadra znalostí študijného odboru a nosných tém. V nadväznosti na súčasné požiadavky si Katedra verejnej správy a krízového manažmentu vytvorila model realizácie prípravy krízového manažéra verejnej správy regionálnej úrovne, stanovila skupinu úloh a opatrení, a to:

- Zabezpečiť gradáciu rozvoja praktických spôsobilostí, návykov a schopností študentov v priebehu výučby jednotlivých predmetov v bakalárskom a magisterskom študijnom programe.
- Dobudovať kabinety študijného zamerania a rozvíjať spoluprácu s orgánmi krízového manažmentu verejnej správy. Do výučby zaradiť a efektívne využívať stávajúce zariadenia MV SR, najmä tie, ktoré sú v podriadenosti Sekcie krízového riadenia MV SR a Prezídia hasičského a záchranného zboru.
- Optimalizovať odbornú prax študentov v bakalárskom a magisterskom štúdiu s dôrazom na to, že u študentov prvého ročníka zabezpečiť vykonanie odbornej praxe na obecných úradoch v mieste bydliska; u študentov druhého ročníka bakalárskeho štúdia, realizovať riadenú odbornú prax vo vzdelávacom zariadení podriadenosti Sekcie krízového riadenia MV SR[25], u študentov prvého ročníka magisterského štúdia realizovať riadenú odbornú prax v Akadémii ozbrojených síl M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, alebo VVP Lešť.
- Optimalizovať zameranie vedecko-výskumnej činnosti členov katedry a doktorandov pracujúcich pod vedením školiteľov katedry pri riešení spresneného obsahu integrovanej vedeckovýskumnej úlohy „Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy“ na obdobie 2015/2020.
- V oblasti publikačnej činnosti sa sústrediť na teoretické rozpracovanie nosných obsahových častí výučby novo konštituovaných predmetov a inováciu ostatných vyučovaných predmetov, a tak zabezpečiť pre študentov najnovšiu študijnú literatúru.
- Zabezpečiť smerovanie obsahu vypísaných tém záverečných prác jednotlivých stupňov vysokoškolského vzdelávania (najmä doktorandského štúdia) k riešeniu čiastkových obsahových problémov priebežne nastoľovaných bezpečnostnou teóriou a praxou.

Príprava študentov na počítačom podporovaný model prípravy a priebeh cvičenia v simulačnom centre vyžaduje mnohosmernú činnosť vzdelávacej inštitúcie a garantujúcej katedry, aby si študenti osvojili vedecké základy teórie rizík a kríz vo verejnej správe, získali návyky a spôsobilosti na plnenie praktických úloh pri realizácii protikrízových opatrení, ktoré môžu v priebehu štúdia ako interní študenti získať iba na praktických zamestnaniach. Práve teoretická rozpracovanosť a kvalitná

[25] Prax bola realizovaná do roku 2013 vo Vzdelávacom a technickom ústave krízového manažmentu a civilnej ochrany v Slovenskej Ľupči, v rokoch 2014-2015 na pracoviskách rezortu MV SR, od roku 2016 sa plánuje jej realizácia vo vzdelávacom zariadení MV SR Spišská Nová Ves.

praktická aplikácia vybraných typových krízových scenárov, osvojovaných a precvičovaných v priebehu štúdia študijných zameraní ochrana obyvateľstva a ochrana pred požiarmi, je významnou podmienkou kvalitnej prípravy študentov na praktické plnenie úloh ako krízových manažérov štátnej správy a samosprávy na regionálnej a miestnej úrovni.

2.2 Kontúry súčasného modelu prípravy študentov - krízových manažérov verejnej správy v študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby na Akadémii PZ v Bratislave

Pri tvorbe súčasného modelu prípravy študentov - krízových manažérov verejnej správy v študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby na Akadémii PZ boli za rozhodujúce východiská stanovené:

- jednota obsahu prípravy študentov a praktickej činnosti na predpokladaných pracovných pozíciách absolventov - krízový manažér miestnej štátnej správy;
- miera pravdepodobnosti riešenia daného námetu v praktickej činnosti ako najčastejšej mimoriadnej udalosti;
- cieľ výchovnovzdelávacieho procesu riešenej predmetnej obsahovej časti a časová dotácia;
- jednota cieľovej, obsahovej a procesuálnej stránky prípravy študentov - krízových manažérov;
- materiálne podmienky SC a celkové zabezpečenie praktických zamestnaní.

Podstata modelu bola chápaná ako množina na seba nadväzujúcich činnosti, vzťahov a obsahu odrážajúcich potrebu uplatnenia princípov didaktiky, ako aj osobitostí priebehu modelovaného cvičenia - procesov a dejov krízovej situácie s rešpektovaním možností a výučbového potenciálu simulačných technológií simulačného centra. Preto bol model chápaný ako cyklický a dynamický proces v etapách:

- 1. Etapa - príprava študentov na cvičenie a príprava cvičenia;
- 2. Etapa - realizácia cvičenia v simulačnom centre;
- 3. Etapa - vyhodnotenie cvičenia a transferu získaných poznatkov do prvej a druhej etapy pre realizáciu cvičení v nasledujúcom cykle prípravy.

1. Etapa prípravy študentov na cvičenie a príprava cvičenia

V tejto etape možno za rozhodujúce považovať koncepčné začlenenie praktických zamestnaní a krízových scenárov do výučby, na ich optimálnu realizačnú úroveň. Túto požiadavku nie je možné zabezpečiť bez aktívneho a koncepčného začlenenia rozhodujúceho výkonného prvku, to je v podmienkach Akadémie PZ Katedra verejnej správy a krízového manažmentu do procesu výučby a vedeckovýskumnej činnosti. Toto pracovisko garantuje svojimi odborníkmi plnenie stanovených úloh a zároveň s akademickými funkcionármi zabezpečuje konkrétnu spoluprácu s odborníkmi z praxe, s domácimi a zahraničnými vysokými školami.

Práve preto Katedra v etape prípravy študentov na cvičenie a na prípravu cvičenia sústreďuje svoju pozornosť na realizáciu najmä týchto úloh:

- Kvalitnú teoretickú prípravu študentov na praktické zamestnania prostredníctvom zvládnutia rozhodujúcich tém najmä predmetov: Teória rizík 1 a 2; Krízový manažment vo verejnej správe 1 a 2; Krízové scenáre; Legislatíva krízových situácií.
- Na rozvoj samostatnej tvorivej činnosti študentov prezentovanej na seminároch a cvičeniach, ako aj s dôrazom na vypracovanie základných teoretických a praktických otázok práce krízových manažérov vo verejnej správe na plánovaných funkciách podľa študijného zamerania - civilná ochrana, ochrana pred požiarmi a verejná správa.
- Na kontinuitu odbornej praxe v bakalárskom a magisterskom štúdiu smerujúcu k zabezpečeniu jednoty odbornej a praktickej prípravy, ako aj k jednote získaných teoretických vedomostí a praktických spôsobilostí a návykov študentov. Poznanie stavu a úloh krízového manažmentu vo verejnej správe študentmi s dôrazom na základnú

praktickú znalosť stavu strednej (operačnej) úrovne krízového manažmentu vo verejnej správe.

- Na vypracovanie a výber námetu cvičenia (transformovaného krízového scenára) optimálne prezentujúceho dynamickú podobu vzniku krízovej situácie, systém reakcie a skupiny opatrení častí bezpečnostného systému zvolenej úrovne riešenia. Na základe analýzy úloh a možností Katedry verejnej správy a krízového manažmentu Akadémie PZ boli za základné námety krízových scenárov zvolené: povodeň, požiar a únik nebezpečnej látky.
- Na oboznámenie sa študentov s poslaním a možnosťami simulačných centier pre prípravu krízových manažérov miestnej úrovne, je položený dôraz na optimálne využitie živej - konštruktívnej a virtuálnej simulácie pre získavanie významnej skupiny manažérskych spôsobilostí.
- Na oboznámenie študentov s rámcovým charakterom cvičenia, zadania úloh pre ich prípravu na činnosti v jednotlivých pracovných skupinách.
- Na predbežné spresnenie priebehu cvičenia s pracovníkmi simulačného centra a kontrolu splnených úloh vyplývajúcich z predchádzajúceho zadania úloh študentom.

2. Etapa realizácie cvičenia v simulačnom centre

Samotná realizácia cvičenia v simulačnom centre má dve časti, a to:

A) **Úvod do zamestnania**: kde sa realizuje oboznámenie sa študentov s prostredím, technickým vybavením simulačného centra, praktickou skúškou manipulácie s technickým zázemím, s ktorým na jednotlivých pracoviskách budú študenti manipulovať a využívať ich pre svoju činnosť, alebo budú pôsobiť ako konkrétne zložky krízového manažmentu samosprávy alebo štátnej správy. V tejto časti etapy sú do týchto činností intenzívne zapojení pracovníci simulačného centra, ktorí spresňujú študentom spôsoby manipulácie s technikou centra pre činnosť cvičiacich. Na úvodnom brífingu cvičenia je študentom spresnený priebeh cvičenia, námet cvičenia a sú rozdelení do pracovných skupín, zo strany riadiacich cvičení sú zodpovedané otázky študentov na nejasnosti obsahového a organizačného charakteru námetu a priebehu cvičenia. Študenti sa odoberú na pracoviská, je realizovaná kontrola spojenia a hlásenie pripravenosti pracovísk na plnenie úloh.

B) **Realizácia cvičenia** - v tejto časti je pozornosť študentov a riadiacich cvičenia sústredená na realizáciu najmä týchto úloh:

- Zahájenie cvičenia a rozohry v súlade s námetom cvičenia a navodenie vecnej atmosféry riešenia nastávajúcich úloh.
- Zosúladenie dramatizácie situácie a činnosti cvičiacich študentov tak, aby simulovaná situácia čo najviac zodpovedala reálnemu priebehu mimoriadnej situácie.
- Poskytovanie technickej a informačnej pomoci - intervencie podľa požiadaviek a kreativity cvičiacich.
- Zo strany riadiacich cvičení sledovanie systému a obsahu komunikácie, kvality riadiacej a koordinačnej činnosti krízového štábu, súladu činností nasadených síl a prostriedkov, súladu činnosti krízového štábu a zasahujúcich síl s vývojom krízovej situácie.
- Na získavanie pozitívnych, ako aj negatívnych poznatkov z činnosti cvičiacich študentov, reakcií na dynamiku krízovej situácie a kumuláciu rizík a ohrození.

3. Etapa - vyhodnotenie cvičenia a transfer získaných poznatkov do prvej a druhej etapy pre realizáciu cvičení v nasledujúcom cykle prípravy

Proces vyhodnotenia cvičenia má dve časti:

Za prvú časť môžeme považovať hodnotenie činností a priebehu cvičenia bezprostredne po splnení úloh námetu alebo priebehu simulovanej mimoriadnej situácie riadiacim cvičenia a programátorom rozohry a technického zabezpečenia. V tejto prvej hodnotiacej časti sa analyzujú základné nedostatky v činnosti krízového štábu, zapojených pracovísk v oblasti komunikácie, práce s informáciami, riadenia síl a prostriedkov, reakcie na meniacu sa krízovú situáciu, obsah prijatých dokumentov a pod.

Za druhú časť môžeme považovať komplexné vyhodnotenie realizovaného cvičenia na záver zamestnania v simulačnom centre. Podstatou tejto časti je vyhodnotenie naplnenia cieľa cvičenia, zhodnotenie jeho prínosu pre praktickú prípravu študentov, prezentovanie silných a slabých miest priebehu cvičenia, parciálnych kladov a nedostatkov v etape prípravy, ktoré sa prejavili v priebehu cvičenia. V tejto časti vyhodnotenia sa prezentujú aj podstatné návrhy a opatrenia pre skvalitnenie prípravy a priebehu cvičenia študentov v simulačnom centre pre oblasť teoretickej prípravy, oblasť skupiny vedomostí študentov, prezentovanie priebehu námetu krízovej situácie multimédiami na simulačnom centre, organizačného zabezpečenia cvičenia, technického zabezpečia, poskytovania pomoci počas cvičenia pracovníkmi simulačného centra ai.

Za samostatnú časť môžeme považovať transfer získaných poznatkov do prvej a druhej etapy prípravy a následnej realizácie cvičenia v simulačnom centre v nasledujúcom cykle prípravy. Do tejto činnosti sú diferencovane zapojení: riadiaci cvičenia, učitelia Akadémie PZ, pracovníci simulačného centra a študenti. Práve ich poznatky, názory a skúsenosti sú základom pre optimalizáciu procesu prípravy a priebehu cvičenia študentov v simulačnom centre.

Prezentované jednotlivé etapy priebehu cvičenia - etapa prípravy, etapa realizácie, etapa vyhodnotenia a transferu poznatkov, sú základnou kontúrou modelu prípravy a priebehu cvičenia študentov v simulačnom centre.

Vedeckými metódami zachytený proces prípravy a priebeh cvičenia je zdrojom teoretických a praktických poznatkov o kvalite realizovaného modelu prípravy a priebehu cvičenia v jeho obsahovej a organizačnej oblasti. Práve nasledujúca časť správy predmetnej vedeckovýskumnej úlohy je v mnohom určujúca pre optimalizáciu stavajúceho modelu.

2.3 Vybrané výsledky empirického výskumu

V rámci realizovanej vedeckovýskumnej úlohy boli využité tieto metódy a techniky empirického výskumu:

- Dotazník pre študentov zainteresovaných škôl.
- Dotazník pre zainteresovaných učiteľov zapojených vysokých škôl.
- Individuálne a skupinové rozhovory s pracovníkmi SC AOS.

Dotazníky pre študentov a učiteľov umožnili získať fakty o jednote teoretickej a praktickej prípravy, o motivácii pre prax, o rozsahu a úrovni využívania možností simulačných technológií, o úrovni a štruktúre obsahovo metodických postupov v procese prípravy a priebehu zamestnaní v simulačnom centre (ďalej aj SC) a ich vhodnosti začlenenia do didaktického systému vysokej školy, o úrovni a štruktúre uplatňovaných obsahovo metodických postupov v procese prípravy študentov na praktické zamestnanie v SC, o priebehu zamestnaní v SC a o odporúčaní pre optimalizáciu zamestnaní (výučby) v SC.

Zhoda obsahového zamerania dotazníka pre študentov a učiteľov vytvorila žiadaný priestor pre komparáciu ich poznatkov a názorov.

Pozorovanie priebehu zamestnaní: Pozorovanie priebehu zamestnaní (výučby) v SC učiteľmi a odborníkmi z praxe bolo zamerané na získanie faktov o jasnosti cieľa zamestnaní a správnej realizácii cieľovej stránky vzdelávacieho procesu, o obsahovej stránke vzdelávacieho procesu, o práci pracovníkov SC v priebehu zamestnaní (ako napríklad pri manipulácii študentov s technickými prostriedkami a pri riešení problémových situácií študentami), o správnosti uplatňovaní odborných postupov v praktickom zamestnaní v SC a jeho súlad s prípravou a výučbou na vysokej škole, hodnotenie kvality pripravenosti študentov na riešenie krízových scenárov.

Použité metódy a techniky sú obsahovo vzájomne prepojené, čo umožňuje využiť štatistické metódy pri kvantitatívnej a kvalitatívnej analýze na zvýšenie výpovednej hodnoty zistených faktov.

Na štatistické spracovanie získaných údajov je využitý program SPSS Windows, a procedúry základnej úrovne štatistickej analýzy dát, ako: percentuálne rozloženie, stredový priemer, modus, medián, smerodajná odchýlka, rozptyl.

Časti metodológie výskumu tvoria základné kontúry a jednotiace prvky pre naplnenie čiastkového cieľa - optimalizácie teoretickej a praktickej prípravy študentov a tvorby modelu prípravy a priebehu cvičenia študentov v simulačnom centre.

Metodológia výskumu, z ktorej sme vyššie prezentovali jej časti, a ktorá je podrobne rozpracovaná v Projekte[26] umožnila výskumným tímom získať údaje, ktoré vytvárajú predpoklady pre ich spracovanie, a to takým spôsobom, aby bolo možné vzájomným porovnaním (s využitím matematicko-štatistických metód) maximálne objektivizovať a formulovať primerané závery a prezentovať súčasné modely prípravy a vymedziť základné kontúry optimálneho modelu prípravy krízových manažérov na vysokých školách s bezpečnostným zameraním na počítačom podporovaných cvičeniach.

V nasledujúcej časti budeme prezentovať časť výsledkov štatistického spracovania získaných údajov zo základnej a experimentálnej skupiny respondentov - študentov. Kompletný prehľad spracovaných údajov je v prílohovej časti Záverečnej správy riešenej vedeckovýskumnej úlohy.

K zjednodušeniu a prehľadnosti prezentovaných výsledkov sme jednotlivé otázky dotazníka pre študentov zakomponovali do skupín:

- Skupina riešiaca stav vzťahu teoretickej a praktickej prípravy (otázky 1-7);
- Skupina riešiaca stav práce a využitia simulácií, edukačných možností simulačných centier (otázky 8-16);
- Skupina riešiaca podporu pracovníkov SC študentom v priebehu praktických zamestnaní v SC AOS (otázky 17-21);
- Skupina sa zameriava na vyhodnotenia zamestnaní v SC a jeho prínosu (otázky 22-24).

V nasledujúcej časti prezentujeme iba časť výsledkov empirického výskumu a to skupinu otázok a odpovedí študentov magisterského študijného programu (112 respondentov) Akadémie PZ. Voľné odpovede študentov sú zakomponované v príslušných častiach záverečnej správy. Pri hodnotení bola využitá nasledujúca škála: 1 - áno, pravidelne, vždy, ++; 2 - áno, prevažne, +; 3 - dakedy áno, dakedy nie, občas, 0; 4 veľmi zriedka, -; 5 - nikdy, - -. Pri uvedenej otázke je uvedený na základe štatistického spracovania: stredový priemer,; modus - najčastejšie sa vyskytujúca hodnota súboru hodnôt, medián - centrálna hodnota, smerodajná odchýlka, rozptyl základného súboru.

1. Skupina otázok

Je výučba predmetov Vášho študijného programu previazaná s praktickou prípravou?

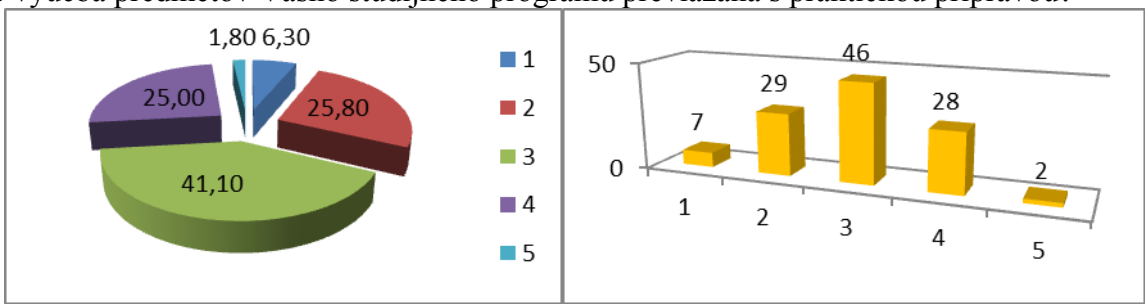

Na uvedenú otázku odpovedalo 112 respondentov a percentuálne rozloženie odpovedí uvádza kruhový graf , kedy na otázku áno pravidelne, odpovedalo 6,3 %; na otázku áno prevažne odpovedalo 25,8 %; na otázku občas, odpovedalo 41,1 %; veľmi zriedka 25 %; na otázku nikdy, odpovedalo 1,8 %. Koľko študentov odpovedalo na jednotlivé otázky je uvedené na stĺpcovom grafe, kedy na otázku áno pravidelne, odpovedalo 7 študentov; na otázku áno prevažne, odpovedalo

[26] BLAŽEK V., ANDRASSY V., KELEMEN M., DWORZECKI J., OLAK A. „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“- Projekt medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy, Akadémia PZ, Bratislava 2013. 77 s.

29 študentov; na otázku občas, odpovedalo 46 študentov; veľmi zriedka odpovedalo 28 študentov; na otázku nikdy, odpovedali 2 študenti.

Pri uvedenej otázke bol dosiahnutý stredový priemer 2,902; modus 3; medián 3; smerodajná odchýlka 0,910; rozptyl 0,828.

Je dostatok praktickej prípravy na vašej škole?

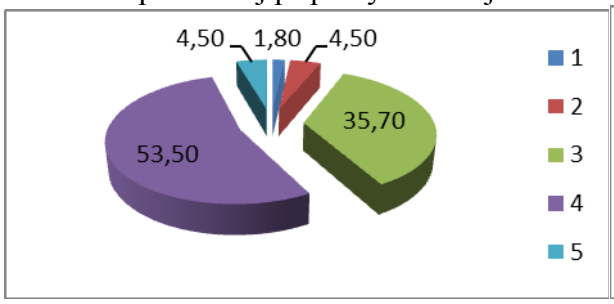

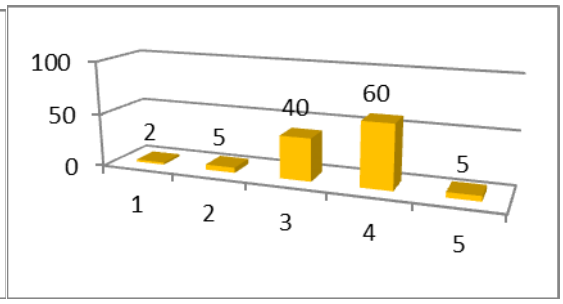

Na uvedenú otázku odpovedalo 112 respondentov a percentuálne rozloženie odpovedí uvádza kruhový graf , kedy na otázku áno pravidelne, odpovedalo 1,8 %; na otázku áno prevažne, odpovedalo 4,5 %; na otázku občas, odpovedalo 35,7 %; veľmi zriedka 53,5 %; na otázku nikdy, odpovedalo 4,5 %. Koľko študentov odpovedalo na jednotlivé otázky je uvedené na stĺpcovom grafe, kedy na otázku áno pravidelne, odpovedali 2 študenti; na otázku áno, prevažne odpovedalo 5 študentov; na otázku občas, odpovedalo 40 študentov; veľmi zriedka, odpovedalo 60 študentov; na otázku nikdy, odpovedalo 5 študentov.

Pri uvedenej otázke bol dosiahnutý stredový priemer 3,545; modus 4; medián 4; smerodajná odchýlka 0,734; rozptyl 0,535.

V prvej skupine otázok zameraných na poznanie kvality stavu systému teoretickej a praktickej prípravy študentov magisterského študijného programu, sme dospeli k nasledujúcim výsledkom.

- Otázku *„Je výučba predmetov Vášho študijného programu previazaná s praktickou prípravou“,* študenti hodnotili v najnižšej úrovni pozitívneho pásma;
- Otázku *„Je dostatok praktickej prípravy na vašej škole?“,* študenti hodnotili v stredovej úrovni negatívneho pásma;
- Otázku *„Uplatňovali učitelia také prístupy, ktoré viedli k vašej motivácii na praktickú prípravu?“,* študenti hodnotili na vysokej úrovni pozitívneho pásma;
- Otázku *„Je podľa Vášho názoru potrebná praktická príprava na vašu budúcu profesiu?“* študenti hodnotili na veľmi vysokej úroveni pozitívneho hodnotenia;
- Otázku *„Je vo Vašej príprave venovaná pozornosť problematike nevojenských krízových scenárov?“* študenti hodnotili na vysokej úrovni pozitívneho pásma;
- Otázku *„Je vo Vašej príprave venovaná pozornosť problematike vojenských krízových scenárov?“* študenti hodnotili v stredovej úrovni negatívneho pásma.

2. Skupina otázok:

Aký je rozsah Vašej prípravy na zamestnanie v SC AOS

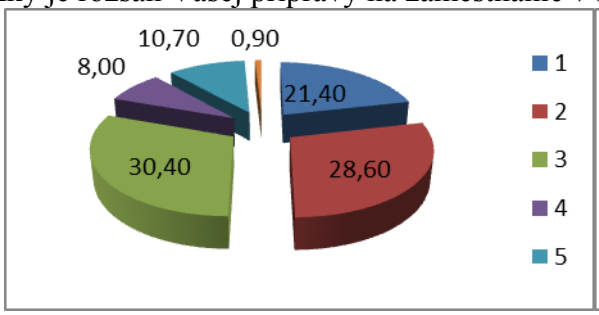

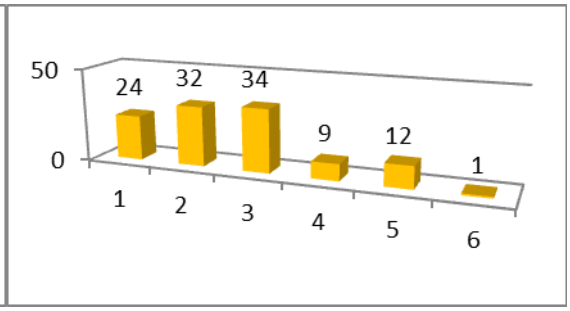

Na uvedenú otázku odpovedalo 112 respondentov a percentuálne rozloženie odpovedí uvádza kruhový graf , kedy na otázku vynikajúci, odpovedalo 21,4 %; na otázku veľmi dobrý, odpovedalo 28,6 %; na otázku dobrý, odpovedalo 30,4 %; na otázku uspokojivý, odpovedalo 8 %; na otázku

dostatočný, odpovedalo 10,7%, na otázku nedostatočný odpovedalo 0,9%. Koľko študentov odpovedalo na jednotlivé otázky je uvedené na stĺpcovom grafe, kedy na otázku vynikajúci, odpovedalo 24 študentov; na otázku veľmi dobrý, odpovedalo 32 študentov; na otázku dobrý, odpovedalo 34 študentov; na otázku uspokojivý, odpovedalo 9 študentov; na otázku dostatočný, odpovedalo 12 študentov, na otázku nedostatočný, odpovedal 1 študent.

Pri uvedenej otázke bol dosiahnutý stredový priemer 2,607; modus 3; medián 2,5 ; smerodajná odchýlka 1,262; rozptyl 1,592.

Bola obsahová zhoda Vašej prípravy s reálnym obsahovým zameraním praktického zamestnania v SC AOS?

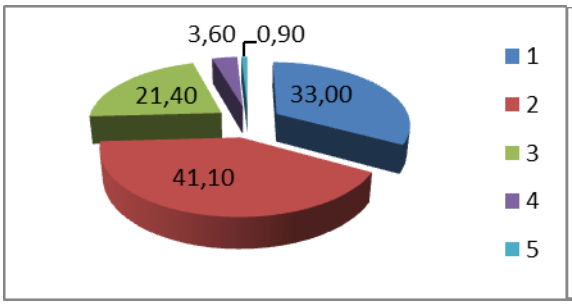

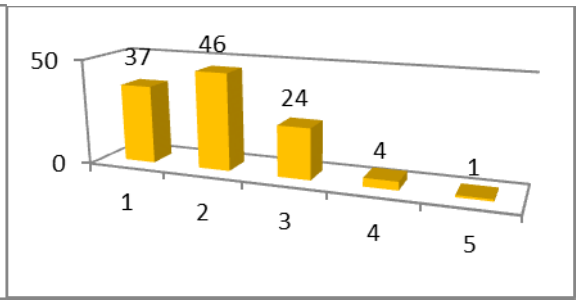

Na uvedenú otázku odpovedalo 112 respondentov a percentuálne rozloženie odpovedí uvádza kruhový graf , kedy na otázku áno, odpovedalo 33 %; na otázku áno prevažne, odpovedalo 41,1 %; na otázku občas, odpovedalo 21,4 %; veľmi zriedka 3,65 %; na otázku nikdy, odpovedalo 0,9%. Koľko študentov odpovedalo na jednotlivé otázky je uvedené na stĺpcovom grafe, kedy na otázku áno pravidelne, odpovedalo 37 študentov; na otázku áno prevažne, odpovedalo 46 študentov; na otázku občas, odpovedalo 24 študentov; veľmi zriedka, odpovedali 4 študenti; na otázku nikdy, odpovedal 1 študent.

Pri uvedenej otázke bol dosiahnutý stredový priemer 1,982; modus 2; medián 2; smerodajná odchýlka 0,880; rozptyl 0,774.

V druhej skupine otázok zameraných na hodnotenie **stavu prípravy na činnosti študentov v simulačnom centre, využitia simulácií a edukačných možností simulačných centier** sme dospeli k nasledujúcim výsledkom.

- Otázku *„Je vo vašej príprave využívaná živá simulácia?“* študenti hodnotili na veľmi vysokej úrovni negatívneho pásma;
- Otázku *„Je vo vašej príprave využívaná konštruktívna simulácia?“* študenti hodnotili na strednej úrovni negatívneho pásma;
- Otázku *„Je vo vašej príprave využívaná virtuálna simulácia?* študenti hodnotili na strednej úrovni negatívneho pásma;
- Otázku *„Ktorú z uvedených simulácií považujete za optimálnu pre Vašu prípravu“* študenti hodnotili v poradí: konštruktívna simulácia, živá simulácia a virtuálna simulácia.
- Otázku *„Aký je rozsah Vašej prípravy na zamestnanie v SC AOS?“* študenti hodnotili na vysokej úrovni pozitívneho pásma;
- Otázku *„Aká je forma vašej prípravy na zamestnanie v SC AOS?“* študenti hodnotili v poradí praktické cvičenie s ukážkou , prednáška a inštruktáž;
- Otázku *„Ukladal Vám učiteľ úlohy do samostatnej práce v rámci Vašej prípravy na zamestnanie v SC AOS?“* študenti hodnotili na vysokej úrovni pozitívneho pásma;
- Otázku *„Na zabezpečenie vašej prípravy na praktické zamestnanie v SC AOS Vám bola stanovená úloha zvládnuť a osvojiť si...“* študenti hodnotili v poradí metodické listy, právne predpisy a iné materiály, ostatné položky boli štatisticky nevýznamné.
- Otázku *„Bola obsahová zhoda Vašej prípravy s reálnym obsahovým zameraním praktického zamestnania v SC AOS?“* študenti hodnotili na vysokej úrovni pozitívneho pásma.

3. Skupina otázok

Zo strany pracovníkov SC AOS Vám bolo vysvetlené poslanie tohto pracoviska?

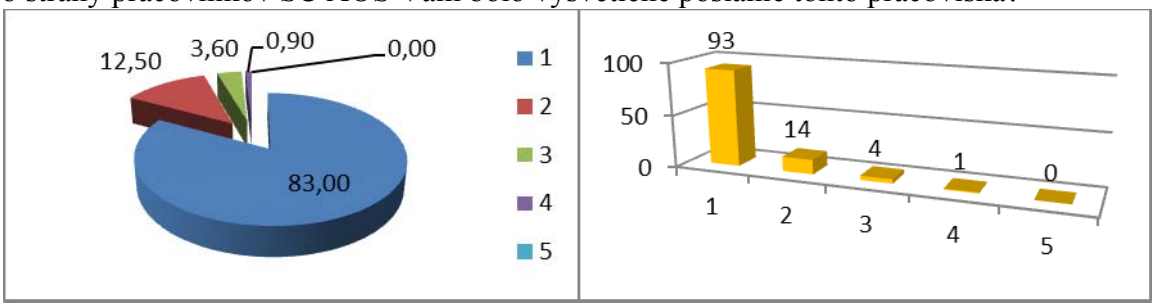

Na uvedenú otázku odpovedalo 112 respondentov a percentuálne rozloženie odpovedí uvádza kruhový graf , kedy na otázku áno, odpovedalo 83 %; na otázku áno prevažne, odpovedalo 12,5 %; na otázku občas, odpovedalo 3,6 %; veľmi zriedka 0,9 %; na otázku nikdy, neodpovedal žiadny študent. Koľko študentov odpovedalo na jednotlivé otázky je uvedené na stĺpcovom grafe, kedy na otázku áno pravidelne, odpovedalo 93 študentov; na otázku áno prevažne, odpovedalo 14 študentov; na otázku občas, odpovedali 4 študenti; veľmi zriedka 1 študent; na otázku nikdy neodpovedal žiadny študent.

Pri uvedenej otázke bol dosiahnutý stredový priemer 1,223; modus 1; medián 1; smerodajná odchýlka 0,549; rozptyl 0,301.

V priebehu zamestnaní v SC AOS pracovníci centra pružne a ochotne pomáhali riešiť Vaše technické problémy?

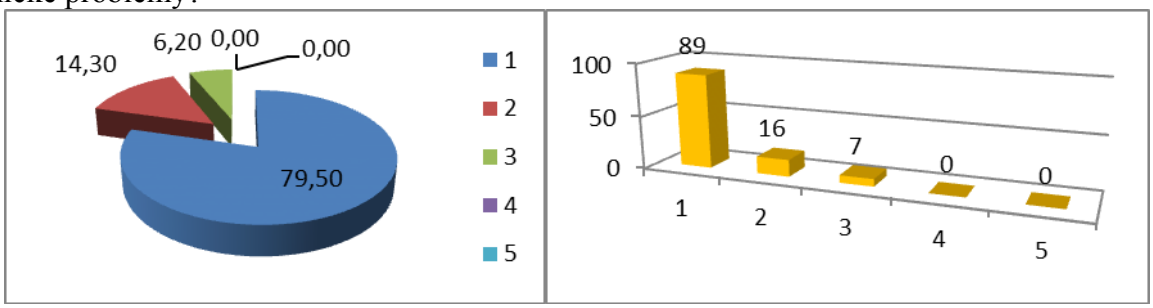

Na uvedenú otázku odpovedalo 112 respondentov a percentuálne rozloženie odpovedí uvádza kruhový graf , kedy na otázku áno pravidelne, odpovedalo 79,5 %; na otázku áno prevažne, odpovedalo 14,3 %; na otázku občas, odpovedalo 6,3 %; veľmi zriedka 0 %; na otázku nikdy, odpovedalo 0 %. Koľko študentov odpovedalo na jednotlivé otázky je uvedené na stĺpcovom grafe, kedy na otázku áno pravidelne, odpovedalo 89 študentov; na otázku áno prevažne, odpovedalo 16 študentov; na otázku občas, odpovedalo 7 študentov; veľmi zriedka neodpovedal žiadny študent; na otázku nikdy, neodpovedal žiadny študent.

Pri uvedenej otázke bol dosiahnutý stredový priemer 1,268; modus 1; medián 1; smerodajná odchýlka 0,569; rozptyl 0,324.

V tretej skupine otázok zameraných na hodnotenie **podpory a pomoci pracovníkov SC študentom v priebehu praktických zamestnaní v SC AOS** sme dospeli k nasledujúcim výsledkom:

- Otázku „*Zo strany pracovníkov SC AOS Vám bolo vysvetlené poslanie tohto pracoviska*?“ študenti hodnotili na veľmi vysokej úrovni pozitívneho pásma.
- Otázku „*Pracovníci SC AOS Vás oboznámili s technickým vybavením svojho pracoviska?*“ študenti hodnotili na veľmi vysokej úrovni pozitívneho pásma.
- Otázku „*Pracovníci SC AOS Vám umožnili prakticky si vyskúšať tie základné činnosti, ktoré budete realizovať v priebehu zamestnania?*“ študenti hodnotili na veľmi vysokej úrovni pozitívneho pásma.

- Otázku *„V priebehu zamestnaní v SC AOS pracovníci centra pomáhali pružne a ochotne riešiť Vaše technické problémy?“* študenti hodnotili na veľmi vysokej úrovni pozitívneho pásma.
- Otázku „Zaškrtnite, aké pomôcky ste používali pri zamestnaní v SC AOS?“ študenti označili v poradí nasledujúce pomôcky námet cvičenia, interné predpisy a metodické listy, právne predpisy a odbornú literatúru.

4. Skupina otázok

Po skončení zamestnania v SC AOS bolo realizované záverečné vyhodnotenie kladov a záporov vyučujúcim?

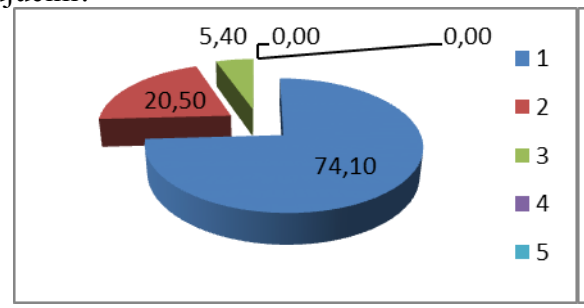

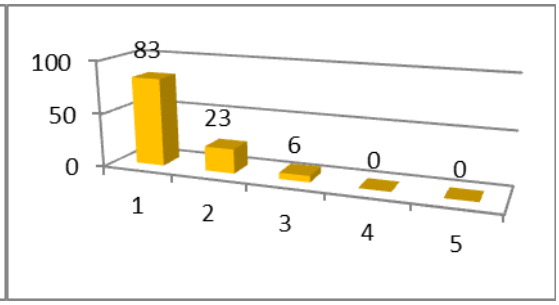

Na uvedenú otázku odpovedalo 112 respondentov a percentuálne rozloženie odpovedí uvádza kruhový graf, kedy na otázku áno, odpovedalo 74,1 %; na otázku áno prevažne, odpovedalo 20,53 %; na otázku občas, odpovedalo 5,4 %; veľmi zriedka 0 %; na otázku nikdy, odpovedalo 0 %. Koľko študentov odpovedalo na jednotlivé otázky je uvedené na stĺpcovom grafe, kedy na otázku áno pravidelne, odpovedalo 83 študentov; na otázku áno prevažne, odpovedalo 23 študentov; na otázku občas, odpovedalo 6 študentov; veľmi zriedka žiadny študent; na otázku nikdy, neodpovedal žiaden študent.

Pri uvedenej otázke bol dosiahnutý stredový priemer 1,313; modus 1; medián 1; smerodajná odchýlka 0,570; rozptyl 0,325.

Čo odporúčate k zlepšeniu priebehu praktického zamestnania v SC AOS?

V slovných odporúčaniach a podnetoch ku zlepšeniu praktických zamestnaní v SC AOS študenti veľmi pozitívne hodnotili realizované praktické zamestnanie. Zároveň prezentovali nasledujúcu skupinu odporúčaní na zlepšenie jeho priebehu:

- Viac praxe vo vysokoškolskej príprave študentov, častejšie realizovať praktické zamestnania na SC;
- Zvýšiť rozsah praktickej prípravy študentov aj formou ich účasti na reálnom cvičení krízového štábu alebo jednotiek IZS;
- Zvýšiť praktickú prípravu študentov na praktické zamestnanie v CS AOS, venovať jej väčší časový priestor, naučiť študentov pracovať s metodickými listami subjektov krízového manažmentu (štábov, zložiek IZS) a jednotlivých pozícií ich členov;
- V procese prípravy na cvičenie v SC venovať zvýšenú pozornosť práci s námetom cvičenia, práci s mapou a informačnými prostriedkami, celkovo venovať viac času organizovanej príprave študentov na cvičenie v SC, kde venovať pozornosť aj obsahu činností na jednotlivých pracoviskách, v procese prípravy priblížiť priebeh cvičení a pozícií študentov na praktickom zamestnaní v SC;
- Pred zahájením cvičenia naučiť všetkých študentov jazdiť na simulátoroch, využívať a ovládať technické prostriedky SC, najmä spojovaciu techniku a využívať potenciálne možnosti SC;
- V priebehu cvičenia opakovať jednotlivé etapy činností, aj celé cvičenie, analyzovať chyby a nedostatky, vysvetľovať a ukazovať správne činnosti, meniť obsah simulácií - simulovaných dejov (povodeň, požiar, únik nebezpečnej látky, panika občanov ai.);

- Študenti poukázali aj na konkrétne nedostatky, ako bola napríklad: poruchovosť trenažérov, poruchovosť vysielačiek a sluchátok, absencia mapových listov na niektorých pracoviskách.

Realizované praktické zamestnanie v SC AOS prispelo k získaniu a rozvoju Vašich praktických návykov a zručností z predmetnej oblasti?

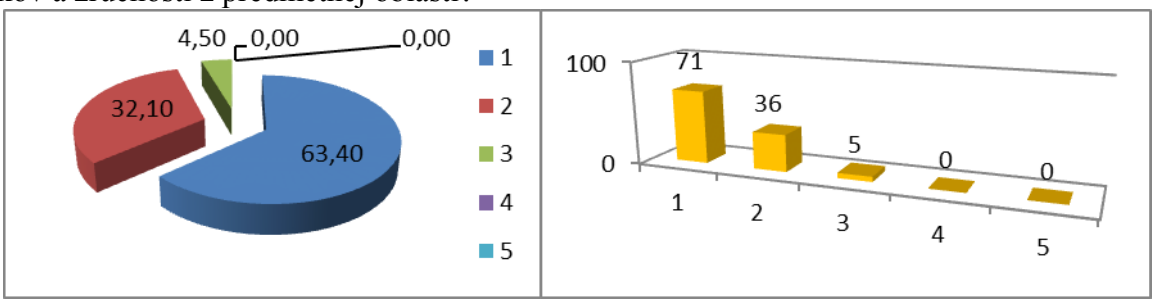

Na uvedenú otázku odpovedalo 112 respondentov a percentuálne rozloženie odpovedí uvádza kruhový graf , kedy na otázku áno, odpovedalo 63,4 %; na otázku áno prevažne, odpovedalo 32,1 %; na otázku občas, odpovedalo 4,5 %; veľmi zriedka 0 %; na otázku nikdy odpovedalo 0 %. Koľko študentov odpovedalo na jednotlivé otázky je uvedené na stĺpcovom grafe, kedy na otázku áno pravidelne, odpovedalo 71 študentov; na otázku áno prevažne, odpovedalo 36 študentov; na otázku občas, odpovedalo 5 študentov; veľmi zriedka neodpove0 študentov; na otázku nikdy odpovedalo 0 študentov.

Pri uvedenej otázke bol dosiahnutý stredový priemer 1,411; modus 1; medián 1; smerodajná odchýlka 0,578; rozptyl 0,334.

Získané údaje z tejto skupiny otázok zameraných na vyhodnotenie zamestnaní v SC a jeho prínos potvrdili opodstatnenosť začlenenia krízových scenárov do prípravy študentov a využívanie simulačného centra, zároveň bola zo strany študentov prezentovaná podnetná skupina názorov a hodnotení.

Zdôrazňujem, že v záverečnej správe predmetnej vedeckovýskumnej úlohy sú komplexne prezentované výsledky empirického výskumu názorov študentov, učiteľov, výsledky pozorovania, ako aj zistení na základe riadených rozhovorov. V prílohovej časti záverečnej správy sa nachádzajú celkové výsledky, ako aj zistenia u základnej a experimentálnej skupiny respondentov - študentov, pre ich rozsah, ich nie je možné zaradiť do stávajúcej štúdie.

2.4 Návrhy zefektívnenia využitia krízových scenárov v príprave študentov Akadémie PZ v Bratislave v študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe

Z uvedených skutočností v predchádzajúcich častí a obsahu Záverečnej správy predmetnej vedeckovýskumnej úlohy vyplýva, že jednota teoretickej a praktickej prípravy je neoddeliteľnou súčasťou prípravy študentov v bakalárskom a magisterskom štúdiu študijného programu Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe na Akadémii PZ. Budúci krízoví manažéri verejnej správy regionálnej úrovne získavajú postupne potrebné vedomosti, návyky a spôsobilosti tak, aby ich mohli použiť v konkrétnych praktických činnostiach. Príprava študentov na plnenie úloh v krízových situáciách vyžaduje, aby si osvojili vedecké základy teórie rizík a kríz vo verejnej správe, získali návyky a spôsobilosti na plnenie praktických úloh pri realizácii protikrízových opatrení, ktoré môžu v priebehu štúdia ako interní študenti získať iba aktívnym zapojením sa do praktickej činnosti orgánov a zložiek krízového manažmentu, ako aj na cvičeniach. Súčasná štruktúra a kvalita obsahu edukácie, reprezentujúca systém prípravy študentov na Akadémii PZ v študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne, vytvorila dobré podmienky na presadzovanie a aplikovanie jednoty teoretickej a praktickej prípravy. Na poznanie kvality stavu systému teoretickej a praktickej prípravy študentov magisterského štúdia a nasledujúcej analýzy sme vybrali skupinu otázok realizovaného empirického výskumu v predmetnej vedeckovýskumnej úlohe. Na základe analýzy a komparácie získaných poznatkov sme dospeli k nasledujúcim výsledkom a hodnotiacim súdom.

- Na otázku č. 1 „Je výučba predmetov Vášho študijného programu previazaná s praktickou prípravou“, bol rozdiel hodnotenia študentov a učiteľov - učitelia hodnotili v najvyššej úrovni pozitívneho pásma a študenti v najnižšej úrovni pozitívneho pásma. Napriek rozdielnosti hodnotenia sa hodnotenie pohybovalo v pozitívnom pásme a pre učiteľov nastoľuje otázku, prečo je nižšie než naše hodnotenie (učiteľov)? Zjednodušená odpoveď je daná v názoroch študentov, je jej doposiaľ ešte málo, zo skupiny voľných slovných odpovedí bolo zaujímavé, že si študenti nesťažovali na štruktúru a pestrosť (obsah).
- Na otázku č. 2 „Je dostatok praktickej prípravy na vašej škole?“, bol rozdiel hodnotenia študentov a učiteľov výrazný - učitelia hodnotili v najvyššej úrovni pozitívneho pásma a študenti v stredovej úrovni negatívneho pásma. Získané údaje potvrdili názor študentov, že stav vlastnej praktickej prípravy hodnotia negatívne. Značne rozdielne hodnotenia študentov a učiteľov sú zapríčinené aj tým, že učitelia najmä študijných zameraní - Ochrana obyvateľstva a Ochrana pred požiarmi, zovšeobecňujú svoje aktivity na celý študijný odbor, ale v reáli sa veľmi málo praktických aktivít dotýka študijného zamerania Verejná správa. Za druhý poznatok, môžeme považovať to, že aj študenti študijných zameraní očakávajú viacej praktickej prípravy.
- Na otázku č. 4 „Uplatňovali učitelia také prístupy, ktoré viedli k vašej motivácii na praktickú prípravu?“, bol rozdiel hodnotenia študentov a učiteľov - keď u učiteľov bolo hodnotenie na veľmi vysokej úrovni pozitívneho hodnotenia a u študentov na vysokej úrovni pozitívneho pásma. V tejto skupine odpovedí bola blízkosť názorov študentov a učiteľov, ktorá vypovedala o reálnej snahe učiteľov uplatňovať jednotu teoretickej a praktickej prípravy a o akceptácii tejto snahy študentmi.
- Na otázku č. 5 „Je podľa Vášho názoru potrebná praktická príprava na vašu budúcu profesiu?“ bola preukázaná „zhoda“ hodnotenia študentov a učiteľov, a to v hodnotení - veľmi vysoká úroveň pozitívneho hodnotenia. Najvyššia miera zhody dosiahnutá v odpovediach na túto otázku ukazuje, ako vysoko hodnotia potrebu praktickej prípravy študenti, a taktiež aj učitelia. Zároveň vytvára priestor na rozšírenie praktických zamestnaní a ich podporu študentmi.

Prezentovaný príklad získaných odpovedí a ich hodnotenia nás vedú k poznaniu reálneho stavu, a konštatovaniu, že k dosiahnutiu cieľového „optima“ je nutné naďalej venovať problematike praktickej prípravy zvýšenú pozornosť. Získané poznatky z realizovaného výskumu (pozorovanie, rozhovory, štúdium materiálov, písomné odpovedi v dotazníkoch ai.) ako aj vlastnej výchovno-vzdelávacej praxe, odporúčaní odborníkov rezortu MV SR ukázali na potrebu v procese praktickej prípravy študentov bakalárskeho a magisterského študijného programu Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe študijného odbor 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby v nastávajúcom období položiť dôraz okrem iného aj na:

- Riadené odborné praxe na obecných a mestských úradoch, u zložiek Integrovaného záchranného systému a vybraných prvkoch bezpečnostného systému s obsahovým zameraním na riadiacu, plánovaciu, výkonnú a kontrolnú oblasť krízového manažmentu, funkčné povinnosti vybraných pracovníkov, systém spolupráce a podpory v krízovom manažmente verejnej správy, možnosti zefektívnenia činností v krízových situáciách;
- Realizáciu praktických projektov študentov na prevenciu a riešenie vybraných skupín krízových scenárov;
- Zadávanie analýz silných a slabých stránok činnosti krízových štábov (obcí a okresných úradov) riešení reálnych krízových udalostí v nedávnej minulosti - realizovať prípadové analýzy a štúdie;
- Organizovanie a zaraďovanie do výučby analytické a rozhodovacie cvičenia študentov v rámci riešenia typových krízových scenárov;

- Širšie zastúpenia doplnkových motivačných akcií k podpore výučby skupiny predmetov bezpečnostného zamerania;
- Organizovanie (v spolupráci so Sekciou KM MV) predpromočnej praxe na vybraných pracoviskách MV SR;
- Zavedenie absolventskej praxe pre študentov vyššie uvedeného študijného programu, ktorí nenastúpili do pracovného pomeru bezprostredne po absolvovaní školy a chcú pracovať v pôsobnosti MV SR;
- Dopracovanie a inováciu výučbovej dokumentácie stávajúcich študijných programov, informačných listov predmetov a tematických plánov výučby jednotlivých predmetov.

Poslaním realizácie vyššie uvedenej skupiny praktických aktivít a zamestnaní študentov budúcich krízových manažérov, ale aj celkovej výchovno-vzdelávacej snahy pracovníkov Akadémie PZ je najmä:

- Formovať a rozvíjať ich analytické a riadiace spôsobilosti, prehlbovať návyky v koordinácii prvkov krízového manažmentu, ich súčinnosti, vzájomnej podpore a harmonizácii ich činnosti;
- Rozvíjať spôsobilosť pracovať v tíme - tímová práca;
- Rozvíjať spôsobilosti práce s mapou, geografickými informačnými prostriedkami, informačnými zdrojmi a informáciami;
- Zdokonaľovať analytické spôsobilosti a zvládnutia rozhodovania v krízových situáciách;
- Motivovať k prehlbovaniu získaných spôsobilostí a k ich využitiu v budúcej bezpečnostnej profesii.

Naznačenie žiaducich a cieľových kvalít budúcich krízových manažérov nás opätovne vedie k posilneniu aj teoretickej prípravy, výchovno-vzdelávacieho poslania vysokej školy, a tým aj k posilneniu jednoty teoretickej a praktickej prípravy na našej vysokoškolskej ustanovizni.

Na vyššie uvedenú problematiku nadväzuje problematika zefektívnenia využitia krízových scenárov pri príprave študentov krízových manažérov v študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby a zefektívnenia stávajúcej praxe.

Príprava študentov na počítačom podporovaný model prípravy a priebeh cvičenia v simulačnom centre vyžaduje mnohosmernú činnosť vzdelávacej inštitúcie a garantujúcej katedry, aby si študenti osvojili vedecké základy teórie rizík a kríz vo verejnej správe, získali návyky a spôsobilosti na plnenie praktických úloh pri realizácii protikrízových opatrení, ktoré môžu v priebehu štúdia ako interní študenti získať iba na praktických zamestnaniach. Práve teoretická rozpracovanosť a kvalitná praktická aplikácia vybraných typových krízových scenárov, osvojovaných a precvičovaných v priebehu štúdia študijných zameraní ochrana obyvateľstva a ochrana pred požiarmi, je významnou podmienkou kvalitnej prípravy študentov na praktické plnenie úloh ako krízových manažérov štátnej správy a samosprávy na regionálnej a miestnej úrovni.

Na časti predostretej problematiky bola daná odpoveď v otázke „Výučba ktorých predmetov na Vašej škole je podľa Vášho názoru optimálne prepojená s praktickou prípravou“ kedy študenti uviedli dve skupiny predmetov, a to: 1) povinné predmety základu študijného odboru - Teória rizík, Krízové scenáre, Krízový manažment vo verejnej správe; 2) predmety študijných špecializácií ochrana pred požiarmi a ochrana obyvateľstva - požiarne inžinierstvo, ochrana obyvateľstvám teória civilnej ochrany. Zo skupiny uvedených odpovedí je možné urobiť záver, že študenti pozitívne hodnotia zaradenie problematiky krízových scenárov do teoretickej časti vysokoškolskej výučby a toto hodnotenie je totožné s hodnotením učiteľov.

K uvedenej problematike sa študenti vyjadrovali aj v otázke č. 6 „Je vo Vašej príprave venovaná pozornosť problematike nevojenských krízových scenárov“, kedy študenti túto obsahovú časť svojej prípravy hodnotili na vysokej úrovni pozitívneho pásma a na tú istú otázku učitelia odpovedali na veľmi vysokej úrovni pozitívneho pásma. Potvrdila sa skutočnosť, že na Akadémii PZ vo vyššie

uvedenom odbore je problematike nevojenských krízových scenárov venovaná adekvátna pozornosť. Na otázku č. 7 „Je vo Vašej príprave venovaná pozornosť problematike vojenských krízových scenárov“, študenti odpovedali, že je na strednej úrovni negatívneho pásma, to je –veľmi zriedka. Učitelia na túto otázku odpovedali v hodnotení na rovnakej hodnote - strednej úrovni negatívneho pásma tj. pozornosť vojenským krízovým scenárom je venovaná veľmi zriedka. Potvrdzujú to výsledky obsahu rozhovorov s učiteľmi, ktorí potvrdili, že venujú pozornosť problematike vojenských krízových scenárov iba v súlade s aktuálnou vojensko-politickou situáciou, ako napríklad - udalosti na Ukrajine a Sýrii, a v kontexte civilného núdzového plánovania a obranného plánovania. Učitelia zdôraznili, že sa venujú problematike krízových scenárov v rozsahu zodpovedajúcom študijnej dokumentácii a profilu absolventa. Pozornosť riešiteľov predmetnej vedeckovýskumnej úlohy upútala aj skutočnosť, že študenti študijného zamerania ochrana obyvateľstva (OO) a ochrana pred požiarmi (OPP), prezentovali pozitívnejšie hodnotenie priebežného začleňovania problematiky krízových scenárov do výučby než u skupiny verejná správa. Tento stav vyplýva práve zo zamerania a obsahu povinne voliteľných predmetov študijného zamerania OO alebo OPP.

Získané poznatky z realizovaného výskumu teoretickej a praktickej časti (pozorovanie, rozhovory, štúdium materiálov, písomné odpovede v dotazníkoch ai) ukázali, že práve typové krízové scenáre, sa stávajú základným východiskom systému prípravy krízového manažmentu a krízových manažérov. Zároveň dosiahnuté výsledky a poznanie stávajúceho stavu v oblasti bezpečnosti a prípravy študentov predostierajú nové okruhy problémov, ako napríklad:

- poznať a odhaliť príčiny krízových situácií, ich podstatné deje a ich nadväznosti, ich podiel na deštrukčných a negatívnych javoch;
- identifikovať vývojové procesy krízových situácií a prognózovať ich výskyt v budúcnosti;
- modelovať pravdepodobné scenáre výskytu a variant krízových situácií a zdrojov ohrozenia - zmien bezpečnostného prostredia;
- modelovať a prakticky vytvárať varianty adekvátnej odozvy bezpečnostného systému a nástrojov krízového manažmentu;
- minimalizovať negatívne dopady budúcich krízových situácií rastom pripravenosti na adekvátnu odozvu a reakciu na neurčitý vývoj a nejasnosť budúceho bezpečnostného prostredia;
- optimalizovať štruktúru, sily a prostriedky krízového manažmentu vo verejnej správe;
- optimalizovať činnosti síl a prostriedkov krízového manažmentu vo verejnej správe v jednotlivých fázach vývoja krízy ai.

Zároveň pripravenosť študentov budúcich krízových manažérov vo verejnej správe na vyššie uvedené požiadavky v súladu s vývojom bezpečnostnej reality.

2.5 Návrhy zefektívnenia využitia krízových scenárov pri príprave a priebehu praktických zamestnaní študentov Akadémie PZ v Bratislave v Simulačnom centre Akadémie OS v L. Mikuláši

V realizovanom empirickom výskume bola skupina otázok, ktorá mala za cieľ zistiť hodnotenie študentov a učiteľov v etape prípravy, etape priebehu a etape vyhodnotenia priebehu praktického zamestnania v Simulačnom centre Akadémie OS v l. Mikuláši. Preto v nasledujúcej časti venujeme zisteniam z jednotlivých etáp adekvátnu pozornosť.

1. Prípravná etapa cvičenia

Na otázku č. 12 *„Aký je rozsah Vašej prípravy na zamestnanie v SC AOS?“* študenti hodnotili rozsah prípravy na vysokej úrovni pozitívneho pásma. Napriek pozitívnemu hodnoteniu v skupine voľných odpovedí študenti upozornili na potrebu zvýšiť praktickú prípravu študentov na zamestnanie v CS AOS, venovať jej väčší časový priestor, naučiť študentov pracovať s metodickými listami subjektov krízového manažmentu (štábov, zložiek IZS) a jednotlivých pozícií ich členov. Venovať zvýšenú pozornosť práci s námetom cvičenia, práci s mapou

a informačnými prostriedkami, celkovo venovať viac času organizovanej príprave študentov na cvičenie v SC, kde sústrediť pozornosť aj na obsah činností na jednotlivých pracoviskách, v procese prípravy priblížiť priebeh cvičení, pripraviť študentov na zastávané pozície pri praktickom zamestnaní v SC AOS.

Na otázku č. 13 *„Aká je forma vašej prípravy na zamestnanie v SC AOS?“* študenti hodnotili v poradí praktické cvičenie s ukážkou , prednáška a inštruktáž, s výraznou preferenciou prvej a druhej položky. V skupine voľných odpovedí otázka č. 23 „Čo odporúčate k zlepšeniu priebehu praktického zamestnania v SC AOS“ študenti opätovne zdôraznili požiadavku: Viac praxe vo vysokoškolskej príprave študentov! Častejšie - viac krát, realizovať praktické zamestnania na SC! Inšpirujúca bola požiadavka „Zvýšiť rozsah praktickej prípravy študentov aj formou ich účasti na reálnom cvičení krízového štábu alebo jednotiek IZS“.

Na otázku č. 16 *„Bola obsahová zhoda Vašej prípravy s reálnym obsahovým zameraním praktického zamestnania v SC AOS?“* študenti hodnotili na vysokej úrovni pozitívneho pásma.

Prezentované odpovedi a ich hodnotenia nás vedú k lepšiemu poznaniu reálneho stavu, a záveru, že je nutné naďalej venovať problematike prípravy študentov na praktické zamestnanie zvýšenú pozornosť. Získané poznatky z realizovaného výskumu ukázali na potrebu položiť dôraz v nastávajúcom období okrem iného aj na:

- Zvýšiť úsilie o zabezpečenie účasti študentov, ako pozorovatelov na cvičeniach organizovaných sekciou KR MV SR, P HaZZ alebo MV SR;
- Položiť dôraz na analýzu a rozbor námetu cvičenia, cieľ cvičenia a jednotlivých etáp cvičenia, spresnenie obsahu činností jednotlivých zastávaných pozícií študentmi, ako aj zaradenie študentov na jednotlivé pozície podľa študijného zamerania (OO.OPP,VS);
- V priebehu riadenej odbornej praxe na AOS a SC AOS položiť zvýšený dôraz na oboznámenie sa s technickým zázemím SC a základné zvládnutie jeho technického vybavenia. Do systému prípravy zapojiť aj študentov študijného zamerania verejná správa;
- V etape prípravy študentov položiť väčší dôraz na ich prácu s odbornou literatúrou, právnymi predpismi, metodickými listami a ďalšími materiálmi, ktoré môžu využiť v procese realizácie cvičenia.

2. Etapa realizácie cvičenia

Na začiatku realizácie cvičenia na SC sa opätovne prezentovali základné informácie o SC a technickom vybavení, zúžené na tú časť činností SC, ktoré budú zapojené a využívané v rámci nasledujúceho cvičenia. Na túto problematiku bola zameraná nasledujúca skupina otázok:

Otázka č. 17 „Bolo Vám z*o strany pracovníkov SC AOS vysvetlené poslanie tohto pracoviska*?“ študenti hodnotili realizáciu tejto problematiky na veľmi vysokej úrovni pozitívneho pásma.

Otázka č. 18 *„Oboznámili Vás pracovníci SC AOS s technickým vybavením svojho pracoviska?“* študenti hodnotili realizáciu tejto problematiky na veľmi vysokej úrovni pozitívneho pásma.

Otázka č. 19 *„Umožnili Vám pracovníci SC AOS Vám prakticky si vyskúšať tie základné činnosti, ktoré budete realizovať v priebehu zamestnania?“* študenti hodnotili realizáciu tejto problematiky na veľmi vysokej úrovni pozitívneho pásma. Na túto problematiku bola zo strany študentov v rámci voľných odpovedí zaznamenaná reakcia, ktorá odporučila venovať tejto problematike zvýšenú pozornosť, a to najmä na ovládanie spojovacej techniky a dopravných simulátorov.

Na problematiku hodnotenia pomoci pracovníkmi samotného SC v priebehu cvičenia študenti odpovedali v otázke č. 20 *„Pomáhali pracovníci SC AOS počas zamestnaní pružne a ochotne riešiť Vaše technické problémy?“,* kedy študenti hodnotili túto problematiku na veľmi vysokej úrovni pozitívneho pásma. Študenti v rámci voľných odpovedí pozitívne hodnotili rámcový priebeh cvičenia - pred zahájením cvičenia:

- úvodná informácia - rámcové zopakovanie námetu, upozornenie na možný vývoj simulovanej krízovej situácie; rozdelenie študentov na pracoviská a zopakovanie základných činností pracoviska, spojovací nácvik, stanovenie času pohotovosti k zahájeniu cvičenia;

V priebehu cvičenia ocenili najmä:

- metodickú pomoc zo strany riadiacej skupiny cvičenia, po absolvovaní časti cvičenia realizáciu rozboru kladov a nedostatkov v činnosti jednotlivých pracovísk a spresnenie činností, aby nedochádzalo k nedostatkom v činnostiach a nesprávnym rozhodnutiam;
- vyskúšanie krízovej komunikácie v cudzom jazyku s dôrazom na krízovú terminológiu - v priebehu cvičenia bola zo strany skupiny rozohry do krízovej komunikácie zaradená aj komunikácia v cudzom jazyku.
- uplatňovaný prístup urýchľovania dejov a priebeh krízovej situácie, opakovanie sekvencií - častí dejov, ako celkové optimálne využívanie možností počítačových simulátorov zo strany pracovníkov SC.

Študenti zároveň vo voľných odpovediach upozornili na nedostatky, medzi ktoré môžeme zaradiť:

- poruchovosť trenažérov, poruchovosť vysielačiek a sluchátok, absencia mapových listov na niektorých pracoviskách.

Prezentované odpovedi a získané poznatky z realizovaného výskumu ukázali na potrebu položiť dôraz v nastávajúcom období realizácie praktického zamestnania (cvičenia v SC) okrem iného aj na tieto úlohy:

- Docieliť stav, že všetci študenti, ktorí sa zúčastnia záverečného praktického zamestnania z predmetu - Krízové scenáre a Teória rizík, budú absolvovať základné oboznámenie so SC v rozsahu cca 3 - 4 hod;
- Venovať problematike praktického vyskúšania a precvičenia základných činností na technických prostriedkoch SC väčšiu časovú dotáciu v rozsahu cca 3 - 4 hod;
- V priebehu cvičenia opakovať jednotlivé etapy činností, aj celé cvičenie viac ráz, po precvičení meniť obsah simulácií - simulovaných dejov (povodeň, požiar, únik nebezpečnej látky, panika občanov ai.) a tak vytvárať potrebný priestor na to, aby študenti mohli novšie a kreatívne reagovať na meniacu sa situáciu.

3. Etapa vyhodnotenia priebehu cvičenia

Na vyššie uvedenú etapu bola zameraná otázka č. 22 *„Po skončení zamestnania v SC AOS bolo realizované záverečné vyhodnotenie kladov a záporov vyučujúcim?“* kedy študenti hodnotili túto problematiku na veľmi vysokej úrovni pozitívneho pásma. Študenti v rámci voľných odpovedí pozitívne hodnotili záverečné, ako aj priebežné hodnotenie priebehu cvičenia, zistené klady a zápory skupinou riadenia cvičenia a pedagogickým dozorom - pozorovateľom:

- Vysoko bola hodnotená tá skutočnosť, že v rámci záverečného hodnotenia boli využité zvukové nahrávky a na ich rozbore bola prezentovaná správna, ako aj chybná činnosť jednotlivých cvičiacich pracovísk a jednotlivcov;
- Forma hodnotenia kladov a záporov, ktorá mala silný motivačný náboj a smerovala k správnemu výkonu činností v praxi.

Prezentované odpovedi a získané poznatky z realizovaného výskumu ukázali na potrebu v nastávajúcom období v etape vyhodnotenia praktického zamestnania - cvičenia v SC položiť dôraz okrem iného aj na:

- Využívanie zvukových a audiovizuálnych nahrávok na rozbor správnych, ako aj nesprávnych činností jednotlivých cvičiacich pracovísk a jednotlivcov;
- Uplatňovať takú formu záverečného hodnotenia, ktorá je motivačná a zabezpečuje vyšší stupeň osvojenia si správnych postupov študentmi.

Riešená medzinárodná vedeckovýskumná úloha vytvorila dobré podmienky pre získanie dostatočného množstva údajov pre kvalitné vypracovanie modelu prípravy a priebeh cvičenia

študentov v simulačnom centre. Zároveň vyššie uvedené výsledky výskumu, názory študentov, učiteľov, pracovníkov SC boli podkladom pre potvrdenie hypotéz a hodnotenie miery splnenia úloh výskumu, ako aj konkrétnym vyjadrením aktuálnosti riešenia predmetnej problematiky, a v neposlednom rade aj podnetom pre optimalizáciu systému prípravy študentov - krízových manažérov v SC.

Záver

Riešitelia medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy, na základe výsledkov teoretickej a empirickej časti mohli v záverečnej správe riešenej úlohy „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Vysokej škole bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katoviciach“ ***konštatovať, že hypotéza:***

- H1 sa potvrdila - pracovnému tímu sa podarilo stanoviť iba základné východiskové vedecké požiadavky na proces tvorby prvotnej skupiny komplexných typových scenárov nevojenského a vojenského charakteru.
- H2 sa potvrdila - metodológia tvorby krízových scenárov bola príznačne rozdielna podľa ich vojenského alebo nevojenského charakteru a typu. Lebo vo vojenských krízových scenároch boli a sú akceptované zákony ozbrojeného boja, vojenskej stratégie a taktiky.
- H3 sa potvrdila - charakter vysokej školy a profil absolventa predurčujú požiadavky na výber typového krízového scenára pre proces prípravy krízových manažérov.
- H4 sa potvrdila, - zefektívnenie praktických, počítačom podporovaných cvičení v simulačnom centre vyžaduje vypracovanie kvalitných typových krízových scenárov vojenského a nevojenského charakteru, a ich začlenenie do systému prípravy študentov.
- H5 sa potvrdila - kvalita praktickej prípravy pracovníkov pre verejnú správu v oblasti bezpečnosti a riešenie krízových situácií nevojenského charakteru je závislá od kvality vlastného špecializovaného pracoviska vysokej školy alebo využívania potenciálu simulačného centra partnerského pracoviska. Zároveň bol potvrdený predpoklad, že potreba počítačom podporovaných cvičení v rámci študijného programu je a bude signifikantná - význačná.

Vyššie uvedená záverečná správa mohla na základe získaných poznatkov a realizovaných výstupov členov riešiteľského tímu prezentovať teoretický a praktický prínos riešenej vedeckovýskumnej úlohy:

a) vedecký prínos riešenej vedeckovýskumnej úlohy

- Spresnenie a vymedzenie základného pojmového aparátu v oblasti krízových scenárov vo verejnej správe, ako je napríklad: krízový scenár; krízový scenár vojenského charakteru; krízový scenár nevojenského charakteru; typové krízové scenáre; katalóg krízových scenárov; špecifický krízový scenár; námetová typológia; námety krízových scenárov; rámcový krízový scenár; komplexný krízový scenár.
- Overenie a spresnenie kritérií požiadaviek na tvorbu krízových scenárov pre potreby prípravy študentov krízových manažérov vo verejnej správe.
- Overenie a spresnenie štruktúry krízových scenárov pre potreby prípravy študentov krízových manažérov vo verejnej správe a ich uplatnenie v praktickej príprave a v námetoch cvičení.
- Spresnenie a overenie etáp tvorby krízových scenárov.
- Spresnenie východísk metodológie tvorby typových krízových scenárov pre potreby prípravy študentov krízových manažérov vo verejnej správe.

- Vypracovanie a spresnenie (zefektívnenie) modelu prípravy študentov - krízových manažérov zainteresovaných vysokých škôl v simulačnom centre s využitím krízových scenárov.

b) praktický prínos riešenej vedeckovýskumnej úlohy
- Zefektívnenie systému tvorby krízových scenárov pre študentov vybraných vysokých škôl.
- Vypracovanie skupiny typových scenárov pre prípravu krízových manažérov vo verejnej správe.
- Zefektívnenie začlenenia praktickej prípravy študentov podporovanými simulačnými technológiami do didaktického systému konkrétnej vysokej školy s využitím medzinárodných poznatkov a skúseností.
- Vypracovanie a zefektívnenie modelu prípravy a priebehu počítačom podporovaného cvičenia v simulačných centrách a obdobných pracoviskách zapojených vysokých škôl.
- Návrh komplexného a zefektívneného modelu prípravy študentov - krízových manažérov verejnej správy vo vybraných typových scenároch.

Čiastkový prienik, limitovaný predmetom a objektom skúmania predmetnej vedeckovýskumnej úlohy, do širokej problematiky krízových scenárov v systéme prípravy krízových manažérov na vysokých školách bezpečnostného zamerania predostieral pred riešiteľov nové okruhy problémov krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe, napríklad ako:
- poznať a odhaliť príčiny krízových situácií, ich podstatné deje a ich nadväznosti, ich podiel na deštrukčných a negatívnych javoch;
- identifikovať vývojové procesy krízových situácií a prognózovať ich výskyt v budúcnosti;
- modelovať pravdepodobné scenáre výskytu a variant krízových situácií a zdrojov hrozieb - zmien bezpečnostného prostredia;
- modelovať a prakticky vytvárať varianty adekvátnej odozvy bezpečnostného systému a nástrojov krízového manažmentu;
- minimalizovať negatívne dopady budúcich krízových situácií rastom pripravenosti na adekvátnu odozvu a reakciu na neurčitý vývoj a nejasnosť budúceho bezpečnostného prostredia;
- optimalizovať štruktúru, sily a prostriedky krízového manažmentu vo verejnej správe;
- optimalizovať činnosti síl a prostriedkov krízového manažmentu vo verejnej správe v jednotlivých fázach vývoja krízy ai.

Príspevok približuje vybranú skupinu vedeckých prístupov a výsledkov vedecko-poznávacej činnosti, časti výsledkov empirického výskumu zo Záverečnej správy predmetnej vedeckovýskumnej úlohy s dôrazom na výsledky a zistenia autorského tímu Akadémie PZ v Bratislave, ktorej bol autor tohto príspevku vedúci a zodpovedný riešiteľ. Naznačené a nedoriešené obsahové otázky, nastolené problémy a úlohy budú autorským tímom riešiteľov predmetnej vedeckovýskumnej úlohy ďalej rozpracované a stanú sa obsahom štúdií a ich bádateľskej činnosti v nasledujúcom období.

Zoznam použitej literatúry

BLAŽEK V. Základná charakteristika procesu vzniku, miesta a poslania krízových scenárov v krízovom manažmente vo verejnej správe. In *Zborník príspevkov z 6. Medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Európska únia.* Košice: VŠBM v Košiciach, 2012, s.39-46, ISBN 978-80-89282-82-1. EAN 9788089282821.

BLAŽEK V. Metodológia tvorby typových krízových scenárov a príprava krízových pracovníkov. In *Zborník príspevkov z 7. Medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Európska únia.* Košice: VŠBM v Košiciach, 2013, CD, s 12-25., ISBN 978-80-89282-88-3. EAN 9788089282883.

BLAŽEK V. Krízové scenáre vo verejnej správe. In *Sborník abstraktu medzinárodní konference Bezpečnostní management a společnost*, pořádané 22. - 23. 5. 2031 v Brne, CD nosič s. 52-65. ISBN 978-80-7231-790-5.

BLAŽEK V., DWORZECKI J. *Metodológia tvorby krízových scenárov pre prípravu študentov. Krízové scenáre vo verejnej správe - vznik, charakteristika a význam pre súčasnosť.* In . Policajná teória a prax. 2014, roč. XXII, č.4, s. 27-47, ISSN 1335-1370.

Blažek V., KELEMEN M. NEČAS P. a kol. *Krízové scenáre.* Bratislava: Akadémia PZ, 2012, 178 s. ISBN 978-80-8054-538-3.

Blažek V. A kol. medzinárodná vedecko-výskumná úloha „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“, Akadémia PZ, Bratislava 2013. 77 s. Výsk 190.

BUZALKA J. *Vybrané otázky teórie krízového manažmentu a civilná ochrana.* Bratislava: Akadémia PZ, 2001. s. 58, 59. ISBN 80-8054-165-5.

BUZALKA J. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Bratislava: Akadémia PZ, 2008. 298 s. ISBN 978-80-8054-451-5.

BUZALKA J. *Teória bezpečnostných rizík.* Bratislava, Akadémia PZ, 2013. 168 s. ISBN 978-80-8054-547-5.

BUZALKA J., BLAŽEK V., DWORZECKI J., URBANEK A. a kol. *Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu.* Bratislava 2014, Akadémia PZ. 231 s. ISBN 978-80-8054-588-8.

DUDOR, L. Možnosti inkorporácie vybraných právnych inštitútov z verejnej správy Českej republiky do právneho poriadku Slovenskej republiky. *In Perspektívy rozvoja verejnej správy v krajinách Európskej únie:* Zborník. Bratislava: Akadémia PZ, 2012. - s. 52-61. ISBN 978-80-8054-535-2.

DUDOR, L., RAUČINOVÁ, P. Vláda SR a jej funkcie pri usmerňovaní výkonu verejnej správy. In *Slovensko v Európskej únii. Zborník z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 30. septembra 2009 v Bratislave.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2009, s. 144 - 153. -978-80-8054-477-5

KELEMEN M., BLAŽEK V. Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I. Liptovský Mikuláš: AOS M.R. Štefánika, 2011, 268 s. ISBN 978- 80-8040-423-9.

Kol. *„Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“ –Záverečná správa*, Akadémia PZ, Bratislava 2015. 627 s. obhájená 2.12. 2015,Výsk - zatiaľ nebol pridelený.

MARCINEK, M., *Efektívne využitie dobrovoľných hasičských zborov obcí v celoplošnom rozmiestnení na území Slovenskej republiky a ich kategorizácia* In: Košická bezpečnostná revue: polročník VŠBM v Košiciach. - ISSN 1338-4880. - Roč. 5, č. 1 (2015), s. 70-75.

MARCINEK, M., *Organizácia, fungovanie a rozvoj Integrovaného záchranného systému (IZS) na území Slovenskej republiky* In: Edukacja dla bezpieczeństwa: przeglad naukowo-metodyczny. - ISSN 1899-3524. - Roč. 13, č. 4 (2011), s. 29-34.

MURDZA K. Sociologická imaginácia v príprave krízových scenárov. In *Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu.* Bratislava 2014, Akadémia PZ. 231 s. ISBN 978-80-8054-588-8.

HAŠANOVÁ, J.; DUDOR, L. *Základy správneho práva.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 431 s. ISBN 978-80-7380-455-8.

NEČAS P., IVANČÍK R. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť.* L. Mikuláš, AOS, 2011, 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.

NOVÁKOVÁ I., BINDEROVÁ M. *Štandardizácie jazykového vzdelávania pre príslušníkov služby hraničnej polície v Európskej únii,* Bratislava 2013, 175 s. ISBN 978-80-8054-571-0.

PROCHÁZKOVÁ D. *Řízení společnosti - základní údaje*. Praha, PA ČR, 2007, ISBN 978-80-7251 260-7. s. 16-17.

PPROCHÁZKOVÁ D. *Strategie řízení bezpečnosti a udržitelného rozvoje území*. Praha, PAČR, 2007, ISBN 978-80-7251-243-0.

Zákon NR SR č. 227/2002 Z. z. Ústavný zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane v doplnenom znení.

ADRESA

doc. Vladimír BLAŽEK, CSc.
Akadémie Policajného zboru v Bratislave
Katedra verejnej správy a krízového manažmentu
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, SR
vladimir.blazek@minv.sk

SYSTÉM KRÍZOVÝCH SCENÁROV APLIKOVANÝCH V OBLASTI MIGRÁCIE OSOB NA ÚZEMÍ EURÓPSKEJ ÚNIE

Jozef BALGA, Eva KEMÉŇOVÁ

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *Migrácia osôb v súčasnosti predstavuje univerzálny fenomén vo vývoji spoločnosti a právneho systému štátu. Medzinárodná migrácia osôb je ovplyvnená protiprávnymi konaniami cudzincov, ktoré súvisia predovšetkým s prekračovaním vonkajších hraníc Európskej únie a ich pobytom. Zároveň prináša bezpečnostné riziká. Systém krízových scenárov má za úlohu zefektívniť činnosť štátnych orgánov a inštitúcií členských štátov a inštitúcií Európskej únie v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti pri riešení krízových situácií súvisiacich s nelegálnou medzinárodnou migráciou.*

Kľúčové slová: *migrácia osôb, priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, krízové situácie, krízové scenáre, územie Európskej únie.*

Abstract: *Migration of people is currently a universal phenomenon in the development of society and the rule of law. International migration of people is affected by delinquency of foreigners, mainly related to the crossing of external borders of the European Union and their residence. Simultaneously it brings security risks. The crisis scenarios aims to increase the effectiveness of state bodies and institutions of the Member States and the European Union institutions in the area of freedom, security and justice in dealing with crisis situations related to illegal international migration.*

Keywords: *migration of persons, area of freedom, security and justice, crisis situations, crisis scenarios, territory of the European Union.*

Úvod

Dejiny ľudstva sú taktiež dejinami migrácie, ktorá so sebou prinášala a prináša zdroj styku a stretu záujmov skupín obyvateľstva, štátov a medzinárodných zoskupení. Upevnením štátnej moci sa pohyb obyvateľstva stal predmetom štátnych opatrení a vytvorili sa špeciálne štátne inštitúcie, ktoré postupne začali kontrolovať pohyb a pobyt cudzincov na štátnom území. Znamenalo to zároveň potrebu vyčleniť prostriedky na zabezpečenie funkčnosti týchto štátnych inštitúcií a posilnenie ich právneho postavenia formou osobitných právnych noriem. Na strane druhej sa postupne vytvárali právne podmienky na liberalizáciu pohybu a pobytu osôb na štátnom území, ktoré nadobudlo v súčasnosti až nekontrolovateľné rozmery.

Desaťročia vývoja západoeurópskych krajín je charakterizovaný mimoriadnym dopytom po pracovnej sile nie len po vzdelaných a vysokokvalifikovaných odborníkov a technických pracovníkov, ale v súčasnosti aj po pracovnej sile vykonávajúcej pomocné práce. Uvedené skutočnosti v kombinácii z nadštandardným systémom sociálneho zabezpečenia a neuváženými politickými vyhláseniami smeroval k súčasnej nekontrolovanej migrácii osôb na územie Európskej únie (ďalej len EÚ).

Napriek tomu, že migrácia osôb je nevyhnutnou podmienkou samotného rozvoja spoločnosti musí byť v súčasnosti štátom regulovaná a kontrolovaná na báze medzinárodných a medzištátnych aktivít. Zmierňovaniu migračných tlakov síce napomáha humanitárna pomoc medzinárodných inštitúcií a organizácií, ako aj vnútroštátne sociálne aktivity, táto pomoc však nemôže nahradiť politické a ekonomické rozhodnutia štátu.[1] V súčasnosti európska spoločnosť čelí bezprecedentnej migračnej kríze, ktorá si vyžaduje jej riešenie aj formou krízových scenárov.

[1] CSAMPAI, O., HALÁDIK, J. Medzinárodná migrácia (sociálny problém a bezpečnostné riziko).Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2002. 8 s.

Migrácia osôb a jej príčiny

Individuálne a spoločenské príčiny a dôsledky migrácie osôb[2], jej vplyv na spoločnosti, z ktorých ľudia odchádzajú a na spoločnosti, do ktorých prichádzajú, sa dotýkajú fungovania miestnych spoločenstiev a celého spoločenského systému a patria do predmetu sociológie a iných vedných disciplín. Migračné vlny, ale najmä niektoré skupiny migrantov, môžu svojím konaním ohroziť bezpečnosť a majetok občanov prijímacej krajiny. Vtedy sa migrácia stáva bezpečnostným problémom, ktorý je potrebné v mnohých prípadoch riešiť administratívnymi opatreniami.[3] Osobitne závažným bezpečnostným rizikom súvisiacim s migráciou osôb sa stávajú teroristické útoky. V súčasnosti má terorizmus transnacionálne črty súvisiace s migráciou osôb pričom páchatelia trestných činov teroristického charakteru alebo osoby podporujúce prípravu alebo realizáciu takýchto trestných činov sa usadia v krajine, na kontinente kde sa takéto útoky spáchajú.[4] Uvedené zdôrazňuje potrebu prípravy štátnych orgánov a inštitúcií členských štátov EÚ aj na krízové situácie súvisiace s teroristickými útokmi a tiež krízové situácie v oblasti migrácie cudzincov.

Z hľadiska teoretického je dôležité uviesť základný systém migrácie. V súčasnosti rozlišujeme medzinárodnú a vnútroštátnu migráciu osôb. Objektom nášho záujmu sa stáva medzinárodná migrácia, ktorá úzko súvisí s pertraktovanou problematikou.

Migrácia osôb má z hľadiska medzinárodného delenie na legálnu a nelegálnu medzinárodnú migráciu. Pokiaľ skúmame vzťah migrácie osôb, krízových situácií a krízových scenárov je nutné pomenovať príčiny migrácie. Samotná podstata súčasnej migrácie má niekoľko príčin, ktoré sú: ***politické, sociálne, ekonomické, etnické, demografické, ekologické, náboženské, právne, geografické, klimatické, historické, zdravotnícke, vojnové a súvisiace s vojenskými konfliktami, a súvisiace s režimom na štátnych hraniciach, súvisiace s potravinovou bezpečnosťou.***

Európske právo v primárnych prameňoch upravuje migráciu štátnych príslušníkov tretích krajín (ďalej len cudzinec) predovšetkým Zmluva o fungovaní EÚ vo svojej V. hlave pod názvom Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti osobitne zdôrazňujúc kontrolu cudzincov prekračujúcich vonkajšie hranice. Na strane druhej problematika riešenia krízových situácií nie je explicitne v zmluve uvedená. V hlave XXIII. pod názvom Civilná ochrana sa uvádza len spolupráca medzi členskými štátmi s cieľom zlepšiť efektívnosť systémov na predchádzanie prírodným katastrofám alebo katastrofám spôsobeným ľudskou činnosťou. Zdôrazňujúc pojem katastrofa nie je možné využiť tieto ustanovenia menovanej hlavy na riešenie krízových situácií súvisiacich s migráciou osôb. Taktiež len v subsidiárnej polohe je možné aplikovať čl. 78 ods. 3 Zmluvy o fungovaní EÚ pri riešení krízových situácií, ktoré nastali v dôsledku náhleho prílevu cudzincov na územie EÚ, pretože Rada na návrh Komisie v takýchto prípadoch prijíma len dočasné opatrenia v prospech dotknutých členských štátov a uznáša sa po porade s Európskym parlamentom.

Nelegálna migrácia súvisí spravidla s protiprávnym pobytom cudzincov na danom území. Zároveň prináša bezpečnostné riziká a krízové situácie. Preto systém krízových scenárov má za cieľ participovať na rozvoji priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Základnou úlohou krízových scenárov v uvádzanej oblasti je zefektívnenie činnosti štátnych orgánov a inštitúcií jednotlivých členských štátov EÚ a na strane druhej umožniť inštitúciám EÚ permanentne prehodnocovať svoje kompetencie v oblasti garantovania voľného pohybu osôb.

Samotný systém krízových scenárov aplikovaných v oblasti migrácie osôb vychádza z teoretických východísk krízového manažmentu a predovšetkým z definícií základných pojmov ako krízová situácia a krízový scenár.

---

[2] Migráciou rozumieme pohyb osôb z jedného miesta na druhé, z jedného štátu alebo oblasti do iného štátu alebo oblasti.

[3] CSAMPAI, O., HALÁDIK, J. Medzinárodná migrácia (sociálny problém a bezpečnostné riziko).Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2002. 35 s.

[4] HAUTZINGER, Z. A terrorizmus elleni küzdelem idegenjögi eszközei. In. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV. „Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai“. Pécs, 2015. 203 s.

Krízové situácie

Súčasný vývoj medzinárodnej bezpečnostnej situácie vyvoláva potrebu analyzovať a optimalizovať bezpečnostné systémy štátov a upriamovať zvýšenú pozornosť vlád na problematiku bezpečnosti a ochrany. Krízové situácie vznikajúce v posledných rokoch v regiónoch Balkán, severná Afrika, Blízky východ ukázali, že štát potrebuje zvýšiť a doplniť svoje kapacity na nepretržité sledovanie a analyzovanie bezpečnostnej situácie za účelom vytvárania aktuálnych a komplexných podkladov, ktoré je možné využívať pri strategickom rozhodovaní, ale aj pre činnosť jednotlivých rezortov v záujme zachovania bezpečnosti štátu a jeho občanov.[5]

Krízovú situáciu pokladáme za konkrétny stav spoločnosti z hľadiska teritoriálneho a temporálneho, ktorý je spôsobený vznikom a aktivizáciou ohrození a rizík, javov a procesov narušujúcich rovnovážny stav spoločnosti ohrozujúcich životy osôb, životné prostredie, sociálno-ekonomický systém, duchovné hodnoty spoločnosti a štátu, ktorými sa narušia funkcie štátu a efektívne fungovanie orgánov a inštitúcií realizujúcich a aplikujúcich verejnú moc.[6]

V oblasti migrácie osôb sa krízové situácie zaraďujú medzi krízové situácie nevojenského charakteru. Znamená to, že tieto situácie síce ohrozujú bezpečnostné záujmy štátu a hodnôt, ktoré preferuje spoločnosť, ale nevznikla v dôsledku vojenskej hrozby alebo použitia vojenskej sily. Pri riešení krízových situácií sa štát musí sústrediť na zabezpečenie funkčnosti orgánov verejnej správy kompetentných v danom okamihu riešiť vzniknutú situáciu. Pozornosť sa má venovať predovšetkým ochrane života a zdravia štátnych občanov a ostatných obyvateľov, pričom sa poskytuje ochrana majetku a základných podmienok pre ich život s dôrazom na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva.

Adekvátnou reakciou na vznikajúce krízové situácie v sociálnych systémoch je tvorba nástrojov pripravenosti a reakcie, ktorá sa zameriava na analýzu, hodnotenie a poznanie zdrojov príčin negatívneho pôsobenia nebezpečenstva a krízových situácií na občanov, spoločnosť a štát. S tým súvisí vypracovanie koncepcií a modelov prevencie, prípravy a reakcie na krízové procesy a javy, spôsoby ich prekonania a zabezpečenia obnovy. Do oblasti spomenutých nástrojov patrí vypracovanie systému komplexných technických a technologických požiadaviek, ktoré predchádzajú ohrozeniu bezpečnosti. Nezanedbateľným nástrojom je tvorba podmienok pre personálny substrát orgánov verejnej správy podieľajúcich sa na riešení krízových situácií. Ďalším nástrojom sa stáva vypracovanie systému spôsobilého plniť funkcie v prípadoch reakcie na krízové situácie. Do systému nástrojov patrí aj príprava občanov a obyvateľstva ako aj orgánov verejnej správy na plnenie úloh a kompetencií pre všetky typy krízových situácií v oblasti migrácie osôb.

Krízové situácie sú súčasťou dynamickej a zložitej vzájomnej interakcie človeka a spoločnosti, spoločnosti a prírodného prostredia, človeka a prírodného prostredia, spoločenskej infraštruktúry a prírody a ich existencie, je vyjadrením prírodných, ako aj spoločenských, vývojových procesov a zákonov. Krízové situácie sú dôsledkom neočakávaných negatívnych udalostí, a to aktivizovaného rizika zo skupiny nevojenských a vojenských zdrojov ohrození, ktoré sú charakteristické svojim neželaným vplyvom na život spoločnosti a ľudí, negatívnym pôsobením na bezpečnostné a ostatné chránené záujmy človeka a spoločnosti.[7]

Krízové situácie v oblasti migrácie postihujú sociálny systém, predovšetkým občanov dotknutých štátov v našom prípade členských štátov EÚ a majú svoje osobitné formy, charakteristiky a znaky.

---

[5] ŽÁK, M., BUČKA, P. Informačná podpora rozhodovania vlády Slovenskej republiky v oblasti bezpečnosti štátu. In. Metody a postupy ke zkvalitnění výuky krízového řízení a přípravy obyvatelstva na řešení krízových situací II. Sborník příspěvků mezinárodní konference, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2014. 80 s.

[6] Porovnaj BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS, P. a kol. Krízové scenáre. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2012. 8 s.

[7] BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS, P. a kol. Krízové scenáre. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2012. 13 s.

Riešenie krízových situácií v oblasti migrácie má svoju finančnú dimenziu vo forme zmobilizovania finančných zdrojov potrebných pri vznikajúcich potrebách, napríklad cudzincov žiadajúcich medzinárodnú ochranu. Uprednostňuje sa realizácia opatrení, ktoré poskytujú okamžitú humanitárnu, rozvojovú a inú pomoc utečencom, migrantom a hostiteľským komunitám, vnútroštátnym a miestnym orgánom verejnej správy pri riadení a riešení následkov prílevu cudzincov. Nástroje EÚ, ktoré sú v súčasnosti využívané s migračnou krízou sú nástroj európskeho susedstva, nástroj financovania rozvojovej spolupráce, nástroj predvstupovej pomoci pre rozvoj vidieka, nástroj na podporu stability a mieru a financovanie v rámci nariadenia Rady (ES) č. 1257/96 o humanitárnej pomoci.

Zvládanie krízových situácií vychádza z dvoch hlavných zásad a to zodpovednosti štátu za poskytnutie potrebnej ochrany svojim občanom so zreteľom na existujúce riziká a hrozby a solidarity medzi členskými štátmi EÚ týkajúcej sa vzájomnej pomoci pred krízovými situáciami, počas a po nich, ako aj v prípade že krízová situácia vyčerpá vnútroštátne kapacity alebo postihne viac členských štátov.

V budúcnosti musíme počítať nie len s percentuálnym nárastom moslimov v Európe, ale aj so zvýšeným tlakom ďalších pokusov osôb z islamských štátov, ktorí sa chcú dostať do niektorého štátu západnej Európy. Pretože tieto štáty zaujímajú na rebríčku cieľov potencionálnych migrantov stále popredné miesta. Svedčí o tom i poradie prvých desiatich krajín na svete, o ktorých je medzi imigrantmi najväčší záujem najžiadanejším Nórskom počnúc, cez Švajčiarsko, Dánsko, Lichtenštajnsko, Kanadu, Austráliu, Luxembursko, Holandsko, Nový Zéland a USA končiac.[8] Uvedené skutočnosti sa stávajú možným zdrojom konfliktov či krízových situácií, ktoré štátne orgány a inštitúcie budú musieť riešiť aj na základe vypracovaných krízových scenárov, ktoré budú zaradené do subsystémov na základe objektu a subjektov realizujúcich tieto scenáre. Z hľadiska teoretického bude dôležité vykonávať výskum na podporu všetkých oblastí zvládania krízových situácií a vypracovávania krízových scenárov s dôrazom na migráciu osôb a kategorizáciu cudzincov, ktorí vstupujú alebo pobývajú na území EÚ. Osobitne je dôležité sa sústrediť na ilegálnych migrantov, ktorí sa stávajú bezpečnostným rizikom pre prijímajúce štáty a ich občanov.

Krízové scenáre

Krízové scenáre sú zovšeobecnené poznania z vývoja a priebehu jedinečných udalostí, ktoré majú deštrukčný a negatívny vplyv na ľudský život, spoločnosť a spoločenskú infraštruktúru, ich akceptované hodnoty, podmienky a predpoklady hodnotného, prosperujúceho, perspektívneho udržateľného rozvoja a bezpečného života vo forme rozpracovaných námetov. Krízové scenáre sprostredkovávajú priebeh postupu a reťazenie súboru izolovaných, ako aj prepojených podstatných procesov a dejov v časových a priestorových dimenziách, sú to varianty vývoja - minulej udalosti vo forme zovšeobecnenej skúsenosti, alebo popisu možnej, ale pravdepodobnej krízovej situácie. V krízových scenároch sa pracuje s akceptovateľnou mierou neurčitosti priebehu krízy a alternatívami jej priebehu, ako aj budúceho pokrízového vývoja.[9]

Špecifické formy a znaky krízových scenárov aplikovaných v oblasti migrácie osôb na území EÚ ovplyvňujú samotný systém týchto scenárov. Zaoberať sa musíme aj teoretickou oblasťou uvádzanej problematiky. ***Objektom*** týchto scenárov je neregulovaný pohyb osôb na územie EÚ a riešenie krízových situácií s tým súvisiacich, pričom ***predmetom*** sú predovšetkým krízové situácie súvisiace s protiprávnym vstupom a pobytom cudzincov na území EÚ v dôsledku masívnych migračných vĺn.

Spracovanie krízových scenárov sa riadi takými princípmi ako ***princíp legality a legitimity, princíp spolupráce, princíp medzinárodnoprávny, princíp solidarity, princíp pružnosti, princíp***

[8] KAVAN, Š. a kol. Bezpečná společnost- aktuální otázky krízového managementu. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. 2015. 48 s.

[9] BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS, P. a kol. Krízové scenáre. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2012. 17 s.

racionality, princíp komplexnosti, princíp rovnoprávnosti, princíp interoperability, princíp dodržiavania ľudských práv a slobôd a princíp zodpovednosti.
Do systému krízových scenárov aplikovaných v oblasti migrácie osôb na území EÚ patria ***scenáre v rámci realizácie hraničného dozoru, hraničnej kontroly, medzinárodnej ochrany, medzinárodného leteckého terorizmu, boja proti ilegálnemu prisťahovalectvu, návratu cudzincov s ilegálnym pobytom do krajiny pôvodu alebo tranzitu a kontroly cudzineckého režimu.***

Z dôvodu, že scenáre reagujú na antropogénne zdroje hrozieb a do tejto skupiny patria aj sociogénne (politické, ekonomické, etnické, sociálne, náboženské a psychické) ohrozenia, zároveň vzájomne determinujú pôsobenie subjektov krízových scenárov.

Subjektmi vypracovávajúcimi scenáre sú predovšetkým kompetentné štátne orgány a inštitúcie, ktoré v rámci svojej pôsobnosti plnia úlohy na úseku ochrany verejného poriadku, bezpečnosti, kontroly cudzincov pri vstupe na štátne územie a kontroly pobytu cudzincov na štátnom území. Personálny substrát týchto subjektov musia tvoriť osoby odborne spôsobilé, so zodpovedajúcim vzdelaním, vedomosťami, znalosťami a praktickými skúsenosťami v oblasti kontroly cudzineckého režimu. Uvádzaný substrát sa ďalej delí na osoby, ktoré aplikujú spracované scenáre, pričom v oblasti migrácie osôb to budú predovšetkým príslušníci policajných a bezpečnostných služieb.

Krízové scenáre, ako bolo uvedené predovšetkým sprostredkovávajú priebeh postupu a reťazenie súboru izolovaných, ako aj prepojených podstatných dejov a procesov z hľadiska temporálneho, teritoriálneho a personálneho.

Pre neopakovateľnosť krízových situácií na jednej strane a potrebu získania poučenia pre budúcnosť sa v krízových scenároch pracuje s akceptovateľnou mierou neurčitosti priebehu krízy a alternatívami jej priebehu, ako aj budúceho pokrízového vývoja. Pre spracovanie scenárov je dôležité identifikovať aktuálne krízové situácie prostredníctvom skúmania prebiehajúcich spoločenských procesov a javov, v našom prípade je dôležitá identifikácia následkov neregulovaných migračných vĺn na územie EÚ.

V uvádzanej oblasti sa využíva **štandardná štruktúra krízového scenára.** Znamená to identifikáciu zdrojov ohrozenia akými sú neregulovateľné migračné vlny, okolnosti a príčiny krízovej situácie, ktoré sú obsiahnuté v príčinách samotnej migrácie osôb, následky zasahujúce právny, sociálny, ekonomický, etnický a náboženský systém štátu, temporálny a teritoriálny priebeh a etapy vývoja krízovej situácie vplyvom predovšetkým politických vyhlásení a rozhodnutí. Do štruktúry patrí aj reakcia a opatrenia bezpečnostného, alebo policajného systému hlavne využitie síl a prostriedkov pri služobnej činnosti a služobných zákrokov, opatrenia pre obnovu, rekonštrukciu a minimalizáciu opakovania krízy zavedením kontrol na vnútorných hraniciach, či posilnenie kontrol na vonkajších hraniciach v spolupráci s bezpečnostnými službami členských štátov EÚ. Štandardná štruktúra obsahuje aj charakterizovanie činnosti postihnutých a ohrozených systémov a osôb vo všetkých etapách krízovej situácie.[10]

Vypracovanie krízových scenárov má stanovené jednotlivé etapy, ktoré môžeme rozdeliť na stanovenie názvu, legislatívneho rámca, obsahu a cieľa krízového scenára, vymedzenie dimenzií a limitov krízového scenára, jednotlivé varianty a modely krízového scenára, korekciu návrhu, preverenie správnosti a opodstatnenosti návrhu a začlenenie a miesto krízového scenára v systéme scenárov.[11]

Pri spracovaní scenárov je potrebné prijať také opatrenia, aby nedochádzalo k diskriminácii na základe pohlavia, rasového alebo etnického pôvodu, náboženského vyznania alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie.

---

[10] Provnaj BUZALKA, J. BLAŽEK, V. DWORZECKI, J. URBANEK, A. a kol. Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2014. 64 s.

[11] Pozri bližšie BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS, P. a kol. Krízové scenáre. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2012. 23-25 s.

Cieľom vypracovania krízových scenárov je aj zníženie zraniteľnosti štátu v dôsledku krízových situácií prostredníctvom strategického prístupu k predchádzaniu situácií a ďalšieho zvyšovania pripravenosti a schopnosti reakcie pri uvedomení si vnútroštátnej zodpovednosti. Vypracovať sa majú scenáre pre usmernenie subjektov pre riešenie situácií ohrozenia a metódy posudzovania a analýzy v súvislosti s mapovaním rizík, ktorým môže EÚ alebo jednotlivé členské štáty čeliť v budúcnosti. Ďalším cieľom je ochrana občanov EÚ pred incidentmi súvisiacimi s migračnými vlnami v súčasnosti.

Komplexný krízový scenár pre riešenie problémov súvisiacich s nelegálnou migráciou je najvhodnejším typom pre túto oblasť. Podrobne popisuje udalosti alebo javy s kvantitatívnou a kvalitatívnou analýzou všetkých reálnych, ako aj potencionálnych ohrození a rizík s rozpracovaním činností časti systému krízového manažmentu v zainteresovaných úrovniach a oblastiach, v priestore a čase vo všetkých etapách krízovej situácie.[12]

Aplikácia krízových scenárov

Z hľadiska aplikácie krízových scenárov je možné stanoviť dve stránky aplikácie a to stránku teoretickú a stránku realizačnú. Teoretická sa dotýka činnosti vzdelávacích a vedeckých inštitúcií, ktoré majú za úlohu stanovovať metodologické východiská pre aplikáciu krízových scenárov. Stránka realizačná obsahuje činnosti orgánov verejnej správy a predovšetkým orgánov policajnej správy, ktoré budú vykonávať konkrétne činnosti a úkony pri eliminácii nekontrolovateľných migračných vĺn s dôrazom na zabezpečenie verejného poriadku a bezpečnosti občanov EÚ. Osobitným subjektom v tejto oblasti ***pro futuro*** by mal byť FRONTEX[13], ako európska agentúra zabezpečujúca napríklad analýzu migrácie osôb a navrhujúca konkrétne formy a metódy boja proti ilegálnej migrácii.

Vzhľadom na výrazný nárast počtu krízových situácií a ich závažnosti v oblasti migrácie osôb v posledných rokoch, budú pravdepodobne situácie extrémnejšie, zložitejšie, s dlhšie trvajúcimi dôsledkami a bude stále dôležitejší integrovaný prístup k zvládaniu situácií vo všetkých členských štátoch Európskej únie.

Na zlepšenie plánovania operácií, reakcií na krízové situácie a zabezpečenie dostupnosti kľúčových kapacít bude potrebné vypracovať referenčné scenáre pre hlavné typy krízových situácií, zmapovať existujúce kľúčové kapacity dostupné v členských štátoch, vypracovať plány pre nepredvídané udalosti na nasadenie síl a prostriedkov na núdzové reakcie. Vypracúvanie plánov a scenárov pre nepredvídateľné udalosti by mohlo byť využité aj na určenie existencie núdzových reakcií dostupných v členských štátoch. Na strane druhej pomocné zásahy by mali podliehať koordinácii ***in situ*** s cieľom maximalizovať účinnosť a zabezpečiť prístup k postihnutému obyvateľstvu ako aj migrantom.

Záver

Krízové situácie a ich formy v plnej miere ovplyvňujú krízové scenáre čo sa týka obsahu a metód prípravy a v konečnom dôsledku aj samotnej realizácie. S tým súvisí aj systém subjektov, ktoré spracovávajú krízové scenáre v oblasti migrácie osôb.

Krízové scenáre umožňujú komplexnú a primeranú reakciu, ktorá má prispieť k zmierneniu následkov prílevu migrantov na územie EÚ, pričom táto reakcia má spočívať taktiež v koncentrácii prostriedkov v prospech koordinovaného a komplexného riešenia potrieb zainteresovaných subjektov.

Prioritou pre realizáciu scenárov má byť úzka spolupráca s medzinárodnými organizáciami a tým zastrešovať koordinačnú úlohu pri humanitárnych reakciách medzinárodného spoločenstva.

[12] BUZALKA, J. BLAŽEK, V. DWORZECKI, J. URBANEK, A. a kol. Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2014. 64 s.

[13] FRONTEX - je Európska agentúra pre riadenie operačnej spolupráce na vonkajších hraniciach členských štátov Európskej únie, zriadená v roku 2004.

Bezpečnosť a ochrana občanov si vyžaduje pokračujúci dialóg a spoluprácu s tretími krajinami, a najmä so susednými štátmi a krajinami „produkujúcimi“ predovšetkým ilegálnych migrantov.

Krízové scenáre majú zásadný význam pre zabezpečenie integrovaného prístupu k zvládaniu krízových situácií, prepojenie predchádzania rizikám s akciami pripravenosti a reakcie. Rozvíjaním systému odhaľovania a včasného varovania pred krízovými situáciami by EÚ mala členským štátom pomáhať minimalizovať prípravný čas na reakciu na situácie a varovanie občanov EÚ. Tieto systémy by mali zohľadňovať existujúce a budúce informačné zdroje a systémy a stavať na nich. S cieľom prispieť k budovaniu spôsobilosti rýchlej reakcie pri aplikácii krízových scenárov v oblasti migrácie osôb sa má podporovať vytváranie modulov pomocných zásahov bezpečnostných služieb pozostávajúcich zo zdrojov EÚ a členských štátov na princípe interoperability. Moduly by sa mali organizovať na úrovni členských štátov a podliehať ich riadeniu. Zároveň musíme podotknúť, že chýba mechanizmus všeobecného rámca politík pre akcie EÚ na prevenciu rizík s cieľom dosiahnuť vysokú úroveň ochrany a odolnosti proti krízovým situáciám v oblasti migrácie osôb alebo obmedzením ich účinkov a rozvíjaniu kultúry prevencie.

Zoznam použitej literatúry

BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS, P. a kol. Krízové scenáre. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2012. 176 s. ISBN 978-80-8054-538-3

BUZALKA, Ján. BLAŽEK, Vladimír. DWORZECKI, Jacek. URBANEK Andrzej a kol. Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2014. 232 s. ISBN 978-80-8054-588-8

CSAMPAI, Otto, HALÁDIK, Jozef. Medzinárodná migrácia (sociálny problém a bezpečnostné riziko).Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Batislave. 2002. 155 s. ISBN 80-8054-230-9

HAUTZINGER, Zoltán. A terrorizmus elleni küzdelem idegenjögi eszközei. In. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV. „Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai“. Pécs, 2015. 380 s. HU ISBN 978-963-12-3927-0

KAVAN, Štěpán. a kol. Bezpečná společnost- aktuální otázky krízového managementu. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. 2015. 129 s. ISBN 978-80-87472-85-9

ŽÁK, Miroslav., BUČKA, Pavel. Informačná podpora rozhodovania vlády Slovenskej republiky v oblasti bezpečnosti štátu. In. Metody a postupy ke zkvalitnění výuky krízového řízení a přípravy obyvatelstva na řešení krízových situací II. Sborník příspěvků mezinárodní konference, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2014. 80 s. ISBN 978-80-7454-412-5

ADRESA

prof. Dr. Jozef BALGA, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra správneho práva
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
Tel.: 09610 57 374, jozef.balga@minv.sk

npor. JUDr. Eva KEMÉŇOVÁ
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra verejnej správe a krízového manažmentu
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
Tel.: 09610 57 069, eva.kemenova@akademiapz.sk

VYBRANÉ ASPEKTY ÚDRŽBY ZÁSAHOVEJ TECHNIKY PRE ELIMINÁCIU KRÍZOVÝCH SITUÁCIÍ

Petra ANDOROVÁ, Milan MARCINEK

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *Štúdia približuje problematiku údržby zásahovej techniky Hasičského a záchranného zboru Slovenskej republiky. Autori porovnávajú rozsah údržby bežných automobilov so špeciálnymi hasičskými automobilmi značky Iveco. Štúdia prináša ucelený pohľad na problematiku údržby vybraného typu vozidla Iveco a iných vozidiel. Legislatívna právna úprava je uvedená v úvode práce.*

Kľúčové slová: *hasičský automobil, hasičská technika, údržba, krízová situácia.*

Abstract: *The study draws closer the theme of maintenance of Fire and Rescue Corp rescue technique in the Slovak Republic. The authors compare the range of personal vehicles maintenance with special fire rescue vehicles maintenance by Iveco company. The study provides a complete view at the theme of the selected vehicles by Iveco company. Legislation is stated at the beginning of the study.*

Key words: *fire car, fire technique, maintenance, crisis situation.*

ÚVOD

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky[1] vypracovalo v súlade s Plánom legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky na rok 2014 návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Účinnosť novely zákona je od 1. septembra 2015, okrem čl. I § 11d ods. 1 v bode 15, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2016.

Novela zákona reaguje na výsledky vykonávania štátneho požiarneho dozoru a na poznatky a zmeny v oblasti zabezpečovania činností na úseku ochrany pred požiarmi. Predmetná novela zákona podrobnejšie upravuje a dopĺňa práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb-podnikateľov v súvislosti s inštaláciou a prevádzkovaním, tzv. požiarnotechnických zariadení, ako aj niektoré ustanovenia, ktorých zmeny vychádzajú z aplikácie zákona č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v praxi. Novelou sa ďalej zakotvujú niektoré splnomocňovacie ustanovenia na vydávanie všeobecne záväzných právnych predpisov tak, aby bolo možné presnejšie a podrobnejšie rozpracovať jednotlivé povinnosti a úlohy na úseku ochrany pred požiarmi.

Prijatý zákon okrem iného nanovo ustanovuje povinnosti a úlohy orgánov štátnej správy na úseku ochrany pred požiarmi a zriaďovateľov hasičských jednotiek v súvislosti so spracúvaním tzv. celoplošného rozmiestnenia síl a prostriedkov na území Slovenskej republiky.[2] Uvedenou zmenou sa reaguje tiež na zákon č. 37/2014 Z. z. o Dobrovoľnej požiarnej ochrane Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V súvislosti s návrhom novely zákona o ochrane pred požiarmi sa novelizuje aj zákon č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

Súčasťou tejto problematiky je aj poskytovanie kvalitnej údržby zásahovej techniky zo strany dodávateľov zásahovej techniky pre zasahujúce jednotky v prípade likvidácie krízových situácií.

[1] KRÁLIK, J.- GALAJDOVÁ, J. Základy verejnej správy II., Učebnica, Akadémia PZ v Bratislave, Bratislava, 2006, ISBN 80-8054-376-3, EAN 9788080543761.

[2] SUJA, M. Rozmiestnenie síl a prostriedkov Hasičského a záchranného zboru Slovenskej republiky do roku 2013 In: Politika, právo, ekonomika a společnost - současnost a vize do roku 2025 : sborník, mezinárodní virtuální interdisciplinární vědecká konference 2008. - Kunovice : Evropský polytechnický institut, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7314-144-8. s. 257-261.

Štúdia prináša ucelený pohľad na problematiku údržby vybraného typu vozidla, následne komparatívny prístup nižšie uvedených typov vozidiel. Výberom je skutočnosť, že som participoval ako jeden zo zriaďovateľov systému preventívnej údržby špeciálnych hasičských vozidiel v rámci Slovenskej republiky.

Cieľom tejto štúdie je porovnanie bežných sériovo vyrábaných vozidiel a špeciálnych vozidiel určených pre hasičské zbory Slovenskej republiky. V prvej časti štúdie sa venujeme celkovému hodnoteniu a výberu hasičských vozidiel a v ďalšej časti sa konkrétne venujeme komparácii konkrétneho štandardného vozidla Iveco Trakker a špeciálneho hasičského vozidla postaveného na podvozku Iveco Trakker s označením CAS 30-IVECO TRAKKER AT 260 T 45 W 6x6. Práve preventívna údržba zohráva jednu z najdôležitejších úloh pri špeciálnych vozidlách, ktoré musia byť pripravené v 100% - nom prevádzkyschopnom stave počas 365 dní v roku. Tento nový spôsob zintenzívnenia údržby vyžaduje nemalé finančné prostriedky, no v konečnom dôsledku prispeje k úspore finančných prostriedkov vynaložených v budúcnosti na poruchy vzniknuté nedostatočnou starostlivosťou alebo v najhoršom prípade výpadku vozidla z nasadenia, prípadne jeho zlyhaním počas nasadenia a tým možno k obmedzeniu pri záchrane ľudského života

ROZDELENIE VOZIDIEL IVECO DODÁVANÝCH HASIČSKÝM ZÁCHRANNÝM ZBOROM V RÁMCI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V roku 2008 Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky vypísalo v zmysle zákona o verejnom obstarávaní verejnú súťaž na obstaranie vybraných druhov špeciálnych hasičských vozidiel. Súťaž vyhrala spoločnosť AUTOIMPEX, spol. s.r.o. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky žiadalo o tri typy vozidiel. Prvé vozidlo muselo spĺňať nasledujúce požiadavky:

- schopnosť zachraňovať osoby vo výškových budovách až do výšky 30 metrov,
- zabezpečiť možnosť hasenia požiaru vo výškových budovách,
- zabezpečiť rýchly príchod záchranára k ohrozenej osobe, obydliu vo výškových budovách,
- podvozok plošiny by mal byť nivelizovaný aj v stredne náročných terénoch,
- schopnosť otočenia plošiny o 360°,
- kapacita posádky pre päť osôb,
- nadstavba s priestorom pre uskladnenie hasičskej výbavy,
- schopnosť pomoci pri oslobodzovaní osôb z ťažko prístupných miest.

Druhé vozidlo muselo spĺňať tieto požiadavky:

- špeciálne hasičské vozidlo schopné prekonávať náročnejšie terény,
- vozidlo, ktoré sa koncepčne zaradí medzi cisterny,
- vozidlo schopné hasiť požiar vysoko horľavých látok vodou a penou,
- kapacita posádky pre tri osoby,
- nadstavba s priestorom pre uskladnenie hasičskej výbavy,
- schopnosť pomoci pri oslobodzovaní osôb z ťažko prístupných miest.

Na tretie vozidlo boli nasledujúce požiadavky:

- malé kompaktné špeciálne hasičské vozidlo vybavené prenosným čerpadlom poháňaným samostatným benzínovým motorom,
- vozidlo s kabínou vodiča s priestorom pre posádku jedného družstva (1 vodič a 5 mužov),
- nadstavba s priestorom pre uskladnenie hasičskej výbavy,
- nádobu na vodu z plastickej hmoty.

Následne na základe základných požiadaviek Ministerstva vnútra Slovenskej republiky boli pre jednotlivé krajské, okresné a obecné hasičské zbory dodané tri typy vozidiel značky IVECO:

- CAS 30-IVECO TRAKKER AT 260 T 45 W 6x6
- IVECO MAGIRUS MultiStar
- IVECO MAGIRUS Daily

V štúdii sa venujeme prvému spomínanému typu vozidiel.

ZÁKLADNÁ TECHNICKÁ CHARAKTERISTIKA VOZIDLA „CAS 30-IVECO TRAKKER AT 260 T 45 W 6X6“

Ide o terénne trojnápravové vozidlo továrenskej značky IVECO obchodného označenia TRAKKER 260 T 45 W s pohonom všetkých šiestich kolies. Na vozidle je umiestnená špeciálna nadstavba CAS 30 typ 3625 továrenskej značky THT. IVECO CAS 30 - IVECO TRAKKER sa svojou koncepciou radí medzi cisterny pre zásah vodou alebo penou. Je to špeciálne vozidlo určené k haseniu požiarov vysoko horľavých látok. Je vybavený odstredivým čerpadlom THT - TO 3000, vodnou nádržou o objeme 9000 litrov a nádržou na napeňovadlo o objeme 800 litrov. Vozidlo je určené pre prepravu trojčlennej posádky.

Technické údaje vozidla

ROZMERY	
dĺžka	8 780 mm
šírka	2 530 mm
výška	3 350 mm
KAROSERIE	
kabína vodiča	jednopriestorová, sklopná
počet miest na sedenie	1+2
karoséria nadstavby	uzavretá
ČERPACIE ZARIADENIE - ČERPADLO THT TO 3000	
menovitý prietok - nízkotlak	3000 $1.min.^{-1}$
menovitý manometrický tlak	1,0 MPa
menovitá sacia výška	3 m
menovitý prietok - vysokotlak	250 $1.min.^{-1}$
menovitý manometrický tlak - vysokotlak	4,0 MPa
NÁDRŽ	
objem nádrže na vodu	9 000 l
objem nádrže na penidlo	800 l
PRIETOKOVÝ NAVIJÁK	
pohon navíjania hadice	elektromotor
hadice DN 25	dĺžka 60 m
pištoľová prúdnica	A WG
OSVETLOVACÍ STOŽIAR	
typ	TEKLITE TF 340ET4
výsuv	pneumatický
výška nad úrovňou terénu	cca 5 000 mm
počet reflektorov	2x 70 W
STREŠNÁ LAFETOVÁ PRÚDNICA	
typ	STINGER 2.0, odnímateľná otočná o 360°
prúdnica	A WG MZ 2000
ovládanie	ručné

POPIS ZARIADENIA

PODVOZOK

IVECO TRAKKER AT 260 T 45 W je trojnápravovým podvozkom s pripojiteľným pohonom nápravy. Podvozok je štandardne dodávaný od výrobcu bez osadenej nadstavby s možnosťou výberu typu nadstavby zákazníkom. Výber tohto podvozku pre hasičskú cisternu bol zvolený z toho dôvodu, že tento typ podvozku je určený pre prejazd aj v najnáročnejších terénoch a podvozok znáša bočný náklon až do 30° v závislosti od typu, veľkosti, rozloženia a ťažiska nadstavby. V doterajšej dlhodobej praxi bol tento podvozok overený u terénnych a stavebných vozidiel vybavených rôznymi typmi nadstavieb, napr. sklápač, betónová pumpa, domiešavacie vozidlo s miešaním betónu počas jazdy, pracovná dielňa pre špeciálne potreby. Zadné a predné nápravy na

vozidle sú permanentne poháňané s možnosťou použitia uzávierky všetkých troch náprav individuálne alebo súčasne. Ovládanie uzávierky je z priestoru kabíny vodiča tlačidlom prostredníctvom elektropneumatickej sústavy. Odpruženie náprav podvozku vozidla je listové. Pre tlmiče kmitov slúžia hydraulickopneumatické tlmiče. Brzdová sústava podvozku vozidla je hydraulickopneumatická a brzdenie jednotlivých náprav je zabezpečené bubnovými brzdami.

Pre potreby umiestnenia továrenskej nadstavby CAS 30 bola požiadavka zo závodu firmy THT na predĺženie celkovej dĺžky rámu vozidla o 420 mm. Rám vozidla sa predlžoval v priestoroch firmy AUTO-IMPEX, spol. s.r.o. po predchádzajúcom schválení výrobcom vozidla IVECO. Predĺženie bolo dosiahnuté navarením profilu U o dĺžke 420 mm rovnakých rozmerov podľa pôvodného rámu vozidla. Aby bolo možné ovládanie prídavného pohonu PTO, ktorý poháňa čerpacie zariadenie THT TO 3000, musel byť natiahnutý žiaruvzdorný devätnásťžilový káblový zväzok z riadiacej jednotky motora ku zadnej časti nadstavby vozidla. Táto elektronická úprava bola vykonaná v spoločnosti AUTO-IMPEX, spol. s.r.o.

Podľa požiadavky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky musí byť každé hasičské vozidlo, ktoré má pneumatickú brzdovú sústavu, vybavené pripojiteľnou zásuvkou ku externého zdroju stlačeného vzduchu na prednej časti vozidla. V tomto prípade sa zvolilo za umiestnenie zásuvky miesto v nástupnom schodíku ľavých dverí. Aby vzduchové potrubie z regulátora tlaku vzduchu do zásuvky umiestnenej v nástupnom schodíku nebolo pod stálym tlakom, z toho dôvodu bol na regulátor tlaku vzduchu umiestnený jednocestný pružinový ventil.

KAROSÉRIA

Karoséria sa skladá z kabíny vodiča, ktorá je súčasťou podvozku a účelovej nadstavby a hasiaceho zariadenia a je rozdelená na:

- predná časť pre požiarne príslušenstvo,
- nádrž pre napeňovadlo a vodu,
- zadná časť pre požiarne príslušenstvo a čerpacie zariadenie.

KABÍNA VODIČA

Kabína vodiča je celokovová, dvojdverová, sklopná s oblým čelným sklom. V kabíne sú umiestnené tri sedadlá pre posádku. Oproti pôvodne dodanému vozidlu je zmena v treťom domontovanom sedadle pre tretieho člena posádky. Sedadlá vodiča a spolujazdca sú vybavené samonavíjacími bezpečnostnými pásmi a opierkou hlavy. Na prístrojovej doske sú umiestnené všetky potrebné prístroje, kontrolky, spínače a prepínače. Na kabíne vodiča je umiestnená svetelná rampa s VNL 024F BbSbB, s dvomi zábleskovými majákmi a dvomi zábleskovými svetlami modrej farby so sirénou s možnosťou voľby tónu „WAIL“ alebo „YELP“ alebo „HI-LO“ a s reproduktorom pre hlásenie. Svetelná rampa je vybavená ochranným krytom. Ovládacia skrinka svetelnej rampy je umiestnená v kabíne vodiča na pravej strane z čelného pohľadu vodiča. Vedľa ovládacej skrinky svetelnej rampy je umiestnená rádiostanica SITNO a ovládacia skrinka rádiostanice MOTOROLA GM 380. V zadnej časti kabíny vodiča sú umiestnené nabíjačky pre prenosné svetlomety VULCAN a nabíjačky pre ručné rádiostanice MOTOROLA GP 380. Na prednej maske sú umiestnené dve zábleskové výstražné led svetlá modrej farby.

ÚČELOVÁ NADSTAVBA

PREDNÁ ČASŤ

Kostra prednej časti je zoskrutkovaná z hliníkových profilov a oplechovaná hliníkovým plechom za použitia technológie lepenia. Vnútorná výbava pozostáva z hliníkového profilovaného plechu. Rovnakým plechom je polepená aj horná plošina nadstavby. Bočné otvory nadstavby sú zakryté hliníkovými roletkami s priebežnými madlami. Prístup do nadstavby zjednodušujú bočné výklopné stúpačky. Stúpačka znáša zaťaženie 1 osoba alebo 95 kg.

ZADNÁ ČASŤ

Kostra zadnej časti nadstavby je zoskrutkovaná z hliníkových profilov a oplechovaná hliníkovým plechom za použitia technológie lepenia. Vnútorná výbava je vyrobená z hliníkového profilovaného plechu. Rovnakým plechom je polepená aj horná plošina zadnej časti nadstavby.

Bočné otvory nadstavby sú zakryté hliníkovými roletkami. Zo zadnej strany sú namontované v hornej časti výklopné dvere s plynovými vzperami. Tieto dvere zakrývajú priestor s čerpacím zariadením. Na zadnej stene v pravo je namontovaný rebrík, čo je výstup na hornú pracovnú plošinu. Rebrík je kovový a má plastové priečky s protikĺzavou úpravou. Pod zadnou časťou nadstavby je umiestnená výklopná stúpačka uľahčujúca prístup a manipuláciu s požiarnou výbavou. Všetky roletky a dvere nadstavby majú zámky, ktoré sa dajú zaisťovať a odisťovať rovnakým kľúčom pre príslušné vozidlo.

NÁDRŽE

Nádrž na vodu a penidlo tvorí jeden celok a je pozváraná z nerezového plechu. Nádrž je hranolovitého tvaru. V spodnej časti nádrže sú navarené konzoly, pomocou ktorých je nádrž priskrutkovaná na rám podvozku vozidla.

NÁDRŽ NA VODU

Nádrž na vodu je vybavená zariadením na diaľkovú kontrolu množstva vody v nádrži. Na hornej časti nádrže je otvor o priemere 510 mm s odklopným vekom. V spodnej časti nádrže je príruba pre pripojenie nasávania čerpadla. Nádrž na vodu je vybavená vyhrievacím zariadením nezávislého naftového teplovodného kúrenia WEBASTO THERMO 90 ST, ktoré je umiestnené v prednej časti nadstavby vozidla.

NÁDRŽ NA PENIDLO

Nádrž na penidlo je včlenená do nádrže na vodu. Obsahuje plniaci otvor na hornej časti nádrže s ochrannou obrubou pre rýchle plnenie, odvodňovací otvor s prepadom a zariadenie pre diaľkovú kontrolu množstva vody v nádrži. Plniaci otvor je uzavretý plniacim uzáverom s odvzdušňovacími otvormi. V spodnej časti nádrže je príruba pre napojenie potrubia penidla k primiešavaciemu zariadeniu.

PALIVOVÁ NÁDRŽ

Palivová nádrž je celoplechová hranolovitého tvaru o objeme 285 l. Je vybavená zariadením na diaľkovú kontrolu množstva paliva v nádrži. Palivová nádrž sa nachádza na pravej strane vozidla cca 1 m od predného kolesa.

NÁDRŽ ADBLUE

Nádrž AdBlue slúži pre zásoby redukčného činidla AdBlue. Z chemického hľadiska sa jedná o vodný roztok s 32,5 hmotnostnými percentami močoviny. Nádrž je vybavená ohrievacím systémom, ktorým je zabezpečená zimná prevádzka aj pri teplotách -15°C. Táto nádrž je taktiež vybavená zariadením na diaľkovú kontrolu množstva AdBlue v nádrži. Objem tejto nádrže je 40 l a nachádza sa na pravej strane vozidla za predným blatníkom. Je zvýraznená modrým uzáverom nádrže.

ČERPACIE ZARIADENIE

Čerpacie zariadenie je umiestnené v zadnej časti nadstavby. Je tvorené čerpadlom s náhonom, sacím a výtlačným potrubím s vretenovými ventilmi so spätnými klapkami.

ČERPADLO

Použité čerpadlo THT TO 3000 je poháňané od motoru sústavou spojovacích hriadeľov. Hriadele sú uložené v guľôčkových ložiskách so stálou mazacou náplňou. Čerpadlo môže byť použité pre nízky tlak, vysoký tlak, prípadne kombinovanú prevádzku. Súčasťou čerpadla je automatická piestová výveva VACUMAT s možnosťou ručného vypnutia. Výveva začne pracovať ako náhle sa začne čerpadlo otáčať. Výveva je poháňaná ozubeným remeňom cez elektromagnetickú spojku. Výveva je automaticky odpojená tlačovým spínačom ako náhle v čerpadle stúpne tlak nad 0,08 MPa. Súčasťou čerpadla sú dve zariadenia na ochranu súčiastok čerpadla a to:

- pretlakový ventil na ochranu proti pretlakovaniu vysokotlakového stupňa, ktorý sa otvára k vracaniu vody späť do nízkotlakového potrubia,

- teplotný odľahčovací ventil, ktorý pomáha zabrániť prehriatiu, ku ktorému by mohlo dôjsť nesprávnou prevádzkou čerpadla, t.j. prevádzkovanie čerpadla pri vysokých otáčkach so všetkými výtlačnými ventilmi zatvorenými. Ventil sa otvorí pri teplote 60°C.

PRIMIEŠAVACIE ZARIADENIE

Primiešavacie zariadenie pozostáva z prúdového primiešavača regulačnej klapky, elektronickej jednotky primiešavacieho a pripojovacieho potrubia. Penidlo je prisávané do sania vodného čerpadla. Primiešavanie penidla z voľného zdroja je zariadenie vybavené potrubím zakončeným slepou maticou. Potrubie je vyvedené pod zadné výklopné dvere.

PRÚDOVÝ PRIMIEŠAVAČ

Prúdový primiešavač je umiestnený na potrubí nasávania čerpadla medzi regulačnou klapkou primiešavania a ventilom tlakovej vody primiešavača. Pracuje na princípe prúdového čerpadla so stálym prietokom vody. Voda k jeho pohonu je odoberaná z výtlaku čerpadla cez ventil tlakovej vody primiešavača. Prúdový primiešavač je vyrobený z mosadze.

Ostatné komponenty špeciálneho hasičského vozidla CAS 30 IVECO TRAKKER AT 260 T 45 W 6x6. Patrí sem:

- regulačná klapka penidla,
- elektronická jednotka primiešavania,
- potrubia (sacie, výtlačné, potrubie plnenia nádrže, vysokotlaku, potrubie strešnej lafetovej prúdnice, potrubie hydrantu, potrubie penidla, odvodňovacie),
- ovládací panel čerpacieho zariadenia,
- vysokotlakové zariadenie pre rýchly zásah,
- zariadenia pre ohrev vody v nádrži,
- zariadenia pre ohrev čerpadla,
- strešná lafetová prúdnica,
- elektronická inštalácia a jej komponenty,
- osvetľovači stožiar,
- externé pripojiteľné zariadenie.

KOMPARÁCIA ÚDRŽBY ŠTANDARDNÉHO PODVOZKU IVECO TRAKKER 6x6 A ŠPECIÁLNEHO VOZIDLA CAS 30 IVECO-TRAKKER AT 260 T 45 W 6x6

ÚDRŽBA PODVOZKU VOZIDLA IVECO TRAKKER

Modely vozidiel IVECO boli skonštruované s ohľadom na všetky problémy spojené s údržbou. Nové výrobné postupy a technológie používané pri montáži motorov a celého vozidla boli pripravené s ohľadom na minimalizáciu nutných nastavení a periodických kontrol. Program preventívnej údržby je teda v súlade so špecifikáciami projektu a novými kvalitatívnymi štandardami pri výrobe. Pravidelné vykonávanie servisných operácií odporúčaných výrobcom v stanovených lehotách je najlepšou zárukou pre bezpečnosť prevádzky a pre udržanie prevádzkových nákladov na optimálnej úrovni. Používanie originálnych náhradných dielov IVECO a doporučených mazív umožní dosiahnuť maximálnej efektivity pri vykonávaní „plánu programovanej údržby IVECO“. Pravidelné kontroly v odporúčaných intervaloch, ktoré majú vykonávať samotní koneční zákazníci a vodiči vozidla a ktoré sú uvedené v návode na obsluhu a údržbu vozidla sú rovnako dôležité. Musí sa vhodne vysvetliť a prípadne pripomínať užívateľovi v priebehu návštevy servisu z dôvodu záručnej prehliadky.

PLÁN PROGRAMOVEJ ÚDRŽBY

Plán programovej údržby pozostáva zo štandardných servisných úkonov a rady operácií uvádzaných ako „mimo plán“ a ďalších nazývaných ako „časové“. Obvykle sa nepredpisujú rôzne plány údržby podľa využitia vozidiel, v prípade rozlíšenia „mision“ je uvádzaných toľko plánov údržby koľko je „mision“. V tejto práci synonymom slova mision sa rozumie špeciálne hasičské vozidlo. Systematické používanie odporúčaných mazív umožňuje dlhé intervaly výmeny za

relatívne nízke náklady. Tieto údaje sú uvedené v súhrnnej tabuľke doporučených mazív, ktoré má k dispozícii každé autorizované servisné stredisko IVECO.

Označenie jednotlivých typov údržieb

M x = štandardná údržba. Štandardná údržba je označená ako M = „Maintenance“. Musí sa prevádzať v pravidelných intervaloch vždy po určitom počte prejdených kilometrov alebo motohodín.

EP/T = údržba mimo plánu alebo časová údržba. Údržba mimo plán je označená ako EP = „Extra Plán“ a sú to úkony doplnkové k štandardným servisným úkonom, ktoré sa musia prevádzať v intervaloch odlišných od intervalov štandardných. Časová údržba je označená ako T = „Time“. Sú to špecifické úkony spojené výlučne s časovými intervalmi a obvykle sa musia prevádzať za zvláštnych podmienok ročného obdobia.

Aby sa počet odstávky vozidla z dôvodu údržby znížil na minimum, programujeme údržbu mimo plán na základe priemerného ročného počtu najazdených kilometrov alebo motohodín a pokiaľ možno snažíme sa ju prispôsobiť stanoveným intervalom kilometrovým alebo motohodinovým. Prípadná zhoda medzi kilometrovým a časovým intervalom (pokiaľ sa uvádza na súhrnom liste plánu údržby) sa rešpektuje, pokiaľ sa rešpektuje pomer vytvorený s priemernou rýchlosťou vozidla, ktorá sa uvádza v jednotlivých prípadoch. Uvádza sa iba ako pomôcka pre vytvorenie hypotetického plánu odstávok vozidla. Preto časové intervaly uvedené pre úkony mimo plánu údržby sú záväzne nezávislé na skutočnom počte prejdených kilometrov alebo motohodín.

ÚDRŽBA PODVOZKOV VOZIDIEL SO ŠPECIÁLNOU HASIČSKOU NADSTAVBOU CAS 30

Pri špeciálnych hasičských vozidlách sú zvýšené požiadavky na udržanie všetkých agregátov a komponentov vozidla v bezporuchovom stave počas celého roku. Z toho dôvodu sa pri týchto typoch vozidiel pristúpilo k individuálnej preventívnej starostlivosti o vozidlo a nadstavbu. Podstata úkonov pri vykonávaní preventívnej údržby vychádza z predpisov a nariadení výrobcu vozidiel, výrobcu a dodávateľa nadstavieb. Pre tieto typy vozidiel boli zriadené servisné miesta po celom Slovensku, ktoré disponujú potrebným materiálnym vybavením pre zabezpečenie optimálnej údržby vozidla ako aj zaškoleným odborným personálom. V rámci Slovenskej republiky sú vozidlá rozdelené do troch skupín a to:

- vozidlá západoslovenské,
- vozidlá stredoslovenské,
- vozidlá východoslovenské.

Každé vozidlo spadajúce do jednotlivých častí Slovenska má na starosti v rámci každej časti Slovenska jeden mechanik, ktorý disponuje pohotovostným vozidlom vybaveným potrebným servisným náradím a diagnostikou, a taktiež je zaškolený do údržby a prevádzky jednotlivých typov nadstavieb. Pri výkone preventívnej kontroly postupujú mechanici podľa manuálu. Všetci títo traja mechanici a partnerské servisy sú riadení technikom špecialistom pre tieto typy vozidiel. Technik špecialista určuje trasovanie mechanikov za účelom kontroly a vykonávania preventívnej údržby, hlavne na špeciálnych hasičských nadstavbách a včasné diagnostikovanie hroziacich závad na podvozkoch. Pri štandardných typoch vozidiel, ktoré slúžia na prepravu materiálov alebo ako špeciálne stavebné stroje je tendencia zlučovať plánovanú údržbu na základe kilometrického prejazdu alebo motohodín a údržbu časovú ako aj údržbu mimo plánovanú. U špeciálnych hasičských vozidiel je tento stav neprípustný, nakoľko pred začatím zimných alebo letných období by malo vozidlo prejsť kontrolou zameranú na jednotlivé komponenty, prípadne ich výmenu, na ktoré sú počas týchto období kladené náročnejšie požiadavky. Pre uvedenie príkladu filter vysušovača pneumatickej sústavy, keby prišlo ku zamrznutiu zdržovaného kondenzátu vo filtri, prišlo by ku vyradeniu vozidla z prevádzky z dôvodu vyradenia pneumatickej sústavy, čiže aj brzd. Z hľadiska náročnosti a nákladovosti na údržbu sú tieto vozidlá ďaleko nákladovejšie, no na druhej strane sa od nich vyžaduje okamžitá pripravenosť a bezporuchovosť pri záchrane ľudských životov a ochrane majetku.

ZIMNÁ PREVÁDZKA NADSTAVBY

Vozidlo je schopné celoročnej prevádzky. Pre zaistenie spoľahlivej zimnej prevádzky je nutná starostlivá údržba, ale aj správna obsluha. V zimnom období sa pre bezporuchový priebeh musia splniť nasledovné podmienky:

- Pri prerušení striekania sa nesmie vypínať pomocný pohon (čerpadlo sa musí otáčať zavodnené na voľnobeh).
- Po ukončení zásahu v čo najkratšej dobe (cca 5 min.) sa musí previesť celkové odvodnenie čerpadla.
- Všetko požiarne príslušenstvo a požiarne záchranné zariadenie, ktoré bolo použité a pri zamrznutiu by hrozilo jeho poškodenie je nutné osušiť a uložiť späť na svoje miesto.
- V prípade, že došlo vniknutiu vody alebo peny do vnútornej časti nadstavby vozidla je nutné previesť vysušenie vnútra nadstavby, bočných vodiacich líšt roliet, lamiel roliet. Po vysušení nadstavby je nutné previesť namazanie roletiek.

ÚDRŽBA PODVOZKU

Údržba podvozku je prevádzaná podľa pokynov uvedených v tabuľke č. 1, 2, 3.

ÚDRŽBA NADSTAVBY

Neoddeliteľnou súčasťou bežnej údržby protipožiarneho zariadenia je vykonávanie pravidelných prevádzkových skúšok vozidla zaisťujúcich jeho prevádzkovú spoľahlivosť, funkčnosť a akcieschopnosť. Najmenej jedenkrát za mesiac je potrebné uviesť zariadenie do prevádzky s overením jazdných vlastností v dĺžke minimálne 30 km. Súčasťou prevádzkovej skúšky je skúška nasávania a tesnosti.

SKÚŠKA NASÁVANIA A TESNOSTI

Skúška nasávania a tesnosti sa prevádza vždy po ukončení prevádzky čerpacieho zariadenia alebo jedenkrát mesačne ako súčasť prevádzkovej skúšky pri dodržaní nasledovného postupu. Po úplnom odvodnení, zaslepení nasávania a výtlaku zapneme pohon čerpadla a po dosiahnutí vákua v rozmedzí 0,07 až 0,08 MPa (do 30 sekúnd!) čerpadlo vypneme a zastavíme motor. Od okamžiku vypnutia vývevy sledujeme na monovákuometre pokles vákua, ktorý nemá byť väčší ako 0,01 MPa za 60 sekúnd. Ak je pokles väčší, skúšame ju cudzím zdrojom tlakovej vody, ktorú dodávame do sacieho hrdla 125. Skúšku tlakom vody prevádzame postupne od tlaku 0,01 MPa až do tlaku 0,6 MPa. Pretože tesnosť niektorých armatúr stúpa s tlakom a ich netesnosť sa prejaví pri minimálnom tlaku vody. Pri skúške tlakom vody zaistíme odvzdušnenie všetkých výtlačných hrdiel a uzatváracích armatúr. Prípadnú netesnosť včas odstránime, inak sa znižuje pracovná sacia výška pri čerpaní vody z voľného zdroja. Po skončení tlakovej skúšky odvodníme celé čerpacie zariadenie.

SKÚŠKA ČERPACIEHO ZARIADENIA - STRIEKANIE VODOU

Pokiaľ to prevádzkové podmienky povoľujú striekame vodu z voľného zdroja, pretože nie sme obmedzení množstvom vody v nádrži. Na čerpacom zariadení nastavujeme menovité otáčky ±100 min.-1 pri tlaku 1,0 MPa a striekame vody pri sacej výške maximálne tri metre po dobu najmenej päť minút. Na záver tejto prevádzkovej skúšky skontrolujeme spoľahlivosť zariadenia pre rýchly zásah. Čerpacie zariadenie uvádzame do prevádzky, odvinieme hadicu s pištoľovou prúdnicou z prietokového navijaku a nastavíme otáčky motoru na pracovný tlak čerpadla 4 MPa. Pištoľovou prúdnicou regulujeme prietok od 0 po maximum po dobu asi piatich minút. Po ukončenej skúške celé zariadenie odvodníme.

KONTROLA VODNEJ NÁDRŽE

Pravidelne po ukončení prevádzky, alebo najmenej jedenkrát za tri mesiace treba skontrolovať funkčnosť a stav membránových ventilov a prepadových potrubí.

UMÝVANIE NADSTAVBY A REFLEXNÝCH PRVKOV

Nadstavba je mimo prednej steny (stena za kabínou vodiča) polepená farebnou reflexnou fóliou. Preto je nutné používať čistiaci prostriedok na vysokokvalitne natreté povrchy. Čistiaci prostriedok musí byť mokrý bez brúsneho účinku, nesmie obsahovať silné rozpúšťadlá, musí mať pH medzi 3

a 11. Farebnú fóliu a reflexné pruhy možno umývať ručne špongiou alebo mäkkou látkou alebo teplou vodou s mydlom alebo saponátom. Nasleduje opláchnutie čistou vodou.

Tlakové umývanie možno prevádzať za nasledujúcich podmienok:

- maximálny tlak 80 bar,
- maximálna teplota 60°C,
- minimálna vzdialenosť čistiacich trysiek od povrchu musí byť 30 cm,
- čistiace špongie kolmo (90° ± 10°) k povrchu fólie a reflexným pruhom,
- nemieriť prúdom vody v ostrom uhle na okraj fólie a reflexné pruhy,
- používať rozprašovaciu trysku s rozprašovacím uhlom 40°,
- vždy je potrebné sa uistiť, že tryska obsahuje chránič trysky (kryt hubice).

POROVNANIE PREVENTÍVNEJ ÚDRŽBY ŠTANDARDNÉHO A ŠPECIÁLNEHO HASIČSKÉHO VOZIDLA IVECO TRAKKER CAS 30

Na nasledujúcich stranách uvádzam samotné tabuľkové porovnanie jednotlivých typov údržieb oboch porovnávaných vozidiel.

Tabuľka č. 1 vychádza zo základného predpisu pre plánovanú údržbu vozidla, ktorá je predpísaná výrobcom a je minimálne potrebná pre zachovanie záručných podmienok vozidla, pre tieto (oba) typy vozidiel je udávaná v motohodinách, nakoľko vozidlá nemajú adekvátny kilometrický prebeh, ale vplyvom doplnkovej nadstavby a to vodného čerpadla, prevádzka motora dosahuje rovnaký počet otáčok za minútu pod zaťažením neporovnateľne skorej ako u bežného vozidla, ktoré nevyužíva prídavný pohon PTO (Power Take Off).

Tabuľka č. 2 vyjadruje konkrétne zadefinované kroky preventívnej údržby kde kilometrický priebeh neguje časový alebo opačne, v tomto prípade nie je možné vynechať plánovanú údržbu, keďže vychádza z oboch hlavných merateľných zložiek pre určenie intervalu údržby vozidla a to z času a motohodín, kilometre ako sme vyššie uviedoli u tohto typu vozidiel nehrajú podstatnú zložku pre určenie okamžiku údržby.

Tabuľka č. 3 - v tejto tabuľke je znázornený rozpis jednotlivých úkonov predpísaných výrobcom pri stanovenej plánovanej údržbe u štandardných typov vozidiel typu Iveco Trakker, ako je z tabuľky v časti „typ maziva“ zrejmé pri štandardných vozidlých sa používajú mazivá na minerálnej báze u ktorých je v súčasnej dobe už mazanie nie celkom postačujúce a kde to prevádzkové náklady umožňujú je odporúčané ich nahrádzať mazivami na syntetickej báze. V bežnej prevádzke však pre zníženie nákladov užívatelia stále uprednostňujú mazivá minerálne.

Tabuľka č. 4 - podrobne popisuje rozsah úkonov jednotlivých plánovaných údržieb u špeciálneho typu vozidiel Iveco Trakker CAS 30 použitým na konkrétny účel a to špeciálne hasičské vozidlo. Nakoľko na prevádzku tohto vozidla sú kladené neporovnateľne vyššie požiadavky ako u bežného vozidla, ktoré nie je nasadzované na záchranu ľudských životov a obydlí, aj úkony údržby boli tomuto prispôsobené a niektoré úkony sme museli zintenzívniť oproti bežným vozidlám. Keďže sa pri týchto vozidlách vo výraznej miere využíva práca motora pri stojacom vozidle na pohon PTO a tým vodného čerpadla. Z dôvodu dostatočného chladenia motora, prevodovky a rozvodoviek nie je možné používať prevádzkové mazné kvapaliny na minerálnej báze. Pri pokusoch s lacnejšími a kvalitatívne nižšími olejmi ani jeden neobstál pri maximálnom zaťažení motora v trvaní 120 min. Taktiež filtračné vložky musia byť v 100% stave aby sa pri prevádzke zamedzilo nečakanému výpadku vozidla z prevádzky.

Tabuľka č. 5 - je tabuľka pre prehľadnejšie a konkrétnejšie porovnanie údržby bežného a špeciálneho hasičského vozidla.

Tabuľka 1

Typológia využitia	Motorový	Typy prehliadky podľa Mh			ČASOVÁ ÚDRŽBA							
		M1	M2	M3	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8
Vozidlá ťažobné a stavebné: -domiešavače -sklápače Vozidlá terénne a špeciálne	ACEA E4 URANIA FE 5W-30	Každých 1000 Mh	Každých 1500 Mh	Každých 3000 Mh	multipower každých 800 Mh	Olej prevodový a filtre	Každé tri mesiace	Každý rok pred zimnou sezónou	každý rok pred letnou sezónou	Každý rok	Každé 2 roky	Každé 3 roky

Tabuľka 2

PLÁN ÚDRŽBY S INTERVALMI V MOTOHODINÁCH/MESIACOCH	
Označenie	Časový údaj/úkon
T1	Každých 800 motohodín, sučasne s pravidelnou údržbou
534501414	Výmena oleja v pohonoch pomocných agregátov
T2	Každých 2400 motohodín pri prevodovke ZF 9 S 1310 so syntetickým olejom
53021041A	Výmena oleja a filtra v prevodovke
T3	Každé tri mesiace
553261104	Kontrola stavu peľového filtra
552018502	Umytie ochrannej mriežky chladiča
T4	Každý rok pred začatím zimného obdobia
506010401	Kontrola hustoty chladiacej kvapaliny
773130104	Výmena palivového filtra prídavného kúrenia
T5	Každý rok pred začatím letného obdobia
506010420	Kontrola prípadného zanesenia radiátora kúrenia
T6	Každý rok
505111101	Výmena a čistenie telesa vzducového filtru
540486100	Výmena filtra odvzdušnenia motoru (BLOW-BY)
T7	Každé dva roky
506010413	Výmena chladiacej kvapaliny motora
T8	Každé tri roky
505260401	Výmena oleja odvzdušnenie ovládania hydr. Spojky
N1	po 100 hodinách prevádzky/6 mesiacov
	Namazanie spojovacieho hriadeľu čerpadla
	Namazanie výsuvných líšt
	Namazanie zaisťovacích mechanizmov
	Namazanie závesov zadných dverí a vložiek zámkov, ako aj zámkov roletiek
	Namazanie gumenných tesnení
N2	1 x za mesiac alebo vždy po umytí vozidla
	Premazanie reťaze navijáku
	Namazanie bočných vodiacich líšt roletiek
	Namazazanie rázvorovej západky

Tabuľka 3

	ŠTANDARDNÝ PODVOZOK IVECO TRAKKER											
Popis úkonu	**M1**	**M2**	**M3**	**T1**	**T2**	**T3**	**T4**	**T5**	**T6**	**T7**	**T8**	**Typ maziva**
Výmena motorového oleja	X		X									Urania LD7
Výmena filtra motorového oleja	X		X									
Výmena vložky palivového filtra	X		X									
Výmena predfiltra paliva	X		X									
Výmena filtra vysúšača pneumatického zariadenia	X		X									
Výmena alebo vyčistenie filtra hydr. Riadenia	X		X									
Kontrola hladiny hydr. kvapaliny spojky	X		X									
Celkové premazanie podvozku	X		X									
Kontrola stavov pohonových remeňov	X											
Kontrola opotrebenia elektromagnetickej spojky	X		X									
Kontrola účinnosti odvzdušnenia mechanickej	X		X									
Kontrola účinnosti odvzdušnenia mostu nápravy	X		X									
Kontrola účinnosti odvzdušnenia tuhej hnacej nápravy	X		X									
Čistenie odvzdušnenia oleja v rozdelovacej prevodovke	X		X									
Test činnosti Ad-Blue	X	X	X									
Sklopenie kabíny, otvorenie a zatvorenie krytov motora	X	X	X									
Pristavenie vozidla	X	X	X									
Funkčná skúška na ceste	X	X	X									
Výmena filtra a predfiltra v zariadení Ad-Blue		X	X									
Výmena oleja v rozdelovacej prevodovke		X	X									Tutela ZC 90
Výmena oleja v nábojoch nápravy		X	X									Tutela W140/M-DA
Výmena oleja v tuhej hnacej náprave		X	X									Tutela W140/M-DA
Výmena oleja v redukčnej prevodovke hnacej nápravy		X	X									Tutela ZC 90
Výmena oleja v moste zadnej nápravy		X	X									Tutela W140/M-DA
Výmena oleja v rozdelovacej prevodovke medzi		X	X									Tutela ZC 90
Kontrola a prípadné nastavenie vôle ventilov		X	X									
Premazanie páky V.G.T.		X	X									
Kontrola nastavenia svetlometov		X	X									
Kontrola upevnenia prevodky riadenia a držiaku		X	X									
Check-up systému EDC motoru pomocou E.A.S.Y.		X	X									
Výmena vzduchového filtra turbokompresora V.G.T.			X									
Výmena hnacieho remeňa ventilátora, vodného			X									
Výmena hnacieho remeňa kompresoru klimatizácie			X									
Výmena oleja v pohonoch pomocných agregátov				X								Tutela ZC 90
Výmena oleja a filtra v prevodovke					X							Tutela ZC 91
Kontrola stavu peľového filtra						X						
Umytie ochrannej mriežky chladiča						X						
Kontrola hustoty chladiacej kvpaliny							X					
Výmena palivového filtra prídavného kúrenia							X					
Kontrola prípadného zanesenia radiátora kúrenia								X				
Výmena a čistenie telesa vzducového filtru									X			
Výmena filtra odvzdušnenia motoru (BLOW-BY)									X			
Výmena chladiacej kvapaliny motora										X		Tutela Paraflu
Výmena oleja o dvzdušnenie ovládania hydr. spojky											X	Tutela DOT/Cas DOT
Nadstavba												
Namazanie spojovacieho hriadeľa pohonu čerpadla												
Namazanie reťaze prietokového navíjáku												
Namazanie uzáveru veka nádrže vody												
Namazanie závitového hriadeľa a viečok												
Namazanie výsuvnej plošiny a istiacich mechanizmov												
Namazanie zévesov zadných dverí, vložky zámku												
Namazanie lamiel roletiek závesov												
Namazanie gumenných tesnení roletiek												
Namazanie bočných vodiacích líšt roletiek												
Namazanie rázvorovej západky												
Namazanie vložiek zámkov roletiek												

Tabuľka 4

	ŠPECIÁLNE HASIČSKÉ VOZIDLO CAS 30 IVECO TRAKKER												
Popis úkonu	**M1**	**M2**	**M3**	**T1**	**T2**	**T3**	**T4**	**T5**	**T6**	**T7**	**T8**	**N1**	**N2**	**Typ maziva**
Výmena motorového oleja	X		X				X							Urania FE
Výmena filtra motorového oleja	X		X				X							
Výmena vložky palivového filtra	X		X											
Výmena predfiltra paliva	X	X	X											
Výmena filtra vysúšača pneumatického zariadenia	X	X	X				X							
Výmena alebo vyčistenie filtra hydr. Riadenia	X		X											
Kontrola hladiny hydr. kvapaliny spojky	X		X											
Celkové premazanie podvozku	X	X	X											
Kontrola stavov pohonových remeňov	X	X	X											
Kontrola opotrebenia elektromagnetickej spojky ventilátora chladenia	X	X	X											
Kontrola účinnosti odvzdušnenia mechanickej prevodovky	X	X	X											
Kontrola účinnosti odvzdušnenia mostu nápravy	X	X	X											
Kontrola účinnosti odvzdušnenia tuhej hnacej nápravy	X	X	X											
Čistenie odvzdušnenia oleja v rozdelovacej prevodovke medzi nápravami	X	X	X											
Test činnosti Ad-Blue	X	X	X											
Sklopenie kabíny, otvorenie a zatvorenie krytov motora	X	X	X											
Pristavenie vozidla	X	X	X											
Funkčná skúška na ceste	X	X	X											
Výmena filtra a predfiltra v zariadení Ad-Blue		X	X											
Výmena oleja v rozdelovacej prevodovke		X	X											Tutela FE-Gear
Výmena oleja v nábojoch nápravy		X	X											Tutela FE-Axle
Výmena oleja v tuhej hnacej náprave		X	X											Tutela FE-Axle
Výmena oleja v redukčnej prevodovke hnacej nápravy		X	X											Tutela FE-Gear
Výmena oleja v moste zadnej nápravy		X	X											Tutela FE-Axle
Výmena oleja v rozdelovacej prevodovke medzi mostami náprav		X	X											Tutela FE-Gear
Kontrola a prípadné nastavenie vôle ventilov		X	X											
Premazanie páky V.G.T.	X	X	X											
Kontrola nastavenia svetlometov	X	X	X											
Kontrola upevnenia prevodky riadenia a držiaku	X	X	X											
Check-up systému EDC motoru pomocou E.A.S.Y.	X	X	X											
Výmena vzduchového filtra turbokompresora V.G.T.			X											
Výmena hnacieho remeňa ventilátora, vodného čerpadla, alternátora			X											
Výmena hnacieho remeňa kompresoru klimatizácie			X											
Výmena oleja v pohonoch pomocných agregátov				X										Tutela FE-Gear
Výmena oleja a filtra v prevodovke					X									Tutela FE-Gear
Kontrola stavu peľového filtra						X								
Umytie ochrannej mriežky chladiča				X	X	X	X	X	X	X	X			
Kontrola hustoty chladiacej kvapaliny							X							
Výmena palivového filtra prídavného kúrenia							X							
Kontrola prípadného zanesenia radiátora kúrenia								X						
Výmena a čistenie telesa vzducového filtru	X	X	X						X					
Výmena filtra odvzdušnenia motoru (BLOW-BY)	X		X						X					
Výmena chladiacej kvapaliny motora										X				Tutela Paraflu
Výmena oleja o dvzdušnenie ovládania hydr. spojky											X			Tutela DOT
Nadstavba														
Namazanie spojovacieho hriadeľa pohonu čerpadla												X		TUCAK 2
Namazanie reťaze prietokového navijáku													X	WD 40
Namazanie uzáveru veka nádrže vody												X		TUCAK 2
Namazanie závitového hriadeľa a vlečok												X		AKG 2
Namazanie výsuvnej plošiny a ťažiacich mechanizmov												X		AKG 2
Namazanie závesov zadných dverí, vložky zámku												X		AKG 2
Namazanie lamiel roletiek závesov												X		DENATUR. LIEH
Namazanie gumenných tesnení roletiek												X		GLYCERÍN
Namazanie bočných vodiacich líšt roletiek													X	WD 40
Namazanie rázvorovej západky													X	WD 40
Namazanie vložiek zámkov roletiek												X		WD 40

Tabuľka 5

	ŠTANDARDNÝ PODVOZOK IVECO TRAKKER												ŠPECIÁLNE POŽIARNE VOZIDLO CAS 30 IVECO TRAKKER													
Popis úkonu	M1	M2	M3	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	Typ maziva	M1	M2	M3	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	N1	N2	Typ maziva
[illegible]	X		X									[illegible]	X		X				X							[illegible]
[illegible]	X		X										X		X				X							
[illegible]	X		X										X		X											
[illegible]	X		X										X	X	X											
[illegible]	X		X										X	X	X				X							
[illegible]	X		X										X		X											
[illegible]	X		X										X		X											
[illegible]	X		X										X	X	X											
[illegible]	X		X										X	X	X											
[illegible]	X		X										X	X	X											
[illegible]	X		X										X	X	X											
[illegible]	X		X										X	X	X											
[illegible]	X		X										X	X	X											
[illegible]	X		X										X	X	X											
[illegible]	X	X	X										X	X	X											
[illegible]	X	X	X										X	X	X											
[illegible]	X	X	X										X	X	X											
[illegible]	X	X	X										X	X	X											
[illegible]		X	X											X	X											
[illegible]		X	X									[illegible]		X	X											[illegible]
[illegible]		X	X									[illegible]		X	X											[illegible]
[illegible]		X	X									[illegible]		X	X											[illegible]
[illegible]		X	X									[illegible]		X	X											[illegible]
[illegible]		X	X									[illegible]		X	X											[illegible]
[illegible]		X	X											X	X											
[illegible]		X	X										X	X	X											
[illegible]		X	X										X	X	X											
[illegible]		X	X										X	X	X											
[illegible]			X												X											
[illegible]			X												X											
[illegible]			X												X											
[illegible]				X								[illegible]				X										[illegible]
[illegible]					X							[illegible]					X									[illegible]
[illegible]						X												X								
[illegible]						X										X	X	X	X	X	X	X	X			
[illegible]							X												X							
[illegible]							X												X							
[illegible]								X												X						
[illegible]									X				X	X	X						X					
[illegible]									X				X		X						X					
[illegible]										X		[illegible]										X				[illegible]
[illegible]											X	[illegible]											X			[illegible]
Nadstavba																										
[illegible]																								X		[illegible]
[illegible]																									X	WD-40
[illegible]																								X		[illegible]
[illegible]																								X		[illegible]
[illegible]																								X		[illegible]
[illegible]																								X		[illegible]
[illegible]																								X		[illegible]
[illegible]																								X		[illegible]
[illegible]																									X	WD-40
[illegible]																									X	WD-40
[illegible]																								X		WD-40

ZÁVER

Predmetom tejto štúdie bola komparácie a popis údržby takých významných vozidiel ako sú špeciálne hasičské vozidlá. Pri ich výbere boli kladené veľmi obsiahle požiadavky, ktoré bolo obtiažne splniť po viacerých stránkach. Práve značka Iveco bola schopná vyhovieť v troch kategóriách podvozkov, na ktorých sú rôzne typy nadstavieb, ktoré vyrábajú poprední výrobcovia ako je Magirus Nemecko alebo fabrika THT Polička (Továrna hasičské techniky). Prototyp každého vozidla pred začatím sériovej prestavby bol podrobený testom v štátnej skúšobni v Prahe, kde sa nebral ohľad na šetrenie či už podvozkovej alebo nadstavbovej časti, ale na splnenie alebo nesplnenie požadovaných kritérií stanovených Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky pre výber dodávateľa špeciálnych vozidiel. Pre niektoré vozidlá boli stanovené individuálne údržbové opatrenia, aby bola zabezpečená bezproblémová prevádzka techniky. Práve pre zachovanie parametrov počas celej prevádzky bolo potrebné stanoviť presne načasované servisné zásahy na vozidlách a nadstavbách aby neprišlo ku nečakanému výpadku techniky z prevádzky. Ako vyplýva z tabuľkových vyjadrení v predloženej štúdii, je viditeľné že niektoré úkony sú oproti bežným typom vozidiel značne nahustenejšie a mohli by sa zdať ako zbytočne prehnané. Spoločnosť IVECO však vychádza zo šesť ročných skúseností v oblasti servisovania vozidiel a počas tejto doby nadobudla dostatočnú analyzačnú databázu vozidiel nasadzovaných v rôznych prevádzkových podmienkach. Na základe týchto údajov boli určené miesta, ktoré vyžadujú zvýšenú starostlivosť pri údržbe alebo prevádzke. Zavedenie uvedeného spôsobu vykonávania údržby záchranárskej techniky prispeje ku zvýšeniu efektívnosti jej využitia pri zásahovej činnosti a následne ku skvalitneniu poskytovania služieb za účelom záchrany života a majetku a eliminácie krízových situácií.

Predmetná štúdia je jedným z významných výstupov riešenej a obhájenej medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy *„Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“*, ktorá je súčasťou plnenia integrovanej vedeckovýskumnej úlohy Akadémie Policajného zboru v Bratislave *„Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vedeckej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy“*.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

IVECO SpA. 2006. Plán údržby vozidiel IVECO TRAKKER MOTOR CURZOR 8-13.

Interné dokumenty spoločnosti AUTO-IMPEX spol s.r.o.

MARCINEK, M. *Organizácia, fungovanie a rozvoj Integrovaného záchranného systému (IZS) na území Slovenskej republiky* In: Edukacja dla bezpieczeństwa: przeglad naukowo-metodyczny. ISSN 1899-3524. Roč. 13, č. 4 (2011), s. 29-34.

MARCINEK, M. *Efektívne využitie dobrovoľných hasičských zborov obcí v celoplošnom rozmiestnení na území Slovenskej republiky a ich kategorizácia* In: Košická bezpečnostná revue: polročník VŠBM v Košiciach. ISSN 1338-4880. Roč. 5, č. 1 (2015), s. 70-75.

KRÁLIK, J. - GALAJDOVÁ, J. Základy verejnej správy II., Učebnica, Akadémia PZ v Bratislave, Bratislava, 2006, ISBN 80-8054-376-3, EAN 9788080543761.

THT, s.r.o. 2009. Návod k obsluhe. Cisternová automobilová stříkačka CAS 30-IVECO TRAKKER AT 260 T 45 W 6x6 (TYP 3625). Polička. Česká republika, 2009.73 s.

SUJA, M. Rozmiestnenie síl a prostriedkov Hasičského a záchranného zboru Slovenskej republiky do roku 2013 In: Politika, právo, ekonomika a společnost - současnost a vize do roku 2025 : sborník, mezinárodní virtuální interdisciplinární vědecká konference 2008. - Kunovice : Evropský polytechnický institut, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-7314-144-8.

Zákon NR SR č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme

Zákon NR SR č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi

Zákon NR SR č. 315/2001 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore

ADRESA
mjr. JUDr. Petra ANDOROVÁ, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra správneho práva
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
petra.andorovainv.sk

mjr. Ing. Milan MARCINEK, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra verejnej správy a krízového manažmentu
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
milan.marcinek@minv.sk

KYBERNETICKÁ BEZPEČNOSŤ A JEJ MOŽNÉ IMPLIKÁCIE NA SYSTÉM VZDELÁVANIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Miroslav BRVNIŠŤAN

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *Článok poukazuje na rastúcu potrebu hľadania širších súvislostí medzi novými bezpečnostnými hrozbami a možnosťami súčasného vzdelávacieho systému. Zmeny bezpečnostného prostredia sú čoraz dynamickejšie a priamo podmieňujú požiadavky na vzdelávací systém a jeho možnosti vytvárať podmienky na primerané vzdelávanie. Prostredníctvom poukázania na niektoré špecifiká kybernetickej bezpečnosti sú kladené do kontrastu možnosti a rigoróznosť súčasného vzdelávacieho systému a aktuálne potreby a požiadavky praxe. Zároveň sa hľadajú možnosti riešenia tohto stavu..*

Kľúčové slová: *kybernetická bezpečnosť, vzdelávací systém, ochrana informácií, požiadavky praxe, budúcnosť vzdelávacieho procesu.*

Abstract: *The article is pointing out a growing need for finding a wider context among new security threats and potentials of the current educational system. Changes in the security environment are becoming more dynamic and they are directly affecting requirements for the educational system and its ability to create the conditions for appropriate education. Through pointing out certain specifics of the cybersecurity there are contrasted options and stringency of the current educational system and actual needs and practical requirements, while seeking possible solutions to this..*

Key words: *cyber security, educational system, protection of information, practice requirements, the future of the educational process.*

Úvod

Bezpečnostné prostredie, v ktorom sa Slovenská republika nachádza, sa neustále mení a vyvíja. Nesporná dynamika vznikajúcich nových bezpečnostných hrozieb je často v príkrom kontraste so zavedeným a všeobecne akceptovaným systémom vzdelávania, typickým ponímaním charakteru vzdelávania jednotlivca, postavením a úlohami vzdelávacích ustanovizní, vrátane prepojenia na prax. Takýto prístup však zároveň umožnil dosiahnúť súčasnú úroveň vzdelávacieho systému, so všetkými jeho kladmi a zápormi, a to najmä prostredníctvom zachovania kontinuity jeho vývoja a akceptovania historicky danej úlohy v spoločnosti. Pri bližšom pohľade na súčasný vzdelávací systém je zrejmé, že prípadné možnosti reagovať na nové podnety (flexibilita systému), sú vo všeobecnosti podmienené zložitým systémom medziinštitucionálnych a právnych vzťahov. Vzdelávací systém je navrhnutý tak, aby čo najkomplexnejšie a systémovo využíval kapacity a spôsobilosti vzdelávacích ustanovizní, avšak bez primeraného doriešenia vzťahu k aktuálnym požiadavkám praxe[1]. Sú tu zjavné hlboké historické korene tohto stavu, všeobecne akceptované a považované majoritou spoločnosti za správne a teda nemenné. Zatiaľ čo snáď v oblasti práva alebo medicíny je takáto rigoróznosť vzdelávacieho procesu predpokladom neskoršieho úspešného praktického uplatnenia, tak v oblastiach ako bezpečnosť často narážame na možné hranice. Stabilita, resp. rigoróznosť súčasného systému vzdelávania v oblasti bezpečnosti vychádza pritom zo zaužívaných percepcií bezpečnosti, historických skúseností, vrátane rozsiahleho a prepracovaného teoretického zázemia tejto oblasti. Ako sa však takýto vzdelávací systém dokáže vysporiadať so súčasným bezpečnostným prostredím a jeho dynamikou? Ako dokáže reagovať na nové bezpečnostné výzvy a potreby praxe?

[1] Prepojenie vzdelávania a praxe je čoraz diskutovanejšou témou na rôznych úrovniach, vrátane polickej, čo len zvýrazňuje reálnu potrebu zaoberania sa riešením tejto situácie. Pozri napr. Analýza potrieb vysokých škôl v rozvoji ich vzdelávania, www.researchgate.net, 2015.

Nájdenie odpovedí na uvedené otázky nebude jednoduché. Nutné je zohľadniť prebiehajúce diskusie o možnostiach zmien vo vzdelávacom systéme, ako aj niektoré už uskutočnené marginálne zmeny. V princípe je však tieto možné pozitívne vnímať skôr ako dôsledok akceptácie a nutnosti realizovať požiadavky súvisiace s novými externými faktormi a nie ako dôsledok systémových zmien. Medzi takéto je možné zaradiť napr. vstup Slovenskej republiky do Európskej únie a potrebu aproximovať príslušnú legislatívu Európskej únie, napr. v oblasti školstva alebo vzdelávania. Možno konštatovať, že vzdelávací systém si zachováva svoje typické zavedené atribúty a "štandardnosť". Vyvíja sa veľmi pomaly. Určitá časť odbornej verejnosti a akademickej obce zároveň pripúšťa, že je potrebné urobiť zásadné systémové zmeny. Ide najmä o situácie, kedy potreby praxe sú celkom zjavne odlišné od znalostí a zručností absolventov škôl, a teda že vzdelávací systém neprodukuje absolventov dostatočne pripravených pre prax. Zatiaľ čo v prípade absolventov škôl hľadajúcich uplatnenie v automobilovom priemysle je možné situáciu relatívne jednoducho riešiť v oblasti bezpečnosti to nebude také jednoduché. Ako je možné tento stav zmeniť a aký to môže mať vplyv na vzdelávanie odborníkov v oblasti bezpečnosti?

Situáciu ovplyvňuje viacero faktorov. Za najdôležitejšie v oblasti bezpečnosti je možné považovať nové bezpečnostné hrozby napr. asymetrická vojna, kybernetický terorizmus a iné kybernetické hrozby, ktoré kladú špecifické požiadavky na systém vzdelávania.

Oblasť kybernetickej bezpečnosti, ako novodobého fenoménu, čoraz viac pertraktovanému na rôznych úrovniach, či už na akademickej, politickej alebo odbornej, pritom zatiaľ nie je systémovo zadefinovaná[2]. Časťou odbornej obce je pritom vnímaná ako integrálna súčasť informačnej bezpečnosti, o ktorej sa "len" v súčasnosti viac hovorí. Bez ohľadu na uvedené táto oblasť prináša viacero výziev, ktoré narúšajú vžité predstavy o príprave odborníkov pre prax. Čo platilo v minulosti už dnes neplatí a s určitosťou nestačí. Komplexnosť tejto problematiky v kontexte dynamiky zmien kladie nové nároky na vzdelávací systém.

Našim cieľom preto bude prostredníctvom poukázania na vybrané špecifiká kybernetickej bezpečnosti analyzovať daný stav a načrtnúť možné riešenia.

Kybernetická bezpečnosť a jej vzťah k systému vzdelávania

Kybernetická bezpečnosť je ako už bolo uvedené novodobý fenomén. Diskusia, či je integrálnou súčasťou oblasti informačnej bezpečnosti alebo ide o samostatnú oblasť, ktorá sa postupne osamostatnila s ohľadom na jej špecifiká, nebude predmetom pojednania. Našim zámerom je predstaviť oblasť kybernetickej bezpečnosti ako súhrn špecifických fenoménov, ktoré ovplyvnia vývoj spoločnosti ako takej, vrátane jej vzdelávacieho systému. A to bez ohľadu na to, či tento bude schopný primerane reagovať alebo nie. Už v dnešnej dobe sme svedkami, že táto téma, i keď postupne a veľmi pomaly, preniká na verejnosť, stotožňujú sa ňou politici a odborná a akademická obec[3]. Aká bude teda reakcia vzdelávacieho systému? Poskytne potrebné zázemie a prepojenie na prax?

Kybernetická bezpečnosť čoraz viac zasahuje do fungovania a riadenia spoločnosti a štátu, a teda spravovania vecí verejných, vrátane realizácie základných funkcií štátu. Ide najmä o zavádzanie inteligentných riešení súvisiacich s moderným a efektívnym spôsobom spravovania informácií v informačných a komunikačných systémoch (napr. cloud computing, big data), a ktorých vplyv v budúcnosti bude s technologickým rozvojom ešte viac narastať.

Liberálny, moderný štát stojí na základnej spoločenskej dohode: ľudia sa vzdajú časti svojich slobôd a vláda ich za to bude chrániť. Túto dohodu je ale stále ťažšie dodržiavať, pretože "veľkí hráči" majú k dispozícii stále vyspelejšie technológie, vrátane dostupných finančných zdrojov. V minulosti sa o našu bezpečnosť starala len vláda, tie časy sú ale preč. Firmy ako Google,

[2] Porovnaj definície v Jirásek,P.,Novák,L.,Požár,J.: Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti, Policejní Akademie České republiky v Praze, Česká pobočka AFCEA, Praha 2014, str. 58-59.

[3] Kompetenciu nad oblasťou kybernetickej bezpečnosti má Národný bezpečnostný úrad. Pozri bližšie Uznesenie vlády SR č. 328 zo 17. júna 2015, ktorým bola schválená Koncepcia kybernetickej bezpečnosti SR.

Facebook, Microsoft, Apple alebo nadnárodné telekomunikačné spoločnosti majú prístup z podstaty svojej činnosti k množstvu informácií, nielen štátnych, ale aj vrátane našich osobných informácií. Takéto spoločnosti zohrávajú pri zabezpečovaní našej bezpečnosti čoraz dôležitejšiu, ba až kľúčovú úlohu. Tým, že im poskytujeme "dobrovoľne" množstvo informácií, zároveň ich žiadame, aby chránili nás aj naše rodiny i domovy spôsobom, ktorým nás predtým chránili len štáty. Štát to dnes bez ich pomoci urobiť nedokáže, naopak je nich naopak čoraz viac závislý. Skoršia spoločenská dohoda je pod tlakom zvnútra aj zvonku.

Bezpečnosť štátu na systémovej úrovni, tak ako sme ju zvyknutí vnímať sa mení a je tomu potrebné prispôsobiť zaužívané nástroje, prípadne vytvoriť a aplikovať nové. Rozdiel medzi súkromnou spoločnosťou a štátom sa v niektorých aspektoch bezpečnosti stráca a štát pokiaľ chce využívať svoje nástroje a kompetencie regulátora je v čoraz zložitejšej situácii, ktorú bez spolupráce so súkromným sektorom nemôže zvládnuť.

Kybernetická bezpečnosť je oblasťou, v ktorej je štát v podstatnej miere v rukách súkromných spoločností vyvíjajúcich a ponúkajúcich nové technické a technologické riešenia (prijímané riešenia štátu závisia od súkromných spoločností). Zároveň je však povinný garantovať mieru bezpečnosti, ktorá je zárukou, že si dokáže plniť svoje funkcie, a to aj v prípadoch neštandardných hrozieb (hackerské útoky, DDoS útoky, vojnový konflikt, prírodné katastrofy, špionáž). Ak hovoríme o bezpečnosti informačnej a komunikačnej infraštruktúry štátu (ďalej len IKT), je potrebné zohľadniť aj špecifické úlohy, ktoré plní a z ktorých vyplývajú špecifické hrozby (napr. ochrana utajovaných skutočností). Pri hľadaní efektívnych a konštruktívnych riešení sa musí brať do úvahy fakt, že fyzická infraštruktúra priestoru, o ktorého bezpečnosť a obranu sa má ambíciu štát postarať, je podľa viacerých údajov častokrát až z 90 % vlastnená súkromnými spoločnosťami. Postavenie a úlohy štátu pri hľadaní riešení sú priamo konfrontované so situáciou, kedy hranice štátu, tak ako ich chápeme, nič neznamenajú, práve naopak stávajú sa do určitej miery virtuálnymi, na druhej strane často limitujúcimi. Globálna komplexnosť problematiky priamo podmieňuje a vyžaduje prijímanie nových opatrení **a** nástrojov (inštitucionálnych, právnych a organizačných) a touto ako prvou je potrebné sa systematicky zaoberať. Globálna komlexnosť sa však negatívne netýka nadnárodných súkromných spoločností, tieto ju naopak dokážu cielene využívať vo svoj prospech. Čo je pre štát obmedzujúce, môže byť pre súkromné spoločnosti komparatívnou výhodou.

Existuje určite viacero ciest ako sa s týmto fenoménom vysporiadať a z úrovne štátu, a najmä bezpečnostného aparátu, prijať potrebné opatrenia. Kľúčom k úspechu bude podľa nášho názoru práve správne definovaný (pochopený) vzťah štátu a súkromného sektora a ktorý bude určujúci aj pre zmeny v systéme vzdelávania. Možnosti sú napríklad prostredníctvom zapojenia súkromných spoločností do výskumu a vývoja, návrhov a tvorby príslušných predpisov upravujúcich bezpečnosť kybernetického priestoru, spoločných aktivít a cvičení.

Štát je v zložitej situácii. Na jednej strane využíva prostredie a nástroje vlastné súkromnému sektoru, a zároveň na druhej strane vyvíja tlak na vytváranie špecifických nástrojov a opatrení súvisiacich najmä s plnením základných funkcií štátu. Bezpečnosť kybernetického priestoru takouto bezpochyby je. Takáto úloha nie je jednoduchá a pravdepodobne to je aj jedným z dôvodov, prečo je vývoj v oblasti bezpečnosti IKT štátu, ktorej integrálnou súčasťou je aj kybernetická bezpečnosť a obrana, pomalý.

Do pozornosti je potrebné brať viacero faktorov, ktorých uvedomenie si a ich pochopenie môže byť nesporným prínosom.

Dnešné právne systémy štátov sú relatívne samostatné, budované oddelene podľa situácie a možností v danej krajine. Štát síce môže ovplyvňovať domáce zákony a pravidlá, nemá ale veľký priestor pre riešenie problémov súvisiacich napr. s kybernetickou bezpečnosťou a prípadné presadzovanie svojho práva v iných krajinách. Ak sa nemá celý svet zmeniť na "Divoký západ", musí sa postarať o väčšiu medzinárodnú spoluprácu a lepší monitoring a dohľad v rámci jednotlivých krajín. Musí sa zlepšiť zdieľanie dát a informácií na medzinárodnej úrovni a zefektívniť presadzovanie práva tam, kde nie je jasná jurisdikcia. To však nie je možné bez

postupného zjednocovania právnych systémov krajín a zapájania súkromného sektora do hľadania riešení. Staré spoločenské zmluvy (ako už bolo uvedené) majú svoje základy snáď ešte z čias Osvietenstva. V dnešnej dobe sme ale všetci zároveň potenciálnym cieľom útoku ako aj potenciálnou hrozbu. Nové spoločenské zmluvy budú musieť byť oveľa zložitejšie, než si dnes vôbec dokážeme predstaviť. Možno je paradoxom, že v oblasti kybernetickej bezpečnosti to je pravdepodobne práve súkromný sektor, ktorý by mohol mať zásadný vplyv na jednotnosť pravidel v rámci viacerých krajín (napr. kôli znižovaniu nákladov na podnikanie) a nie štát na zabezpečenie potrebnej bezpečnosti a vynutiteľnosti práva.

Nesporným faktorom v oblasti kybernetickej bezpečnosti štátu je aj medzinárodno-právne postavenie SR. SR je členom nadnárodných integračných zoskupení - Európskej únie a Severoatlantickej aliancie, v rámci ktorých sú vytvorené a vytvárajú sa nové, spoločné bezpečnostné a obranné mechanizmy týkajúce sa nielen kybernetickej bezpečnosti, ale aj iných oblastí úzko súvisiacich, ako napr. kybernetickej obrany. Postavenie SR je podmienené charakterom a zodpovednosťou člena voči svojim partnerom, a teda že bude postupovať koordinovane a systematicky pri aplikovaní spoločných štandardov bezpečnosti, bezpečnostných mechanizmov a nástrojov. Samotná kybernetická bezpečnosť SR je zastrešená nadnárodnými spôsobilosťami (spoločnými) a schopnosťami ostatných členov. Byť plnohodnotným partnerom tu znamená plniť si záväzky, a tak prispievať k budovaniu spoločnej bezpečnosti.

V súvislosti s členstvom SR v zmienených nadnárodných zoskupeniach, pri realizácii komplexných nadnárodných opatrení v rámci NATO alebo EÚ, často už samotná implementácia spoločných pravidiel spôsobuje problémy, vzhľadom na odlišnosti jednotlivých členských krajín. Tieto odlišnosti je potrebné vnímať aj v širšom kontexte kedy zavádzanie nových systémov a technológií je ovplyvnené aj schopnosťou danej členskej krajiny kontrolovať určité procesy, prípadne ich vynucovať a postihovať ich nedodržiavanie. Osobitne to platí pre oblasť kybernetickej bezpečnosti, v ktorej napriek spoločným stratégiám pre kybernetickú bezpečnosť (napr. v rámci EÚ a NATO) majú jednotlivé členské krajiny často odlišné pohľady na jej implementáciu (napr. ak ide o zasahovanie do práv a slobôd občanov).

V tejto súvislosti si dovolíme uviesť, že niektoré kroky procesu budovania kybernetickej bezpečnosti štátu sa darí realizovať i keď sú často len dôsledkom práve nášho členstva v nadnárodných zoskupeniach a povinnosti implementovať spoločné pravidlá. SR je spravidla v tomto kontexte pasívnym prijímateľom postupov a procesov nastavených v rámci nadnárodných zoskupení, nezohráva aktívnu rolu. Vzhľadom na uvedené je následná implementácia spoločných pravidiel o to náročnejšia, pričom ide často len o formálne plnenie kritérií, bez skutočného pochopenia podstaty týchto procesov.

Pre budúcnosť vzdelávacieho systému bude veľmi dôležité postupné budovanie pravidiel a vzťahov na základe ich komplexného porozumenia. Nie je možné zapojiť vzdelávacie ustanovizne do vzdelávania bez ich aktívnej účasti na procese budovania nových spôsobilostí. Vzdelávací systém a jeho neskoršie zameranie by malo byť budované v súčinnosti s praxou a zodpovednými inštitúciami.

Existujú však aj iné faktory, ktoré je možné identifikovať v súvislosti s riešením kyberneticej bezpečnosti, založené na odlišnostiach vnímania a zabezpečovania bezpečnosti IKT medzi štátom a súkromným sektorom. Čo teda ešte odlišuje v tejto oblasti štát od súkromného sektora ?

V prípade súkromného sektora je zrejmá principiálna snaha o bezpečnosť IKT podmienená záujmom poskytovať služby a produkovať výrobky za účelom predaja. Miera spokojnosti zákazníka úzko súvisí s ďalšími možnosťami predaja a generovaním zisku. Bezpečnosť IKT je súkromným sektorom braná ako tovar, ako súčasť dodaného riešenia v súlade s príslušnými normami a medzinárodnými štandardami (napr. rada noriem ISO 27000). Akákoľvek konkurenčná výhoda sa nesporne cení, často bez ohľadu na skutočné potreby štátu, konečnú kvalitu, efektívnosť riešenia a udržateľnosť. To by však v prípade štátu vo všeobecnosti nemalo platiť. Štát je naopak v situácii, kedy je potrebné nájsť systémové riešenie zohľadňujúce špecifické bezpečnostné požiadavky

a šetriace rozpočtové prostriedky, často i za cenu primeraného pokroku. Potiaľto sú odlišnosti vcelku zrejmé a relatívne jednoduché.

Ako už však bolo uvedené, štát má niektoré špecifiká a nesporne jedným z najdôležitejších je záujem na eliminácii špecifických bezpečnostných rizík, ako základného faktoru limitujúceho bezpečnosť kybernetického priestoru, ktorý je tvorený IKT. Tieto riziká pramenia jednak z podstaty dát, ktoré štát pri plnení svojich úloh zhromažďuje a jednak z úloh, ktoré štát, či už v čase mieru alebo vojny, plní. Na analýzu bezpečnostného prostredia a identifikáciu bezpečnostných rizík je štátom vytvorený mechanizmus a zaoberajú sa ňou určené bezpečnostné orgány štátu. Výsledkom je sústava špecifických požiadaviek na kybernetickú bezpečnosť, ktorá nesporne vytvára nadštandardné (neštandardné) požiadavky na bezpečnosť IKT. Ich definovanie a následné zapracovanie do príslušných noriem je základom pre vytvorenie vhodného právneho rámca na popis a tvorbu príslušných bezpečnostných štandardov štátu, ako rámca pre ich budovanie tak, aby plnili svoju funkcionalitu, neboli zbytočne drahé (napr. nadhodnotená robustnosť) a súčasne dokázali eliminovať existujúce riziká (vrátane budúcich). Uvedené je nesporne dlhodobou (skôr snáď strategickou) výzvou.

Skúsenosti naznačujú, že ďalším faktorom súvisiacim s kybernetickou bezpečnosťou je tzv. proces komplexného zabezpečenia eliminácie bezpečnostných rizík. Ide o proces počínajúci obstarávaním až po operačné nasadenie (complex supply chain) a prevádzku systému IKT. Samotný výber technológie a dodávateľa je podmienený schopnosťou poskytnúť určitý stupeň bezpečnosti v celom tomto procese. Z hľadiska kybernetickej bezpečnosti a operačnej spôsobilosti systémov je však rovnako dôležité (ak nie dôležitejšie), uvedenie systému do prevádzky a jeho samotné prevádzkovanie. Pritom aj počas prevádzky je potrebné, aby bol informačný systém (presnejšie dodávateľ) schopný kooperovať do tej miery, že aj prípadné nové riziká zistené počas prevádzky budú eliminované tak, aby bol tento plne funkčný v celej projektovanej dobe. Takýto prístup kladie v oveľa väčšej miere dôraz na výber a schopnosti dodávateľa, vrátane správneho nastavenia kontraktu. V kontexte zmienených faktorov je zavádzanie nových technológií a procesov síce logickým krokom, avšak často nie zárukou, že budú splnené aj bezpečnostné požiadavky.

Posledných faktorom o ktorom sa chceme zmieniť je nárast množstva a štruktúrovanosti informácií (dát). Priamoúmerne tým rastú aj požiadavky na ich zabezpečenie, ruka v ruke s požiadavkou na celkovú bezpečnosť. Z pohľadu štátu a potreby zabezpečiť špecifické procesy, ovplyvnené aj členstvom SR v nadnárodných integračných zoskupeniach dochádza k zmene vnímania informácií ako takých. Pod vplyvom rozvoja technológií je potrebné v súvislosti s bezpečnosťou informácií (dát) hovoriť skôr o ich množstve a hodnote. V dnešnej dobe zaužívaný pohľad, kedy ochrana informácií je naviazaná na kategórie informácií (napr. systém OUS), ktoré má chrániť, s ohľadom na nové technológie a dynamicky sa meniace bezpečnostné prostredie, je potrebné zmeniť. Ochrana informácií prostredníctvom opatrení kybernetickej bezpečnosti sa stáva integrálnou súčasťou manažmentu informácií štátu založenom najmä na schopnosti vyjadriť hodnotu informácií, identifikovať bezpečnostné riziká a nastaviť tomu zodpovedajúce systémy a procesy ochrany.

Všetky uvedené faktory kybernetickej bezpečnosti by mali byť brané v úvahu pri uvažovaní o budúcnosti vzdelávacieho systému a jeho prepojenia s praxou.

Zmeny vzdelávacieho systému vo väzbe na dynamiku vývoja bezpečnostného prostredia sú ovplyvňované aj faktormi priamo nesúvisiacimi s bezpečnosťou ale so zavádzaním nových foriem výučby. Jednou z nich je aj vzdelávanie s podporou internetu, teda e-learning. Systém vzdelávania s e-podporou rieši tvorbu, distribúciu, riadenie výučby a spätnú väzbu. Takéto vzdelávanie môže existovať súbežne s klasickou výučbou, môže byť integrované do vyučovania, či môže byť samostatné, nahradzujúce výučbu v triede. Využívanie takýchto foriem výčby, ich atraktivita a flexibilita by mohli byť nesporným prínosom aj v oblasti vzdelávania v kybernetickej beezpečnosti. Využívanie iných foriem výučby (vrátane kurzov, seminárov, prednášok) umožňuje

priniesť potrebnú flexibilitu tak potrebnú pre zabezpečenie potrebnej dynamiky vo vzdelávacom systéme.

Záver

Faktory týkajúce sa kybernetickej bezpečnosti štátu poukazujú na oveľa širšie súvislosťi, ktoré majú podstatný vplyv na spôsob, a najmä dĺžku realizácie opatrení v tejto oblasti. Napriek tomu, že základy kybernetickej bezpečnosti sú z hľadiska noriem, pravidiel a procedúr pre štát a verejný sektor často podobné, existujú odlišnosti, ktoré sú podmienené špecifikami oblasti kybernetickej bezpečnosti ako aj štátu, a tomu zodpovedajúcim bezpečnostným rizikám. Uvedomenie si týchto skutočností, a to či už na strane štátu alebo súkromného sektora je základným predpokladom efektívneho budovania vzdelávacieho systému v oblasti kybernetickej bezpečnosti SR.

Podľa nášho názoru sú to práve dôsledky dynamiky bezpečnostného prostredia, ktoré by mali priamo podmieňovať charakter vzdelávacieho procesu. V zásade však čelíme situácii, kedy stoja oproti sebe dva odlišné svety. Na jednej strane zabehnutý a akceptovaný systém poskytujúci vzdelávanie pre oblasť bezpečnosti, rokmi odskúšaný, a na druhej strane "neštandardné" požiadavky praxe prameniace z nedostatku vzdelaných odborníkov pre oblasť kybernetickej bezpečnosti a odborníkov schopných čo najskôr sa zapojiť do riešenia praktických výziev.

Tlak na zmeny vo vzdelávacom systéme je z hľadiska konkrétnych požiadaviek, priamo súvisiacich s kybernetickou bezpečnosťou možné vnímať aj prostredníctvom iných, "externých signálov". V súvislosti s už spomínanou schválenou Koncepciou kybernetickej bezpečnosti SR bude potrebné realizovať viaceré opatrenia. Tieto súvisia priamo so vzdelávaním a podporou vedy a výskumu - napr. bod č. 4 opatrení znie: "Podpora, vypracovanie a zavedenie systému vzdelávania v oblasti kybernetickej bezpečnosti" a bod č.7 znie: "Podpora vedy a výskumu v oblasti kybernetickej bezpečnosti". Obdobný tlak však vytvárajú aj podružné oblasti. Napr. v kontexte smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2013/40/EÚ, ktorá v ods. 28 definuje podmienky pre odbornú prípravu v oblasti počítačovej kriminality: "V účinnom boji proti počítačovej kriminalite je nevyhnutná lepšia spolupráca medzi príslušnými orgánmi presadzovania práva a justičnými orgánmi v celej Únii. V tomto kontexte by sa malo podporovať zvýšenie úsilia pri poskytovaní primeranej odbornej prípravy príslušných orgánov s cieľom zvýšiť povedomie o počítačovej kriminalite a jej vplyve a podnietiť spoluprácu a výmenu najlepších postupov, napríklad prostredníctvom príslušných špecializovaných agentúr a orgánov Únie. Zámerom takejto odbornej prípravy by malo byť okrem iného zvyšovanie povedomia o rôznych vnútroštátnych právnych normách, možných právnych a technických výzvach v rámci vyšetrovania trestnej činnosti a o rozdelení právomocí medzi príslušné vnútroštátne orgány".

Možno konštatovať, že vzdelávací systém sa bude meniť, buď sa zmení sám na základe sebapoznania, alebo až ako nevyhnutná reakcia na externé požiadavky a tlak praxe.

Pozitívom však je už aj to, že sa o tejto téme diskutuje na rozličných fórach, čo má priamy dopad na vnímanie tohto problému na rôznych úrovniach, či už medzi odborníkmi alebo politikmi. V konečnom dôsledku to má priamy dopad aj na prijímanie konkrétnych, praktických krokov a opatrení. Napriek tomu, že z tohto hľadiska už je možné identifikovať niektoré čiastkové kroky, ktoré s určitou dávkou optimizmu možno považovať za „úspechy", je podstatná časť práce stále pred nami. Ako jednoznačnú výzvu vnímame potrebu spolupráce s akademickou sférou. Tu je potrebné zo strany praxe, zapojiť čo najširšie spektrum odborníkov, akademických a vedeckých pracovníkov z rôznych oblastí, vrátane súkromných škôl alebo súkromných vzdelávacích ustanovizní. Využiť je možné množstvo existujúcich nástrojov (napr. semináre, konferencie) ako aj neštandardných foriem výučby napr. prostredníctvom zapojenia udeľovanie grandov, spolupráce na projektoch a vytváranie rôznych iných platforiem na vzájomnú výmenu informácií a skúseností.

Z hľadiska budúcnosti je nutné si uvedomiť, že vzdelávací systém by mal byť partnerom zmien v praxy. Inými slovami, byť vo vzájomnej symbióze, a primerane od seba závislí. Len tak bude možné hovoriť o skutočnom prepojení teórie a praxe.

Zoznam použitej literatúry

Bezpečnostná politika NATO Security within the North Atlantic Treaty Organization (NATO), C-M(2002)49, NATO Archives - public version, 2013.

BRVNIŠŤAN, M. Možností ochrany informácií SR, In Zborník príspevkov z VI. medzinárodnej vedeckej konferencie v Banskej Bystrici 6. - 7. februára 2013, II. Zväzok, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, 2013, ISBN 978-80-557-0497-5, str. 556 - 565.

BRVNIŠŤAN, M. Ochrana utajovaných skutočností v spektre historického vývoja, Tlačiareň Ministerstva vnútra SR, Bratislava 2013, 160 str., ISBN 978-80-8054-561-1.

JIRÁSEK, P., NOVÁK, L., POŽÁR, J. Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti, Policejní Akademie České republiky v Praze, Česká pobočka AFCEA, Praha 2014, 200 str., ISBN 978-80-7251-397-0.

Rozhodnutie Rady z 23. septembra 2013, č. 2013(488)EU o bezpečnostných predpisoch na ochranu utajovaných informácií, OJ L 141/17 z 27.5. 2011.

SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV

Uznesenie vlády SR č. 328 zo 17. júna 2015, ktorým bola schválená Koncepcia kybernetickej bezpečnosti SR.

Zákon č. 122/2013 o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 215/2004 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 45/2011 Z.z. o kritickej infraštruktúre.

ADRESA

JUDr. Miroslav BRVNIŠŤAN, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave,
Sklabinká č. 1, 835 17 Bratislava 35,
TEL. 0903993119, brvnistan@yahoo.com

POŽIADAVKY NA SYSTÉM KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU A SPÔSOBILOSTI MANAŽÉROV PRI RIEŠENÍ KRÍZOVÝCH SCENÁROV

Ladislav ČERI

Vojenská kancelária prezidenta SR

Abstrakt: *Strategické úlohy vyplývajúce z euroatlantickej orientácie Slovenskej republiky, jej medzinárodných záväzkov konkretizovaných v zameraním zahraničnej politiky SR a rozpracované programovým vyhlásením vlády SR predurčujú úlohy ústredným orgánom štátnej správy na poli krízového manažmentu. Cieľom príspevku je pokus o komplexný pohľad na problematiku riešenia krízových scenárov krízovými manažérmi v systéme domáceho a medzinárodného krízového manažmentu.*

Kľúčové slová: *zahraničná politika, diplomacia, krízový manažment.*

Abstract: *Strategic tasks arising from the Euro-Atlantic orientation of the Slovak Republic, its international obligations following interests of the foreign policy of the Slovak Republic and clarified in detail by program declaration of the Government of the Slovak Republic predetermine the tasks of central government authorities in the field of crisis management. The objective of the information is to provide a comprehensive look at the issues of crisis management scenarios by the crisis managers in the system of domestic and international crisis management.*

Key words: *foreign policy, diplomacy, crisis management.*

ÚVOD

Tvorba, analýza stavu, identifikácia a prognóza možných variant krízových scenárov v oblasti bezpečnosti SR a bezpečnostnej praxi vôbec je náročná úloha, ktorú si pred seba ako zadanie vedeckovýskumnej úlohy postavila APZ a jej partneri. Je to úloha, svojim rozsahom presahujúca kapacity jednej univerzity, slovenskej bezpečnostnej komunity a vyžaduje si synergiu poznatkov rôznych vedných odborov, štátnych aj nadnárodných inštitúcií.

Zmena bezpečnostného prostredia.- a to nie len spísaná v chartách OSN, bezpečnostných stratégiách EÚ, NATO a od summitu k summitu sa meniacej rétorike politicko-vojenských elít ne/dáva motiváciu a vodítko krízovým manažérom na rôznych stupňoch riadenia alebo velenia k tvorbe krízových scenárov. V príspevku sa pokúsime o strategický pohľad na východiská kreovania politicko-vojenských zadaní k tvorbe krízových scenárov.

POLITICKO - BEZPEČNOSTNÉ VÝCHODISKÁ

Svoj príspevok píšem víkend po čiernom piatku 13. Novembra 2015, po útoku radikálov v Paríži vo Francúzku. Najskloňovanejším slovom v médiách a vo vyjadreniach bezpečnostných analytikov je „BEZPEČNOSŤ“ ako sociálna funkcia, sociálny vzťah a hodnota a „BEZPEČNOSŤ“ od roviny individuálnej až po medzinárodnú úroveň. Bezpečnostné prostredie je podľa Analýzy tendencií vývoja bezpečnostného prostredia MV[1] - súborom vnútorných a vonkajších faktorov ovplyvňujúcich bezpečnostnú politiku štátu. Nová situácia (globálna chudoba, globálna finančná kríza, rozkývanie severu Afriky sériou arabských jarí, vznik ISIL, Ukrajinská kríza spojená s anexiou Krymu, teroristické útoky...) si na rozdiel od predchádzajúcich rokov podľa MZVaEZ

[1] Analýza MV SR - KMCO-176-10/KM dostupná na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCEQFjAAahUKEwilzfTa2ZfJAhXDkiwKHVcCCUM&url=http%3A%2F%2Fwww.minv.sk%2F%3Fcivilnaochrana%26subor%3D51279&usg=AFQjCNG4FGJM13dRiV720oi_qoqna79ZvQ&bvm=bv.107467506,d.bGg

„vyžaduje osobitné zdôraznenie bezpečnostnej dimenzie slovenskej zahraničnej politiky vo všetkých jej vektoroch“.[2]

Zahraničný vektor bezpečnostnej politiky:

SR je v globálnom merítku malá krajina, ktorá nemôže určovať beh geopolitických udalostí, ale môže formulovať svoje postoje a mala by/musí budovať svoje spôsobilosti. Našou nespochybniteľnou prioritou aj v roku nášho predsedníctva (SLOVAKPRES 2016) v Rade Európy bude posilňovanie bezpečnosti SR a širšieho euroatlantického priestoru, ako aj angažovanie sa v globálnych otázkach. Ako posilňujeme našu bezpečnosť keď hodnotenie SR pred summitom NATO 2014 vo Walese bolo malým zemetrasením? Aliancia sledovala nielen výšku vynakladaných prostriedkov do obrany (v roku 2014 len 1,01 % HDP namiesto deklarovaných 2 % HDP na obranu), ale aj efekty dosahované za tieto investície. Z oboch hodnotení vychádza SR ako jeden z najslabších členských štátov nie len v rámci V4 ale aj v rámci NATO. **SR nie je len podpriemerne hodnotená**, ale v mnohých kľúčových indikátoroch je na chvoste NATO.

Summitova - krízová diplomacia SR

Súčasný krízový manažment v SR je takmer od začiatku roku ovplyvňovaný ukrajinskou a utečeneckou (migračnou) krízou. Ako bude v týchto konotáciach vyzerať na budúci rok napríklad EÚ a ako bude vyzerať NATO? Aké postoje zaujmeme ako krajina predsedajúca v Rade Európy? To sú otázky, pred ktorými stoja aj naši politici a vrcholový funkcionári krízového manažmentu. „Slovenská republika je vo vojne...“ hovoria o tom stratégie a doktríny veľmocí, nadnárodných aliancií ale aj vyhlásenia politikov. Geopolitické ambície veľmocí a rozširovanie ich sfér vplyvu doviedli postmoderný svet k novej forme „hybridného mieru/vojny“. Odpoveďou z Eurázie bol schválený aktualizovaný variant „vojenskej ústavy“ Ruskej federácie. Obnovenú doktrínu schválil v decembri 2014 prezident a vrchný veliteľ ozbrojených síl Ruska Vladimír PUTIN. Ruský generál Valerij GERASIMOV - náčelník generálneho štábu ozbrojených síl Ruskej federácie napísal o novom koncepte hybridnej vojny už pred dvomi rokmi. Janis BERZINŠ upozorňuje na prerod ruskej armády do roku 2020. Tá podľa neho zahŕňa niekoľko dôležitých zmien vo vojenskej stratégii. Uvádza napríklad prechod od priameho ničenia nepriateľa k jeho vnútornému rozkladu. Od vojny so zbraňami ku kultúrnej vojne. Od konvenčných armád k špeciálnym jednotkám. Od fyzického k psychologickému stretu. Od priameho k bezkonfliktnému stretu. Od symetrickej k asymetrickej vojne prostredníctvom mixu ekonomických, politických či informačných prostriedkov. Od časovo ohraničeného konfliktu k stavu permanentnej vojne.[3]

Dňa 6. februára 2015 zverejnil prezident USA Barack OBAMA „novú“ Bezpečnostnú stratégiu USA. Stratégia sa hlási k presadzovaniu amerických národných záujmov a taktiež k presadzovaniu univerzálnych hodnôt a noriem medzinárodného poriadku prostredníctvom silného a udržateľného amerického vedenia... „To je rinčanie zbraňami - oboch superveľmocí a návrat do čias studenej vojny“.

Ciele výskumu v oblasti krízového riadenia v zrkadle nových bezpečnostných výziev

V súčasnosti existujú dva hlavné pohľady na bezpečnostné štúdiá - tradičná perspektíva, ktorá sa na bezpečnosť pozerá v zásade ako na vojenský fenomén, spojený so štátom. Druhým pohľadom je moderná perspektíva, ktorá oblasť bezpečnosti rozširuje a rozdeľuje na viacero sektorov - Vojenský, nevojenský, informačný, politický, ekonomický, environmentálny či spoločenský (Kodanská škola je skupina výskumníkov z Kodane, ktorá sa venuje bezpečnostným štúdiám a výskumu bezpečnostných vzťahov - pozn autora).

Cieľom výskumu v oblasti krízového riadenia podľa Kodanskej školy je určenie smerov a dynamiky budúceho vývoja;

[2] Zamerane zahraničnej politiky SR pre rok 2015 dostupné na internete: https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_16A59B91DCF4DF52C1257DB2005968D3_SK/$File/zameranie2015.pdf

[3] Janis BERZINŠ In*:* „Ruská vojna novej generácie na Ukrajine: Poznámky pre obrannú politiku Lotyšska“.

Budúci vývoj možných scenárov krízového riadenia je možný len na základe poznania a analýz súčasného vývoja;

Dynamika súčasných kríz a bezpečnostných vzťahov je poznateľná len v rámci bezpečnostného prostredia a bezpečnostných sektorov;

Žiadne moderné scenáre, ani plány krízového riadenia sa nezaobídu bez definovania bezpečnostných výziev (2016) ale nemali by tiež zotrvávať pri starých bezpečnostných prístupoch (2014).

Strategická spolupráca EÚ - OSN:

Strategic Partnership on Peacekeeping and Crisis Management - Priorities 2015-2018[4]*:*

- Príspevky EÚ do misií krízového manažmentu OSN..., Vzájomná logistická podpora;
- Zdieľanie informácií a nadväznosť partnerstva na Implementačný plán 2012 - 2014;
- Využitie síl rýchlej reakcie podľa plánu priorít na posilnenie spolupráce na roky 2015-2018.

V oblasti využitia prostriedkov rýchlej reakcie EÚ, členské štáty kritizujú politickú nerozhodnosť nasadiť spôsobilosti EU BG.

EÚ definuje svoje globálne výzvy a hrozby takto:

- Šírenie zbraní hromadného ničenia *(key threats)*;
- Terorizmus a organizovaná trestná činnosť *(key threats)*;
- Ochrana kritickej infraštruktúry (oblasť dopravy, komunikácií, *kybernetická bezpečnosť*);
- Bezpečnosť dodávok energie a zmena klímy.
- Regionálne konflikty *(key threats)* a zlyhávajúce štáty *(key threats)*;

Summit NATO 2014 mal pripraviť členské krajiny Aliancie na nové bezpečnostné výzvy:

- Šírenie ZHN a ich nosičov, hrozba konvenčnými zbraňami;
- Terorizmus ako priama aj globálna hrozba;
- Nestabilita alebo konflikt za hranicami NATO;
- Energetická bezpečnosť a Infraštruktúra, Kybernetické útoky;
- Rozvinuté laser. zbrane, prostriedky el. vojny a technológie obmedzujúce prístup do kozmu;
- Kľúčové environmentálne a zdrojové obmedzenia, vrátane zdravotných rizík, klim.zmien, nedostatku vody a rastúce energetické potreby.

Keď opomenieme prísľub prezidenta SR na **navýšenie rozpočtu obrany na 1,6 % HDP do roku 2020** zostali nám úlohy nadviazať Iniciatívou prepojených síl • CFI *(Connected Forces Initiative)* a pokračovať v tradícii skoro 15ročných • NRF *(NATO Response Forces)* a v snahe posilniť "viditeľné záruky" silami veľmi rýchlej reakcie IRF *(Immediate Response Forces)* a realizovať Akčný plán pripravenosti NATO - RAP *(Readiness Action Plan).* Vytvoriť NFIU *(NATO Force Integration Unit)* - styčný integračný tím NATO. Jeho účelom je zvýšiť reakcieschopnosť Aliancie a uľahčiť nasadenie jednotiek NRF/IRF. Sídlom nášho NFIU budú kasárne vo Vajnoroch.

V kontexte krízového manažmentu budúceho Summitu NATO 2016 vo Waršave 9.7.2016:

- RSM - rozhodnutie o pokračovanie misie *Resolute Support /Enduring Partnership...*; USA: Ponechajú pre rok 2016 tak ako v roku 2015 súčasné sily: 6800 pre RSM a 3000 pre protiteroristickú misiu. SR má mandát od NRSR na 66 príslušníkov OS SR.
- RAP - Akčný plán pripravenosti je orientovaný na posilnenie východného krídla NATO:
- NFIU (bude aktivované ako medzinárodné vojenské veliteľstvo, na ktoré sa bude vzťahovať Protokol o statuse medzinárodných vojenských veliteľstiev /Z. z. 551/20004 a 566/2004/. Zatiaľ prejavili záujem: ČR, USA, DEU, HUN, POL, TUR, ROM).
- Ambíciou SR pre summit NATO 2016 je dosiahnutie dohody medzi ČK ako kombináciu nových obranných opatrení na východnej hranici NATO a obnovenie dialógu NATO-RUS.

[4] Materiál ST 7632/15 EU-UN *Strategic Partnership on Peacekeeping and Crisis Management - Priorities 2015 - 2018* z 27.3.2015 v ktorom riaditeľstvo CMPD definuje kľúčové aspekty priorít spolupráce oboch organizácií.

Ako kľúčový bod pre krízový manažment považujeme realizáciu „kreatívnej diplomacie“– predchádzať nedorozumeniam, hľadať priestor na deeskaláciu, viesť pravidelné konverzácie.

Cieľom SR v oblastiach krízového riadenia v ktorom pre SR je EÚ najbližším partnerom a v ktorom vedie s Amerikou a NATO aktívny dialóg o otázkach spoločného záujmu v aktivitách krízového manažmentu je primerane reagovať na všetky predvídateľné aj nepredvídateľné krízové situácie, ktorým môže čeliť sama alebo v rámci Aliancie, vrátane náhlych zmien bezpečnostného prostredia. Táto oblasť patrí medzi dlhodobé priority slovenskej zahraničnej politiky. Doposiaľ sa SR zapájala do týchto aktivít predovšetkým prostredníctvom vysielania profesionálnych vojakov, policajtov a colníkov.

Zákonom 387/2002 Z. z. sú riešené všetky úlohy v oblasti krízového manažmentu, ktoré pre SR vyplývajú z jej členstva v medzinárodných organizáciách a teda aj plné zapojenie sa SR do systému reakcie NATO na krízu - NCRS *(NATO Crisis Response System).*

Úroveň spolupráce NATO a EÚ v oblasti krízového manažmentu na úrovni vojenských výborov (EUMC-MC) a vojenských štábov (EUMS-SHAPE) je v súčasnej dobe len na neformálnej úrovni. Nedostatočné sa v oblasti krízového manažmentu javí aj využívanie Fóra zasadnutí skupiny pre spôsobilosti EÚ a NATO *(NATO-EU Capability Group)*. Aj napriek uvedeným snahám **spolupráca medzi NATO a EÚ dlhodobo stagnuje.**[5] Politický dialóg je výlučne doménou rokovaní Severoatlantickej rady NATO a Politického bezpečnostného výboru EÚ. Aj tieto rokovania boli na niekoľko rokov prerušené. Je to obrovská škoda a premárnená šanca a má aj ekonomický aspekt. Európsky obranný a vesmírny priemysel vytvára hodnotu okolo 172 miliárd eur ročne. Je to 734-tisíc priamych pracovných miest a ďalších viac ako 90-tisíc, ktoré sú na to nadviazané nepriamo.[6]

Aj z týchto dôvodov je nutné v oblastiach krízového manažmentu EÚ a NATO hľadať prieniky ich záujmov. Bázou by mala byť Európska Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku EGS - *(European Global Strategy).*

Východiskom pre tvorbu EGS je dokument VP EÚ z júna 2015 "*The EU in a Changing Global Environment - a more connected, contested and complex world*" a troch „C“:

1. zapojenie sa do viac prepojeného sveta **(*connected*)**: uzavretie sa v prepojenom svete znemožňuje čeliť hrozbám a výzvam.
2. zodpovednosť v dravom svete **(*contested*)**: preferuje prístup ku konfliktom zameraný na podporu miestnych a regionálnych iniciatív, na úkor direktívneho prístupu zhora nadol.
3. spolupráca v komplexnom svete **(*complex*)**: nutnosť spolupracovať s ostatnými aktérmi (bilaterálne, s medzinárodnými a regionálnymi organizáciami, s občianskou spoločnosťou a súkromným sektorom).
4. pridaná hodnota EÚ **(*value added*)**: EÚ by mala mať v SZBP rovnaké ciele ako členské štáty, zvlášť keď uznávajú, že nemôžu dosiahnuť požadované výsledky.

Prijatie EGS sa pripravuje počas slovenského predsedníctva EK pravdepodobne 9.-10.6.2016 (Amsterdam).

Cieľom krízového manažmentu EGS teda bude kreovať EÚ ako globálneho hráča a stanoviť jej ambície voči veľmociam USA - RUSKO - ČÍNA. Z vojensko-politického hľadiska pôjde o prehodnotenie súčasných Vojenských cieľov **HLG-2010** *(Headline Goal 2010)* - boli schválené v roku 2004 (tzn.60.000 vojakov EÚ)... . Z bezpečnostno-politického hľadiska pôjde o 17 opatrení, ktoré boli schválené na Summite štátov strednej EÚ v Bukurešti ako odpoveď na fenomén nelegálnej migrácie. Tento fenomén považuje EÚ za prioritný problém, ktorý je nevyhnutné riešiť na báze komplexného prístupu, kde vojenská podpora je iba parciálnou časťou očakávaného efektu. Riešením je zdieľanie skúseností z operačného pôsobenia EUNAVFOR ATALANTA s EUROPOL a EUROJUST

[5] Zdroj: SD-NATO
[6] Zdroj: Igor Merheima-EYR - Kentská univerzita

Európsky parlament konštatuje nedostatočnú schopnosť EÚ reagovať na medzinárodné krízy včasným a účinným spôsobom.[7]

VOJENSKO - BEZPEČNOSTNÉ VÝCHODISKÁ

Agenda EÚ je v oblasti krízového manažmentu presýtená prezentáciami a agendou bez skutočnej pridanej hodnoty. Podľa draftu - **SPR** *(Single progres report)*: „Prehľad o Hlavných vojenských cieľoch" a Katalógu požiadaviek RC05 - /ČK odmietajú prevziať úlohu vedúcej krajiny v kreovaní EGS a preferujú *Brussels - based* prístup. **V súlade s HLG 2010** sa v EÚ pripravuje 5 operačných scenárov **RPAS** a trinásť kľúčových projektov **EDA.**

CDA - (*Comprehensive Defence Aproach)* - komplexný prístup = dlhodobo budovaný koncept ako reakcia na **HT** - Hybridné hrozby *(Hybrid Threat)* ako syntéza dostupných nástrojov s cieľom odstrašiť útočníka. V oblasti krízového manažmentu vytvoriť 5kľúčových úloh - **FFT**: 1) Identifikácia hrozieb; 2) Identifikácia zraniteľných miest; 3) Budovanie odolností členských krajín EÚ; 4) Odstrašovacie opatrenia a 5) Adekvátna reakcia na HT. Kreovanie stratégie EÚ na vzdorovanie hrozbám.

Slovenská bezpečnostná kampaň

Jedným z najdôležitejších cieľov OS SR vo výcvikovom roku 2015 je dosiahnutie pripravenosti jednotiek deklarovaných pre V4 EU BG na plnenie úloh v celom spektre operácií medzinárodného krízového manažmentu vo vzdialenosti do 6000 km od Bruselu.

Členské krajiny V4 - SR, POL, CZE a HU, pristúpili na spoločných rokovaniach na požiadavku vytvoriť BG - *(Beatle Group)* bojovú skupinu EÚ s pohotovosťou od 1.1.2016 do 30.6.2016. Vedúcou krajinou v plnení tohto cieľa a záväzku V4 je POL. V POL - Krakow/Drawsko-Pomorie boli tiež na cvičení Common CHALLENGE Ex2015 precvičené postupy *Battle RYTHM* - prevencia eskalácie konfliktu POL+CZE+HUN+UKR s Certifikáciou EU BG V4 a integráciou do CMO - krízových operácií EÚ.

Základom procesu tvorby síl *(Forces Generation Process)* je rotačný princíp, avšak kombinovaný s neplánovaným doplňovaním tzv. „ad hoc", čo EU zaručuje maximálnu flexibilitu v reakcii na čo najširšie spektrum rizík. Výsledkom je definovanie požadovaných spôsobilostí *(Combined Joint Statement of Requirements - CJSOR)* a poskytnutie jednotiek a spôsobilostí pre rotáciu V4 EU BG na plánované obdobie.

Jednotky deklarované pre V4 EU BG podľa štandardizovaných operačných postupov **SOP** *(Standard Operating Procedures) v* súčasnej dobe plnia úlohy v 3.etape a po splnení úloh nadnárodnej certifikácie budú deklarované jednotky pre V4 EU BG plniť úlohy STAND-BY režimu v termíne od 1. januára 2016 do 30. júna 2016. [8]

Krízová reakcia BR SR a silových rezortov

MV SR: HRAD - vytvorenie 300 člennej zahraničnej policajnej jednotky
- 50 príslušníkov MV SR na HU-SRB hranice
- 20 príslušníkov MV SR na SLOVINSKÉ hranice
- Posilnenie LYNX 106 PO + 1čata, AT jednotiek v rámci SIS, PZ a NAKA.

MO SR: Posilnenie 5.pluku špec. určenia ŽILINA + 1prápor.
- 21 vojakov na cvičení **BALATON 2015** zamerané na zladenie OS V4 pre prípad reálnej potreby nasadenia OS pri zvládnutí/riešení migračnej krízy podľa **SOP.**

Spoločné cvičenie MV a MO - **ATLAS** Common CHALLENGE 13, spoločné cvičenie policajtov, vojakov a hasičov v 11 okresoch na 126 kontrolných monitorovacích bodoch. Do zmiešaných hliadok s príslušníkmi policajného zboru bolo zaradených 119 vojakov s piatimi

7 Návrh uznesenia európskeho parlamentu o vojenských štruktúrach EÚ: súčasný stav a vyhliadky do budúcnosti (2319(ini) Dostupné na internete: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0205+0+DOC+XML+V0//SK#title1

8 VePS-445-39/2015-OdOP - Informácia o aktuálnom stave prípravy deklarovaných síl OS SR pre V4 EU BG

vojenskými policajtmi. Cieľom cvičenia bolo preveriť reakčný čas ako aj zladiť postupy medzi zložkami oboch rezortov. V roku 2014 v kontexte ukrajinskej krízy - v rámci cvičenia Nový **HORIZONT** ozbrojené zložky nacvičovali zvládnutie problematických situácií, ktoré môžu nastať. Vybrané činnosti systému NCRS boli precvičené na cvičení Zelená **VLNA.**

Hrozby, ktorým budú OS SR pravdepodobne čeliť aj v roku 2016 budú odvodené od hrozieb identifikovaných NATO/EÚ. Naďalej je potrebné udržiavať ich schopnosť reagovať na ohrozenia nevojenského charakteru na našom území, predovšetkým ako podpora orgánom verejnej moci pri krízových situáciách spôsobených živelnými pohromami, technologickými haváriami, sociálnymi a etnickými nepokojmi alebo ako dôsledok ilegálnej migrácie či pandemického šírenia chorôb. Po útokoch v Paríži v roku 2015 nie je možné vylúčiť ani podporu civilným, či bezpečnostným zložkám pri riešení krízovej situácie, v súvislosti s terorizmom. Stupeň ohrozenia TESSOC *(Terrorism, Espionage, Subversion, Sabotage, Organised Crime)* na území SR je hodnotený ako nízky. Avšak nie je možné vylúčiť záujem cudzích spravodajských služieb o získavanie detailných informácií o aktuálnej činnosti a pohybe jednotiek OS SR, ako aj o ich komplexnom stave a bojovej pripravenosti. [9]

Rozhodujúce úlohy OS SR na rok 2016 sú[14]:

1. udržať dosiahnutú pripravenosť a rozvíjať spôsobilosti jednotiek OS SR na zabezpečenie obrany SR a úloh splnených so zabezpečením kolektívnej obrany členských krajín NATO, EÚ a na plnenie úloh vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv (OSN, OBSE a iné);
2. splniť úlohy NATINAMDS v plnom rozsahu vyčlenenými prostriedkami VzS OS SR;
3. zabezpečiť výcvik a udržanie vyčlenených príspevkov OS SR v operáciách MKM;
4. udržať deklarované pozemné úlohové zoskupenie síl pre špeciálne operácie (SOLTG) v Stand-Up NRF-2017 (IFFG-45) a vykonať záverečnú certifikáciu pre NRF-2017;
5. vykonať výcvik multifunkčnej roty RCHBO a chemického laboratória pre NRF-2018;
6. udržať v požadovanom stupni pohotovosti vyčlenené sily a prostriedky vyčlenené do V4 BG EÚ počas jej doby pohotovosti v prvom polroku roka 2016;
7. splniť úlohy SK PRES 2016;
8. pripraviť a nasadiť spôsobilosť HUMINT do operácie ALTHEA (2. polrok 2016);
9. udržať národný cieľ - mechanizovaná práporová skupina v silách vysokej pripravenosti;
10. udržiavať v požadovanom stupni operačnej pripravenosti vyčlenené sily a prostriedky na plnenie asistenčných úloh a domáceho krízového manažmentu;
11. dosiahnuť plnú operačnú pripravenosť SVK NFIU do konca roka 2016;
12. dosiahnuť počiatočnú operačnú pripravenosť národného cieľa - mechanizovaná brigáda;
13. dosiahnuť plnú operačnú pripravenosť Národných cieľov 2013 (NATO) a Headline Goals (EU) HLG-2010.

Tabuľka 1 Rozhodujúce aktivity OS SR v roku 2016

V roku 2016 OS SR očakávame tieto dôležité cvičenia s účasťou jednotiek MKM:		
EU MILEX	máj 2016	Cvičenie v rámci bezpečnostnej štruktúry EÚ
Crisis Management Exercise CMX-2016	9.-17.3.2016	Cieľ upevniť partnerstvo EÚ-NATO
ANAKONDA 2016	8.-18.6.2016	Medzinárodné cvičenie NATO
Toxic VALEY (TOVY 16)	5.-18.9.2016	Štandardy NATO AEP-66
Trial MACE (TRIME 16)		Interoperabilita PVO s NATO
Slovenský štít 2016 Slovak SHIELDS 16	september 2016	Rozhodujúca národná certifikačná aktivita OS SR

[9] Draft Smernice o príprave OS SR vo výcvikovom roku 2016

Základný výcvikový pilier VR 2016 bude séria cvičení vykonaných na strategickom, operačnom a taktickom stupni, ktorej spoločný scenár bude precvičenie úloh na zabezpečenie obrany a bezpečnosti SR pod spoločným označením Slovenský Štít 2016.

V oblasti bilaterálnej spolupráce ozbrojených síl a ozbrojených zložiek

OS SR budú naďalej využívať budovanie vzájomných vzťahov s partnerskými krajinami s cieľom udržať a prehĺbiť vzájomnú spoluprácu v oblasti rozvoja vojenských spôsobilostí, medzinárodného krízového manažmentu, výcviku a vzdelávania na princípe vzájomnej výhodnosti. *V širšom transatlantickom geopolitickom priestore* medzinárodnú vojenskú spoluprácu orientovať na udržanie a posilňovanie vzťahov s USA, ako hlavným strategickým partnerom. V širšom európskom geopolitickom priestore spolupracovať s krajinami Weimarskej trojky (DEU, FRA, POL) a GBR najmä v oblasti vzdelávania a výcviku. *V užšom stredoeurópskom geopolitickom priestore* sa zamerať na rozvoj a posilňovanie vojenskej spolupráce s historicky a kultúrne blízkymi partnermi, ako sú krajiny V4, Rakúsko, Ukrajina a krajiny Balkánu.

Úspešnosť boja proti terorizmu je podmienená včasnou identifikáciou podozrivých aktivít a efektívnou a flexibilnou spoluprácou medzi bezpečnostnými zložkami v krajine, ako aj medzinárodnou spoluprácou spočívajúcou z veľkej časti v rýchlej **výmene spravodajských informácií**. Najdôležitejším nástrojom boja proti terorizmu a radikalizácii je však **prevencia** a s ňou súvisiace aktivity, do ktorých je potrebné zapojiť široké spektrum spoločnosti a inštitúcií. **Represívna a sankčná zložka** boja proti terorizmu nepochybne napomáha napĺňať základný cieľ, ktorým je ochrana jednotlivca a spoločnosti.

V oblasti Trestného práva: 1) Predĺženie lehoty obmedzenia osobnej slobody bez rozhodnutia súdu; 2) Rozšírenie pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu a Úradu špeciálnej prokuratúry; 3) Rozhodovanie vo väzobných veciach; 4) Monitorovanie telefonickej komunikácie odsúdených a obvinených; 5) Rozšírenie trestnej zodpovednosti právnických osôb; 6) Obligatórne prepadnutie majetku; 7) Zmena trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny na obzvlášť závažný zločin; 8) Využitie inštitútov dočasného odloženia vznesenia obvinenia, zastavenia trestného stíhania, podmienečného zastavenia trestného stíhania spolupracujúceho obvineného a prerušenia trestného stíhania; 9) Ochrana svedka; 10) Rozšírenie možnosti využitia agenta; 11) Obligatórne zadržanie podozrivého; 12) Rozšíriť možnosti zhabania veci; 13) Rozšíriť možnosti využitia videokonferencie pri výsluchu svedka; 14) Prehodnotenie úpravy prípravného konania.

V oblasti pôsobnosti Policajného zboru: 15) Rozšírenie oprávnenia požadovať vysvetlenie; 16) Rozšírenie dôvodov zaistenia osôb; 17) Rozhodovanie o zaistení; 18) Predĺženie lehoty zaistenia; 19) Rozšírenie oprávnenia na prehliadku dopravného prostriedku; 20) Zisťovanie bezpečnosti v hromadnej doprave; 21) Uzatvorenie verejne prístupných miest; 22) Posilnenie oprávnení pri odhaľovaní financovania terorizmu; 23) Rozšírenie možností použitia ITP; 24) Rozšírenie použitia zásahovej výbušky; 25) Rozšírenie použitia špeciálneho streliva a špeciálnych donucovacích prostriedkov; 26) Používanie ochrannej kukly; 27) Precizovanie úpravy výmeny informácií; 28) *Rozšírenie okruhu ustanovení, ktoré sa primerane použijú na profesionálnych vojakov, vojakov mimoriadnej služby a príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže vyčlenených na plnenie úloh Policajného zboru*; 29) Rozšírenie použitia údajov o telekomunikačnej prevádzke; 30) Rozšírenie medzinárodnej policajnej spolupráce; 31) Predĺženie lehoty zdržania neobvyklej obchodnej operácie; 32) Zhromažďovanie občanov; 33) Pobyt cudzincov.

V oblasti pôsobnosti Spravodajských služieb: 34) Zvýšenie technických spôsobilostí spravodajských služieb - identifikovanie objektu spravodajského záujmu v rámci elektronických komunikácií; 35) Zvýšenie technických spôsobilostí spravodajských služieb - ochrana kyberpriestoru; 36) Zvýšenie technických spôsobilostí spravodajských služieb - povinná spolupráca; 37) Používanie legalizačných dokumentov; 38) Zavedenie inštitútu operatívnej previerky; 39) Zavedenie inštitútu predstieraného prevodu veci a zámeny veci; 40) Rozšírenie informačných zdrojov; 41) Preventívne opatrenia v oblasti elektronických komunikácií; 42)

Preventívne opatrenia v oblasti cestovných dokladov; 43) Úprava príslušnosti súdov na vydávanie súhlasu s použitím ITP; 44) *Zmeny v oblasti pôsobnosti a úloh spravodajských služieb; 45) Zmeny v oblasti* riadenia *a organizácie Vojenského spravodajstva; 46*) Zmeny v oblasti oprávnení na používanie osobitných prostriedkov vojenským spravodajstvom; 47) Zmeny v oblasti oprávnení na používanie osobitných oprávnení; 48) Zaviesť osobitný režim daňovej povinnosti; 49) Zaviesť osobitné spôsoby vykazovania údajov.

Strednodobé a dlhodobé opatrenia:

50. analyzovať potrebu novelizácie ústavného zákona č. 227/2002 Z. z., a to v časti, ktorá upravuje rozsah obmedzenia základných práv a slobôd v období výnimočného stavu,

51. *prehodnotiť mechanizmus vyčlenenia profesionálnych vojakov na plnenie úloh Policajného zboru* podľa § 70 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov za účelom zrýchlenia alebo zjednodušenia rozhodovacieho procesu v *súvislosti s nasadzovaním príslušníkov ozbrojených síl SR vrátane príslušníkov Vojenskej polície na boj proti terorizmu,*

52. zvážiť eventualitu *umožniť vláde SR aj v stave bezpečnosti rozhodnúť o použití ozbrojených síl SR v boji proti terorizmu nad rámec možnosti vyčleňovania profesionálnych vojakov v prospech Policajného zboru* (§ 70 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z.), a *to nasadením spôsobilostí organických jednotiek ozbrojených síl SR spoločne s Policajným zborom,*

53. prehodnotiť úlohy Vojenskej polície v oblasti boja proti terorizmu,

54. riešiť problémy s vykonávaním medzinárodných sankcií (zmrazovanie finančných prostriedkov teroristov určených na financovanie terorizmu),

55. zriadiť orgán (alebo opatriť existujúci orgán príslušnými právomocami), ktorý by mal v portfóliu rozhodovanie o zaradení osoby na zoznam osôb, ktorým sa zmrazí majetok, prepadne majetok určený na financovanie terorizmu, hnuteľný aj nehnuteľný

56. navrhnúť skrátenie lehoty na rozhodnutie o zaistení a zefektívniť zaistenie prostriedkov určených na financovanie terorizmu, umožniť vydať zákaz nakladania s nehnuteľným majetkom a urýchlený zápis súdneho rozhodnutia aj do katastra nehnuteľností,

57. zabezpečiť možnosť zmraziť finančné prostriedky na účtoch v bankách alebo hnuteľný či nehnuteľný majetok do 3 dní od vyhlásenia rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN

58. vytvoriť systém, v rámci ktorého by bolo možné napadnúť rozhodnutie o zmrazení a rozhodnúť o "odmrazení" resp. navrátení fin. prostriedkov, opätovnom obnovení možnosti nakladania s hnuteľnými aj nehnuteľnými vecami (ak sa osoba dostane na zoznam BR OSN, neexistuje systém, ako by bola zo zoznamu vyčiarknutá, resp. ako by preukázala, že napr. ide o inú osobu - menovca, chyba v písaní, a pod.),

59. zaviesť systém finančného vyšetrovania (pri odhaľovaní trestných činov financovania terorizmu a legalizácie príjmov z trestnej činnosti),

60. jednoznačne určiť orgán, ktorý bude spravovať zaistený, zhabaný alebo prepadnutý majetok *(Asset Management Office, Asset Recovery Office),*

61. v nadväznosti na judikatúru ESĽP a SD EÚ a vývoj v EU v oblasti uchovávania údajov *(data retention*) zvážiť takú zmenu slovenského právneho poriadku (vrátane prípadnej ústavnej zmeny), ktorá by bola v súlade s našimi medzinárodnými záväzkami a súčasne by umožnila účinný boj proti terorizmu a organizovanému zločinu,

62. revidovať výhrady Slovenskej republiky k Dohovoru Rady Európy o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zaistení a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti a o financovaní terorizmu (Varšava 16. mája 2005, oznámenie č. 91/2009 Z. z.),

63. zaviesť možnosti vytvorenia a využitia krycieho subjektu pre účely trestného konania pri trestnom čine terorizmu a súvisiacich foriem a pri trestných činoch spáchaných nebezpečným zoskupením,

64. analyzovať možnosti obmedzenia, resp. vylúčenia súdneho prieskumu rozhodnutí o neudelení azylu, pobytu, doplnkovej ochrany, štátneho občianstva, ktoré boli vydané z dôvodu, že osoba predstavuje nebezpečenstvo pre bezpečnosť štátu,
65. precizovať podmienky činnosti neziskových organizácií a občianskych združení (napr. predkladať správy o činnosti, zakázať šírenie myšlienok podporujúcich terorizmus, extrémizmus, rasovú alebo etnickú neznášanlivosť),
66. zriadiť v pôsobnosti Národnej banky Slovenska centrálny register bankových účtov
67. analyzovať možnosti zastavenia vyplácania sociálnych dávok pri tzv. navrátilcoch, verbovačoch a podporovateľoch teroristických skupín,
68. uložiť podozrivej osobe povinnosť nahlásiť miesto súčasného pobytu alebo povinnosť zotrvať na určitom mieste - napr. zmenou zákona č. 253/1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a zákona č. 404/2011 Z. z.,
69. prijatia opatrení na reguláciu pohybu rizikových osôb, ktoré sú súčasne štátnymi občanmi členských štátov EÚ v rámci Schengenského priestoru, napríklad odňatím ID. karty,
70. ustanoviť cudzincom, ktorí majú na území Slovenskej republiky trvalý pobyt alebo prechodný pobyt, alebo cudzincom, ktorým bol udelený azyl alebo doplnková ochrana, zákaz opustiť územie Slovenskej republiky, ak o tom rozhodne príslušný orgán,
71. ustanoviť vo vzťahu k občanom Slovenskej republiky a osobám, ktoré majú na území Slovenskej republiky trvalý pobyt alebo prechodný pobyt, povinnosť hlásiť vycestovanie do konfliktných oblastí, prípadne aj do krajín susediacich s týmito oblasťami,
72. ustanoviť inštitút preventívnej povahy, ktorý by umožňoval monitorovať pohyb osôb podozrivých z terorizmu, vrátane osôb, ktoré sa aktívne zúčastnili na konfliktoch v bojových zónach, napríklad formou elektronických náramkov, obdobne ako tomu je v prípade použitia elektronických náramkov počas domáceho väzenia,
73. z dôvodu nárastu hrozieb spôsobených prevádzkou lietadiel, vrátane bezpilotných prostriedkov, posúdiť a preskúmať možnosť ustanoviť povinnosť pre právnické osoby poskytujúce vzdelávanie v oblasti civilného letectva (letecké školy) oznámiť spravodajským službám osobné údaje záujemcov o získanie oprávnenia viesť vzdušný dopravný prostriedok a povinnosť Dopravného úradu oznámiť údaje o držiteľovi osvedčenia o odbornej spôsobilosti,
74. navrhuje sa posúdiť a preskúmať možnosť na úrovni zákona uložiť povinnosť prepravným spoločnostiam (letecké, železničné, autobusové, nákladné) uchovávať údaje o prepravovaných osobách a o prepravovanom tovare, ktorý smeruje do konfliktných oblastí, resp. do krajín susediacich s týmito oblasťami, tieto uchovávať v centrálnej databáze, do ktorej budú mať prístup spravodajské služby a Policajný zbor,
75. analyzovať možnosti právnej úpravy tzv. citlivých informácií,
76. prehodnotiť komplexne právnu úpravu výkonu väzby a výkonu trestu v prípade obvinených a odsúdených v prípade trestných činov terorizmu.[10]

„Z hľadiska zhodnotenia súčasnej právnej úpravy v oblasti boja proti terorizmu je potrebné uviesť, že táto právna úprava zodpovedá historickým okolnostiam jej prijímania, t.j. reflektuje stav a vývoj aktuálny v čase jej prijímania. Tak ako je nezastaviteľný vývoj vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti, je nevyhnutné, aby právna úprava vytvárajúca legálne rámce boja proti terorizmu reflektovala aktuálne vývojové trendy, a to najmä v oblasti preventívneho pôsobenia. **Z tohto pohľadu možno súčasnú právnu úpravu vyhodnotiť ako nevyhovujúcu.**“

Z uvedeného vyplýva, že je naďalej potrebne udržať nevyhnutné sily a spôsobilosti ozbrojených síl SR na úrovni pripravenosti umožňujúcej splniť úlohy krízového manažmentu vrátané pripravenosti veliteľstiev a štábov riadiť ich použitie v rozsahu situačných plánov na podporu organov verejnej moci pri riešení krízových situácii.

[10] 85. zasadanie BR SR materiál: *„Návrh - legislatívny zámer opatrení v oblasti boja proti terorizmu“*

V oblasti pôsobnosti ozbrojených síl je nutné zvládnuť tieto rozhodujúce úlohy:
a) Príprava veliteľov a štábov na riešenie krízových situácii: Vykonanie nácviku so zameraním na riešenie krízových situácii na území SR;
b) Príprava OS SR na plnenie úloh v rámci riešenia krízových situácii na území SR:
1. Hrozba vzniku vnútorných nepokojov ohrozujúcich verejný poriadok a bezpečnosť štátu: potlačenie davu a vzbúrencov, vytvorenie kontrolných bodov, kontrola vstupu a výstupu;
2. Hrozba vykonania teroristických útokov: vytvorenie kontrolných a prepúšťacích bodov, činnosť strážnej jednotky pri kontrole vstupu osôb a techniky, činnosť strážnej jednotky pri napadnutí, samovražednom útočníkovi a zistení výbušného - nástražného systému, vykonanie výcviku v sebaobrane a použitie donucovacích prostriedkov, prieskum a monitorovanie, podávanie hlásení, analýza a distribúcia informácii, ženijná podpora (C-IED, EOR, EOD);
3. Hrozba hromadnej migrácie osôb: vytvorenie kontrolných a prepúšťacích bodov na trasách migrácie osôb, vytvorenie záchytných táborov, potlačenie davu a vzbúrencov;
4. Hrozba vzniku živelných pohrôm (povodne a záplavy): súčinnosť s bezpečnostnou radou obvodu, výcvik v uväzovaní a istení lanom pri prácach na hrádzach rozvodnených tokov, postupy pri vrecovaní a spevňovaní hrádzi, činnosť jednotiek pri vyslobodzovaní vozidiel a osôb pri havárii a poruche, nácvik evakuačných a záchranných prac, zabezpečenia náhradného zásobovania, odstraňovania následkov povodni a zaplav, manuálnych prac pri spevňovaní ochranných hrádzi, poskytovanie prvej pomoci a záchrana topiacich sa ľudí;
5. Hrozba vzniku a pôsobenia havárii a katastrof:
a) pre všetky jednotky: používanie prostriedkov na individuálnu ochranu, činnosť jednotiek pri vyslobodzovaní vozidiel a osôb pri havárii a poruche;
b) pre chemické odbornosti: určiť prítomnosť a charakter priemyselných škodlivín a splodín pri horení nebezpečných a toxických látok, okamžite a správne vykonať činnosť na varovanie
6. Lesné požiare: nácvik evakuačných, záchranných prac, odstraňovania následkov požiaru;
7. Hrozba rozsiahlej epidémie osôb, pandémie a epizootie zvierat:
a) pre všetky jednotky: uzatváranie ohnísk nákazy a izolácia osôb, vytvorenie kontrolných a prepúšťacích bodov, kontrola vstupu a výstupu z ohniska nákazy, činnosť hliadky pri hliadkovaní v okolí ohniska nákazy, zabezpečenie dopravy a eskortovania liečiv, zdravotníckeho materiálu a humanitárnej pomoci, používanie prostriedkov na IPCHO.
B. pre ženijné a chemické odbornosti: hygienická očista osôb a dezinfekcia, dezinsekcia a deratizácia terénu, budov a materiálu, asistencia pri likvidácii nakazených živočíchov,

Príprava a reakcia na krízové situácie sú založené na prísne logickom zvážení všetkých možných udalostí a príhod, ich komplikácií a rozmanitých kombinácií tých najneočakávanejších nepríjemností a obsahujú presný a podrobný opis akcií a činností, ktoré treba v takejto situácii vykonať. „Krízový manuál je víziou najhoršieho - je rukoväťou na riadenie nepredstaviteľného. Úlohu manažérov za takýchto podmienok výborne vystihuje táto myšlienka: „Manažéri musia predvídať nepredvídateľné a byť pripravení na situáciu, keď sa pritrafí.“[11]

V oblasti pôsobnosti Integrovaného záchranného systému majú osobitné postavenie útvary Policajného zboru, ktoré sa podieľajú na poskytovaní bezodkladnej pomoci v tiesni v rozsahu úloh Policajného zboru. V rámci integrovaného záchranného systému pôsobia aj právnické osoby, občianske združenia a organizácie, ktoré sa zaoberajú poskytovaním pomoci, záchranárskymi činnosťami alebo humanitnou činnosťou ako ostatné záchranné zložky.

Základom organizačnej infraštruktúry integrovaného záchranného systému sú koordinačné strediská integrovaného záchranného systému na obvodných úradoch v sídle kraja. Ich prioritnou úlohou je koordinácia činností účastníkov integrovaného záchranného systému pôsobiacich v územnej pôsobnosti kraja pri poskytovaní pomoci v tiesni.

[11] MAGGART, L.: Bowater Incorporated - A Lesson in Crisis Communication. PR Quart., 39, 1994, No. 3, p. 29.

Činnosť koordinačných stredísk integrovaného záchranného systému personálne zabezpečujú operátori - zástupcovia Hasičského a záchranného zboru, záchrannej zdravotnej služby a zamestnanci obvodného úradu v sídle kraja. Z technického hľadiska sú koordinačné strediská vybavené systémom podpory riadenia a spracovania informácií v komunikačnej a informačnej infraštruktúre integrovaného záchranného systému, ktorý umožňuje spracovanie tiesňového volania, vrátane identifikácie volajúcej stanice a lokalizácie volajúceho. Odborná príprava operátorov koordinačných stredísk integrovaného záchranného systému je orientovaná tak, aby boli schopní zabezpečiť pre postihnutých adekvátnu odbornú a najmä rýchlu pomoc.

Základným krízovým manuálom a osobitným zákonom na tomto úseku je zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu. Pravna úprava v tomto zákone nadväzuje na právnu úpravu bezpečnosti a krízového riadenia, upravenú v ústavnom zákone č. 227/2002 Z. z. Zákon je v podrobnostiach ďalej rozpracovaný predovšetkým v zákone č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme, č. 261/2002 Z. z. o prevencii závažných priemyselných havárii. V súvislosti so zákonom o krízovom riadení a možnosťou použitia ozbrojených síl SR na riešenie krízových situácii nevojenského charakteru je potreba sa zaoberať zákonom č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a zákonom č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Ozbrojene sily sa musia prispôsobiť novému bezpečnostnému prostrediu. Do popredia sa dostavajú nevojenské operácie vykonávané napríklad aj v rámci humanitárnych a záchranných misii, mierových misii a krízového manažmentu.

Pomoc ozbrojených síl SR na území SR vychádza zo zásady subsidiarity, to znamená, že ich pomoc je možná až vtedy, keď ostatná pomoc nepostačuje. Rozhodnutie, či o tuto pomoc požiadať, prináleží výhradné štátnym organom, obciam a vyšším územným celkom.

Nasadenie vojakov ozbrojených síl na riešenie krízových situácii v Slovenskej republike mimo vojny a vojnového stavu nesie so sebou zvýšenie nákladov. V zásade možno povedať, že v zmysle platnej právnej úpravy platí pravidlo, že tieto náklady by mal niesť ten, na koho prospech boli ozbrojene sily nasadene. Toto potvrdzuje ustanovenie § 11 Krízového zákona. Realita je však taká, že sú hradene z rozpočtu Ministerstva obrany SR. Rovnako je do budúcnosti na zváženie, nakoľko je účelné nasadzovanie vojakov v prípadoch, kedy je rozsah mimoriadnej udalosti zvládnuteľný miestnym obyvateľstvom, pretože základným predpokladom na nasadenie je, že štátne a miestne organy a miestne obyvateľstvo nie je svojimi kapacitami schopne krízu zvládať.

Jednotky ozbrojených síl SR nie sú špecificky organizovane, cvičene, či materiálno-technicky vybavene na asistenčne úlohy, ale sú veľmi rýchlo schopne adaptovať sa na riešenie krízových situácii na podporu a pomoc civilným úradom. Majú funkčný systém velenia a riadenia, spoľahlivé komunikačne prostriedky a veľmi dobre vycvičene a vybavene jednotky, ktoré sú schopne pôsobiť v ťažkých podmienkach. V niektorých situáciách môžu predurčene jednotky prechádzať do asistenčných úloh následné po vykonaní inej činnosti. Postupy vykonania asistenčných úloh sú pritom zhodne s postupmi pri plnení stabilizačných aktivít platnými pre činnosť v rámci operácii NATO a EU.

Pôsobenie každej jednotky v každej asistenčnej úlohe bude vždy pod drobnohľadom mnohých záujmových skupín a môže mať neprimerane negatívny efekt na úspech jej činnosti. Preto sú vysoká disciplinovanosť, úroveň výcviku a úplné pochopenie úlohy nevyhnutne. Z toho vyplýva potreba vysokej prepracovanosti nariadenia (operačného rozkazu) pre asistenčnú úlohu a zároveň potreba uplatňovať nasledujúce požiadavky:

a) Koordinovať každú svoju činnosť s ostatnými účastníkmi operácie. Asistenčne úlohy sú výhradné vykonávané v súčinnosti s organmi verejnej moci a humanitárnymi organizáciami. Súčinnosť na zaistenie týchto úloh pri efektívnom a premyslenom využití dostupných zdrojov je podmienená nepretržitou komunikáciou a spojením so všetkými zainteresovanými organizáciami a precíznym vymedzením konkrétnej úlohy jednotkám.

b) Definovať kritéria úspešnosti. Pri vydávaní úlohy je nutne stanoviť objektívne kritéria úspešnosti jej splnenia. Zrozumiteľne a jasne kritéria úspešnosti sú podmienkou na kvalitne splnenie vytýčených úloh. Všetky opatrenia vyplývajú z konkrétnej situácie a musia byť priebežne prispôsobované meniacim sa podmienkam.
c) Zodpovednosť za asistenčnú úlohu odovzdať organom verejnej moci ihneď, ako to bude možne.

Záver

Z článku vyplýva, že východiská k tvorbe a realizácii akýchkoľvek krízových scenárov sú v rukách politicko–vojenských elít na strategickej úrovni (OSN - EÚ - NATO). Na operačnej a taktickej úrovni ide o prevahu v spravodajských a hybridných spôsobilostiach. Z celého uvedeného textu možno vyvodiť zaver, že úroveň plnenia úloh ozbrojenými silami SR v rámci operácii domáceho krízového manažmentu je do značnej miery závislá od úrovne súčinnosti s ostatnými organmi a organizáciami štátnej a verejnej správy.

Z hľadiska ozbrojených síl SR je potrebne vypracovanie spoločnej vojenskej doktríny asistenčných úloh ozbrojených síl SR, z hľadiska ostatných zainteresovaných štátnych a verejných organov a organizácii lepšie pochopenie úloh a možnosti ozbrojených síl SR v týchto operáciách a pravdepodobne aj novelizáciu čiastočne obsolentného legislatívneho základu týchto činnosti.

Odďaľovaním koncepčnej (doktrinálnej), systémovej (krízovej - plánovacej) obnovy a modernizácie kľúčovej techniky OS SR a síl MO sa odsúvajú aj schopnosti krízových manažmentov na všetkých úrovniach identifikovať, analyzovať, pripraviť a realizovať úlohy vyplývajúce im z krízových scenárov. Dochádza k degradácii a redukcii prípravy štátneho územia, objektov zvláštnej dôležitosti ale predovšetkým ľudského potenciálu na ozbrojený konflikt. Obrana a bezpečnosť nie sú zadarmo. Bezpečnosť štátu pritom nie je záležitosťou len rezortu obrany.

Strategické úlohy vyplývajúce z euroatlantickej orientácie Slovenskej republiky, jej medzinárodných záväzkov konkretizovaných v zameraním zahraničnej politiky SR a rozpracované programovým vyhlásením vlády SR predurčujú úlohy ústredným orgánom štátnej správy na poli krízového manažmentu.

Zámerom príspevku nebolo identifikovať, analyzovať a hodnotiť všetky prvky krízového riadenia v bezpečnostnom sektore alebo v spoločnosti. Jeho cieľom je pokus o komplexný pohľad na problematiku riešenia krízových scenárov krízovými manažérmi v systéme domáceho a medzinárodného krízového manažmentu.

Zoznam použitej literatúry

Analýza MV SR - KMCO-176-10/KM dostupná na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCEQFjAAahUKEwilzfTa2ZfJAhXDkiwKHVcCCUM&url=http%3A%2F%2Fwww.minv.sk%2F%3Fcivilnaochrana%26subor%3D51279&usg=AFQjCNG4FGJM13dRiV720oi_qoqna79ZvQ&bvm=bv.107467506,d.bGg

Draft Smernice o príprave OS SR vo výcvikovom roku 2016 - Dostupné na:

85. zasadanie BR SR materiál: „Návrh - legislatívny zámer opatrení v oblasti boja proti terorizmu“.

BERZINŠ, J. In: „Ruská vojna novej generácie na Ukrajine: Poznámky pre obrannú politiku Lotyšska“.

MAGGART, L.: Bowater Incorporated - A Lesson in Crisis Communication. PR Quart., 39, 1994, No. 3, p. 29.

Materiál ST 7632/15 EU-UN *Strategic Partnership on Peacekeeping and Crisis Management - Priorities 2015 - 2018* z 27.3.2015 v ktorom riaditeľstvo CMPD definuje kľúčové aspekty priorít spolupráce oboch organizácií .

Návrh uznesenia európskeho parlamentu o vojenských štruktúrach EÚ: súčasný stav a vyhliadky do budúcnosti (2319(ini) Dostupné na internete: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0205+0+DOC+XML+V0//SK#title1

VePS-445-39/2015-OdOP - Informácia o aktuálnom stave prípravy deklarovaných síl OS SR pre V4 EU BG

Zamerane zahraničnej politiky SR pre rok 2015 dostupné na internete: https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_16A59B91DCF4DF52C1257DB2005968D3_SK/$File/zameranie2015.pdf

Zdroj: Igor Merheima-EYR - Kentská univerzita

Zdroj: SD-NATO

Adresa
Ing. Ladislav ČERI, PhD.
Vojenská kancelária prezidenta SR
Štefánikova 2, 81 001 Bratislava

KRÍZOVÉ SCENÁRE HOSPODÁRSKEJ MOBILIZÁCIE

Jaroslava DEMČÁKOVÁ

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *Spoločnosť už od nepamäti bola nútená odolávať mnohým negatívnym situáciám a taktiež na ne primerane reagovať. Išlo o vojenské ale aj nevojenské prípady, ktoré ohrozovali, eventuálne mohli ohrozovať životy občanov. Tieto negatíva sa však odzrkadlili na množstve nadobudnutých skúseností, ktoré následne boli impulzom, aby sa zrealizovali isté aktivity a opatrenia so zámerom prekonať krízové situácie či preklenúť prežitie obyvateľstva v tomto období. Pojem krízový scenár sa vymedzuje ako zovšeobecnené poznanie z rozvoja, priebehu a skúsenosti z krízy, udalosti, ktorá mala negatívny dopad na spoločnosť, predovšetkým na ľudské životy, hodnoty občanov, infraštruktúru, rozvoj a bezpečnosť spoločnosti a to v podobe rozpracovaných návrhov.*

Kľúčové slová: *krízové situácie, krízový manažment, krízové scenáre, hospodárska mobilizácia.*

Abstract: *The society has been forced to withstand many adverse situations, as well as provide an adequate response to them since time immemorial. It was the military but also non-military situations that endangered and possibly could endanger the lives of citizens. However, these negatives reflected on the level of experience gained, which were the motive to implement certain activities and measures aiming to overcome the crisis and to bridge the survival of the population in this period. The concept of a crisis scenario is defined as a generalized knowledge of the development, progress and experience of the crisis, or event that had a negative impact on society, especially on human lives, citizen values, infrastructure, development and security of the society. It is prepared in the form of elaborative proposals.*

Key words: *crisis situations, crisis management, crisis plans, economic mobilization.*

ÚVOD

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že pre vyriešenie problému je nutná predovšetkým analýza problému, zmiernenie jeho negatívnych dopadov a taktiež v neposlednom rade je dôležité poznať čo je v podstate problém a do akej miery je situácia negatívna.

Nadobudnuté skúsenosti z kríz výrazne napomohli pri úspešnom zvládnutí a zmiernení negatívnych dopadov, ich predchádzaní a prípadne odvrátení. Prostriedkami pre spoznanie problému boli rôzne aktivity či opatrenia (napríklad systém varovania, monitoringy, systém vyrozumenia, zabezpečenie spôsobilých síl a prostriedkov na odstránenie, odvrátenie krízových situácií, príprava osôb na negatívne dopady negatívnych prípadov a podobne).

Krízové situácie sú neoddeliteľnou časťou interakcie človeka a spoločnosti a ich zložitého a na druhej strane dynamického vzťahu. Taktiež sú súčasťou interakcie spoločnosti a prírodného prostredia, infraštruktúry, prírody a podobne. Krízové situácie sa považujú za dôsledok negatívnych udalostí, ktoré sa neočakávali, aktivizovaného rizika z nevojenských a vojenských zdrojov ohrozenia, ktoré sú príznačné svojim neželaným dopadom na život spoločnosti a taktiež osôb, negatívnym vplyvom na bezpečnostné a iné chránené záujmy človeka aj celej spoločnosti.

Vznik krízových situácií sa ovplyvniť nedá. Tie v minulosti vznikali, v súčasnosti vznikajú a dozaista budú aj naďalej. Zámerom človeka je vytvárať rozličné prostriedky, nástroje, prípadne vykonávať také opatrenia, ktoré by viedli k ich predchádzaniu, či k včasnému a účinnému reagovaniu na takýto druh krízy. Zo všeobecného hľadiska môžeme povedať, že menej nákladná je prevencia ako riešenie negatívnej udalosti. V tomto prípade sú dôležité scenáre krízy, ktoré sa považujú za nevyhnutný ochranný a prevenčný prostriedok pred rôznymi ohrozeniami.

Krízové scenáre v systéme prípravy na krízovú situáciu

Postupom času si ľudia vytvorili určité prostriedky, ktorými je možné reagovať na ohrozenia a krízové situácie čím sa následne týmto spôsobom vytvoril krízový manažment. Krízové situácie,

ktoré sa týkajú sociálnych systémov a aj človeka, disponujú základnými a jedinečnými črtami a charakteristikami. S prienikom vedy do podstaty zdrojov hrozieb a krízových situácií, sa schémy, ktoré sú často krát až mystické, transformovali a spojili do kvalitatívne vyššieho vyjadrenia poznania ohrození a taktiež krízových situácií čím získali tak prvky a atribúty krízových scenárov.[1]

Krízový scenár je dokument, ktorý je priehľadného a písomného charakteru. Opisuje eventuálne krízové situácie a ich priebeh v čase a priestore. Na základe tejto definície je možné vyvodiť, že je to dokument, ktorý iba opisuje krízové situácie.[2]

Dôležitosť krízových scenárov je ešte viac dôležitá v oblasti verejnej správy, predovšetkým v miestnej úrovni. Práve obce sú tie, ktoré majú chrániť svojich občanov pred eventuálnymi hrozbami.

V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že kým v procesoch prírodného a technického charakteru je možné vykonávať rozličné testovanie či experimentovanie, v rámci bezpečnosti spoločnosti, krajín či jednotlivcov je takéto testovanie rizikové a do určitej miery je obmedzené. Práve tu sa ešte viac zdôrazňuje potreba krízových scenárov ich aplikácia v rámci celého krízového manažmentu. [3]

Krízové scenáre sú špecifické nasledovnými črtami:

- Prevenčné kroky sú účinnejšie v každej oblasti ako riešenie vzniknutého problému či negatívnej mimoriadnej udalosti. Z tohto dôvodu sú krízové scenáre relatívne nenáročný nástroj z pohľadu finančných a materiálnych nákladov ale tiež úspešný prostriedok slúžiaci na to, aby sa úspešne zvládlo negatívne pôsobenie kríz, zvládla sa ochrana života, zdravia a majetku ľudí a z globálneho hľadiska sa ochránilo životné prostredie a bezpečnostné záujmy.
- Krízové scenáre sa chápu ako výsledok poznania spoločnosti, že na eventuálne hrozby je dôležité sa pripraviť a následne vykonať čo najviac opatrení a aktivít, aby sa zmiernili a odstránili dopady krízy.
- Krízové scenáre predstavujú aj alternatívu vývoja a popisu udalosti, ktorá už bola (prostredníctvom skúsenosti), ale aj možných pravdepodobných krízových situácii.
- Vo väčšine prípadov sa v krízových scenároch využíva určitá miera neurčitosti, ktorá sa však akceptuje. Je to preto, že každá udalosť, kríza, situácia je jedinečná, individuálna a neopakovateľná a to z hľadiska priebehu, vývoja krízy, dopadov ale aj budúceho vývoja po samotnom ukončení krízy.[4]

Aj na základe vyššie uvedeného môžeme povedať, že samotný pojem krízový scenár sa vymedzuje ako zovšeobecnené poznanie z rozvoja, priebehu a skúsenosti z krízy, udalosti, ktorá mala negatívny dopad na spoločnosť, predovšetkým na ľudské životy, hodnoty občanov, infraštruktúru, rozvoj a bezpečnosť spoločnosti a to v podobe rozpracovaných návrhov.

Kvalitatívne scenáre predstavujú dlho dobejšiu vývojovú víziu, zvyčajne vo forme slovných popisov. Zámerom vytvárania týchto scenárov nie je ich bezprostredné využitie ako podpory rozhodovania počas rizika a neistoty, ale najmä pomoc manažérom rozšíriť okruh myslenia.[5]

Na druhej strane kvantitatívne scenáre predstavujú vzájomnú konzistentnú kombináciu hodnôt kľúčových rizikových faktorov, teda kombináciu, ktorej základom sú všeobecné a konzistentné

[1] BLAŽEK, V., KELEMEN, M., ANDRASSY, V. 2013. Východiská projektu medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy "Metodológia tvorby typových krízových manažérov na APA, AOS, VŠBM, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej Škole manažmentu, marketing a cudzích jazykov v Katowiciach" In Medzinárodná vedecká konferencia "Riešenie krízových situácii prostredníctvom simulačných technológii". s.18.

[2] SMEJKAL, V., RAIS, K. 2013. Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. Praha: Grada, 2013, s 483.

[3] BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS P. a kol.2012. Krízové scenáre. Bratislava: APZ, 2012, s. 13.

[4] BLAŽEK, V. 2012. Charakteristika vzniku, miesta a poslania krízových scenárov v krízovom manažmente verejnej správy In: Civilná ochrana, 2012. roč. 14, č. 5, s. 52.

[5] HNILICA, J., FOTR. J., 2009. Aplikovaná analýza rizika ve finančním managementu a investičním rozhodování. Praha: Grada, 2009, s. 59.

predpoklady. Ako nástroj zobrazenia kvantitatívnych scenárov sa využívajú zvyčajne pravdepodobnostné stromy.[6]

Každý krízový scenár je jedinečný, vzhľadom k tomu, že disponuje rozličnými úlohami alebo zámerom (berúc v úvahu jeho typ či charakter). Zo všeobecného hľadiska môžeme vymedziť spoločné úlohy a zámery krízového scenára, ktoré sa dajú klasifikovať do dvoch skupín a to teoretickej a praktickej.[7]

V rámci teoretickej roviny pôsobia nasledovné úlohy a zámery:

- transformácia nadobudnutých skúsenosti a empirických poznatkov do samotného vedeckého poznania,
- formulácia všeobecných princípov a charakteristík rizík, ohrození, kríz pre občana a celú spoločnosť,
- prispievanie k vytvoreniu základov bezpečnej teórie (metodológie, zákonov, predmetu poznania a podobne),
- predpovedanie rozličných variant o eventuálnom vývoji krízových situácií a taktiež identifikácia skutočností a potenciálnych dejov, ktoré by mohli byť významné v budúcom období,
- poznanie vzťahov a vplyvov rozličných faktorov na samotný priebeh krízy,
- dedukovanie vývoja a udalosti z množstva krízových scenárov,
- skúmanie a odhaľovanie množstva premenných a ich súvislosti a vzťahy v krízových situáciách a ich integrácia do záverov,
- vytváranie teoretických východísk pre analytický proces, plánovanie, pripravovanie pre eventuálne zdroje ohrozenia a podobne.[8]

V praktickej rovine sú úlohy a zámery krízových scenárov odlišné ako v samotnej teoretickej.

- definovanie požadovanej spôsobilosti bezpečnostného systému,
- identifikácia nedostatkovej spôsobilosti,
- overovanie adekvátnosti síl a prostriedkov, ktoré boli vyčlenené,
- zabezpečovanie prípravy občanov na krízové stavy, udalosti a situácie,
- zabezpečovanie pomoci v prípade prípravy zložiek bezpečnostného systému (riadiacich a výkonných),
- poskytovanie modelov krízových stavov a súborov aktivít pre postihnuté osoby ale aj záchranné zložky,
- vytváranie prevenčných nástrojov a optimalizácia sily pre reakciu a obnovu,
- overovanie optimalizačných metód pre riadiaci a rozhodovací proces a podobne. [9]

Aj z vyššie uvedené môžeme konštatovať, že krízové scenáre disponujú širokým spektrom aplikácie a majú čoraz väčší význam v rámci krízového manažmentu. Výpočet uplatnenia krízových scenárov je nekončiaci. V oblasti verejnej správy poskytuje krízový scenár možnosť, aby sa spoznali príčiny krízových stavov a taktiež aj významné súvislosti a zistil sa tiež podiel na

[6] HNILICA, J., FOTR. J., 2009. Aplikovaná analýza rizika ve finančním managementu a investičním rozhodování. Praha: Grada, 2009, s. 59.

[7] BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS P. a kol.2012. Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS v Košiciach: Projekt vedeckovýskumnej činnosti. Bratislava: APZ, 2012. s. 13.

[8] BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS P., a kol. 2012. Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS v Košiciach: Projekt vedeckovýskumnej činnosti. Bratislava: APZ, 2012. s. 13.

[9] BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS P., a kol.2012. Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS v Košiciach: Projekt vedeckovýskumnej činnosti. Bratislava: APZ, 2012. s. 13.

negatívnych javoch. Tiež napomáha spoznať vývoj krízových udalostí, ich priebeh, vývoj ale aj prognózovanie (v súvislosti s opakovaním ich výskytu).[10]

Hospodárska mobilizácia

Pod pojmom hospodárska mobilizácia rozumieme, že je to prostriedok krízového manažmentu, ktorý sa využíva v období vojny, vojnového alebo krízového stavu či krízovej situácie. Tým, že je Slovenská republika členom NATO, je nutné, aby hospodárska mobilizácia prekračovala hranice štátu a dosahovala tak medzinárodné rozmery a dimenzie.

Pod hospodárskou mobilizáciou chápeme, že je to súbor činností a opatrení, ktoré sú hospodárskeho a organizačného charakteru. Tie sa pripravujú v bezpečnostnom stave ako neoddeliteľná súčasť štátnej prípravy na obranu a riešenie krízových situácií, ktoré sa vykonávajú vo výrobnej oblasti, v oblasti služieb a financovania, aby sa zabezpečili zdroje, nevyhnutné na zmiernenie dopadov krízových situácií.[11]

Samotné krízové plány hospodárskej mobilizácie sú vypracovávané subjektmi, napríklad samosprávy, orgány miestnej štátnej správy, ministerstvá, subjekty hospodárskej mobilizácie a podobne, ktoré sú zodpovedné za vypracovanie aj ďalších iných plánov.

Krízové plány umožňujú zosúladiť požiadavky všetkých súčastí integrovaného záchranného systému s energetickými, materiálovými, finančnými, technickými a personálnymi možnosťami hospodárstva celej republiky, prípadne i regiónov, konkrétnych miest a obcí, komplexov a objektov.

V krízovom manažmente sú využívané rôzne typy krízových plánov. Najčastejšie sú nasledujúce:

- Plány preventívnych opatrení.
- Plány opatrení pre obdobie vzniku a eskalácie krízy.
- Plány opatrení pre obnovu a rekonštrukciu.[12]

V rámci praxe dochádza k tomu, že subjekty hospodárskej mobilizácie, ktoré sú väčšieho rozsahu, vypracovávajú paralelne krízové plány hospodárskej mobilizácie, havarijné plány, plány zamerané na ochranu občanov, evakuačné plány, protipožiarne plány a mnohé iné. Logické by bolo, ak by sa vypracoval jeden komplexný krízový plán, ktorý by sa zameriaval na výsledky analýzy rizík a prostredníctvom scenárov sa riešil monitoring krízových faktorov. Taktiež by sa mohla riešiť prevencia a jednotlivé mimoriadne udalosti či krízové situácie, ktoré by sa vytypovali. Navyše by sa využívali spoločné zdroje.[13]

Prínos krízového scenára sa týka aj modelovania kreovania eventuálneho výskytu krízových stavov, bezpečnostných zmien (zdrojov ohrozenia), tvorenia variant primeranej odozvy bezpečnostného systému, poskytovania možností minimalizovať vplyvy ďalších krízových stavov. V neposlednom rade krízové scenáre napomáhajú pri optimalizácií štruktúry, síl a prostriedkov krízového manažmentu a podobne.

Využitie modelovania

Modelovaním sa obecne nazýva skúmanie reálnych objektov pomocou iných, spravidla umelo konštruovaných objektov v ktorých sú vyjadrené, charakterizované a definované iba vybrané vlastnosti, stránky a vzťahy originálneho objektu.

Model je medzičlánok medzi realitou a teóriou o realite a má dôležitú funkciu v procese poznávania. Modelovanie je určitým špecifickým procesom vedeckého postupu založeným na analógií, pretože v podstate predstavuje imitáciu myšlienkovú, alebo materiálnu niektorých vlastností reálne existujúceho systému. Pri zložitejších modeloch sa pomocou konštruovaných

[10] BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS P. a kol.2012. Krízové scenáre. Bratislava: APZ, 2012, s. 30.

[11] Zákon č. 179/2011 Z.z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov, čl.1, §2.

[12] Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, 2015. Krízové plánovanie [online][cit. 09.11.2015]. Dostupné na: <http://www.minv.sk/?Kp>

[13] NOVÁK, L. a kol. 2010. Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy. s. 107.

analógov reprodukujú princípy a funkcie systému, poprípade sa interpretujú a predvádzajú celé teoretické konštrukcie o rozsahu, vlastnostiach, štruktúre a funkciách mechanizmu aj pri vývoji reálnych systémov. Ochrana bezpečnosti pre modelovanie predstavuje zložitú oblasť života každého štátu. Ide o komplexný systém, ktorý v celku je vnímaný ako celok, ale z vnútornej strany ide o systém, ktorý je závislý na prepojení jednotlivých väzieb jednotlivých systémov.

Pri tvorbe teoretických modelov je najdôležitejšie analyzovať bezpečnostné riziká a prostredie samostatného štátu. Naše bezpečnostného prostredie je dané prostredníctvom vyčlenenia hraníc, čiže geografického územia, v ktorom funguje určitý sociálno-ekonomický a kultúrny činiteľ. Z hľadiska bezpečnosti je dôležité spracovať modely na ochranu jednotlivých prvkov pri stanovení bezpečnostných rizík bezpečnostného prostredia z vnútorného a vonkajšieho hľadiska. Bezpečnostná stratégia sa zameriava na analýzu ochrany a obrany obyvateľstva a stanovení jej základných prvkov a činností, ktoré je nevyhnutné chrániť. Analýzou bezpečnostných stratégií sa predchádza vznikom krízových situácií a znížením hrozby rizika napadnutia.

Modelovanie v oblasti krízového manažmentu a hospodárskej mobilizácie podporuje základné činnosti súvisiace s plánovaním, prípravou, realizáciou na udalosť. Pri modelovaní vzniká tvorba metodických podkladov a proces v sebe zahŕňa aj výcvik v riadení a rozhodovaní, ktorý je založený na využití simulačných technológií umožňujúcich vytvoriť dojem, že sa rieši reálna mimoriadna udalosť. S využitím modelov sa simulujú požadované mimoriadne udalosti so simulovaním okolitých prostriedkov, dejov a časových následností podľa požadovaných situácií. Model v aplikácii musí poskytovať analytické, predikčné a výcvikové prostredie založené na modelovacích technológiách. Model v aplikácii umožňuje komplexné simulovanie dejov, procesov, prostriedkov a osôb a ich vzájomné interakcie, ktoré súvisia so základnými typmi ohrozenia ako napríklad: povodne a záplavy, snehové kalamity, zosuvy pôdy, zemetrasenia, priemyselné havárie, požiare, epidémie, hromadné nešťastia, teroristické útoky. Simulačné technológie umožnili zvýšiť efektívnosť, najmä eliminovať ekologickú záťaž na životné prostredie a zreálniť precvičovanie vykonávania krízových plánov a plánov ochrany obyvateľstva. Tieto podporné prostriedky pomáhajú a vedú k zníženiu následkov na ochrane zdravia, života, majetku a životného prostredia.

ZÁVER

V predloženej práci som sa venovala krízovým scenárom, ich významu a taktiež širokospektrálnemu využitiu. Zo spracovanej problematiky mi vyplynulo, že vznik krízových situácií sa ovplyvniť nedá a preto je nevyhnutná prevencia a opatrenia, aby sa eliminovali krízové dopady, respektíve aby sa im predchádzalo.

Krízové scenáre sú v súčasnosti pomerne aktuálna téma a to takmer v každej sfére pôsobenia, nielen v rámci verejnej správy. Kompetentní v tejto oblasti sú si vedomí toho, že prevencia má obrovský význam a zmysel a že je omnoho efektívnejšia ale aj nákladovo menej náročná ako samotné riešenie už vzniknutého problému.

V súčasnom období krízové scenáre poskytujú možnosť zistiť, aké sú hybné sily bezpečnostného prostredia a taktiež majú možnosť poukázať na eventuálne dopady ich deštrukcie na prírodné zmeny a zmeny sociálneho prostredia. Rovnako môžu na teoretickej aj praktickej úrovni porovnať disponibilné sily, prostriedky, aktivity spoločnosti či človeka s dopadmi krízových situácií, pripraviť spoločnosť a tiež človeka na činnosť v krízových situáciách.

V práci som poukázala na jej uplatnenie a aplikáciu. Avšak problematika krízového scenára prináša aj množstvo problémov, ktoré je potrebné riešiť v odborných kruhoch. Jedná sa napríklad o nevyriešený pojmový aparát danej problematiky (neexistuje bližšia špecifikácia krízového scenára a taktiež jeho štruktúry). Rovnako absentujú aj jednotné kritéria a požiadavky pre zhotovenie krízových scenárov.

Model v aplikácii umožňuje komplexné simulovanie dejov, procesov, prostriedkov a osôb a ich vzájomné interakcie, ktoré súvisia so základnými typmi ohrozenia. Na základe vypracovanej problematiky konštatujeme, že ideálny stav by bol taký, ak by každý významnejší objekt

disponovala vypracovaný krízovým scenárom, vzhľadom k tomu, že môže odhaliť dôležité príčiny, udalosti alebo budúci vývoj situácií a na základe toho realizovať potrebné opatrenia.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BLAŽEK, V. 2012. Charakteristika vzniku, miesta a poslania krízových scenárov v krízovom manažmente verejnej správy In: Civilná ochrana roč. 14 č. 5, s.49-52. ISSN 1335-4094.

BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS P. a kol. 2012. Krízové scenáre. Bratislava: APZ, 2012, 178 s. ISBN 978-80-8054-538-3.

BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS P. a kol.2012. Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS v Košiciach: Projekt vedeckovýskumnej činnosti. Bratislava: APZ, 2012, 72 s.

BLAŽEK, V., KELEMEN, M., ANDRASSY, V. 2013. Východiská projektu medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy "Metodológia tvorby typových krízových manažérov na APA, AOS, VŠBM, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej Škole manažmentu, marketing a cudzích jazykov v Katowiciach" In Medzinárodná vedecká konferencia "Riešenie krízových situácii prostredníctvom simulačných technológii. Liptovský Mikuláš: AOS. ISBN 978-80-8040-481-9. s. 15-24.

HNILICA, J., FOTR, J. 2009. Aplikovaná analýza rizika ve finančním managementu a investičním rozhodování. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 262 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-2560-4.

Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, 2015. Krízové plánovanie [online][cit. 09.11.2015]. Dostupné na: <http://www.minv.sk/?Kp>

NOVÁK, L. a kol. 2010. Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy.254 s. ISBN 978-80-970272-4-7.

SMEJKAL, V., RAIS, K. 2013. Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2013, 483 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-4644-9.

Zákon č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

ADRESA

Ing. Jaroslava Demčáková
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra verejnej správe krízového manažmentu
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

VÝCHODISKÁ RIEŠENIA VEDECKOVÝSKUMNEJ ÚLOHY V POMORSKEJ AKADÉMII V SLUPSKU A VYSOKEJ ŠKOLE POLÍCIE V SZCZYTNE V RÁMCI MEDZINÁRODNEJ VEDECKOVÝSKUMNEJ ÚLOHY POD NÁZVOM: METODOLÓGIA TVORBY TYPOVÝCH KRÍZOVÝCH SCENÁROV PRE PRÍPRAVU ŠTUDENTOV - KRÍZOVÝCH MANAŽÉROV V AKADÉMII POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, AKADÉMII OZBROJENÝCH SÍL GENERÁLA M. R. ŠTEFÁNIKA V LIPTOVSKOM MIKULÁŠI, VYSOKEJ ŠKOLE BEZPEČNOSTNÉHO MANAŽÉRSTVA V KOŠICIACH, POMORSKEJ AKADÉMII V SLUPSKU A VYSOKEJ ŠKOLY MANAŽMENTU, MARKETINGU A CUDZÍCH JAZYKOV V KATOVICIACH

Jacek DWORZECKI, Andrzej URBANEK

Vysoká škola Polície v Szczytne, Pomorská akadémia v Slupsku

Abstrakt: *V článku sú predostreté východiskové výskumné hypotézy, popísané použité metódy a využité výskumné nástroje, priblížené bolo skúmané prostredie, zrekapitulovaný priebeh výskumu a výsledky realizovaných výskumných činností v rámci medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy..*

Kľúčové slová: *výskumná činnosť; systém krízového riadenia v Poľsku; Vysoká škola Polície v Szczytne; Pomorská Akadémia v Slupsku*

Summary: *This article demontrates the selected elements of the educational process, implementeded by the lecturers of the National Security Institute at the Pomeranian University in Słupsk, within the practical classes with students from the course of National Security. The text discusses, inter alia, the infrastructure of the Education Crisis Management Centre, contemporary forms of education including e-learning and the currently used computer applications which simulate, among others, instances of emergencies. The generator of crisis scenarios has been presented, alongside with the details of basic guidelines adhered to in its creation. Moreover, the general objectives of education and employment opportunities and continuing education of graduates of the studies in the course of National Security and the currently implemented curriculum have been presented. The research part of the study comprises an analysis (outline) of the results of the survey with students examining their opinion on the quality of practical training in the course of National Security at the Pomeranian University in Słupsk.*

Key words: *crisis, crisis situation, crisis scenarios generator, Pomeranian University in Słupsk.*

ÚVOD

Všetky ohrozenia, ktoré sa objavujú v priestore ľudskej spoločnosti, či už sú zapríčinené prírodnými javmi alebo technickými činiteľmi, sa postupne čoraz väčšou mierou stávajú predmetom pôsobenia orgánov k tomu určených, služieb a inšpekcií ako aj ďalších organizácií. Mnohorakosť týchto situácií a početnosť subjektov pôsobiacich v sfére krízového riadenia si vynucujú potrebu ich organizovaného konania, ktoré by na jednej strane umožnilo predchádzať nepriaznivým javom a na druhej strane umožní na ne reagovať, pričom je zaistená bezpečnosť civilného obyvateľstva v čo najväčšom možnom rozsahu.

Diagnostika všetkých stránok bezpečnosti a zložiek podieľajúcich sa na problematike tejto oblasti je neobyčajne dôležitou úlohou, keďže najmä identifikácia vyskytujúcich sa hrozieb napr. vo vzdelávacom procese odborníkov na tému predchádzania a reakcie na krízové situácie a teda v ďalšom logickom slede tiež eliminácie ohrození z toho vyplývajúcich reálne ovplyvňujú kvalitu ľudského života (rovnako v individuálnom ako aj v spoločenskom rozmere) a vylepšuje proces evolúcie každej modernej spoločnosti.

Výskumná činnosť, ktorá bola vo všeobecnosti iniciovaná Katedrou verejnej správy a krízového riadenia Akadémie Policajného zboru v Bratislave a v konkrétnej časti (realizovanej piatimi tímami, z toho dva zastupovali Poľsko) bola venovaná najmä využívaniu moderných informačných nástrojov (simulátorov) vo vzdelávacom procese študentov v študijných odboroch Vnútorná bezpečnosť a Národná bezpečnosť so zvláštnym zohľadním špecializácie Krízové riadenie a pri vypracovávaní nových tematických oblastí praktického vzdelávania v rámci vyššie uvedených odborov ako aj pri hodnotení doterajších implementácií scenárov typických krízových situácií vojenského aj civilného charakteru do vzdelávacích programov.

MODIFIKÁCIA ÚLOH A HYPOTÉZ

Vysoké školy z Poľska a Slovenska v rámci medzinárodných vedecko-výskumných projektov pod názvom: *Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jej poznatkov do praxe subjektov verejnej správy a medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov v Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Vysokej škole bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej školy manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katoviciach* realizovali spoločný výskum s cieľom pripraviť optimálne riešenia pre výučbu v študijných odboroch, ktoré pripravujú absolventov vysokých škôl na samostatné plnenie úloh špecialistov v oblasti krízového riadenia.

Aktuálna situácia krízových scenárov bola podrobená analýze, ktorá priniesla nasledujúce dôležité poznatky:

- orgány verejnej správy venujú významnú pozornosť tejto téme a krízové scenáre využívajú v mnohých oblastiach svojho pôsobenia;
- pri tvorbe krízových scenárov je zjavná nejednotnosť po stránke ich štruktúry a skladby, pričom prevláda pragmatický prístup;
- orgány verejnej správy pri tvorbe krízových scenárov pre potreby vlastného krízového manažmentu vychádzajú z neadekvátnych postulátov;
- v prostredí verejnej správy v súvislosti s aplikovaním krízových scenárov sa nenarába s jednotnou terminológiou a používajú sa nejasné pojmy;
- vyskytujú sa problémy s možnosťou overenia krízových scenárov verejnej správy pre oblasť vojenských a nevojenských hrozieb;
- na vysokých školách bezpečnostného charakteru chýba metodika pre optimálne zavádzanie a využívanie krízových scenárov pre vzdelávanie krízového manažmentu;
- moderné informačné nástroje, ktoré sú využívané v súčasnom vzdelávacom procese tvoria neoddeliteľnú súčasť vyučovacieho procesu študentov, ktorí získavajú poznatky a praktické zručnosti v odbore krízového riadenia;
- Existuje možnosť zmedzinárodniť cvičenia v odbore krízového riadenia s využitím moderných informačných nástrojov.

Na základe zisteného stavu boli vytýčené nasledovné základné výskumné úlohy:

- definovať a spresniť metodické východiská pre tvorbu typových vojenských a nevojenských krízových scenárov pre verejnú správu;
- spresniť vymedzený súbor základných pojmov pre oblasť krízových scenárov verejnej správy ako sú: krízový scenár, krízový scenár vojenského charakteru, krízový scenár nevojenského charakteru, typové krízové scenáre, katalóg krízových scenárov, špecifický krízový scenár, typológia námetov, námety pre krízové scenáre, rámcový krízový scenár, komplexný krízový scenár;
- presnejšie overiť podstatné kritériá pre tvorbu krízových scenárov určených pre výučbu krízových manažérov vo verejnej správe zúčastnených vysokých škôl;

- vypracovať štruktúry tvorby krízových scenárov určených pre výučbu krízových manažérov vo verejnej správe zúčastnených vysokých škôl a overiť ich uplatnenie na cvičeniach vykonávaných na počítačoch;
- zostaviť jednotlivé etapy tvorby, zavádzania a používania krízových scenárov na vysokých školách s bezpečnostným zameraním vo výučbe študentov krízového manažmentu vo verejnej správe;
- zostrojiť model optimálneho systému pre výučbu krízových manažérov na vysokých školách s bezpečnostným zameraním na cvičeniach vykonávaných na počítačoch;
- zistiť možnosti integrácie informačných systémov využívaných vysokými školami zúčastňujúcimi sa projektu v kontexte spoločných cvičení (komunikácia v angličtine) na simulátoroch krízových situácií;
- vynasnažiť sa zjednotiť praktické cvičenia, ktoré sú realizované s využitím scenárov krízových situácií vojenského a nevojenského charakteru na partnerských vysokých školách projektu s cieľom vypracovať spoločnú platformu hodnotenia výsledkov získaných študentmi zúčastňujúcich sa simulácie.

Hlavným cieľom výskumov vykonaných v rámci vyššie spomenutého medzinárodného vedeckovýskumného projektu bolo vykonať podrobnú analýzu vzdelávacieho procesu poslucháčov štúdia I. a II. stupňa so zvláštnym zameraním na využívanie vo výučbe moderných informačných nástrojov - simulátorov, ktoré v súvislosti so scenármi (vojenského aj civilného charakteru) krízových situácií tvoria neoddeliteľnú súčasť vyučovacieho procesu na Pomorskej akadémii v Slupsku.

Medzi čiastkové ciele projektu patria opatrenia prijaté s cieľom zlepšiť kvalitu vzdelávacieho procesu realizovaného pomocou informačných zariadení a simulátorov prostredníctvom vypracovania nových rozšírených scenárov krízových situácií a tiež príprava úplne nových a univerzálnych informačných nástrojov (integrovaných simulátorov s viacerými pracovnými miestami), ktoré budú tvoriť okrem iného informačné centrá záchranných akcií (ktoré obsluhujú núdzové číslo 112) alebo inscenovať miesta výskytu dopravných nehôd a katastrof na cestách (využívané budú v procese vyučovania na tému obsluhy miesta dopravnej nehody príslušníkmi Polície a hasičmi).

Prostredníctvom analýzy, definovania základných úloh, stanovenia cieľa a hlavných úloh a ďalších krokov boli určené objekt a predmet výskumu:

- objektom výskumu boli krízové scenáre nevojenského a vojenského charakteru použité pre výučbu študentov krízového manažmentu na vysokých školách zúčastňujúcich sa projektu;
- predmetom výskumu bolo stanovenie metodiky tvorby typových krízových scenárov a jej používanie vo výučbe študentov krízového manažmentu na zúčastnených vysokých školách ako aj dosiahnutie vyššej efektivity pri príprave, realizácii a vyhodnocovaní cvičení v simulačných centrách a adekvátnych vyučovacích strediskách využívajúcich krízové scenáre na zúčastnených vysokých školách.

Z definovaného cieľa a výskumných úloh boli stanovené nasledujúce pracovné výskumné hypotézy:

- H1: Vypracovanie základných východísk teoretického charakteru vzťahujúcich sa ku krízovým scenárom (vojenským aj nevojenským) bude tvoriť len základ pre ďalšie evolučné rozvíjanie modelov doteraz realizovaných praktických cvičení s využitím informačných nástrojov (simulátorov).
- H2: Scenáre krízových situácií vojenského a nevojenského (civilného) charakteru sa výrazne navzájom odlišujú vzhľadom na špecifiká v pôsobení ozbrojených zložiek a tiež rozdiely vyplývajúce z činností vykonávaných v podmienkach ozbrojeného konfliktu a v čase mieru.

- H3: Scenáre krízových situácií využívané v procese výučby študentov sú prevažnou mierou závislé od profilu vysokej školy a stavu technického vybavenia ako aj kvality informačnej a výučbovej infraštruktúry.
- H4: Použitím stáleho spojenia a spoločnej informačnej platformy (jeden spoločný server) a tiež univerzálneho dorozumievacieho jazyka (angličtina) je možné paralelné viesť cvičenia s využitím scenárov krízových situácií (vojenského a nevojenského charakteru) so študentmi všetkých partnerských škôl projektu.
- H5: Na vysokú kvalitu študentmi realizovaných cvičení s použitím simulátorov krízových situácií výraznou mierou vplývajú odborné skúsenosti prednášateľov vyučujúcich simulácie (získané v priebehu práce alebo služby v inštitúciách zodpovedných za bezpečnosť a verejný poriadok).

METÓDY REALIZÁCIE VEDECKOVÝSKUMNEJ ÚLOHY

Pre dosiahnutie definovaného cieľa vedeckovýskumnej úlohy boli použité kvantitatívne a kvalitatívne výskumné metódy: prostredníctvom kvantitatívnych metód boli získané konkrétne údaje poskytujúce ucelený pohľad pri riešení optimálnych riešení v problematike a jednotlivé procesy boli hĺbkovo analyzované kvalitatívnymi metódami, ktoré poskytli potvrdenie alebo vyvrátenie ako aj doplnenie poznatkov nadobudnutých vo výskume. Aké sú možnosti optimalizovať efektivitu využívania krízových scenárov vo výučbe študentov krízového manažmentu na zúčastnených vysokých školách bolo zisťované pomocou metód simulácie.

a) Štúdium odbornej literatúry a legislatívnych noriem a predpisov:
- analyticko-syntetické metódy - klasifikačná, vzťahová a kauzálna analýza faktov;
- komparačné metódy - štúdium zhodných, respektíve podobných alebo rozdielnych stránok skúmanej problematiky;
- induktívno-deduktívne metódy.

b) Aktívna účasť na odborných seminároch, vedeckých konferenciách a ďalších podujatiach, v rámci ktorých akademická obec a odborná verejnosť prezentuje svoje poznatky a vymienia si odborné a vedecké informácie:
- štúdium skúseností odbornej a vedeckej obce pôsobiacej v predmetnej oblasti a ich zovšeobecnenie;
- zovšeobecnenie a komparácia skúseností zainteresovaných škôl v predmetnej oblasti;
- štúdium a zovšeobecnenie vlastných skúseností a poznatkov z realizovaného výskumu v určenej téme.

Metódy a postupy empirického výskumu, ktoré boli použité rámci realizovanej vedeckovýskumnej úlohy je možné zhrnúť nasledovne:
- anketový prieskum so študentmi zúčastnených vysokých škôl;
- anketový prieskum s pedagógmi zúčastnených vysokých škôl.

c) Hospitácie pedagógov a odborníkov z praxe z Poľska a Slovenska na cvičeniach v simulačných centrách a ďalších vyučovacích strediskách zúčastnených vysokých škôl;

d) Osobné rozhovory a skupinové diskusie s pracovníkmi simulačných centier a ďalších vyučovacích stredísk zúčastnených vysokých škôl.

NÁZORY ŠTUDENTOV NA PROCES PRAKTICKÉHO VYUČOVANIA V ŠTUDIJNÝCH NÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ A VEREJENÁ BEZPEČNOSŤ NA POMORSKEJ AKADEMII V SLUPSKU A NA VYSOKEJ ŠKOLE POLÍCIE V SZCZYTNE *(POĽSKO)*. VÝSLEDKY PRIESKUMU

Anketový prieskum pod názvom *Názory študentov na proces praktického vyučovania v študijných odboroch Národná bezpečnosť a Verejná bezpečnosť na Pomorskej akadémii v Slupsku a na Vysokej škole Polície v Szczytne* bol realizovaný ako časť výskumu vykonaného poľským

expertným tímom v rámci integrovanej vedeckovýskumnej úlohy: *Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jej poznatkov do praxe subjektov verejnej správy* a medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy *Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov v Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Vysokej škole bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej školy manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katoviciach*.

Vo výskumnej činnosti sa vychádzalo z interdisciplinárneho ponímania analyzovanej problematiky a využité boli vybrané metódy, techniky a výskumné nástroje, ktoré sú úspešne používané nielen vo vedách o bezpečnosti ale aj v iných vedných disciplínach.

V tejto etape výskumu bola použitá anketová metóda[1] s použitím nástroja auditórnej ankety[2] (obsahujúcej otázky pripravené pre hlavný smer výskumu). Anketový prieskum bol vykonaný školenými anketármi (vo väčšine to boli vedecko-pedagogický pracovníci Pomorskej akadémie v Slupsku) v období od marca do mája 2015. Dopytovaný mal na vyplnenie ankety približne 20 minút času.

Každá anketa mala pridelené vlastné unikátne číslo, ktoré umožňovalo jej neskoršiu identifikáciu. Anketa pre študentov spolu obsahovala 16 otázok, z čoho 5 boli otázky s viacnásobným výberom. Pre študentov bol pripravený prospekt obsahujúci základné informácie o prieskume, o jeho hlavných východiskách, všeobecných a podrobných cieľoch a tiež o realizátorovi projektu. V priebehu realizácie anketového výskumu anketári priebežne prezerali vyplnené ankety aby sa vyhli opakovaniu chýb a vysvetlili prípadné pochybnosti v súvislosti z ich vypĺňaním.

Anketového prieskumu sa zúčastnilo spolu 308 študentov denného a externého štúdia v odbore Národná bezpečnosť (Pomorská akadémia v Slupsku**)** **a** denného štúdia v odbore Verejná bezpečnosť (***Vysoká škola Polície v Szczytnie)***. Z celkového počtu respondentov bolo 69 % mužov (212) a 31 % žien (96).

Medzi dopytovanými prevládali mladí ľudia a najpočetnejšiu vekovou kategóriou, t.j. 20-45 rokov zastupovalo až 259 osôb (84 % dopytovaných). Ďalšie skupiny respondentov podľa vekového rozdelenia prijatého v ankete vyzerali nasledovne:

- od 45 do 65 rokov (35 osôb - 11,4%);
- chýbajúci údaj (respondent nie uviedol v ankete svoj vek) (14 osôb - 4,6%).

Respondenti mali možnosť poskytnúť odpovede na položené otázky uvedením jedného z variantov obsiahnutých v päťstupňovej škále R. Likerta[3]. Zozbierané dotazníky boli

[1] Anketa je výskumná technika, ktorá spočíva v písomných odpovediach na otázky, ktoré vytvárajú vedomý, logický, následný a prepojený súbor otázok zameraných na riešenie určitého výskumného problému.

[2] Auditórna anketa je jednou z výskumných techník používaná interdisciplinárne v spoločenských vedách, ktorá spočíva v zhromaždení v určitom priestore vybranej alebo vylosovanej skupiny ľudí a rozdaní im ankiet na vyplnenie. Anketár v tejto situácii nevykonáva rozhovor osobne s každým respondentom, nečíta tiež otázky, ale obmedzuje sa len na vysvetlenie cieľa prieskumu a vysvetľuje ako sa má vyplniť anketa. Na rozdiel od iných anketových techník v tomto prípade sa získava skoro stopercentný návrat dotazníkov.

[3] Likertová škála (angl. Likert scale) je päťstupňová poradová škála využívaná v metodike sociálnych výskumov. Používa v anketových dotazníkoch a v dotazníkových rozhovoroch. Pomocou nej je možné získať odpoveď vyjadrujúcu stupeň akceptácie javu, názoru atď. Názov škály je odvodený od priezviska Renisa Likerta, ktorý ju vynašiel v roku 1932. Veľmi často sa používa na hodnotenie postojov ku konkrétnym problémom alebo názorom. Škála sa skladá z piatich odpovedí zoradených od stupňa úplnej akceptácie po úplné odmietnutie. Skúmaná osoba má za úlohu uviesť, do akej miery súhlasí s určitým tvrdením. Možnosti uvedené v škále: A - áno, pravidelne (silne súhlasím), B - áno, prevažne, (súhlasím), C - občas, (ani nesúhlasím/ ani súhlasím), D - veľmi zriedka, (nesúhlasím), E - nikdy (silne nesúhlasím). Počet výberových možností má byť nepárny (najčastejšie je to 5), aby stredná možnosť bola neutrálna. Skúmaný si vyberie tú možnosť, ktorá sa najviac zhoduje s jeho pocitmi. Pri skúmaní správnosti skúmanej tézy, ktoré vychádza zo súboru alebo jednotky z určeného radu kategorizovaných odpovedí, sa zaznačuje predilekcia (zvláštna záľuba, veľká náklonnosť k niekomu alebo k niečomu). To umožňuje pomocou Likertovej škály určiť paradigmu (najvšeobecnejší model) súboru alebo jednotky.

vyhodnocované s využitím matematicko-štatistických metód. Odpovede boli uvádzané slovne a tiež vyjadrené v absolútnych aj relatívnych číslach.

Otázka č. 1:

Je výučba predmetov Vášho študijného programu previazaná s praktickou prípravou?

Na prvú otázku študenti obidvoch vysokých škôl zúčastňujúci sa ankety odpovedali, že výučba predmetov v rámci študijných odborov Národná bezpečnosť a Vnútorná bezpečnosť sú silne zviazané s realizáciou praktických cvičení. Takýto pohľad na vec reprezentuje takmer 72 % dopytovaných. Nepochybne takýto názor študentov je veľmi žiadaný zo strany pedagógov, keďže poukazuje na správny výber smeru evolúcie vzdelávacieho programu, ktorý oslovuje rovnako prijímateľov ako aj vychádza v ústrety očakávaniam zamestnávateľov.

Tabuľka č. 1. Vyhodnotenie otázky číslo 1 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Je výučba predmetov Vášho študijného programu previazaná s praktickou prípravou?	23,7%	49,1%	19,2%	7,1%	0,9%	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 2:

Uplatňovali vaši pedagógovia také prístupy, ktoré Vás motivovali k praktickej príprave?

Výsledky odpovedí udelených na otázku číslo dva ukazujú, že pedagógovia obidvoch vysokých škôl dokážu správnym spôsobom motivovať študentov k aktívnej účasti na praktických cvičeniach realizovaných v rámci vzdelávacích programov. Vďaka takému prístupu učiteľov je veľký záujem študentov o cvičenia, na ktorých sú využívané najnovšie informačné technológie (vrátane simulátorov), čo sa prejavuje v spokojnosti poslucháčov s výučbou a tým dodatočnej propagácii štúdia.

Tabuľka č. 2. Vyhodnotenie otázky číslo 2 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Uplatňovali vaši pedagógovia také prístupy, ktoré Vás motivovali k praktickej príprave?	19,7%	54,5%	12,4%	11,1%	2,3%	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 3:

Je podľa Vášho názoru potrebná praktická príprava pre Vašu budúcu profesiu?

Praktická príprava na vykonávanie budúceho povolania je podľa názoru študentov základným prvkom, ktorý by sa mal realizovať v rámci výučby v obidvoch odboroch. Vyše 90 % respondentov rozhodne uviedlo potrebu spájať teóriu a prax a tým aj využívať najmodernejšie informačné nástroje.

Tabuľka č. 3. Vyhodnotenie otázky číslo 3 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Je podľa Vášho názoru potrebná praktická príprava na vašu budúcu profesiu?	76,7%	14,9%	6,0%	2,4%	-	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 4:

Je vo Vašej príprave venovaná pozornosť problematike nevojenských krízových scenárov?

V otázke číslo 4 boli študenti opýtaní na účasť na praktických cvičeniach s využitím krízových situácií nemilitárneho charakteru. Takmer 2/3 z nich uviedlo, že sa zúčastňujú na cvičeniach

s využitím scenárov krízových situácií, ktoré sa týkajú napr. výskytu povodní, prírodných, stavebných alebo dopravných katastrof, požiarov alebo teroristických útokov ako aj situácií predstavujúcich hromadné nerušenie bezpečnosti a verejného poriadku.

Tabuľka č. 4. Vyhodnotenie otázky číslo 4 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Je vo Vašej príprave venovaná pozornosť problematike nevojenských krízových scenárov?	14,9%	58,9%	17,9%	8,3%	-	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 5:

Je vo Vašej príprave venovaná pozornosť problematike vojenských krízových scenárov?

Odpovede poskytnuté na otázku číslo 5 týkajúce sa využívania v praktickej výučbe scenárov krízových scenárov vojenského charakteru sú už odlišné. Len 20 % respondentov potvrdilo využívanie východiskových situácií tohto typu (napr. ozbrojené prepadnutie územia Poľska iným štátom; nevyhnutná potreba využiť sily a prostriedky nachádzajúce sa v dispozícii armády pri prinavrátení bezpečnosti na území krajiny - výnimočný stav alebo vojnový stav) na cvičeniach realizovaných na simulátore. Vyplýva to najmä z faktu, že obidve vysoké školy, na ktorých bola realizovaná anketa sa špecializujú vo vzdelávaní vyšších kádrov potrebných pre potreby civilného sektora bezpečnosti, t. j. pre prácu v štátnej správe (napr. v Polícii, Požiarnej stráže, Pohraničnej stráže) a pre prácu v samospráve (napr. v mestských políciách, v okresných a obecných centrách krízového riadenia). Okrem toho môže to súvisieť aj taktiež s nesprávnym chápaním študentov, zakladajúce sa na scenári krízových situácií vojenského charakteru v prijatých úvodných východiskách pre cvičenia, v priebehu ktorých sú sily a prostriedky nachádzajúce sa v dispozícii poľskej armády využívané pri odstraňovaní prírodných ohrození a katastrof. V takejto situácii je najdôležitejšou úlohou učiteľov vedúcich simulácie správne predstaviť všetky predpoklady plánovaného cvičenia.

Tabuľka č. 5. Vyhodnotenie otázky číslo 5 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Je vo Vašej príprave venovaná pozornosť problematike vojenských krízových scenárov?	6,4%	13,9%	28,2%	40,1%	11,4%	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 6:

Je vo vašej príprave využívaná:

a) živá simulácia?
b) konštruktívna simulácia?
c) virtuálna simulácia?

V anketovej otázke číslo 6 boli študenti dopytovaní na tri formy realizácie praktickej výučby, t. j. živá simulácia, konštruktívna simulácia a virtuálna simulácia, s ktorými sa stretli v priebehu realizácie vzdelávacieho programu v obdivoch študijných odboroch. Ako ukazujú výsledky poskytnutých odpovedí, rozhodne do popredia sa dostávajú cvičenia, pri ktorých sa využíva moderná informačná infraštruktúra - simulátory (t. j. konštruktívna simulácia a virtuálna simulácia). Cvičenia s použitím iných materiálno-technických prostriedkov (t. j. živá simulácia) sa realizovali oveľa zriedkavejšie. Takýto stav veci nepochybne ovplyvnil finančný činiteľ, keďže náklady vysokej školy na vyučovanie takouto formou sú rozhodne vyššie ako náklady na používanie simulátorov. Okrem toho ďalším obmedzením nepriamo ovplyvňujúcim frekvenciu využívania prostriedkov inštrumentovaného manévrového výcviku v edukačnom procese je nedostatok

vystačujúceho počtu pedagógov, ktorí by mali potrebnú úroveň skúseností a praktických zručností v tejto oblasti.

Tabuľka č. 6. Vyhodnotenie otázky číslo 6 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA		ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
		áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Je vo vašej príprave využívaná?	a) živá simulácia	2,3%	7,9%	13,8%	61,9%	14,1%	-
	b) konštruktívna simulácia	28,8%	49,8%	9,5%	8,9%	3,0%	-
	c) virtuálna simulácia	33,7%	56,8%	5,6%	2,2%	1,7%	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 7:

Zaškrtnite, ktorú z uvedených simulácií (živá simulácia, konštruktívna simulácia, virtuálna simulácia) považujete za optimálnu pre Vašu prípravu?

V ďalšej otázke boli študenti požiadaní aby uviedli podľa svojho názoru optimálnu formu praktickej výučby, ktorá by ich profesionálnym spôsobom pripravila na budúce povolanie.

V odpovediach boli uvedené ako optimálne simulácia prostriedkami inštrumentovaného manévrového výcviku (cca 68,8%) a konštruktívna simulácia (16,5%). Najmenej (14,7%), vyberali respondenti virtuálnu simuláciu, ktorá je doteraz najvšeobecnejšie používanou formou praktických cvičení na obidvoch vysokých školách. Nepochybne živá simulácia je tá forma cvičení, v priebehu ktorej účastníci realizujú určené úlohy spôsobom, ktorý je najbližší reálnym podmienkam činnosti a ich rozhodnutia majú reálny a hmatateľný vplyv na výsledný efekt cvičenia. Táto forma umožňuje precvičiť si aj reálne správanie sa jednotlivca a zároveň učí praktické zručnosti tímovej práce. Okrem toho na výsledok poskytnutých odpovedí môže mať vplyv taktiež určitého druhu „únava“ študentov z realizácie praktických cvičení predovšetkým formou virtuálnej simulácie.

Tabuľka č. 7. Vyhodnotenie otázky číslo 7 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH		
	živá simulácia	konštruktívna simulácia	virtuálna simulácia
Zaškrtnite, ktorú z uvedených simulácií považujete za optimálnu pre Vašu prípravu?	68,8%	16,5%	14,7%

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 8:

Aká je forma vašej prípravy (prednáška, inštruktáž, praktické cvičenie s ukážkou, samostatné štúdium, iné - žiadne) na zamestnanie v simulačnom centre?

V otázke číslo 8 účastníci ankety poskytli odpovede na otázku týkajúcu sa najčastejšie realizovanej formy výučby, ktoré ich pripravovali pre účasť na praktických cvičeniach. Ako ukazujú výsledky ankety najviac bolo prednášok, ktoré uviedlo 57 % dopytovaných. Okrem toho sa študenti zúčastnili inštruktáže (10,4%), praktických cvičení s demonštráciou (8,2%) a pripravovali sa aj samostatne (9,7%). Inú alebo žiadnu formu prípravy na praktické cvičenia uviedlo vyše 14 % dopytovaných.

Tabuľka č. 8. Vyhodnotenie otázky číslo 8 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH				
	prednáška	inštruktáž	praktické cvičenie s ukážkou	samostatné štúdium	Iné žiadne
Aká je forma vašej prípravy na zamestnanie v simulačnom centre?	57,6%	10,4%	8,2%	9,7%	14,1%

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 9:

Na zabezpečenie vašej prípravy na praktické zamestnanie v simulačnom centre Vám bola stanovená úloha zvládnuť a osvojiť si:

a) základnú odbornú literatúru?
b) právne predpisy?
c) metodické listy?
d) iné materiály?
e) úlohy neboli zadané.

V ďalšej otázke boli dopytovaní požiadaní aby označili kategórie literatúry, ktorú im pedagógovia prikázali prečítať pred začatím praktických cvičení s využitím simulátorov. Študenti najčastejšie mali prečítať základnú odbornú literatúru (vyše 42%) a právne predpisy (31,9%) a tiež ďalšie materiály (15,3%).

Tabuľka č. 9. Vyhodnotenie otázky číslo 9 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH				
	základnú odbornú literatúru	právne predpisy	metodické listy	iné materiály	úlohy neboli zadané
Na zabezpečenie vašej prípravy na praktické zamestnanie v simulačnom centre bola Vám stanovená úloha zvládnuť a osvojiť si:	42,5%	31, 9%	3,5%	15,3%	6,8%

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 10:

Bola obsahová zhoda Vašej prípravy s reálnym obsahovým zameraním praktického zamestnania v simulačnom centre?

V otázke číslo 10 boli respondenti dopytovaní do akej miery sa zhodovala tematika ich prípravy predchádzajúcej praktické cvičenia na simulátoroch so scenármi realizovaných vyučovacích hodín. Temer 2/3 dopytovaných uviedlo, že sa zúčastnili praktickej výučby so scenárom, ktorých nadväzoval na vecný obsah a tézy vopred určené pedagógmi pre prípravu.

Tabuľka č. 10. Vyhodnotenie otázky číslo 10 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Bola obsahová zhoda Vašej prípravy s reálnym obsahovým zameraním praktického zamestnania v simulačnom centre?	28,4%	45,7%	18,5%	6,6%	0,8%	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 11:

Zo strany pracovníkov simulačného centra Vám bolo vysvetlené poslanie tohto pracoviska?

V ďalšej otázke študenti odpovedali na to, či im boli vysvetlené zásady fungovania simulátorov a ďalších moderných informačných nástrojov využívaných pri realizácii predmetov v študijných odboroch Národná bezpečnosť a Vnútorná bezpečnosť. Vyše 60 % dopytovaných uviedlo, že pred prvým praktickým cvičením boli vhodným spôsobom pedagógmi inštruovaní o zásadách fungovania daného simulátora a o tézach prijatých pre praktické cvičenie.

Tabuľka č. 11. Vyhodnotenie otázky číslo 11 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Zo strany pracovníkov simulačného centra Vám bolo vysvetlené poslanie tohto pracoviska?	19,8%	42,3%	26,3%	9,4%	2,2%	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 12:

Oboznámili Vás pracovníci simulačného centra s technickým vybavením svojho pracoviska?

Taktiež otázka číslo 12 sa vzťahuje k popisu simulátorov. Študenti dostali otázku či osoby obsluhujúce zariadenia využívané pre simuláciu krízových situácií uspokojujúco vysvetlili jednotlivé súčasti tvoriace školiacu infraštruktúru. V tomto prípade odpovede taktiež poukazujú na to, že študenti boli správne oboznámení s technickým vybavením, ktorým sú vybavené centrá simulácií obidvoch vysokých škôl.

Tabuľka č. 12. Vyhodnotenie otázky číslo 12 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Oboznámili Vás pracovníci simulačného centra s technickým vybavením svojho pracoviska?	24,4%	36,9%	20,2%	14,2%	4,3%	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 13:

Umožnili Vám pracovníci simulačného centra prakticky si vyskúšať tie základné činnosti, ktoré budete realizovať v priebehu zamestnania?

V otázke číslo 13 dopytovaní odpovedali na to, či mali možnosť precvičiť si na simulátore všetky východiskové situácie a vykonávanie činností, s ktorými sa budú stretávať v priebehu budúcej profesie. Viac ako polovica respondentov uviedla, že učitelia vedúci praktické cvičenia na simulátoroch im umožnili realizovať veľa praktických úkonov, s ktorými sa budú stretávať v zamestnaní. Avšak 1/3 študentov mala opačný názor.

Tabuľka č. 13. Vyhodnotenie otázky číslo 13 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Umožnili Vám pracovníci simulačného centra prakticky si vyskúšať tie základné činnosti, ktoré budete realizovať v priebehu zamestnania?	12,4%	40,5%	13,0%	29,7%	4,4%	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 14:

Zaškrtnite, ktoré pomôcky (odbornú literatúru, právne predpisy, interné predpisy a metodické listy, námety na cvičenia, iné) ste používali na cvičeniach v simulačnom centre?

Otázka číslo 14 sa týkala tlačených podkladov, ktoré formou didaktických pomôcok používali študenti v priebehu praktických cvičení na simulátoroch. Dopytovaní najčastejšie využívali scenár cvičení a právne predpisy a tiež v menšom rozsahu odbornú literatúru.

Tabuľka č. 14. Vyhodnotenie otázky číslo 14 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH				
	odbornú literatúru	právne predpisy	interné predpisy a metodické listy	námet cvičenia	iné
Zaškrtnite, ktoré pomôcky (odbornú literatúru, právne predpisy, interné predpisy a metodické listy, námety na cvičenia, iné) ste používali na cvičeniach v simulačnom centre?	18,9%	30,7%	7,7%	32,2%	10,5%

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 15:

Po skončení cvičenia v simulačnom centre bolo vyučujúcim realizované záverečné vyhodnotenie kladov a záporov?

Predposledná otázka (č. 15) ankety súvisela so zhrnutím praktických cvičení, ktoré boli realizované na obidvoch vysokých školách. Študenti boli dopytovaní, či po skončení simulácií cvičiaci urobili závereční zhrnutie získaných výsledkov cvičenia, v ktorom poukázali na dobré a zlé

postupy v jeho priebehu. Ako vyplýva z odpovedí poskytnutých respondentmi, hodnotenie priebehu simulácie je stálou súčasťou každej výučby a pedagógovia vedúci cvičenia mu venujú veľkú pozornosť.

Tabuľka č. 15. Vyhodnotenie otázky číslo 15 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Po skončení cvičenia v simulačnom centre bolo vyučujúcim realizované záverečné vyhodnotenie kladov a záporov?	42,8%	51,5%	5,2%	0,5%	-	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 16:

Prispelo realizované praktické cvičenie v simulačnom centre k rozvíjaniu Vašich praktických návykov a zručností z predmetnej oblasti?

V poslednej otázke (č. 16) ankety študenti poskytli odpovede týkajúce sa vlastného hodnotenia rozvíjania praktických zručností po skončení cvičení na simulátoroch a ďalšom informačnom technickom vybavení. Viac ako 2/3 dopytovaných uviedlo, že si zlepšili svoje praktické zručnosti v súvislosti s účasťou na počítačových simuláciách a taktiež pri účasti na iných formách praktických cvičení ponúkaných vysokoškolskými simulačnými centrami.

Tabuľka č. 16. Vyhodnotenie otázky číslo 16 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH					
	áno, pravidelne	áno, prevažne	občas	veľmi zriedka	nikdy	žiadna odpoveď
Prispelo realizované praktické cvičenie v simulačnom centre k rozvíjaniu Vašich praktických návykov a zručností z predmetnej oblasti?	17,3%	51,1%	24,7%	6,9%	-	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

ČIASTKOVÝ ZÁVER - ANKETA PRE ŠTUDENTOV

Ako vplýva z vyššie uvedených výsledkov anketového prieskumu realizácia výučby formou praktických cvičení na simulátoroch a na ďalšom školiacom technickom vybavení nachádzajúcom sa v dispozícii Pomorskej akadémie v Slupsku ako aj Vysokej školy Polície v Szczytne je aktuálne neoddeliteľnou súčasťou vzdelávacieho procesu študentov na obidvoch vysokých školách. Dôležité je to, že študenti veľmi vysoko hodnotia kvalitu praktických cvičení a v rámci toho angažovanie sa cvičiacich, úvodnú prípravu študentov na cvičenia a využívanie vo vzdelávacom procese najnovších riešení a informačných technológií (napr. simulátory 3D, možnosť účasti veľkých skupín v jednej simulácii a pod.). Rozhodná väčšina dopytovaných uviedla významné rozšírenie svojich poznatkov a praktických zručností vďaka praktickým cvičeniam, ktorých počet bol v rámci všeobecného počtu vyučovacích hodín v danom študijnom odbore považovaný za uspokojivý. Študenti mali ďalej možnosť overiť si teoretické poznatky získané na prednáškach a znalosť platných predpisov v procedúrach a realite konania v priebehu simulácie veľmi podobnej reálnym podmienkam, s ktorými sa môžu stretnúť vo svojej budúcej práci. Dopytovaní zároveň uviedli, že za optimálnu formu zdokonaľovania získaných teoretických vedomostí považujú tzv. živú simuláciu, ktorá im poskytuje maximálny pocit reality vykonávaných činností.

VÝSLEDKY PRIESKUMU - ANKETA PEDAGOGICKÝCH A VEDECKÝCH PRACOVNÍKOV POMORSKEJ AKADÉMII V SLUPSKU A VYSOKEJ ŠKOLY POLÍCIE V SZCZYTNE

V ankete určenej vysokoškolským pedagógom, ktorá obsahovala 6 otázok (z toho jedna otázka bola otvoreného typu) sa zúčastnilo 18 osôb. Pomorskú akadémiu zastupovalo 13 pedagógov

a Vysokú školu Polície v Szczytne 5 osôb. Spomedzi dopytovaných 14 osôb boli muži (78%) a 4 ženy (22%). Pedagógovia mali za sebou odbornú alebo pedagogickú prax v dĺžke od 12 do 28 rokov. Všetci respondenti boli vedecko-pedagogickými pracovníkmi, v súvislosti s čím medzi ich povinnosti patrí okrem iného vedenie vyučovacích hodín formou prednášok ako aj praktických cvičení (aj na simulátoroch).

Otázka č. 1:

Myslíte si, že počet hodín praktickej výučby študentov s využívaním simulátorov a ďalšieho technického vybavenia je postačujúca v celkovom počte vyučovacích hodín v danom študijnom odbore?

Na prvú otázku účastníci ankety odpovedali, že počet hodín určených študentom na praktické cvičenia (v rámci študijného odboru) je optimálny vzhľadom na personálne možnosti školiacej infraštruktúry, ktorou aktuálne disponujú obidve vysoké školy. Tento názor vyjadrili všetci pedagógovia, pričom 89 % sa rozhodne stotožnilo s týmto postojom.

Tabuľka č. 17. Vyhodnotenie otázky číslo 1 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH				
	áno, pravidelne (++)	áno, prevažne (+)	občas (0)	veľmi zriedka (- -)	nikdy (-)
Myslíte si, že počet hodín praktickej výučby študentov s využívaním simulátorov a ďalšieho technického vybavenia je postačujúca v celkovom počte vyučovacích hodín v danom študijnom odbore?	89%	11%	-	-	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 2:

Myslíte si, že vzdelávací proces v študijnom odbore, ktorý ponúka Vaša vysoká škola je proporcionálne naplnený teoretickými vyučovacími hodinami a praktickými cvičeniami?

Taktiež odpoveď na otázku č. 2 ukazuje, že pedagógovia realizujúci výučbu akceptujú v kvantitatívnej a kvalitatívnej miere aktuálne realizované vzdelávacie programy. Takýto názor vyjadrilo 67 % respondentov. Avšak je potrebné uviesť, že každý tretí dopytovaní nemá až takýto optimistický názor.

Tabuľka č. 18. Vyhodnotenie otázky číslo 2 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH				
	áno, pravidelne (++)	áno, prevažne (+)	občas (0)	veľmi zriedka (- -)	nikdy (-)
Myslíte si, že vzdelávací proces v študijnom odbore, ktorý ponúka Vaša vysoká škola je proporcionálne naplnený teoretickými vyučovacími hodinami a praktickými cvičeniami?	24%	43%	33%	-	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 3:

Myslíte si, že praktické cvičenia majú byť jednou z priorít vzdelávacieho programu?

Cieľom tejto otázky bolo zistiť, do akej miery pedagógovia realizujúci praktické cvičenia ich považujú v rámci súboru všetkých predmetov za prioritné. Ako je ľahké sa domyslieť, všetky poskytnuté odpovede jednoznačne uvádzajú významnú úlohu, ktorú podľa názoru dopytovaných zohrávajú vo vzdelávacom programe cvičenia simulujúce podmienky maximálne napodobňujúce reálne situácie.

Tabuľka č. 19. Vyhodnotenie otázky číslo 3 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH				
	áno, pravidelne (++)	áno, prevažne (+)	občas (0)	veľmi zriedka (- -)	nikdy (-)
Myslíte si, že praktické cvičenia majú byť jednou z priorít vzdelávacieho programu?	100%	-	-	-	-

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 4:

Aká je podľa Vás optimálna forma realizácie praktických cvičení vo vzdelávacom procese študentov v študijnom odbore bezpečnosť?

V otázke číslo 4 boli dopytovaní požiadaní aby vyjadrili svoj názor na praktické cvičenia a uviedli z ich pohľadu najefektívnejšiu formu realizácie cvičení. Ako ukázali výsledky, pedagógovia vysoko hodnotia najmä simuláciu prostriedkami inštrumentovaného manévrového výcviku (40,0%). Avšak ostatné dve formy realizácie praktických cvičení (konštruktívnu simuláciu, virtuálnu simuláciu), ktoré sú najčastejšie doteraz používané pri realizácii vzdelávacieho programu získali rovnako po 30 % hlasov dopytovaných. Takýto stav veci vyplýva okrem iného z faktu, že simulácia prostriedkami inštrumentovaného manévrového výcviku poskytuje možnosť vykonávať cvičenia najviac sa približujúce reálnym podmienkam výskytu napr. živelnej pohromy a rozsah síl a prostriedkov počas nej použitých dovoľuje realizovať mnohé scenáre krízových situácií. Na tomto mieste je potrebné uviesť, že konštruktívna simulácia a virtuálna simulácia taktiež poskytujú vysokú úroveň reality cvičení pri rozhodne nižších nákladoch na prevádzkovanie používaných zariadení a teleinformačnej techniky. Nepochybne každá zo spomenutých foriem realizácie praktickej výučby má vlastné špecifiká a ich zručné využívanie obohacuje vzdelávací proces, pričom zvyšuje úroveň vedomostí a zručností študentov.

Tabuľka č. 20. Vyhodnotenie otázky číslo 4 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH		
	živá simulácia	konštruktívna simulácia	virtuálna simulácia
Aká je podľa Vás optimálna forma realizácie praktických cvičení vo vzdelávacom procese študentov v študijnom odbore bezpečnosť?	40%	30%	30%

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otázka č. 5:

Myslíte si, že pred pristúpením k realizácii praktických cvičení na simulátoroch by sa mal študent oboznámiť s rozsiahlymi teoretickými poznatkami, t. j. poznať platné právne predpisy, oboznámiť sa so schémami postupu a scenármi konania v krízových situáciách v tematickej oblasti preberanej na cvičeniach?

Podľa názorov dopytovaných pedagógov by príprave študentov na účasť na praktických cvičeniach malo predchádzať dôkladné oboznámenie sa s platnými legislatívnymi predpismi (zákony, vyhláška, nariadenia) a ďalších dokumentov obsahujúcich informácie o postupe konania v prípade vzniku krízovej situácie. Takýto postoj malo vyše 70 % respondentov.

Tabuľka č. 21. Vyhodnotenie otázky číslo 5 realizovaného prieskumu.

OTÁZKA	ODPOVEDE V PERCENTÁCH				
	áno, pravidelne (++)	áno, prevažne (+)	občas (0)	veľmi zriedka (- -)	nikdy (-)
Myslíte si, že pred pristúpením k realizácii praktických cvičení na simulátoroch by sa mal študent oboznámiť s rozsiahlymi teoretickými poznatkami, t. j. poznať platné právne predpisy, oboznámiť sa so schémami postupu a scenármi konania v krízových situáciách v tematickej oblasti preberanej na cvičeniach?	18%	53%	29%	-	-

Otázka č. 6:

Ktoré organizačné a technické riešenia podľa Vášho názoru by mohli zlepšiť praktické cvičenia, ktorých sa zúčastňujú študenti vašej vysokej školy?

V poslednej otázke (č. 6), ktorá bola otvoreného typu písali dopytovaní vlastné návrhy na zlepšenie procesu praktického vzdelávania študentov. Medzi nápadmi na zlepšenie a vylepšenie efektívnosti cvičení s použitím školiacej infraštruktúry uviedli pedagógovia o. i.:

- rozšíriť aktuálnu základňu simulátorov;
- zaviesť do študijného programu väčší počet hodín praktických cvičení;
- znížiť počet študentov v cvičiacich skupinách;
- zaviesť podmienku aby pedagóg vedúci cvičenia mal za sebou odbornú prax (aj odbornú prax príslušných službách a inštitúciách štátnej správy alebo samosprávy) v rozsahu 10 rokov;
- zaviesť (štvrťročne) cyklické celoškolské cvičenia na tému reakcie na krízové situácie, na ktorých počet účastníkov živej simulácie by prekračoval počet 100 osôb, vďaka čomu by bolo možné realizovať viac scenárov krízových situácií vojenského aj nevojenského charakteru;
- pozvať k trvalej spolupráci ako externých pedagógov ľudí, ktorí sú profesionálne zviazaní s uniformovanými zložkami (napr. armádou, požiarnou strážou) s cieľom spoločného vedenia praktických cvičení a simulácií založených na najnovších scenároch vojenského aj nevojenského charakteru.

ČIASTKOVÝ ZÁVER - ANKETA PEDAGOGICKÝCH A VEDECKÝCH PRACOVNÍKOV

Cieľom ankety bolo získať názory pedagógov, ktorí zodpovedajú na obidvoch vysokých školách za realizáciu praktických cvičení , vďaka čomu bude možné konfrontovať vnímanie tejto témy osobami vedúcimi simulácie a ich účastníkmi. Ako ukázali výsledky ankiet vykonaných v obidvoch skupinách respondentov, realizácia praktických cvičení s využitím najnovších informačných technológií má veľký úspech a jednoznačne je vnímaná ako veľmi efektívna súčasť vzdelávacieho programu. Zároveň dôležitým činiteľom určujúcim kvalitu realizovaných cvičení je okrem najmodernejšej teleinformačnej techniky ak kvalifikovaný pedagogický tím, členovia ktorého prejavujú vysokú angažovanosť počas prípravy a vedenia výučby. Dôležité je to, že angažovanosť pedagógov oceňujú sami študenti, ktorí za teoretickú prípravu na praktické cvičenia, ako to vyplýva z ankety, vďačia vo významnej miere prednášateľom.

Na tému problematiky praktických cvičení je potrebné uviesť, že v rozhodnej väčšine prípadov je realizovaná na základe scenárov krízových situácií nevojenského charakteru. Vyplýva to predovšetkým zo špecifík obidvoch vysokých škôl a vyučovacích prostriedkov civilného charakteru, ktorými disponuje Pomorská akadémia a Vysoká škola Polície v Szczytne.

Snaha o obohatenie vzdelávacieho procesu o realizáciu praktickej výučby dáva výzvu pre všetky moderné európske vysoké školy, ktoré pri nasledovaní požiadaviek súčasného trhu práce ponúkajú študentom získanie nie len teoretických vedomostí ale predovšetkým praktické zručnosti, čím zvyšujú šance svojich absolventov na získanie dobrého a stáleho zamestnania.

ZÁVER

Získavanie praktických zručností v rámci štúdia týkajúcich sa reagovania na základe krízových scenárov (vojenského aj nevojenského charakteru), tvorí neoddeliteľnú súčasť moderného pedagogického procesu, prispôsobeného požiadavkám súčasného trhu práce.

Obecne je možné konštatovať, že všetky opatrenia krízového riadenia sú realizované s cieľom zaistiť bezpečnosť civilného obyvateľstva v danej správnej oblasti. K tomu sú využívané všetky dostupné sily, zdroje, inštitúcie a legislatívne riešenia, ktoré by mali tvoriť vyvážený systém, ktorý je zároveň súčasťou systému zaisťujúceho národnú bezpečnosť. Výsledkom je vytvorenie podmienok pre vyvážený rozvoj každého zdravého štátneho organizmu.

Moderné technológie tvoria determinanty fungovania a pokroku vo všetkých, súčasnému človeku známych odvetviach priemyslu a vedy. Taktiež vyučovanie realizované v jednotlivých stupňoch neexistuje a nemôže existovať bez implementácie aktuálnych doktrín a nových pokrokových riešení. Najvyššia kvalita vzdelávania, spočívajúca v profesionálnom odovzdávaní najnovších poznatkov kompetentnými a pre realizáciu úloh odborne pripravenými učiteľmi, podporená okrem iného scenármi krízových situácií a ďalšími efektívnymi didaktickými nástrojmi, tvorí výzvu súčasnej doby a to nie len v sektore vysokého školstva.

V odbore modelovania simulácie konania základom vyučovacej techniky sú simulačné nástroje, ktoré poskytujú možnosť efektívnej aj intenzívnej prípravy a nachádzajú uplatnenie aj vo výskumnej činnosti. Uplatnia sa predovšetkým v teórii a metodológii a v aplikovanej praxi sú schopné analyzovať, vyhodnocovať a nachádzať optimálne riešenia. Prostredníctvom nich sa dá zaistiť jednotný systém pre školenie zamestnancov a dávajú možnosť prijať trvalé návyky zároveň s ich obnovovaním ako aj zjednotenie operatívneho postupovania pri dodržaní možnosti výberu rôznych variantov riešenia náhodných alebo štandardných situácií. Spájanie vyučovacieho procesu s praxou sa javí ako veľmi výhodné pre využitie simulačných technológií na jeho zlepšenie, pričom vedie k zvýšeniu produktivity a lepšej efektívnosti, vytvárajú sa tak podmienky pre spoločné konanie bezpečnostných zložiek.

Nesporne má simulácia mnohé výhody, čo potvrdzuje aj prieskum realizovaný na vzorke respondentov. To je motiváciou k jej neustálemu rozvíjaniu a rozširovaniu je aplikácie do nových oblastí aj mimo sféru bezpečnosti a ochrany.

V ére globalizácie a veľkého civilizačného skoku sa medzinárodná spolupráca na mnohých úrovniach života stáva podmienkou sine qua non ďalšieho vyváženého rozvoja spoločnosti. Spoločné úsilie vynaložené niekoľkými medzinárodnými vedeckovýskumnými pracoviskami v rámci projektu „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej školy manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“ je vlastne reálnou snahou odpovedať výzvam súčasnosti aj budúcnosti.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BLAŽEK, V., KELEMEN, M., Analýza vojenských zdrojov ohrozenia regionu, [in:] Metodológia a metodika analýzy zdrojov ohrozenia vnútornej bezpečnosti SR, Bratislava 2011, vyd. AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU.

BUZALKA, J., Krízový manažment vo verejnej správe, Bratislava 2008, vyd. AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU.

DWORZECKI, J., Metódy hodnotenia procesu krízového riadenia na základe skúseností v Poľskej Republike, [in:] Národná a medzinárodná bezpečnosť 2013, Liptovský Mikuláš 2013, vyd. AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL GEN. M. R. ŠTEFÁNIKA.

DWORZECKI, J., Systém krízového riadenia v Poľsku, Bratislava 2012, vyd. MULTIPRINT.

DWORZECKI, J., URBANEK, A., Využitie typových krízových scenárov vo výučbe na Pomorskej Akadémii v Slupsku, Slupsk 2014, vyd. Pro Pomerania Foundation Poland.

URBANEK, A., Bezpieczeństwo narodowe - podstawowe kategorie terminologiczne i ich klasyfikacja, [in:] Wybrane problemy bezpieczeństwa. Teoria, strategia, system, (Red.) URBANEK, A., Słupsk 2012, vyd. AKADEMIA POMORSKA.

NAJDÔLEŽITEJŠIE PRAMENE PRÁVA A ĎALŠIE NORMY

Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 8 listopada 2002 r. w sprawie wymagań jakim powinien odpowiadać plan postępowania na wypadek zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, mienia oraz środowiska naturalnego (Dziennik Ustaw z 2002 r. Numer 194, pozycja 1632); slo. Vyhláška vlády ministra hospodárstva z dňa 8. novembra 2002 vo veci požiadaviek, ktoré musí spĺňať plán činnosti v prípade ohrozenia ľudského života alebo zdravia alebo majetku a životného prostredia (Zbierka zákonov z 2002, číslo 194, odsek 1632).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2003 r. w sprawie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa oraz ich szczególnej ochrony (Dziennik Ustaw z 2003 r. Numer 116, pozycja 1090); slo. Vyhláška vlády z 24. júna 2003 vo veci objektov zvlášť dôležitých pre bezpečnosť a obranyschopnosť štátu a ich zvláštnej ochrane (Zbierka zákonov z 2003, číslo 116, odsek 1090).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin (Dziennik Ustaw z 2002 r. Numer 96,

pozycja 850); slo. Vyhláška vlády z dňa 25. júna 2002 vo veci podrobného rozsahu činnosti šéfa Civilnej obrany štátu, šéfov civilnej obrany krajov, okresov a obcí (Zbierka zákonov z 2002, číslo 96, odsek 850).
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2010 r. w sprawie planów ochrony infrastruktury krytycznej (Dziennik Ustaw z 2010 r. Numer 83, pozycja 542); slo. Vyhláška vlády z dňa 30. apríla 2010 vo veci plánov ochrany kritickej infraštruktúry (Zbierka zákonov z 2010, číslo 83, odsek 542).
Ustawa o szczególnych rozwiązaniach związanych z usuwaniem skutków powodzi z maja i czerwca 2010 (Dziennik Ustaw z 2010 r. Numer 123, pozycja 835); slo. Zákon o podrobnom postupovaní pri odstraňovaní následkov povodní z mája a júna 2010 (Zbierka zákonov z roku 2010 číslo 123 odsek 835).
Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z dnia 26 kwietnia 2007 r. (Dziennik Ustaw z 2007 r. Numer 89, pozycja 590); slo. Zákon o krízovom riadení z 26. apríla 2007 (Zbierka zákonov z 2007, číslo 89, odsek 590).

ADRESA

doc. PhDr. Jacek DWORZECKI, PhD.
Inštitút spoločenských vied
Fakulta verejnej správy
Vysoká škola policie v Szczytnie
12-100 Szczytno ul. J. Piłsudskiego 111
Tel.: +48 514 416 060, j.dworzecki@wspol.edu.pl

doc. PhDr. Andrzej URBANEK, PhD.
Inštitút národnej bezpečnosti
Pomorska akadémia v Slupsku
76-218 Słupsk, ul. Krzysztofa Arciszewskiego 22
Tel.: +48 607 172 706, aurbanek2@wp.pl

SIMULAČNÝ SYSTÉM PRE TVORBU SCENÁROV KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU A PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA: NEHODA S HROMADNÝM POSTIHNUTÍM OSÔB

Karol FABIÁN, David KOLÁR, Dušan FRANCŮ

Univerzita Mateja Bela, AtoS, IT solutions and services, spol. s r. o.

Abstrakt: *V článku je popísaný simulačný systém KRIMA, slúžiaci pre tvorbu a verifikáciu krízových scénárov a vytváranie plánovacej a krízovej dokumetácie . Bol implementovaný v Centre excelentnosti pre krízové riadenie UMB, ktorého súčasťou je aj simulačný systém VR-Forces s modulmi pre vytváranie modelových situácií správania sa davov a teroristických útokov. Popísané je rozpracované riešenie prípadovej štúdie krízového scenára pre nehodu s hromadným postihnutím osôb.*

Kľúčové slová: *krízový manažment, simulácia, krízový scenár, CEKR, KRIMA.*

Abstract: *The article describes simulation system KRIMA, which is dedicated for creation and verification of crisis scenarios and corresponding documentation. It was implemented in Center of Excellence for CrisisManagement at Matej Bel University with simulation system VR-Forces with extension modules for crowd behavior and terrorists attacs. Described case study deals with crisis scenario for accident with many casualties.*

Key words: *crisis management, simulation, crisis scenario, CEKR, KRIMA.*

ÚVOD

Centrum excelentnosti pre krízové riadenie (CEKR) na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici bolo zriadené na Katedre bezpečnostných štúdií FPVaMV. Implementáciu systému realizovali fy ATOS s.r.o. Bratislava a Lynx s.r.o. Košice v rámci projektov spolufinancovaných z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) prostredníctvom Operačného programu Výskum a vývoj. Základným programovým vybavením centra je KRIMA Emergency Enterprise Manager, SW systém na podporu krízového manažmentu v oblasti prevencie, simulácie, riešenia krízových udalostí, následnej obnovy a VR Forces pre real-time komplexnú simuláciu a vizualizáciu krízových situácií. V tomto príspevku sa venujeme návrhu a simulácii behu krízových scenárov s podporou systému KRIMA. V CEKR UMB boli implementované v rámci riešenia výskumných úloh viaceré vzorové krízové scenáre určené predovšetkým na výukové účely, ako napr. krízový scenár ochrany IT infraštruktúry pred kybernetickým útokom, ochrana územia pred povodňou, krízový scenár pri úniku rádioaktívnej látky, náleze nebezpečného predmetu, vzniku migračných vĺn v dôsledku lokálnych nepokojov.[1]

FUNKCIE KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU KRIMA

KRIMA Emergency Enterprise Manager je postavený ako webová aplikácia. Systém podporuje manažment bezpečnosti a krízových situácií pre incidenty s vysokým bezpečnostným rizikom. V prostredí pre návrh administrátor resp. dizajnér vytvorí workflow.

Po jeho publikovaní je tento dostupný v produkčnom prostredí na spracovanie incidentov. Administrátor vytvára taktiež šablóny slúžiace na nahlasovanie incidentov. Šablóny používateľa vedú pri nahlasovaní incidentu a zároveň podľa nich možno incidenty zoskupovať. Manažér nahlásený incident priradí ku krízovému plánu a následne spustí workflow na spracovanie

[1] Ďalšie K. Fabian, Crisis Management Training System For Advanced Security Threats In Cyberspace, Proceeding of the IMSCI 2014, Orlando USA, 2014; J. Lasicová, J. Ušiak, Bezpečnosť ako kategória, Bratislava, VEDA, 2012, ISBN 978-80-224-1284-1.

incidentu. Workflow potom inicializuje jednotlivé kroky krízového scenára a krízový manažér voľbou parametrov určuje jeho pokračovanie. Jednotlivé kroky farebne vyjadrujú stupeň realizácie. Systém umožňuje každému používateľovi prístup k údajom aj v prípade výpadku centrálneho systému bez potreby jeho dodatočnej inštalácie a iných technicky a časovo náročných opatrení. Systém automaticky loguje dôležité udalosti pre pre riadenie krízových udalostí, celková schéma systému KRIMA je na obr.1.

Spôsoby logovania je možné nastaviť v konfiguračných nastaveniach databázového servera. Do systému pristupujú nasledujúce používateľské skupiny: administrátor, manažér, používateľ, reportér, dizajnér, manažér obsahu (content manager).

Systém poskytuje výstup v podobe krízového manuálu (emergency manual) s možnosťou jeho tlače. Pre každý vypublikovaný workflow existuje možnosť vytlačiť krízový manuál.
Systém poskytuje simulačný mód pre účely simulácie krízových situácií a testovania samotného systému.

Systém podporuje schvaľovacie a eskalačné procedúry pri riešení krízovej situácie.
Pokiaľ kontrola procesov pripravených na schválenie nie je vykonaná v naplánovanom časovom horizonte, je zaslaná eskalačná SMS. Manuálne aj automatické zasielanie e-mailov a SMS notifikácií vytvára efektívne prepojenie krízového štábu s vonkajším svetom..

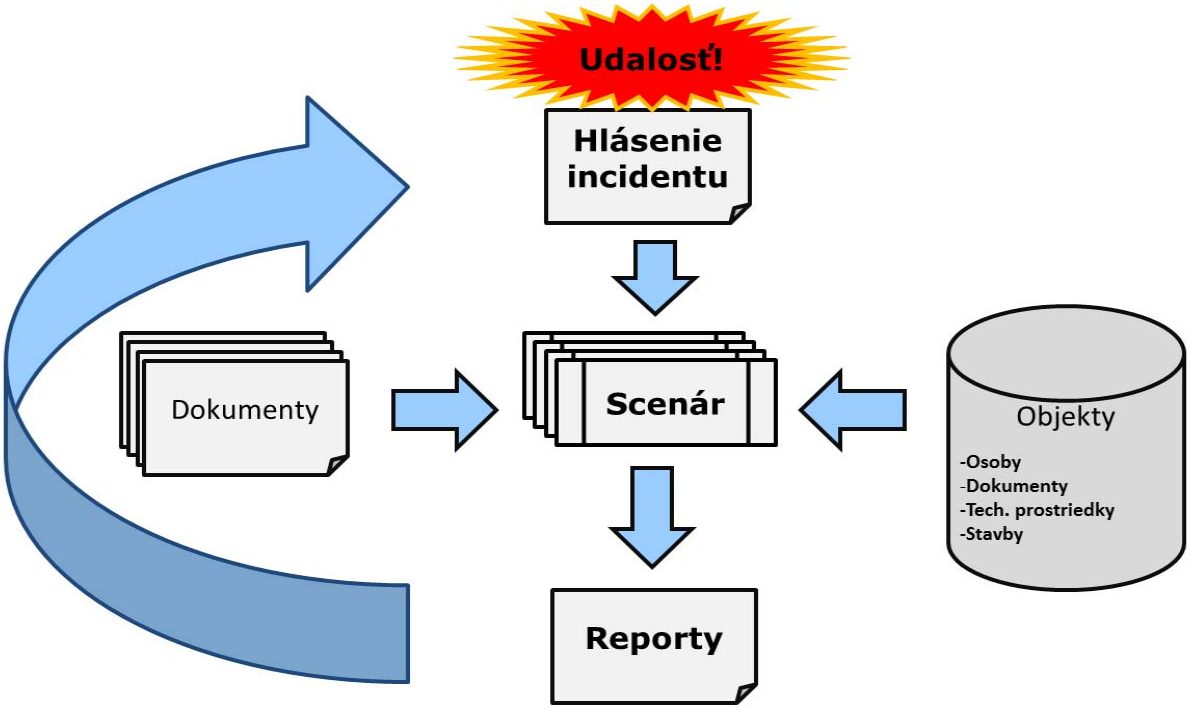

Obr. 1. Bloková schéma systému KRIMA.

PRÍNOSY VYUŽÍVANIA SYSTÉMU KRIMA

Systém Krima podporuje predchádzanie vzniku mimoriadnych udalostí, ako aj riadenie činností reagujúcich na ne, smerujúcich k minimalizácii ich následkov a rýchlemu návratu k pôvodnému stavu.

Podpora predchádzania mimoriadnym udalostiam je založená na inventúre a ohodnotení chránených aktív a vedení bezpečnostnej dokumentácie s priradením opatrení konkrétnym aktívam. Medzi preventívne opatrenia patrí aj udržiavanie databázy prostriedkov a osôb využiteľných pre zásahy v krízových situáciach. Vysoká účinnosť preventívnych opatrení sa dosahuje ich precíznym plnením v čase kľudu.

Takisto k preventívnym opatreniam patrí výcvik funkcionárov podieľajúcich sa na krízovom riadení. Systém Krima umožňuje ich školenie spôsobom podobným e-learningu. Pri následnom výcviku môžu na základe simulovaných udalostí získavať skúsenosti s rozhodovaním v rámci realizácie príslušných scenárov.

Pri skutočnom vzniku mimoriadnej udalosti sa potom pracovník pohybuje v dôverne známom prostredí Krima, z ktorého čerpá informácie a usmernenia a svoju pozornosť naplno venuje vykonávaniu správnych rozhodnutí.

Počas behu každého scenára sa zaznamenávajú všetky kroky a časy. Na základe reportov je potom možné analýzovať činnosť jednotlivých funkcionárov aj organizačných zložiek a prijímať opatrenia pre zlepšenie celého scenára a odstraňovanie systémových aj ad hoc chýb pri jeho vykonávaní.

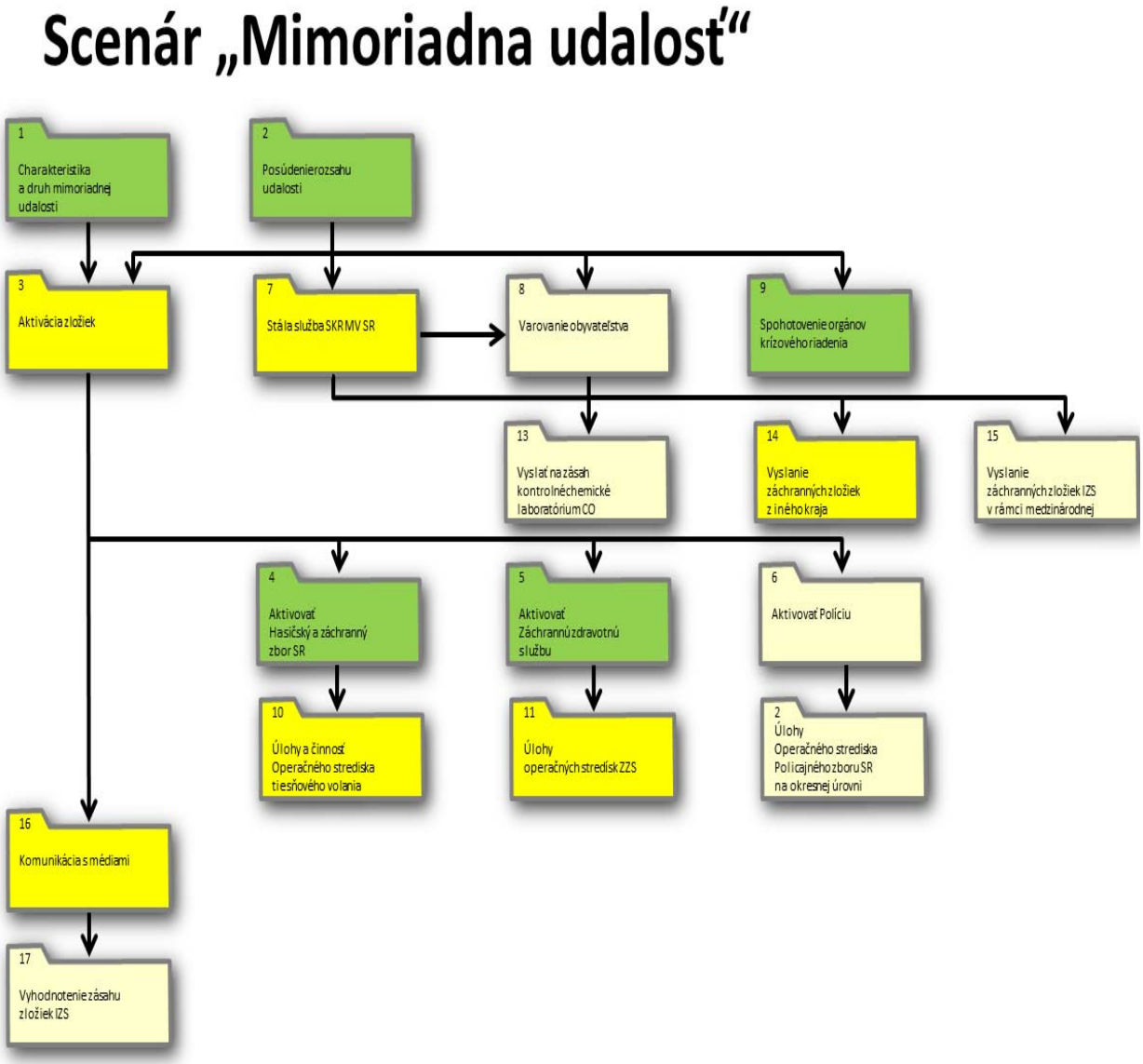

Obr. 2. Vývojový diagram implementácie krízového scenára v KRIMA CEKR

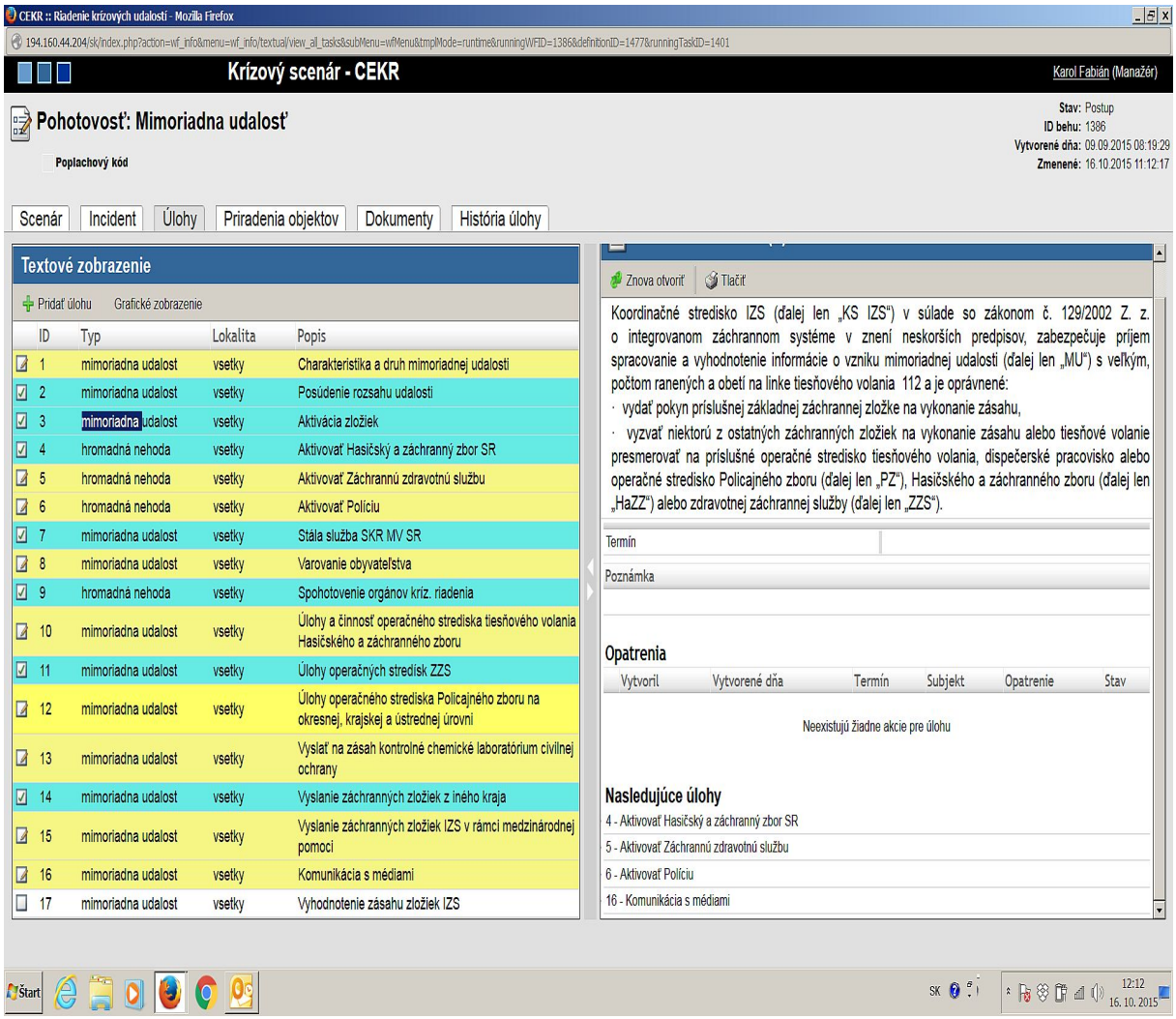

Obr. 3. Jednotlivé úlohy scenára v KRIMA CEKR.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA: NEHODA S HROMADNÝM POSTIHNUTÍM OSOB

Táto štúdia je spracovaná na základe podkladov pre nehodu s hromadným postihnutím osôb MV SR a príslušných zodpovedajúcich zákonov (1. až 9.). Nie je vyčerpávajúcim spracovaním všetkých možných krízových stavov a k nim zodpovedajúcich variantov krízových scenárov. Ukazuje možnosti využitia návrhu a simulácie krízových scenárov v systéme KRIMA. Činnosti podľa scenára na obr. 2 sa vzájomne prelínajú a je ich možno vykonávať aj súčasne. Na obr. 3. je vidieť riešenie otvorenej úlohy Aktivácia zložiek, kde nasledujúcimi požadovanými úlohami sú aktivácia hasičského a záchranného zboru, záchrannej zdravotnej služby, polície a komunikácia s médiami.

ZÁVER

V príspevku je popísaná architektúra systému KRIMA, určeného na tvorbu a simuláciu krízových scenárov. Na príklade nehody s hromadným postihnutím osôb je demonštrované možné nasadenie systému do praxe.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

FABIAN, K. Crisis Management Training System For Advanced Security Threats In Cyberspace, Proceeding of the IMSCI 2014, Orlando USA, 2014.

KAZANSKÝ, R., MELKOVÁ, M. Information Technologies and their Usage in Crisis Management as a Tool to Increase the Quality of Educational Process. In 15th International Multidisciplinary Scientific Geoconference SGEM 2015. Vol. 3. STEF92 Technology Ltd. Sofia, Bulgaria.

LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. Bezpečnosť ako kategória, Bratislava, VEDA, 2012, ISBN 978-80-224-1284-1.

Ministerstvo vnútra SR: Nehoda s hromadným postihnutím osôb, podklady MV, Bratislava, 2015
TEREM, P., DOBRÍK, M., FABIÁN, K. ŠENKARČIN, I. Systém Krima v Centre Excelentnosti Krízového Riadenia na UMB Banská Bystrica, Proceedings of Riešenie krízových situácií prostredníctvom simulačných technológií, Liptovský Mikuláš, 2013.
Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 388/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečovanie technických a prevádzkových podmienok informačného systém v znení vyhlášky č. 442/2007 Z. z.
Zákon 579/2004 Z. z. o záchrannej zdravotnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 315/2001 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 172/2011 Z. z.
Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 577/2004 Z. z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov.
Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov.

ADRESA

doc. Ing. Karol FABIÁN, CSc.
Mgr. David KOLLÁR, PhD.
Univerzita Mateja Bela
Kuzmányho 1
97401 Banská Bystrica

Dušan FRANCŮ
AtoS, IT solutions and services, spol. s r. o.
Dúbravská cesta 4
84104 Bratislava

PROFESIONÁLNOU PRÁCOU V PREPRAVE NEBEZPEČNÝCH LÁTOK PO POZEMNÝCH KOMUNIKÁCIÁCH PROTI PREDCHÁDZANIU KRÍZOVÝCH SITUÁCIÍ

Miroslav FELCAN, Milan MARCINEK

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *Obsahom štúdie je problematika nebezpečných vecí (ako sú látky, predmety, odpady, roztoky, zmesi a pod.), ktoré môžu v priebehu dopravy najrôznejšími spôsobmi ohroziť bezpečnosť osôb, vecí a životného prostredia. Slovenská republika je krajinou, kde sa na relatívne malom územnom priestore koncentrujú priemyselné oblasti s obytnými zónami, čo spolu s charakterom priemyslu zvyšuje nebezpečenstvo vzniku mimoriadnych udalostí. Mimoriadne udalosti rôzneho charakteru majú v ostatnom období stúpajúci rast nielen čo do ich počtu, ale i do rozsahu ich účinkov na život, zdravie, majetok občanov a životné prostredie*[1] *. V snahe zamedziť vzniku takýchto mimoriadnych udalostí súvisiacich s nehodami vozidiel prepravujúcich nebezpečné veci a na obmedzenie nepriaznivých následkov takýchto dopravných nehôd bola v roku 1957 podpísaná v Ženeve Európska dohoda o medzinárodnej cestnej preprave nebezpečných vecí (Dohoda ADR), určujúca základné podmienky bezpečnosti ich prepravy. Táto dohoda stanovuje možnosti prepravy nebezpečných vecí v cestnej premávke, ktoré je možné prepravovať, ktorých preprava je zakázaná a ktoré do Dohody ADR nepatria. Slovenská republika pristúpila k tejto dohode po následníctve v roku 1993..*

Kľúčové slová: *preprave nebezpečných látok po pozemných komunikáciách, mimoriadne udalosti, Európska dohoda, medzinárodná cestná preprava, nebezpečné látky, toxické látky, UN kód, Kemmlerov kód, Integrovaný záchranný systém.*

Abstract: *Die gefährlichen Güter stellen für Menschen und Umwelt ein bedeutsames Risiko im Rahmen der Industrie sowie des Alltagslebens dar, denn sie toxische Wirkung zeigen oder gefährlich für die lebenden Organismen sind.*

Es ist notwendig, die mit der Herstellung, Transport, Lagerung und Manipulation sowie mit der Verwendung der gefährlichen Güter verbundenen Risiken rechtzeitig vorauszusehen und zu identifizieren und insbesondere die Verhütung von ihren möglichen negativen Auswirkungen sicherzustellen. Die optimale Menge von Kenntnissen und Informationen über die sichere Manipulation von gefährlichen Gütern schafft die realen Voraussetzungen für die Reduzierung der Gefahr der eingetretenen Unfälle.

Angesichts der Eigenschaften, die im Straßentransport die Sicherheit von Personen, Sachen und Umwelt gefährden können, ist die Gefahrgutbeförderung unter Einhaltung der Sonderbedingungen zugelassen, die im Gesetz des Nationalrates der SR Nr. 168/1996 GBl. über den Straßenverkehr in der Fassung der späteren Vorschriften und in Sonderbestimmungen des ADR-Übereinkommens insbesondere für:

- *Art und Konstruktion von Fahrzeugen*
- *Zubehör, Ausrüstung und Ausstattung*
- *Einordnung des Gefahrgutes*
- *Verpackung und Bezeichnung der Stückgutsendungen*
- *Kraftfahrzeugkennzeichnung*
- *Verfahren für die Durchführung verschiedener Vorgänge*
- *Anordnung und Sicherung des Gutes im Fahrzeug*
- *Besatzung und begleitende Personen*
- *Fahrweise*
- *Halt, Parken und Bewachung von Fahrzeugen festgesetzt sind.*

Zur Beförderung der gefährlichen Güter auf der Straße sind nach ADR in der ab 1. Januar gültigen Fassung sowie nach unseren innerstaatlichen Vorschriften die gefährlichen Güter aufgrund ihrer dominierenden Risikoeigenschaften (physikalisch-chemischen, ökotoxikologischen, brandchemischen) in neun Gefahrenklassen eingereiht..

[1] MARCINEK, M., Štatistika zásahov jednotiek HaZZ za obdobie 2004 - 2013.

ÚVOD

Nebezpečné látky predstavujú pre človeka i životné prostredie významné riziko v priemyselnej sfére i vo sfére bežného života, nakoľko majú toxické účinky alebo sú nebezpečné pre živé organizmy. Riziká spojené s výrobou, prepravou, skladovaním a manipuláciou s nebezpečnými látkami, ako aj s ich používaním je nevyhnutné včas predvídať, identifikovať a hlavne zabezpečiť prevenciu pred ich možnými negatívnymi účinkami. Optimálne množstvo znalostí a informácií o bezpečnej manipulácii s nebezpečnými látkami vytvára reálne predpoklady pre znižovanie rizika vzniku mimoriadnej udalosti. Každodenná prax ukázala, ako je nevyhnutné systémovo vytvárať také subjekty, ktoré by boli schopné na profesionálnej úrovni riešiť otázky prevencie, regulácie kríz a odstraňovania, respektíve znižovania ich negatívnych dôsledkov. Takýmto nástrojom v podmienkach Slovenskej republiky je integrovaný záchranný systém (IZS)[2]. Integrovaný preto, že spočíva v zjednotení kompetentných a autonómnych zložiek pri spoločnej činnosti. Táto integrácia však nespočíva v tom, že sa vytvorila nová profesionálna inštitúcia zo všetkých zainteresovaných zložiek, lebo to prakticky v plnom rozsahu nebolo možné. Rovnako nebolo možné vytvoriť systém nad týmito zložkami, lebo by to bolo spojené s novou byrokraciou a nekompetentným zasahovaním. Cieľom bolo vytvoriť právny inštitút spolupráce, kde vzniklo koordinačné centrum tiesňového volania.

Zavedenie koordinačného centra tiesňového volania záchranným zložkám prináša:

- Zlepšenie a zrýchlenie vzájomnej komunikácie medzi záchrannými zložkami,
- Možnosť zastupiteľnosti jednotlivých zložiek,
- Priamy kontakt pri riešení zložitých mimoriadnych udalostí,
- Jednotnú aktualizáciu rovnakých informácií,
- Vylúčenie viacnásobného spracovania rovnakých informácií,
- Rýchlejšie poskytnutie pomoci v núdzi,
- Spoločnú odbornú prípravu zameranú na koordináciu záchranných prác na určitom mieste,
- Možnosť sústredenia záchranných zložiek v jednom areáli - okamžité spoločné výjazdy.

Činnosť Policajného zboru / ďalej len PZ / ako jednej zo zložiek integrovaného záchranného systému spočíva v zaisťovaní podmienok pri záchranných, lokalizačných a likvidačných prácach, ktoré sú vykonávané špeciálnymi zložkami podľa druhu, rozsahu a času vzniku mimoriadnej udalosti a jej následnom dôkladnom prešetrení a zistení príčiny. Sily a prostriedky polície smerujú do oblastí, v ktorých sú policajti vycvičení a vyškolení, napr. zaisťovanie miesta mimoriadnej udalosti, dokumentovaniu dopravných nehôd vozidiel prepravujúcich nebezpečné veci po pozemných komunikáciách, zaisťovanie stôp, ochrana majetku a osôb, pyrotechnická činnosť, potápačská činnosť, vyhľadávanie nástražných výbušných systémov, činnosť vo výškach a nad voľnou hĺbkou, vyjednávanie s páchateľom, vyšetrovanie príčiny mimoriadnej udalosti, dokumentovanie udalosti, identifikácia mŕtvych a pod.

Skúsenosti príslušníkov PZ pri výkone policajnej práce na základných útvaroch policajného zboru, ktoré získavajú svojou každodennou činnosťou či už pri dokumentovaní dopravných nehôd vozidiel prepravujúcich nebezpečné veci, priemyselných haváriách v závodoch, zaisťovaní stôp pri mimoriadnych udalostiach je možné zhrnúť do deviatich princípov krízového manažmentu, ktorých autorom je klasik v oblasti krízového manažmentu W. Gunn[3].

1. Prípravy sú možné a nevyhnutné. Lepšia pripravenosť na predvídateľné a pravdepodobne vzniknuté udalosti prinesie úspešnejšiu záchrannú operáciu.
2. Prevencia pred väčšinou živelných katastrof je možná, zatiaľ čo prevencia pred všetkými človekom spôsobenými katastrofami môže byť možná.

[2] MARCINEK, M. Organizácia, fungovanie a rozvoj Integrovaného záchranného systému (IZS) na území Slovenskej republiky.
[3] GUNN, W.: Deset principů vědeckého řízení pri katastrofách, In: Zpravodaj civilní ochrany. 1997, č. 2.

3. Nie je možné nájsť ani len dve katastrofy, ktoré by boli identické, ale problémy, ktoré určité kategórie katastrof prinášajú, sú podobné a predvídateľné. Katastrofy majú svoje charakteristiky.
4. Na základe týchto charakteristík môže byť model každej katastrofy formulovaný z epidemiologického hľadiska.
5. Plánovanie a príprava na odvetvových, národných a medzinárodných úrovniach sú možné a nevyhnutné pre zaistenie účinnej multidisciplinárnej odpovedi na katastrofu.
6. Mobilizácia viacodvetvových ľudských zdrojov (v prípade zdravotníckej činnosti, lekári, zdravotné sestry, špecialisti na výživu, sociálni pracovníci, paramedici) musí byť organizovaná tak, aby v prípade rizika vzniknutej katastrofy bolo možné ihneď reagovať na pravdepodobné, menej pravdepodobné i čiastkové potreby ohrozených a postihnutých osôb.
7. Odhad rizika, vyhodnotenie rizika, odhad účinnosti zásahu a štúdium postkatastrofickej situácie sú nevyhnutné.
8. Postkatastrofická fáza ponúka výnimočnú príležitosť na prijatie opatrení ku zmierneniu následkov prípadnej ďalšej katastrofy. Každá katastrofa je svojím spôsobom výučbovou lekciou.
9. Fáza obnovy začína v okamihu a je súčasťou nasledujúceho rozvoja regiónu.

Integrovaný záchranný systém predstavuje sústredený potenciál záchranárskych síl a prostriedkov. Je to účelovo, územne budovaný systém záchranných[4], pohotovostných, odborných a zvláštnych služieb, orgánov, právnických a fyzických osôb, ktorého cieľom je účelovým a plošným využitím sústredených síl a prostriedkov záchrana ľudských životov, hmotných a duchovných statkov spoločnosti a znižovanie následkov pri mimoriadnych situáciách.

Zložky integrovaného záchranného systému[5]

V integrovanom záchrannom systéme pôsobia:

1) základné záchranné zložky,
2) ostatné záchranné zložky.
3) útvary Policajného zboru a letecký útvar ministerstva,

Základné záchranné zložky sú:

- Hasičský a záchranný zbor,
- Záchranná zdravotná služba,
- Kontrolné chemické laboratóriá civilnej ochrany,
- Banská záchranná služba.
- Horská záchranná služba.

Úlohy základných záchranných zložiek:

- poskytujú bezodkladne odbornú, zdravotnú, technickú a ďalšiu pomoc v tiesni na základe pokynu koordinačného strediska alebo svojho operačného strediska tiesňového volania,
- vykonávajú organizačné, technické a ďalšie opatrenia na poskytovanie pomoci v tiesni a na tento účel sa vybavujú technickými a vecnými prostriedkami,
- zúčastňujú sa odbornej prípravy,
- spracúvajú údaje o svojej činnosti, silách a prostriedkoch a predkladajú ich krajskému úradu.

Ostatné záchranné zložky sú:

- Ozbrojené sily Slovenskej republiky,
- Dobrovoľné hasičské zbory miest a obcí,
- Hasičské závodné útvary,
- Závodné hasičské zbory,

[4] MARCINEK, M. Efektívne využitie dobrovoľných hasičských zborov obcí v celoplošnom rozmiestnení na území Slovenskej republiky a ich kategorizácia.
[5] Zákon NR SR č. 129/2002 Z. z. o Integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov.

- Pracoviská vykonávajúce štátny dozor alebo činnosti podľa osobitných predpisov,
- Jednotky civilnej ochrany,
- Obecná polícia,
- Útvary Železničnej polície,
- Slovenský Červený kríž,
- Iné právnické a fyzické osoby, ktorých predmetom činnosti je poskytovanie pomoci pri ochrane života, zdravia a majetku.

Úlohy ostatných záchranných zložiek:

- poskytujú odbornú, zdravotnú, technickú a ďalšiu pomoc v tiesni na základe vyzvania koordinačným strediskom alebo operačným strediskom tiesňového volania,
- oznamujú na vyžiadanie koordinačnému stredisku údaje o svojich silách a prostriedkoch, ktoré môžu poskytnúť na zásah, údaje o spôsobe svojej aktivizácie pre potrebu vypracovania plánu poskytnutia pomoci pre prípad vyzvania na zásah,
- vykonávajú opatrenia súvisiace s ich začlenením do informačnej a komunikačnej siete integrovaného záchranného systému vrátane zabezpečovania spojovacích prostriedkov,
- zúčastňujú sa na odbornej príprave.

Tieseň - je stav pri ktorom je bezprostredne ohrozený život, zdravie, majetok alebo životné prostredie a postihnutý je odkázaný na poskytnutie pomoci.

Zásah - je súhrn nevyhnutných úkonov a opatrení záchranných zložiek integrovaného záchranného systému, ktoré súvisia s neodkladným poskytnutím pomoci v tiesni.

Plán poskytovania pomoci - je spôsob aktivovania a koordinovania záchranných zložiek integrovaného záchranného systému vysielaných na zásah za účelom poskytnutia pomoci v tiesni.

Základné záchranné zložky a ostatné záchranné zložky vykonávajú svoju činnosť spravidla vo svojom obvode. Pôsobením v integrovanom záchrannom systéme nie je dotknuté ich postavenie a úlohy ustanovené osobitnými právnymi predpismi.

Stále náročnejšie výroby a technológie, často za využívania výbušných, horľavých alebo toxických látok, vytvárajú potenciálne nebezpečenstvo v priestoroch výroby, v skladoch, na prepravných trasách po železnici, diaľničných a cestných komunikáciách, v leteckej i lodnej doprave. Sprievodným javom týchto skutočností sú priemyselné alebo prepravné havárie, ktoré podľa svojho rozsahu rovnako môžu v značnej miere poškodiť životné prostredie. Môžu zamoriť ovzdušie alebo pozemské i podzemné zdroje vody a spôsobiť ťažko odstrániteľné znečistenie prostredia v priestore havárie s veľkými následkami na vegetáciu a živú prírodu.

Problematiku nebezpečných látok riešia v medzinárodnom merítku všeobecne záväzné medzinárodné právne normy:

Helsinský dohovor o vplyvoch pri priemyselných haváriách presahujúcich štátne hranice zo 17. marca 1992.

ADR - Európska dohoda o medzinárodnej preprave nebezpečných vecí po ceste.

RID - Medzinárodný poriadok usmerňujúci prepravu nebezpečných vecí po železnici.

IMDG - Code - Medzinárodný námorný prehľad nebezpečného tovaru. IMO - International Maritime Organization, ktorý publikovala Medzinárodná námorná organizácia IMO v Londýne.

ADNR - Európska dohoda o medzinárodnej preprave nebezpečných vecí pri plavbe po Rýne.

IATA - DGR - Predpis pre leteckú prepravu nebezpečných nákladov, **Bazilejský dohovor o** riadení pohybov nebezpečných odpadov cez hranice štátov a ich zneškodňovaní z 22.marca 1989.

Hospodársky a priemyselný rozvoj a osobitne rozvoj medzinárodnej spolupráce spôsobuje, že predmetom cestnej prepravy sú stále vo väčšej miere aj látky a predmety, ktoré svojou povahou a vlastnosťami môžu ohroziť ostatných účastníkov cestnej prepravy a spôsobiť závažné poškodenie životného prostredia. Preprava výbušných látok, látok jedovatých, žieravých, rádioaktívnych, prípadne spôsobujúcich infekcie z roka na rok narastá a tak aj riziko z týchto prepráv je čoraz väčšie.

V záujme zmenšenia dosahu z prepravy týchto rizikových vecí bola v roku 1957 uzatvorená **Európska dohoda o medzinárodnej preprave nebezpečných vecí**, ktorá vstúpila do platnosti v roku 1968 a od roku 1993 je členom Dohody ADR aj Slovenská republika.

Ústav cestnej dopravy Bratislava bol Ministerstvom dopravy, pôšt a telekomunikácií SR poverený a určený za školiace a konzultačné stredisko na prepravu nebezpečných vecí. Okrem konzultačnej činnosti organizuje základné školenia a rozširovacie školenia pre vodičov a školenia pre pracovníkov prepravcov a dopravcov zaoberajúcich sa vnútroštátnou a medzinárodnou prepravou nebezpečných vecí.

Dohodu ADR zostavila Európska hospodárska komisia pri OSN so sídlom v Ženeve, ktorou si väčšina štátov schválila spoločné predpisy na cestnú prepravu nebezpečných vecí cez ich hranice a cez územia samotných štátov.

Skrátený názov ADR vznikol zo začiatočných písmen originálneho francúzskeho názvu - Accord europíen relatif an transport international dis marchandies dan gerenses paz route.

Dohoda ADR stanovuje možnosti prepravy nebezpečných látok v cestnej preprave. Stanovuje, ktoré nebezpečné veci je možné prepravovať cestnou dopravou podľa tohto predpisu, ktoré sú zakázané a ktoré do ADR nepatria. Delí látky deviatich tried nebezpečnosti podľa ich vlastností a určuje podmienky ich prepravy. Samotná dohoda je všeobecná, krátka aby text mohol ostať nezmenený na dlhú dobu. Všetky uznesenia, ktoré podliehajú zmenám sú uvedené v prílohách A a B ADR. Tieto prílohy obsahom a rozsahom prevyšujú samotnú dohodu.

Príloha A ADR - obsahuje vymenovanie nebezpečných vecí. Ďalej pojednáva aj o balení nebezpečných látok, pokyny pre prepravu vyprázdnených obalov, údaje o nebezpečí látky, ktoré majú byť v nákladnom liste a označovanie obalov s bezpečnostnými značkami.

Dodatky prílohy A ADR - obsahujú informácie o podmienkach stálosti a bezpečnosti výbušných látok o metódach skúšok na zaradenie od jednotlivých tried, o obaloch a bezpečnostných značkách.

Príloha B ADR - je venovaná vozidlám, pomocou ktorých sa nebezpečný náklad prepravuje a stanovuje podmienky prepravy nebezpečných vecí.

Dodatky prílohy B ADR - sa venujú konštrukcii, výrobe a materiálom automobilových nádrží a kontajnerov, typovým schvaľovaním motorových vozidiel určených na prepravu nebezpečných vecí, podmienkam školenia vodičov a látkam s určeným kemmler a un kódom.

Najčastejšie používané definície pojmov používaných pri preprave nebezpečných vecí [6]

V záujme jednotného výkladu najčastejšie používaných pojmov pri preprave nebezpečných vecí podľa dohody ADR obsahuje reštrukturalizovaná dohoda ADR v kapitole 1.2 vysvetlenia a definície nasledovných pojmov, ktoré sú v cestnej doprave nebezpečných vecí najfrekventovanejšími pojmami:

- **Baliaca organizácia** znamená akúkoľvek organizáciu, ktorá vykonáva balenie nebezpečných vecí do obalov, vrátane nádob IBC a veľkých obalov, prípadne prepravných obalov a pripravuje kusové zásielky na prepravu.
- **Batériové vozidlo** znamená vozidlo zložené z článkov (napr. tvaru fľaše, valca, suda, cisterny), ktoré sú navzájom pospájané potrubím a natrvalo pripevnené k dopravnej jednotke. Batériové vozidlo je určené na prepravu plynov triedy 2, objem článkov je viac ako 450 litrov.
- **Bod vzplanutia** znamená najnižšiu teplotu kvapalnej látky, pri ktorej sa jej pary so vzduchom zapália.
- **Cisterna** znamená nádrž vrátane jej obslužného a konštrukčného vybavenia.
- **Cisternové vozidlo** znamená vozidlo vyrobené na prepravu kvapalných, plynných, práškových alebo granulovaných látok a pozostávajúce z jednej alebo viacerých

[6] Ústav cestnej dopravy: Preprava nebezpečných vecí (učebné texty), Bratislava, 2003 s. 5-8.

nesnímateľných cisterien, vrátane ich vybavenia a armatúr slúžiacich na prevádzku a na upevnenie na rám podvozku.

- **Cisternový kontajner** znamená článok prepravného zariadenia spĺňajúci definíciu na kontajner vybavený cisternou, vrátane vybavenia na uľahčenie manipulácie s ním. Cisternový kontajner sa používa na prepravu kvapalných, plynných, práškových a granulovaných látok s vnútorným obsahom viac ako 0,45 m^3 (450 l).
- **Dopravca** znamená fyzickú alebo právnickú osobu vykonávajúcu prepravu nebezpečných vecí vlastnými alebo prenajatými dopravnými prostriedkami, podľa prepravnej zmluvy alebo bez nej.
- **Dopravná jednotka** znamená motorové vozidlo na prepravu nákladov bez prípojného vozidla alebo súpravu pozostávajúcu z motorového vozidla a prípojného vozidla.
- **Hmotnosť kusovej zásielky** znamená hrubú hmotnosť kusovej zásielky, t. j. hmotnosť obalu i s obsahom, pokiaľ nie je ustanovené inak. Hmotnosť kontajnerov a cisterien sa do hrubej hmotnosti nezarátavajú.
- **Identifikačné číslo látky UN** znamená štvormiestne identifikačné číslo látky alebo predmetu vybrané zo Vzorov Odporúčaní OSN (oranžová kniha).
- **Kritická teplota** znamená predovšetkým teplotu, pri ktorej látka nemôže existovať v kvapalnom stave.
- **Kombinovaný obal** znamená kombináciu obalov určených na prepravu nebezpečných vecí pozostávajúcu z vnútorného a vonkajšieho obalu.
- **Kontajner** znamená prepravné zariadenie:
  - trvalej povahy, dostatočne pevný na opakované používanie,
  - osobitnej konštrukcie na uľahčenie prepravy vecí jedným alebo viacerými druhmi dopravy bez poškodenia nákladu,
  - vybavené zariadením umožňujúcim jeho ukladanie a manipuláciu, zvlášť pri prekladaní z jedného druhu dopravného prostriedku na iný,
  - takej konštrukcie, aby sa dal ľahko plniť a vyprázdňovať.
- **Kontrolná teplota** znamená najvyššiu teplotu nákladu, pri ktorej možno bezpečne prepravovať organický peroxid alebo samoreaktívnu látku.
- **Kód IMDG** znamená predpis o Medzinárodnej námornej preprave nebezpečných vecí.
- **Kontajner MEGC** znamená viacčlánkový kontajner na plyn, ktorý obsahuje články navzájom spojené potrubím a uložené na ráme s vnútorným objemom viac ako 450 litrov.
- **Kryogénna nádoba** znamená prepravnú, tepelne izolovanú tlakovú nádobu na schladené, skvapalnené plyny s objemom najviac 1000 litrov vody.
- **Kusová zásielka** znamená konečný výsledok baliaceho procesu, pozostávajúci z obalu, veľkého obalu alebo nádoby IBC a jeho obsahu pripravený na odoslanie. Tento pojem zahŕňa aj nádoby na plyn, ako aj predmety, ktoré sa môžu prepravovať nezabalené v klietkach, košoch, kolískach a pod. Pojem nezahŕňa voľne ložené veci a veci prepravované v cisternách.
- **Malý kontajner** znamená kontajner s vnútorným objemom najmenej 1 m^3 a najviac 3 m^3 .
- **Manipulačné zariadenie** znamená (pre pružné nádoby IBC) akúkoľvek slučku, uško, oko alebo rám pripevnený k telesu nádoby IBC alebo vytvorený z vyčnievajúceho materiálu nádoby IBC a slúžiaci na manipuláciu s ňou.
- **Medziobal** znamená obal umiestnený medzi vnútorným obalom alebo predmetmi a vonkajším obalom kusovej zásielky.
- **Nádoba IBC** znamená stredne veľký pružný alebo pevný obal na voľne ložené látky iný ako obal definovaný nižšie. Na účely ADR nádoba IBC nie je kontajner podľa ADR.
- **Nakladajúca organizácia** znamená akúkoľvek fyzickú alebo právnickú organizáciu, ktorá nakladá nebezpečné veci do vozidla alebo veľkého kontajnera.

- **Nebezpečné veci** - znamená také látky a predmety, ktorých preprava je podľa ADR zakázaná alebo sa povoľuje len za v ADR uvedených podmienok.
- **Nesnímateľná cisterna** znamená cisternu s objemom viac ako 1000 litrov, trvalo pripevnenú k vozidlu (ktoré sa tým stane **cisternovým vozidlom**) alebo je neoddeliteľnou časťou rámu takéhoto vozidla.
- **Obal** znamená nádobu a akékoľvek ďalšie zložky alebo materiály, potrebné pre nádobu na to, aby plnila svoju ochrannú funkciu. Poznáme rôzne druhy obalov, ako sú Kombinovaný obal, Zložený obal (z plastu), Zložený obal (sklo, porcelán alebo kamenina), Vnútorný obal, Stredne veľká nádoba na voľne ložené látky (nádoba IBC), Medziobal, Veľký obal, Tenkostenný kovový obal, Vonkajší obal, Opravený obal, Renovovaný obal, Opakovane použitý obal, Záchranný obal, Prachotesný obal).
- **Odosielateľ** znamená organizáciu, ktorá odosiela nebezpečné veci buď vo svojom mene alebo za tretiu osobu. Ak sa dopravná operácia vykonáva podľa prepravnej zmluvy, potom sa odosielateľom rozumie odosielateľ v zmysle prepravnej zmluvy.
- **Odpady** - znamenajú látky, roztoky, zmesi alebo predmety, ktoré nie sú použiteľné ako také, ale ktoré sa prepravujú na spracovanie, uloženie, likvidáciu spálením alebo iným vhodným spôsobom.
- **Otvorené vozidlo** znamená plošinové vozidlo bez nadstavby alebo len s bočnicami a so zadným čelom.
- **Otvorený kontajner** znamená hore otvorený kontajner alebo kontajnerovú plošinu.
- **Pevná látka znamená:**
  a) Látku s bodom topenia alebo počiatočným bodom topenia najviac 20°C pri tlaku 101,3 kPa alebo,
  b) látku, ktorá nie je podľa skúšobnej metódy ASTMD 4359-90 kvapalinou, alebo ktorá je pastovitá podľa kritéria použiteľného pri skúške na stanovenie tekutosti (penetrometrická skúška) opísanej v 2.3.4. ADR.
- **Plniaca organizácia** znamená akúkoľvek organizáciu, ktorá nakladá (plní) nebezpečné veci do cisterny (cisternového vozidla, snímateľnej cisterny, prenosnej cisterny alebo cisternového kontajnera) a/alebo vozidla, veľkého alebo malého kontajnera (IBC) na voľne ložené látky alebo do batériového vozidla alebo kontajnera MEGC.
- **Plniaci tlak** je najvyšší tlak skutočne vytváraný v cisterne, ak je plnená pod tlakom.
- **Plniaci pomer** znamená pomer hmotnosti plynu k hmotnosti vody pri teplote 15°C, pri ktorom by mohla byť úplne naplnená tlaková nádoba vhodne pripravená na používanie.
- **Plyn** znamená akúkoľvek látku:
  a) Ktorej tlak nasýtenej pary je pri 50°C vyšší ako 300 kPa (3 bary) alebo,
  b) ktorá je pri štandardnom tlaku 101,3 kPa a pri 20°C úplne v plynnom stave.
- **Podtlaková cisterna na odpady** znamená nesnímateľnú alebo snímateľnú cisternu, cisternový kontajner alebo cisternovú vymeniteľnú nadstavbu používanú hlavne na prepravu nebezpečných odpadov vybavenú osobitnými konštrukčnými prvkami a/alebo zariadeniami.
- **Prenosná cisterna** znamená viacúčelovú cisternu s vnútorným objemom viac ako 450 litrov zloženú z nádrže vybavenej obslužným a konštrukčným zariadením (klzné lišty, výstuž a pod.) umožňujúcim mechanickú manipuláciu s ňou i keď je naplnená a jej naloženie na vozidlo alebo loď.
- **Preprava** znamená akúkoľvek zmenu miesta nebezpečných vecí vrátane nevyhnutných zastávok a pobytu vo vozidlách v priebehu a po zmene miesta. Táto definícia zahŕňa aj dočasné skladovanie pri prekládke.
- **Preprava voľne ložených zásielok** znamená prepravu nebalených pevných látok alebo predmetov vo vozidlách alebo kontajneroch. Tento sa nevzťahuje na látky prepravované v cisternách.

- **Prevádzkovateľ cisternového kontajnera/prenosnej cisterny** znamená organizáciu na meno ktorej je cisternový kontajner alebo prenosná cisterna zaregistrovaná.
- **Príjemca** znamená príjemcu podľa prepravnej zmluvy alebo poverenú tretiu osobu. V prípade prepravy bez prepravnej zmluvy sa za príjemcu musí považovať organizácia preberajúca zodpovednosť za nebezpečné veci pri ich príchode.
- **Príručka o skúškach a kritériách** - znamená tretie opravené vydanie Príručky o skúškach a kritériách Odporúčaní OSN na prepravu nebezpečných veci (ST/SG/AC.10/11/rev. 3 doplnený dokumentom ST/SG/AC.10/11rev. 3/zmena 1).
- **Príslušný orgán** znamená štátny úrad alebo úrady, alebo akúkoľvek inú organizáciu alebo organizácie ustanovené vládou ako také v každom štáte a v každom osobitnom prípade v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom.
- **RID** znamená skratku pre Poriadok na medzinárodnú železničnú prepravu nebezpečných vecí, príloha 1, dodatku B (CIM) Medzinárodného dohovoru o medzinárodnej železničnej preprave (COTIF).
- **SADT** znamená teplotu samourýchľujúceho rozkladu, pri ktorej môže prísť k samourýchľujúcemu rozkladu látky nachádzajúcej sa v obale počas prepravy.
- **Snímateľná cisterna** znamená cisternu s objemom väčším ako 450 litrov, s ktorou sa môže manipulovať len keď je vyprázdnená a ktorá nie je konštruovaná na prenášanie obsiahnutých vecí bez ich porušenia.
- **Spaľovacie vyhrievacie zariadenie** znamená zariadenie, priamo využívajúce kvapalné alebo plynné palivo a nevyužívajúce odpadové teplo z motora používaného na pohon vozidla.
- **Spoločná položka** znamená údaj pre presne definovanú skupinu látok alebo predmetov (pozri bod 2.1.1.2 B, C a D ADR).
- **Technické inštrukcie ICAO** znamená predpisy na prepravu nebezpečných vecí leteckou dopravou, príloha 18 Chikagského dohovoru o medzinárodnej civilnej doprave, Medzinárodnej organizácie pre civilné letectvo (ICAO) v Montreale.
- **Tlaková nádoba** znamená spoločný pojem, ktorý zahŕňa fľaše, veľké nádoby v tvare valca, tlakové sudy, uzavreté kryogénne nádoby a zväzky fliaš.
- **Uzavreté vozidlo** znamená vozidlo s uzatvárateľnou nadstavbou.
- **Uzavretý kontajner** znamená úplne uzavretý kontajner s pevnou strechou, pevnými bočnými stenami, pevnými čelnými stenami a podlahou. Pod tejto pojem patria kontajnery s otváracou strechou, ktorú počas dopravy možno uzavrieť.
- **Vozidlo zakryté plachtou** znamená otvorené vozidlo vybavené plachtou na ochranu nákladu.
- **Vozidlová zásielka** znamená akýkoľvek náklad od jedného odosielateľa, pre ktorého je určené výlučné použitie vozidla alebo veľkého kontajnera a všetky práce spojené s nakládkou alebo vykládkou sa vykonávajú podľa pokynov odosielateľa alebo príjemcu.
- **Vymeniteľná nadstavba** znamená kontajner alebo cisternový kontajner skonštruovaný na prepravu na železničných vozňoch alebo vozidlách a na lodiach, ktorý sa nemôže stohovať a z vozidiel sa môže zložiť zariadením na ložnej ploche vozidla a postaviť na vlastné podpery.

Číselné označenie nebezpečných látok, predmetov a vozidiel

Pri preprave nebezpečných látok a predmetov podľa ADR sa na označenie látky používa identifikačné číslo látky - **UN kód** a na označenie charakteristického nebezpečenstva látky identifikačné číslo nebezpečenstva látky **Kemmlerov kód**. Oba sú súčasťou tzv. Identifikačnej tabuľky nebezpečného tovaru, ktorá je v dohode ADR pomenovaná ako pravouhlá reflexná oranžová tabuľka so:

- základňou 40 cm
- výškou 30 cm
- 1,5 cm čiernym okrajom

Kemmlerov kód je uvedený v hornej a UN kód v dolnej časti tejto tabuľky. Ak sú rozmery a konštrukcia dopravného prostriedku také, že existujúca povrchová plocha nedovoľuje upevniť oranžové tabule uvedených rozmerov, môžu byť tabule zmenšené takto:

- dĺžka základne na 30 cm
- výška na 12 cm a
- šírka na 1,0 cm.

Dopravné prostriedky, ktoré prepravujú nebezpečnú látku musia mať dve takéto tabule (na prednej aj zadnej časti). Cisternové vozidlá s jednou alebo viacerými cisternami o vnútornom objeme väčšom ako je 3 m^3, ktoré prepravujú látky musia mať okrem toho pravouhlé reflexné tabule umiestnené aj na bočných stenách každej cisternovej komory s identifikačnými číslami.

Identifikácia nebezpečia látky

Kemmlerov kód

Identifikačné číslo nebezpečnosti látky - definujeme ako dvoj, alebo trojmiestnu kombináciu znakov - číslic, ktorá je v niektorých prípadoch ešte vpredu doplnená písmenom „X“.

Prvá číslica označuje hlavné nebezpečenstvo látky.

Druhá a tretia číslica označujú vedľajšie, resp. dodatkové nebezpečenstvo, s ktorou je potrebné pri danej látke počítať. Písmeno „X“ pred číslicami znamená, že látka sa nesmie dostať do styku s vodou, pretože môžu vzniknúť nebezpečné reakcie.

Ak sú prvé dve číslice rovnaké, znamená to zosilnenie - zvýšenie hlavného nebezpečenstva napr. (66 - veľmi jedovatá látka).

Ak je na druhom mieste číslica 0, znamená to, že látka nemá vedľajšie nebezpečné vlastnosti.

Kombinácie číslic:

22 - skvapalnený dusivý plyn,
323 - horľavá kvapalina nebezpečne reagujúca s vodou za vzniku horľavých plynov,
333 - samozápalná kvapalina,
423 - pevná látka reagujúca s vodou za vzniku horľavých plynov,
44 - horľavá pevná látka, ktorá je pri zvýšenej teplote v rozstavenom stave,
539 - horľavý organický peroxid, ktorý môže vyvolať spontánnu prudkú reakciu.

V súčasnosti sa používa celkom 97 kombinácií číslic. Konkrétne jednotlivé číslice v Kemmlerovom kóde majú takýto význam:

0 a **1** sa ako prvá číslica nepoužíva.
2- vytvárajúce sa plyny ako dôsledok tlaku alebo chemických reakcií
3- horľavosť kvapalín (pár) a plynov alebo samovoľné zahrievanie sa kvapaliny
4- horľavosť pevných látok alebo samovoľne zahrievanie sa pevnej látky
5- okysličovací účinok
6- jedovatosť alebo nebezpečenstvo infekcie
7- rádioaktivita
8.- žeravosť
9.-nebezpečenstvo prudkej spontánnej reakcie, ak je druhé alebo tretie číslo.

Ak je na prvom mieste 9, označuje látku škodlivú pre životné prostredie alebo rôzne nebezpečné látky.

Nebezpečenstvo spontánnej reakcie zahŕňa možnosť explózie rozdrobenie, štiepenie (dezintegráciu) a polymerizačné reakcie, ktoré vyplývajú z povahy látky s následkov uvoľnenia tepla.

Identifikácia nebezpečnej látky

UN kód

Identifikačné číslo látky je štvormiestne číslo pridelené nebezpečnej látke alebo skupine látok v medzinárodnom zozname nebezpečných látok, ktorý spracovala komisia OSN. Každému UN kódu prináleží chemický názov alebo súhrnné pomenovanie skupiny látok.

33 - Ľahko vznetlivá kvapalina (teplota vzplanutia pod 21 ℃)
1203 - Motorový benzín

Sprievodné doklady

Každú prepravu nebezpečných vecí musia sprevádzať sprievodné doklady upozorňujúce na prepravovanú látku, jej vlastnosti, množstvo a možné následky pri jej nesprávnej preprave. Dohoda ADR predpisuje, ktoré doklady musí mať vodič pri sebe. Sú to:

Nákladný list, ktorý informuje o všetkých prepravovaných nebezpečných látkach, osvedčenie na kontajnerový obal a ten obsahuje:

1. pomenovanie prepravovanej veci vrátane identifikačného čísla látky
2. triedu číslice, písmeno a skratka „ADR“, alebo „RID“
3. počet a popis obalu
4. celkové množstvo nebezpečných vecí napr. objem, brutto, alebo čistá hmotnosť. Pri výbušných látkach a predmetoch triedy 1 aj čistá hmotnosť
5. meno a adresa odosielateľa
6. meno a adresa prijímateľa/ľov
7. prehlásenie o požadovaných podmienkach

Kópia hlavného textu osobitných dôvodov uzatvorených s cieľom vykonať skúšky nevyhnutné na prispôsobenie ustanovení tejto prílohy technickému a priemyselnému vývoju si môžu príslušné orgány členských krajín dohodnúť priamo medzi sebou, že prepravy po ich území sa budú vykonávať podľa dočasných postupov, alebo odlišne od ustanovení prílohy Dohody ADR. Obdobie platnosti dočasných postupov nesmie byť dlhšie ako 5 rokov od dátumu výroby do platnosti.

Osvedčenie o schválení vozidla na prepravu nebezpečných vecí

Dopravné prostriedky musia mať vo vozidle pri preprave nebezpečných vecí originál osvedčenie o schválení vozidla na prepravu. Tento doklad osvedčuje, že uvedené vozidlo vyhovuje špeciálnym technickým podmienkam predpísaných v ADR.

Osvedčenie o školení vodiča

Dohoda ADR predpisuje, na ktorých motorových vozidlách s nebezpečnými vecami musia byť vodiči školený podľa ADR. Potom vodiči po absolvovaní školenia získajú medzinárodný preukaz platný 5 rokov v členských štátoch ADR.

Pokyny pre prípad nehody

Pokyny pre prípad nehody sú určené pre vodiča (osádku) vozidla ako má postupovať v prípade nehody alebo inej mimoriadnej udalosti počas prepravy, ak k nej dôjde.

Pokyny pre prípad nehody musí vyhotoviť odosielateľ písomnou formou pre každý druh nebezpečného tovaru (pre každú zásielku) alebo skupinu nebezpečných druhov tovaru. Musia byť vyhotovené v jazyku vodiča prepravujúceho nebezpečné veci, v ktorom je schopný čítať a rozumieť, ak je tento jazyk jedným z oficiálnych jazykov členských krajín ADR.

<u>Pokyny musia v skutočnosti obsahovať:</u>

a) názov prepravovanej látky, predmetu alebo názov skupiny vecí, triedu, číslicu, písmeno a identifikačné číslo látky,
b) opis prepravovanej látky, napr. fyzikálny stav, farba, zápach atď. ,
c) vyznačenie povahy nebezpečenstva spojeného s prepravovanými nebezpečnými látkami a bezpečnostné opatrenia na jeho odvrátenie,

d) základnú ochranu osôb, t.j. aké je potrebné použiť osobné ochranné prostriedky,
e) okamžité opatrenia, ktoré musí vodič vykonať v prípade nehody,
f) rozliatie: aké opatrenia musí vodič vykonať, aby zabránil úniku látky do kanalizácie, vodných tokov, zdrojov, pivníc a pod.,
g) opatrenia, ktoré je potrebné uskutočniť v prípade požiaru: použitie hasiacich prostriedkov alebo upozornenie, že látka nebezpečne reaguje s vodou,
h) prvú pomoc: aké opatrenie je nevyhnutné vykonať, ak príde vodič do styku s prepravovanou látkou,
i) dodatočné informácie: napr. o škodlivosti pre vodné živočíchy, pre zvieratá, pre ľudí, bezpečnostné opatrenia s ohľadom na potraviny, iné spotrebné predmety a krmivo pre zvieratá, atď. prípadne adresa odosielateľa a prijímateľa nákladu alebo číslo telefónu, na ktorom je možné získať podrobnejšie informácie o prepravovanej látke.
j) Môžu byť uvedené ešte ďalšie podrobnejšie údaje, ktoré pomôžu pri likvidácii uniknutej nebezpečnej látky. Pokyny musí vyhotoviť výrobca alebo odosielateľ a odovzdať ich dopravcovi najneskôr pri odovzdávaní objednávky na prepravu, aby sa s nimi oboznámil personál, ktorý sa podieľa na preprave a v prípade potreby ich bude schopný použiť.

Povinnosti prepravcu - Prepravca je povinný:

- zatriediť nebezpečné veci do triedy, číslic a písmen,
- zabaliť nebezpečné veci do správnych obalov a označiť ich bezpečnostnými značkami,
- informovať dopravcu o tom, že vec požadovaná na prepravu je zaradená do ADR,
- vystaviť vodičovi nákladný list alebo informovať dopravcu o všetkých údajoch potrebných pre vypísanie nákladného listu,
- vypracovať pokyny pre prípad nehody a odovzdať ich dopravcovi pred prepravou,
- pred nakládkou alebo vykládkou nebezpečných vecí prekontrolovať sprievodné doklady a vizuálne prekontrolovať vozidlo či spĺňa podmienky ADR,
- označiť cisternové vozidlo alebo cisternový kontajner bezpečnostnými značkami,
- zabezpečiť správne naloženie nebezpečných vecí na vozidlo, ak má na to vyčlenených pracovníkov.

Povinnosti dopravcu - dopravca je povinný:

- zabezpečiť dopravné prostriedky, ktoré svojou konštrukciou a vybavením (napr. hasiacimi prístrojmi, výstražnými tabuľkami, osobitnou výbavou atď.) vyhovujú ADR,
- zabezpečiť dobrý technický stav týchto dopravných prostriedkov,
- zabezpečiť skúšky tesnosti alebo periodické prehliadky cisternových nádrží, ktoré sú na dopravných prostriedkoch,
- zabezpečiť plnenie prevádzkových ustanovení predpísaných dohodou ADR (napr. pre osádku vozidla, pre dozor nad vozidlami, pre sprievodné doklady) zabezpečiť, aby vodiči prepravujúci nebezpečné veci boli školení podľa ADR,
- zabezpečiť, aby vodiči prepravovali len tie nebezpečné veci, na ktoré majú oprávnenie.

Povolenie oprávňujúce na vykonávanie prepravy[7]

Osobitné vybavenie

Každá dopravná jednotka, ktorou sa prepravujú nebezpečné veci musí byť vybavená prostriedkami a pomôckami, pomocou ktorých možno opraviť bežné poruchy, ktoré vznikli na vozidle.

a) pre každé vozidlo aspoň jedným zakladacím klinom, ktorého rozmery zodpovedajú hmotnosti vozidla a priemeru jeho kolies,

[7] Zákon č. 725/2004 o podmienkach premávky vozidiel na pozemných komunikáciách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

b) dvoma svietidlami s oranžovým svetlom. Tieto svietidlá musia byť nezávislé na elektrickom systéme vozidla a musia byť skonštruované tak, aby ich používanie nemohlo vyvolať vznietenie prepravovaných vecí. Môžu svietiť trvale alebo prerušovane. Tieto svietidlá sú funkčné, ak pri kontrole svietia.
c) nevyhnutným vybavením pre bezpečnostné opatrenia, uvedeným spôsobom v písomných pokynoch pre prípad nehody pri preprave konkrétnej nebezpečnej látky. Toto nevyhnutné vybavenie obsahuje najmä:

pre ochranu vodiča:

- výstražnú vestu,
- vhodný ochranný prostriedok na oči,
- vhodné dýchacie ochranné zariadenie na ochranu pred vdychovaním nebezpečných látok,
- vhodné rukavice,
- vhodné ochranné prostriedky na nohy (napr. čižmy),
- základnú ochranu tela (napr. zástera),
- jednu ručnú lampu (uvedené pod bodom 10363 ADR),
- fľašku s vodou na vypláchnutie očí,

pre ochranu verejnosti:

- štyri samostatne stojace reflexné značky (napr. kužele alebo trojuholníky),

pre ochranu životného prostredia:

- kryty na kanály a kanalizáciu odolné voči prepravovanej látke,
- vhodnú lopatu,
- metlu,
- vhodný absorbčný prípravok,
- vhodný zberný kontajner (len pre malé množstvá).

Hasiace prístroje

Každá dopravná jednotka, ktorou sa prepravujú nebezpečné látky musí byť vybavená:

a) aspoň jedným prenosným hasiacim prístrojom s obsahom najmenej 2 kg suchého prášku (alebo zodpovedajúcim množstvom hasiacej náplne rovnakého hasiaceho účinku), ktorý je vhodný na hasenie požiaru v motorovom priestore alebo v kabíne vozidla a tiež takým, ktorý ak bude použitý na hasenie horiaceho nákladu, nepodporuje jeho horenie a ak je to možné ho zdolá. Ak je vozidlo vybavené stabilným hasiacim zariadením na hasenie požiaru v motorovom priestore automaticky alebo ľahko uvádzaným do činnosti, nie je potrebné, aby prenosný hasiaci prístroj bol vhodný na hasenie požiaru v motorovom priestore.
b) okrem bodu a) najmenej jedným prenosným hasiacim prístrojom s obsahom najmenej 6 kg suchého prášku (alebo zodpovedajúcim množstvom hasiacej náplne rovnakého hasiaceho účinku), ktorý je vhodný na hasenie požiaru pneumatík alebo brzd alebo nákladu resp. nadstavby alebo podvozku a ktorý ak bude použitý na hasenie ohňa v motorovom priestore alebo v kabíne dopravnej jednotky, nepodporuje horenie a ak je to možné ho zdolá.

Motorové vozidlá s povolenou celkovou hmotnosťou menšou ako 3,5t môžu byť vybavené prenosným hasiacim prístrojom s obsahom náplne najmenej 2,0kg prášku. Hasiace prístroje podľa bodov a) a b) musia byť vybavené plombami, ktoré umožňujú overiť, či už neboli použité. Okrem toho musia byť vybavené značkou dokazujúcou, že zodpovedajú norme uznávanej príslušným orgánom, ako aj nápisom stanovujúcim dátum nasledujúcej kontroly.

Postup pri kontrole vozidiel[8]

Okrem uvedeného sa hliadka zameria na:

a) dodržanie predpísanej trasy,
b) riadne označenie vozidla,
c) technický stav vozidiel v zmysle ADR, (Vyhláška MZV č. 64/1987 Zb. o Európskej dohode o medzinárodnej cestnej preprave nebezpečných vecí (ADR), Zákon NR SR č. 725/2004 Z. z. o podmienkach premávky vozidiel na pozemných komunikáciách a o zmene a doplnení niektorých zákonov, kde sú v §§ 48, 49 ods.2, písm. e, f. uvedené technické kontroly,
d) úplnosť dokladov podľa ADR,
e) rýchlosť jazdy (Motorového vozidla - ťahače a nákladné vozidlá - s celkovou hmotnosťou prevyšujúcou 12t, ktoré boli prvý krát uvedené do prevádzky po 1.7.1995 musia byť vybavené zariadením na obmedzenie rýchlosti podľa dodatku B2. Rýchlosť dopravnej jednotky nesmie prekročiť 85 km/h.
f) bezpečnostné prestávky,
g) preprava neoprávnených osôb.

Pri kontrole vozidiel, ktoré prepravujú nebezpečné látky je policajt povinný dodržiavať bezpečnostné predpisy najmä nejesť, nepiť a nefajčiť pri kontrole. K vozidlu nepristupujeme s otvoreným ohňom a s osvetľovacím telesom (za zníženej viditeľnosti), ktoré by mohlo iniciovať výbuch.

Technika jazdy s cisternou[9]

Cisternové vozidlá prepravujú kvapalné, zrnité a práškovité materiály. Tento druh nákladu sa správa inak ako pevný náklad. Veľkú úlohu hrá tento rozdiel v prípade, že cisternové vozidlo, alebo jeho komory nie sú úplne naplnené. Takýto náklad pôsobí na vozidlo a vozidlo sa pri jazde chová odlišne, ako pri pevnom náklade. Zvlášť dôležité je rešpektovanie týchto vlastností pri jazdných situáciách ako sú jazdy v zákrute, rozjazd vozidla a brzdenie vozidla.

Pre pochopenie osobitostí chovania sa vozidla s kvapalným, zrnitým alebo sypkým nákladom, je potrebné objasniť si pojmy: ťažisko, sily pôsobiace na teleso, trenie klzné a trenie valivé.

Jazda v zákrute

Pri jazde v zákrute pôsobí v ťažisku cisternového vozidla okrem iných síl aj **sila zotrvačná.** Táto sila presúva nadstavbu, vzhľadom na je odpruženie, zo stredovej polohy. Pri neúplnom naplnení dochádza okrem toho k ďalšiemu posunu ťažiska s následkom, že sa nadstavba posúva ešte viac. Výslednica síl takto prekročí okrajový bod vývalovej plochy.

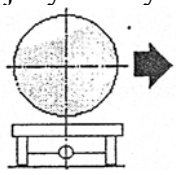

Obrázok č. 1: Správanie sa nákladu pri jazde v zákrute

Presun kvapaliny pri neúplnom naplnení nazývame vývalom. Tento pôsobí na nádrž a zväčšuje uhol naklápania. Poznáme pozdĺžny a priečny výval. Kým priečny výval pri jazde v zákrute nie je ničím rušený, proti pozdĺžnemu vývalu sa montujú vlnolamy.

Okrem presunu dochádza aj ku kmitaniu. Kritické je vchádzanie do zákruty, výjazd a rýchla zmena smeru jazdnej dráhy. Kvapalina sa pri tom presúva a po skončení procesu začína kmitať. Vplyv na chovanie sa prepravovanej kvapaliny má stupeň naplnenia (kritický je asi 70 - 75 %),

[8] Nariadenie Prezídia PZ č. 80/2014 o vykonávaní dohľadu nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky, konaní o dopravných nehodách a dopravno-inžinierskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých interných predpisov. (NPPZ č. 64/2015 zo dňa 21. júla 2015).

[9] Ústav cestnej dopravy: Preprava nebezpečných vecí (učebné texty), Bratislava, 2003 s. 137-139.

špecifická váha a viskozita nákladu. Preto je dôležitá predvídavá jazda, pri ktorej nie sú potrebné náhle zmeny rýchlosti a smeru jazdy.

Preklopenie

Teleso sa preklopí vtedy, ak výslednica pôsobiacich síl sa presúva cez najkrajnejnejší bod opory smerom von. U odpruženého vozidla pri neúplnom naplnení dochádza k väčšiemu nakloneniu nadstavby než je to pri pevnom náklade.

Ale aj úplne naplnené cisternové vozidlo je veľmi ohrozené preklápaním, pretože jeho ťažisko leží veľmi vysoko.

Pri cisternovom návese sú možné nasledujúce rýchlosti v zákrute pri tom istom polomere zákruty.

K preklopeniu dochádza:

- pri prázdnej nádrži	pri rýchlosti	60 km/h
- pri plnej nádrži	pri rýchlosti	45 km/h
- pri vyprázdnenej nádrži a plnej len prednej komore	pri rýchlosti	35 km/h

U dvojnápravového cisternového vozidla sa vyskytujú dva krajné body. Spojnica týchto bodov sa nazýva *línia preklápania***.**

Návesové cisternové vozidlo má *dve línie preklápania*, jednu pre ťahač a jedu pre náves. Okolo tejto línie sa bude vozidlo preklápať ak bude odstredivá sila príliš veľká. Nebezpečie preklopenia u cisternových vozidiel nenaplnených úplne je oveľa väčšie ako pri porovnateľnom pevnom náklade.

Veľký vplyv tu má okrem už vymenovaných podmienok aj stav odpruženia vozidla a sled vyprázdňovania komôr. Voľba spôsobu vyprázdnenia závisí od nebezpečenstva preklopenia a nevyhnutnosti umožnenia prenosu riadiacich a hnacích síl. Pretože pri vysokých rýchlostiach narastá nebezpečenstvo preklopenia, rovnako aj v zimných podmienkach je rozhodujúci prenos riadiacich a hnacích síl, je potrebné aj tejto otázke venovať náležitú pozornosť.

Všeobecne platí, že na lepšie chovanie sa vozidla počas jazdy je priaznivejšie vyprázdňovať komory za sebou úplne, než ako vyprázdniť viac komôr čiastočne. Odporúča sa však dodržiavať postup, stanovený výrobcom v návode na obsluhu a údržbu. V prípade, že nie je určené inak, odporúča sa vyprázdňovať jednotlivé komory úplne špirálovitým spôsobom začínajúc od stredu.

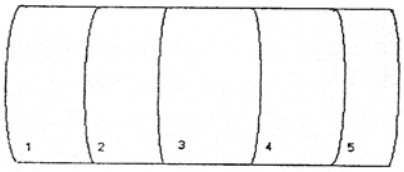

Obrázok č.2: Vyprázdňovanie komôr špirálovitým spôsobom začínajúc od stredu

Brzdenie a rozjazd

Aj pri rozjazde a zvlášť pri brzdení dochádza pri čiastočne naplnenej nádrži k presunu nákladu s následným kmitaním kvapaliny. Z uvedeného fyzikálneho javu sa po brzdení vozidla až do jeho zastavenia odporúča podržať nohu ešte krátky okamih na brzdovom pedáli. Ak povolíme brzdu privčas, môže dôjsť k reakcii na kmitanie kvapaliny a k pohybu vozidla dopredu alebo dozadu.

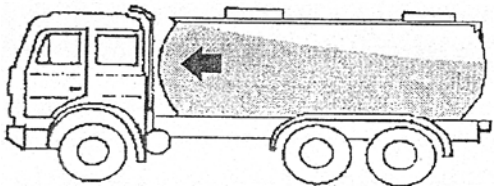

Obrázok č. 3: Správanie sa nákladu pri brzdení

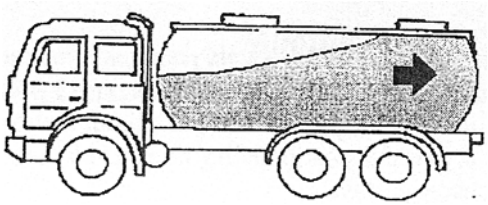

Obrázok č.4: Správanie sa nákladu pri rozjazde

V Dohode ADR z roku 2007 je definovaná povinnosť dodržať stupeň plnenia najmenej na 80 % alebo najviac na 20 % svojho vnútorného objemu pri nádržiach nad 7 500 litrov bez vlnolamov iba pre látky v kvapalnom stave. Dohoda ADR 2009 túto povinnosť stanovuje aj pre nádrže určené na prepravu skvapalnených alebo schladených a skvapalnených plynov, ktoré prepravovaných nádržiach, ktoré nie sú rozdelené priehradkami alebo vlnolamami na oddiely s vnútorným objemom najviac 7 500 litrov (Obr. 5)

Obrázok č. 5: Stupeň plnenia nádrže bez vlnolamov s objemom väčším ako 7 500 l

Zmeny Dohody ADR 2009 zo sebou priniesli aj nové typové označenie vozidla. Vozidlo označené ako MEMU (Mobile explosives manufacturing unit) je mobilná jednotka na výrobu výbušnín a znamená jednotku alebo vozidlo s namontovanou jednotkou, na výrobu a nabíjanie výbušnín z NV, ktoré nie sú výbušniny. Jednotka pozostáva z rôznych cisterien a kontajnerov na prepravu voľne ložených látok a prevádzkového vybavenia, ako aj čerpadiel a súvisiacej výbavy. MEMU môže mať aj špeciálne oddelenia na zabalené výbušniny. (Obr. 6)

Obrázok č. 6: Typové vozidlo MEMU

Typ takéhoto vozidla podlieha povinnostiam z oblasti konštrukcie, teda typovo schválené vozidlo MEMU musí mať „Osvedčenie o schválení na prepravu NV“. Na tomto osvedčení pribudlo okrem typového označenia EX II., EX III., FL, OX, AT aj typové označenie MEMU. Dohoda ADR 2009 sa v častiach venovaných označovaniu, konštrukcii, ale aj konštrukčných požiadaviek venuje tomuto novému typu vozidla. Od októbra 2008 vstúpila do platnosti Smernica EP a Rady 2008/68/ES o vnútrozemskej preprave nebezpečného tovaru, ktorá stanovuje rovnaké podmienky pre všetky krajiny Európskej únie (ďalej len EÚ) bez rozdielu pre cestnú, železničnú a vnútrozemskú vodnú prepravu nebezpečných vecí.

Postup pri dopravnej nehode (DN)

Pri oznámení DN vozidla prepravujúceho nebezpečnú látku je potrebné najmä:

a) **zistiť Kemmler kód a UN kód** - okamžite vyrozumieť Hasičský záchranný zbor a IZS a oznámiť im tieto čísla,

b) privolať ďalšie zainteresované zložky (zdravotníkov, pyrotechnikov, hygienika a pod.),
c) znížiť riziko DN - poskytnutie prvej pomoci,
d) uzatvorenie miesta pred nepovolanými osobami,
e) vytýčenie nebezpečných zón orientačne:
   - horľavé kvapaliny, lúhy a kyseliny - 5 m
   - horľavé plyny, páry, prach - 15 m
   - látky schopné výbuchu - 30 m
   - rádioaktívne látky - 50 m
   - výbušniny - 100 - 1000 m
f) obmedziť rozsah dopravnej nehody a vznik ďalšieho nebezpečenstva,
g) ochrana majetku - stráženie vozidiel,
h) zamedziť nekontrolovanému pohybu osôb a vozidiel na prístupových cestách,
i) dekontaminácia a obnovenie cestnej premávky - odklonením dopravy,
j) vykonanie ďalších neodkladných opatrení podľa druhu dopravnej nehody.

ZÁVER

Životné prostredie je všetko, čo vytvára prírodné podmienky existencie živých organizmov s predpokladom ich ďalšieho vývoja. Jeho zložkami sú ovzdušie, voda, horniny, pôda a organizmy. Sústava živých a neživých zložiek životného prostredia je ekosystém. Človek je spolu s organizmami súčasťou prírody, má schopnosť pretvárať prírodu ale musí prihliadnuť na princíp využívania prírodných zdrojov tak, aby sa zachovali pre budúce generácie. Ochrana životného prostredia spočíva v predchádzaní znečisťovaniu alebo poškodzovaniu prostredia vplyvom fyzikálnych, chemických a biologických činiteľov. Územie nesmie byť zaťažované ľudskou činnosťou nad mieru únosného zaťaženia.

Prípustnú mieru znečistenia životného prostredia určujú medzné hodnoty tak, aby neohrozovali ľudí, ich zdravie, tiež ostatné živé organizmy a zložky životného prostredia. Medzné hodnoty sú upravené v osobitných predpisoch a tie prihliadajú na možné kumulatívne pôsobenie alebo spolupôsobenie znečisťujúcich látok a činností. Každý, kto využíva prírodné zdroje, projektuje, vykonáva alebo odstraňuje stavby je povinný vykonávať takého činnosti po zhodnotení ich vplyvov na životné prostredie.

Predmetná štúdia je jedným z významných výstupov riešenej a obhájenej medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy *„Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“*, ktorá je súčasťou plnenia integrovanej vedeckovýskumnej úlohy Akadémie Policajného zboru v Bratislave *„Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vedeckej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy“*.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BALOG, K. *Bezpečná doprava a manipulácia s nebezpečnými látkami*. Bratislava, 1996,

Prezídium Policajného zboru: *Preprava nebezpečných vecí po pozemných komunikáciách*: Metodická príručka pre príslušníkov Policajného zboru, Bratislava, 1999

MARCINEK, M. *Štatistika zásahov jednotiek HaZZ za obdobie 2004-2013 so zameraním na nebezpečné látky* In: SPEKTRUM ISSN 1804-1639. - Roč. 15, (2015), online, s. 13-17.

MARCINEK, M. *Organizácia, fungovanie a rozvoj Integrovaného záchranného systému (IZS) na území Slovenskej republiky* In: Edukacja dla bezpieczeństwa: przeglad naukowo-metodyczny. - ISSN 1899-3524. - Roč. 13, č. 4 (2011), s. 29-34.

MARCINEK, M. *Efektívne využitie dobrovoľných hasičských zborov obcí v celoplošnom rozmiestnení na území Slovenskej republiky a ich kategorizácia* In: Košická bezpečnostná revue: polročník VŠBM v Košiciach. - ISSN 1338-4880. - Roč. 5, č. 1 (2015), s. 70-75.

MARCINEK. M., MARKOVÁ, I. *Uplatňovanie informačno-komunikačných technológií v rámci výučby nebezpečných látok v inžinierskych študijných programoch v odbore Ochrana osôb a majetku.* In: Košická bezpečnostná revue: polročník VŠBM v Košiciach. - ISSN 1338-4880. - Roč. 1, č. 2 (2011), s. 86-94.
Ústav cestnej dopravy: *Preprava nebezpečných vecí* (učebné texty),Bratislava, 2003
Ústav cestnej dopravy: *Európska dohoda o medzinárodnej cestnej preprave nebezpečných vecí 1. a 2.* časť, Bratislava, 1999
Zákon NR SR č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme
Zákon NR SR č. 315/2001 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore
Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov
Zákon NR SR č. 544/2002 Z. z. o Horskej záchrannej službe v znení neskorších predpisov
Zákon NR SR č. 51/1988 Z.z. o banskej činnosti, výbušninách a o štátnej banskej správe
Zákon NR SR č. 579/2004 Z. z. o záchrannej zdravotnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov
Zákon NR SR č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky
Vyhláška MZV SR č. 64/1987 Zb. o Evropský dohode o medzinárodnej cestnej preprave nebezpečných vecí (ADR), príloha B
Oznámenie MZV SR o prijatí zmien a doplnkov k Poriadku pre medzinárodnú železničnú prepravu nebezpečného odpadu RID
Fribourg Communique. Conference on Regional Cooperation&oordination in Crisis Management for Europe and the NIS
Helsinský dohovor o vplyvoch priemyselných havárií presahujúcich štátne hranice, MH SR 1992
Systém Civil Emergency Planning (CEP) v NATO, In. Bulletin krízového mamažmentu. IKEM VŠE, Praha 1992
Nariadenie Prezídia PZ č. 80/2014 o vykonávaní dohľadu nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky, konaní o dopravných nehodách a dopravno-inžinierskej činnosti v znení neskorších predpisov
www.minv.sk
www.rescue.sk

ADRESA

pplk. doc. JUDr. Miroslav FELCAN, PhD., LL.M.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra správneho práva
Tel. č. 09610 57 369, e-mail: miroslav.felcan@minv.sk

mjr. Ing. Milan MARCINEK, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra verejnej správy a krízového manažmentu
e-mail: milan.marcinek@minv.sk

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA I JEJ ZNACZENIE DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Agnieszka FILIPEK

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Abstrakt: *Artykuł zawiera interpretację pojęć kultura bezpieczeństwa, zrównoważony rozwój. Na podstawie przytoczonych wyjaśnień można stwierdzić, że istnieją przesłanki, skłaniające ku stwierdzeniu, że prawdopodobnie w praktyce zrównoważony rozwój może być realizowany poprzez stosowanie założeń kultury bezpieczeństwa. Kultura bezpieczeństwa bierze pod uwagę nie tylko punkt widzenia wybranej sfery życia, ale dostrzega jej powiązania z innymi wymiarami codzienności. Edukacja w zakresie kultury bezpieczeństwa na różnych poziomach, począwszy od przedszkola, może pozytywnie wpływać na osiąganie zrównoważonego rozwoju w praktyce.*

Kľúčové slová: *kultura bezpieczeństwa, zrównoważony rozwój.*

Abstract: *The paper contains the interpretation of the notions of 'security culture' and 'sustainable development'. On the basis of presented explanations it can be assumed that there are reasons to claim that sustainable development can, in practice, be implemented by the use of premises of security culture. Security culture considers not only the point of view of a given dimension of life, but notices its relations with other spheres of every-day life. Education in the scope of security culture, on different levels, starting at the preschool age, can positively influence the pursuit for sustainable development in practice.*

Key words: *security culture, sustainable development.*

Bezpieczeństwo we współczesnym świecie jest wartością szczególną, będącą przedmiotem nieustannej troski różnych podmiotów. Taki stan rzeczy jest prawdopodobnie efektem poszerzenia znaczenia pojęcia bezpieczeństwo o różne wymiary życia, w których pojawiają się wraz z rozwojem nowe zagrożenia. Dziś o bezpieczeństwo w wymiarze ekologicznym, zdrowotnym, ekonomicznym, politycznym, społecznym, publicznym, militarnym i informacyjnym oraz innych zabiegają pojedynczy ludzie, organizacje, społeczności, a także państwa. Na czym może polegać taka troska i w czym mogłaby przejawiać się, aby móc rzeczywiście sprzyjać osiąganiu jak najkorzystniejszego poziomu bezpieczeństwa? Na podstawie dotychczasowych badań zarówno teoretycznych[1] jak i empirycznych[2] można stwierdzić, że istotnym czynnikiem wpływającym na bezpieczeństwo danego podmiotu jest poziom i charakter jego kultury bezpieczeństwa. Według Mariana Cieślarczyka, „**kultura bezpieczeństwa** to - w dużym uproszczeniu - charakterystyczny dla danego podmiotu, jego sposób myślenia o bezpieczeństwie i odczuwania bezpieczeństwa, a także sposoby osiągania bezpieczeństwa"[3].

Co się kryje za tymi trzema zwyczajnymi, prostymi słowami: *myślenie, odczuwanie i osiąganie,* kiedy odnosimy je do bezpieczeństwa? Krótką analizę nazw wspomnianych czynności realizowanych przez różne podmioty bezpieczeństwa, rozpocznijmy kolejno od słowa: *myślenie*[4]. Od *myślenia* bowiem zaczyna się wiele dobrych, ale także małowartościowych spraw. W sferze bezpieczeństwa *myślenie* będzie sprowadzało się, między innymi, do konstruowania odpowiedzi na

[1] CIEŚLARCZYK, M., Kultura bezpieczeństwa i obronności, Siedlce 2006.

[2] Wspomniane efekty odnoszą się do wybranych rezultatów badań przeprowadzonych w ramach projektu realizowanego w zakresie bezpieczeństwa i obronności państwa pt. „System Bezpieczeństwa Narodowego RP", finansowanego ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju na podstawie umowy Nr DOBR/0076/IDI/2012/03 z dnia 18.12.2012 r., kierownik naukowy: prof. zw. dr hab. inż. Waldemar Kitler. Raport SBN RP 1.5.

[3] CIEŚLARCZYK, M., Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa, Siedlce 2009, s. 157.

[4] Interpretacja wyjaśnienia została zaczerpnięta z tekstu: A. Filipek, Rola i znaczenie kultury bezpieczeństwa w życiu człowieka, [w:] red. nauk. FILIPEK, A., GAŁEK, B., Współczesne bezpieczeństwo i kultura bezpieczeństwa, Siedlce 2014r., s. 154-166.

pytanie dotyczące tego czym jest dla nas bezpieczeństwo oraz jak sobie je wyobrażamy. A więc w jaki sposób możemy myśleć o bezpieczeństwie i jak sobie je wyobrażać, symbolizować? Aktualny stan wiedzy na ten temat pozwala przyjąć następujące odpowiedzi na tak postawione pytanie. O bezpieczeństwie możemy myśleć w sposób wąski - negatywny lub w sposób szeroki - pozytywny. Rozumowanie o bezpieczeństwie w sposób wąski, czyli negatywny, sprowadza się do pojmowania bezpieczeństwa wyłącznie jako konsekwencji sytuacji braku zagrożeń, zwłaszcza w sferze militarnej. Szerokie pojmowanie bezpieczeństwa z kolei prowadzi do utożsamiania go z sytuacją, w której podmiot nie tylko nie odczuwa zagrożeń w różnych przedmiotowych wymiarach (zdrowotne, ekologiczne, społeczne, militarne, ekonomiczne…), ale także posiada możliwości wykorzystywania swego potencjału w celu doskonalenia się, czyli rozwijania się także poprzez modernizowanie przedmiotowych płaszczyzn bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo w szerokim rozumieniu, ma zatem do spełnienia trzy podstawowe funkcje:

- trwanie;
- przetrwanie;
- rozwój[5].

Są to trzy podstawowe wytyczne, o które mamy zabiegać, aby żyć bezpiecznie. Umiejętność takiego współczesnego, szerokiego i pozytywnego spojrzenia na bezpieczeństwo, wraz z uwzględnianiem kwestii zmian jakościowych podmiotu, czyli jego rozwoju, w znacznie większym stopniu oddziałuje korzystnie dla danego podmiotu, niż wąskie i negatywne jego postrzeganie, głównie przez pryzmat zagrożeń. Oto jakie następstwa szerokiego myślenia o bezpieczeństwie można wyróżnić:

- różnego rodzaju trudności, problemy i przeszkody podmiot będzie potrafił postrzegać jako wyzwania, do których należy podchodzić z nastawieniem pozytywnym, z wiarą we własne siły, bez takiego podejścia trudno będzie je pokonać;
- w mniejszym stopniu podmiot będzie się obawiał wdrażania nowych rozwiązań i płynącego z takiego postepowania ryzyka;
- rezultatem otwartości i poszukiwań w sferze poprawiania swej jakości, będzie także większa zręczność w dostrzeganiu pojawiających się szans;
- w celu kontynuacji swego rozwoju, od danego podmiotu będzie także wypływała chęć współpracy, czy współdziałania z innymi podmiotami;
- wreszcie konsekwencją szerokiego myślenia o bezpieczeństwie powinno być także szerokie myślenie o obronności, czyli o formowaniu jej w różnych przedmiotowych wymiarach bezpieczeństwa;
- oczywiście następstwem powyższego sposobu myślenia powinno być zaprogramowane według powyższej refleksji trwałe, konkretne działanie.

Rezultaty wąskiego, czyli negatywnego myślenia o bezpieczeństwie mogą z kolei przejawiać się w postaci[6]:

- postrzegania różnego rodzaju trudności wyłącznie jako zagrożeń, kategoria wyzwań jest wówczas rzadko lub w ogóle niedostrzegana;
- koncentrowania się na zagrożeniach i wykorzystywaniu posiadanych sił i potencjału wyłącznie na zapobieganie zagrożeniom; przez co można nie zauważyć pojawiających się szans;
- efektem czego jest duża podejrzliwość i podświadome szukanie wrogów;
- w konsekwencji podmiot coraz bardziej zamyka się, co z kolei może być poważną barierą dla wszelkich zmian, także dla rozwoju;

[5] CIEŚLARCZYK, M., Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa, Siedlce 2009, s. 129.
[6] Na podstawie: CIEŚLARCZYK, M., op. cit., s. 173.

Kolejnym „zagadnieniem kluczem”, służącym analizie problematyki kultury bezpieczeństwa, jest pojęcie *odczuwanie.* Jak zatem kwestie *odczuwania* możemy łączyć z sensem bezpieczeństwa?

Wydaje się, że szczególnie ważne przy tym ogniwie kultury bezpieczeństwa będzie to, czy dany podmiot zabiegając o bezpieczeństwo będzie dbał wyłącznie o swoje doznania w tym zakresie, czy też będzie potrafił wcielić się w rolę innego podmiotu, zrozumieć jego położenie i dbać również o jego bezpieczeństwo. Myślenie o innych podmiotach, to przejaw empatii. Taka umiejętność przejęcia sposobu myślenia innego człowieka jest zdolnością bardzo wysoko cenioną. To cecha ludzi szczególnie wrażliwych. Możliwość wczuwania się w sytuację innego, zawsze będzie charakteryzowała podmioty posiadające wyższy poziom kultury bezpieczeństwa. Konsekwencją takiego sposobu ich funkcjonowania będą wówczas najprawdopodobniej fakty świadczące o tym, że w ramach solidarności i wdzięczności, te podmioty, o które my się troszczymy, częściej będą skłonne, aby pomyśleć też o nas, czy też o kolejnych podmiotach i pomóc im w trudnych, kryzysowych sytuacjach. Jeszcze dalej idącą logiką takiego odczuwania bezpieczeństwa może być efekt synergii. Jego znaczenie z kolei dla budowania potencjału obronności, dla skuteczności jej funkcjonowania jest nie do przecenienia. Rezultaty, w postaci wyższego poziomu bezpieczeństwa, prawdopodobnie byłyby wówczas doświadczane w krótszym czasie.

Trzecim i ostatnim elementem kultury bezpieczeństwa, w uproszczonej wersji definicji, jest *osiąganie* bezpieczeństwa, czyli wykorzystywanie różnorodnych dróg wiodących do bezpieczeństwa. Ludzie w swoim postępowaniu najczęściej posługują się zachowaniami lub działaniami. To właśnie poprzez te dwa różne sposoby funkcjonowania najczęściej przejawiają się akceptowane przez podmiot wartości, będące wyrazem jego kultury niematerialnej. Według socjologa, Piotra Sztompki, pojęcia: zachowanie i działanie są podstawą do rozumienia kultury jako złożonej całości. Piotr Sztompka wyjaśnia, termin *zachowanie* jako zewnętrznie obserwowalny ruch fizyczny przejawiany przez ludzi; natomiast *działanie*, według tego autora, to zachowanie, z którym związane jest znaczenie motywacyjne i kulturowe[7]. Można więc wnioskować, że dopiero nadanie sensu zachowaniu jest działaniem. Działanie zatem jest efektem przemyśleń podmiotu, związanych zapewne zarówno z przyczynami wybieranego postępowania, jak i z jego konsekwencjami w przyszłości. Zachowanie natomiast, to tylko zewnętrznie widoczne posunięcie, ruch czy też sposób reakcji. Jeśli podmiot będzie częściej w swoim postępowaniu posługiwał się zachowaniami, będzie mniej bezpieczny. Będzie to również świadczyło o jego niższym poziomie kultury bezpieczeństwa, niż wówczas gdy swe postępowanie będzie opierał przede wszystkim na działaniach. Wiedząc już, że korzystniejszym sposobem bycia jest działanie, spójrzmy jakie jego elementy odgrywają ważną rolę, aby było pożyteczne dla podmiotu. Głównymi czynnikami branymi pod uwagę w zakresie działania powinny zatem być następujące aspekty:

- myślenie nie tylko o danej chwili, ale także o konsekwencjach długofalowych naszego postępowania; traktowanie trudności jako impulsów dla podejmowania różnych dokonań;
- uwzględnianie kategorii czasu przy działaniach;
- respektowanie i analizowanie konsekwencji działań w różnych sferach i w przedmiotowych wymiarach bezpieczeństwa.

Po analizie uproszczonej wersji opisu pojęcia „kultura bezpieczeństwa” ważną kwestią będzie interpretacja myśli tego samego autora, Mariana Cieślarczyka, wyrażonych w wyczerpującej definicji „kultury bezpieczeństwa”. Brzmi ona następująco: **„kultura bezpieczeństwa** to wzór podstawowych założeń, wartości, norm, reguł, symboli i przekonań charakterystycznych dla danego **podmiotu,** wpływających na sposób postrzegania przez niego wyzwań, szans i (lub) zagrożeń w bliższym i dalszym otoczeniu, a także sposób odczuwania bezpieczeństwa i myślenia o nim oraz związany z tym sposób zachowania i działania (współdziałania), w różny sposób przez ten podmiot "wyuczonych" i wyartykułowanych, w procesach szeroko rozumianej edukacji, w tym również w naturalnych procesach wewnętrznej integracji i zewnętrznej adaptacji oraz w innych procesach

[7] SZTOMPKA, P., Socjologia. Analiza społeczeństwa, Kraków, 2002, s. 64-65.

organizacyjnych, a także w procesie umacniania szeroko (nie tylko militarnie) rozumianej obronności, służących w miarę harmonijnemu rozwojowi tego podmiotu i osiąganiu przez niego najszerzej rozumianego bezpieczeństwa, z pożytkiem dla siebie, ale i dla otoczenia[8]. Obraz graficzny w postaci idealnego modelu kultury bezpieczeństwa (rys.1) zaprezentował M. Cieślarczyk w książce z roku 2006, pt.: „Kultura bezpieczeństwa i obronności". Prezentowany model nakreślony jest w oparciu o formę przekroju pnia drzewa uwzględniającą układ jego słojów.

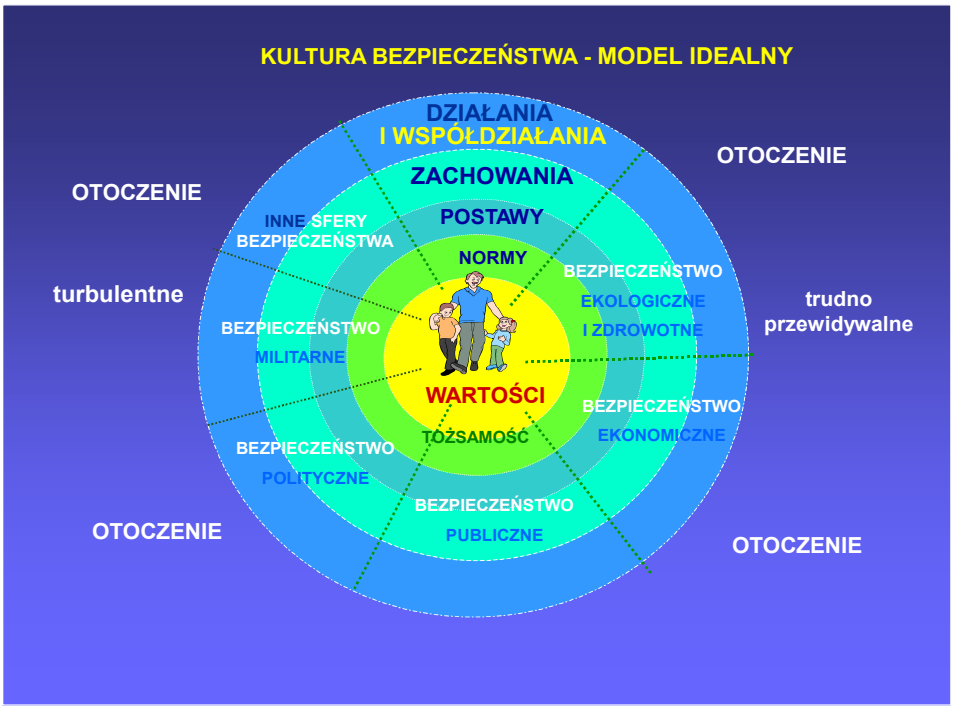

Rys. 3. Podmiot i jego elementy kultury bezpieczeństwa w modelu idealnym[9].

„Rysunek ten ukazuje przedstawione w postaci kręgów zasadnicze elementy kultury mentalnej i duchowej, a więc system wartości jako swoiste „jadro" czy „oś", wokół której „obracają" się pozostałe „miękkie" elementy kultury bezpieczeństwa jakiegoś podmiotu, takie jak: normy, postawy i nastawienia oraz związane z nimi zachowania i działania danego podmiotu, ale także jego współdziałania z innymi podmiotami w bliższym i dalszym otoczeniu"[10]. Szczególnie ważnym aspektem tego modelu, jest jednoczesne ukazanie różnych przedmiotowych wymiarów bezpieczeństwa, które zawsze swoją istotę i układ hierarchiczny wywodzą z akceptowanego systemu wartości. Reasumując, należy stwierdzić, że **kulturę bezpieczeństwa** rozumiem jako systemem względnie utrwalonych w świadomości danego podmiotu wartości, norm, zasad wpływających na jego działalność w zakresie zapewnienia sobie bezpieczeństwa[11]. Taki układ wartości zgodny z akceptowanymi wymogami i ich autentyczne przestrzeganie daje trwałe podstawy, aby charakter i poziom kultury bezpieczeństwa w jak najwyższym stopniu wpływał pozytywnie na kształtowanie bezpieczeństwa podmiotu zarówno w jego wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym. Obie wspomniane skale bezpieczeństwa, w odniesieniu do każdego podmiotu bezpieczeństwa wzajemnie się przenikają. Jak pisze bowiem R. Zięba: „w naukach społecznych

[8] CIEŚLARCZYK, M., Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa, Siedlce 2009, s. 157.
[9] Tamże, s.160.
[10] CIEŚLARCZYK, M., Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa, Siedlce 2009, s.161.
[11] FILIPEK, A., Poziom i charakter kultury bezpieczeństwa młodzieży akademickiej, Monografie 100, Siedlce 2008, s. 34.

bezpieczeństwo w najogólniejszym znaczeniu obejmuje zaspokojenie takich potrzeb, jak istnienie, przetrwanie, całość, tożsamość (identyczność), niezależność, spokój, posiadanie i pewność rozwoju. Bezpieczeństwo ma charakter podmiotowy, a będąc naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych, jest zarazem podstawową potrzebą państw i systemów międzynarodowych. Jego brak wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia[12]. Dlatego każdy z podmiotów stara się oddziaływać na swoje otoczenie zewnętrzne i sferę wewnętrzną, aby usuwać lub przynajmniej oddalać zagrożenia i eliminować lęk, obawy, niepokój i niepewność.[...]. Działania w celu likwidowania zagrożeń mogą być skierowane zarówno do wewnątrz, jak i na zewnątrz. Tak więc zasadne jest wyodrębnienie dwóch aspektów bezpieczeństwa: wewnętrznego i zewnętrznego. Bezpieczeństwo wewnętrzne oznacza stabilność i harmonijność danego organizmu bądź systemu (podmiotu zbiorowego), natomiast bezpieczeństwo zewnętrzne oznacza brak zagrożenia ze strony innych podmiotów"[13]. Wydaje się, że ważną przesłanką dla możliwości zagwarantowania bezpieczeństwa danego podmiotu będzie jego wewnętrzna siła, przejawiająca się w realizowaniu „własnej racji stanu", czyli chęć i umiejętność rozwoju w oparciu o wartości, akceptacja tożsamości i silna wola w dążeniu do wytyczonego celu. Posiadanie takiej wewnętrznej siły jest przejawem stabilności i harmonijności danego podmiotu, będącej istotnym wyznacznikiem jego charakteru kultury bezpieczeństwa. Takie zdecydowane i przekonujące myślenie o sobie, a także zgodne z tym myśleniem postępowanie, może być czynnikiem odstraszającym potencjalnego agresora w kwestii prowokowania różnego rodzaju zagrożeń wobec danego podmiotu. Dlatego też kultura bezpieczeństwa jest czynnikiem, którego nie da się przecenić przy kształtowaniu bezpieczeństwa. Satysfakcja płynąca z umiejętności godzenia racjonalnych przesłanek, wynikających z akceptowanych wartości, z emocjonalnymi komponentami niesionymi przez życie jest z kolei aspektem wzmacniającym przekonanie o słuszności obranych postaw. Pewność i siła takiego wewnętrznego przekonania jest niezwykle ważnym kryterium organizowania bezpieczeństwa. Nie zawsze jednak kryterium to bywa brane pod uwagę. A przecież może być swoistym azymutem dla rozwoju danego podmiotu. Często zdarza się, że o bezpieczeństwie myślimy wyłącznie w przestrzeni nieodległego czasu i bez brania pod uwagę czynników będących w obszarze zainteresowania innych sfer życia. Kultura bezpieczeństwa o sprzyjającym rozwojowi w długim wymiarze czasu charakterze i będąca na wysokim poziomie, pomaga realizować wytyczone cele w zgodzie z własnymi potrzebami, wartościami, celami i normami, a także interesami. Na dotychczasowym etapie badań przyjmujemy, że przy wysokim poziomie kultury bezpieczeństwa dostrzegane są wszelkie wymiary bezpieczeństwa. W powyżej zaprezentowanym idealnym modelu kultury bezpieczeństwa, każdy z przedmiotowych sektorów bezpieczeństwa ma podobną powierzchnię, co oznacza, że podmiot powinien wykazywać zainteresowanie i „dbałość" o wszystkie sfery bezpieczeństwa. Ale dobrze byłoby, aby wśród wielości zakresów bezpieczeństwa potrafić zbudować sobie właściwą ich hierarchię taką, która posłuży bezpieczeństwu podmiotu w długiej perspektywie czasu. Z dotychczasowych badań wynika, że przy wysokiej kulturze bezpieczeństwa układ poszczególnych przedmiotowych wymiarów bezpieczeństwa wygląda tak jak na rysunku 2.

[12] DWORZECKI, J., KOCHAŃCZYK, R., Współczesne zagrożenia, Gliwice 2010, s. 12.

[13] ZIĘBA, R., Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych, [w:] Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, D.B. BOBROW, E. HALIŻAK, R. ZIĘBA, Warszawa 1997, s. 3-4.

Rysunek 2. Piramida bezpieczeństwa[14].

U podstawy, jako fundamentalny aspekt bezpieczeństwa podmiotu jawi się wymiar bezpieczeństwa ekologicznego i zdrowotnego. Dopiero po zaspokojeniu na tych dwóch płaszczyznach potrzeb, niezbędnych dóbr i istotnych interesów właściwe będzie rozważanie konieczności działań służących zadowoleniu w sferze bezpieczeństwa ekonomicznego. Nie jest to jednak zadanie łatwe dla wszystkich podmiotów. Jak można wnioskować z obserwacji współczesnych sposobów postępowania różnych podmiotów, często zdarza się, że jednak na szczycie hierarchii wartości pojedynczych ludzi, grup społecznych czy też organizacji stawiane jest zaspokajanie potrzeb materialnych (ekonomicznych, czy też gospodarczych). Wówczas można stwierdzić, że dany podmiot rozumie potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego, ale czy postępowanie to będzie wyrazem jego kultury bezpieczeństwa ekonomicznego, jeśli zaspokaja potrzeby materialne kosztem zdrowia, wypoczynku, kontaktów z rodziną, czy też bez względu na ekologię? Czy takie postepowanie jest też świadectwem zrównoważonego rozwoju owego podmiotu? Troska o dobra materialne, przy wysokim poziomie kultury bezpieczeństwa będzie zawsze realizowana, po uprzednim zagwarantowaniu bezpieczeństwa ekologicznego i zdrowotnego. Takie postępowanie będzie wówczas także przejawem zrównoważonego rozwoju danego podmiotu, o czym w dalszej części tekstu. Kolejny szczebel w układzie hierarchicznym przedmiotowych wymiarów bezpieczeństwa, stosownym dla wysokiego poziomu kultury bezpieczeństwa, zajmuje bezpieczeństwo polityczne. Dbałość o kwestie wynikające z uwzględniania politycznych aspektów życia powinna być zatem brana pod uwagę po respektowaniu założeń bezpieczeństwa zdrowotnego, ekologicznego i ekonomicznego. Z kolei dopiero po respektowaniu politycznych względów, słuszne jest rozważanie kwestii militarnych, publicznych i innych. Dostrzeganie zatem wszystkich wymiarów bezpieczeństwa jest ważnym elementem kultury bezpieczeństwa, przejawem szerokiego myślenia o bezpieczeństwie, a przede wszystkim jest czynnikiem służącym urzeczywistnianiu zrównoważonego rozwoju. Można nawet stwierdzić, że kultura bezpieczeństwa to praktyczny wymiar zrównoważonego rozwoju, który jest współcześnie tak ważną kwestią, iż ma swój zapis w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, brzmiący: Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju[15]. Jak postrzegany jest zatem zrównoważony rozwój w zapisach prawnych, w normach, w stosownych zasadach i w literaturze. Na podstawie analiz przytoczonych dokumentów można stwierdzić, że zrównoważony rozwój jest pewnego rodzaju

[14] CIEŚLARCZYK, M., Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa, Siedlce 2009, s. 151.
[15] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, art. 5.

synergią czynników płynących z różnych obszarów życia, powiązanych ze sobą nawzajem. Zaliczają się do nich: aspekty pochodzące z ochrony środowiska, racjonalnej gospodarki zasobami naturalnymi, wzrostu gospodarczego i sprawiedliwego podziału korzyści z niego wynikających, finansowania rozwoju a także rozwój społeczny, polegający między innymi na walce z ubóstwem, dostępie do edukacji, ochronie zdrowia[16]. Droga do aktualnego sposobu pojmowania zrównoważonego rozwoju ma już swoją historię. W sposób szczegółowy opisała ją M. Stachowska - Makuchowska w książce *Dydaktyczne „tropy" zrównoważonego rozwoju*[17]. Autorka podaje, że już w roku 1968, w Paryżu, odbyła się Międzynarodowa Konferencja Ekspertów Naukowych UNESCO, podczas której przyjęto interdyscyplinarny program: „Człowiek i biosfera" (MAB) wprowadzony w życie w 1971. W roku 1987 w opracowanym Raporcie Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju ONZ opracowano najczęściej cytowane wyjaśnienie pojęcia zrównoważony rozwój. Brzmi ono następująco: „rozwój zrównoważony to rozwój, który zapewnia realizację potrzeb obecnego pokolenia bez wywierania negatywnego wpływu na zdolność przyszłych pokoleń do spełniania ich potrzeb"[18].

W latach 90. w literaturze przedmiotu coraz częściej zaczęto uwypuklać, że zrównoważony rozwój jest szerszą koncepcją niż ochrona środowiska. W XXI wieku koncepcja ta została rozszerzona o nieśrodowiskowe aspekty trwałości i nieekonomiczne aspekty rozwoju. Właśnie według A. Hnatyszyn-Dzikowskiej i B. Łyszczarza „istota rozwoju zrównoważonego nie tkwi w równowadze relacji pomiędzy poszczególnymi wymiarami, a w wyborze charakteru trwałości. W tej płaszczyźnie badania skupiają się na poszukiwaniu mechanizmów synergii pomiędzy wskazanymi wymiarami w układzie celów globalnych, narodowych i regionalnych"[19]. Należy dodać, że doniosłe znaczenie dla realizacji założeń koncepcji zrównoważonego rozwoju muszą odgrywać wartości. Jak powiedział bowiem Papież, Święty Jan Paweł II, „jeśli coś ma być trwałe, to musi być budowane na wartościach". Myśl ta jest bliska prawdopodobnie również W. Tyburskiemu, który pisze, cytując Z. Hulla: „Jeśli uznamy - co raczej nie ulega wątpliwości - że myślenie ludzkie jest programowo ukierunkowane na świat wartości, to z pewnością słuszne okaże się przekonanie, że <<problematyka aksjologiczna winna znajdować się w centrum rozważań dotyczących społeczeństwa zrównoważonego rozwoju>>. Należy jednak podkreślić, że systemy wartości nie tylko wpływają na nasze myślenie o sobie i świecie w całym bogactwie ale także generują nasze przedsięwzięcia i działania. Stanowią zatem swego rodzaju drogowskaz, ogólną orientację ukierunkowującą nasze myślenie i działanie na to, co najbardziej elementarne i ale zarazem doniosłe i cenne"[20]. Jak pisze także U. Szubert-Zarzeczny: „koncepcja ta (zrównoważonego rozwoju - przypis A.F.) obejmuje te sfery ludzkiej działalności, które wyrastają z szeroko rozumianej kultury społeczeństw"[21]. W każdej kulturze człowiek, jego życie jest podstawową wartością i on działając musi odpowiednio hierarchizować znaczenie poszczególnych wymiarów życia. Spostrzeżenia te, dotyczące znaczenia kultury i jej niematerialnej sfery, czyli

[16] OLEKSIUK, A., Oddziaływanie makroekonomiczne narodowych strategicznych ram odniesienia 2007-2013: Fundusze Unijne w Polsce a rozwój zrównoważony 2004-2006, [w:] Wdrażanie rozwoju zrównoważonego: strategie i instrumenty, red. M. URBANIEC, E. HALAVACH, Częstochowa 2008, s. 337.

[17] STACHOWSKA-MAKUCHOWSKA, M., Podstawowe założenia zrównoważonego rozwoju, [w:] Dydaktyczne „tropy" zrównoważonego rozwoju, red. E. SZADZIŃSKA, Kraków 2014, s. 17-20.

[18] HNATYSZYN-DZIKOWSKA, A., ŁYSZCZARZ, B., Rola czynnika zdrowia w kształtowaniu rozwoju zrównoważonego w państwach wysoko rozwiniętych - racje ekonomiczne, [w:] Wdrażanie rozwoju zrównoważonego: strategie i instrumenty, red. M. URBANIEC, E. HALAVACH, Częstochowa 2008, s. 165.

[19] HNATYSZYN-DZIKOWSKA, A., ŁYSZCZARZ, B., op. cit. s. 166.

[20] TYBURSKI, W., Wprowadzenie, [w:] Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju, red. W. TYBURSKI, Toruń 2011. s. 19; HULL, Z., Filozofia zrównoważonego rozwoju, [w:] Filozoficzne i społeczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju, red. A. PAWŁOWSKI, PAN, Lublin 2003, s. 21.

[21] SZUBERT-ZARZECZNY, U., Kulturowe uwarunkowania rozwoju zrównoważonego w wybranych krajach Unii Europejskiej, [w:] Wdrażanie rozwoju zrównoważonego: strategie i instrumenty, red. M. URBANIEC, E. HALAVACH, Częstochowa 2008, s. 181.

wartości, w koncepcji zrównoważonego rozwoju, w pełni są zgodne z tym, co jest istotą projektu kultury bezpieczeństwa, który w centrum rozważań umieszcza właśnie człowieka wraz z jego wartościami i tożsamością (rys. 1). Kwestie te są niezmiernie istotne dla każdego podmiotu, szczególnie we współczesnym świecie, który podsuwa różne pomysły na możliwości rozwoju. Podążanie za społecznie akceptowanymi wartościami wydaje się, że będzie wytyczną zgodną z potrzebami zrównoważonego rozwoju. Wśród wartości typowanych w piramidzie bezpieczeństwa na priorytetowym miejscu usytuowano zdrowie wraz ekologią (rys. 2). Spójrzmy zatem jak ma się ten układ do teorii i wyników badań, które można odnaleźć w literaturze na temat roli czynnika zdrowia w kształtowaniu i realizacji strategii rozwoju zrównoważonego. W artykule „Rola czynnika zdrowia w kształtowaniu rozwoju zrównoważonego w państwach wysoko rozwiniętych - racje ekonomiczne”[22] autorzy ukazali zdrowie jako centralny komponent modelu zrównoważonego rozwoju, taki który łączy płaszczyznę ekonomiczną, społeczną i środowiska naturalnego. Opisują kanały oddziaływania zdrowia społeczeństwa na ogólny rozwój, szczególnie koncentrując się na wymiarze ekonomicznym. Ponadto stwierdzają, że „przez lata traktowano dobre zdrowie społeczeństwa jako wynik postępu społeczno-gospodarczego. Według koncepcji zrównoważonego rozwoju zdrowie jest nie tylko kluczowym wskaźnikiem sukcesu, ale też kluczową determinantą i źródłem wzrostu gospodarczego”[23] (rys. 3).

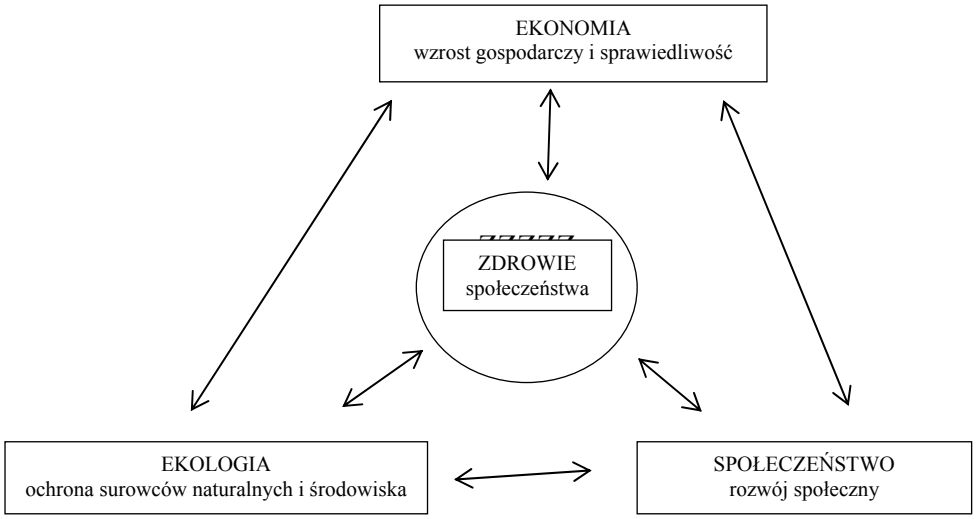

Rys. 3. Zdrowie społeczeństwa w kontekście rozwoju zrównoważonego

Źródło: A. Hnatyszyn-Dzikowska, B. Łyszczarz, Rola czynnika zdrowia w kształtowaniu rozwoju zrównoważonego w państwach wysoko rozwiniętych - racje ekonomiczne, [w:] Wdrażanie rozwoju zrównoważonego: strategie i instrumenty, red. M. Urbaniec, E. Halavach, Częstochowa 2008, s. 167.

Z rysunku wynika, że troska o zdrowie społeczeństwa ma znaczenie priorytetowe dla zrównoważonego rozwoju. Zdrowie w kontekście rozwoju zrównoważonego jest czynnikiem zapewniającym trwałość rozwoju w wymiarze ekonomicznym, ekologicznym i społecznym.

„Dobre zdrowie wpływa na lepszą edukację, redukcję bezrobocia, poczucie większego bezpieczeństwa oraz poprawę warunków życia. W wymiarze ekonomicznym zdrowie i edukacja są podstawą kapitału ludzkiego, który według noblistów T. Schultza i G. Beckera przedstawiony jest jako podstawa indywidualnej produktywności”[24]. Pogląd ten jest zatem zgodny z głównym założeniem koncepcji kultury bezpieczeństwa, wskazującym na bezpieczeństwo zdrowotne

[22] HNATYSZYN-DZIKOWSKA, A., ŁYSZCZARZ, B., Rola czynnika zdrowia w kształtowaniu rozwoju zrównoważonego w państwach wysoko rozwiniętych - racje ekonomiczne, [w:] Wdrażanie rozwoju zrównoważonego: strategie i instrumenty, red. M. URBANIEC, E. HALAVACH, Częstochowa 2008, s. 167.
[23] HNATYSZYN-DZIKOWSKA, A., ŁYSZCZARZ, B., op. cit, s. 167.
[24] HNATYSZYN-DZIKOWSKA, A., ŁYSZCZARZ, B., op. cit, s. 168.

i ekologiczne jako podstawę dla troski o inne wymiary bezpieczeństwa (rys. 2). Opierając się na powyższym przypuszczeniu, można stwierdzić, że istnieją przesłanki, skłaniające się ku stwierdzeniu, że prawdopodobnie w praktyce zrównoważony rozwój może być realizowany poprzez stosowanie założeń kultury bezpieczeństwa. Stosownym narzędziem do tego typu działań może być edukacja na różnych poziomach, która również nie może być obojętna na wartości. „Wszelkie działania edukacyjne są budowane w oparciu o wartości (wartością jest stan rzeczy lub jego cecha, jeżeli ludzie przejawiają pozytywne odczucia wobec takiego stanu czy właściwości i starają się uwzględnić je w swoim postępowaniu - przypis - E. Sz.) i powiązane z nimi normy, dlatego odwołanie się do podstaw aksjologicznych zrównoważonego rozwoju jest podstawą budowania edukacji”[25]. Już od najmłodszych lat, nawet na etapie przedszkolnym rozwoju dziecko powinno być kształtowane poczucie odpowiedzialności wobec świata i przyszłych pokoleń za realizacje różnego rodzaju działań, a szczególnie urzeczywistnianie innowacyjnych pomysłów. Należy w tym miejscu przypomnieć, że „kultura bezpieczeństwa stanowi rodzaj balansu między kreatywnością i innowacyjnością z jednej strony, a poczuciem odpowiedzialności podmiotu z drugiej strony[26]”. Kultura bezpieczeństwa poprzez oparcie na wartościach pomaga zatem w dokonywaniu wyborów pozwalających na myślenie nie tylko o tym co jest dobre tu i teraz ale także o tym, co będzie miało pozytywne konsekwencje dla przyszłych pokoleń. Kultura bezpieczeństwa bierze także pod uwagę nie tylko punkt widzenia wybranej sfery życia, ale dostrzega jej powiązania z wszystkimi innymi wymiarami codzienności. Te aspekty można traktować jako istotne założenia edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Według E. Szadzińskiej, „cechą charakterystyczną tej edukacji jest przygotowanie uczniów do przyswajania sobie holistycznego ujmowania zjawisk w świecie. Efektem uczenia się powinno być wykorzystanie wiedzy do utrzymywania równowagi wewnętrznej, harmonii osobistej, efektywnego współdziałania w grupach, współistnienia z przyrodniczym środowiskiem planety i korzystania z zasobów informacyjnych cywilizacji[27]”. Ten opis efektów uczenia dla zrównoważonego rozwoju, nie zawiera kwestii sprzecznych z założeniami kultury bezpieczeństwa, a wręcz przeciwnie jest potwierdzeniem jej zasadniczych kwestii.

Na podstawie przytoczonych idei wynikających z głównych założeń kultury bezpieczeństwa i zrównoważonego rozwoju można stwierdzić, że istnieją wyraźne relacje między tymi koncepcjami. Dzięki dotychczasowym badaniom, należy przypuszczać, że kultura bezpieczeństwa różnych podmiotów może być kształtowana i dzięki swemu charakterowi i wysokiemu poziomowi może pozytywnie wpływać na osiąganie zrównoważonego rozwoju.

BIBLIOGRAFIA

CIEŚLARCZYK, M., Kultura bezpieczeństwa i obronności, Siedlce 2006.

CIEŚLARCZYK, M., Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa, Siedlce 2009.

CIEŚLARCZYK, M., FILIPEK, A., Kultura bezpieczeństwa - między kreatywnością a poczuciem odpowiedzialności, [w:] Bezpieczeństwo i edukacja dla bezpieczeństwa w zmieniającej się przestrzeni społecznej i kulturowej, red. R. ROSA, Siedlce 2012.

DWORZECKI, J., KOCHAŃCZYK, R., Współczesne zagrożenia, Gliwice 2010.

FILIPEK, A., Poziom i charakter kultury bezpieczeństwa młodzieży akademickiej, Monografie 100, Siedlce 2008.

FILIPEK, A., Rola i znaczenie kultury bezpieczeństwa w życiu człowieka, [w:] red. nauk. FILIPEK, A., GAŁEK, B., Współczesne bezpieczeństwo i kultura bezpieczeństwa, Siedlce 2014.

[25] SZADZIŃSKA, E., Edukacja dla zrównoważonego rozwoju [w:] Dydaktyczne „tropy” zrównoważonego rozwoju, red. E. SZADZIŃSKA, Kraków 2014, s. 37.

[26] CIEŚLARCZYK, M., FILIPEK, A., Kultura bezpieczeństwa - między kreatywnością a poczuciem odpowiedzialności, [w:] Bezpieczeństwo i edukacja dla bezpieczeństwa w zmieniającej się przestrzeni społecznej i kulturowej, red. R. ROSA, Siedlce 2012, s. 145.

[27] SZADZIŃSKA, E., op. cit. s. 40.

HNATYSZYN-DZIKOWSKA, A., ŁYSZCZARZ, B., Rola czynnika zdrowia w kształtowaniu rozwoju zrównoważonego w państwach wysoko rozwiniętych - racje ekonomiczne, [w:] Wdrażanie rozwoju zrównoważonego: strategie i instrumenty, red. M. URBANIEC, E. HALAVACH, Częstochowa 2008.
HULL, Z., Filozofia zrównoważonego rozwoju, [w:] Filozoficzne i społeczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju, red. A. PAWŁOWSKI, PAN, Lublin 2003.
OLEKSIUK, A., Oddziaływanie makroekonomiczne narodowych strategicznych ram odniesienia 2007-2013: Fundusze Unijne w Polsce a rozwój zrównoważony 2004-2006, [w:] Wdrażanie rozwoju zrównoważonego: strategie i instrumenty, red. M. URBANIEC, E. HALAVACH, Częstochowa 2008.
STACHOWSKA-MAKUCHOWSKA, M., Podstawowe założenia zrównoważonego rozwoju, [w:] Dydaktyczne „tropy" zrównoważonego rozwoju, red. E. SZADZIŃSKA, Kraków 2014.
SZTOMPKA, P., Socjologia. Analiza społeczeństwa, Kraków 2002.
SZUBERT-ZARZECZNY, U., Kulturowe uwarunkowania rozwoju zrównoważonego w wybranych krajach Unii Europejskiej, [w:] Wdrażanie rozwoju zrównoważonego: strategie i instrumenty, red. M. URBANIEC, E. HALAVACH, Częstochowa 2008.
TYBURSKI, W., Wprowadzenie, [w:] Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju, red. W. TYBURSKI, Toruń 2011.
ZIĘBA, R., Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych, [w:] Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, D.B. BOBROW, E. HALIŻAK, R. ZIĘBA, Warszawa 1997.
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, art. 5.

ADRESA

Agnieszka FILIPEK
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Wydział Humanistyczny
tel. (25) 643-18-10, *agnieszka.filipek@uph.edu.pl*.

ÚLOHA PRIPRAVENOSTI MLADÝCH GENERÁCIÍ NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE NA SLOVENSKU

Erik GÖRNER

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Abstrakt: *Cieľom príspevku je odhaliť mieru pripravenosti mladých generácií na základných a stredných školách na krízové situácie. Tento cieľ realizujeme najmä prostredníctvom porovnania prierezovej témy Ochrana života a zdravia s jej predchodcom - predmetom Branná výchova na základných a stredných školách. V rámci procesu zbierania výskumných materiálov sme využili metódu štúdia dostupných knižných, časopiseckých a ostatných printových dokumentov. Okrem štúdia dostupných knižných a časopiseckých zdrojov sme v práci použili aj dostupné internetové zdroje. Ako metódy vyhodnocovania výskumných materiálov sme použili komparáciu, analýzu, syntézu, indukciu a dedukciu. Po preskúmaní problematiky prichádzame k záveru, že mladé generácie na Slovensku nie sú pripravované na krízové situácie a bezpečnostné riziká dostatočne. Predpokladáme, že do budúcnosti môže mať skúmaný trend vývoja vyučovania prierezovej tematiky Ochrana života a zdravia nepriaznivé následky.*

Kľúčové slová: *ochrana človeka a prírody; branná výchova; branná povinnosť; verejnosť a armáda.*

Abstract: *The aim of the article is to reveal a degree of readiness of young generations at primary and secondary schools to deal with crisis situations. This aim we mainly conduct through comparison of the cross-section theme Protection of life and health and its predecessor National defense education at primary and secondary schools. In the process of collecting the research material we used the method of studying available books, journals and other printed documents. Except of studying available books and journals we also studied information on the web pages related to our topic. Among evaluation methods we mainly used the method of comparison, analysis, synthesis, induction and deduction. After analyzing all research materials, we come to the conclusion: Young generations in Slovakia are not prepared for crisis situations and security risks sufficiently. We assume that the trend of development of education of the cross-section theme Protection of life and health may cause various security problems in the future.*

Key words: *protection of life and health; national defense education; compulsory service; army and society.*

ÚVOD

Dnešný svet je plný bezpečnostných rizík, s ktorými sa denno-denne stretávame a musíme ich nejakým spôsobom riešiť, alebo prinajmenšom na ne adekvátne reagovať. Bezpečnostné riziká samozrejme majú „*...rôznu mieru pravdepodobnosti výskytu a rozdielny čas od aktivizácie až po ohrozenie*“ (Kulašík a kol., 2002, s. 20). Môžeme predpokladať, že na bezpečnostné riziká na individuálnej úrovni reagujeme adekvátne v prípadoch:

- ak sme sa s týmito rizikami už stretli, dokázali sme ich prekonať a na základe našej predošlej skúsenosti sme sa naučili, ako na takéto riziká reagovať,
- ak nám niekto iný povedal, ako sa s takýmito rizikami vysporiadať a ako postupovať v prípade ich vzniku. V tomto prípade sme sa o riešení a postupe pri vzniku rizík dozvedeli buď ústnou formou na základe skúsenosti iného jednotlivca (jednotlivcov), alebo prostredníctvom cielene vytvorených predlôh, ktoré sú určené na vzdelávanie jednotlivcov alebo organizácií v oblasti prekonávania bezpečnostných rizík.

Pojem bezpečnostné riziko je však do vysokej miery nejednoznačný a preto považujeme za podstatné definovať ho vo vzťahu k pojmu bezpečnostné ohrozenie[1], ktorý je definične blízkym

[1] Pojem ohrozenie a hrozba vnímame v tomto článku ako synonymá. Ponímanie týchto slov ako synoným je uvedené aj v publikácii Bezpečnosť ako kategória, kde sa píše: „*pojmy hrozba a ohrozenie sa v terminológii môžu líšiť len v kvalitatívnych ukazovateľoch, resp. tieto pojmy sú stotožňované*“ (Lasicová - Ušiak, 2012, s. 243).

pojmom[2]. „*Riziko je potenciálna možnosť narušenia bezpečnosti systému, objektu alebo procesu. Je to pravdepodobnosť vzniku krízového javu a jeho dôsledku*“ (Šimák, 2006, s. 36). Pojem ohrozenie je definovaný ako: „*stav systému, ktorý vzniká a trvá v dôsledku existencie a uvedomenia si potenciálneho narušenia jeho bezpečnosti. Je to aktivizované riziko, ktoré pôsobí proti záujmom subjektu a konkrétnej situácie, ktoré bezprostredne znemožňujú naplnenie jeho záujmov*“ (Šimák, 2006, s. 27).

V tomto príspevku sa pridržiavame definícií rizika a ohrozenia, ktoré sme uviedli v predošlom odstavci. Považujeme ich za najvýstižnejšie a najzrozumiteľnejšie pre potreby tejto práce.

Cielene vytvorené predlohy sa zdajú byť najlepším spôsobom ako pripraviť jednotlivca na jednotlivé bezpečnostné riziká a ohrozenia, s ktorými sa môže v živote stretnúť. Takto charakterizované predlohy môžeme nazvať krízové scenáre, ktoré vznikali na základe potreby spoločnosti reagovať na krízové situácie prostredníctvom pozorovania a analyzovania ohrození, ktoré vplývali na danú spoločnosť. Blažek definuje krízové scenáre ako: „*zovšeobecnené poznania z vývoja a priebehu jedinečných udalostí, ktoré majú deštruktívny a negatívny vplyv na ľudský život, spoločnosť a spoločenskú infraštruktúru, ich akceptované hodnoty, podmienky a predpoklady hodnotného, prosperujúceho, perspektívneho udržateľného rozvoja a bezpečného života vo forme rozpracovaných námetov*“ (Blažek, 2012, s. 17).

Podľa nášho názoru je najlepšie začať s prípravou na bezpečnostné hrozby a riziká už v mladom veku, to znamená, že predovšetkým na základných a stredných školách. Práve vo výučbe na základných a stredných školách by sa podľa nášho názoru dali dobre využiť krízové scenáre na prípravu mládeže na bezpečnostné hrozby a riziká, či už vojenského, alebo civilného charakteru.

Najprv však treba preskúmať stav výučby prierezovej témy, ktorá súvisí s prípravou mládeže na bezpečnostné hrozby a riziká a učí ich tieto hrozby a riziká riešiť a predchádzať im. Touto prierezovou témou na základných a stredných školách je momentálne Ochrana života a zdravia.

Hlavným cieľom príspevku je odhaliť mieru pripravenosti mladých generácií na základných a stredných školách na krízové situácie. Cieľ chceme zrealizovať prostredníctvom porovnania prierezovej témy Ochrana života a zdravia s predmetom Branná výchova, ktorý bol svojim spôsobom predchodcom prierezovej tematiky Ochrana život a zdravia. Na základe tohto porovnania budeme môcť lepšie odhaliť pripravenosť mladých generácií na riešenie bezpečnostných rizík, ktoré im môžu v budúcnosti hroziť. Zároveň chceme bližšie poukázať na riziká vyplývajúce pre Slovensko zo zrušenia brannej výchovy a brannej povinnosti. Vieme, že po zrušení brannej povinnosti spoločnosť značne stratila záujem o otázky bezpečnosti Slovenskej republiky. Dá sa povedať, že hrozby, ktoré vyplývajú pre Slovensko z bezpečnostného prostredia nevníma až tak citlivo ako predtým, keď bola spoločnosť s bezpečnosťou priamo previazaná prostredníctvom brannej povinnosti.

Pre zrealizovanie cieľa príspevku sme zvolili zodpovedajúcu štruktúru. Príspevok sa delí na dve kapitoly. Prvá sa venuje porovnaniu predmetu branná výchova a prierezovej tematiky ochrana života a zdravia. V tejto kapitole sa snažíme na základe dostupnej literatúry porovnať dané predmety a z ich porovnania vyvodiť závery. V druhej kapitole sa venujeme rizikám, ktoré

[2] Pre ilustráciu nejednoznačnosti pojmov riziko a ohrozenie uvádzame nasledovné definície. Nejednoznačnosť pojmov zdôrazňuje Eichler v článku v časopise Mezinárodní vztahy. V závere píše, že hrozba je niečo, čo existuje nezávisle od aktérov- teda ich vnímania. Je objektívne daná, pričom môže byť spôsobená konaním ostatných aktérov- zámerná hrozba alebo nezámerná- vyplývajúca z prírodných podmienok. Riziko je charakterizované cez prizmu konania a rozhodovania toho, kto je niečím ohrozený. Ako riziko sa dá podľa tejto charakteristiky chápať jedine niečo, čo môže subjekt ovplyvniť (Eichler, 2011). Inú definíciu hrozby a rizika nám ponúkajú Lasicová a Ušiak v publikácii Bezpečnosť ako kategória. Hrozba je definovaná ako „*pojem viazaný na konkrétne udalosti, ktoré môžu mať spoločenský, prírodný alebo technický charakter a spôsobujú narušenie rovnovážneho stavu spoločnosti*“ (Lasicová - Ušiak, 2012, s. 243). Riziká v spoločenských procesoch charakterizujú ako „*súčasť bezpečnostného prostredia, ktoré môže vyvolať bezpečnostnú hrozbu,*“ považujú ho za „*kvantitatívne a kvalitatívne vyjadrenú mieru nebezpečenstva, ktorá vplýva na zvyšovanie alebo znižovanie potenciálu hrozby*“ (Lasicová - Ušiak, 2012, s. 251).

spôsobilo zrušenie brannej povinnosti a brannej výchovy. Snažíme sa poukázať na najzávažnejšie riziká.

Na zrealizovanie cieľa, sme využili zodpovedajúce metódy zbierania a následne vyhodnocovania výskumných materiálov. V rámci procesu zbierania sme využili metódu štúdia dostupných knižných, časopiseckých a ostatných printových dokumentov. Okrem štúdia knižných a časopiseckých zdrojov sme v práci použili aj internetové zdroje, ktoré sme považovali za relevantné a prínosné pre prácu. Ako metódy vyhodnocovania výskumných materiálov sme použili komparáciu, analýzu, syntézu, indukciu a dedukciu.

POROVNANIE PREDMETU BRANNÁ VÝCHOVA A PREDMETU OCHRANA ČLOVEKA A PRÍRODY

Branná výchova bola obsiahnutá v zákone č. 73/1973 Zb. - zákone o brannej výchove, ktorý bol zrušený v roku 1991, čo v praxi znamená, že Slovenská republika výučbu brannej výchovy už nezažila. Napriek tomu považujeme za nevyhnutné tento predmet priblížiť pre potreby neskoršieho porovnania s prierezovou témou Ochrana človeka a prírody.

Zo zákona, tak isto ako z každej publikácie o brannej výchove vyplýva, že branná výchova mala ideologický základ. Bola založená na jasnom antagonizme medzi socialistickými krajinami a imperialisticky ponímaným západom. Medzi jednotlivými blokmi panovala neistota a preto neustále hrozilo prepuknutie vojny, na ktoré muselo byť obyvateľstvo pripravené.

Branná výchova vychádzala aj z iných ako ideologických základov. Vo vysokoškolskej učebnici brannej výchovy sa poznamenáva, že vojny už nie sú obmedzené len na isté teritórium, kde sa medzi sebou stretnú armády a rozhodnú o výsledku stretu a preto je potrebné pripraviť na dôsledky vojny celú populáciu. Branná výchova vo svojej podstate bola cieľavedomá, plánovitá a všestranná príprava obyvateľstva na ochranu krajiny, ale aj socialistickej revolúcie a socializmu. Hlavným cieľom brannej výchovy bolo dosiahnuť, aby všetci československí občania cítili zodpovednosť za vývoj svojej krajiny a aby boli pripravení ju brániť a bojovať za nezávislosť a víťazstvo komunizmu. Branná výchova spĺňala niekoľko prvkov. Komplexnosť spočívala vo všeobecnej príprave občana nielen po telesnej, ale aj po psychologickej a vedomostnej stránke. Branná výchova sa zároveň vyznačovala diferencovanosťou- kládla rôzne podmienky na deti, mládež aj dospelých. Dynamický vývoj spoločnosti vyžadoval, aby sa mu branná výchova prispôsobovala a tiež aby bola predmetom vedeckého bádania. Systémovosť bola chápaná ako úloha brannej výchovy k celkovému rozvoju socialistickej spoločnosti. Branná výchova sa na základe jej cieľa delila na niekoľko zložiek: morálne politickú- ktorá v sebe zahrňovala presvedčenie jednotlivca smerujúce k aktívnej účasti na práci pre vlasť a jej obranu; odborne technickú- ktorá učila jednotlivcov po teoretickej aj praktickej stránke zvládnuť činnosti v mimoriadnych podmienkach; telovýchovnú- zameranú na fyzickú zdatnosť a psychickú- ktorá bola určená na vytvorenie vhodných reakcií a schopností pre vyrovnanie sa s krízovými situáciami (Pavlík, 1980).

Branná výchova, ako je možné pozorovať na viacerých formuláciách v predošlom odseku, bola jednoznačne previazaná so socialistickým zriadením a s ideológiou marxizmu-leninizmu. Je potrebné poznamenať, že ideologická zložka tvorila približne štvrtinu všetkých získaných vedomostí a schopností. Branná výchova na stredných a základných školách postupne a graduálne pripravovala mladé generácie na riešenie tak vojenských, ako aj nevojenských bezpečnostných ohrození prostredníctvom odborného učiva, ale aj cvičení v prírode a zároveň podporovala telesnú zdatnosť. Predmet branná výchova zároveň existoval aj na vysokých školách a pripravoval učiteľov na vyučovanie tohto predmetu.

Po zrušení predmetu branná výchova na základných a stredných školách prevzala úlohu tohto predmetu, ktorou je hlavne zabezpečenie civilnej obrany, prierezová téma Ochrana človeka a prírody (ďalej aj OČAP).

Prierezová téma OČAP bola zameraná predovšetkým na získanie zručností a vedomostí v oblasti ochrany zdravia, ochrany spoločnosti ale aj prírody. Prierezová téma ďalej poskytuje

vzdelanie v oblasti bezpečnosti práce a bezpečnosti pri vykonávaní mimopracovných činností. Dá sa povedať, že prostredníctvom tejto prierezovej tematiky získavali žiaci základných a stredných škôl vzdelanie v oblasti riešenia nevojenských ohrození, ale aj vojenských a to napríklad v oblasti zbraní hromadného ničenia ale aj biologických zbraní (Modrák, 2007).

V dnešnej dobe bola prierezová téma OČAP nahradená prierezovou témou Ochrana života a zdravia, ktorá prebrala väčšinu predošlej tematiky ale vypustila ochranu prírody a dopravnú výchovu, ktoré sa stali súčasťou ďalších prierezových tém. Prierezová téma sa má vo vzdelaní prejaviť formou viacerých zložiek: morálnou, ktorá funguje ako základ vlasteneckého cítenia; odbornou, poskytujúcou základné zručnosti a vedomosti pri ochrane zdravia a života; psychologickou, umožňujúcou zvládať stresové situácie a fyzickou zameranou na telesnú zdatnosť (Štátny pedagogický ústav, 2009).

V svojej podstate sú prierezové témy Ochrana človeka a prírody a Ochrana života a zdravia v základných črtách zhodné. Najväčším rozdielom je, že OČAP zahŕňala navyše ešte ochranu prírody a dopravnú výchovu.

Nevýhodou prierezovej témy OČAP bol ten fakt, že sa v podstate nejednalo o samostatný predmet, ale o učivo, ktoré bolo zahrnuté v rámci povinných predmetov, vybraných predmetov ale aj v rámci účelových cvičení a didaktických hier. Učitelia nadobúdali poznatky o učive prierezovej témy Ochrana človeka a prírody prostredníctvom bezplatných kurzov (Modrák - Betuš- Lacko, 2007). Túto nevýhodu si plne ponechala aj prierezová téma Ochrana života a zdravia.

Fakt, že sa Ochrana života a zdravia sa nevyučuje ako samostatný predmet, ako aj zrušenie vyučovania predmetu Branná výchova sa dá ilustrovať aj vo svetle verejnej mienky ohľadom profesionalizácie ozbrojených síl na Slovensku z roku 1993. 19,4 % respondentov bolo za úplnú profesionalizáciu Armády Slovenskej republiky ale až 33,1 % chcelo len zvýšenie profesionalizácie a 21 % bolo spokojných so stavom armády. Keď sa ľudí pýtali, ako by sa zachovali, keby ich syn alebo príbuzný chcel nastúpiť do armády, až 43,5 % sa vyjadrilo negatívne, pozitívne len 30,9%. Až 64,4 % opýtaných sa vyjadrilo pozitívne k slovenskej armáde ako garantovi suverenity a obrany. Jednako záujem o prácu v nej a hodnotenie prestíže vojaka dopadli veľmi nerozhodne. Z toho vyplýva, že občania svoju armádu akceptovali a uznávali, ale zároveň sa sami veľmi nechceli podieľať na obrane. Padla aj otázka, či je dôležitá príprava občanov na obranu štátu, kde sa 88 % respondentov vyjadrilo pozitívne a odlišovali sa len v názore kto všetko by mal byť pripravovaný (aj deti a mládež 27 %; len dospelí 27,1 %; len muži 31.9 %). Skrátenie vojenskej služby z 18 na 12 mesiacov bolo väčšinou prijaté pozitívne. Už v tomto čase 68,4 % obyvateľov považovalo profesionalizáciu za potrebný krok. Z toho 35,8 % uznávalo, že v tej dobe na to ešte neboli potrebné financie. 14,3 % sa vyjadrilo, že základná vojenská služba je stále potrebná, lebo robí z chlapov mužov (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1993).

Zo štatistík sme zistili, že ľudia od založenia republiky počítali s profesionalizáciou Armády Slovenskej republiky. Trend profesionalizácie sa istým spôsobom odzrkadlil aj na skrátení vojenskej služby. Zároveň ľudia vnímali aj finančný rozmer a chápali, že je to otázkou dlhšieho času. Ako už bolo spomenuté, napriek tomu, že armádu akceptovali, viac menej v nej nechceli participovať. Ľudia sa chceli cítiť bezpečne, ale len málo z nich sa chcelo na bezpečnosti osobne podieľať. Z 88 % respondentov, ktorí sa vyjadrili pozitívne na otázku, či je dôležitá príprava občanov na obranu štátu, si len 27 % myslelo, že by mali byť pripravované deti a mládež.

To, akým spôsobom je prierezová téma Ochrana života a zdravia na základných a stredných školách organizovaná a do akej hĺbky sa venuje problematike civilnej obrany, podľa nášho názoru do značnej miery vyplýva hlavne z dvoch faktorov. Prvým je zmena režimu v Slovenskej republike, alebo inými slovami transformácia zo socializmu na demokraciu. Predmet už nemusel obsahovať ideologický balast, ktorý je pre bežného občana nadbytočný a v rámci demokratického usporiadania spoločnosti protichodný novej filozofii. Za druhý dôležitý determinant zmeny osnov predmetu pokladáme zmenu bezpečnostného prostredia, ktorá sa od zavedenia prierezovej témy Ochrana života a zdravia značne zmenila. V Európe už nehrozil žiadny veľký konflikt. Na bezpečnostnú

situáciu pozitívne vplývala hlavne existencia Európskej únie (ďalej aj EÚ), Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe a Severoatlantickej aliancie (ďalej aj NATO)[3].

Už z názvu prierezovej témy je jasné, že sa zameriava predovšetkým na vzdelanie v oblasti nevojenských ohrození, čo vplýva do značnej miery na komplexnosť učiva. Hoci oboznamuje mladé generácie aj s ohrozeniami, ktoré sú vyslovene vojenské, nepripravuje ich na aktívnu obranu, ako tomu bolo v prípade brannej výchovy.

Pre porovnanie týchto dvoch zložiek obsahovo odlišného školského vzdelávacieho systému treba jednoznačne vyzdvihnúť, že branná výchova bol predmet v pravom zmysle slova[4], ktorý pripravoval mladé generácie na vojenské, ale aj na nevojenské ohrozenia vyplývajúce z vtedajšieho bezpečnostného prostredia. Ochrana života a zdravia vo svojej podstate nikdy nemôže nahradiť predmet branná výchova preto, lebo je na ňu vyhradený iba obmedzený čas. V neprospech predmetu branná výchova zase hovorí prílišná ideologizácia predmetu, ktorá v dnešnom demokratickom systéme už nemá svoje miesto. Ďalším výrazným rozdielom je to, do akej miery pripravujú mladé generácie na bezpečnostné ohrozenia. Dá sa povedať, že prierezová téma Ochrana života a zdravia v prvom rade sprostredkováva predovšetkým informácie o nevojenských bezpečnostných ohrozeniach a poskytuje základné zručnosti v oblasti orientácie v prírode, telesnej zdatnosti a prvej pomoci.

Melicher v článku - Overovanie štandardov učiva Ochrana človeka a prírody v stredných školách píše, že učivo OČAP je na školách vyučované takým spôsobom, ktorý je v protiklade s cieľmi a zmyslom učiva. Problémami sú hlavne neodbornosť vyučujúcich a to, že vyučovanie predmetu je učiteľmi brané len ako formalita (Melicher, 2006). V tomto bode musíme znovu poznamenať, že sa nezdá, že by transformácia Ochrany človeka a prírody na Ochranu života a zdravia túto situáciu vyriešila.

Podľa prieskumu vykonaného v rámci práce autorov Bendíková, Kopecký - Obsahová náplň, úroveň vedomostí a zručností žiakov základných škôl z učiva Ochrana života a zdravia, ktorý bol zameraný na obsahovú náplň účelových cvičení v 9. roč. základných škôl a teoretické vedomosti a praktické zručnosti žiakov 9. roč. z učiva Ochrana života a zdravia, sme sa dozvedeli bližšie informácie o reálnom napĺňaní obsahu prierezovej témy Ochrana života a zdravia.

Na účelových cvičeniach Ochrana života a zdravia sa nezúčastní veľká časť žiakov. Zo 456 žiakov zúčastnených na prieskume sa zúčastnilo účelových cvičení len 219, 192 sa nezúčastnilo a ďalších 45 bolo oslobodených od telesnej výchovy. Dôvody neúčasti boli rôznorodé - objektívne aj subjektívne, predovšetkým však nezáujem o dané aktivity. Prieskum ďalej preukázal, že atraktívnosť účelových cvičení je veľmi nízka- až 54 % opýtaných považovalo účelové cvičenia za neatraktívne, len 31 % za atraktívne a 15 % to bolo jedno alebo sa nevedeli vyjadriť(Bendíková - Kopecký 2011).

Tento jasný nezáujem o obsah predmetu Ochrana života a zdravia je podľa nášho názoru nevyvrátiteľne prepojený so zrušením všeobecnej brannej povinnosti na Slovensku. Bližšie sa tejto tematike budeme venovať v nasledujúcej kapitole.

RIZIKÁ VYPLÝVAJÚCE ZO ZRUŠENIA BRANNEJ VÝCHOVY

Zrušenie brannej výchovy okrem iného prinieslo aj značnú zmenu učiva, najmä na stredných školách. Na základných školách sa obsah učiva Ochrana života a zdravia aj Branná výchova viac menej zhodovali, odhliadnuc od ideologickej zložky brannej výchovy a od faktu, že branná výchova bola od piateho ročníka základnej školy vedená ako plnohodnotný predmet. Na stredných školách bolo však učivo brannej výchovy zamerané podstatne viac vojensky - teda pripravovalo mladé

[3]Slovensko síce ešte v EÚ ani v NATO nebolo začlenené, ale bolo už v procese vstupu a zároveň tieto organizácie pozitívne vplývali na celý región, čo sa odzrkadlilo aj na bezpečnosti Slovenskej republiky.

[4]V 1. až 5. ročníku Základných škôl sa nejednalo o predmet, len o účelové cvičenia a zvyšok učiva bol zahrnutý v povinných predmetoch ako napríklad prvouka, vlastiveda, telesná výchova a pracovné vyučovanie (Ministerstvo školstva, 1971).

generácie na aktívnu obranu vlasti. Ako príklad takýchto aktivít sa dá uviesť streľba, vrátane štúdia zbrane ako takej, hod granátom a ochrana proti zbraniam hromadného ničenia (Soukup, 1985).

Z jednej strany sa takáto zmena v učive zdá byť logický dôsledkom zmeny bezpečnostného prostredia a zmeny režimu. Bezpečnostné prostredie sa však neustále mení a v dnešnej dobe sa už nedá hovoriť o bezpečnosti štátu len v jednom smere. Slovenská republika je pomerne bezpečná voči ohrozeniam v klasickom ponímaní, akými sú útok jedného štátu na druhý, napríklad teritoriálna vojna. Bezpečnosť proti nepravidelným ohrozeniam[5] je však vždy do istej miery obmedzená, nikdy sa nedá stopercentne predpokladať kedy a kde a či vôbec prebehne napríklad teroristický útok. Útoky tohto druhu sú o to nebezpečnejšie, že sú zamerané proti takzvaným „soft targets“, čo môžu byť v konečnom dôsledku aj samotní civilní obyvatelia. Z tohto hľadiska sa zdá byť nevyhnutné pripravovať ľudí na ohrozenia plynúce z dnešného bezpečnostného prostredia aj nad rámec výučby Ochrana života a zdravia.

Slovenská republika zároveň prešla na model plne profesionalizovaných ozbrojených síl a došlo k zrušeniu brannej povinnosti v období mieru. Treba teda podotknúť, že branná povinnosť do istej miery nadväzovala na brannú výchovu a boli v istom vzťahu. Zrušením brannej povinnosti a brannej výchovy zostala v spoločnosti medzera, ktorá nebola ničím zaplnená. Táto situácia, podľa nášho názoru, postupom času prerástla do odlúčenia armády a spoločnosti, do degradovania ich vzájomného vzťahu.

Strata vzťahu s verejnosťou je vážnym rizikom pri transformácii konskripčných armád na plne profesionálne armády. Vieme, že v profesionálnej armáde je medzi vojakmi a armádou pracovný pomer, jedná sa o zamestnanie fungujúce na podobných princípoch ako aj iné zamestnania na trhu práce. Konskripčná armáda vo svojich radoch v podstate zhromažďuje národ a má teda veľkú prepojenosť s verejnosťou. Úplnou profesionalizáciou armáda stratí túto prepojenosť na verejnosť, čo môže mať aj negatívne dopady. Medzi najzávažnejšie negatívne dopady patrí napríklad nezáujem verejnosti o armádu alebo, v najhoršom prípade, absolútne neakceptovanie tejto inštitúcie, prípadne absolútny nezáujem verejnosti o bezpečnosť štátu.

Ohrozenie vzťahu profesionálnej armády s verejnosťou opisuje vo svojom článku Vardamis. Píše, že americká verejnosť sa striktne postavila voči vojne vo Vietname aj kvôli tomu, že v USA bola konskripčná armáda a mladí Američania boli odvádzaní na základe brannej povinnosti. Rodiny a priatelia brancov protestovali za skončenie konfliktu, v ktorom umrelo mnoho mladých Američanov a nakoniec dosiahli svoj cieľ. Dnes však vstupujú ľudia do armády dobrovoľne a verejnosť preto neprotestuje proti zásahom v zahraničí vedenými USA, ako napríklad v Afganistane a Iraku. Stále umiera mnoho vojakov, no problém je strata vzťahu armády s verejnosťou (Vardamis, 2004).

V predošlom odseku sa síce nejedná priamo o situáciu na Slovensku, ale podľa nášho názoru dobre ilustruje, čo strata vzťahu verejnosti s armádou znamená. Na Slovensku sa však strata vzťahu armády s verejnosťou prejavuje najmä nezáujmom o otázky bezpečnosti.

V roku 2009 sa konal prieskum verejnej mienky realizovaný nezávislou agentúrou ASA, s.r.o.. Nás zaujíma predovšetkým položená otázka: Zaujímate sa o otázky bezpečnosti štátu a otázky súvisiace s jeho obranou? Na túto otázku odpovedalo negatívne 18 % a ďalších 41 % sa skôr nezaujímalo o otázky obrany. 30 % sa skôr zaujímalo a len 9 % sa veľmi zaujímalo o otázky bezpečnosti štátu. 2 % respondentov na otázku neodpovedalo. Medzi skupiny obyvateľov, ktoré sa zaujímali o otázky bezpečnosti patrili najmä starší mužský respondenti. Z výskumu verejnej mienky tiež vyplynulo, že záujem o otázky bezpečnosti rastie so vzdelaním (Čukan, 2009).

Zrušenie brannej povinnosti a brannej výchovy a spomínaná medzera, ktorá vznikla ich zrušením, má aj iné nepriaznivé dôsledky okrem straty záujmu občanov o otázky bezpečnosti. Na Slovensku sa prejavila vznikom skupiny pod názvom Slovenskí branci (ďalej aj SB) 22.12.2011.

[5] Anglicky- irregular threats.

Zameranie skupiny citujeme z ich oficiálnej webovej stránky: „*Sme domobrana. V časoch miernych pomáhame, v časoch ťažkých bránime. SB je apolitická, nezisková organizácia, ktorá si kladie za úlohu rozvíjať u mladých ľudí lásku k vlasti, prírode a nášmu kultúrnemu dedičstvu prostredníctvom rôznych dobrovoľných a dobročinných akcií ako sú napríklad eko akcie, pomoc ľuďom pri prírodných katastrofách, branné cvičenia pre deti… Tiež sa snažíme naučiť a pripraviť mladých ľudí na to ako riešiť rôzne krízové situácie, ako ochrániť seba, svoju rodinu či blízkych a svoju vlasť. Toto sa snažíme docieliť prostredníctvom branných výcvikov, ktoré pravidelne organizujeme. Na ktorých sa učíme v skratke: prežitie v prírode, prvá pomoc, zdravoveda, vojenská taktika (konvenčný i partizánsky štýl boja), narábanie so zbraňami, boj z blízka, topografia, RCHBO ochrana (radiačná, chemická, biologická ochrana) a mnoho iného*“ (Kto sme?).

Vznik takejto skupiny jednoznačne vyplýva z neuspokojenia potrieb obyvateľstva štátom. Dá sa povedať, že istá skupina obyvateľov považuje za správne hodnoty týkajúce sa brannej výchovy a vníma ochranu krajiny ako podstatnú časť svojho života. Z nášho pohľadu je však veľmi nebezpečné, že takáto skupina je mimo kontroly štátu. Je neodškriepiteľné, že sa jedná o organizovanú skupinu, ktorá má schopnosť narábať so zbraňami a podľa všetkého má aj základné školenie vo vojenskej taktike.

ZÁVER

Miera pripravenosti mladých generácií na základných a stredných školách na krízové situácie sa zdá byť nedostačujúca. Z porovnania rozsahu a spôsobu výučby predmetu branná výchova a prierezovej témy Ochrana človeka a prírody, ktorá ho nahradila po roku 1991 (neskôr Ochrana života a zdravia) sme zistili, že druhá forma sa vyučuje v značne užšom rozsahu a zároveň už nie je predmetom v pravom zmysle slova, lebo nie je vyučovaný ako ostatné predmety na pravidelnej báze, jeho učivo je súčasťou iných predmetov a účelových cvičení. Druhou nevýhodou prierezovej témy Ochrana života a zdravia je, že sa podľa nášho názoru nedostatočne venuje vojenským ohrozeniam a nepripravuje mladé generácie na riziká, ktoré vyplývajú z nepravidelných hrozieb a medzi ktoré patrí napríklad terorizmus, alebo útok voči nevojenským cieľom.

Tiež sa zdá, že zrušením brannej výchovy a zároveň zrušením brannej povinnosti sa zhoršil vzťah medzi verejnosťou a armádou. Z odlúčenia verejnosti a armády vplýva viacero rizík. Medzi najvážnejšie v Slovenskej republike patria nezáujem spoločnosti o otázky bezpečnosti a medzera vo vzdelaní, ktorá vznikla zrušením brannej povinnosti a brannej výchovy. Túto medzeru sa snažia zaplniť organizované skupiny, ktoré sú mimo kontroly štátu, čo je podľa nášho názoru negatívny jav.

V dnešnej dobe sa túto medzeru snaží vyplniť aj štát vytvorením dobrovoľnej vojenskej služby. Táto sa však netýka mladých generácií na základných a stredných školách. Myslíme si, že by bolo dobré prehĺbiť rozsah učiva prierezovej témy Ochrana života a zdravia a zároveň ho vyučovať na pravidelnej báze. Podľa nášho názoru by po vzore študijného programu branná výchova na vysokých školách mal byť vytvorený študijný program Ochrana života a zdravia (alebo predmet s obdobným názvom a zameraním), ktorý by zabezpečil, že učitelia predmetu na základných a stredných školách by boli na tento predmet kvalifikovaní, čím by sa skvalitnila jeho výučba. V úvode sme spomínali krízové scenáre ako spôsob prípravy na krízové situácie. Takto definované krízové scenáre by mohli byť súčasťou vyučovania prierezovej tematiky Ochrana života a zdravia. Podľa nášho názoru by dokázali simulovať reálne krízové situácie a mohli by byť zaujímavým a poučným spôsobom výučby.

Zmena v koncepcii a výučbe prierezovej témy Ochrana života a zdravia sa zdá byť nevyhnutná hlavne kvôli pravdepodobnosti nepravidelných hrozieb, ale aj za účelom eliminovania rizík vyplývajúcich z dnešného stavu výučby. Ako sme už naznačili, takúto zmenu by bolo najlepšie vykonať prostredníctvom vytvorenia predmetu Ochrana života a zdravia na základných a stredných školách. Tento predmet by bol zároveň znovu vyučovaný učiteľmi, ktorí by vyštudovali zhodný vysokoškolský odbor. Jedine takto je podľa nášho názoru možné pripraviť mladé generácie na

hrozby a riziká vyplývajúce z dnešného bezpečnostného prostredia, ktoré je charakterizované aj existenciou nepravidelných hrozieb.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BENDÍKOVÁ, E. - KOPECKÝ, M. 2011. *Obsahová náplň, úroveň vedomostí a zručností žiakov základných škôl z učiva Ochrana človeka a prírody.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 111 s. ISBN: 9788024431796

BLAŽEK, V. 2012. Východiská tvorby krízových scenárov, ich základná charakteristika, podstata a význam, typológia a využitie v systéme prevencie a prípravy. BLAŽEK, V. a kol. *Krízové scenáre*. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2012. ISBN 978-80-8054-538-3, s. 7-31

ČUKAN, K. 2009. Správa o výsledkoch výskumu verejnej mienky. In MOSR [online]. 2009 [cit.10.11.2015], Dostupné na internete: < http://www.mosr.sk/data/files/1444.pdf>

EICHLER, J. 2011. Příspěvek do diskuse o pojmech hrozba a riziko". In: Mezinárodní vztahy. 2011, č.3 s. 72-83

IŠTOK, J. a kol. 1989. Branná výchova pre prvý ročník stredných škôl. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989. 135 s.

KTO SME?. In Slovenskí branci [online]. [cit.10.11.2015], Dostupné na internete: < http://www.slovenski-branci.sk/kdo-sme/>

KULAŠÍK, P. a kol. 2002. *Slovník bezpečnostných vzťahov*. Bratislava: SMARGAD, 2002. 270 s. ISBN 80-89063-08-X

LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratisla: Akadémia vied, 2012. 263 s. ISBN 978-80-224-1284-1

MELICHER, A. 2006. Overovanie štandardov učiva Ochrana človeka a prírody v stredných školách. In Pedagogické spektrum, 2006, č. 3 - 4, ISSN 1335-5589

Ministerstvo obrany Slovenskej republiky. 1993. Armáda 93. Harmanec: SESOS MO SR, 1993. 135 s.

Ministerstvo školstva slovenskej socialistickej republiky. 1971. Učebné osnovy pre 6.-9. ročník základnej deväťročnej školy. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1971. 12 s.

MODRÁK, M. - BETUŠ, Ľ. - LACKO, N. 2007. *Cvičenia CO, účelové cvičenia, ochrana človeka a prírody v ZŠ a SŠ 2. časť.* Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2007. 76 s. ISBN 978-80-8045-482-1

MODRÁK, M. a kol. 2007. *Cvičenia CO, účelové cvičenia, ochrana človeka a prírody v ZŠ a SŠ 1. časť.* Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2007. 66 s. ISBN 978-80-8045-481-4

OBDRŽÁLEK, Z. a kol. 1977. *Branná výchova ako súčasť komunistickej výchovy*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1977. 262 s.

PAVLÍK, L. a kol. 1980. *Branná výchova pro studující učitelství na I. stupni základní školy*. Praha: Karlova univerzita, 1980. 176 s.

Predpis č. 73/1973 Z. z. Zákon o brannej výchove

SOUKUP, J. 1985. *Branná výchova pre druhý ročník stredných škôl*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985. 128 s.

ŠIMÁK, L. a kol. 2006 Terminologický slovník krízového riadenia [online]. 2006, [cit. 2003-01-10]. Dostupné na internete: < http://fsi.uniza.sk/kkm/files/publikacie/tskr.pdf>. ISBN 80-88829-75-5

Štátny pedagogický ústav. 2009. Ochrana života a zdravia. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2009. 19 s.

UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnostná politika Slovenskej republiky a vybraté bezpečnostné dokumenty.* Baanská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici - Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2012.249 s. ISBN 978-80-557-0438-8

VARDAMIS, A. A. 2004. An obedient Army vs. a conscripted one. In SFGATE [online]. 2004 [cit.10.11.2015], Dostupné na internete: <http://www.sfgate.com/opinion/openforum/article/An-obedient-Army-vs-a-conscripted-one-2786867.php>

ADRESA

Mgr. Erik GÖRNER
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Katedra bezpečnostných štúdií
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
Tel.: +421 919 080 80, erik.gorner@umb.sk

KRÍZOVÉ SCENÁRE V SYSTÉME PRÍPRAVY KRÍZOVÝCH MANAŽÉROV NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH BEZPEČNOSTNÉHO ZAMERANIA

Matúš GREGA / Vladimír ANDRASSY

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši

Abstrakt: *Široké spektrum ohrození ľudskej spoločnosti a rizík ako možnosti výskytu nežiaducich následkov z ohrozenia (mimoriadne udalosti, krízové situácie, havárie) vyvolalo potrebu tvorby špecifických opatrení, nástrojov, vyčleňovanie síl a prostriedkov. Bezpečnosť sa stáva kľúčovým pojmom v problematike zaoberajúcej sa rizikami, ich skúmaním a minimalizovaním. Je to špecifický stav systému v konkrétnych časových a priestorových podmienkach, ktorý ovplyvňuje množstvo faktorov. K zabezpečeniu základných úloh je potrebné vytvoriť kompaktný, komplexný systém - bezpečnostný systém s definovanými spôsobilosťami (identifikácia rizík, definovanie postupov na ich odstránenie, pripravenosť a pod.), orgánmi velenia, výkonnými a zabezpečovacími zložkami. Krízové scenáre sa javia ako vhodný prostriedok zabezpečenia funkčnosti bezpečnostného systému. Aby odzrkadľovali prepojenie teoretických a praktických skúseností tvorcov je potrebné vykonať ich verifikáciu. Na verifikáciu pripravených krízových scenárov sú využívané simulačné nástroje, ktoré umožňujú vykonanie experimentov. Článok definuje základné aspekty pre prípravu experimentov (počítačovo podporovaných cvičení) a sprostredkuváva základné krízové scernáre pre prípravu vojenských a civilných cvičení.*

Kľúčové slová: *krízové scenáre, systém prípravy a vzdelávania, simulačné technológie, krízový manažment.*

Abstract: *Wide spectrum of the human society endargements and risks as the possibilties of the unwanted results from it (special situations, crisis situations, accidents) called for the need of creation specific steps, tools, dedication of the forces, and instruments. Safety is becoming the key term in the problematic dealing with risk and their nature as well as their minimizing. It is a specific state of the system in particular time and enviroment conditions, which influences many factors. In order to secure basic tasks it is absolutely necessary to create a compact, complex system with defined capabilties (risk identification, steps defining their elimination, readiness, etc), body of command, functioning and securing teams). The crisis scenarios appear to be the suitable way of securing functioning of the security system. In order to proof the connection between practical and teoretical experience of its creators it is necessary to verify them. For this verifaction of suggested crisis scenarious we use simulation tools which serve this purpose. This article defins the basic aspects of preparation of such experiments (computer assited exercises) and mediates basic crisis scenarios for the preparation of military and civil exercises.*

Key words: *crisis scenarios, training and education system, simulation technology, crisis management.*

ÚVOD

Simulačné centrum je samostatným pracoviskom Akadémie ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, ktoré komplexne využíva prostriedky počítačovej simulácie k príprave personálu v oblasti plánovania a riadenia operácií. Zabezpečuje výcvik a realizuje vzdelávanie jednotlivcov alebo krízových štábov (vojenských aj civilných), podporuje prípravu a rozvoj vlastností a správania sa jednotlivca ako aj celých skupín na účinnejšie a efektívnejšie zvládanie a riešenie krízových situácií v kooperácií s inými spolupôsobiacimi jednotkami.

Hlavný dôraz je položený na proces rozhodovania charakterizovaný výsledkom vedomého konania, ktoré prebieha v konkrétnom prostredí a charakteristických podmienkach. Týka sa to nielen rozhodovania v oblasti vojenských operácií na zaistenie obranyschopnosti a nasaditeľnosti ozbrojených síl, ale do popredia sa čoraz častejšie dostáva otázka zvládnutia nasadenia vyčlenených alebo predurčených síl a prostriedkov počas odstraňovania prírodných katastrof, teroristických útokov a nepredvídateľných situácií. Ukazuje sa, že práve počítačová simulácia je jedným

z nástrojov potrebných k príprave a koordinácii krízových štábov zodpovedných za riešenie konfliktov uvedeného zamerania.[1]

Na podporu riešených vedeckovýskumných úloh využíva moderné výcvikové simulačné syntetické prostredie podporujúce procesy rozhodovania jednotlivcov a krízových štábov zladením ich činnosti pri plánovaní a riadení operácií. Krízové scenáre sú „rozohrávané“ v simulačnom systéme tvorenom prepojením virtuálnej, konštruktívnej a inštrumentovanej simulácie. Cieľom prepojenia je logicky zladiť sled udalostí pri plánovaní a vykonávaní cvičenia zameraného na riešenie krízovej situácie, zdokonaliť „taktiku“ a preveriť činnosť štábov –tímov pri rozhodovacom procese. Prepojením simulácií je možné reálne simulovať široké spektrum situácií s presnou imitáciou činnosti a precvičiť schopnosti riešenia krízových situácií s rôznymi druhmi vyčlenených síl a prostriedkov.[2] [3]

APLIKÁCIA KRÍZOVÝCH SCENÁROV

Príprava krízových manažérov s podporou simulácie umožňuje budúcim (vojenským, civilným) veliteľom a ich štábom (tímom) rozvinúť svoje myslenie v oblasti taktického a operačného použitia vyčlenených síl a prostriedkov. Vytvára reálnu predstavu o časovom vplyve a priestorovom faktore počas trvania a riešenia krízovej situácie[4]. Prehlbuje návyky v práci príslušníkov štábu, zladenosť vykonávania jednotlivých úloh a ich nadväznosť pri organizácii a vedení v rámci nasadenia. Ďalej umožňuje upevňovať schopnosť integrácie podporných jednotiek, maximálne využitie pridelených síl a prostriedkov, v neposlednom rade rozvíja návyky v správnom využívaní terénnu a prostredia. Zvyšuje podiel jednotlivcov resp. krízových manažérov na procesoch velenia a riadenia nasadených jednotiek. Simulátor umožňuje zabezpečiť intenzívny a pružný výcvik, kde je možné jednotlivé postupy meniť v závislosti na rozhodnutiach cvičiaceho štábu podľa modelovej rozohry a naprogramovaného scenára riešenia krízových situácií podľa spracovaného plánu.

Uvedený proces má určitú postupnosť činností, používaných foriem a metód, ktoré sú medzi sebou dynamicky prepojené (ciele, obsah, formy, metódy, materiálno-technické prostriedky a pod.). Tento proces bol optimalizovaný na základe niekoľkoročných skúseností a analyzovania jednotlivých krokov a postupov. Možné je ich jednoducho popísať v nasledujúcich krokoch:

a) formulovanie špecifických cieľov procesu, konkretizácia, ujasnenie a prijatie,
b) voľba optimálnych metód a materiálnych prostriedkov,
c) voľba optimálnych organizačných foriem,
d) aktualizácia (zopakovanie) skôr osvojených zásad a postupov, ktoré majú súvislosť s vykonávanými činnosťami,
e) modelovanie situácií tak, aby tvorili jednotný celok,
f) osvojovanie si nových skutočností,
g) upevnenie a prehĺbenie získaných vedomostí,
h) kontrola výsledkov realizovaného procesu.

Vo všeobecnosti sa dá činnosť vojenského štábu a činnosť zriadeného krízového štábu pri riešení krízovej situácie stotožniť. Začína prijatím informácie o vzniknutej krízovej situácii alebo nebezpečenstve hrozby jej vzniku a vydaním nariadenia (operačného rozkazu) príslušného orgánu zodpovedného za jej elimináciu a likvidáciu následkov.[5] Nasledujúcu činnosť môžeme rozdeliť do samostatných etáp:

---

[1] ANDRASSY, V., GREGA, M.: Didaktické postupy riešenia úloh v oblasti krízového manažmentu. 2013.
[2] NEČAS, P., GREGA, M.: Simulation technologies: implications for security management and training. 2013.
[3] NEČAS, P., IVANČÍK, R.: Globalizácia, obrana a bezpečnost. 2011.
[4] MARCINEK, M., Efektívne využitie dobrovoľných hasičských zborov obcí v celoplošnom rozmiestnení na území SR a ich kategorizácia (2015).
[5] BUČKA, P., ANDRASSY, V., GREGA, M.: Blended simulation - not only as an effective military training commanders and staffs in ICM operations. 2013.

a) **ujasnenie krízovej situácie** - identifikácia krízovej situácie, vymedzenie pôsobnosti jednotlivých účastníkov pri riešení vzniknutej krízovej situácie, stanovenie rozsahu úloh, spôsobu ich plnenia, termínov ich splnenia a zodpovednosti za ich plnenie, spresnenie činnosti krízového štábu,
b) **zhodnotenie krízovej situácie** - uskutočnenie analýzy a odborné zhodnotenie krízovej situácie, posúdenie možného vývoja krízovej situácie, využitie vypracovaných dokumenty a návrh realizácie neodkladných opatrení, stanovenie cieľa riešenia krízovej situácie, spresnenie úloh, spôsobu ich plnenia a zodpovednosti za ich splnenie, stanovenie spôsobu riadenia a kontroly, stanovenie zásady spôsobu krízovej komunikácie, spresnenie ďalšej činnosti krízového štábu,
c) **navrhnutie riešenia krízovej situácie** - vyžiadanie informácie, správ a návrhov na riešenie krízovej situácie od krízového štábu a ich posúdenie, príprava návrhov opatrení na riešenie krízovej situácie na základe jej predpokladaného vývoja a podklady pre prijímanie rozhodnutí, prijatie konkrétneho návrhu na riešenie krízovej situácie, stanovenie spôsobu riešenia krízovej situácie.
d) **riešenie krízovej situácie -** samotné riešenie krízovej situácie, koordinácia činnosti, kontrola plnenia úloh a opatrení,
e) **ukončenie krízovej situácie -** vyhodnotenie postupov riešenia krízovej situácie (zovšeobecniť získané skúsenosti), ukončenie krízovej situácie, vyhodnotenie primeranosti a účinnosti realizovaných opatrení a úloh pri riešení krízovej situácie, kalkulácia škôd a nákladov spôsobených krízovou situáciou.

Návrh štruktúry cvičenia

Námet cvičenia a samotnú **realizáciu** cvičenia je žiaduce orientovať aj tak, aby u zainteresovaných (cvičiacich) bol vytvorený súbor spôsobilostí pre kreatívne činnosti a originálne reakcie na negatívne procesy jedinečného a neopakovateľného konkrétneho krízového deja - krízovej situácie. Námet cvičenia je oblasťou možnej formy preverovania a rozpracovania krízových scenárov - typových krízových scenárov, špecifických krízových scenárov, ako aj významným nástrojom ich korekcie a optimalizácie.[6]

Námet cvičenia je súbor dokumentov, ktorých hlavný obsah tvorí: zámer cvičenia, organizačné pokyny, plány organizácie cvičenia. Po samotnej realizácii cvičenia sa uskutočňuje vyhodnotenie cvičenia, ktoré sa spravidla stáva súčasťou vyššie uvedenej dokumentácie. Typ námetu krízového scenára uplatneného v konkrétnom cvičení v nadväznosti na šírku simulovaných udalostí, procesov a dejov významne ovplyvňuje etapy organizácie a rozsah spracovania cvičenia. Súbor dokumentov námetu cvičenia má ustálený obsah a štruktúru, ktorá spravidla je nasledujúca:[7]

a) Zámer cvičenia - je východiskovým dokumentom, ktorý stanovuje základný rámec cvičenia podľa jeho typu. Zámer cvičenia schvaľuje osoba oprávnená nariadiť cvičenie. Je podkladom pre spracovanie riadiacej dokumentácie cvičenia.
Spracúva sa v textovej podobe a obsahuje:
- účel cvičenia,
- cieľ cvičenia,
- druh a rozsah cvičenia,
- námet cvičenia,
- meno a priezvisko osôb, organizácie zodpovednej za organizáciu cvičenia,
- miesto a termín (dátum a čas) vykonania cvičenia,

[6] TOLK, A., NABIL R. A., CAYIRCI, E., PICKL, S., SHUMAKER R., SULLIVAN J. A., WAITE, W. F.: Defense And Security Applications Of Modeling And Simulation - Grand Challenges And Current Efforts. 2012.
[7] GREGA, M., ANDRASSY, V.: Využitie simulačných technológií v edukácii krízových manažérov, 2014.

- zoznam zúčastnených - orgánov štátnej správy a samosprávy, organizácií, osôb, zaradenej a využitej techniky
- úlohy pre orgány štátnej správy a samosprávy, organizácie, osoby a techniky zaradenej do cvičenia,
- ako aj ďalšie údaje (spresnenia, požiadavky a pod.).

b) **Organizačný pokyn** - je pracovným dokumentom, ktorý stanovuje pravidlá pre prípravu cvičenia a organizačné zabezpečenie vlastného priebehu cvičenia. Organizačný pokyn k zabezpečeniu cvičenia schvaľuje riadiaci cvičenia, resp. osoba alebo organizácia - poverená prípravou a vykonaním cvičenia.
Spracúva sa v textovej podobe a spravidla obsahuje:
- prehľad osôb zodpovedných za vykonanie cvičenia, hlavne riadiaceho cvičenia zodpovedného za priebeh cvičenia a dodržania námetu cvičenia,
- ustanovenie pracovných skupín pre zabezpečenie prípravy cvičenia a menovanie konkrétnych osôb zodpovedných za prípravu podkladov pre plán vykonania cvičenia,
- organizáciu materiálneho, technického a finančného zabezpečenia cvičenia,
- organizáciu prípravy riadenia cvičenia a vydanie pokynov k zabezpečeniu prípravy cvičiacich,
- harmonogram prípravy cvičenia,
- prípravu zúčastnených - orgánov štátnej správy a samosprávy, organizácií, osôb, obsluhy a majiteľov zaradenej a využitej techniky,
- organizáciu pracovných stretnutí (koordinačných porád),
- opatrenia k príprave priestoru vykonania cvičenia,
- spôsob vyhodnotenia cvičenia.

c) **Plán vykonania cvičenia** - je súhrnným vykonávacím dokumentom vytvárajúcim podmienky pre organizované vykonanie cvičenia, splnení stanovených cieľov, precvičenie všetkých zadaných úloh a zabezpečenie efektívneho riadenia cvičenia. Plán vykonania cvičenia schvaľuje osoba oprávnená nariadiť cvičenie.
Spracováva sa v textovej podobe a obsahuje
- účel cvičenia,
- cieľ cvičenia,
- miesto a termín (dátum a čas) vykonania cvičenia,
- zoznam zúčastnených síl a prostriedkov napr. zložiek IZS,
- námet cvičenia (východisková situácia, všeobecná situácia, zvláštna situácia),
- etapy cvičenia (spôsob vykonania),
- učebné úlohy cvičiacich,
- časovú os priebehu cvičenia (činnosť cvičiacich v súvislosti s predpokladaným časovým priebehom cvičenia),
- grafickú (mapovú) časť cvičenia, resp. schémy (nasadenia síl a prostriedkov a ich rozmiestnenie),
- plán spojenia,
- bezpečnostné opatrenia pre cvičiacich, ako aj dotknuté subjekty, osoby, priestory a ďalšie údaje,
- plán rozohry - scenáre (len pri náročnejších cvičeniach, vyžadujúcich priebežné vstupy do operačného riadenia),
- úlohy figurantov ak sa s nimi počas cvičenia počíta,
- prehľad východiskových dokumentov pre prípravu a vykonanie cvičenia (havarijné plány, plány ochrany obyvateľstva, právne predpisy, a pod.),
- spôsob zabezpečenia ochrany citlivých informácií a utajovaných skutočností.

d) **Hodnotenie cvičenia -** je dokumentom pre vyhodnotenie stanovených cieľov cvičenia. Hodnotenie predkladá riadiaci cvičenia po ukončení cvičenia osobe alebo orgánu, ktorý cvičenie nariadil.

Spracúva sa v textovej podobe a spravidla obsahuje

- vyhodnotenie priebehu cvičenia, t.j. vyhodnotenie splnenia cieľov a účelu cvičenia,
- vyhodnotenie pripravenosti a akcieschopnosti informačného a koordinačného strediska, operačných stredísk záchranných zložiek, zasahujúcich výkonných jednotiek záchranných zložiek a ostatných subjektov, ich veliteľov, vedúcich, riadiacich štábov a pod.,
- klady a nedostatky,
- návrhy na opatrenia, a ďalšie údaje.

Z časového hľadiska sa organizácia cvičenia člení spravidla na etapy:

a) **príprava**, ktorá sa začína zaradením cvičenia do plánu úloh; prípravná etapa obsahuje hlavne výber miesta k vykonaniu cvičenia, prípravu výkonných jednotiek a síl, orgánov krízového riadenia, prípravu rozhodcov a pozorovateľov; prípravná etapa končí schválením požadovanej dokumentácie cvičenia,
b) **realizácia**, ktorá začína vyhlásením simulovanej mimoriadnej udalosti podľa schváleného plánu vykonania cvičenia; realizačná etapa končí vykonaním cvičenia, alebo rozhodnutím riadiaceho cvičenia; pre popularizáciu cvičenia môže byť usporiadaná tlačová konferencia,
c) **vyhodnotenie**, ktorá začína podľa úrovne a rozsahu cvičenia zberom hodnotiacich správ od členov skupiny rozhodcov a začatím činnosti vyhodnocovacej skupiny, ktorá zodpovedá za komplexnú analýzu cvičenia, zapracovanie návrhov pre opatrenia a záverov z jednotlivých pracovísk a spracovanie záverečného vyhodnotenia; vyhodnocovacia etapa končí predložením hodnotenia tomu, kto cvičenie schválil resp. nariadil s prípadným prerokovaním navrhovaných opatrení.

Návrh postupov riešenia krízových situácii

Riešenie krízových situácií programovaním krízových scenárov je možné definovať ako samotnú realizáciu plánu riešenia krízovej situácie s využitím nástroja konštruktívnej alebo virtuálnej simulácie. V rámci prípravy plánov (scenárov) riešenia krízovej situácie hovoríme o procese, ktorý obsahuje jasne a jednoznačne stanovené ciele, spôsob výberu síl a prostriedkov a definovanie spôsobu dosiahnutia očakávaných výsledkov v závislosti na čase a požadovanej kvalite. Zložky kooperujúce pri príprave cvičení krízového manažmentu riešiace predpokladané krízové situácie a prispievajúce k tvorbe základných východísk pre programovanie krízových scenárov môžu byť akéhokoľvek zloženia a veľkosti.

Pripravený plán riešenia krízovej situácie pretransformovaný do krízových scenárov slúži k získaniu predstavy o možnej vzájomnej interakcii modelov a entít osadených do syntetického virtuálneho prostredia. Simuláciou krízovej situácie nazývame proces verifikácie a validity navrhovaných spôsobov riešenia krízových situácií charakterizovaných vytvoreným simulačným modelom.[8] Konkrétny model je programovo vytvorený na základe spracovaného plánu riešenia krízovej situácie. V priebehu simulácie sú navrhované rôzne „vylepšenia“ simulovaného systému tzv. variantné riešenia a opätovne sa overuje ich vplyv na vymodelovaný systém odpovedajúci reálnemu plánu. Výsledky experimentov sú spätne aplikované na reálny plán riešenia krízovej situácie s jednoznačným cieľom zlepšenia jeho praktickej stránky a samotnej realizovateľnosti.

Musíme si uvedomiť, že simulácia nie je nástroj, ktorý umožní získať priamo požadované riešenie. Je to skôr podporný prostriedok, ktorý umožňuje testovať efekty a dôsledky prijatých rozhodnutí na simulačných modeloch vytvorených na základe reálneho plánu riešenia krízovej situácie. V rámci skúmania komplexného systému má svoje jednoznačné výhody hlavne v:

[8] BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS, P. Krízové scenáre. 2012.

- skvalitnení rozhodovacieho procesu riadiacich funkcionárov, štábov, jednotlivcov, skupín a ich reakcií na rýchlo sa meniacu situáciu,
- preverení pripravených plánov riešenia krízových situácií, nasadenia vyčlenených síl a prostriedkov, ich reálnosti a možnosti vykonania zásahu hlavne s dôrazom na dodržanie časových noriem,
- štandardizácií niektorých kvantitatívnych parametroch,
- možnosti riešiť analyticky neriešiteľné úlohy, odhaliť zložitejšie závislosti a vzťahy, skúmať dynamiku systému a reakcie na rôzne podnety a zmeny vnútorných aj vonkajších činiteľov,
- v neposlednom rade je modelovaním a simuláciou možné získať nové alternatívne riešenia, simulácia napomáha k špecifikácií nových premenných, pomáha šetriť životné prostredie, personál, čas, náklady na materiál, prípravu a vykonanie reálnych cvičení, je možné redukovať riziká spojené s prevádzkou, presunom a prepravou.

Vykonávanie experimentu, cvičenia s vytvoreným referenčným modelom z hľadiska subjektov simulujúcich správanie sa entít v závislosti od zmeny parametrov je možné vyjadriť algoritmom. Experimentom uskutočneným podľa zobrazeného algoritmu získavame relevantné výsledky, ktoré môžeme aplikovať na reálom systéme. Uvedený algoritmus sa skladá z niekoľkých krokov. Prvým krokom je konštrukcia modelu, ktorý bude zohľadňovať požadovanú štruktúru a flexibilitu s jeho následným osadením do syntetického prostredia vytvoreného ako obraz reality. Validita modelu závisí od schopností simulačného nástroja zostaviť model zodpovedajúci reálnemu objektu tak, aby mal čo najdôveryhodnejšie vlastnosti. Ak je model prijatý, potom ho môžeme použiť na simuláciu v rámci vykonávaného experimentu. Pre objektívne vyhodnotenie experimentu pred samotnou aplikáciou musíme vykonať dostatočný počet opakovaní so simulačným modelom pri zohľadnení zmien parametrov.

Základnou požiadavkou na programovanie krízových scenárov pre simuláciu vojenských a nevojenských operácií, operácií krízového manažmentu a verifikáciu rozhodovacieho procesu je pripraviť čo najrealistickejšie podmienky pre vykonanie simulácie.[9] Forma, definície a výstupné produkty cvičenia s počítačovou podporou sa vyvíjajú smerom od všeobecného ku konkrétnemu, od náčrtu ku finálnemu riešeniu, od obecnej predstavy cez podrobný plán realizácie cvičenia a následných korekcií počas jeho priebehu. Je potrebné mať na pamäti, že skratka CAX znamená počítačom podporované cvičenie. Aby sme to vyjadrili v jednoduchých termínoch, počítač je jedným z viacerých nástrojov, ktoré sú nápomocné pri zabezpečovaní vstupov potrebných pre realizáciu cvičenia.

Cvičenia s podporou simulačných technológií umožňujú cvičiacim jednotkám a štábom rozvíjať svoje schopnosti v otázkach plánovacieho a rozhodovacieho procesu. Vytvárajú reálnu predstavu o časovom vplyve a priestorovom faktore v priebehu vedenia operácie krízového manažmentu. Prehlbujú návyky v práci štábu, zladenosť vykonávaných úloh a ich nadväznosť pri organizácii a vedení operácie.[10] Ďalej umožňujú upevňovať kooperačné a organizačné schopnosti a v neposlednom rade rozvíjajú návyky v správnom využívaní terénnych nerovností. Zvyšujú podiel jednotlivcov na procesoch riadenia jednotiek.

Simulácia umožňuje intenzívny a pružný výcvik, kde je možné jednotlivé postupy meniť v závislosti na rozhodnutí cvičiaceho štábu podľa vopred pripraveného plánu rozohry. Zabezpečením objektívneho hodnotenia výsledkov výcviku, ktoré sa dosahujú štatistickými metódami, sa dosahuje vyššia úroveň pripravenosti štábu pre riešenie krízových situácií.

Realizácia cvičení vojenských a nevojenských operácií s podporou simulačných technológií pre riešenie úloh v oblasti krízového manažmentu obsahuje špecifiká, na ktoré je potrebné položiť dôraz. Každé cvičenie je svojim vykonaním a prípravou jedinečné, špecifické a má tri základné fázy:

[9] CAYIRCI, E., MARINCIC, D.: Computer assisted exercises and training: a reference guide. 2009.
[10] ANDRASSY, V., GREGA, M.: Didaktické postupy riešenia úloh v oblasti krízového manažmentu. 2013.

a) prípravná (plánovacia),
b) exekutívna (vykonávacia),
c) evaluačná (hodnotiaca).

Prípravná (plánovacia) fáza cvičenia

Plánovanie cvičenia cvičiacou jednotkou sa uskutočňuje na základe:

- analýzy možných zdrojov rizík a ohrození,
- vyhodnotenia stavu pripravenosti na riešenie krízových situácií,
- vyhodnotenia už vykonaných cvičení (v minulom období),
- predpokladu o možnosti vzniku krízovej situácie.

Počas prípravy cvičenia sa formou koordinačných porád spracovávajú dokumenty, ktoré sú nevyhnutné na vykonanie cvičenia tak, aby CAX mohlo byť naprogramované a vykonané s maximálnou možnou mierou reality. Sú definované požiadavky na obsah, úlohy a ciele cvičenia premietnuté do dokumentov pre prípravu zoznamu udalostí (rozohry) realizovaných počas simulácie s možnosťou spracovania variantných riešení podľa plánu krízových scenárov v závislosti na cieľoch. Pri plánovaní cvičenia je potrebné určiť nasledovné údaje:

1) Druh a rozsah cvičenia
2) Druh možného zdroja rizík a ohrození
3) Východiskové údaje o cvičení - plánovanie cvičenia (téma, cieľ, doba trvania, miesto vykonania, riadenie, zloženie cvičiacich, zloženie jednotlivých skupín).

Námet cvičenia je základným dokumentom pre vykonanie počítačovo podporovaného cvičenia. Spravidla reflektuje na požiadavku cvičiacej jednotky a na jej stupeň pripravenosti. Na základe námetu cvičenia sú spracované (simulované) scenáre cvičenia, ktoré sú implementované do syntetického prostredia. Námet cvičenia (aj s podporou CAX) spravidla obsahuje:

1) Všeobecnú situáciu,
2) Zvláštnu situáciu,
3) Situáciu o území,
4) Meteorologickú situáciu,
5) Úlohy pre cvičiacich.

Exekutívna (vykonávacia) etapa

Výcvik s využitím simulačných technológií s dôrazom na CAX umožňuje veliteľom a štábom rozvinúť svoje taktické a operačné umenie potrebné pre riešenie vzniknutej situácie. Vytvára reálnu predstavu o časovom vplyve a priestorovom faktore počas trvania operácie. Prehlbuje návyky v práci príslušníkov štábu, zladenosť vykonávania jednotlivých úloh a ich nadväznosť pri organizácii a vedení v rámci nasadenia. Ďalej umožňuje upevňovať schopnosť integrácie a využitia pridelených síl a prostriedkov, v neposlednom rade rozvíja návyky v správnom využívaní terénnu. Zvyšuje podiel jednotlivcov na procesoch velenia a riadenia jednotiek. Simulátor umožňuje intenzívny a pružný výcvik, kde je možné jednotlivé postupy meniť v závislosti na rozhodnutí cvičiaceho štábu podľa modelovej rozohry a naprogramovaného scenára riešenia krízových situácií podľa spracovaného plánu.

Účelom exekutívnej fázy cvičenia je reálne precvičiť:

- úlohy cvičenia po stanovených tematických celkoch v metodickej postupnosti,
- postupy jednotlivých prvkom krízového manažmentu,
- vypracovanie a predkladanie informácií o spôsobe plnenia úloh rozhodovacieho prvku krízového manažmentu cvičiacich.

Činnosť štábu je členená zvyčajne na jednotlivé etapy:

- otvorenie cvičenia,
- vykonanie cvičenia po tematických celkoch,
- prijatie informácií o spôsobe plnenia úloh cvičenia od cvičiacich.

Samotné vykonanie cvičenia typu CAX je realizované po tematických celkoch podľa plánu vykonania cvičenia a upresňovaním úloh v závislosti na priebehu cvičenia. Námety a rozohry k modelovým situáciám sú vydávané v stanovenom astronomickom resp. operačnom čase. Správne vykonané cvičenie dáva možnosť zhodnotiť závery jednotlivých operácií vykonaných v rámci národných alebo medzinárodných krízových situácií resp. iných mimoriadnych akcií a civilných stavov ohrozenia. Naprogramované scenáre poskytnú informácie s dôrazom na reálnosť vykonania plánu riešenia krízových situácií a spôsob velenia a riadenia štábu a jednotiek.

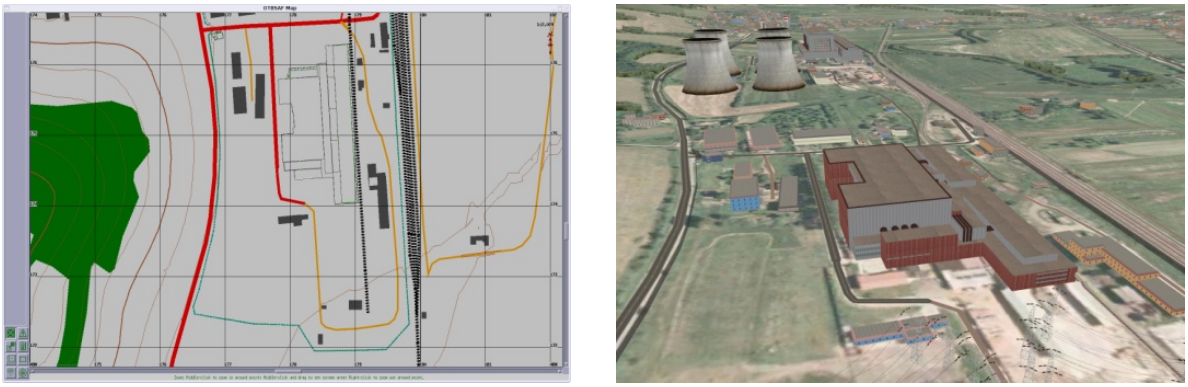

Obrázok 1 2D a 3D zobrazenie naprogramovaného scenára cvičenia

Evaluačná (hodnotiaca) fáza

Súčasťou vyhodnotenia cvičenia typu CAX je vykonanie rozboru a stanovenie odporúčaní pre ďalšie obdobie alebo do ďalšieho cvičenia. Zástupca RC pre simuláciu vydá odporúčania pre cvičiacich na základe pripomienok ako príslušníkov Simulačného centra, tak aj od príslušníkov cvičiacej jednotky. Tieto odporúčania by mali byť použité pre nasledujúce cvičenie s cieľom zlepšenia kvality vykonaného cvičenia. Súčasťou odporúčania by mali byť tiež navrhnuté možnosti stanovenia konkrétnych cieľov cvičenia.

Akákoľvek výcviková činnosť musí byť vyhodnotená a preto najdôležitejšou a neoddeliteľnou časťou cvičenia je rozborová činnosť. Kvalitná príprava a vykonanie rozboru poukáže na klady a nedostatky v činnosti cvičiaceho štábu vzhľadom na stanovené ciele. Získané podklady z kontrolnej činnosti rozhodcov, zo záznamov technických prostriedkov a diskusie riaditeľstva spracovávané skupinou rozboru denne po skončení simulácie, dávajú námet k zdôvodneniu jednotlivých rozhodnutí cvičiaceho štábu a cvičiacej jednotky.

Pre vykonanie kvalitného rozboru sú spracovávané:

- záznam činnosti zo záznamového zariadenia,
- záznam zo simulovaného rádiového spojenia,
- diagramy a grafy získané zo štatistického nástroja,
- statické snímky mapy syntetického prostredia,
- fotografie a video - záznamy.

Pred začiatkom cvičenia RC stanovuje spôsob vykonania rozboru a hlavné oblasti na základe stanovených cieľov cvičenia. Pred spustením simulácie stanovuje konkrétne úlohy vzhľadom k obsahu a cieľom danej časti plánu rozohry. Po skončení simulácie RC na základe výsledku zberu informácií stanovuje, ktoré činnosti cvičiacich budú predmetom rozboru a akým spôsobom budú prezentované.

Kvalita rozboru závisí od spôsobu spracovania a prípravy podkladov skupinou rozboru. Skupina pracuje samostatne na základe stanovených požiadaviek riadiaceho cvičenia. Vedúci skupiny rozboru neustále sleduje vývoj situácie, hodnotí ju z rôznych hľadísk, upresňuje požiadavky na informácie rozhodcom a navrhuje vykonať záznamy záujmovej činnosti.

Rozbor je vykonávaný po skončení simulácie so zameraním na činnosť cvičiaceho štábu. Okrem toho RC uvádza i informácie súvisiace s činnosťou podriadených jednotiek, ktoré spravidla výrazne ovplyvňujú priebeh činnosti. Súčasťou rozboru môžu byť aj čiastkové rozbory jednotlivých etáp rozohry a rozbory odborných funkcionárov.

ZÁKLADNÉ MODELY TYPOVÝCH KRÍZOVÝCH SCENÁROV

Modely krízových scenárov je možné definovať ako zovšeobecnené poznania z vývoja a priebehu jedinečných udalostí, ktoré majú deštrukčný a negatívny vplyv na ľudský život, spoločnosť a spoločenskú infraštruktúru vo forme rozpracovaných námetov. Krízové scenáre sprostredkovávajú priebeh postupu a reťazenie súboru izolovaných, ako aj prepojených podstatných procesov a dejov v časových a priestorových dimenziách.[11]

Krízové scenáre sú chápané ako popis variantov vývoja - minulej udalosti vo forme zovšeobecnenej skúsenosti, alebo popis možnej, alebo pravdepodobnej krízovej situácie. Pre neopakovateľnosť krízových situácií na jednej strane a potrebu získania poučenia pre budúcnosť na strane druhej, sa v krízových scenároch pracuje s akceptovateľnou mierou neurčitosti priebehu krízy a alternatívami jej priebehu, ako aj budúceho pokrízového vývoja. Tento prístup zodpovedá miere poznania bezpečnostného prostredia a jeho variabilnosti vývoja v krátkodobej, strednodobej a dlhodobej budúcnosti. Krízové scenáre sa stávajú aj súčasťou systému prípravy krízových manažérov ako významného nástroja rozširovania ich kompetencií a spôsobilostí riešiť konkrétne krízové situácie, ako aj rozšírenia ich pripravenosti na riešenie možných variantov krízových situácií v budúcnosti.[12]

Námetové situácie so stanovenými cieľmi pre CAX vojenského charakteru

Vojenské námetové situácie predstavujú špecifickú oblasť krízových scenárov. Vojenské krízové scenáre sa do značnej miery líšia od krízových scenárov nevojenského charakteru. Vyplýva to prioritne zo špecifického poslania ozbrojených síl a samotnej prípravy kadetov - potenciálnych krízových manažérov.[13] Ich príprava je cielene mierená a určená pre konkrétnu odbornosť. Preto aj námetové situácie predstavujú obsahovo, námetovo a aj organizačne odlišný typ krízových scenárov oproti civilným.[14]

Námetové situácie, ich téma, ciele a východiskové situácie sú odlišné a sú určené pre špecifické potreby úloh krízového manažmentu, na ktorých plnohodnotne participujú zložky OS SR.

NÁZOV: *Nasadenie ženijnej jednotky po dlhodobej nepriaznivej meteo situácii*

TÉMA: Plnenie úloh mnohonárodným ženijnou jednotkou v krízovej situácii spôsobenej povodňami na území SR

CIELE CVIČENIA:

- precvičiť riadenie a velenie kadetov v rámci štábu ženijnej jednotky,
- precvičiť štáb v plánovacom a rozhodovacom procese,
- overiť operačné postupy v praxi a získať informácie pre jeho modifikáciu a vylepšenie,
- preveriť schopnosť pôsobiť v medzinárodnom prostredí, spracovávať dokumenty komunikovať v anglickom jazyku pri styku so zahraničnými jednotkami,
- precvičiť a overiť výmenu informácií medzi participujúcimi použitím reálnych spojovacích prostriedkov,
- preveriť plnenie úloh, spôsobilosti a zručnosti jednotlivcov, osádok a obslúh pri používaní pridelenej techniky,
- preveriť schopnosť jednotky zriadiť a udržať spojenie,

[11] KLICNAR, M.: Konceptuální model syntetického prostředí pro simulační aplikace v AČR. 2009.
[12] BLAŽEK, V., NEČAS, P., KELEMEN, M. a kol.: Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových pracovníkov v APZ Bratislava, AOS L. Mikuláš a VŠBM Košice. 2012.
[13] NEČAS, P., ANDRASSY, V., BARTEJSOVÁ, A. Nástroj OTB SAF a jeho využitie v krízovom manažmente. 2011.
[14] BLAŽEK, V., KELEMEN, M.: Poslanie a úlohy OS SR pre podporu činností krízového manažmentu. 2011.

- zlepšiť vzájomnú spoluprácu a harmonizáciu na úrovni podriadených jednotiek.

NÁZOV: *EOD tímy*

TÉMA: Velenie a riadenie EOD jednotiek pridelených do medzinárodnej jednotky.

CIELE CVIČENIA:

- velenie a riadenie EOD jednotiek počas vedenia simulovanej operácie,
- precvičenie komunikačných schopností cvičiacich,
- precvičenie vydávania rozkazov na splnenie stanovených úloh,
- precvičenie organizácie spojenia počas vedenia simulovanej operácií.
- prakticky precvičiť činnosť štábnych dôstojníkov vo velení a riadení EOD jednotiek na rôznych stupňoch velenia pod taktickým námetom,
- precvičenie činnosti EOD tímov pri prijímaní rozkazov, počas presunu k miestu incidentu, na mieste incidentu, pri konečnej likvidácii výbušného systému a podávaní hlásení o priebehu a splnení úlohy,
- precvičenie koordinácie rozdeľovania EOD síl,
- stanovovanie kategórií a priorít EOD incidentov.

NÁZOV: *Jednotky leteckej záchrannej služby*

TÉMA: Velenie a riadenie vrtuľníkových jednotiek vyčlenených na záchranné a monitorovacie úlohy.

CIELE CVIČENIA:

- precvičene plnenia prieskumných a monitorovacích úloh v krízovej oblasti v medzinárodnom prostredí s dôrazom na aplikáciu anglického jazyka,
- precvičenie plnenia úloh prepravy osôb a materiálu rôzneho druhu,
- precvičenie plnenia úloh záchranných a evakuačných úloh v priestore zodpovednosti,
- precvičenie vykonávania úloh Search and Rescue,
- preverenie súčinnostných úloh pri zabezpečovaní úloh pri vypuknutí živelných pohrôm (požiare, povodne).

Námetové situácie so stanovenými cieľmi pre CAX nevojenského charakteru

V námetových situáciách pre CAX nevojenského charakteru je pozornosť venovaná najmä identifikácii rozhodujúcich - hlavných rizík a faktorov, ktoré aktivizujú hrozby ako aj potenciálne ohrozenia, uvoľňujú nečakané negatívne javy, energie, hmoty a procesy. Dôraz je položený na vhodne volené postupy návrhov riešenia študentmi - krízovými manažérmi. Rámec scenára je definovaný situáciou tzv. námetom, cieľom, prečo riešime daný námet a čo chceme výsledkami dosiahnuť.[15]

NÁZOV: *Nehoda cisterny prepravujúcej nebezpečnú látku v zastavanom priestore*

TÉMA: Organizovanie, riadenie a vykonávanie záchranných prác krízovým štábom mesta po vzniku mimoriadnej udalosti - nehody cisternového nákladného vozidla spojenej s únikom nebezpečnej látky v zastavanom priestore chemickej továrne, riadenie evakuácie a realizácia opatrení pri poskytovaní pomoci ohrozenému obyvateľstvu.

NÁZOV: *Teroristický útok na vodné dielo a záplavová vlna*

TÉMA: Činnosť krízových štábov, evakuačných komisií a vybraných organizácií štátnej správy, právnických osôb a súčinnostných orgánov pri organizovaní, riadení a vykonávaní opatrení na ochranu obyvateľstva pred možnými dôsledkami v prípade ohrozenia vodného diela po teroristickom útoku.

NÁZOV: *Pretrhnutie vodného diela vplyvom nepriazne počasia*

TÉMA: Činnosť krízového štábu mesta, integrovaného záchranného systému a operačného strediska hasičského a záchranného zboru a súčinnostných orgánov pri organizovaní, riadení a vykonávaní opatrení na ochranu obyvateľstva vplyvom dlhodobej nepriaznivej

[15] GREGA, M., BUČKA, P.: Cvičenia krízového manažmentu nevojenského charakteru v praxi. 2013.

meteorologickej situácie a potenciálnym ohrozením zosuvom pôdy a pretrhnutím lokálnej vodnej hrádze.

NÁZOV: *Pretrhnutie vodného diela vplyvom nepriazne počasia, únik chemickej látky po zrážke osobného automobilu a cisterny*

TÉMA: Činnosť krízového štábu mesta, integrovaného záchranného systému a operačného strediska hasičského a záchranného zboru a súčinnostných orgánov pri organizovaní, riadení a vykonávaní opatrení na ochranu obyvateľstva vplyvom dlhodobej nepriaznivej meteorologickej situácie a potenciálnym ohrozením zosuvom pôdy, pretrhnutím lokálnej vodnej hrádze a tiež odstraňovaní následkov po dopravnej nehode osobného automobilu s cisternou prevážajúcou chemickú látku.

NÁZOV: *Teroristický útok počas spoločenského podujatia*

TÉMA: Plánovanie a riadenie opatrení na ochranu obyvateľstva a hospodárstva pri riešení následkov teroristického útoku na Kultúrny dom v meste KRATOV, koordinácia činnosti, riadenie evakuácie a opatrení pri poskytovaní pomoci ohrozenému obyvateľstvu.

CIELE CVIČENÍ:

- precvičenie základného modelu činnosti krízového štábu obce pri mimoriadnej situácii zapríčinenej dopravnou nehodou v chemickej továrni spojenou s možným únikom nebezpečnej chemickej látky,
- precvičenie realizácie evakuačných opatrení evakuačnou komisiou mesta na príklade evakuácie miestnej základnej školy a nákupného strediska,
- precvičenie súčinnosti koordinačného strediska IZS, zasahujúcich jednotiek HaZZ a častí krízového manažmentu miestnej úrovne,
- precvičenie odstraňovaní následkov mimoriadnej udalosti zásahovou jednotkou HaZZ a silami krízového štábu mesta,
- preverenie obsahového zvládnutia východiskových zákonných noriem a teoretických prístupov krízového manažmentu vo verejnej správe,
- preverenie kvality pripravenosti študentov na plnenie základných pozícií krízových manažérov.

ZÁVER

Krízové javy môžu vzniknút na ktoromkoľvek mieste, v ľubovolnej dobe a ich negatívne dôsledky môžu byť nepodstatné, ale aj katastrofické.[16] Každá krízová situácia je jedinečná a originálna, neopakovateľná. Môže nastať kedykoľvek a kdekoľvek. To kladie vysoké nároky na koordináciu, spoluprácu, improvizáciu relevantných subjektov a tým aj na ich pripravenosť. Simulácia zápasu v ponímaní operácií krízového manažmentu (vojenského alebo nevojenského charakteru) sa v rámci simulácie uskutočňuje na príslušných modeloch a je založená na matematických metódach a na širokom využití modernej počítačovej a informačnej techniky a technológií. Spôsob a metodický postup jej realizácie závisí predovšetkým od typu používanej simulácie a parametrov vytvoreného modelu, na ktorom sa simulácia realizuje. Simulácia má mnohé prednosti, ktoré podnecujú jej neustály rozvoj a rozširovanie do nových aplikačných oblastí nielen v rámci bezpečnosti a ochrany. Musíme si však uvedomiť, že simulácia nie je nástroj, ktorý

[16] SUJA, M. Perspektívy rozvoja integrovaného záchranného systému do roku 2010. In: Aktuálne otázky verejnej správy (verejnej služby) a možnosti jej ďalšieho zdokonaľovania : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorý je priebežným výstupom z vedeckovýskumnej úlohy č. 104 Teoreticko-praktické problémy optimalizácie štruktúry a funkcií verejnej správy a č. 112 Transfer vedeckých poznatkov krízového manažmentu do praxe pracovísk verejnej správy, konanej dňa 13. - 15. mája 2008 v Trenčianskych Tepliciach. - Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, 2008. - ISBN 978-80-8054-442-3. s. 95-100.

nám umožní získať priamo optimálne riešenie. Je to skôr podporný nástroj, ktorý umožňuje testovať efekty a dôsledky rozhodnutí na simulačných modeloch.[17]

Simulačné nástroje tvoriace základ edukačných technológií v oblasti modelovania a simulácie činnosti umožňujú vykonať inteligentnú, efektívnu a intenzívnu prípravu a majú uplatnenie aj v oblasti výskumu, kde v rovine teoreticko-metodologickej a prakticko-aplikačnej umožňujú analyzovať, hodnotiť a hľadať optimálne riešenia. Ich využívanie zabezpečí nielen jednotný systém prípravy personálu, možnosť trvalého získavania návykov a ich obnovovanie a zjednotenie operačných postupov so zachovaním variantnosti riešenia rôznych náhodných alebo štandardných situácií. Ako veľmi výhodné sa javí prepojenie vyučovacieho procesu s praktickou činnosťou, kde sa simulačné technológie využívajú k jeho skvalitneniu, vyššej produktivite a zefektívneniu, vytvárajú podmienky pre prípravu bezpečnostnej komunity na vedenie spoločných činností.

Uvedené skutočnosti potvrdzujú závery z niekoľkých realizovaných prieskumov a vedeckovýskumných úloh. Simulácia má mnohé prednosti, ktoré podnecujú jej neustály rozvoj a rozširovanie do nových aplikačných oblastí nielen v rámci bezpečnosti a ochrany. Simulačné technológie sa stávajú významným činiteľom zvyšujúcim pripravenosť súčasných OS SR a krízových štábov. Majú kľúčový význam pre dosiahnutie výcvikových priorít, pretože môžu napodobniť činnosť a pripraviť personál na riešenie zložitých operácií nevojenského a vojenského charakteru. Výcvik jednotiek a špecialistov pomocou virtuálnej simulácie, príprava veliteľov a štábov pomocou konštruktívnej simulácie a výcvik jednotiek s využitím prvkom inštrumentovaného manévrového výcviku predstavujú jadro prípravy veliteľov, štábov, výcvik jednotiek a samozrejme kombináciu prípravy veliteľov a štábov s výcvikom jednotiek. Takáto príprava by mala byť plnohodnotne integrovaná do edukačného a výcvikového prostredia na vysokých školách bezpečnostného zamerania.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ANDRASSY, V., GREGA, M.: Didaktické postupy riešenia úloh v oblasti krízového manažmentu. Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, SR, 2013. 142 p. ISBN 978-80-8040-484-0.

BEREŠÍK, R., PUTTERA, J., NEBUS, F.: Seismic sensor system for security applications based on MEMS accelerometer. In: 19th International Conference on Applied Electronics 2014: Pilsen, 9 - 10 September 2014. Pilsen: University of West Bohemia, 2014. ISBN 978-80-261-0276-2. S. 31-35.

BLAŽEK, V. KELEMEN, M.: Poslanie a úlohy OS SR pre podporu činností krízového manažmentu, Manažérstvo bezpečnosti - zborník vedeckých prác, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, Košice, Slovenská republika, 2011, ISBN 978-89282-43-2.

BLAŽEK, V., KELEMEN, M., NEČAS, P. Krízové scenáre. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2012. ISBN 978-80-8054-538-3.

BLAŽEK, V., NEČAS, P., KELEMEN, M. a kol.: Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových pracovníkov v APZ Bratislava, AOS L. Mikuláš a VŠBM Košice, projekt vedeckovýskumnej úlohy. Akadémia policajného zboru, Bratislava, SR, 2012.

BUČKA P., ANDRASSY V., GREGA M.: Blended simulation - not only as an effective military training commanders and staffs in ICM operations. In: Výstavba, rozvoj a použití AČR 2012 [elektronický zdroj]: tvorba a rozvoj operačních koncepcí - klíč k rozvoji budoucích schopností AČR. Brno: Univerzita obrany, 2012. ISBN 978-80-7231-909-1.

CAYIRCI, E., MARINCIC, D.: Computer assisted exercises and training: a reference guide. Hoboken, N.J.: John Wiley, c2009, xvi, ISBN 04-704-1229-1.

GREGA, M., ANDRASSY, V.: Využitie simulačných technológií v edukácii krízových manažérov. In: Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu [elektronický zdroj]: vedecká monografia. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2014. ISBN 978-80-8054-589-5.

KLICNAR, M.: Dizertačná práca „Konceptuální model syntetického prostředí pro simulační aplikace v AČR“, Brno, Česká republika, 2009.

MARCINEK, M., *Efektívne využitie dobrovoľných hasičských zborov obcí v celoplošnom rozmiestnení na území Slovenskej republiky a ich kategorizácia* In: Košická bezpečnostná revue: polročník VŠBM v Košiciach. - ISSN 1338-4880. - Roč. 5, č. 1 (2015), s. 70-75.

[17] BEREŠÍK, R., PUTTERA, J., NEBUS, F.: Seismic sensor system for security applications based on MEMS accelerometer. 2014.

NEČAS, P., ANDRASSY, V., BARTEJSOVÁ, A. Nástroj OTB SAF a jeho využitie v krízovom manažmente. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, 2011. ISBN 978-80-8040-421-5.

NEČAS, P., GREGA, M.: Simulation technologies: implications for security management and training. In: Security and Defence [elektronický zdroj]: quarterly. ISSN 2300-8741. No. 2 (2013), online. Plný text: http://wydawnictwo.aon.edu.pl/pl/images/Security_2_2013.pdf.

NEČAS P., IVANČÍK, R.: Globalizácia, obrana a bezpečnosť. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2011. ISBN 978-80-8040-425-3.

SUJA, M. Perspektívy rozvoja integrovaného záchranného systému do roku 2010. In: *Aktuálne otázky verejnej správy (verejnej služby) a možnosti jej ďalšieho zdokonaľovania* : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorý je priebežným výstupom z vedeckovýskumnej úlohy č. 104 Teoreticko-praktické problémy optimalizácie štruktúry a funkcií verejnej správy a č. 112 Transfer vedeckých poznatkov krízového manažmentu do praxe pracovísk verejnej správy, konanej dňa 13. - 15. mája 2008 v Trenčianskych Tepliciach. - Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, 2008. - ISBN 978-80-8054-442-3. s. 95-100.

TOLK, A., NABIL R. A., CAYIRCI, E., PICKL, S., SHUMAKER R., SULLIVAN J. A., WAITE, W. F.: Defense And Security Applications Of Modeling And Simulation - Grand Challenges And Current Efforts, Proceedings of the 2012 Winter Simulation Conference, Berlín, Nemecko 2012, ISBN 978-1-4673-4781-5.

Táto práca bola podporená výstupmi projektu „Vývoj metód, foriem a postupov didaktických procesov v oblasti krízového manažmentu s využitím simulačných technológií“, ktorý bol súčasťou riešenia úlohy Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v rámci operačného programu Výskum a vývoj, Prioritná os 2 Podpora výskumu a vývoja, Opatrenie 2.2 Prenos poznatkov a technológií získaných výskumom a vývojom do praxe, kód výzvy Agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ číslo OPVaV-2009/2.2/04-SORO, v súlade so zmluvou číslo 128/2010/2.2/OPVaV.

ADRESA
kpt. Ing. Matúš GREGA
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Simulačné centrum
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
Tel.: 0960 455 207, matus.grega@aos.sk

pplk. Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Simulačné centrum
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš
Tel.: 0960 455 205, vladimir.andrassy@aos.sk

KOMPLEXITA PROSTREDIA A PROBLÉMY PREDIKCIE JEHO STAVOV

Ladislav HOFREITER

Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU v Žiline

Abstrakt: *V článku je charakterizované prostredie, jeho zložitosť a dynamika. Z tohto aspektu je posudzovaná aj možnosť predikcie vývoja situácie v prostredí, sú prezentované metódy predikcie a najmä použitie metódy scenárov pre predikciu stavu prostredia.*

Kľúčové slová: *prostredie, komplexita, predikcia, scenáre.*

Abstract: *The article characterizes the environment, its complexity and dynamics. From this aspect is considered the possibility of prediction of developments on the environment. In the article we presented methods of prediction, especially the use of the method of scenarios for predicting the state of the environment.*

Key words: *environment; complexity, prediction, scenarios.*

ÚVOD

Riešenie krízových situácií sa uskutočňuje v podmienkach, v ktorých paralelne koexistujú tri systémy:

- Referenčný objekt, ktorý vo väčšine prípadov môžeme charakterizovať ako systém.
- Systém ochrany a systém krízového riadenia, vnútorne členené na podsystémy (komponenty) a prvky.
- Prostredie, ktoré môžeme členiť na:
  - prostredie, resp. okolie referenčného objektu, ktoré sa ďalej delí na bližšie okolie, a vzdialené prostredie,
  - prostredie či okolie systému ochrany a krízového riadenia referenčného objektu a jeho komponentov a prvkov.

Prostredie je v systéme riadenia bezpečnosti referenčných objektov jedným z hlavných činiteľov, pretože jeho súčasný stav a znalosť jeho budúcich stavov je východiskom pre efektívnu prípravu systému krízového riadenia na riešenie krízových situácií a krízových stavov.

PROSTREDIE

Prostredie vo všeobecnosti predstavuje súbor podmienok, v ktorých existujú a formujú sa sociálne subjekty: jednotlivec (indivíduum), sociálne skupiny, jednotlivé spoločnosti ako aj celé generácie ľudí. Vyjadruje určité časové a priestorové vymedzenie, v ktorom sa subjekty pohybujú (existujú, žijú) a ktoré je miestom (priestorom), kde sú určitým spôsobom činní.

Prostredie (*Environment, Umwelt* - okolie, milieu, okolitý svet) je definované ako súbor javov a procesov, ktoré obklopujú človeka počas jeho života a ktoré majú pre človeka nejaký význam a hodnotu[1]. Predstavuje veľkú skupinu činiteľov, s ktorými referenčný objekt v interakcii a zároveň predstavuje súbor vplyvov týchto činiteľov na referenčný objekt. Prostredie samo o sebe nie je konštantnou veličinou, ale sa postupne mení a vyvíja. Vzhľadom na jeho vývoj a vplyv človeka na jeho formovanie môžeme charakterizovať[2]:

[1] Geist,B. Sociologický slovník.1992
[2] Hofreiter, Matis. Komplexná metodika hodnotenia bezpečnostného prostredia. 2010.

a) **prírodné prostredie,** ktoré sa člení na:

- *pôvodné,* nazývané tiež prostredím fyzikálnym, ktoré vzniklo prirodzeným vývojom sveta a bez vplyvov, resp. zásahov človeka. Toto prostredie je charakterizované najmä formou geografického, geomorfologického usporiadania, ktoré vytvorila príroda.
- *pozmenené, pretvorené*, teda tá časť prírodného prostredia, ktoré človek pretvoril podľa svojich potrieb a na zabezpečenie podmienok svojho života.

b) **umelé prostredie**

- *sociálne***,** ktoré má rozhodujúci vplyv na existenciu a rozvoj sociálnych subjektov. Spravidla zahrňuje ľudí, sociálne skupiny, sociálne vzťahy. Prináleží sem aj širší vplyv kultúrneho prostredia, ale i politický a hospodársky systém.
- *technogénne*, tvorené súhrnom technických a technologických výrobných systémov; patrí sem aj infraštruktúra.

Podľa priestorovej pozície voči subjektu môžeme charakterizovať prostredie:

- *vnútorné* , ktoré je identifikovateľné pre štruktúrované sociálne systémy (napr. rodina, pracovná skupina, sociálna skupina, štát, aliancia štátov),
- *vonkajšie*, ktoré identifikujeme pre všetky subjekty; patria sem všetky činitele, ktoré sú v okolí , resp. v bližšom či vzdialenejšom okolí subjektu.

Podľa geografických hraníc môžeme charakterizovať prostredie:

- *lokálne*, miestne , napr. obec, mesto, sídlisko, časť mesta, mestské aglomerácie, či okres,
- *subregionálne* **,** napr. kraj, vyšší územný celok**,** región v štáte,
- *regionálne* , napr. Stredná Európa, Balkán, Stredná Ázia ap.,
- *kontinentálne***,** napr. Európa, Afrika,
- *globálne* **-** svet, globálna noosféra[3]

Hranice prostredia budú vždy závislé na referenčnom objekte prostredia. Čím vyššia bude úroveň referenčného subjektu, tým i geografické hranice prostredia budú rozsiahlejšie (tab.1).

Tabuľka.1. Matica analýzy prostredia. Vlastné spracovanie

Analytická rovina	Referenčný objekt			
	Jedinec	Sociálna skupina	Štát	Skupina (aliancia) štátov
Lokálna	Ulica, mestská štvrť, mesto,	Mesto, mikroregión,	Veľké mestá, okresy,	
Subregionálna	Okres, kraj, región	Región	Kraje, regióny v štáte	Vnútorné prostredie členských štátov
Regionálna	Okolie štátu	Okolie štátu,	Okolie štátu, geopolitické regióny	Regionálne geopolitické prostredie
Kontinentálna	Podľa záujmov a potrieb	Podľa záujmov a potrieb	Podľa angažovanosti a potrieb štátu	Kontinentálne prostredie, oblasti záujmov
Globálna		Podľa záujmov a potrieb	Podľa angažovanosti a potrieb štátu	Globálne prostredie a jeho činitele

[3] Noosféra: oblasť interakcie medzi spoločnosťou a prírodou, v ktorej sa rozhodujúcim faktorom pre rozvoj stáva racionálna (v zmysle zachovania podmienok svojej existencie) ľudská činnosť. Táto oblasť integruje: hmotný, neživý svet - *geosféru*, živý svet - *biosféru* a *sociosféru*.

Podľa referenčného objektu rozoznávame prostredie:

- sociálnych referenčných objektov:
  - jedinca,
  - sociálnych skupín (národnostných, etnických, náboženských, záujmových ap.),
  - štátu,
  - skupiny štátov (napr. koalícií, aliancií),
- materiálnych objektov :
  - administratívnych,
  - obchodných,
  - výrobných,
  - dopravných a pod.

Podľa *funkčného pôsobenia* môžeme identifikovať prostredie rodinné, pracovné, životné, kultúrne, politické, ekonomické, bezpečnostné ap.

KOMPLEXITA PROSTREDIA

Reálne prostredie predstavuje hybridný systém, v ktorom existujú a vzájomne interagujú rôzne jednotky, prvky či podsystémy. Takéto prostredie nemá statický charakter, je to vo svojej podstate živý, nelineárny systém, nachádzajúci sa trvale v nerovnovážnom stave. Jeho základnou charakteristikou je zložitosť- komplexita.

Komplexita vo všeobecnosti predstavuje určitý spôsob správania sa systému, spočívajúci v množstve rôznorodých interakcií nezávislých prvkov, komponentov.

Zložitosť (komplexitu) prostredia ako systému nemôžeme chápať len v súvislosti s počtom jeho prvkov, ale tiež v súvislosti s rôznorodosťou, rozmanitosťou, intenzitou a kvalitou vzťahov medzi podsystémami, prvkami a komponentmi, ktoré ho tvoria.

Komplexitu prostredia vyjadrujú také vlastnosti, ako je množstvo prvkov, neurčitosť, nelineárnosť, determinovanosť i náhodilosť väzieb a interakcií. Aj keď väzby a interakcie sa môžu vyznačovať určitou pravidelnosťou, táto pravidelnosť je veľmi obtiažne popísateľná.

Základné aspekty komplexity prostredia sú:

- množstvo prvkov a varieta väzieb a interakcií medzi nimi,
- stavy systému sú závislé nielen na aktuálnych podnetoch, ale aj na minulých stavoch,
- nelineárnosť, nelineárne interakcie, prejavujúca sa tým, že i relatívne malé podnety, impulzy, môžu vyvolať zmeny veľkého rozsahu, výrazne ovplyvniť situáciu a stav v celej štruktúre prostredia, prípadne vyvolať zásadné kvalitatívne a kvantitatívne zmeny v ňom;
- neurčitosť a fluktuácia jeho stavov, ktorú ovplyvňuje jednak určitý determinizmus, zotrvačnosť, ako aj náhody, náhodné javy, vyvolávajúce alternatívy rozvojových možností v prostredí a objavenie sa nových trajektórií vývoja v prostredí.

Z toho vyplýva, že procesy v reálnom prostredí neprebiehajú podľa deterministických modelov. Neplatí, že to, čo bolo v minulosti existuje i v prítomnosti a toto bude logicky pokračovať i do budúcnosti. Nie vždy má jeden a ten istý jav, udalosť i rovnaký následok. Budúci stav nemôžeme uvažovať len ako výsledok akejsi dohody, pôsobenia pravidiel, ako následok spracovania súčasných stavov, hodnôt. Reálne prostredie existuje v priestore a v čase, má svoju vnútornú dynamiku vývoja štruktúry aktérov, činiteľov, ich stavov i ich vzájomných vzťahov. V každom bode trajektórie jeho vývoja môže dôjsť k neočakávaným, dramatickým javom, ktoré môžu vyvolať odchýlky od očakávaného stavu alebo trendu vývoja. Je to preto, že reálne prostredie sa vyznačuje nestabilitou ako dôsledkom nemožnosti kontrolovať a riadiť všetky procesy v ňom prebiehajúce i činitele, ktoré tieto procesy vyvolávajú. Aj keď dokážeme pomerne presne popísať počiatočné podmienky v danom prostredí, v ľubovoľnom čase jeho vývoja môžu sa objaviť nepredvídateľné, neočakávané javy a procesy (nazývané aj strategické šoky), nezamýšľané dôsledky ľudského konania či faktor náhody, ktoré budú zdrojom novej kvality stavu prostredia.

PREDIKCIA STAVOV PROSTREDIA

Predikcia možných stavov prostredia vyžaduje vytvárať si predstavy o budúcnosti, o jeho vývoji v závislosti od zmeny stavov jeho subsystémov.. Budúce stavy bezpečnostného prostredia a situácie v ňom však nie sú jednoznačne, tvrdo determinované, nie sú ani predestinované. Budúce stavy systému môžeme považovať za neurčité - polyvariantné.

To, čo bude, čo sa stane, je závislé od širokej škály objektívnych, podmieňujúcich i dynamizujúcich činiteľov, ale i od subjektívnych činiteľov. Neurčitosť budúcich stavov prostredia môže mať charakter:

- objektívnej neurčitosti, vyplývajúcej z nejednoznačnosti vývoja jeho podsystémov v čase,
- subjektívnej neurčitosti, vyplývajúcej z rozhodovacej činnosti a zásahov subjektu do priebehu procesov riadenia systému.

Predikcia bezpečnosti je tiež závislá od prekvapivých, neočakávaných udalostí, od dynamizujúcich udalostí, od strategických šokov, ktoré dynamizujú alebo dramaticky menia situáciu v prostredí systémov, a tým aj vplyvy tohto prostredia na stav systémov.

Názory a postoje na predikciu stavov prostredia môžeme rozdeliť do troch skupín[4].

Do **prvej skupiny** náleží poňatie ***deterministické***. Pre stúpencov tohto názoru je predikcia budúcich stavov prostredia vlastne len aktom odhalenia determinujúcich činiteľov, príčin budúcich stavov. Ak teda odhalíme príčiny, získame indíciu či argument, že skôr či neskôr daný stav určite nastane. Podstatou deterministického prístupu je absolutizovanie objektívnej príčinnosti. V takto ponímanom determinizme nie je miesto pre náhodu, na pôsobenie vonkajších alebo vnútorných podmienok, ktoré alebo urýchľujú, alebo brzdia realizáciu existujúcich príčin a nastúpenie sociálnych javov a procesov.

Druhý prístup k predikcii budúcich stavov prostredia je ***indeterministický***. Opiera sa o neodôvodnené odmietanie objektívnej nevyhnutnosti a o absolutizáciu náhodnosti. Ak by ale v javoch a procesoch nejestvovala pravidelnosť, ak by nemali svoj poriadok, potom by nebolo možné ani ich korektné predvídanie. Indeterminizmus vyraďuje možnosť poznania budúcnosti (jej predvídanie) z korektnej vedeckej práce. V zmysle takéhoto prístupu je budúcnosť nepredvídateľná.

Tretie poňatie budúceho vývoja, ***posibilistické***, nachádza oporu v súčasnej vede a nielenže umožňuje budúcnosť predvídať, ale na jej utváraní aj participovať. Budúcnosť a budúce stavy prostredia sú utvárané väčším či menším množstvom navzájom pôsobiacich nevyhnutných i náhodných činiteľov v permanentne sa meniacich podmienkach. Budúcnosť teda nie je len jedna, ale možných budúcností je vždy viacej, pričom skutočnosťou sa stáva len jedna z nich. Ktorá to bude, nie je fatálne predurčené. Môžeme ale stanoviť pravdepodobnosť (vierohodnosť - plauzibilitu), ktorý z možných variantov budúceho vývoja môže nastúpiť, ktorá možnosť je pravdepodobnejšia voči ostatným možnostiam.

Napriek zdokonaľujúcim sa schopnostiam prognózovať budúci vývoj, však vždy bude dochádzať k udalostiam, ktoré sme nepredpokladali. Je to preto, že súčasný svet je zložitý, nestabilný a neusporiadaný systém a v každom bode trajektórie jeho vývoja môže dôjsť k odchýlkam od očakávaného stavu, objavenia sa extrémnych udalostí, strategických šokov, ktoré môžu dramaticky zmeniť podmienky života ľudí a ich bezpečnosť. Môžu kedykoľvek nastať udalosti prekvapivého charakteru majúce potenciál vyvolať chaos, napáchať škody s tragickými následkami pre ľudskú spoločnosť. Tieto „extrémne udalosti“ nazýva **John Casti** „*udalosti X*“[5], a sama udalosť X je výsledkom zložitosti, ktorá sa vymkla kontrole[6].

Politológ **Thomas Homer-Dixon v** knihe *The Upside of Down (Svetlá stránka pádu)*[7] na margo súčasného sveta píše, že dôsledkom rastu počtu väzieb jeho subsystémov vzniká taká tesná

[4] Hofreiter, L. *Teoretické východiská predikcie bezpečnostnej situácie v prostredí kritickej infraštruktúry*. 2013.
[5] Casti, Události X. Možné scénáře kolapsu dnešního složitého světa. 2012, s.7
[6] Casti, ibid. s. 62.
[7] Homer-Dixon,.The uspsiade of Down, 2006.

prepojenosť, že porucha v jednej časti otrasie celým systémom. Identifikuje päť „*tektonických stresov*“, ktoré môžu zvýšiť riziko kaskádového zrútenia životne dôležitých systémov. Jav, ktorý nazýva "*synchrónny zlyhanie*", môže spôsobiť:

- energetický stres z narastajúceho nedostatku konvenčnej ropy;
- ekonomický stres z narastajúcej globálnej ekonomickej nestability a prehlbujúcej sa príjmovej nerovnosti medzi bohatými a chudobnými;
- demografický stres z nerovnomerného rastu populácie v bohatých a chudobných krajinách, z rastu počtu mestskej populácie a populácie v chudobných krajinách;
- stres zo zhoršovania životného prostredia, znečisťovania pôdy, vody, lesov a zhoršovania podmienok rybolovu;
- klimatický stres zo zmien v zložení zemskej atmosféry.

Metódy predikcie budúcnosti

Použitie metód predikcie budúcnosti je v podstatnej miere závislé od dostatku relevantných a validných dát a informácií. V závislosti od druhu a kvality dostupných a využívaných informácií môžeme rozdeliť metódy predikcie na metódy ***kvalitatívne a kvantitatívne***[8].

Kvantitatívne metódy predikcie

Kvantitatívne metódy využívajú predovšetkým a hlavne štatistické údaje, produkované, spracúvané a pretvárané za pomoci štatistických metód a matematických modelov. Aj kvantitatívne metódy predikcie môžeme rozdeliť do dvoch skupín, a to na :

- metódy vychádzajúce zo sledovania časových radov, ktoré vychádzajú z analýzy chronologického radu jednotlivých premenných; na základe štúdia pohybu a dynamiky vývoja minulých hodnôt premenných sa predpokladá aj budúci vývoj analyzovanej premennej. Napr., ak je ročný prírastok obyvateľstva dlhšiu dobu 2%, predpokladá sa i naďalej taký vývoj.
- metódy ekonometrické, ktoré odvodzujú hodnoty predikovanej závislej premennej na základe vývoja iných, nezávislých premenných. Cieľom je matematicky vyjadriť vzťah medzi nezávislými premennými a vývojom hodnôt závislej premennej.

Najtypickejšou kvantitatívnou metódou vypracúvania projekcií vývoja je **extrapolácia**. Jedná sa vlastne o zovšeobecnenia vývoja z minulosti do budúcnosti, o predlžovanie historického trendu, resp. predlžovania vývojového radu. Známe údaje štatistického radu (resp. jeho krivka) sa predĺžia do budúcnosti so zamlčaným predpokladom, že aj v budúcnosti sa vývojové podmienky uchovajú, teda že kombinované pôsobenie vnútorných a vonkajších príčin ich vzniku bude pokračovať s rovnakým výsledkom i v budúcnosti. Ak je rad štatistických údajov dostatočne dlhý a časový horizont projekcie krátky (najviac 1/3 známeho štatistického radu), potom môže byť spoľahlivosť projekcie považovaná za postačujúcu.

Vysokú predpovednú hodnotu má extrapolácia vtedy, ak vývoj prebieha podľa určitej zákonitosti, ktorú môžeme vyjadriť buď formou priamky (vzostupnej, zostupnej), alebo krivky (cyklickej alebo logistickej krivky).

Predpoveď založená na štatistických údajoch z minulosti je hodnoverná, ak môžeme oprávnene predpokladať, že minulosť a budúcnosť patrí do toho istého štatistického univerza, tzn. ak očakávame, že podmienky, ktoré platili v minulosti, budú rovnaké aj v budúcnosti.

Kvalitatívne metódy

Kvalitatívne metódy sa používajú v prípadoch, keď nie sú dostupné relevantné a validné štatistické dáta, resp. dané javy nie je možné popísať pomocou presne a prísne kvantifikovateľných údajov. Pri uplatňovaní kvalitatívnych metód sa využívajú skúsenosti, názory a úvahy expertov, ich subjektívne intuície. Procedúry kvalitatívnych metód predikcie sú *výskumné*, alebo *normatívne*.

[8] Frank, L.: Analýza a predikce bezpečnostních hrozeb a rizik v České republice

Výskumné metódy vychádzajú z informácií o minulosti a prítomnosti a aplikujú heuristické prístupy smerom do budúcnosti tak, aby sme získali predpoveď, aký bude nasledujúci vývoj, aké udalosti alebo javy sa môžu v budúcnosti vyskytnúť. Budúcnosť, teda to „čo bude“, predikujeme na základe toho, čo bolo, čo sa stalo v minulosti a čo sme urobili, alebo čo sa stalo v súčasnosti. Medzi tieto metódy patria metódy projekcie, ako relatívne najjednoduchšie metódy, ktoré predpokladajú zotrvačnosť minulého vývoja aj do budúcnosti, teda predĺženie súčasného vývoja stavu vecí a javov aj do budúcnosti[9]. Do budúcnosti sa prenášajú („premietajú“) súčasné tendencie a trendy, avšak bez prihliadania na možné zmeny podmienok, ktoré môžu v budúcnosti nastať. Typickou je metóda tzv. „*naivnej extrapolácie*“[10], pri ktorej vychádzame z predpokladu, že budúci vývoj je vlastne jednoduchým pokračovaním súčasného vývoja.

Ďalšími využiteľnými metódami[11] sú: delfská metóda, analógia či historická analógia, alebo rôzne metódy predpovedí[12], či tzv. „divoké karty“[13]. Výskumná metóda, nazývaná kolesá budúcnosti (*Futures Wheel*)[14] , umožňuje identifikovať dôsledky udalostí a trendov z minulosti i súčasnosti a vytvárať prognózy v rámci alternatívnych scenárov. Pomáha presúvať myslenie z lineárneho, hierarchického a zjednodušeného spôsobu myslenia na sieťovo orientované myslenie. Umožňuje poznať širšie spektrum dôsledkov ich postupným odhaľovaním a identifikovaním. V závislosti od rozsahu prognózy táto metóda umožňuje odhaliť a poznať primárne, sekundárne i terciárne dôsledky trendov či udalostí na vývoj v súčasnosti a v budúcnosti.

Normatívne metódy umožňujú pristúpiť k predikcii budúcnosti tak, že vytvárame víziu budúceho sveta na základe toho, „čo by sa malo stať“; takáto predikcia je teda orientovaná na reguláciu, aktívny vstup subjektu do riadenia vývoja udalostí a procesov v prostredí, s cieľom dosiahnuť želaný, cieľový stav (napr. bezpečnosti, demografického vývoja, ekonomického rozvoja ap.).

Metóda scenárov

Pojem „scenár“ je popis udalostí, alebo sérií akcií a udalostí , ktoré sa majú, alebo mohli stať. Scenár je vlastne naratívna výpoveď - príbeh o budúcom možnom stave sveta, vývoja udalostí v regióne, v danom prostredí, v danom sektore apod. Sú to príbehy, ktoré zobrazujú niektoré budúce udalosti. Scenár môžeme definovať ako vytvorenie kombinácií a časových súsledností, ktoré môžu spôsobiť rozvinutie nežiaduceho javu (nebezpečenstva, ohrozenia).

Ich cieľom nie je presná predikcia budúceho vývoja, ale skôr opis možného vývoja na základe poznania vývojových súvislostí medzi relevantnými udalosťami, procesmi, či inými činiteľmi. Podstatou tvorby scenárov je zváženie vplyvu známych, identifikovaných činiteľov (certanties) i neurčitostí (uncertainties) a na základe ich vzájomnej kombinácie vytvoriť varianty, alternatívy budúceho vývoja. V takom prípade budeme hovoriť o ***prediktívnych, nenormatívnych*** alebo ***normatívnych scenároch***[15] . Budeme pritom uvažovať i súčasne existujúce a pôsobiace trendy, udalosti a ich dôsledky.

Model nenormatívneho prediktívneho scenára spočíva vo vytvorení si predstavy budúceho možného stavu vývojových trendov, udalostí a ich dôsledkov - toho **ČO BUDE**, teda budúceho

---

[9] Je známy príklad z práce Americkej akadémie vied , keď prognózu na roky 1965-2000 zostavili na základe projekcie rokov 1765-1800 a 1865-1900 do budúcnosti.

[10] FRANK, L.: *Analýza a predikce bezpečnostních hrozeb a rizik v České republice.*2006.

[11] HOLCR, K.: *Vojenská prognostika.*1981.

[12] Predpoveď je metóda, ktorá je najmenej ukotvená v prítomnosti, Vyjadruje názory expertov na to, čo bude v budúcnosti bez ohľadu na súčasnosť. Snahou je zahrnúť do predpovede i úplne nové vplyvy, ktoré doposiaľ neboli pozorovateľné.

[13] Ide o dramatické expozície udalostí, ktoré –aj keď sú málo pravdepodobné - nie je možné celkom vylúčiť zo spektra možných úvah o možnej budúcnosti. Divoké karty majú v súlade s týmto prístupom vhodne doplniť prognostické scenáre - ukázať, že sa môže prihodiť i to, čo nemá žiadnu alebo len malú oporu v súčasných trendoch.

[14] POTŮČEK, M. (ed.).: *Manuál prognostických metod*,

[15] OCHRANA, F.: *Vize, prognózy, koncepce, realizačné plány a prováděcí metodiky jako nástroj řízení rezortu.*

stavu, ktorý môže nastať bez riadiacich zásahov subjektu (človeka, vlády), bez ovplyvňovania chodu a vývoja udalostí.

V prípade normatívneho scenára vyjadrujeme očakávaný, resp. požadovaný stav, teda to, **ČO BY SA MALO STAŤ.** Vytvárame si predstavu o budúcom ideálnom stave, ktorý bude výsledkom aktívnych zásahov, regulácie subjektu na chod udalostí.

Metódu scenárov môžeme použiť aj ako nástroj poznania príčin súčasných stavov v prostredí, príčin udalostí, ktoré spôsobili negatívny jav, udalosť a pod. Potom budeme hovoriť o ***postdiktívnych normatívnych scenároch***. Východiskovým bodom je normatívny výklad súčasného stavu, teda to **ČO JE, ČO SA STALO**, resp. **ČO SA NESATALO**. Schéma tvorby postdiktívneho normatívneho scenára je na obr.1.

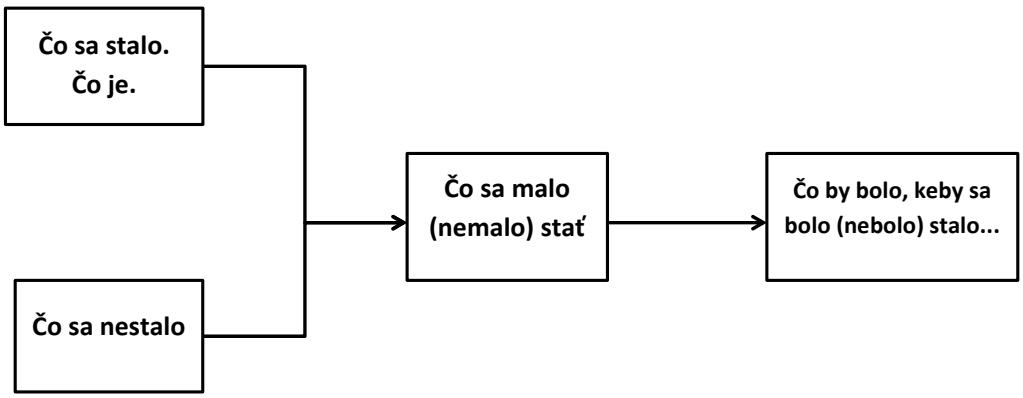

Obrázok 1 Schéma postdiktívneho scenára. Vlastné spracovanie

Scenáre sú široko využívané vládami a najrôznejšími inštitúciami (vládnymi, nevládnymi, hospodárskymi, politickými, vojenskými) ako nástroj na vytvorenie predstavy o budúcom možnom vývoji udalostí, trendov a o možných výsledkoch. Kvalitné scenáre by mali prispieť k tvorbe politických, vojenských či ekonomických stratégií.

ZÁVER

Prostredie, charakterizované ako premenlivé, neisté, komplexné a nejednoznačné - je vždy, vo väčšej či menšej miere, v stave dynamickej nestability.

Napriek zdokonaľujúcim sa schopnostiam prognózovať budúci vývoj, vždy bude dochádzať k udalostiam, ktoré sme nepredpokladali. Je to preto, že súčasný svet je zložitý, nestabilný a neusporiadaný systém a v každom bode trajektórie jeho vývoja môže dôjsť k odchýlkam od očakávaného stavu, objavenia sa extrémnych udalostí, strategických šokov, ktoré môžu dramaticky zmeniť podmienky života ľudí a ich bezpečnosť.

Predikcia stavov prostredia a situácií nie je veštenie, ani hádanie budúcich stavov. Predikcia sa opiera o overené vedecké metódy a postupy, ktoré umožňujú vytvárať varianty budúcich možných stavov.

Riziká predikcie vývoja stavov prostredia v značnej miere vyplývajú z komplexity prostredia a spočívajú najmä v emergentom správaní sa jeho činiteľov, ktoré vzniká v dôsledku mnohovariantnosti ich vzájomných interakcií. Druhým rizikovým činiteľom pre vierohodnú predikciu vývoja situácie je nedostatok informácií o stavoch, ktoré vzniknú ako dôsledok týchto interakcií[16]. O budúcich stavoch bezpečnostnej situácie môžeme uvažovať v dvoch polohách: *čo sa stane*, alebo *čo sa môže stať*. Korektnejšie je uvažovať v polohe druhej, teda predikovať, čo sa

[16] Hofreiter, L.: *Vplyv činiteľov bezpečnostného prostredia na efektívnosť bezpečnostného manažmentu.*

môže stať. A to aj preto, že nemôžeme akceptovať absolútny determinizmus, mechanické a absolútne pôsobenie príčin. Vždy sa ešte uplatňuje vplyv ďalších podmienok, alebo náhodných činiteľov, ktoré môžu pôsobiť buď akceleračne, alebo retardačne[17].

Zvládnutie metód hodnotenia a predikcie vývoja situácie a stavov a prostredí sú ale východiskovým predpokladom pre rozhodovanie kompetentných orgánov systému krízového riadenia.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

CASTI, J. *Události X. Možné scénáře kolapsu dnešního složitého světa*. Management Press, Praha, 2012. 304 s.

FRANK, L.: *Analýza a predikce bezpečnostních hrozeb a rizik v České republice*. Disertační práce.Brno, 2006, s. 51-52

GEIST, B. *Sociologický slovník*. Victoria Publishing, Praha, 1992.

HOFREITER, L. *Vplyv činiteľov bezpečnostného prostredia na efektívnosť bezpečnostného manažmentu* . In: Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí 2010. Žilina, 2010.

HOFREITER, L.: *Bezpečnostná situácia, jej zložky a dynamika*. In: Bezpečnostné fórum 2011. FPVMV UMB Banská Bystrica, 2011.

HOFREITER, L. *Možnosti predikcie vývoja v bezpečnostnom prostredí*. In: Bezpečnostné fórum 2012. Banská Bystrica, 2012.

HOFREITER, L., MATIS, J. *Komplexná metodika hodnotenia bezpečnostného prostredia: priebežná výskumná správa projektu AGMO*. Liptovský Mikuláš , 2010. 114s.

HOFREITER,L. *Teoretické východiská predikcie bezpečnostnej situácie v prostredí kritickej infraštruktúry*. In: Krízový manažment, FŠI, Žilina. - ISSN 1336-0019. - Roč. 12, č. 2 (2013), s. 68-74.

HOLCR, K.: *Vojenská prognostika*, Naše Vojsko, Praha, 1981

HOMER–DIXON, T. 2006. *The Upside of Down*. Dostupné z: http://www.theupsideofdown.com/theargument.html

OCHRANA, F. *Vize, prognózy, koncepce, realizačné plány a prováděcí metodiky jako nástroj řízení rezortu*. In: Vojenské Rozhledy, č. 4/2008, s. 7-8.

POTŮČEK, M. (ed.). *Manuál prognostických metod*. SLON, Praha, 2006,

Článok bol spracovaný s podporou projektu VEGA 1/0175/14 - Identifikácia činiteľov a indikátorov zmien bezpečnostnej situácie v bezpečnostnom prostredí pre potreby projektovania preventívnych stratégií a ich financovania.

ADRESA

prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc.
Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU v Žiline
Katedra bezpečnostného manažmentu
Ul. 1. mája 32, 010 26 Žilina
Tel.: +421 415 136 654
Ladislav.Hofreiter@fbi.uniza.sk

[17] Hofreiter, L.: *Bezpečnostná situácia, jej zložky a dynamika.*

ELIMINACE RADIOAKTIVNÍ ZÁTĚŽE PO ZPRACOVÁNÍ URANOVÝCH RUD V LOKALITĚ MYDLOVARY

Štěpán KAVAN

Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje

Abstrakt: *Úprava vytěžené uranové rudy na koncentrát se provádí chemickou cestou a nejvýznamnější úpravnou byla úpravna na území Jihočeského kraje - MAPE Mydlovary. Po chemické úpravě se v nevyužitelných produktech stále nacházelo 8 % uranu. Tento materiál se následně ukládal do původních lignitových dolů. Vzhledem k radioaktivní žádosti v komplexu MAPE probíhá sanace areálu chemické úpravy a sanace odkališť. Příspěvek se zaměřuje na zmapování současného stavu snižování radioaktivní zátěže v této oblasti.*

Kľúčové slová: *Sanace, radioaktivní zátěž, MAPE, uranová ruda.*

Abstract: *The adjustment of the mined uranium ore in the concentrate is performed by chemical treatment and the most important treatment plant was on the territory of the region of South Bohemia - MAPE Mydlovary. After the chemical modification in the useless products was still 8 % of the uranium. This material was subsequently deposited into the original lignite mines. Due to radioactive application in the complex MAPE ongoing remediation of the complex chemical treatment and the remediation of tailing ponds. The paper focuses on the mapping of the current state of reducing the radioactive burden in this area.*

Key words: *Remediation, Radiative load, MAPE, Uranium ore.*

ÚVOD

Na území Československa se vyskytovaly jedny z nejvýznamnějších ložisek uranu v Evropě. Po II. světové válce začala intenzivní těžba a zpracování uranových rud jako odraz politické situace v poválečném světě. Od r. 1946 se do současné doby vyrobilo na území bývalého Československa a od r. 1993 na území České republiky z vytěžené rudy téměř 112 tis. tun uranu (koncentrátu); pro srovnání - v bývalém NDR se to bylo 216 tis. tun uranu, v Maďarsku 22 tis. tun; v současné době se vyrobí cca 190 tun uranu ročně z těžby rudy v Dolní Rožínce na Moravě (jediný činný uranový důl v EU), další drobná produkce se získává z čištění důlních vod a sanace chemické těžby - ročně cca 20 tun. Česká republika byla před útlumem těžby v r. 1991 sedmým nejvýznamnějším producentem uranu na světě.

Nedílnou součástí dobývání uranové rudy je pak její úprava do podoby koncentrátu, který je vstupní surovinou pro následný proces obohacování v konverzních závodech. Úprava rudy na koncentrát se provádí chemickou cestou a nejvýznamnější úpravnou v době intenzivní těžby uranové rudy byla úpravna na území Jihočeského kraje, přibližně 20 km severozápadně od Českých Budějovic - MAPE Mydlovary i když se uranová ruda v Mydlovarech, ani v bezprostředním okolí netěžila. Zkratka MAPE je odvozeninou od krycího chemického názvu koncentrátu - magnezium perchlorátu. (Plojhar a kol., 2014)

Cílem příspěvku je zpracování základní charakteristiky areálu MAPE Mydlovary a zpracovat aktuální přehled stavu snižování radioaktivní zátěže po zpracování uranových rud. Jako metody využité při zpracování předkládaného sdělení byla použita analýza, syntéza a vlastní šetření v areálu MAPE Mydlovary.

ZÁKLADNÍ INFORMACE A HISTORIE CHEMICKÉ ÚPRAVNY RUD

Uranová ruda se na Mydlovarech ani v okolí nikdy netěžila. Situování chemické úpravny uranových rud v této oblasti bylo politickým rozhodnutím a její umístění vycházelo z následujících faktorů (Diamo, 2014):

- možnost využití vydobytých prostorů po těžbě lignitu pro ukládání rmutů, odpadního produktu z procesu výroby koncentrátu;
- výhodná geografická poloha vůči tehdejším těžebním lokalitám (Západní Čechy, Příbram, Dolní Rožínka, Okrouhlá Radouň);
- možnost energetické vazby na elektrárnu v Mydlovarech, zejména jako zdroje technologické páry a tepla;
- blízkost velkého toku (Vltavy) schopného ředit nadbilanční solné roztoky vznikající v technologii
- snaha o zprůmyslnění jihočeského regionu s převládajícím charakterem zemědělského hospodaření.

Výstavba úpravny MAPE byla zahájena v r. 1959, vlastní provoz a zpracování uranové rudy zde začalo 1. 10. 1962 a bylo ukončeno 1. 11. 1991. Původní technologie pocházela z úpravny Nejdek. Celkem úpravna za dobu své činnosti zpracovala téměř 17 mil. tun uranových rud a vyrobila 28 525 tun uranu. Tomuto množství odpovídá produkce rmutů vzniklých při jeho zpracování, které představuje 16,7 mil. tun kalů uložených v přilehlých kalových polích. Rozloha kalových polí zabírá cca 270 ha. Odkaliště jsou vodními díly podle vodního zákona č. 254/2001 Sb. a současně dle kategorizace pracovišť, kde se vykonávají radiační činnosti pracovištěm III. kategorie (vyhláška SÚJB č. 307/2002 Sb.).

VYBRANÉ CHARAKTERISTIKY RADIOAKTIVNÍ ZÁTĚŽE PO ZPRACOVÁNÍ URANOVÝCH RUD

Ročně se při chemické úpravě uranových rud spotřebovalo 50 tis. t kys. sírové, 5 tis. t sody, 2 tis. t čpavku, 25 tis. t vápna, 10 tis. t manganové rudy a některé další suroviny (kys. dusičná, modrá skalice a iontoměničové pryskyřice). Uranové rudy se loužily buď kyselinou sírovou nebo sodou, 3 x více uranových rud se zpracovalo kyselou technologií. Produkt diuranát amonný s obsahem uranu cca 65 %, podle barvy též nazývaný žlutý koláč (yellow cake) se vyvážel do bývalého Sovětského svazu k dalšímu zpracování. (Diamo, 2014)

V nevyužitelných produktech (rmutech) po zpracování uranových rud zůstal nevyloužený uran (92 % uranu se převedlo do roztoku, 8 % se uložilo s nevyužitelnými rmuty do odkališť, což představuje 2.319 t za celé období zpracování). Radium, které v rudě doprovází uran, z více jak 90 % přešlo rovněž do uvedených rmutů. Rmuty se hydrodopravou plavily do odkališť, která se postupně budovala z větší části na území vyuhlených lignitových povrchových dolů. (Diamo, 2014) Nejhlubší partie lignitových dolů byly 20 až 30 m od původního povrchu.

Existence odkališť a zpracovatelského komplexu MAPE je důsledek hornické činnosti - úpravy uranových rud. Eliminování radioaktivní zátěže po chemické úpravě uranových rud v předmětné lokalitě představuje řešení dvou základních problematik:

- Sanaci vlastního areálu chemické úpravny, pozemky, stavby, včetně technologických celků a vlečky.
- Sanaci odkališť, jejich technologických vybavení, souvisejících pozemků včetně řešení odvedení vod z předmětného území a nakládání s vodami z drenážních systémů.

Vlastní areál chemické úpravny se rozkládal na cca 34 ha, z čehož lze jako zátěž pro životní prostředí považovat pozemky s objekty na ploše cca 16 ha, kde docházelo k vlastnímu zpracování uranových rud. To potvrdilo i radiometrické proměření všech objektů a pozemků. Ve vlastním areálu úpravny se nacházely i další objekty, které touto činností nebyly vůbec zasaženy a proto byly v roce 2003 zprivatizovány a předány k podnikatelskému využití - na ploše cca 6 ha. (Plojhar a kol., 2014)

Za nejvýznamnější radioaktivní zátěž v lokalitě co do plochy a objemů uložených balastních produktů kontaminovaných zbytkovým obsahem radionuklidů je považován komplex odkaliť. Vyloužená uranová ruda ve formě kalů (rmutu) se zbytkovou aktivitou byla ukládána na jednotlivých odkalištích označených jako K I, K II, K III a K IV.

Jako první bylo vybudováno samostatné odkaliště K I (1961 - 1962) - ještě mimo vydobyté prostory po těžbě lignitu. Akumulované kaly byly celým svým objemem uloženy nad úrovní původního terénu. Odkaliště bylo provozováno do roku 1984. Součástí tohoto odkaliště byla stavba obvodového drénu a konstrukce vnitřního odvodnění pro možnost kontroly úrovně hladiny průsakové vody. Tento drenážní systém byl v letech 1993 -1994 nahrazen obvodovým příložným štěrkovým drénem v patě hrázového tělesa s obvodovou filtrační drenáží, umístěnou v patě hrázového tělesa. Průsakové vody jsou jímány a čerpány do komplexu ostatních dosud nezrekultivovaných odkališť a retenčních nádrží, kde je s nimi nakládáno spolu s ostatními nadbilančními vodami. (Plojhar a kol., 2014)

Odkaliště K II bylo umístěno v lokalitě bývalé těžební jámy západní části dolu Svatopluk po dobývání lignitu a mocnost uložených kalů je cca 23 m. Sloužilo pro ukládání kalů od roku 1967 do roku 1981.

Odkaliště K III bylo vybudováno stejně jako odkaliště K II na místě samostatné jámy východního pole dolu Svatopluk po bývalé těžbě lignitu, situované cca 1 km severovýchodně od odkaliště K II. Provoz zde probíhal od roku 1980 do roku 1985. Hrázové těleso je opatřeno patním drénem a průsakové vody jsou čerpány centrálním čerpacím systémem do komplexu odkališť K IV.

Komplex odkališť K IV byl realizován v letech 1982 - 1991 začleněním do původního odkaliště K II a rozšířením západním směrem. Celý systém je tvořen obvodovými a dělícími hrázemi, které člení celý komplex na osm samostatných nádrží, z nichž bylo v konečné fázi využito do roku 1991 pouze pět. Hrázové těleso je opatřeno patním drénem a odvodňovacím příkopem. Drenážní vody jsou jímány a čerpány centrálním čerpacím systémem do jednotlivých retenčních prostorů podle konkrétní situace a postupu čištění a nakládání s nadbilančními směsnými vodami.

Tabulka 1 Přehled o odkalištích v období provozování přepracování U rudy

odkaliště	zahájení provozu	ukončení provozu	plocha	množství zpracované U rudy	hmotnost uloženého kalu	objem uloženého kalu (rmutu)
	rok	*rok*	*ha*	*kt*	*kt*	*tis. m^3*
KI	1962	1984	26,1	4 610	8 606	5 551
KIV/D	1985	1991	31,6	438	963	661
KIII	1980	1985	32,8	2 999	6 538	4 354
KIV/C2	1985	1988	27,9	1 073	2 492	1 708
KIV/E	1967	1981	37,7	6 484	15 071	10 342
KIV/R	1984	1991	33,8	927	1 546	950
KIV/C1Z	1988	1989	28,6	252	587	403
∑			**218,5**	**16 783**	**35 803**	**23 969**

Zdroj: Diamo, 2014

Lokalita odkališť je paradoxně místem výskytu mnoha zvláště chráněných a vzácných druhů ptáků: Jedná se např. o tenkozubce opačného (kriticky ohrožený druh), pisilu čáponohou (vzácný druh), vodouše rudonohého (kriticky ohrožený druh), slavíka modráčka (silně ohrožený druh) a další. Prostor nevyužitých odkališť, dnes značený ANDV a ANKV nebude rekultivován, ale zůstane zachován jako vodní nádrž, stejně tak, jako prostor bývalého zemníku C 3, kde byl v r. 2012 realizován ostrůvek pro hnízdění ptáků dle podmínek ochranářů.

CÍLE SANACE RADIOAKTIVNÍ ZÁTĚŽE

Zahlazování následků hornické činnosti, resp. sanace po zpracování uranových rud bývalé úpravny MAPE Mydlovary byla zahájena již v průběhu výrobní činnosti MAPE, a to v roce 1988 na odkališti K III. Za milník cíleného provádění sanací lze považovat ukončení činnosti MAPE v roce 1991, dále zahájení vypouštění vyčištěných odkalištích vod do Vltavy v lednu roku 1994 a za milník zahájení intenzivnějšího provádění sanací r. 2001. V roce 1998 byla zpracována analýza rizik, jejímž cílem bylo kvantitativně vyhodnotit míru závažnosti zmíněné ekologické zátěže komplexu odkališť a charakterizovat současná i potenciální rizika, analýza nehodnotila rizika vlastního areálu chemické úpravny MAPE.

Sanační práce a související činnosti byly v průběhu realizace podrobeny posuzování vlivu na životní prostředí dle zákona č. 100/2001 Sb. v r. 2001 a následně v r. 2007. Veřejné projednání dokumentace potvrdilo závěr, že dosavadní způsob sanace odkališť i nakládání s vodami je vyhovující a že je možné zkrátit dobu sanace do roku 2024.

Cílový stav sanací odkališť - představuje pro všechna odkaliště, vytvarování povrchu výplňovým materiálem a na takto provedených stabilizovaných plochách následně realizovat vrstvu z minerálního těsnění chráněnou metrovou krycí vrstvou, která má funkci ochranou a vrchní část tvořenou z biologicky aktivních zemin pro vegetační pokryv, převážně směsné travní kultury.

Sanované plochy budou začleněny do krajiny bez výrazného narušení existujících biotopů a umožní jejich druhotné využití v souladu s podmínkami radiační ochrany a dlouhodobé stability sanačních vrstev. Sanacemi dojde k uzavření kontaminantů v tělese kalojemu a následné eliminaci dotací těles odkališť srážkami a tím postupnému snižování objemů průsaků do drenážních a podzemních vod.

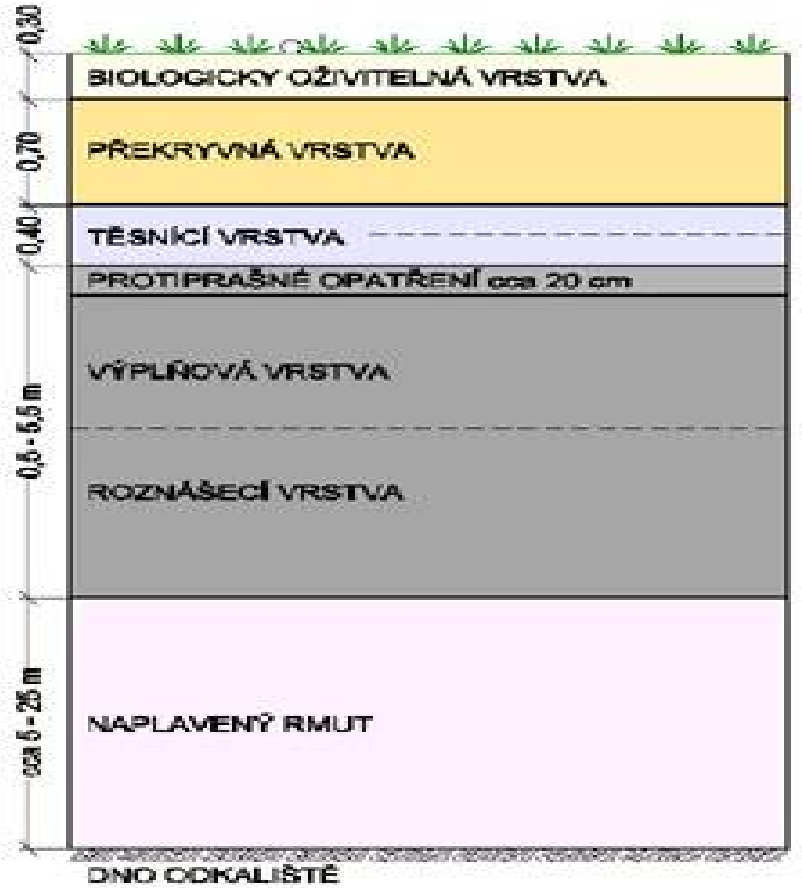

Obrázek 1 Názorný řez sanačními vrstvami

Zdroj: Plojhar a kol., 2014

Smyslem sanací je - výrazně omezit dávkový příkon gama záření na povrchu sanovaných pozemků, emise radionuklidů a radonu ze sanovaných objektů a tím snížení ozáření tzv. kritické skupiny obyvatelstva ze současné hodnoty 150 - 200 µSv/rok na max. 50 - 100 µSv/rok v jednotlivých nejbližších obytných útvarech (obcích). Poté bude zrušeno sledované pásmo dle atomového zákona a následně i požádáno o zrušení pásem hygienické ochrany a zrušení statutu odkališť jako vodních děl. Uvedený princip sanace se postupně a ve vazbě na prostředky přidělované s. p. DIAMO uplatňuje dle místních podmínek na všech předmětných kalojemech. V roce 2011 byla takto ukončena úplná sanace kalojemu K I, která byla zahájená tzv. I. etapou - přetvarováním již v r. 1989.

Nejvýznamnější etapou sanací jak co do rozsahu, tak intenzity a času na realizaci byla akce realizovaná za podmínek finanční spoluúčasti fondů EU v letech 2009 - 2010 dle projektu s názvem „Sanace a rekultivace staré ekologické zátěže státního podniku DIAMO na lokalitě Mydlovary - chemická úpravna a odkaliště K IV/D“. V rámci této akce byla provedena likvidace kontaminovaných staveb chemické úpravny MAPE včetně sanace souvisejícího území a dokončena úplná sanace odkaliště K IV/D, tj. provedeno dotvarování reliéfu včetně zbudování odtokových prvků, realizovány - těsnicí vrstva, krycí ochranná vrstva, biologicky aktivní vrstva a následná biologická rekultivace zatravněním. Souběžně byly odstraněny i pomocné nekontaminované objekty v areálu úpravny.

Hlavní indikátory projektu (Plojhar a kol., 2014):

- kubatura odtěženého kontaminovaného materiálu 25 936 m^3
- kubatura demolované a dekontaminované stavby 24 265 m^3
- plocha odstraněných starých ekologických zátěží 469 900 m^2

Tabulka 2 Přehled o stavu sanací kalojemů a chemické úpravny MAPE

Odkaliště	Etapa realizace	Sanovaná plocha (ha)	Rok zahájení	Rok ukončení	Uložené množství rekultivačního materiálu (v tunách)	v tis. Kč (bez DPH) do 31. 12. 2013	Stav rozpracovanosti dokončenosti
K I	-	26,1	1989	2011	850 277	288 570	sanace ukončena
K IV/D	dotvarování	31,6	1991	2004	1 079461	54 145	provedeno v r. 2004
	definitivní dokončení	31,6	2009	2010	675 015	498 929	sanace ukončena
CHÚ MAPE	likvidace a sanace	16,0	2009	2010	-	215 521	likvidace a sanace ukončena
K III	dotvarování	32,8	1989	2016	2 083 465	223 702	zbývá 1,2 ha (zbytková „laguna“)
	definitivní dokončení	32,8	2007	2021	156 102	50 273	provedeno 10,8 ha
K IV/C2	dotvarování	27,9	2006	2016	1 306 206	30 553	zbývá cca 300 tis. m^3 k dotvarování

Odkaliště	Etapa realizace	Sanovaná plocha (ha)	Rok zahájení	Rok ukončení	Uložené množství rekultivačního materiálu (v tunách)	v tis. Kč (bez DPH) do 31. 12. 2013	Stav rozpracovanosti dokončenosti
K IV/E	dotvarování	37,7	1991	2021	2 762 786	53 340	zbývá doplnit 1,2 mil m^3 výplně
	definitivní dokončení	37,7	2014	2021			v roce 2014, předpoklad 2 ha
K IV/R	dotvarování	33,8	2011	2019	161 187	1 600	vyplněno cca 5 ha
K IV/C1Z	-	28,6	2001	2024	176 524	0	slouží jako akumulační nádrž pro nakládání s nadbilančními vodami
Celkem		218,5			9 251 023	1 417 633	

Zdroj: Plojhar a kol., 2014

ZÁVĚR

Bývalá úpravna uranových rud MAPE Mydlovary již není ekonomicky aktivní V současnosti je naopak potřeba mnoho finančních prostředků na provádění sanačních a rekultivačních prací. Návrh řešení spočívá v uzavření terénu nad odkališti a k zamezení úniku radionuklidů do okolí. Sanační a rekultivační práce mají vést k částečnému očištění krajiny od negativního vlivu odkališť, která obsahují velké množství radioaktivního rmutu.

Vliv bývalé chemické úpravny uranových rud MAPE Mydlovary z dob Československa je stále aktuální hrozbou pro obyvatele v této oblasti. Postupně pokračující sanace kalojemů je nezbytným krokem k ochraně zdraví obyvatelstva a nezhoršování kvality životního prostředí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PLOJHAR Václav Ing., HEŠNAUR Ladislav Ing., Vacek Josef. Zahlazování uranové činnosti v lokalitě Mydlovary. Pracovní dokumentace. Nepublikováno. 2014. ISBN: neuveden.

DIAMO, státní podnik, odštěpný závod Správa uranových ložisek Příbram. LIKVIDACE „U“ ČINNOSTI NA CHÚ MYDLOVARY. Informační materiál. Nepublikováno. 2014.

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon ze dne 28. 6. 2001 č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, Praha, částka 98/2001.

ČESKÁ REPUBLIKA. Vyhláška Státního úřadu pro jadernou bezpečnost ze dne 13. června 2002 č. 307/2002 Sb., o radiační ochraně, ve znění pozdějších předpisů, Praha, částka 113/2002.

ADRESA

plk. Mgr. Štěpán KAVAN, Ph.D.
Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje
Pražská 52b, 370 04 České Budějovice
Česká republika
stepan.kavan@email.cz

K BEZPEČNOSTI SCHENGENSKÉHO PRIESTORU V KONTEXTE MIGRAČNEJ KRÍZY 21. STOROČIA

Juraj KEŠEĽ

Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika

Abstrakt: *Súčasné militantné konflikty vo svete a novodobá migrácia utečencov do Európy nabáda potrebu hlbokej analýzy existencie a smerovania bezpečnosti na globálnej, či regionálnej alebo aj na národnej úrovni. Schengenský priestor na prelome polovice druhej dekády 21. storočia sa najmä z dôvodu extrémnych prisťahovaleckých vĺn z krízových , najmä vojnovými konfliktami a expandovaním terorizmu zmietaných krajín Blízkeho východu a niektorých krajín Afriky, zmieta za dobu svojej existencie v najväčšej existenčnej kríze. Článok podáva historický prehľad o schengenskom priestore a popisuje možnosti jeho narušenia súčasnými vojnovými a inými militantnými konfliktami v jeho blízkom i ďalekom okolí.*

Kľúčové slová: *kríza, migrácia, schengenský priestor, bezpečnosť.*

Abstract: *The current militant conflicts in the world and up-to-date migration of emigres to Europe encourages the need of a deep analysis of the existence and direction of security at the global, or regional, or also national level. The Schengen area at the turn of a half of the second decade of the 21st century, mainly due to extreme waves of immigration from crisis, particularly expanding military conflicts and terrorist-torn countries in the Middle East and certain African countries, it is convulsed in the greatest existential crisis during its existence. The paper gives a historical overview of the Schengen area and describes the possibility of its disruption by the current war and other militant conflicts in its the near and distant surroundings.*

Key words: *crisis, migration, Schengen area, security.*

ÚVOD

Vrcholoví predstavitelia spoločnosti sa zhodujú v tom, že globalizácia spoločnosti je nevyhnutná a v dnešnej dobe priam žiaduca. Nikto sa však neopýtal na názor bežných ľudí, ktorých nezaujíma politika, kreovanie globálneho bezpečnostného prostredia, klimatické zmeny, súboj svetových veľmocí... Tí, ktorí žijú svoj život skromne, ktorým k šťastnému a naplnenému životu stačí zdravie, rodina, dobrá práca, úsmev a ochota štátneho úradníka a správne nastavená morálka, nepociťujú potrebu meniť svoj život. Pre morálne vyspelého občana by malo byť samozrejmosťou štátom poskytnuté sociálne, fyzické a ekonomické bezpečie. Samozrejmosťou a povinnosťou štátu je, apriori v hodnotách najvyššej morálky a hodnôt, starať sa o svojich občanov, morálne vyspelých prispievateľov do štátneho rozpočtu. Bezpečnosť štátu alebo spoločenstva ako stav, kedy jeho obyvatelia, majetok a hodnoty nie sú ohrozené natoľko, aby to vyvolávalo ich akékoľvek obavy, je jedným z najdôležitejších aspektov samotnej existencie spoločenstva.

Vznik schengenského priestoru poukazuje na to, ako ľudstvo napreduje vo vývoji. Počiatočná snaha o vytvorenie bezhraničného priestoru zo začiatku spájala päť krajín, pričom dnes ich počet predstavuje dvadsaťpäť (z toho 22 členských krajín Európskej únie). Podľa Schengenskej dohody[1] v Európe vznikol priestor, ktorý po odstránení kontrol na vnútorných hraniciach umožňuje voľný

[1] Schengenská dohoda má svoje meno po luxemburgskom meste Schengen, kde 14. júna 1985 Francúzko, Nemecko a štáty Beneluxu podpísali dohodu, v ktorej sa dohodli postupne zrušiť kontroly osôb na ich spoločných hraniciach (Schengen I) a zároveň posilniť vonkajšiu hranicu. Dopĺňajúca dohoda, podrobný postup a pravidlá krokov boli prijaté ako Vykonávací dohovor k Schengenskej dohode (Schengenský dohovor, tiež Schengen II) 19.júna 1990 (europskaunia: Schengenská dohoda, dataprotection: Schengenský dohovor…, 2010)

pohyb osôb, tovaru a služieb. Pre členské štáty to znamená uplatňovať legislatívu schengenského priestoru, t.j. uplatňovať tzv. Schengenské acquis[2] .

Aktuálne udalosti v Európe a v blízko súvisiacich regiónoch, spojené s vojenskými konfliktami a následným intenzívnym pohybom obyvateľstva, nás nútia vážne sa zaoberať otázkou bezpečnosti obyvateľov schengenského priestoru. Nedávne teroristické útoky vo Francúzsku dokonca rozdeľujú spoločnosť natoľko, že idea bezhraničného pohybu tovaru a osôb je komplexne naštrbená.

KRÍZA

Súčasná situácia v spoločnosti je do značnej miery poznačená úpadkom morálky. Polarizovaná spoločnosť, ktorá preferuje konzumný spôsob života spojený so stratou hodnôt ako je rodina, čestnosť, dôvera a pod. vyselektovala dve kategórie obyvateľstva so svojimi dôsledkami. Chudobná vrstva, ktorá obýva prevažne rozvojové oblasti sveta, sa sama nedokáže vykúpiť z chudoby. Na druhej strane tiež chudobná vrstva, stále viac sa generujúca vo vyspelých krajinách zo strednej vrstvy, dokáže skromne prežiť svoj život od výplaty k výplate, ale nedokáže si nič našetriť. Stredná vrstva, ktorá sa aj v západnej vyspelej Európe pomaly prepadá do chudobnej vrstvy, má našetrené nejaké peniaze a svoj život ešte dokáže kryť poskytovanými úvermi. Osobitnosťou na Slovensku je fakt, že kým zadlženosť obyvateľstva v iných členských štátoch Európskej únie (EÚ) je v priemere 68 % hrubého domáceho produktu (HDP), u nás postihol tento fenomén obyvateľstvo len do výšky 31 % HDP. To pre trhovú ponuku znamená otvorené dvere s možnosťou expandovania bankových a nebankových sektorov, pretože ľudia si ešte stále môžu brať úvery.

Aktuálny stav ekonomickej krízy, ktorej následky sa nám podarilo čiastočne utlmiť, prezentujú média ako ozdravenie, naštartovanie a opätovný rast ekonomiky. Kvantitatívnym uvoľňovaním prostriedkov sa však neriešili skutočné príčiny krízy. Sú nimi odtrhnutie finančného sveta od reálnej ekonomiky, virtualizácia hospodárskeho rastu a zisku, morálny hazard, hodnotová deštrukcia a pod. Hlavne kôli týmto problémom môžu nadmerná spotreba a konzum naďalej pokračovať len zadlžovaním obyvateľstva. Štát, obyvateľstvo, banky a iné inštitúcie žijú posledných 20 rokov na dlh. Preto kvantifikovanie a nalievanie peňazí do bánk, ktoré tieto peniaze neinvestujú na reálnu podporu ekonomiky, ale kryjú nimi vlastné problémy, vedú len k odďaľovaniu reálneho riešenia krízy. Výsledkom takýchto transakcií je zahmlievanie reálnej situácie, ktorú takto prezentujú cenzurované médiá a následná strata dôvery občana voči štátu vo všetkých rovinách (Staněk, 2014a, s. 1).

Ekonomickú krízu z roku 1929, ktorej dôsledky sa nepodarilo tak rýchlo utlmiť, videl Tomáš Baťa takto: "To, čomu sme zvykli hovoriť hospodárska kríza je len iné meno pre mravnú biedu. **Mravná bieda je príčina**, hospodársky úpadok je následok. V našej krajine je veľa ľudí, ktorí sa domnievajú, že hospodársky úpadok je možné sanovať peniazmi. Hrozím sa následkov tohoto omylu. V situácii, v ktorej sa nachádzame, nepotrebujeme žiadne geniálne obraty a kombinácie. Potrebujeme mravné stanovisko k ľuďom, k práci a k verejnému majetku. Nepodporovať bankrotárov, nerobiť dlhy, nevyhadzovať hodnoty za nič, nezdierať pracujúcich ale robiť to, čo nás pozdvihlo z povojnovej krízy - pracovať a šetriť a urobiť prácu a šetrenie výnosnejším a čestnejším ako leňošenie a mrhanie. Je treba prekonať krízu dôvery. Technickými, finančnými a úverovými zásahmi ju však prekonať nie je možné. Dôvera je vec osobná a dôveru je možné obnoviť len mravným hľadiskom a osobným príkladom." (szcpv: Výrok T. Baťu v roku 1932).

V súvislosti s vytrácaním sa strednej vrstvy z dôvodu jej prepadu k chudobnej vrstve vystupuje do popredia fakt, že 7 % ľudí vlastní 90 % svetového majetku. Narastanie takýchto extrémnych nerovností môže mať za následok eskalovanie napätia v príliš chudobnej vrstve, ktorá nebude mať

[2] Schengenské acquis - súbor právnych predpisov tvoriacich základ schengenskej spolupráce. Okrem Schengenskej dohody, Schengenského vykonávacieho dohovoru a protokolov a aktov o pristúpení nových štátov ide aj o rozhodnutia a vyhlásenia Výkonného výboru (ktorý zanikol na základe Schengenského protokolu) a všetky následné legislatívne akty EÚ/ES, pri ktorých je v preambule uvedené, že rozpracúvajú Schengenské acquis (Balga, 2009).

čo stratiť a vzniknutú situáciu vyhrotí do sociálnych nepokojov so všetkými jej dôsledkami.[3] Vývoj svetovej ekonomiky a prenikanie ázijských krajín na naše trhy pravdepodobne dotlačia EÚ k zníženiu výdavkov za cenu práce v možnosti dvoch rovín: zamestnancom sa znížia odvody alebo mzdy. Zníženie miezd je z hľadiska sociálnej situácie pravdepodobne nereálne. Na druhej strane zníženie odvodov na zdravotné, sociálne a dôchodkové poistenie občania reálne pocítia až o niekoľko rokov a štát potom vzniknutý finančný deficit vyplní novou pôžičkou.

Takýto kolobeh nie je donekonečna možné utiahnuť a výsledkom môže byť v lepšom prípade ekonomický a hospodársky kolaps štátu. V horšom prípade môže byť riešením takejto situácie, už v minulosti empiricky overený spôsob riešenia, vojnový konflikt. Obyvateľstvo sa preriedilo a zdevastovanú krajinu bolo potrebné nanovo vystavať. Prakticky túto alternatívu aplikujú mocenské krajiny, ktoré po umelom vyvolaní konfliktu v krajine dosadia svoju vládu a prostredníctvom národných korporácií parazitujú a profitujú z nerastných surovín a obnovy infraštruktúry. Tieto lokálne konflikty však dokážu „zasýtiť" len jednotlivcov, najviac jednu alebo dve krajiny. Pri nastolenom celosvetovom trende, keď planétu obýva viac ako 7 miliárd obyvateľov[4], obyvateľstvo skúšajú čoraz intenzívnejšie sa prejavujúcejšie klimatické zmeny, energetická bezpečnosť, dostupnosť pitnej vody, obyvateľstvo hlúpne vplyvom masívnej digitalizácie a cenzurovanej mediálnej kampane a pod. je otázka veľkého konvenčného konfliktu priam „vhodným riešením" (Staněk, 2015):

Morálna deštrukcia hodnôt, ako primárny činiteľ vzniku krízy, nesie svoj podiel viny aj na neustále trvajúcich a vznikajúcich vojnových konfliktoch. Snaha o ovládnutie regiónov v prenesení získania moci do rúk profitujúcich jednotlivcov len prispievajú k šíreniu sociálnej destabilizácie spoločnosti. Východisko z ekonomickej a morálnej krízy by mohlo byť podľa Petra Staněka priam totožné s myslením Tomáša Baťu. Malo by sa týkať zmien v týchto oblastiach (Staněk, 2014b, s. 2):

- zreálnenie finančného sveta v závislosti na reálnu ekonomiku,
- vrátiť sa k osobnej zodpovednosti manažérov,
- vrátiť sa k racionálnemu fungovaniu mechanizmu, podľa ktorého by sa na podnikateľov a občanov nehľadelo ako na zlodejov, ktorí chcú okradnúť štát,
- zároveň by sa štát mal snažiť zmeniť pohľad podnikateľov a občanov, aby sa na neho nedívali ako na inštitúciu, ktorá ich chce obrať o ich zarobené peniaze, ale ako na zriadenie, ktoré má fungovať efektívne a má poskytovať kvalitné služby.

Všetky fenomény vymedzujúce ekonomickú, morálnu či hodnotovú krízu smerujú konanie obyvateľstva k vyjadreniu nespokojnosti a riešeniu situácie prostredníctvom štrajkov, demonštrácií a volaniu po zmenách vo vedení štátu. Ak je takáto konštelácia externe podporovaná, navyše nesprávne alebo nedostatočne uspokojená, následky môžu vyústiť do občianskej vojny so všetkými jej parametrami ako je strata identity obyvateľstva, posilnenie moci oligarchie, ...migrácia obyvateľstva za lepším životom.

UKRAJINSKÝ KONFLIKT

Doposiaľ najväčší novodobí konflikt Európy stále zažíva jej východný región na území Ukrajiny. Komplikovaná politická, ekonomická a hospodárska situácia Ukrajiny dlhodobo predurčovali tento región na stret záujmov západu a východu. Pôvod tohto stavu treba hľadať už v časoch rozpadu Sovietskeho zväzu (ZSSR), ktorý vznikom Ruska prišiel o svoje satelity a tým umožnil oslabenie svojej západnej „hranice". Geopolitická situácia odvtedy postavila Ukrajinu do

[3] Nepokoje rómskeho obyvateľstva po štátom zmenených pravidlách na prideľovanie sociálnych dávok na východnom Slovensku vyústili do rabovania obchodov, pouličných stretov medzi búriacimi sa Rómami a políciou a nasadenie vojakov. Toľko policajtov ako v Trebišove na Slovensku nezasahovalo od roku 1989 (SME 2004: Na rómov v Trebišove…) Neochota chudobnej vrstvy ďalej znášať biedu a tolerovať ješitnosť privilegovanej šľachty doviedli Francúzsko k v roku 1789 k revolúcii (LAFRANCE 2013: Veľká francúzska revolúcia 1789 - 1799).

[4] Podľa Francúzskeho inštitútu pre demografické štúdia bude mať svet v roku 2050 9,731 miliárd obyvateľov (aktuality 2013: populácia rastie…)

úlohy nárazníkovej zóny, ktorú sa snažia získať na svoju stranu Rusko i Európa (taktiež NATO a USA).

Po osamostatnení sa členských štátov od ZSSR sa k moci dostávali prevažne skorumpovaní a nastrčení politici. Tí pod rúškom demokracie, využívajúc eufóriu obyvateľstva zo získania novej slobody, tvorili naivné zákony, privatizovali a zadlžovali svoje štáty v prospech mocnej oligarchie. Postupne tento stav prerástol do mravnej krízy, ktorá sa naplno prejavovala najmä v západnej, priemyselne menej vyspelej časti Ukrajiny[5]. Život obyvateľstva v západnej časti krajiny s priemerným zárobkom cca 200 eur rapídne závisel od energetickej podpory Ruska. Štátne dotácie na plyn a iné dôležité komodity, ktoré Ukrajina nakupovala za smiešne ceny, boli podmienené lojálnosťou politickej moci voči východnému susedovi. Neochota občanov západnej časti krajiny ďalej prežívať sociálne krehký život dohnala situáciu do revolúcie na námestí v Kyjeve.

Pravdepodobne západom manipulovaná a ovplyvňovaná verejná mienka (samozrejme i nespokojnosť obyvateľstva s bývalým štátnym vedením) dopomohla k zvrhnutiu vlády a dosadenie proeurópskych demokraticky zvolených politikov do vedenia krajiny, ktorí čelia obrovskému problému. Bývalý prorusky orientovaný prezident Janukovyč priviedol krajinu na pokraj bankrotu s deficitom rozpočtu takmer 30 miliárd USD, ktorý treba enormne znížiť. Ukrajina získala úver z Medzinárodného menového fondu spolu s bilaterálnymi pôžičkami, ktoré jej umožňujú na štyri roky udržať výdavky štátneho rozpočtu, no súčasne veritelia požadujú, aby vláda znižovala deficit. Veľkým systémovým problémom je prístup ľudí k energetickým službám, najmä k dodávkam tepla, teplej vody, kúrenia, pretože ceny boli v tejto oblasti dlhodobo dotované vládou. Nová vláda nateraz siahla na dotácie čo samozrejme vyvolalo nespokojnosť ľudí. To v periférii riešenia problémov nahráva politickej strane Julije Tymošenkovej, ktorá tvrdí, že ceny netreba dvíhať a štát by si mal zasa brať pôžičky a znovu to dotovať. To však pre Ukrajinu nie je riešenie a na patovú situáciu doplácajú samotní občania. Zároveň ako pomoc je Ukrajine ponúkaný vstup do Európskej únie (EÚ) a Severoatlantickej aliancie, čo spustilo obranný mechanizmus Ruska a jeho následnú anexiu Krymu.

Dvadsať rokov od vzniku samostatného Ruska sa jeho postavenie hegemóna výrazne upevnilo. Zatiaľ čo Spojené štáty preferovali masívne zbrojenie v prospech expanzných výprav a účastí na konfliktoch mimo svojho kontinentu, Rusko investovalo síce menej, ale maximálne efektívne do obrany vlastného územia a posilnenia postavenia v blízkom regióne. Aj preto sa nechce a nemieni vzdať východnej časti Ukrajiny aj za cenu nasadenia vlastných vojsk. Tie priamo či nepriamo podporujú ukrajinských separatistov v boji proti vládnym ozbrojených zložkám.

Občianska vojna, tak sa dá nazvať konflikt prebiehajúci na území Ukrajiny. Ten doteraz absolvoval všetky teoretické stupne vývoja konfliktu s výnimkou urovnania sporu v postkonfliktnej fáze a budovania mieru[6]. Samotná fáza takzvanej de-eskalácie a vyjednávania sa opakovane realizovala niekoľko krát (Kešeľ, 2015). Výsledkom boli Minské dohody, ktoré mali zabezpečiť urovnanie sporu a zastavenie bojov. Tie boli od svojho schválenia neustále porušované z oboch strán. Aktuálna situácia v spornom území od septembra tohto roku nasvedčuje, že fáza de-eskalácie sa pravdepodobne chýli ku koncu. Od tohto obdobia sa intenzita bojov rapídne znížila a dynamika konfliktu postupne klesá. Taktiež OBSE potvrdzuje, že obidve strany začali vytvárať koridor o šírke 30 kilometrov, z ktorého sťahujú ťažké zbrane a mínomety malých kalibrov. Čiže v porovnaní

[5] Vo východnej časti Ukrajiny Rusko desiatky rokov investovalo najmä do ťažkého priemyslu. Aj preto sa tohto regiónu nemieni vzdať v prospech budúcich vlastníkov z EÚ. Na druhej strane je schopnosť a ochota EÚ dlhodobo dotovať západnú poľnohospodársku časť Ukrajiny. Pri dlhom váhaní však do hry o černozem môže vstúpiť nový investor, napríklad Čína, ktorá pre uživenie svojej populácie potrebuje čoraz viac základných obilnín za prijateľnú cenu (Staněk, 2014c).

[6] Samotný konflikt postupne prebieha v niekoľkých fázach, cez ktoré sa postupne prepracúva do svojho finálneho záveru: 1. Latentný konflikt, 2. Vznik konfliktu, 3. Eskalácia konfliktu, 4. Ubližovanie, 5. De-eskalácia - vyjednávanie, 6. Urovnanie sporu, 7. Postkonfliktný stav, budovanie mieru.

s tým, čo sa tam dialo ešte vlani, či v tomto roku v lete, môžeme hovoriť o reálnom prímerí (parlamentnelisty:2015, Rusi anexiou Krymu...).

Ukrajinský konflikt so všetkými svojimi aspektmi donútil milión obyvateľov opustiť svoje domovy. Tí síce opúšťajú bojom zasiahnuté územia, ale našťastie sa nehrnú na západ do schengenského priestoru. Časť migrantov z východnej Ukrajiny (približne jeden milión) je v Rusku, ostatní sa presídlili do bezpečnejších regiónov vo svojej vlasti. Pokiaľ ide o prípadnú migračnú vlnu z Ukrajiny smerom na Západ, tá môže prepuknúť v zime. Ukrajinská ekonomika je na tom podľa všetkého veľmi zle. Má taktiež milión vnútroštátnych migrantov, z čoho je vyše 300-tisíc práceschopných. Prácu s ohľadom na stupeň nezamestnanosti na Ukrajine nezískajú. Ich pohyb za prácou a lepším životom tak môže smerovať do Európskej únie (parlamentnelisty:2015, Rusi už pochopili...). Ukrajinci ako národ nie sú nároční a môžeme predpokladať, že ak sa dostanú cez schengenskú Slovensko - Ukrajinskú hranicu, ostanú na Slovensku a budú vyhľadávať prácu v regiónoch východného a stredného Slovenska. V takejto situácii by Slovensko stratilo postavenie tranzitnej krajiny. Na druhej strane sú *slovanskí migranti* kultúrne bližší než moslimskí a štát by ich prijatím mohol šikovne politicky argumentovať pri odopretí kvót pre sýrskych a iných islamských utečencoch.

Porovnanie nelegálnej migrácie v kontexte neoprávneného prekročenie štátnej hranice (NPŠH) a neoprávneného pobytu na území SR (NP) za I. polrok 2015 poskytuje tab. 1 (minv: 2015a, Štatistický prehľad...)

Tabuľka 1 Nelegálna migrácia na území SR podľa štátnej príslušnosti za obdobie I. polroka 2015

Štátna príslušnosť	Nelegálna migrácia spolu	NPŠH			NP		
		pozemná hranica		letiská	vo vnútrozemí	na HP pri výstupe zo SR	pri vrátení z iného člen. štátu
		mimo HP	cez HP				
Ukrajina	344	2	29	1	87	220	5
Sýria	154	5	-	-	120	-	29
Oblasti inde nešpecifik. (Kosovo)	111	-	-	-	98	-	13
Afganistan	57	25	-	-	30	-	2
Irak	43	10	-	-	21	-	12
Srbsko	22	-	-	-	22	-	-
Rusko	21	2	-	-	16	2	1
Izrael	16	-	-	-	16	-	-
Gruzínsko	13	10	1	-	2	-	-
Macedónsko	12	-	-	-	12	-	-

Porovnanie nelegálnej migrácie v kontexte neoprávneného prekročenie štátnej hranice (NPŠH) a neoprávneného pobytu na území SR (NP) za I. polrok 2014 poskytuje tab. 2 (minv: 2015b, Štatistický prehľad...)

Tabuľka 2 Nelegálna migrácia na území SR podľa štátnej príslušnosti za obdobie I. polroka 2014

Štátna príslušnosť	Nelegálna migrácia spolu	NPŠH			NP		
		pozemná hranica		letiská	vo vnútrozemí	na HP pri výstupe zo SR	pri vrátení z iného člen. štátu
		mimo HP	cez HP				
Ukrajina	202	6	18	-	58	117	3
Afganistan	53	29	-	-	24	-	-
Sýria	29	-	-	-	27	-	2
Srbsko	18	-	-	-	17	-	1
Vietnam	16	2	-	-	14	-	-
Líbya	15	-	-	-	15	-	-
Rusko	15	1	-	-	10	3	1
Čína	13	-	-	-	13	-	-

Štátna príslušnosť	Nelegálna migrácia spolu	NPŠH			NP		
		pozemná hranica		letiská	vo vnútrozemí	na HP pri výstupe zo SR	pri vrátení z iného člen. štátu
		mimo HP	cez HP				
Spojené štáty, USA	11	-	-	-	11	-	-
Somálsko	10	10	-	-	-	-	-

Zo štatistických prehľadov Úradu hraničnej a cudzineckej polície ďalej vyplýva regionálny záujem nelegálnych migrantov, v ktorom realizovali NPŠH a NP v I. polroku roku 2014 a v I. polroku 2015. Údaje sú uvedené v tab. 3 (minv: 2015c, Štatistický prehľad...)

Tabuľka 3 Prehľad o nelegálnej migrácii na území SR poľa zistenia a realizácie v pôsobnosti jednotlivých Riaditeľstiev hraničnej a cudzineckej polície (RHCP) za obdobie I. polroka 2014 a I. polroka 2015

	obdobie I. polrok 2014			obdobie I. polrok 2015		
	Spolu	NPŠH	NP	Spolu	NPŠH	NP
RHCP Bratislava	103	-	103	343	-	343
RHCP B. Bystrica	42	-	42	62	-	62
RHCP Prešov	40	-	40	54	1	53
RHCP Sobrance	231	83	148	327	102	25

Na základe vykonaného prieskumu na vybranej vzorke príslušníkov Úradu hraničnej a cudzineckej polície bol zisťovaný stav bezpečnosti na hranici medzi SR a Ukrajinou. Dôležitou súčasťou prieskumu bola bezpečnosť hraničných policajtov v rámci ich pracovného nasadenia a možnosti vylepšenia ich bezpečnostnej situácie. Hlavnými skúmanými znakmi prieskumu boli stav technického vybavenia podporujúceho kontrolu na hraničných priechodoch a v neposlednom rade aj stav ohrození. V prieskume bolo položených 26 otázok s možnosťou výberu zadaných a taktiež voľných odpovedí. Z celkového počtu 30 dotazníkov bolo spätne získaných 27. Keďže jeden z najzávažnejších problémov na vonkajšej hranici schengenského priestoru je nelegálna migrácia, do prieskumného dotazníka bola zaradená otázka ohrozenia príslušníkov hraničnej polície priamo vo výkone. Konkrétne druhy ohrozenia zo strany migrantov, pašerákov a prevádzačov poskytuje graf 1 (Sedlák, Kešeľ, 2014, s. 36).

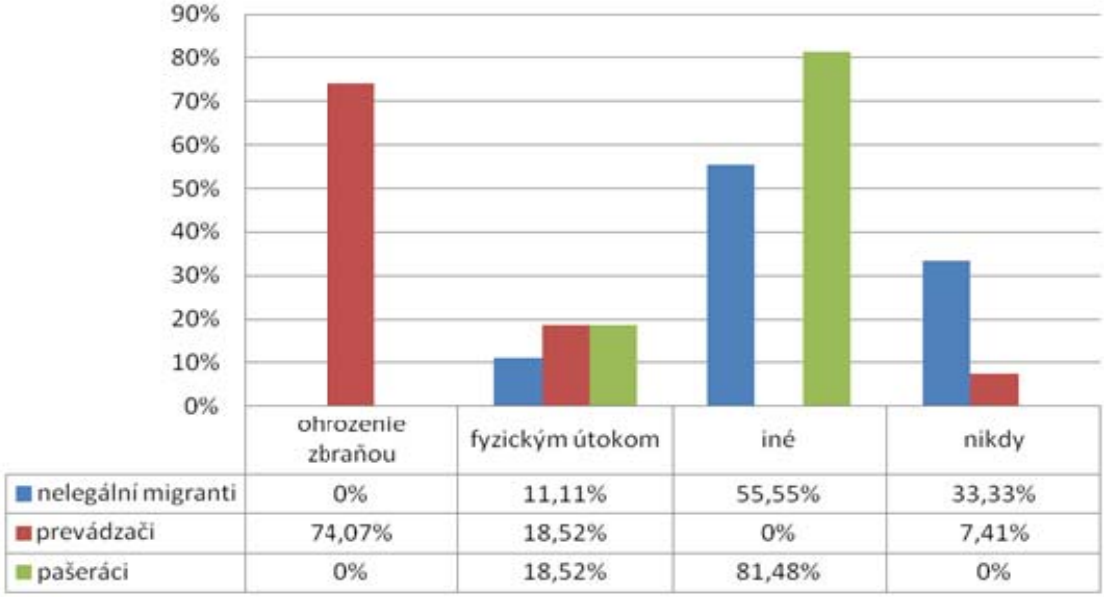

Graf 1 Forma ohrozenia od nelegálnych migrantov, prevádzačov a pašerákov

KONFLIKT V SÝRII

Začiatok pôvodu aktuálnej konfliktnej situácie v Sýrii môžeme hľadať v roku 2011. Vtedy začali protesty väčšinou chudobných obyvateľov proti autoritatívnemu režimu, zlým životným

podmienkam, nezamestnanosti a pod.[7], ktoré v roku 2012 prerástli do občianskej vojny. Ako hlavní aktéri konfliktu vystupujú náboženské odnože podporujúce súčasnú vládu prezidenta Asada, za ktorým zároveň stojí Rusko a Irán. Na druhej strane pôsobia rebeli, podporovaní západnou Európou, USA, Tureckom, ktorí požadujú zvrhnutie prezidenta Asada. Do konfliktu taktiež vstupujú sýrski Kurdi, islamisti islamského štátu (ISIS) a Al Kajda, ktorí si územne nárokujú niektoré regióny za účelom autonómie alebo obnovenia kalifátu. Popri náboženských a mocenských príčinách konfliktu svoju úlohu zohrali aj prejavujúce sa klimatické zmeny, ktoré mali za následok obrovské suchá spojené s minimálnou úrodou a postupným úbytkom zdrojov pitnej vody.

Do regionálnych konfliktov sa postupne vmiešavali veľmoci, ktoré si už v minulosti upevňovali postavenie z ekonomických, geostrategických a energetických príčin. Za zlom v angažovaní sa veľmocí môžeme považovať použitie chemických zbraní v auguste 2013.[8] Americkú (alebo spojenecku) intervenciu toho času odvrátila len dohoda s Ruskom, ktoré navrhlo Sýrii vzdať sa chemických zbraní ako výmenu za masívny vstup cudzích vojsk. Na jeseň v roku 2013 prijala OSN rezolúciu o likvidácii sýrskych chemických zbraní. Kontrolovaná realizácia tejto rezolúcie však môže narušiť rovnováhu síl medzi Sýriou a Izraelom. Ten vlastní jadrové zbrane, čo Sýria kompenzovala svojimi chemickým. Preto je nutné túto rovnováhu nejakým spôsobom buď znovu vytvoriť, alebo rešpektovať v tejto podobe. Na to by mohol poslúžiť nejaký ruský kontingent. Oprávnenou obavou Izraela je, aby takýto ruský kontingent nevychýlil rovnováhu v neprospech Izraela (parlamentnelisty:2015, Rusi už pochopili...).

Faktom je, že USA doteraz nijako neuspeli v boji proti islamskému štátu v Sýrii. Rusko, ktoré absentovalo rozhodovací proces a prítomnosť v Líbyi, sa aj z týchto dôvodov zapojilo do konfliktu priamo na území Sýrie. Takéto radikálne vojenské riešenie, ktoré mimochodom v tichosti schvaľuje Európa, bude pravdepodobne smerovať k stabilizácii regiónu a utlmeniu migračnej vlny minimálne z tohto regiónu. Väčšina západoeurópskych predstaviteľov tak rada akceptuje stabilizovanú Sýriu, hoci aj na čele s vládcom, ktorého podporuje Rusko. Latentný prístup USA a NATO v Sýrii, naopak aktívnejší postoj Ruska k riešeniu situácie, má samozrejme širšie pozadie. Odvrátenie pozornosti od Ukrajinského konfliktu, rozmáhanie sa islamistov v satelitoch bývalého Sovietskeho zväzu a priamo v Rusko, snaha o oslabenie Európy spôsobená sekundárnym následkom konfliktu - migráciou, alebo naklonenie si Európy po teroristických útokoch vo Francúzsku s cieľom otepliť najmä rusko–európske hospodárske vzťahy. Z pohľadu členských štátov EÚ podieľať sa na riešení sekundárnych následkov tohto konfliktu do popredia vystupuje doterajšia neochota alebo neschopnosť nasadenia „Európskej armády“ tzv. jednotiek BG, oneskorený a veľmi mierny výsledok rozhodovacieho procesu politikov EÚ v súvislosti so zabezpečením vonkajšej schengenskej hranice a pod.

Konflikt, aký poznáme z čias 2. svetovej vojny, sa v 21. storočí už medzi veľmocami pravdepodobne nikdy neudeje. Dnes sa systémovo plánuje obsadenie alebo získanie všeobecného mocenského vplyvu v predstihu desiatok rokov. Postupnými krokmi, ktoré si bežný jednotlivec nevyskladá, sa pracuje na oslabovaní konkurenčných veľmocí všetkými spôsobmi. V otázkach medzinárodných vzťahov je samozrejmosťou uplatňovanie koncepcie rovnováhy a jej nasledovné aplikovanie spôsobom: Keď máš ťažkosti, musíš sa snažiť oslabovať svojich konkurentov. To je prírodný zákon politiky a nemá zmysel sa nad jeho platnosťou pohoršovať (parlamentnelisty: 2015, Súčasná americká politika?...).

Konflikt v Sýrii do roku 2015 vyprodukoval takmer 4 milióny utečencov, ktorý odišli z krajiny. Predpokladá sa, že vnútorná migrácia, ktorá zahŕňa presídľovanie utečencov v rámci krajiny,

[7] Arabská jar. Tak odborná verejnosť pomenovala vlny protestov, demonštrácií a nepokojov proti štátnemu zriadeniu, diktatúre, tyranii, nezamestnanosti, chudobe a pod od roku 2010 až po súčasnosť. Tie mali v arabských krajinách docieliť demokratické voľby, z ktorej by vzišla demokraticky zvolená vláda (napr. Tunisko, Egypt, Jordánsko, Líbya, Saudská Arábia, Alžírsko, Sýria a iné).

[8] USA ako zástanca sýrskej koalície vtedy tvrdili, že chemické zbrane použil vládnuci režim a navrhovali vojenskú intervenciu do Sýrie. Následné vyšetrovanie preukázalo použitie chemických zbraní opozičnými vzbúrencami.

dosiahla počet 7,6 milióna obyvateľov. Kríza sa v súčasnosti dotýka približne 5,5 milióna detí. Viac ako 425 tisíc utečencov má menej ako 5 rokov. Podľa aktuálnych údajov Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR), Libanon, ktorý má približne 5 miliónovú populáciu na rozlohe tri krát menšej ako Slovensko, už poskytuje útočisko 748 608 sýrskym utečencom, Jordánsko 531 768 utečencom, Irak 190 857 utečencom, Turecko 492 687 utečencom a Egypt 124 373 utečencom, ktorí utekajú pred zúfalou situáciou v ich domovskej krajine (unhcr: 2015, Syria Regional..., Unicef: 2015, Utečenci..., hrl: 2015, Liga za ľudské práva...). Pohľad na utečenecký tábor vybudovaný pre utečencov zo Sýrie v Jordánsku zaznamenáva obrázok 1 (Kosová, 2015).

Obrázok 1 Utečenecký tábor pre Sýrčanov v Jordánsku

Vyriešenie sýrskeho konfliktu, ktorý doteraz vyprodukoval najviac utečencov na svete je zdá sa v nedohľadne. Nádejou na oslabenie vplyvu islamského štátu a zmiernenie bojov dnes predstavuje letecké bombardovanie Ruska, ku ktorému sa postupne pridáva Nemecko i Francúzsko. Pre dosiahnutie efektívnejšieho vojenského výsledku je ale potrebné v boji proti islamskému štátu podporovať sýrske jednotky aj na zemi, čo je zo strany Ruska, NATO a štátov západnej Európy zatiaľ otázne. V prípade vykonania pozemnej operácie by bolo z dôvodu prevencie eskalácie napätia islamských radikálov v Európe potrebné zapojiť taktiež ostatné islamské štáty. V tejto situácii by zrejme pomohla intenzívnejšia spolupráca USA - Rusko, NATO - Rusko, ktorá doteraz nebola realizovaná z rôznych príčin. Otázkou je, či USA chce bojovať proti ISIS po boku prezidenta Asada, ktorého režim dlhodobo odmieta. Aj napriek medzinárodným väzbám na hospodárske zisky je postoj USA k Sýrii vypočítavý. Prečo zasiahli USA do Iraku bez overených informácií o prítomnosti nepovolených zbraní? Prečo sa inokedy vojensky angažujú bez mandátu, ak nie sú priamo ohrození ich spojenci v rámci NATO? Situácia v Sýrii je dnes ukážkovým príkladom na vojenský zásah spojeneckých síl proti ISIS. Alebo sa USA boja všetkých následkov, ktoré zanechali predošlé intervencie? Pochybujem. Aj takéto správanie sa mocnosti je dôkazom toho, že medzinárodné vzťahy a všetky nástroje geopolitiky sú nesmierne komplikované a prioritne sa orientujú na zachovaní si vlastnej bezpečnosti.

Teroristické útoky vo Francúzsku vnášajú do problematiky Sýrie nové vzťahy. Prebiehajúce vyšetrovanie útokov zatiaľ oficiálne prinieslo len „totožnosť“ útočníkov, ktorí na mieste činu zanechali cestovné pasy. Otázne je, či terorista berie na vykonanie útoku pas, aby bolo verejnosti zrejmé, kto útočil alebo ich nájdenie bolo súčasťou hlbšej a neprehľadnejšej geopoliticko-bezpečnostnej rozohry. Faktom však je, že tento čin vzpružil európske bezpečnostné vzťahy, ktoré by mali viesť k prijatiu prísnejších a razantnejších opatrení v kontexte zabezpečenia schengenského priestoru. Po vojenskej línii táto udalosť dohnala Francúzsko k žiadosti o pomoc doteraz Európou

sankciované Rusko. Ruský prezident Putin samozrejme súhlasil, čím dva Európe najavo, že čiastočným riešením migračnej krízy je bezpečnostná orientácia sa Európy na východ za akceptovania jeho anexie Krymu a hospodárskeho ovládania štátov bývalého ZSSR. V kontexte vojensko-mocenského rozdelenia sveta na NATO a Rusko (vynímajúc Čínu) a realizovaním ruskej pomoci spojeneckým štátom v Sýrii je bipolarita pri riešení spoločných problémov otázna. V budúcnosti takýmto spôsobom riešené spoločné krízy by mohli naštrbiť ideu vzájomného zbrojenia a spoločne sa podieľať na realizácii globálnej bezpečnostnej politiky (hlavnespravy: 2015, karta sa obracia..., parlamentnelisty: 2015, Plán Putinovho euroázijského impéria...). Politicky komplikovaná situácia, ktorej riešenie predstavuje skĺbenie mocenských, náboženských, ekonomických a iných medzinárodných aspektov priamo zatiahla do deja krajiny Európskej únie. Starý kontinent tak rieši doposiaľ najväčšiu migračnú vlnu najmä do krajín so štedrým sociálnym systémom.

MIGRÁCIA VERZUS BEZPEČNOSŤ SCHENGENU

Migrácia obyvateľstva je spojená s neakceptovateľnými životnými podmienkami obyvateľstva v domácej krajine. Obzvlášť narastá pri hraničných situáciách ako sú vojnové konflikty, klimatické zmeny, ale je aj dôsledkom využívania médií a informácií v celosvetovom meradle, kde je možné porovnávať a konfrontovať spôsoby a štýly života s rôznymi kultúrnymi systémami. V krajinách a štátoch západnej Európy, o ktorých je vo svete všeobecne známe, že sa tu rešpektujú ľudské práva a slobody, existujú istoty demokratického systému spojené s istým materiálnym štandardom, sú obrovským magnetom, ktorý priťahuje migrantov z tých krajín, ktoré sú takýchto hodnôt zbavené. Imigranti časom uľahčujú migráciu svojim priateľom a príbuzným tak, že im poskytujú informácie a peňažné prostriedky (Lovisek, 2011, Liďák, 2008, s. 16).

V 19. a 20. storočí spoločnosťou rezonovalo koloniálne ovládanie slabších národov. Najmä vyspelí Európania ako Francúzi, Angličania, Španieli, Portugalci a iní obsadzovali „kultúrne nevyspelé“ krajiny blízkeho výhodu a Afriky. Tie mocensky a hospodársky ovládli, z čoho nesmierne finančne a materiálne profitovali. Spoločensky pohodlní Európania tieto krajiny obrali aj o najschopnejších a najsilnejších pracovníkov, ktorých doslova deportovali do Európy na vykonávanie podradných otrockých prác. Ďalšia vlna pracovnej migrácie sa prevalila po 2. svetovej vojne v rámci západonemeckého náboru pracovných síl z Turecka (Bučka, Kešeľ, 2014, s. 45). Odvtedy prekročilo hranice štátov mnoho migrantov hľadajúcich lepší život pre seba a svoju rodinu. S. Huntington uvádza, že v roku 1990 žilo v Európe 15,5 milióna prisťahovalcov prvej generácie a v najväčších európskych krajinách tvorili prisťahovalci 7 až 8 percent celkovej populácie (Huntington, 2001) V roku 2013 hostila EÚ 35 miliónov migrantov a migranti tak tvorili 7 % celkovej populácie členských krajín EÚ. Viac ako dve tretiny migrantov EÚ žilo v piatich krajinách: Nemecko, Španielsko, Veľká Británia, Taliansko a Francúzsko (europa 2014: Imigration in the EU).

Doposiaľ najmasovejšia migrácia obyvateľstva trpko sužuje krajiny Európy a jej vybudovaný schengenský priestor. Tridsať rokov[9] od vzniku samotného Schengen čelia jeho členské štáty nevídaným paradoxom. Na jednej strane precízne sledovaná vonkajšia ukrajinsko - slovenská schengenská hranica a na strane druhej doslova voľné pole pôsobnosti ilegálnych migrantov

[9] Schengenská dohoda nadviazala na Saarebruckskú dohodu medzi Francúzskom a Nemeckom z 13. júla 1984 riešiacu nadchádzajúci štrajk európskych dopravcov proti neúnosnej situácii na hraniciach oboch krajín. Táto dohoda postupne rušila kontroly na spoločných hraniciach, čím sa uplatnila zásada voľného pohybu tovaru i osôb. Myšlienka bola ďalej rozvíjaná aj za účasti prizvaných štátov Beneluxu. Napokon rokovania Nemecka, Francúzska, Belgicka, Holandska a Luxemburska vyústili do uzatvorenia Dohody medzi vládami štátov Hospodárskej únie Beneluxu, Spolkovej republiky Nemecko a Francúzskej republiky o postupnom odstraňovaní kontrol na ich spoločných hraniciach, podpísaná v Schengene 14. júna 1985, označovaná ako tzv. Schengenská dohoda, ktorej hlavný cieľ a myšlienka smerovala k odstráneniu kontrol na vnútorných hraniciach a tým k umožneniu voľného pohybu osôb, tovaru a služieb (Kešeľ, 2014, s. 381).

v Grécku. Vonkajšie hranice veľkých štátov Schengenu neboli vo svojej podstate na takúto vlnu prisťahovalcov dostatočne pripravené. A čo je podstatnejšie, ani po mesiacoch intenzívneho prílevu utečencov nie sú schopné veľké štáty dostatočne konať aby zabezpečili vonkajšiu schengenskú hranicu a dodržiavali základné Schengenské acquis. Spúšťačom tejto migračnej vlny je samozrejme nespokojnosť migrantov so svojou životnou situáciou vo svojej vlasti. V tomto prípade sa jedná o konflikty alebo postkonfliktné stavy v štátoch, do ktorých priamo alebo nepriamo zasahovali „vyspelé demokratické zriadenia" za účelom nastolenia mieru a spravodlivosti. Za migrantov z postkonfliktných oblastí môžeme považovať obecne Balkáncov, ktorí priamo neutekajú pred ohrozením života, ale vízia slušného zárobku (alebo sociálnych dávok) ich ženie do štátov západnej Európy. Migráciu takéhoto charakteru radíme do migrácie ekonomickej a ich účastníkov nazývame ekonomickými migrantmi. Migranti z konfliktných zón ako je Sýria, Líbya, Afganistan, Somálsko a pod., ktorí utekajú zo strachu o svoj život radíme k utečencom, ktorým by mali byť kladne vyhovené žiadosti o azyl. Do tretej, doposiaľ zákonom nedefinovanej kategórie, včleňujeme klimatických migrantov. Hoci tento dôvod pre migráciu nie je doposiaľ jednoznačne samostatný a jediný, dôsledky klimatických zmien ako sucho (v budúcnosti možno i nárast hladiny oceánov a pod.) v kombinácii s konfliktom alebo zlou ekonomickou situáciou čoraz viac ovplyvňujú konanie samotných migrantov.

V zmysle schengenských pravidiel musia migranti požiadať o azyl v prvej krajine Schengenu, do ktorej vstúpia[10]. Vlny nelegálnych migrantov na pobreží Grécka a Talianska tak spadajú do azylovej kompetencie týchto krajín. Najmä Grécko pri takýchto počtoch migrantov plní svoju úlohu nedostatočne[11], čím často umožňuje migrantom pokračovať na ceste po Európe. To však znamená, že sa títo ľudia v Únii minimálne istý čas pohybujú bez toho, aby o ich pohybe vedela polícia či tajné služby. Ak by totiž Taliani či Gréci migrantom odobrali napríklad odtlačky, museli by automaticky vybaviť aj ich žiadosť o azyl. S migračným tlakom v týchto krajinách súvisí aj politika prerozdelenia utečencov podľa tzv. kvót, ktorú presadzuje najmä Grék a zároveň európsky komisár pre migráciu, vnútorné záležitosti a občianstvo Dimitris Avramopoulos a Talianka a zároveň vysoká predstaviteľka Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku, podpredsedníčka Európskej komisie Frederica Mogherini.

Politika prerozdelenia utečencov doteraz rozdeľovala Európanov na solidárnych občanov a xenofóbov (alebo opatrných realistov). Takéto správanie spoločnosti môže opäť mať aj iný charakter na aký sme v politike už zvyknutí. Pokiaľ ide o Slovensko, vládna strana je zásadne proti utečeneckým kvótam a naopak koalícia takéto riešenie schvaľuje. Je ťažké povedať, či je to naozaj solidárny postoj alebo len predvolebný ťah. Podobné polarizovanie spoločnosti sledujeme aj v Nemecku, ktoré sa po slovách pani Merkelovej o vítaní všetkých utečencov stáva cieľovou stanicou migrantov. Nelogické pozvanie utečencov do štátu, v ktorom žije najväčšia moslimská komunita v EÚ navádza rádového občana Nemecka a EÚ k myšlienke posilnenia si voličskej základne v budúcich voľbách alebo vonkajšieho tlaku na vrcholových predstaviteľov štátu zo strany inej riadiacej mocnosti. Postup Nemeckej kancelárky a oneskorená reakcia či skôr neochota politikov v Bruseli riešiť migrantov razantnými spôsobmi uzatvárajú kruh úpadku morálnych hodnôt a mravnej biedy výmenou za vyššie spoločenské postavenie jednotlivca. Takýto postoj v početnej prevahe jednotlivcov následne podkopáva nohy ekonomicky

[10] Po nelegálnom vstupe migrantov do schengenského priestoru začali pred časom evidovať týchto utečencov až Maďari na vnútornej schengenskej hranici. Dnes však Nemecko poukazuje na vracanie migrantov späť do krajiny, ktorá ich ako prvá v schengenskom priestore registrovala, namiesto toho, aby sa táto politika aplikovala na krajinu, ktorej prvý krát prekročili migranti vonkajšiu schengenskú hranicu (aktuality 2015: Maďarsko: Dublinský systém je mŕtvy…).

[11] Gréci ani po mesiacoch migračného tlaku nedokázali na 100 % zabezpečiť evidenciu utečencov, podľa dostupných informácií nepožiadali o personálnu a materiálnu výpomoc a predstavitelia EÚ takúto pomoc do Grécka nevyslali. To všetko sa môže javiť ako grécky bojkot schengenských pravidiel v súvislosti s riešením ich finančnej krízy, kedy financie z eurovalu priamo nesmerovali na podporu gréckej ekonomiky, ale na záchranu prevažne nemeckých bánk pôsobiacich v Grécku.

najsilnejšiemu štátu Európy Nemecku a samotnej Európe, pretože dnes Európa bez Nemecka nemôže konkurenčne a zdravo fungovať.

Obavy z nesledovaných nelegálnych migrantov, ktorí prekročili vonkajšiu schengenskú hranicu bez potrebnej registrácie očakávane vyústili do intenzívnejších diskusií na poli EÚ, ktoré bohužiaľ neviedli ku konkrétnym riešeniam. Konštruktívne činy na seba prevzali jednotlivé krajiny Schengenu, ktoré neuniesli tak a v obave o vlastnú bezpečnosť začali svoje štátne hranice zabezpečovať mechanicky s personálnou podporou polície a armády. Ako prvým a tvrdo kritizovaným sa stal postup Maďarska, ku ktorému sa postupne pridalo Slovinsko, Rakúsko a rovnaký postup pri všeobecnom nezvládaní situácie zvažuje i Nemecko, Česko a Slovensko. V porovnaní so západom menej vyspelé štáty V4 (Maďarsko, Poľsko, Česko, Slovensko), ktoré sa v minulosti koloniálne nerealizovali, figurujú v tomto kontexte ako tranzitné krajiny. Naopak západné krajiny teraz doplácajú na to, že z kolónií „vyrabovali" domorodé obyvateľstvo, ktorého druhá generácia (podľa zlyhaných multikulturálnych vízií mala byť práve tá plne asimilovaná) nie je plnohodnotne integrovaná a spôsobuje najväčšie nepokoje.

Prehlbujúca sa nedôvera Európanov voči ilegálnym migrantom sa naplno prejavila po teroristických útokoch vo Francúzsku. Teroristi už v Európe útočili aj v minulosti[12], ale až v spojení s ilegálnym prílivom migrantov a hrozbami islamského štátu sa aktívnejšie dávajú do pohybu bezpečnostné zložky všetkých členských krajín EÚ a Ruska, ktoré zažilo teroristický bombový útok na svoje lietadlo v Egypte.

Všetky sekundárne javy, ktoré sa udiali po nelegálnom vstupe utečencov na územie EÚ spustili lavínu bezpečnostných opatrení. Aj keď na niektoré udalosti vopred upozorňovali spravodajské služby, potrebné politické rozhodnutia Európa nerealizovala. Prevencia v tak závažnej oblasti ako je nekontrolovaný pohyb migrantov, medzi ktorými sa môžu ukrývať aj možní teroristi, je nesmierne dôležitá, podstatne lacnejšia a eliminuje nezvratné procesy, ktoré môžu pri jej zanedbaní nastať. EÚ na čele s bruselským aparátom prevenciu napriek apelovaniu niektorých členských štátov zanedbala čo nezvratne prinieslo do Európy státisíce migrantov. Ako nezvratný proces tu dnes máme utečencov, ktorých väčšinu pravdepodobne ani po stabilizácii konfliktných zón nikdy nedostaneme späť do svojej krajiny. Pri procesoch navrátenia sa môžu konať nekonečné súdne spory, ktoré finančne a personálne zaťažia členské štáty. Extrémne sa prejaví aj alokácia finančných zdrojov na zintenzívnenie a posilnenie chodu bezpečnostných zložiek. Vytvorí alebo posilní sa podhubie extrémistických a nacionalistických strán, ktoré po možnom vstupe do regionálnej a parlamentnej politiky štátu získajú ľahší prístup k presadzovaniu svojich záujmov. Riešenie takto závažnej situácie si vyžaduje prijímať závažné rozhodnutia ako uzatvorenie vonkajších hraníc Schengenu alebo medzinárodná spolupráca na úrovni veľmocí s cieľom odstrihnúť teroristov od ich finančných zdrojov (Števkov, 2015).

ZÁVER

Svet dezinformácií udáva taktovku informovateľnosti a kreovaní verejnej mienky médiami aj v 21. storočí. Slovami niekdajšieho človeka z čela československej tajnej služby generála Alojza Lorenca:„Na rozšírenie dezinformácií v solídnejších novinách je potrebné pripraviť materiál. Ten uverejniť v niektorých menej „škrupulóznych" novinách, a potom už článok môžu prevziať aj médiá, ktorým viac záleží na povesti. Vždy môžu napísať - „údajne", alebo „s odvolaním sa na" - že sa stalo to, či ono. Potom sa oblúk dezinformácie uzatvorí jej zverejnením v domácej tlači." (Janík, 2000a, s. 103). Arzenál psychologickej diverzie nás podľa Lorenca neminie ani v budúcnosti.

[12] V októbri 2002 v divadle Dubrovka v Moskve zahynulo po útoku teroristov z Čečenska a následnej akcii ruských špeciálnych zložiek 129 rukojemníkov a 41 teroristov. V marci 2004 otriasli Madridom výbuchy štyroch vlakov, pri ktorých zomrelo 191 osôb. V júli 2005 spáchali teroristi útok na britské metro a autobus, pri ktorom prišlo o život 56 osôb. Január 2011 poznačil ruské letisko Domodedovo teroristickým útokom s bilanciou 37 obetí. Január 2015 znamenal pre zamestnancov satiristického časopisu Charlie Hebdo doživotnú traume, keď videli umierať 12 spolupracovníkov.

Naopak. Využívanie podprahového vnímania pôsobenia na človeka v rozhlasových a televíznych prenosoch, kde je do obrazu či hudby možné vkladať informácie pôsobiace na človeka bez toho, aby si uvedomoval skrytú informáciu a podľa nej sa rozhodoval bude dominovať v kombinácii s možnosťami internetu. Obranou by mali byť správne posúdenie prosperity, opatrnosť v prijímaní nových právd, ak sú v rozpore so starými skúsenosťami. Neopúšťať bezhlavo pevný základ hodnôt ľudí reálneho sveta, ktoré si človek budoval po tisícročia. Len na základe týchto hodnôt je potom schopný reálne hodnotiť to nové a prekonávať staré (Janík, 2000b). Dúfajme teda, že ten kto vlastní médiá alebo má možnosť ovplyvňovať ich smerovanie, koná v zmysle zachovania bezpečnosti národa ako samostatne pôsobiaceho aktéra alebo ako aktéra spolupôsobiaceho celku členských krajín Schengenu.

Súčasne do pozornosti k riešeniu bezpečnosti schengenského priestoru by sa mala dostať i problematika možnosti zvýšenia informačnej bezpečnosti a možnosti hrozby internetových vojen a kybernetických útokov. V dnešnom vysoko vyspelom svete informačných a komunikačných technológií je hrozba narušenia bezpečnosti schengenského priestoru v tomto smere čoraz reálnejšia (Sedlák 2011, s. 209).

Pre kreovanie a udržanie silného bezpečnostného prostredia v rámci EÚ a Schengenu je nutné prijať prísnejšie opatrenia na jeho vonkajších hraniciach. Otázkou však je, či šedé eminencie alebo „majitelia“ štátov chcú alebo ako rýchlo dokážu preorientovať svoj výnosný biznis napr. z priemyslu a poľnohospodárstva do bezpečnostnej sféry. Vo veľmi blízkej budúcnosti je priam nevyhnutné zjednotiť politiku postupov a opatrení EÚ pri riešení krízových situácií. Priam demokratickým ľudom žiaduca je obmena politických špičiek, ktoré dohnali bezpečnostnú a migračnú situáciu Európy do dnešného stavu. Na mieste je otázka zotrvania Grécka v schengenskom priestore, ktorú musia s prihliadnutím na bezpečnosť väčšiny Európy urýchlene vyriešiť na pôde Europarlamentu. Pri riešení národných otázok je potrebné zaoberať sa alternatívami v prípade rozpadu alebo premeny Schengenu. Ako prevenciu „hospodárskeho pádu“ navrhujem postupne prepracovať produkciu, za súčasného pôsobenia na dotačnú politiku EÚ a dotačnú politiku samotného štátu, na domáci trh. Do únosnej miery eliminovať export a podporiť sebestačnosť všetkých odvetví štátu. Tieto opatrenia zároveň vhodným spôsobom zákonne ustanoviť a aplikovane uviesť do praxe s prioritou národného záujmu. V oblasti zahraničnej spolupráce zosúladiť hospodárske trhy pre spoluprácu s kultúrne blízkymi susedmi (napr. V4) s prihliadnutím na využitie geografických polôh štátov pre vytváranie hodnôt s minimálnym vstupom.

Svet je svojim spôsobom nespravodlivý. Máme šťastie, že môžeme žiť v mieri so všetkými výdobytkami modernej civilizácie. Nebažme za najnovšími tabletami, bazénmi pri dome, ovocím a zeleninou ideálnych tvarov. Nenúťme ľudí robiť neprirodzené veci, ale stabilizujme ich sociálne zázemie s prihliadnutím na bezpečnú budúcnosť.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BALGA, J. 2009. *Systém Schengenského acquis*. Bratislava: VEDA, 2009, 221 s. ISBN 978-80-224-1058-8.

BUČKA, P. , KEŠEĽ, J. 2014. Migračné trendy ako hrozba schengenského priestoru. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2014*, Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2014. s. 42-50. ISBN 987-80-8040-495-6.

HSP, 2015. *Karta sa obracia. Francúzsko požiadalo Rusko o pomoc v Sýrii*. [cit. 18.11.2015]. Dostupné na internete: <http://www.hlavnespravy.sk/karta_sa_obracia_francuzsko_poziadalo_rusko_o_pomoc_ v_syrii/709255>.

HUNTINGTON, S. 2001. *Střet civilizací. Boj kultúr a proměna svetového řádu*. Praha: RYBKA PUBLISHER, 2001, 445 s. ISBN 80-86182-49-5 .

Immigration in the EU, 2014. [cit. 10.06.2015]. In: *EUROSTAT*, 2014. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/infographics/immigration/migration-in-eu-infographic_en.pdf>.

JANÍK, P. 2000. *Generál Lorenc Dešifrovaný svet*. Banská Bystrica: FORZA , 2000, 271 s. ISBN: 80-968475-1-1.

KEŠEĽ, J. 2014. Migračné riziká pre bezpečnosť obyvateľov schengenského priestoru. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie: Bezpečnostné fórum 2014*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2014, s. 380-386. ISBN 978-80-557-0677-1.

KEŠEĽ, J. 2015. Bezpečnosť schengenského priestoru v kontexte konfliktu 21. storočia. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie: Vojna ako antropologicko-historický fenomén v období globalizácie sveta*, Piešťany: Vysoká škola Danubius, 2015, v tlači.

KOSOVÁ, M. 2015 5. Z Jordánské pouště vzešlo město: vítejte v největším uprchlickém tá*boře*. In *National Geographic*, 2015. [cit. 12. 03. 2015]. Dostupné na internete: <http://www.national-geographic.cz/clanky/z-jordanske-pouste-vzeslo-mesto-vitejte-v-nejvetsim-uprchlickem-tabore-20150312.html#.VkZnGtIvcQU>.

LAFRANCE.SK, 2013. *Veľká francúzska revolúcia 1789 - 1799*. [cit. 14.07.2013]. Dostupné na internete:<http://www.lafrance.sk/index/blog-62-Velka-francuzska-revolucia-1789-1799.htm>.

LIĎÁK, J. 2008. *Medzinárodná migrácia v Európe v jej historickom kontexte.* In *Almanach: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. ISSN 1337-0715, 2008, roč. III, č. 2/2008, s. 15-32.

Liga za ľudské práva vyzýva Ministerstvo vnútra SR, a Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, aby zaujali postoj k utečeneckej kríze v Sýrii a deklarovali vôľu prijať sýrskych utečencov. In: *Liga za ľudské práva*, 2015. Dostupné na internete:<http://www.hrl.sk/aktuality/liga-za-ludske-prava-vyzyva-ministerstvo-vnutra-sr-ministerstvo-zahranicnych-veci>.

LOVISEK, J. 2011. *Multikulturalizmus a problémy integrácie moslimských prisťahovalcov*. Dostupné na internete: <https://www.sav.sk/journals/uploads/08240907Lovisek%20-%20OK.pdf>.

Maďarsko: Dublinský systém je mŕtvy, nikto nedodržiava jeho pravidlá. [cit. 11.11.2015, 12:10 SEČ]. In *TASR*, 2015. Dostupné na internete: <http://www.aktuality.sk/clanok/308019/madarsko-dublinsky-system-je-mrtvy-nikto-nedodrziava-jeho-pravidla/>.

Plán Putinovho eurázijského impéria sa hýbe dopredu. Aj za pomoci zaujímavej ideológie. [14.11.2015 7:00 SEČ]. In *Parlamentné listy*, 2015. Dostupné na internete: <http://www.parlamentnelisty.sk/ arena/monitor/Analytik-odhaluje-Plan-Putinovho-eurazijskeho-imperia-sa-hybe-dopredu-Aj-za-pomoci-zaujimavej-ideologie-256096>.

Populácia rastie: V roku 2050 bude na Zemi 10 miliárd ľudí. [cit. 05.10.2013, 09:00 SEČ]. In *TASR*, 2013. Dostupné na internete:<http://www.aktuality.sk/clanok/237448/populacia-rastie-v-roku-2050-bude-na-zemi-10-miliard-ludi/>.

Rusi anexiou Krymu porušili všetky medzinárodné dohody, politológ a analytik Alexander Duleba. [cit. 29.10.2015 10:55 SEČ]. In *Parlamentné listy*, 2015. Dostupné na internete:<http://www.parlamentnelisty.sk/arena/rozhovory/Rusi-anexiou-Krymu-porusili-vsetky-medzinarodne-dohody-politolog-a-analytik-Alexander-Duleba-255073>.

Rusi už pochopili, že musia zastaviť USA. Profesor Krejčí prináša zásadné fakty o zapojení Putina do vojny v Sýrii. [cit. 24.9.2015 21:00 SEČ]. In *Parlamentné listy*, 2015. Dostupné na internete:<http://www.parlamentnelisty.sk/arena/politologovia/Rusi-uz-pochopili-ze-musia-zastavit-USA-Profesor-Krejci-prinasa-zasadne-fakty-o-zapojeni-Putina-do-vojny-v-Syrii-253003>.

Schengenská dohoda. In *Europskaunia - ABC o Európskej únii*. Dostupné na internete: <http://www.europskaunia.sk/Schengenskadohoda>.

Schengenský dohovor, 2. konsolidované vydanie. Bratislava: MV SR, marec 2010, 59 s. Dostupné na internete: <http://www.dataprotection.gov.sk/buxus/docs/Schengensky%20 dohovor%202%20 konsoli dovane%20znenie.pdf>.

SEDLÁK, V.2011. Manažérstvo bezpečnosti informácií v Slovenskej republike. In *Zborník vedeckých prác*: *Manažérstvo bezpečnosti* 2010. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2011, s. 208-215. ISBN 978 80-89282 43-2.

SEDLÁK, V., KEŠEĽ, J. 2014. K bezpečnosti schengenského priestoru na slovensko-ukrajinskej hranici.In *Vojenské reflexie*. ISSN 1336-9202, 2014, roč. IX, č. 1/2014, s. 19-39.

SME.SK, 2004. *Na Rómov v Trebišove polícia nasadila vodné delá*. [cit. 25.02.2004]. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/1277418/na-romov-v-trebisove-policia-nasadila-vodne-dela.html>.

Smrteľne nebezpečné. Teroristi našli spôsob, ako sa o ich plánoch nikto nedozvie. Analytik Ivo Samson ho pre PL.sk opísal. [cit. 15.11.2015 6:00 SEČ]. In *Parlamentné listy*, 2015Dostupné na internete: <http://www.parlamentnelisty.sk/arena/rozhovory/Smrtelne-nebezpecne-Teroristi-nasli-sposob-ako-sa-o-ich-planoch-nik-nedozvie-Analytik-Ivo-Samson-ho-pre-PL-sk-opisal-256171>.

STANĚK, P. 2014. *Slovensko má špecifický ekonomický potenciál*. [cit. 30.07.2014]. Dostupné na internete: <http://www.nextfuture.sk/osobnost/osobnost/peter-stanek-slovensko-ma-specificky-ekonomicky-potencial>.

STANĚK, P. 2015. *Vývoj smeruje k vojne. Ľudia hlúpnu a médiá si ich pretvárajú, ako chcú*. [cit. 03.06.2015]. Dostupné na internete: <http://panobcan.sk/profesor-peter-stanek-vyvoj-smeruje-k-vojne-ludia-hlupnu-a-media-si-ich-pretvaraju-ako-chcu/>.

Súčasná americká politika? Snaha oslabiť EÚ, neochota alebo neschopnosť vyrovnať sa s IS. [cit. 28.10.2015 5:00 SEČ]. In *Parlamentné listy*, 2015. Dostupné na internete: <http://www.parlamentnelisty.sk/arena/rozhovory/Sucasna-americka-politika-Snaha-oslabit-EU-neochota-alebo-neschopnost-vyrovnat-sa-s-IS-Expert-na-medzinarodne-vztahy-Petr-Robejsek-v-rozhovore-pre-PL-sk-254932>.

Syria Regional Refugee Response/Total Persons of Concern. [Last Updated 17 Nov 2015]. In UNHCR, 2015. Dostupné na internete:<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>.

Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike. In MV SR 2015. Dostupné na internete:<http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2015/2015_I_polrok_uhcp_sk.pdf>.

ŠTEVKOV, P. 2015. *Bude to len horšie. Belgicko a Holandsko sa nespamätajú. Politici hlúposťou búrajú to, čo naši predkovia stáročia chránili. Bezpečnostný analytik Zábojník prehovoril o budúcnosti Európy*. [cit. 15.11.2015 19:00 SEČ]. Dostupné na internete: <http://www.parlamentnelisty.sk/arena/rozhovory/-Bude-to-len-horsie-Belgicko-a-Holandsko-sa-nespamataju-Politici-hlupostou-buraju-to-co-nasi-predkovia-starocia-chranili-Bezpecnostny-analytik-Zabojnik-prehovoril-o-buducnosti-Europy-256240>.

Utečenci zo Sýrie. In UNICEF Slovensko, 2015. Dostupné na internete:<https://www.unicef.sk/kto-sme/pomoc-vo-svete/syria>.

Výrok T. Baťu v roku 1932 (Na margo hospodárskej krízy*)*. In Dostupné na internete:<http://www.szcpv.org/09/bata.html>.

ADRESA

npor. Ing. Juraj KEŠEĽ
externý doktorand Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Katedra bezpečnosti a obrany
Demänovská cesta 393
031 01 Liptovský Mikuláš
Tel.: 0915926733
juraj.kesel@centrum.sk

KRYZYS JAKO PRZEDMIOT NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE (SECURITOLOGII)

Leszek Fryderyk KORZENIOWSKI

Pedagogická univerzita v Krakove

Abstrakt: *Ľudská bezpečnosť bola vždy predmetom záujmu o človeka, a od chvíle vytvorenia vedeckých metód poznávania a premenlivosti reality, dominuje aj vo vedeckých výskumoch. Zdá sa však, že vzhľadom na predmet a výskumné metódy je vhodné začleniť túto problematiku do skupiny vied o bezpečnosti (sekuritológie) a vied o manažmente, čo môže prispieť k vytvoreniu nových modelov a nových manažérskych nástrojov.*

Kľúčové slová: *bezpečnosť, nebezpečenstvo, kríza, krízová situácia, manažment, sekuritológia.*

Abstract: *Security of the Man has always been of his concern; since appropriate research methods of cognition and reality transformation were established, security has also been subject to investigations. For the scope and research methodology, it is justified to integrate that issue within the group of disciplines pertinent to sciences on security (securitology) and security management, which may contribute to new models and tools of management.*

Key words: *security, threats, crisis, emergency, management, securitology.*

Kryzys[1] zgodnie ze źródłosłowiem tego terminu oznacza moment przełomowy, rozstrzygający, objawiający się zazwyczaj silnym pogorszeniem się sytuacji w danej dziedzinie[2]. Na gruncie nauk o bezpieczeństwie (securitologii) kryzys oznacza fazę przejścia z sytuacji zagrożenia potencjalnego w sytuację zagrożenia aktywnego.

Sytuacja kryzysowa, zgodnie z Ustawą o zarządzaniu kryzysowym, jest to "sytuacja wpływająca negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołująca znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków"[3].

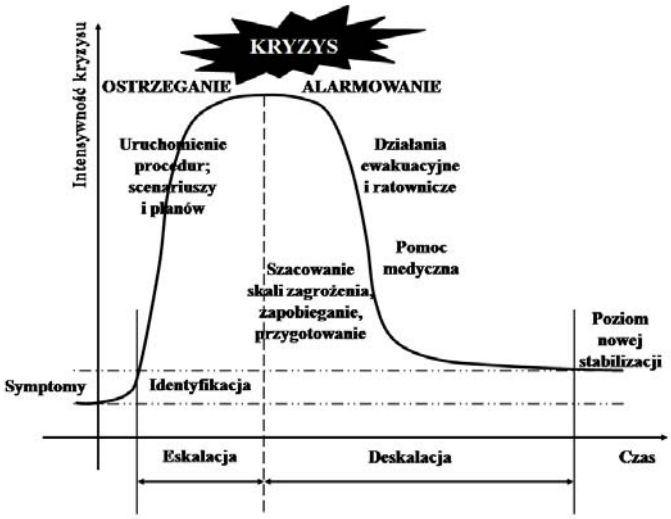

Rys. 1. Przebieg sytuacji kryzysowej

[1] Gr. *Krisis* - odsiew, wybór, rozstrzygnięcie. KOPALIŃSKI Wł.: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych.* Wydanie 14. Warszawa: Wiedza Powszechna 1983, s. 236.
[2] *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Reader`s Digest Przegląd 2001, tom 1, s. 435.
[3] Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym *(j.t. Dz. U. 2013, poz. 1166)*, art. 3, pkt. 1).

Źródło: SIENKIEWICZ-MAŁYJUREK, K. - KRYNOJEWSKI, F.R.: *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*, Warszawa: DIFIN, 2010, s. 24.

Nauki o bezpieczeństwie swoją nazwę wywodzą od łacińskiego *securitas,* co po polsku znaczy *bezpieczeństwo*[4]. Przyrostek *logos* oznacza naukę, a więc ***securit(o)logia*** jest to ***nauka o bezpieczństwie,*** lub w liczbie mnogiej ***nauki o bezpieczństwie***. W wierzeniach Rzymian ***Securitas*** była boginią uosabiającą bezpieczeństwo.

Aktualnie wdrożony w Polsce i w innych państwach model nowoczesnego procesu zarządzania kryzysowego oparty jest na realizacji przedsięwzięć czterech podstawowych faz[5]:

1) zapobiegania;
2) przygotowania;
3) reagowania;
4) odbudowy.

Zapobieganie obejmuje zestaw podejmowanych działań mających na celu eliminowanie lub minimalizowanie, w długim okresie, ryzyka negatywnego wpływu skutków zagrożeń na ludzi, ich mienie, infrastrukturę i środowisko naturalne[6]. Jest fundamentem sprawnego systemu zarządzania w sytuacjach kryzysowych. Stanowi początkową fazę cyklu, chociaż przedsięwzięcia zapobiegania mogą być realizowane także w innych fazach.

Istotą fazy **przygotowania** jest opracowanie planów zapewniających skuteczne reagowanie, ich weryfikacja w procesie ćwiczeń i treningów oraz zapewnienie sprawnego systemu kierowania poprzez posiadanie profesjonalnych organów i zespołów kierowania.

Plan zarządzania kryzysowego[7]

1) plan główny:

a) charakterystyka zagrożeń, ocena ryzyka, mapa ryzyka, mapa zagrożeń,
b) zadania i obowiązki (siatka bezpieczeństwa),
c) zestawienie sił i środków planowanych do wykorzystania,
d) zadania krótkoterminowe (art. 92 ustawy Prawo ochrony środowiska);

2) Zespół przedsięwzięć, w tym:

a) zadania w zakresie monitorowania zagrożeń,
b) tryb uruchamiania sił i środków,
c) procedury reagowania kryzysowego,
d) współdziałanie pomiędzy siłami, wyszczególnionymi w pkt. b)

3) Załączniki funkcjonalne planu głównego określające:

a) procedury realizacji zadań,
b) organizację łączności,
c) organizację systemu monitorowania zagrożeń, ostrzegania i alarmowania,
d) zasady informowania ludności o zagrożeniach,
e) organizację ewakuacji z obszarów zagrożonych,
f) organizację ratownictwa, opieki medycznej, pomocy społecznej oraz pomocy psychologicznej,
g) organizację ochrony przed zagrożeniami charakterystycznymi dla danego obszaru,
h) wykaz zawartych umów i porozumień związanych z realizacją planu,

[4] PIEŃKOS J.: *Słownik łacińsko-polski*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1996, s. 376.

[5] Por. Art. 2 Ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. Nr 89, poz. 590); FEMA, *Disaster Dictionary*,
Washington 2001, p. 40; FEMA, *A Nation Prepared - FEMA Strategic Plan - Fiscal Years 2003–2008*, Washington 2002, s. 57.

[6] NGA (National Governors' Association), *Comprehensive Emergency Management Governors' Guide*, Washington 1979, s. 12; NFPA (National Fire Protection Association) NFPA1600: *Standard on Disaster/Emergency Management and Business Continuity Programs*, Quincy MA 2007, s. 8.

[7] Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym *(j.t. Dz. U. 2013, poz. 1166*), art. 5.

i) zasady oraz tryb oceniania i dokumentowania szkód,
j) procedury uruchamiania rezerw państwowych,
k) wykaz infrastruktury krytycznej na terenie objętym planem,
l) priorytety w zakresie ochrony oraz odtwarzania infrastruktury krytycznej.

Faza **reagowania** polega na szybkim podjęciu i wykonaniu planowanych zadań po wystąpieniu zagrożenia. Reagowanie może być zainicjowane również jeszcze przed wystąpieniem zagrożenia.

Ostatnią fazą cyklu zarządzania w sytuacjach kryzysowych jest **odbudowa**. Zasadniczym jej celem jest przywrócenie sprawności funkcjonowania społeczeństwa i infrastruktury do stanu normalnego, lecz w zmienionych już warunkach. Powinna być realizowana w taki sposób, aby dotknięte zagrożeniem systemy były po odbudowie mniej podatne na nowe zagrożenia.

Zarządzanie w sytuacji kryzysowej jest w kompetencji władzy publicznej (państwowej i samorządowej) i odpowiada strukturze administracyjnej kraju.

Obowiązek podjęcia działań w zakresie zarządzania kryzysowego spoczywa na tym organie właściwym w sprawach zarządzania kryzysowego, który pierwszy otrzymał informację o wystąpieniu zagrożenia. Organ ten niezwłocznie informuje o zaistniałym zdarzeniu organy odpowiednio wyższego i niższego szczebla, przedstawiając jednocześnie swoją ocenę sytuacji oraz informację o zamierzonych działaniach.

W przypadku zagrożenia atakiem terrorystycznym lub sabotażowym Prezes Rady Ministrów, ministrowie oraz wojewodowie mogą zarządzeniem wprowadzić odpowiedni stopień alarmowy.

Finansowanie zadań z zakresu zarządzania kryzysowego planuje się:

- jako zadanie własne gminy, powiatu, województwa;
- w ramach budżetu państwa na poziomie krajowym lub jako zadanie zlecone administracji rządowej (dotacja celowa) dla gminy, powiatu, województwa;
- **System zarządzania w sytuacji kryzysowej** w Polsce jest hierarchiczny i składa się z trzech segmentów:
  - decyzyjnego,
  - opiniującego (doradczego),
  - realizacyjnego

Bezpieczeństwo jest od dawna przedmiotem zainteresowania wielu dziedzin nauk przyrodniczych, technicznych, medycznych, rolniczych i społecznych a także szczegółowych dyscyplin naukowych o rodowodzie sięgającym początków naukowego poznawania rzeczywistości. Niektóre z nich zawsze stawiały w centrum zainteresowania człowieka i jego potrzeby, inne dopiero pod wpływem *securitologii* zaczynają doceniać podmiotowość człowieka. Bezpieczeństwo dotyczy także (lub przede wszystkim), wiedzy praktycznej z różnorodnych obszarów działalności gospodarczej i życia codziennego.

W czasach globalizacji i nowych zagrożeń dotychczasowy podział rzeczywistości społecznej na odrębne dyscypliny, posługujące się odrębnymi metodami badawczymi, nie ma żadnego uzasadnienia. Zauważył to już w 1971 roku **Fernand Braudel**: „Przekonany jestem, że nie ma ścisłych granic między naukami humanistycznymi. Każda znich jest bramą otwartą na całość rzeczywistości społecznej, prowadzącą do wszystkich sal i na wszystkie piętra domu, pod warunkiem, że badacz nie zatrzyma się w swojej wędrówce ze względu na szacunek swoich sąsiadów specjalistów; korzystajmy, jeżeli trzeba, z tego, z ich własnych bram i schodów”[8].

Oddziaływanie zagrożeń badane jest przez nauki podstawowe i stosowane, teoretyczne i praktyczne - co wynika z właściwości bezpieczeństwa jako obiektu badań, z faktu że bezpieczeństwo uwarunkowane jest przez wielorakie czynniki obiektywne i subiektywne, wewnętrzne i zewnętrzne, abstrakcyjne i konkretne, potencjalne i aktualne, konstruktywne

[8] BRAUDEL F.: *Historia i trwanie.* Warszawa: Czytelnik, 1971, s. 233.

i destrukcyjne, statyczne i dynamiczne, pozostające także wzajemnie w nierozerwalnych związkach[9].

Wykorzystywanie metodologii różnych nauk nie oznacza bezmyślnego kopiowania dorobku tych nauk i przypisywania sobie ich efektów. Wykorzystywanie metod różnych nauk i przekraczanie granic pomiędzy nimi jest postępowaniem powszechnym we współczesnej nauce, która wielokrotnie bada rzeczy od dawna znane, lecz stara się zrozumieć je na nowo. Tak rozwinęły się niekwestionowane dzisiaj nauki o zarządzaniu, psychologia ekonomiczna, biofizyka, astrofizyka, i wiele innych.

Zasadnym byłoby także pytanie o status formalny *securitologii*: czy jest to dyscyplina naukowa, czy raczej praktyczna? A jeżeli praktyczna, to czy posiada charakter naukowy?

Ronald Reagan, prezydent Stanów Zjednoczonych który kierował się bardziej instynktem niż wiedzą naukową twierdził, że *„ekonomiści to ludzie, którzy widząc, że coś działa w praktyce, dumają nad tym, czy to by się sprawdziło w teorii”*[10]. Z pewnością można to stwierdzenie odnieść do nauk o bezpieczeństwie. *Securitologia* należy do nauk praktycznych. Jej paradygmatem nie jest jakaś abstrakcyjna zasada poznawcza, lecz występujące w praktyce problemy istnienia, rozwoju i normalnego funkcjonowania człowieka i organizacji społecznych.

Współczesne podejście naukowe do problematyki bezpieczeństwa zostało zapoczątkowane w latach 30. XX wieku w Polsce na zasadach kształtujących się wówczas nauk o zarządzaniu.

Józef Żółtaszek, jeden z pierwszych badaczy problematyki bezpieczeństwa (w ramach, jak sam określał, naukowej organizacji bezpieczeństwa), pisał w latach 30. XX w.: "bezpieczeństwem nazywać będziemy zapewnienie całości życia, zdrowia i mienia; przy czym mamy tutaj na myśli nie tylko osoby fizyczne, ale i prawne, jak również związki społeczne i państwowe"[11]. Autor zaproponował metodę badawczą "Pól niebezpiecznych" o zasięgu fizycznym i psychicznym i zapowiadał, że w wyniku przeprowadzonych badań oraz na podstawie doświadczenia i posiadanej wiedzy uda nam się ustalić miejsca zagrożone, określić istnienie ich w czasie, następnie odkryć warunki, które będą stanowić o bezpieczeństwie. Autor przeciwstawił polom niebezpiecznym "pola bezpieczeństwa" o zasięgu fizycznym i psychicznym, odnoszące się do poszczególnych osób fizycznych, miasta, prowincji, państwa.

Po długim okresie zapomnienia, po 1989 roku, w większości państw Europy zdominowanej dotychczas przez interesy polityczne Związku Radzieckiego, w naukach o zarządzaniu i w innych dziedzinach i dyscyplinch naukowych zaczęto dostrzegać znaczenie bezpieczeństwa ludzi i grup społecznych. **Tadeusz Hanausek** uzasadniał związek nauk o zarządzaniu i nauk o bezpieczeństwie tak: "Jeżeli zatem istnieje możliwość (przynajmniej teoretyczna) minimalizacji lub eliminacji zagrożenia poprzez celowe, regulacyjne oddziaływania ludzkie, to zarządzanie bezpieczeństwem - przeciwdziałanie niebezpieczeństwu, czyli zagrożeniu - jest możliwe i wskazane. Skoro zatem takie zarządzanie jest możliwe, to powinno ono mieć swoją bazę teoretyczną, czyli musi istnieć i rozwijać się nauka o zarządzaniu bezpieczeństwem"[12].

Na przełomie XX i XXI w. zagadnienie bezpieczeństwa stało się wiodącym tematem licznych konferencji naukowych, projektów badawczych i publikacji. W dniu 12 maja 2000 roku na konferencji "Zarządzanie bezpieczeństwem" w Krakowie przedstawiciele różnorodnych dyscyplin i nurtów badawczych zainteresowanych bezpieczeństwem uchwalili deklarację założycielską Europejskiego Stowarzyszenia Nauk o Bezpieczeństwie *EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY*

---

[9] KORZENIOWSKI L.F. *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*. Kraków: EAS, 2008, s. 48, dostępna z: http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=13871&dirids=66 KORZENIOWSKI L.F: *Podstawy nauk o bezpieczeństwie.* Warszawa: Difin, 2012, s. 70. ISBN 978-83-7641-518-5

[10] LUBOWSKI A.: *Czar starych dobrych recept,* s. 16. „Polityka” 2004, nr 27(2459), s. 12-16.

[11] ŻÓŁTASZEK J.: *Naukowa organizacja bezpieczeństwa*, s. 245. "Przegląd Organizacji" 1931, nr 6, s. 245-254.

[12] HANAUSEK T.: *Zarządzanie bezpieczeństwem - nowa dziedzina nauki*, s. 37. /in:/ *Bezpečnosť a ochrana majetku*. Košice: LIPORT LFK 2001, s. 36-39. ISBN 83-915026-3-5.

Nauki o bezpieczeństwie jako dyscyplina naukowa zostały formalnie zarejestrowane w 2011 r. (w Polsce) w nowo wyodrębnionym obszarze i nowo wyodrębnionej dziedzinie nauk społecznych, obok nauk o obronności, nauk o mediach, nauk o polityce, nauk o polityce publicznej, nauk o poznaniu i komunikacji społecznej, pedagogiki, psychologii, socjologii[13].

Bezpieczeństwo oznacza (jest to) **stan obiektywny będący funkcją poziomu zagrożeń i potencjału obronnego**, odczuwany subiektywnie przez jednostki *lub* grupy[14].

Przyjmując, że definicja to wypowiedź określająca, jakie znaczenie ma *definiendum* (pojęcie, nazwa, termin definiowany) przez desygnaty (własności) *definiens*, oraz że dla poprawności definiowania wystarczy treść konstytutywna, trzeba wyjaśnić każde pojęcie należące do *definiens*:

- **podmiot**, z jego potencjałem obronnym i zdolnością do aktywności,
- stan: **sytuacja obiektywna**, będąca funkcją wielu zmiennych (zagrożeń) i potencjału obronnego.
- subiektywne **odczucie**, będące wynikiem poznania obiektywnej sytuacji.

Podmiot bezpieczeństwa jest to podmiot sytuacji, który doznaje skutków zagrożeń, odbiera bodźce i reaguje.

Bezpieczeństwo podmiotowe to stan podmiotu, jego potencjał i możliwości adekwatnego reagowania na zagrożenia, zagadnienie ochrony podmiotu przed zagrożeniami. Bezpieczeństwo podmiotu zagrożonego jest odpowiedzią na pytanie: bezpieczeństwo *kogo, czego*? lub inaczej: ochrona *kogo, czego*?

Ze względu na <u>rodzaj zagrożonych podmiotów</u> można rozróżnić (bezpieczeństwo *kogo?*):

- Bezpieczeństwo (ochrona) **jednostki** (człowieka)
- *lub* **grupy obywateli** (małej grupy, społeczeństwa, ludzkości)
- bezpieczeństwo *czego?*
- Bezpieczeństwo (ochrona) **natury** (przyrody, zwierząt, roślin itp.)
- Bezpieczeństwo (ochrona) **rzeczy** (budynku, mostu itp.)
- Bezpieczeństwo (ochrona) **informacji** (danych, korespondencji, listu itp.)

Podobne podejście podmiotowe występuje już w publikacjach **Józefa Zółtaszka,** który w 1931 roku określając podmioty bezpieczeństwa wskazał na osoby fizyczne, osoby prawne, związki społeczne oraz związki państwowe[15].

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej[16] bezpieczeństwo występuje podmiotowo jako obowiązek państwa: Rzeczpospolita Polska (...) zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz **bezpieczeństwo obywateli** [art. 5]. Równocześnie bezpieczeństwo występuje podmiotowo najliczniej jako **bezpieczeństwo państwa** (art. 31, ust. 3; art. 45, ust. 2; art. 53, ust. 5; art. 61, ust. 3; art. 126, ust. 2; art. 130;), bezpieczeństwo granic państwa (art. 26, ust. 1). Ponadto spotykamy jeszcze bezpieczeństwo (...) warunków pracy (art. 66, ust. 1; art. 233, ust. 3) oraz bezpieczeństwo konsumentów (art. 76).

Stan (sytuacja) podmiotu bezpieczeństwa jest <u>właściwością</u>, którą można opisać z uwzględnieniem założeń[17]:

- każdy podmiot składa się z układu elementów składowych i relacji pomiędzy nimi,
- zawsze jest przedział czasu zakreślający początek i koniec stanu,
- każdy przedmiot w danym przedziale czasu ma jakąś właściwość,
- między przedmiotami zachodzi określona relacja,
- w stanie ustalonym właściwości przedmiotów mają wartości uznane za stałe.

---

[13] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (*Dz. U. nr 179, poz. 1065*).
[14] KORZENIOWSKI L.F. *Securitologia*... op. cit. s. 53; KORZENIOWSKI L.F: *Podstawy*... op. cit. s. 76.
[15] ŻÓŁTASZEK J.: *Naukowa*... op. cit. s. 245.
[16] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. *(Dz. U. nr 78, poz. 483, zm)*.
[17] KORZENIOWSKI L.F. *Securitologia,* op. cit. s. 78-79.

- w rzeczywistości każdy stan jest określony pomiędzy skrajnymi wartościami.

Stan bezpieczeństwa jest funkcją wielu zmiennych, co można przedstawić za pomocą wzoru:

$$\mathbf{S} = f(\mathbf{Z}_1, \mathbf{Z}_2, \ldots \mathbf{Z}_n)\ \mathrm{Po}$$

gdzie:

S - stan bezpieczeństwa

$\mathbf{Z}_1, \mathbf{Z}_2, \ldots \mathbf{Z}_n$ - zagrożenie 1, zagrożenie 2, (…) zagrożenie n

Po - potencjał obronny

Bezpieczeństwo jest właściwością podmiotu, zawierającą się pomiędzy absolutnym bezpieczeństwem a totalnym niebezpieczeństwem podobnie jak prawda jest pomiędzy absolutną prawdą a absolutną nieprawdą. Podobnie związek chemiczny H_2O (zwany lodem, wodą lub parą) zawsze jest w stanie pomiędzy temperaturą zera absolutnego (−273,15 °Celsiusza = 0 Kelwina) a temperaturą nadkrytyczną, itp.

Stany bezpieczeństwa i niebezpieczeństwa nie są w pełni rozdzielne i można przyjąć, że istnieje dynamiczne *continuum* tych stanów. W opisie stanów bezpieczeństwa znaczenie mają wskaźniki obiektywne i subiektywne, a także - a niektórzy sądzą, że przede wszystkim - zwrot wektora, obrazujący tendencję poprawy albo pogorszenia stanu bezpieczeństwa.

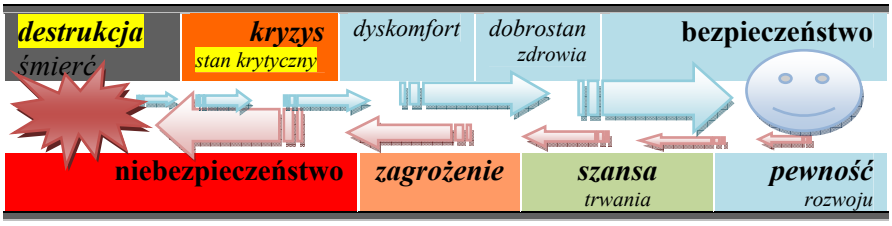

Rys. 2. Stany bezpieczeństwa jako dynamiczne continuum

Dynamiczne *continuum* stanów bezpieczeństwa należy rozumieć jako proces ukierunkowanych i odwracalnych zmian z jednego stanu do innego stanu, co wiąże się z modyfikcją ilościową lub jakościową zagrożeń i potencjału obronnego podmiotu. Zmiany mogą być powodowane przez czynniki zewnętrzne (egzogeniczne) lub wewnętrzne (endogeniczne). Czynniki zmian to własności, które są aktywne i determinują zmiany.

Podstawą kryteriów obiektywnych są badania metodami uznanymi przez naukę. **Obiektywne kryteria** metod nauk ścisłych, przyrodniczych i technicznych mają podstawowe znaczenie w ujawnianiu zagrożeń ze strony przyrody i wytworów człowieka a także zagrożeń spowodowanych celowym działaniem ludzkim. Obiektywne kryteria medyczne mają podstawowe znaczenie w ujawnianiu patologicznych zmian w organizmie oraz ich klasyfikacji z punktu widzenia zagrożenia czynnikami chorobotwórczymi, a także w selekcji osób, u których występują przeciwskazania do wykonywania określonych czynności, profesji lub uprawiania określonej dyscypliny sportowej. Służą do tego celu różnorodne testy czynnościowe, w których badana jest reakcja organizmu na zadane obciążenie. Z tego rodzaju badań wynikają tzw. pozytywne mierniki zdrowia.

Podstawą kryteriów subiektywnych są odczucia, oceny, wartości i kultura bezpieczeństwa jednostki i grupy społecznej.

Każdy **stan** (sytuacja) określony jest przede wszystkim przez **elementy** składowe oraz ich **cechy**, przez stan poszczególnych elementów składowych w określonym przedziale czasu, oraz przez wzajemne **stosunki,** jakie w tym przedziale czasu zachodzą miedzy jej elementami[18], i obejmuje:

1. **układ** (system), w którym występuje podmiot sytuacji (człowiek, grupa, społeczeństwo),

[18] Tomaszewski, 1977, s. 18]

2. **aktywność** podmiotu, zwłaszcza aktywność podstawowa, ze względu na którą rozpatrujemy aktywność podmiotu.

Biorąc pod uwagę dwa zasadnicze aspekty sytuacji - rodzaje aktywności człowieka - można rozróżnić dwie zasadnicze sytuacje:

- **egzystencjalne** (życiowe). Życie oznacza procesy biologiczne - odżywianie się, oddychanie, wydalanie, rozwój, ruch, pobudliwość (reagowanie na bodźce) i rozmnażanie się.
- **behawioralne** (czynnościowe). Działalność oznacza aktywność podmiotu, dzięki której reguluje on swoje stosunki z otoczeniem przekształcając otoczenie lub samego siebie: wychowywanie, terapia, rozwiązywanie problemu, podejmowanie decyzji, realizowanie zadania, diagnozowanie sytuacji itp.

Behawioryści definiują sytuacje jako układ bodźców. W rzeczywistości istnieją dwa różne poziomy zachowywania się:
a) reaktywny na poziomie elementarnym,
b) celowy na poziomie wyższym.

Dlatego też sytuacje człowieka można wprawdzie opisywać jako układ stymulacyjny bodźców, na które on **reaguje,** ale trzeba pamiętać, że jest to opis uproszczony, pomijający fakt wyższej organizacji zachowania się ludzi. Oznacza to, że sytuacja jest polem, w którym człowiek rozwija jakąś działalność, **realizuje** określone zadanie.

Analiza prowadzi do **dynamicznego modelu bezpieczeństwa**, który składa się z czterech zależnych od siebie elementów[19]:
1. obiektywna sytuacja (zagrożenia),
2. subiektywne spostrzeżenie,
3. zachowanie (decyzja, działanie) na podstawie subiektywnego spostrzeżenia,
4. skutki zależne od obiektywnej sytuacji. → *1. nowa obiektywna sytuacja, itd.*

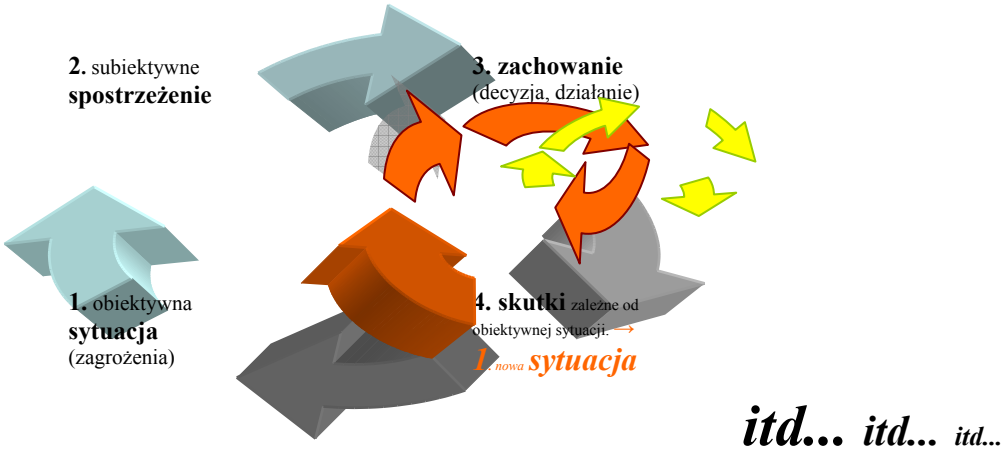

Rys. 3. Dynamiczny model bezpieczeństwa

Obiektywna sytuacja (1) ujawnia występujące zagrożenia o obiektywnych lub subiektywnych cechach.

Te cechy znajdują odzwierciedlenie w świadomości człowieka (2), przy czym to spostrzeżenie jest zależne od tego, a) - jakie są obiektywne cechy zagrożenia, b) - jaki jest on sam, to znaczy, czy sam posiada cechy i narzędzia umożliwiające adekwatne spostrzeganie, i c) - co on sam w tej sytuacji robi, by spostrzeżenie się dokonało.

Obiektywne cechy kształtują zachowanie człowieka zależnie od tego, jak on sam spostrzega swoją sytuację. Dopiero w tym momencie dochodzi do decyzji (3) która może

[19] KORZENIOWSKI L.F. *Securitologia*... op. cit. s. 188-189.

uwzględniać reakcje instynktowne, wytrenowane wcześniej zachowania wynikające z racjonalnych przesłanek lub procedury opracowane dla konkretnej sytuacji.

Skutki (4) tej **decyzji będą zależne od obiektywnych**, a nie od subiektywnie spostrzeżonych, **właściwości zagrożenia**, i będą równocześnie stwarzać nową sytuację obiektywną (1').

Bezpieczeństwo **przedmiotowe** to sytuacja występujących zagrożeń odpowiadająca na pytania *kto*, *co,* zagraża, *jakie* jest zagrożenie, *czym* jest spowodowane?

Zagrożenie - wartość destrukcyjna dla istnienia, rozwoju i normalnego funkcjonowania człowieka, potencjalna przyczyna niepożądanego stanu, możliwość występowania jednego z negatywnie wartościowanych zjawisk, desygnat zakreślający zawartość pojęcia „niebezpieczeństwo", sytuacja niebezpieczna dla życia lub zdrowia, lub po prostu synonim niebezpieczeństwa[20].

Ze względu na zależność przyczynowo-skutkową można rozróżnić zagrożenia**: siły pierwotne → zagrożenia wtórne → zagrożenia bezpośrednie**.

Nie ma bezpieczeństwa bez zagrożeń (niebezpieczeństwa). Antonimem terminu bezpieczeństwo jest termin przeciwstawny - zagrożenia. Dla rozwoju teoretycznej wiedzy o bezpieczeństwie istotne jest postrzeganie relacji między bezpieczeństwem i zagrożeniami jako jednego zjawiska.

Bezpieczeństwo jako **przedmiot** badań ma charakter multilateralny (wielostronny, wielowymiarowy) i jest czymś więcej, niż sumą braku zagrożeń. Bezpieczeństwo jest funkcją wielu różnorodnych czynników konstruktywnych *albo* destrukcyjnych (a każdy z nich zasługuje na pogłębioną analizę). Ze względu na rodzaje zagrożeń można wyróżnić rodzaje bezpieczeństwa podmiotu[21]:

Bezpieczeństwo (zagrożenia) **obiektywne** *lub* **subiektywne.**
Bezpieczeństwo (zagrożenia) **wewnętrzne** *lub* **zewnętrzne.**
Bezpieczeństwo (zagrożenia) **abstrakcyjne** *lub* **konkretne.**
Bezpieczeństwo (zagrożenia) **potencjalne (bierne)** *lub* **aktywne.**
Bezpieczeństwo (zagrożenia) **statyczne** *albo* **dynamiczne.**

Wyłania się z tego układ kategorii obiektywnych i subiektywnych, który można przedstawić w postaci uproszczonego, statycznego modelu zawierającego cztery segmenty[22] (czarna linia oznacza poziom zagrożeń, pole wykrzykników - poziom percepcji):

A. Stan bezpieczeństwa, gdy poziom zagrożeń jest mały i postrzegany jest jako niewielki. Zagrożenie występuje obiektywnie, realnie, i podmiot zagrożony ma tego świadomość, realnie ocenia poziom zagrożeń i potrafi zmniejszyć ryzyko.

B. Stan fałszywego bezpieczeństwa, gdy poziom zagrożeń jest duży a postrzegany jest jako mały. Zagrożenie występuje obiektywnie, realnie, ale podmiot zagrożony nie wie o tym, nie ma świadomości tego zagrożenia lub niewłaściwie ocenia poziom zagrożeń, lekceważy niebezpieczeństwo.

C. Stan zagrożenia, gdy poziom zagrożeń jest duży a postrzeganie tych zagrożeń jest prawidłowe (adekwatne). Zagrożenie występuje obiektywnie, realnie, i podmiot zagrożony ma tego świadomość, właściwie ocenia poziom zagrożeń i reaguje zwiększając swój potencjał obronny, lub nie ma takiej możliwości, albo nie wie, jak zmniejszyć ryzyko.

D. Stan fałszywego zagrożenia, gdy zagrożenia są małe ale są postrzegane jako duże. Zagrożenie obiektywnego nie ma lub jest niskie, ale podmiot ma fałszywą świadomość zagrożenia w rzeczywistości nie występującego lub przecenia poziom zagrożeń, skutkiem czego reaguje niepotrzebnie zużywając energię i zasoby.

[20] KORZENIOWSKI L.F. *Securitologia*... op. cit. s. 58; KORZENIOWSKI L.F: *Podstawy*... op. cit. s. 88.
[21] Ibidem, s. 55-56; 77.
[22] KORZENIOWSKI L.: *Securitology. The concept of safety*. "Comunikations" 2005, No 3, s. 20-23.

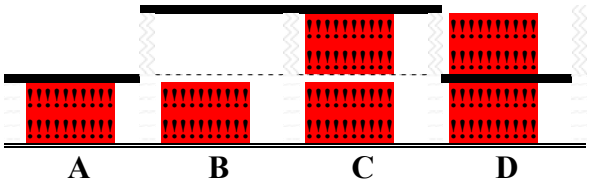

Rys. 4. Model statyczny bezpieczeństwa

Warto zauważyć, że **Daniel Frei** już w 1977 roku zaproponował podobne czteroskładnikowe ujęcie tych zależności[23]. Jednakże fałszywe zagrożenia w modelu Daniela Frei zostały określone jako "stan obsesji", co nie charakteryzuje poprawnie tej fobii.

W zachodnich opracowaniach przedstawiana jest różna typologia zagrożeń. W Niemczech wyróżnia się ich następujące rodzaje:

1) zagrożenia sił natury, których źródłem są zjawiska:
- meteorologiczne (np. wichury, tornada, huragany, susze),
- hydrologiczne (wezbrania rzek i zbiorników wodnych),
- geologiczne (trzęsienia ziemi, tsunami, lawiny śnieżne i błotne);

2) technologiczne[24].

Natomiast w Polsce zagrożenia nadzwyczajne klasyfikuje się następująco[25]:

1) siły natury:
- wyładowania atmosferyczne,
- wstrząsy sejsmiczne,
- silne wiatry,
- intensywne opady atmosferyczne,
- długotrwałe występowanie ekstremalnych temperatur,
- osuwiska ziemi,
- pożary,
- susze,
- powodzie,
- zjawiska lodowe na rzekach i morzu oraz jeziorach i zbiornikach wodnych,
- masowe występowanie szkodników, chorób roślin lub zwierząt albo chorób zakaźnych ludzi,
- działanie innego żywiołu.

2) awarie techniczne.

Wszystkie prognozowane nadzwyczajne zagrożenia powinny stanowić podstawę oceny ryzyka ich wystąpienia i zasięgu oraz skutków oddziaływania. Należy dokonać także wyboru priorytetowych zagrożeń, ponieważ żadne społeczeństwo nie jest przygotowane do skutecznego ich zwalczania.

Dążenie do redukcji ryzyka oznacza, że konstruowane programy i plany powinny być weryfikowane pod względem określenia poziomu ryzyka dla życia i zdrowia ludzi, ich mienia, gospodarki oraz środowiska naturalnego.

Skuteczne zarządzanie ryzykiem w sytuacjach kryzysowych opiera się na:

1) identyfikacji zagrożeń sił natury i związanych z rozwojem cywilizacyjnym (działalność człowieka), które mogą mieć znaczący wpływ na funkcjonowanie społeczeństwa;
2) analizie tych zagrożeń z uwzględnieniem podatności społeczeństwa, dla określenia przewidywanych skutków zagrożeń;

[23] Frei D.: *Sicherheit. Grundfragen der Weltpolitik.* Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer 1977, s. 17-21.
[24] *Naturkatastrophen. Ursachen, Auswirkungen, Vorsorge*, red. E. J. Plate, B. Merz, Stuttgart 2001, s. 2–3.
[25] Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. Nr 62, poz. 558), Art. 3, ust. 1, pkt 2 i 3.

3) ocenie wpływu zidentyfikowanych zagrożeń na konkretne podmioty, grupy społeczne, organizacje i całe społeczeństwo.

Wartość bezpieczeństwa zmienia się w czasie, bowiem warunki otoczenia ulegają zmianie, a człowiek i całe społeczeństwo też się zmienia. To znaczy, że zmiany te muszą być obserwowane i muszą wpływać na zmianę poziomu bezpieczeństwa[26]. Aby osiągnąć wysoki poziom bezpieczeństwa, należy skoncentrować się na wyeliminowaniu lub zmniejszeniu zagrożeń poniżej potencjału obronnego podmiotu.

W 1970 roku **William Haddon Jr**. przedstawił klasyfikację fizycznych metod zapobiegania zagrożeniom. Podstawą tej koncepcji jest możliwość przeciwstawienia się niszczącemu działaniu różnym formom energii[27].

1. **Zapobieganie** wytwarzaniu i gromadzeniu energii. Przykładem takich form będzie ograniczanie produkcji i magazynowania broni palnej, budowanie domów ze spadzistymi dachami, itp.

2. **Zmniejszanie** ilości zgromadzonej energii. Przykładem takich form będzie odśnieżanie płaskich dachów, ograniczanie prędkości samochodów itp.

3. **Zapobieganie niekontrolowanemu uwalnianiu** się energii, na przykład konstruowanie systemów bezpieczeństwa w elektrowniach atomowych, instalowanie poręczy nad przepaścią, stosowanie bezpieczników w broni palnej, itp.

4. **Zmniejszanie prędkości** uwalniania się energii i modyfikowanie jej rozmieszczenia. Przykładem mogą być kaskady i śluzy na rzece, reduktory na butli gazowej, falochrony w portach morskich, zmniejszenie pochyłości stoków dla początkujących narciarzy, itp.

5. **Oddalenie** w czasie i w przestrzeni źródła energii od zagrożonych podmiotów. Przykłady: magazynowanie śmieci na wysypiskach, umieszczanie przewodów elektrycznych wysoko na słupach, karencja w dostępie do dokumentów zawierających tajemnice państwowe, ewakuacja mieszkańców przed powodzią, itp.

6. **Izolowanie** źródła energii od zagrożonych podmiotów. Przykłady: umieszczanie groźnego psa za ogrodzeniem, umieszczanie przewodów elektrycznych w izolowanych przewodach, mechaniczne i budowlane zapory przed złodziejami, itp.

7. **Modyfikacja** podstawowych cech źródła zagrożenia, na przykład zamiana wysokiego napięcia energii elektrycznej na niskie, zmiana konstrukcji samochodu na bezpieczną, zmiana konstrukcji budowli w terenach sejsmicznych, zaokrąglanie i zmiękczanie krawędzi obiektów i przedmiotów, itp.

8. **Odpowiednia konstrukcja** narażonego obiektu. Przykład: skafandry strażaków, kamizelki kuloodporne, ochraniacze rowerzystów, amortyzatory w samochodach.

9. **Ratownictwo**, czyli przerwanie niszczącego działania, np. gaszenie pożarów, ratownictwo drogowe.

10. **Naprawa i odnowa** uszkodzonego obiektu mająca przywrócić strukturę i funkcjonowanie uszkodzonego obiektu.

Prowadzone w wielu krajach badania naukowe wskazują na coraz częstsze występowanie zagrożeń, które są coraz bardziej intensywne, dynamiczne i złożone. Powoduje to wzrost liczby ofiar i strat materialnych. Jednocześnie nie uwzględnia się doświadczeń wynikających z przeszłych katastrof czy klęsk żywiołowych. Organy odpowiedzialne za zorganizowanie i funkcjonowanie zespołów zarządzania w sytuacjach kryzysowych więcej uwagi powinny koncentrować zapobieganiu i przewidywaniu rozwoju sytuacji w celu ograniczenia negatywnych skutków

[26] WELANDER Glenn, SVANSTRÖM Leif, EKMAN Robert: *Safety Promotion - and Introduction*. (pol.) Promocja bezpieczeństwa - i wdrożenie. 2nd Revised edituin. Stockholm: Karolinska Instituet 2004, p. 10. ISBN 91-631-5638-5.

[27] HADDON, W.J.: *Energy damage and the 10 countermeasure strategies*. "Journal of Trauma" 1973, 13 (4), 321-331. HADDON W.: *The basic strategies for preventing damage from hazards of all kinds*. "Hazard Prevention" 1080;16:8-11; JENSEN Roger C.: *Risk Reduction Strategies. Past, present and future.* "Professional Safety" January 2007, p. 24-30. www.asse.org; WELANDER G. SVANSTRÖM L. EKMAN R.: Safety... op. cit. s. 170.

wystąpienia potencjalnych zagrożeń. Tymczasem w Polsce w dalszym ciągu obserwuje się tradycyjne podejście do zarządzania w sytuacjach kryzysowych, polegające na opracowaniu planów reagowania i wstępnej koordynacji działań w tej fazie.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BRAUDEL F.: *Historia i trwanie.* Warszawa: Czytelnik, 1971.

BUZALKA J.: *Krízový mamažment vo verejnej správe.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru 2008.

DWORZECKI J.: *Bezpieczeństwo w ruchu lądowym na Śląsku*. Bielsko-Biała: Wyższa Szkoła Bankowości i Finansów, 2010.

FEMA, *A Nation Prepared - FEMA Strategic Plan - Fiscal Years 2003–2008*, Washington 2002.

FREI D.: *Sicherheit. Grundfragen der Weltpolitik.* Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer 1977.

HADDON, W.J.: *Energy damage and the 10 countermeasure strategies*. "Journal of Trauma" 1973, 13 (4), 321-331.

HADDON W.: *The basic strategies for preventing damage from hazards of all kinds*. "Hazard Prevention" 1080;16:8-11.

HANAUSEK T.: *Zarządzanie bezpieczeństwem - nowa dziedzina nauki*. /in:/ *Bezpečnosť a ochrana majetku.* Košice: LIPORT LFK 2001, s. 36-39. ISBN 83-915026-3-5.

JENSEN Roger C.: *Risk Reduction Strategies. Past, present and future.* "Professional Safety" January 2007, p. 24-30.

KOPALIŃSKI WŁ.: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych.* Wydanie 14. Warszawa: Wiedza Powszechna 1983.

KORZENIOWSKI L.F: *Podstawy nauk o bezpieczeństwie.* Warszawa: Difin, 2012. ISBN 978-83-7641-518-5

KORZENIOWSKI L.F. *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*. Kraków: EAS 2008. ISBN 978-83-925072-1-5 dostępna z: http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=13871&dirids=66

KORZENIOWSKI L.: *Securitology. The concept of safety*. "Comunikations" 2005, No 3, s. 20-23.

LUBOWSKI A.: *Czar starych dobrych recept,* s. 16. „Polityka" 2004, nr 27(2459), s. 12-16.

Naturkatastrophen. Ursachen, Auswirkungen, Vorsorge, red. E. J. Plate, B. Merz, Stuttgart 2001.

NFPA (National Fire Protection Association) NFPA1600: *Standard on Disaster/Emergency Management and Business Continuity Programs*, Quincy MA 2007.

NGA (National Governors' Association), *Comprehensive Emergency Management Governors' Guide*, Washington 1979.

PIEŃKOS J.: *Słownik łacińsko-polski*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1996.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (*Dz. U. nr 179, poz. 1065*).

SIENKIEWICZ-MAŁYJUREK, K. - KRYNOJEWSKI, F.R.: *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*, Warszawa: DIFIN, 2010.

Słownik współczesnego języka polskiego. Warszawa: Reader`s Digest Przegląd 2001, tom 1.

TOMASZEWSKI T.: (red.) *Psychologia*. Warszawa: PWN 1977.

ŻÓŁTASZEK J.: *Naukowa organizacja bezpieczeństwa*. "Przegląd Organizacji" 1931, nr 6, s. 245-254.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. *(Dz. U. nr 78, poz. 483, zm)*.

Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. Nr 62, poz. 558).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym *(j.t. Dz. U. 2013, poz. 1166*).

WELANDER Glenn, SVANSTRÖM Leif, EKMAN Robert: *Safety Promotion - and Introduction*. 2nd Revised edituin. Stockholm: Karolinska Instituet 2004. ISBN 91-631-5638-5.

ADRESA

doc. Ing. Leszek F. KORZENIOWSKI, PhD.
profesor Pedagogickej univerzity v Krakove (Poľsko),
prezident Európskej asociácie vied o bezpečnosti EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY.
e-mail: lfk@eas.info.pl

INTERDISCIPLINÁRNÍ PARADIGMA PROFESNĚ ORIENTOVANÉHO TERCIÁLNÍHO BEZPEČNOSTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PŘISLUŠNÍKŮ KOMUNÁLNÍCH A BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ V EDUKAČNÍ OPTICE AKTIVIZUJÍCÍCH INSCENAČNÍCH METOD (SCÉNÁŘŮ)

Josef KŘÍHA

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.

Abstrakt: *Předkládaný příspěvek má ambici formou teoretického (širšího) i užšího (praxeologického) vhledu reflektovat aktuální edukační příležitosti a výzvy, kvalitativně determinující strategický edukační potencionál a významnost uplatňování zájmově poukazovaných moderních vyučovacích metod, tj. aktivizujících inscenačních metod (scénářů) v rámci terciálního bezpečnostního vzdělávání, zaměřené na příslušníky komunálních a bezpečnostních sborů.*

Kľúčové slová: *bezpečnost, edukace, vyučovací metoda, bezpečnostní sbory, komunální sbory.*

Abstract: *Article has the ambition to shed light on theoretical and empirical insight into current educational opportunities and challenges qualitatively determining the significance of the application of modern educational methods (model situations) implemented within the tertiary education community safety and security corps.*

Key words: *safety , education , teaching method, security forces, local choirs.*

ÚVOD

Vzhledem k tématickému vymezení předkládaného příspěvku nelze v rámci jeho premisivní reflexe primárně nepřipomenout základní teoretická východiska edukačně významného zájmového potencionálu, který má v optice tzv. „interdisciplinárního“ paradigmatu předpoklady „sui generis“ kvalitativně determinovat účinnost a fakticitu stanovených vzdělávacích cílů v rámci profesně orientovaného terciálního bezpečnostního vzdělávání, zaměřené na příslušníky komunálních a bezpečnostních sborů. Základní a obecná východiska „interdisciplinarity“ lze dle zájmové reflexe vybraných názorových proudů odborné veřejnosti dílem teoreticky vymezit rovněž jako „metodu propojení“ a aktivní spolupráce mezi rozličnými vědními disciplínami za účelem dosažení integrovaného a synergického výsledku v teoretické i praktické (praxeologicky) orientované odborné činnosti či ve vědě i výzkumu. Věcný substrát edukačního prostředí vzdělávacích institucí, zabezpečujících v rámci tématického rozsahu studijních plánů různorodé a profesně orientované terciální bezpečnostní vzdělávání, které často subsumuje tendenční polohy tzv. „interdisciplinárně“ profilované výuky odůvodněně avizuje žádoucí reflexi záměrného a systémového uspořádání vztahů mezi jednotlivými teoretickými i odbornými učebními předměty etc. Vzhledem ke shora uvedenému edukační „interdisciplinaritu“ můžeme však vnímat i v jiné optice jejího fenomenologického významu a to např. jako „spontánně“ vzniklou situaci, která se projevuje způsobem, kdy více vědních disciplín, respektive více učebních předmětů jsou mezi sebou vzájemně konfrontovány a mezi jejich aktéry probíhá z toho důvodu komunikace etc. Záměrné uspořádání vztahů mezi disciplínami je v tomto pojetí teprve výsledkem reakce na tzv. „interdisciplinárně“ orientované paradigma, které je zcela logicky upotřebitelné v rámci realizace shora naznačeného zájmového terciálního bezpečnostního edukačního procesu. Zcela logicky pak existující „interdisciplinarita“ poukazovaného vzdělávání tímto dále vyžaduje vzájemnou interakci, v jejímž důsledku pak dojde zcela logicky ke kvalitativní změně. Takto pojaté edukační paradigma má pak logicky potencionál se následně změnit na monodisciplinární, interdisciplinární nebo dokonce transdisciplinární etc. V souvislosti s interdisciplinaritou a transdisciplinaritou se pak zcela odůvodněně nabízí tendenční názorová interpretace, odůvodňující požadavek integrace věcných

obsahů jednotlivých učebních předmětů, která vychází z názoru, že integrace obsahu vzdělávání je v souladu i s psychologickými výzkumy učení. Efektivní učení by mělo podporovat smysluplnost předkládaného obsahu pro posluchače, včetně možnosti originálního uplatnění posluchačovo „empirie“ a subjektivní volby „vyzkoušet si získané teoretické znalosti a dovednosti v individuální prakticky orientované výuce“ etc. Dle autora Jiřího Zlámala konstituování integrovaného předmětu je pak „vyšší“ a „ucelenější“ formou integrace vyučování, než je tématické vyučování a předpokládá celkové obsahové propojení stávajících dvou i více učebních předmětů. Pozn. přispěvatele: S ohledem ke shora uvedenému lze však dále upozornit na didaktickou konsekvenci, tj. kdy bez kvalitativně specifikované obecné systémové koncepce by se poukazované integrované předměty mohly stát jen náhodilým výběrem „vytržených“ problémů a souvislostí, které mají integraci sice vytvářet, ale v souvislosti s výše naznačenou systémovou nedostatečností a neuceleností by se tímto paradoxně ztrácely. Jako příklad lze dále uvést originálně pojatý parafrázovaný názorový proud, kdy dle shora uvedeného autora interdisciplinární paradigma profesně orientovaného bezpečnostního vzdělávání je charakterizováno existencí více učebních předmětů (disciplín)[1], které svým praktickým zaměřením pak vyvolávají zcela odůvodněný předpoklad potřebnosti integrace mezi jednotlivými vědními disciplínami[2] a to v rámci transdisciplinárního učebního předmětu[3]. S ohledem k výše uvedenému lze však dále konstatovat neexistenci holisticky uchopených ujednocujících ontologických východisek interdisciplinární praktické výuky, která vychází z koncepce tzv. „pragmatické“ pedagogiky, kdy dle názoru přispěvatele můžeme v užším vhledu aktuálně poukázat k zásadnímu významu pedagogické kategorie kompetence, která je založená na tzv. „kompetenčním“ přístupu a může tímto překonat deficit neexistence shora naznačeného transdisciplinárního učebního předmětu etc. (srov. např. odborná příprava realizovaná rovněž v rámci profesně orientovaného bezpečnostního vzdělávání bakalářského studijního programu bezpečnostně právní činnost, obor bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě, aktuálně zabezpečovaném Katedrou právních oborů a bezpečnostních studií Vysoké školy evropských a regionálních studií, o.p.s. České Budějovice)[4], která má mimo jiné s odkazem k účinným aktualizacím *„Dlouhodobého záměru Vysoké školy evropských a regionálních studií, o.p.s.“* stálou a trvalou ambici respektovat jak interdisciplinárně orientované terciální vzdělávací cíle, segmentárně zacílené k tématické oblasti bezpečnostního vzdělávání, včetně dílčí participatorní reflexe excelence akademických činností, prostupnost systému, rozšíření přístupu ke vzdělávání, celoživotního vzdělávání, respektujícího uplatnění shora naznačené didaktické kategorie „**kompetence**“, která je dále provázána s další didaktickou kategorií „**kvalifikace**“. Uvedená kategorie je zcela logicky kauzálně propojována s možností posluchače (frekventanta) uplatnit se zejména v aplikační praxi, tj. *„osvojit si takové dovednosti a vypěstovat takové návyky, které mu umožní vykonávat určitou, konkrétní činnost“. V optice edukačně - andragogické lze často detekovat diskutabilní reagenci demonstrující problémové otázky, tj. např. zda existují předměty a obsahy, které jsou přenosné na různé teoretické či praxeologické problémy*

[1] Srov. ZLÁMAL, Jiří. *Didaktika profesního vzdělávání v širším pedagogickém kontextu,* s.107. Významným znakem tradiční školy je sytém vyučovacích předmětů (předmětové pojetí). Uspořádání učiva do určitých oblastí (oborů, předmětů) procházelo a stále prochází složitým vývojem - jde totiž o jednu ze základních kurikurálních otázek, čemu a v jakém rozsahu se mají studenti ve škole učit. Rozčleňování do jednotlivých vyučovacích předmětů souvisí s vývojem vědních oborů a narůstáním objemu poznatků.“

[2] „Jelikož odborné předměty a odborný výcvik svým obsahem a charakterem vzájemně souvisejí, je nutné vytvářet mezipředmětové vztahy a vzájemnou návaznost i s ostatními všeobecně vzdělávacími a přírodovědnými předměty… Při jejich aplikaci ve výuce je třeba, aby učitel přihlížel ke věkovým zvláštnostem žáků, profilu absolventa, k potřebám a zvláštnostem vyučovacího procesu, i k požadavkům při kontrole vědomostí a dovedností studentů.“ TAMTÉŽ.

[3] ZLÁMAL, J.: Didaktika profesního vzdělávání v širším pedagogickém kontextu. České Budějovice,VŠERS, o.p.s.,2009. 282.s ISBN: 978-80-86708-850

[4] KŘÍHA.J. Multiplicitní efekty a možnosti využití terciální prostupnosti výuky odborných předmětů, zabezpečovaných Katedrou právních oborů a bezpečnostních studií,“ České Budějovice, Auspicia 2008, ISSN 1214-4967126 s., s.107 - 108

a použitelné v rozmanitých situacích a které mají zásadní ceslospolečenský význam a mají nadčasovou platnost. Tento problém se vyostřil v důsledku rychlých technologických, společenských a organizačních změn. Začaly se hledat „kvalifikace“, které nemají vztah ke konkrétnímu pracovnímu místu, pro něž se vžilo označení klíčové kvalifikace. Např. v USA vznikl obdobný směr v rámci odborné přípravy orientované na kompetence, který je chápán jako širší, extrafunkcionální, od nároků konkrétního pracovního místa odpoutané pojetí problému kvalifikací.“[5] Důvodem zaměření vzdělávacích systému a kurikurálních dokumentů na **klíčové kompetence** je snaha o kvalitu vzdělání, jeho edukační účinnost a efektivitu. V rámci historické retrospektivní komparace je taktéž zapotřebí dále poukázat i na danou objektivní okolnost, tj. kdy *„většina evropských zemí se shodla na tom, že předpokladem přípravy lidí na další profesní a osobní život tak, aby se dovedli plnohodnotně zapojit do společenského dění, je nutná jejich příprava pro celoživotní učení. Proto se evropská kurikula začala více zaměřovat na úspěšnou aplikaci vědomostí a dovedností, než na jejich pouhé předávání. V souvislosti s touto snahou definovala Evropská unie již na lisabonském jednání Rady Evropy v březnu 2000 (tzv. „lisabonský“ proces) nový strategický cíl pro rok 2010, kdy se Evropa měla stát „nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou na světě, která čerpá ze znalostí a je schopna nepřetržitého hospodářského růstu při současném dosažení většího množství hospodářského růstu při současném dosažení většího množství lepších pracovních příležitostí a větší sociální soudržnosti“… Právě z toho důvodu byly na následném „stockholmském“ jednání Rady Evropy stanoveny tři strategické cíle, z nichž první je zlepšení kvality a efektivity systémů vzdělávání a odborné přípravy v EU- tento cíl zahrnuje mimo jiné i požadavek na rozvíjení tzv. „klíčových“ kompetencí, které jsou základem rámcově vzdělávacích programů.“* [6] *V rámci didaktické kategorie kompetence je řešeno stále existující napětí mezi dvěma póly pedagogického usilování, a to vzděláváním a výchovou. „V pojetí kompetencí se překrývají dva na první pohled neslučitelné požadavky: Kompetence mají zaručit jednání v reálných situacích, jejich získání vyžaduje velký podíl výcviku, opakování, použití v různých reálných situacích. Takto viděno se rozvoj osobnosti a získávání kompetencí nekryjí. Zároveň se zprostředkování kompetencí neomezuje jen na znalosti, schopnosti pochopení a dovednosti, ale i vnitřní připravenost a ochotu naučené použít. Kompetence tedy zahrnují i motivační stránku osobnosti, vztah k práci a kolektivům, sebedůvěru atd., tedy vlastnosti týkající se samotného jádra společnosti.“*[7] Pozn. přispěvatele: Pro precizovanější vysvětlení didaktická kategorie kompetence je založena na následujícím pojetí vztahu teorie a praxe, kdy *a)* ***na praxi se nepodílí jenom teorie, ale také praktické vědění,*** *b)* **kompetence, vědecká teorie se na praxi nemusí podílet vůbec,** *c)* ***zdařilá praxe není důkazem toho, že byly zvoleny správné postupy a univerzální pravidla*** - výsledek může být mít příčinu v řadě okolností (léčitelství, proutkáři, ale i poradenské firmy). Z toho ovšem plyne, že teorie se nemůže na praxi odvolávat jako na svého arbitra, ovšem každé praxi je nějaká teorie „imanentní“, kdy každé smysluplné jednání vyžaduje zdůvodnění cílů, prostředků a metod,vzájemné obohacování teorie a praxe však není nutné, ale zároveň ho nelze vyloučit. Pokud teorie pronikne do myšlení praktiků do myšlení aktérů situací, nějakým způsobem tuto praxi změní, ovšem v důsledku toho dochází i ke změně teorie, protože změny v praxi nebyly pouhou aplikací teoretických poznatků, ale i uplatněním praktických znalostí a kompetencí, jedním z účelů teorie je zlepšit praxi tím, že otevírá alternativní možnosti jednání - nelze od ní očekávat určení jediné správné cesty nebo vědecky zdůvodněných cílů. [8] *„Není ani primát teorie ani praxe. Obě sféry mají svoje vlastní hodnoty, cíle, předměty a účely, metody atd. Věda je viděna jako samostatná autonomní oblast, ale to neznamená její autarkii od praxe.“*[9]

---

[5] BENEŠ, Milan. *Andragogika, s.* 151.
[6] JIRÁSKOVÁ, Věra. *Multikulturní výchova*, s. 46
[7] BENEŠ, Milan. *Andragogika,* s.151.
[8] BENEŠ, M. *Andragogika. Filozofie - věda,* s. 55.
[9] TAMTÉŽ.

Interdisciplinární povaha zájmového edukačního potrencionálu bezpečnostního vzdělávání zabezpečovaného Katedrou právních oborů a bezpečnostních studií Vysoké školy evropských a regionálních studií , o.p.s. (dále jen „KPOBS“)

Pro účely postihu tohoto příspěvku bych také velmi rád opět v historické reflexi v užším smyslu a analytickým způsobem poukázal na již realizované subsidiární edukační výstupy, které byly rovněž na základě vyjádřené naléhavosti aplikační veřejnopořádkové praxe v rámci uplynulého akademického období realizovány nad rámec pedagogických a vědeckovýzkumných aktivit „KPOBS“ , které byly participatorně organizačně a metodicky ze strany „KPOBS“ spoluzabezpečovány a vycházely jednoznačně z požadavku[10] vytvořit po linii „KPOBS“ další sekundárně orientovaný edukační výstup, který by odrážel jak celospolečenskou aktuálnost, tak i opodstatněnost interdisciplinárně formovaného uplatňování tzv. „*komunitní strategie*“, vymezující zejména oblast ochrany veřejného práva ve veřejné správě v rámci zabezpečení výkonu samostatné a přenesené působnosti a to s ohledem k specifičnosti stavu a vývoje „*ochrany místních záležitostí veřejného pořádku“* na daném teritoriálním území a která „*sui generis“* respektuje operační prostor dotčených „veřejnopořádkových“ aktérů a činitelů, který odráží jak aplikační variabilnost, tak rozmanitost uplatňování jednotlivých metod a forem veřejnopořádkových aktivit dotčených veřejnopořádkových subjektů[11], které vymezují tzv. „klíčové“ kompetence posluchačů(frekventantů zájmové výseče bezpečnostního vzdělávání, ale i dalších činností, které mají plný předpoklad identifikovat a specifikovat řadu problémových veřejnoprávních oblastí, mimo jiné zohledňujících jejich municipiální jedinečnost a konsekvence, směřované k řádnému zabezpečení ochrany *místních záležitostí veřejného pořádku*, ale i snahu o podporu uplatňování tzv. „*dobré správy“* ve vybraných konsekvencích veřejnoprávního prostoru mezi dotčenými veřejnoprávními subjekty. Jak již bylo naznačeno výše, vzhledem k potřebnosti odborné reagence, vztahující se k vyjadřované naléhavosti aplikační veřejnoprávní praxe, vymezující potřebnost vytvoření dílčího edukačního cíle, tj. spolupůsobení v oblasti *„odborného vzdělávání“* zaměstnanců obcí (měst), tj. *strážníků obecní (městské) policie* s odkazem k účinným aktualizacím dlouhodobého záměru Vysoké školy evropských a regionálních studií, o.p.s., byly v uplynulém akademickém období realizovány po linii „KPOBS“ v rámci snahy o rozšíření dalšího dílčího terciálního edukačního cíle v součinnosti s Centrem celoživotního vzdělávání Vysoké školy evropských a regionálních studií, o.p.s. (dále jen „**CCV**“) následné realizace tzv. *„základních kvalifikačních kurzů* “, určených pro příslušné zaměstnance obcí (měst) zařazených do obecní (městské) policie i kurzů k obnovení platnosti způsobilosti strážníků obecní (městské) policie (tzv. ***„prolongace“***). Předmětné „***kvalifikační“ i „prolongační“ kurzy*** měly a mají za cíl jeho absolventy vybavit nejen nezbytnými ***teoretickými a odbornými znalostmi***, potřebnými k úspěšnému složení příslušných „**kvalifikačních a prolongačních**“ zkoušek před věcně příslušnou Komisí Ministerstva vnitra ČR, vyplývajících z účinné vyhlášky č. *418/2008 Sb., kterou se provádí zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů* /dále jen „**zákon o obecní policii**“ /, tak především osvojení si žádoucí komplexní interpretace obsahově uceleného souhrnu nabytých znalostí v rámci další navazující a předpokládané praktické činnosti strážníků *obecní /městské/ policie,* zejména při provádění jednotlivých úkonů či zákroků, souvisejících s aplikací jednotlivých ustanovení, vyplývajících zejména ze „*zákona o obecní policii*“ i dalších navazujících zvláštních zákonů. V rámci stanovené výuky kvalifikačních kurzů byl kladen opět důraz na komplexní osvojení si jednotlivých znalostí a dovedností, které jsou budoucím či současným strážníkům obecní (městské) policie zákonodárcem legitimně a taxativně vymezeny v rámci operačního prostoru, uvedeného zejména v ustanovení *§ 2 „zákona o obecní policii“.* Vzhledem k výše uvedenému je taktéž zapotřebí

[10] Multiplicitní efekty a možnosti využití terciální prostupnosti výuky odborných předmětů, zabezpečovaných Katedrou právních oborů a bezpečnostních studií,“ České Budějovice, Auspicia 2008, ISSN 1214-4967126 s., s.107 - 108

[11] KŘIHA.J. „Multiplicitní efekty a možnosti využití terciální prostupnosti výuky odborných předmětů, zabezpečovaných Katedrou právních oborů a bezpečnostních studií,“ České Budějovice, Auspicia 2008, ISSN 1214-4967126 s., s.107 - 108

připomenout, že zejména prakticky orientovaný aplikační výklad komplexně uchopených tematických okruhů, zc2ela bezesporu napomáhá i uplatňování principu tzv. „*dobré správy*“ mezi konkrétními veřejnopořádkovými činiteli a to zejména při zabezpečení ochrany tzv. „*místních záležitostí veřejného pořádku*“ s ohledem k specifičnosti daného teritoriálního území. Je zcela nesporným faktem, že právě strážník obecní /městské/ policie právě v souladu s ustanovením *§ 127 odst.1e) zákona č.40/2009 Sb.,ve znění pozdějších předpisů* /trestní zákoník/ při aplikaci jednotlivých oprávnění požívá procesní postavení tzv. „ *úřední osoby*“, tj. kdy v rozsahu obecně a demonstrativně vymezených úkolů, uvedených v aplikaci ustanovení *§ 2 „zákona o obecní policii*“ při zabezpečování tzv. „*místních záležitostí veřejného pořádku* “ zasahuje zejména v souvislosti s realizací jednotlivých úkonů a zákroků do práv a svobod občanů /viz. ustanovení *§ 7 „zákona o obecní policii“*. Rozsah a tématické zaměření jednotlivých dílčích modulů „*kvalifikačních*“ i „*prolongačních*“ kurzů bylo především z důvodu zájmu o reflexi aktuálních a moderních veřejnopořádkových principů přizpůsobeno a zacíleno ke komplexnímu osvojení si základních odborných znalostí v rozsahu *Ministerstvem vnitra ČR* taxativně stanoveným tématickým celkům, obsahově vymezujícím a poukazujícím k odborným předpokladům strážníka k výkonu povinností a oprávnění dle zákona o obecní policii, např. v oblasti *znalosti ústavního pořádku, obecní policie, obecního zřízení, shromažďování, Policie ČR*[12]*, trestního práva, živnostenského podnikání, zbraní a střeliva, přestupků, správního řízení, bezpečnosti a plynulosti silničního provozu na pozemních komunikacích, provozování soukromých bezpečnostních činnosti* atd. Naznačená širokost, různorodost a variabilita existujících právních vztahů do kterých strážník obecní /městské/ policie při praktické aplikaci oprávnění vstupuje a ovlivňuje nejen že předpokládá, ale i přímo vyžaduje dostatečnou míru odborné erudice, ale zejména znalost poukazovaných klíčových kompetencí. V průběhu realizace zmíněné dílčí terciální edukační aktivity byl a dle předpokladu i nadále bude kladen důraz zejména ke komplexně pojatému a interdisciplinárně uchopenému osvojení si znalostí a dovedností a aplikačních souvislostí, zaměřených zejména na tzv. nosné a stěžejní tématické moduly, zacílené zejména na objasnění aplikačních souvislostí a interaktivnímu výkladu *zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů, zákona č.200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, včetně dalších navazujících zákonných či podzákonných právních předpisů, zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 40/2009 Sb., /trestní zákoník/, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., /trestní řád/, ve znění pozdějších předpisů a navazujícímu* rozboru příslušných kazuistik, situačních a modelových příkladů atd.[13]

Možné alternativy konceptu interdisciplinárně orientovaného bezpečnostního vzdělávání ve světle „Bloomovy taxonomie“ vzdělávacích cílů

V úvodu této „subkapitoly“ je dále účelné stratifikovat teoretická východiska,uvozující tzv. „integrované“ pojetí a „interdisciplínárně“ orientovaný edukační přístup, který je zcela logicky nezbytnou a neoddělitelnou součástí shora poukazovaného a holisticky orientovaného „terciálního“ bezpečnostního vzdělávání. S ohledem k efektivitě stanoveného edukačního procesu by se shora zmíněné východiska měly v průběhu edukačního procesu vzájemně věcně prolínat a navzájem korelovat. Zcela jistě znamenají žádoucí směr, plně korespondující i s optikou tzv. „Taxonomie vzdělávacích cílů“, která mimo jiné determinuje způsob řazení učebních činností. Původní Bloomova taxonomie (50. a 60. léta) v původní publikaci (Bloom et al. 1956) vymezuje

[12] FILÁK,J., BRÁZDA,J., BOHMAN,M., HRUDKA,J., VOPRŠAL,P. ZÁMEK.,D.2009) Zákon o Policii České republiky s komentářem: podle právního stavu k 12.1.2009. 1. vyd. Praha: Police history, 2009. s.14 -15

[13] KŘÍHA, J. Ochrana místních záležitostí veřejného pořádku v intencích strategie „ Community policing “- municipiální souvislosti, aktuální edukační přiležitosti a výzvy. In Zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Eúropská únia,12.-13.november 2009,Košická Belá, Slovenská republika.Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach.Košice,2010. s.145 - 150

v kognitivní doméně tyto definice (viz. postup od jednoduchých po složitější úrovně) a to znalost („**knowledge**“) definovaná tak, že zahrnuje chování a testové situace, kdy se zdůrazňuje zapamatování představ, učiva nebo jevů, a to buď rozpoznáním nebo vyvoláním z paměti; pochopení/porozumění („**comprehension**“) zahrnuje vzdělávací cíle, chování nebo odpovědi, které představují pochopení/porozumění doslovného sdělení v rámci komunikace; aplikace/použití („**application**“) následuje po pochopení. Bez pochopení není žák schopen požadovanou metodu, teorii, princip nebo abstrakci používat; analýza („**analysis**“) zdůrazňuje rozbor učiva na jeho základní části/složky a odhalení vztahů mezi jeho částmi a pochopení způsobů, jak jsou tyto části/složky uspořádané; syntéza („**synthesi**“) je definovaná jako skládání složek a částí tak, aby tvořily celek. To je proces, ve kterém se pracuje se složkami, částmi a tak dále. Ty se kombinují tak, aby vytvořily uspořádání („**pattern**“) nebo strukturu, která předtím nebyla zřejmá/jasná; hodnocení („**evaluation**“) je definované jako uvažování ve vztahu k nějakému záměru hodnotìt, jako jsou představy, práce, řešení, metody, učivo atd. Používají se kritéria a standardy hodnocení rozsahu. Myšlenkové nebo-li kognitivní operace a tím i vzdělávací cíle vyšších úrovní jsou podmíněny zvládnutím, dosažením úrovní předchozích. Nezvládnutí nebo neúplné zvládnutí jedné úrovně obvykle zakládá problémy při dosahování úrovní vyšších. Vedle kognitivního okruhu byly postupně popsány také vzdělávací cíle ve dvou dalších okruzích vzdělávacích cílů14. Ve druhé polovině 90. let minulého století byla „Bloomova“ taxonomie významně revidována. Této revize se ujal tým pod vedením D.R. Krathwola (Anderson, Krathwohl et al. 2001). Výstupem se stala nová dvoudimenzionální taxonomie vzdělávacích cílů zahrnující znalostní dimenzi (poznání) a dimenzi kognitivních procesů (poznávání).[15]. Jaký je **rozdíl mezi faktuálním a konceptuálním poznáním**? V kognitivní psychologii se rozlišuje mezi znalostí **"kousků informací"** a obecnějšími **"mentálními modely"**, **"schématy"** nebo **"teoriemi"**, jak je známo například z Brunera (1960, 1977). Tedy fakta - pojmy - generalizace (více Vávra 2006). Faktuální znalost je vypreparovaný, izolovaný "kus informace", zatímco konceptuální znalost je komplexnější, uspořádanější znalost. V českém vzdělávání se zatím obtížně prosazuje **metakognitivní znalost**. Autoři RBT (Anderson et al. 2001) charakterizují tuto znalost jako znalost žáků, která se týká jejich vlastního poznávání *(cognition)* a kontroly nad svým vlastním poznáváním. Je možné také říci, že metakognice je o poznávání, které má nadsmyslový či transcendentální charakter.

Možné alternativy kooperace fenoménu poznávání a poznání v subsystému užitých situačních scénářů upotřebitelných v rámci interdisciplinárně orientovaného bezpečnostního vzdělávání

Z pohledu pedagogiky **poznávání a poznání** je nutné chápat tzv. „*holisticky*“, nikoliv izolovaně. V rámci realizace bezpečnostního vzdělávání je nutné účinně podporovat žádoucí transfer, nebo-li přenos **znalostí a dovedností** (z pamětí, z vlastní zkušenosti)[16]. **Dílčí vzdělávací cíl I) - *INTERPRETOVÁNÍ*** *(porozumět/pochopit)* ***faktuální*** *znalost*: Posluchač osvětlí základní pojmy a východiska, např. *„orgán obce“, „správní orgán“, „policejní orgán“, „bezprostřední zásah“, „zákrok“, „úkon“, „jiné opatření“, „protiprávní jednání“, „skutková podstata přestupku“, „jiného správního deliktu“, „trestného činu“*. **Dílčí vzdělávací cíl II) - VYSVĚTLENÍ** *(porozumět/pochopit)* ***konceptuální*** *znalosti*: Posluchač vysvětlí, co se stane, kdy např. osoba proti

[14] Srov. Afektivní okruh navržený spolu s Bloomovým spolupracovníkem D. R. Krathwolem (Krathwohl, Bloom, Masia 1964) se zaměřuje na emoční/pocitové a subjektivní poznávání. Slavin (2012) označuje za afektivní cíle takové, které se vztahují k postojům a hodnotám žáků. Taxonomické uspořádání podle Krathwohla nabízí např. Vávra, 2006, 2011. Senzomotorický okruh vzdělávacích cílů publikovala na začátku 70. let Simpsonová (in: Vávra 2006, 2011).

[15] Mezi prvními, kdo v Česku referoval o této taxonomii, byla Hudecová (2003), která přeložila do češtiny i níže uvedenou matrici. Autoři revidované Bloomovy taxonomie (dále RBT; Anderson et al. 2001) v rozlišení mezi poznáním a učivem používají metaforu pohádky o čtyřech učitelích, kteří žáky seznamují se Shakespearovou divadelní hrou *Macbeth* atd.

[16] Srov. Modifikace příkladů (charakteristik) vzdělávacích cílů, které nabízejí např. Anderson et al. (2001, s. 91 až 92) pro ukázku vybraného segmentu učiva (první je dimenze poznávání (kognitivní proces), druhá je dimenze poznání/znalost)

které provádí úkon dle jednotlivých ustanovení *zákona č.553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů, či zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů*[17], neposkytnou součinnost ke zjištění totožnosti - realizuje tzv. *„aktivní“ či „pasivní“* odpor apod. **Dílčí vzdělávací cíl III) - PROCEDURÁLNÍ ZNALOSTI *vykonání (použít/aplikovat) procedurální znalosti***: Posluchač je způsobilý účinně demonstrovat aplikovat jednotlivá oprávnění dle jednotlivých ustanovení zákona *č.553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů (strážník obecní(městské) policie, zákona č.273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů (příslušník Policie ČR) v* algoritmu „zakročovací“ povinnosti.[18] **Dílčí vzdělávací cíl IV) - ODLIŠOVÁNÍ (analyzovat) konceptuální znalosti**: posluchač určí a jednoznačně verifikuje, které informace v situačních příkladech naplňuje konkrétní skutkovou podstatu trestného činu, přestupku, či jiného správního deliktu. **Dílčí vzdělávací cíl V**) - **KONTROLOVÁNÍ (hodnotit) procedurální znalosti**: Posluchač určí, zda vytvořené řešení, tj. např. zda užitý „ zakročovací algoritmus“ řešení je nejúčinnější z pohledu právního taktického, případně technického.
Dílčí vzdělávací cíl VI) - **KRITICKÉ POSOUZENÍ (hodnocení) tzv. „metakognitivní znalosti“**: Posluchač si vybere postup, jak vyřeší problém detailně precizovaný v daném situačním příkladu na základě analytického a syntetizujícího rozboru příslušných právních norem v *„lex specialis“* či *„lex generalis postihu“*, které odpovídá jeho úrovni kognitivního procesu porozumění. **Dílčí vzdělávací cíl VII**) **GENEROVÁNÍ (tvořit) konceptuální znalosti**: Posluchač vytvoří (generuje) alternativní způsoby, jak zvýšit efektivitu *„zakročovací“* povinnosti z pohledu „holisticky“ orientovaných cílů vybrané výseče bezpečnostního vzdělávání (algoritmus *„zakročovací povinnosti“* - problematika oznamování - *„dobrá správa“, „ dobrá praxe“, součinnost policejního orgánu, „správního orgánu“, „orgánu obce“* apod.

Vhled -analytický rozbor „zakročovací“ povinnosti strážníků obecní (městské) policie z pohledu užitých alternativních vyučovacích metod „inscenačních scénářů“

S ohledem k věcným konturám a specifičnosti studijního plánu konkrétního studijního programu (oboru) lze uvažovat o obohacení jeho teoretické premise, kdy k teoreticky orientované výuce lze jako součást předmětu implementovat tzv. „modelovou“ situaci a subsidiárně vytvořit několik „**verzí“** tzv. „inscenačních scénářů“. (Pozn. stanovené verze by se od sebe měly lišit dějovou stránkou, do kterého např. zakročující hlídka strážníků obecní (městské) policie vstupuje (vstupní situace) a prostředím, ve kterém se děj odehrává“. Zájmově vybrané verze jsou rozpracovány ještě do dalších specifikovaných „**variant“**. Varianty se liší zejména rozdílnými reakcemi figurantů na jednání např. zakročující hlídky strážníků obecní (městské). Z rozdílných reakcí zpravidla vyplývá i různé právní řešení příslušné konkrétní situace. Každá varianta je tedy určena zpravidla k procvičení aplikace jiného právního institutu. Inscenační scénář k některým vstupním situacím je orientován formou dialogu. Po zúčastněných osobách (figurantech) je vyžadováno rigorózní dodržování zpracovaného scénáře. Scénář ke každé verzi je podpořen tzv. metodickým doporučením, jak při volbě verzí nebo variant pro danou konkrétní modelovou situaci postupovat s odkazem k aplikaci jednotlivých ustanovení *zákona č.553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů a* dalších podzákonných právních předpisů. Jako primární premise bylo vycházeno z naléhavé potřeby aplikační sféry vytvořit edukační aktivitu, zacílenou činnost strážníka při **úkonu nebo zákroku**, které lze hodnotit v podstatě ze třech hledisek: **právního, taktického** a **technického**. **Při rozboru právního hlediska** se požaduje, aby posluchač či frekventant **byl schopen kvalifikovat situaci,** do které vstoupil (kterou má za úkol vyřešit). Strážník nejdříve rozhoduje, zda jde o protiprávní jednání nebo jednání v souladu s právem. Potom teprve rozhoduje o jaký druh deliktu se jedná (soukromoprávní nebo veřejnoprávní, trestný čin nebo

[17]FILÁK,J., BRÁZDA,J., BOHMAN,M., HRUDKA,J., VOPRŠAL,P. ZÁMEK.,D.2009) Zákon o Policii České republiky s komentářem: podle právního stavu k 12.1.2009. 1. vyd. Praha: Police history, 2009. s.14-15
[18] Srov. KŘÍHA.J. Aktuální edukační příležitosti a výzvy - prostupnost oboru bezpečnostně právní činnost, České Budějovice. Věc veřejná 2010 s. 5, ISSN 1214 -2719

přestupek). Na základě této kvalifikace pak posluchač (frekventant) určuje **jaké povinnosti nebo oprávnění** má **vůči jednotlivým aktérům situace**. V úvodních modelových situací se děje vyhodnocení za výrazné pomoci mentora inscenačních scénářů. Takto prováděná vyhodnocení se pak stávají metodikou pro posluchače či frekventanty dané edukace a to jak postupovat při rozboru dalších modelových situací. **Při rozboru taktického hlediska** se posuzuje zejména spolupráce mezi členy zakročující hlídky strážníků obecní (městské) policie, zaujímání postavení vůči osobě proti, které hlídka zakročuje, dodržení bezpečné vzdálenosti vůči této osobě. Ale také dodržování zásad kriminalistické taktiky (například zamezení neřízenému setkání pachatele s obětí na útvaru obecní (městské) policie, které by mohlo zmařit následně prováděné úkony). V rámci tohoto hlediska se však vyhodnocují i komunikační dovednosti posluchačů (frekventantů) dle typologie konkrétní edukace. Společné vyhodnocování taktických a psychosociálních prvků úkonů a zákroků má svojí příčinu ve faktu, že dodržování řady zásad při služební činnosti strážníků lze odůvodnit současně, jak na základě taktickém, tak i psychosociálním. **Technické hledisko** zahrnuje **použití vlastní techniky** (např. páky, porazu, strhu, přehozu, úderu kopu, škrcení), **vedoucí k překonání odporu osoby**, dále **použití techniky za účelem znehybnění osoby a přiložení pout** (poutání v různých polohách) a dále **techniky za účelem provedení eskorty osoby.** V neposlední řadě také obsluhování. *(Pozn. přispěvatele: v rámci specifik stratifikace a úrovně bezpečnostního vzdělávání je fakultativně vymezena možnost vyhodnocení modelových situacích z technického hlediska - viz. faktická možnost přímé účasti přednášejícího (lektora) - specialisty na problematiku při vyhodnocení konkrétních situací. Z pohledu organizačního - konkrétní inscenační hry proto mohou končit „prvním dotykem" posluchače (frekventanta) na figuranta. Účastník dané edukace pak může či nemusí tedy v rámci konkrétní modelové situace provádět některé technické prvky apod.)).*

Možná alternace vyhodnocení ukázky aktuálně užitých situčních scénářů (interdisciplinární mezipředmětová vazba - odborné předměty KPOBS VŠERS, o.p.s. - Aplikační interpretace správního (policejního) práva, Systém ochrany veřejného pořádku

U demonstrovaných inscenačních scénářů je naznačen i způsob jejich vyhodnocení. U většiny probíhá vyhodnocení zpravidla formou dialogu mezi přednášejícím (lektorem) a posluchači (frekventanty). V některých případech vyhodnocení provádí sami posluchači (frekventanti), kteří jsou za tím účelem rozděleni do skupin. U jednotlivých hodnocených hledisek činnosti posluchače (frekventanta) v inscenační hře je vždy krátce uveden **základní klíč pro hodnocení**. Další aspekty jsou pak rozebírány formou dialogu, kdy tento dialog nemá být v žádném případě scénářem, který by stanovil jakou otázku má přednášející (lektor) položit a zároveň určoval obsah odpovědi posluchače (frekventanta). **Jedná se vlastně o naznačení okruhu problémů, kterými by se měl přednášející (lektor) při vyhodnocení zabývat**. Některé otázky se sice mohou stát inspirací pro otázku přednášejícího (lektora). Jiné otázky naopak ukazují, kam směřuje zájem posluchačů (frekventantů) při vyhodnocení. V těchto případech pak scénář poskytuje konkrétnímu přednášejícímu (lektoru) kvalifikovaně připravenou odpověď na řízenou diskusi. Řešení řady problémů naznačených v klíči nebo dialogické formě je mnohdy nad rámec výkladu zákona. Proto je žádoucí, aby se přednášející (lektor) s rozborem detailně seznámil. V rámci inscenačních her by měl být ponechán relativně delší čas (10 minut) na závěr provedený přednášejícím (lektorem). Předpokládá se, že v tomto závěru provede přednášející (lektor) např. vyhodnocení aktivity posluchačů (frekventantů) v rámci celé modelové situace. Zhodnotí jejich přínos do diskuse. Jmenovitě pochválí posluchače (frekventanty) projevující zájem o vyhodnocení. Popřípadě taktně upozorní na některé *formální* nedostatky jejich diskuse. Vysloví např. jmenovitě nespokojenost směrem k posluchačům (frekventantům), kteří se do diskuse nezapojili. Stručně zhodnotí činnost „zakročujících" posluchačů (frekventantů) a herců (aktivní) nebo (neaktivní) přístup k této formě výuky a činnost tzv. „dokumentaristy". Přednášející (lektor) může rovněž položit několik konkrétních otázek posluchačům (frekventantům), kteří během vyhodnocení projevovali nízkou nebo žádnou aktivitu. Jestliže inscenační hra směřovala od obecného ke speciálnímu, tak závěrečné

otázky se vrací zpět k obecnému. Avšak vychází ze sehraných situací. Těmito otázkami přednášející vlastně *zopakuje nejpodstatnější momenty rozboru*. Například takto: *„Na závěr si zopakujeme, jaké jsou právní důvody pro vstup do bytu podle ustanovení § 16 „zákona o obecní policii“. Vyjmenujte tyto právní důvody, a uveďte, který z důvodů opravňoval hlídku obecní (městské) policie ke vstupu do bytu v našem případě ... třeba ... Vy. Ano, děkuji Vám. Dále si zopakujeme, kdy je strážník obecní (městské) policie povinen přibrat si pro vstup do bytu nezúčastněnou osobu, jaké má tato osoba postavení a o čem je strážník tuto osobu povinen poučit. Dále řekněte, zda hlídka strážníků obecní (městské) policie byla v našem případě povinna zajistit si přítomnost nezúčastněné osoby pro vstup do bytu. To mi řekněte ... třeba ... Vy…* Nebo s ohledem k anotačnímu rámci odborného předmětu (např. Aplikace správního (policejního) práva ve veřejné správě, Systém ochrany veřejného pořádku apod.)) aktuálně zabezpečovaném v rámci profesně orientovaného bakalářského studijního programu bezpečnostně právní činnost, oboru bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě VŠERS, o.p.s. *„v rámci účelné tématické komparace sdělte zvláštnosti postupu dle jednotlivých ustanovení zákona č.273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů apod.”*

Aplikační exkurs inscenační scénáře - seminář - cvičení - *ustanovení - § 12 zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů.*

Právní vhled: Legitimita využití ustanovení *§ 12 zákona č.553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů*

- **Oprávnění požadovat prokázání totožnosti:** (1) *Prokázáním totožnosti se pro účely tohoto zákona rozumí* ***zjištění jména, příjmení, data narození, rodného čísla a bydliště osoby. Důvod ke zjišťování totožnosti určuje míru spolehlivosti, s níž se zjištění provádí.*** *(2) Strážník je oprávněn vyzvat osobu, aby prokázala svoji totožnost, a) jde-li o osobu, vůči které provádí úkon k plnění úkolů obecní policie, b) jde-li o osobu podezřelou ze spáchání trestného činu nebo přestupku či jiného správního deliktu, c) jde-li o osobu, od níž bude třeba požadovat vysvětlení (§11), d) jde-li o osobu, která odpovídá popisu osoby hledané policií nebo osoby pohřešované, e) na žádost jiné osoby, jestliže tato osoba má na zjištění totožnosti* právní *zájem, f) jde-li o osobu, která žádá o prokázání totožnosti podle písmena e), g) jde-li o osobu, která oznamuje podezření ze spáchání trestného činu, přestupku nebo jiného správního deliktu. (3) Osoba je povinna výzvě podle odstavce 2 vyhovět.(4) Strážník je oprávněn údaje zjištěné podle odstavce 1 poskytnout osobě podle odstavce 2 písm. e).*

Praktický exkurs - osvětlení věcných kontur inscenační scénaře -

- **Vstupní situace:** Situace se odehrává v ***23:32 hodin před vchodem do panelového domu***, nacházejícího se v *prostoru* ***ul. Žižkova č. 58 v Českých Budějovicích***. Figurant svojí před vchodovými dveřmi do panelového domu. **Opakovaně zvoní na zvonek své přítelkyně.** Ta však neotvírá dveře. Proto zvoní na zvonky ostatních uživatelů jednotlivých bytových jednotek. **Kope a pěstmi tluče do zábradlí a vchodových dveří**. Přitom stále vyvolává jméno své přítelkyně, kterou uráží verbálními výrazy typu ***„Krávo otevři “.*** Panelový dům má zvolenou osobu, která zastává roli domovníka a bydlí v přízemí, je jednak upozorňován nájemníky domu na hluk, jednak je hlukem rušen i on sám (taktéž jeho malé dítě nemůže spát). Proto volá cestou linky 156 anonymně a žádá o zjednání pořádku. Dozorčí služba operačního střediska obecní (městské) policie vysílá na místo hlídku strážníků obecní (městské) policie, kterou instruuje následujícím způsobem: ***„Před domem Žižkova č. 58 je hluk. Nějaký chlap tam kope do vstupních dveří a zvoní na zvonky. Volal to nějaký anonym. Je s tím potřeba něco udělat.”*** Tento děj se odehrává před příchodem hlídky strážníků obecní (městské) policie a tato hlídka je o něm pouze informována v rámci poučení. V době příchodu hlídky strážníků obecní (městské) policie na místo **stojí muž** před vchodovými dveřmi domu, **tluče a kope do dveří**, vyvolává jméno své přítelkyně, kterou rovněž uráží výše uvedenými verbálními výrazy….

Další poučení pro posluchače realizující „zakročovací povinnost“ v rámci stanovených inscenačních scénářů (zakročující hlídka strážníků obecní (městské) policie)):

Pokud figurant bude prokazovat totožnost**,** hlídka strážníků obecní (městské) policie (dále jen „**strážníků**“) bude vycházet z reálných údajů v dokladech. V rámci realizace inscenačních scénářů bude existovat jediná výjimka. Má se za to, že figuranti bydlí ve stejné obci (městě), kde se situace odehrává. Zakročující hlídka „strážníků“ udržuje během zákroku spojení se svojí základnou prostřednictvím radiostanice (není navazováno reálné spojení). Volací znak základny „OBEC” volací znak hlídek „OBEC 1 - 4”.

- **VARIANTA A:** ***Poučení figurantů - reakce na možné varianty jednání strážníků:*** Figurant je příchodem „strážníků“ překvapen. Jakmile ho „strážníci“ osloví, začne s nimi komunikovat. Pokud ho hlídka zakročujících „strážníků“ vyzve, aby sešel k ní dolů ze schodů, uposlechne. Vysvětlí, že v domě nebydlí. V domě však bydlí jeho přítelkyně (sdělí její jméno). S ní se asi kolem šesté večer pohádal. Nyní se vrátil, aby se s ní usmířil. Klíče od bytu ani domu nemá, protože mu je přítelkyně po hádce vzala. ***Trvalé bydliště má u rodičů asi o dvě ulice dál.*** Tyto informace sděluje figurant „strážníkům“ **postupně** na základě jejich dotazů. Pokud „strážníci“ požadují prokázání totožnosti, **předkládá** svůj občanský průkaz. Neustále se u „strážníků“ dovolává tzv. „mužské solidarity”. Pokud ho „strážníci“ vyzvou, aby odešel pryč nebo přestal bouchat do dveří, začíná **verbálně odporovat**. Vysvětluje, že jeho přítelkyně s ním bude chtít mluvit a že se s ním určitě zase usmíří. V té chvíli vychází z domu osoba, která vykonává funkci domovníka, žádá hlídku o zjednání pořádku. Upozorňuje, **že muže již sám bezvýsledně napomínal**. Na dotaz „strážníků“ upřesňuje, že **muž v domě nebydlí a** že ho rozhodně **nebude pouštět do domu.** Sice připustí, že ho v domě několikrát viděl jít společně s jednou nájemnicí domu. Pro něho **je to však cizí osoba, a tak ho dovnitř nepustí.** Muž není přístupný racionálním argumentům. Pokud ***je strážníky vyzván, aby se choval tiše, neuposlechne***. **Mentor inscenačních scénářů** - inscenační hru ukončí ve chvíli, kdy hlídka „strážníků“ ukončí svoji činnost. Popřípadě ve chvíli, kdy se hlídka rozhodne muže předvést, a to prvním dotykem „strážníků“ na osobu. **Pokyny pro mentora inscenačních scánářů** (představuje základnu pro zakročující hlídky „strážníků“…): Pokud „strážníci“ budou požadovat provedení tzv. „lustrace“ osoby, sděluje, že údaje osoby souhlasí. Pokud hlídka „strážníků“ požaduje další pokyny, vydává pouze pokyny všeobecného rázu (*„postupuj podle zákona, zákon přece znáš”* atd.) a žádným způsobem nepůsobí na změnu kvality situace na místě.
- **VARIANTA B:** ***Poučení figurantů - reakce na možné varianty jednání hlídky:*** **Domovník** reaguje stejným způsobem. **Muž** také, avšak to do té doby, než ho *hlídka strážníků vyzve k prokázání totožnosti*. V té chvíli se začne rozčilovat, proč by měl „strážníkům“ ukazovat občanský průkaz. A svou totožnost jim **neprokáže**. Znovu vysvětluje, že se potřebuje dostat do domu za přítelkyní. Pokud jej „strážníci“ *opětovně vyzývají k prokázání totožnosti*, jejich výzvu ignoruje a znovu *„zvoní na zvonky”* (bouchá na dveře). Mentor inscenačních scénářů inscenační hru ukončí ve chvíli, kdy hlídka „strážníků“ ukončí svoji činnost. Popřípadě ve chvíli, kdy se hlídka „strážníků“ rozhodne muže předvést, a to prvním dotykem **„**strážníků“ na osobu. Pokyny pro mentora inscenačních scénářů (představuje základnu pro hlídku „strážníků“ viz varianta **A) Postup při vyhodnocení:** Je vyhodnocována každá varianta zvlášť. Mentor inscenačních scénářů dá slovo nejdříve frekventantům, kteří představovali „strážníky“, a požádá je, aby stručně popsali svou činnost **v** průběhu inscenační hry a stručně vysvětlili, jak a proč ve věci rozhodli (zpětná vazba). Po té je promítnut záznam. Mentor inscenačních scénářů upozorňuje na důležité momenty, kladně hodnotí činnost frekventantů, popřípadě je upozorňuje na nedostatky. Přitom klade otázky všem posluchačům přítomným na učebně. Pozn. přispěvatele: (Srov. taktické aspekty: viz verze č. 1 (důležitou roli hraje volba místa zákroku, prostor před vchodovými dveřmi není

vhodným místem: prosklené dveře - možnost zranění osob, malý prostor - možnost pádu ze schodů, ať již strážníka nebo nezúčastněné osoby). Vhodné je proto, aby strážník vyzval (nebo v našem případě i požádal osobu), aby sešla k němu dolů etc.

- **Otázka:** Jakým způsobem měl „strážník“ zahájit komunikaci s mužem, proti kterému zakročoval?
- **Odpověď:** Strážník před vysláním na místo dostal neurčitou informaci: *„Před domem v ul. Žižkova č. 58 je hluk. Nějaký chlap tam kope do vstupních dveří a zvoní na zvonky. Volal to nějaký anonym. Je s tím potřeba něco udělat". Strážník po příchodu na místo uviděl muže zvonícího na zvonky. Nevěděl však nic o motivu jeho jednání. Mohlo by se jednat o nájemníka domu, který si zapomněl doma klíče a teď marně budí manželku. Mohlo se však také jednat o výtržníka, který dělá „hluk pro hluk", jen tak pro svoji zábavu. Ale mohlo se jednat o osobu, která sice na vstup do domu nemá právní nárok, ale o to větší emocionální zájem. Vzhledem k výše uvedenému mohl strážník volit různou formu první kontaktu. Od strohého: „Nechte toho, a pojďte, prosím, sem!" až po projevení účasti: „Máte nějaký problém"? Můžeme Vám nějak pomoci, pane"? Pro začátek mohl „strážník" volit spíše méně konfrontační způsob navázání kontaktu. Osoba totiž svým jednáním v době příchodu „strážníků" neohrožovala bezprostředně život nebo zdraví osob nebo majetek. Samozřejmě by „strážník" své další jednání přizpůsobil vývoji situace.* Pokud „strážníci“ provádí zákrok před dveřmi je důležité rozestavení (*strážník nesmí stát zády ke schodišti).* Není vhodné, aby se „strážník“ osoby při komunikaci dotýkal (poplácávání po zádech, ramenu apod.)
- **Otázka:** Proč? Takové neformální jednání může podle naopak vést ke zklidnění situace. Někdy tak můžeme předejít fyzickému střetu.
- **Odpověď**: S tímto argumentem je možno souhlasit, pokud je ovšem uvozen příslovcem někdy. Je všeobecně známou skutečností, že každý člověk upřednostňuje jiný způsob jednání vůči vlastní osobě. Někomu tak může dokonce neformální jednání „strážníka“ imponovat, v jiném naopak vzbuzovat nepříjemné pocity, které mohou přerůst až v agresivní jednání. Méně uvědomovaným faktem je to, že stejné jednání strážníka proti stejné osobě může v různých situacích vyvolat třeba naprosto opačnou reakci. Jednání strážníka je vlastně podnětem, na který osoba reaguje. Řetězec reakce a podnět však musíme doplnit důležitým článkem, což je vnímání. Vnímání je složitý proces, který je podmíněn nejen aktuálním kontextem situace, ale také aktuálním stavem osoby. Proto doporučení, jak by měl „strážník“ v dané situaci komunikovat, je třeba chápat jako podmíněná. Předpokladem úspěšně provedeného zákroku „strážníka“ není pouze znalost zákonných předpisů, dovednost v používání bojových technik, ale také sociální inteligence, která se projevuje při zákroku schopností získat vhled do situace a schopností empatie.

Dílčí analytická syntéza - právní hledisko rozpracovaného situačního scénáře:

Ve **variantě A i B byl dán důvod ke zjišťování totožnosti** muže podle ustanovení *§ 12 odst. 2 písm. b) zákona č.553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů*. Jednalo se totiž o osobu **přistiženou při spáchání protiprávního jednání**, naplňujícího znaky skutkové podstaty přestupku. Muž porušil ***noční klid,*** čímž se dopustil přestupu proti veřejnému pořádku podle ustanovení § 47 odst. 1 písmen b) z. č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů či případně ***občanského soužití*** dle ustanovení § 49 odst.1 písm a),c) cit. zákona.

- **Otázka.**: *Proč se muž dopustil přestupku? Chtěl přece do domu za svou přítelkyní, u které bydlel.*
- **Odpověď**: *Jak vyplynulo z vysvětlení, které podal strážníkům, u přítelkyně zřejmě fakticky bydlel. Avšak ona sama mu odebrala klíče od svého bytu. Muž měl trvalé bydliště "o dvě ulice dále u svých rodičů". Strážníci samozřejmě nemohou bránit tomu, aby se muž se svojí přítelkyní usmířil. Nicméně musí se nažit mu zabránit v rušení nočního klidu či ve verbálním napadání.*

- **Ve variantě A -** byl dán důvod k *omezení osobní svobody osoby podle ustanovení § 13 odst. 3 zákona č.553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů*
- **Otázka:** *Na základě jakých skutečností nabyla hlídka „strážníků" důvodné obavy, že osoba bude v protiprávním jednání pokračovat?*
- **Odpověď:** *Jednak na základě samotného jednání osoby. I po příchodu „strážníků" v rušení nočního klidu pokračovala (snažila se pokračovat, měla v úmyslu pokračovat). Dále pak na základě informací osoby, která zastává funkci domovníka v předmětném domě, který uvedl, že osobu již jednou před příchodem „strážníků" bezvýsledně napomínal, aby svého jednání zanechala.*

Taktický vhled (praktikum) - aplikace ustanovení § 12 zákona č.553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů

1. Vzdálenost strážníka obecní (městské) policie…Jakou vzdálenost od osoby, proti níž zakročuje, považujeme za bezpečnou? *Takovou, aby osoba* ***nemohla bez dalšího úkroku*** *hned ze svého postavení zaútočit na policistu. Zpravidla se jedná o vzdálenost 1,20 m.*

2. Jaký význam má dodržování této vzdálenosti? *Jednak taktický, jak již bylo zmíněno výše. Dále pak psychologický. Vstup do intimní zóny osoby, s níž strážník či příslušník PČR policista jedná, může vést k vyvolání zbytečné agresivity této osoby vůči policistovi. Pokud je policista menší postavy než osoba, proti níž zakročuje, odstup policisty tento handicap vizuálně snižuje.* ***S osobou hovoří vždy jeden policista, ten který od ní přebírá doklady.***

3. Který z členů hlídky bude hovořit s osobou a který bude zajišťovat? *Zpravidla s osobou hovoří fyzicky méně „zdatnější" strážník obecní policie, který tak vlastně odpoutá její pozornost od zajišťujícího kolegy. Pokud jsou dány zákonné důvody, zahajuje zajištující policista útok na osobu". Výzvy musí být důrazné, nikoliv však křik (hlasová modulace). Při výzvách se musí „strážník" dívat osobě do očí - druhý „strážník" zajišťuje (periferní vidění).*

4. Jaký význam má to, že se díváme osobě, které něco zdůrazňujeme, do očí*? Zvyšuje tak důraz našeho sdělení. Ukazujeme druhé osobě, že z ní nemáme strach. Rázné, ale slušné jednání hlídky postupně v reakci na situace přechází v razantní (gradace služebního zákroku).*

5. Jakým způsobem by měli strážníci obecní (městské) police komunikovat? *Zakročující strážníci by neměli rezignovat na zásadu ostražitosti a bdělosti. Neměl by vylučovat možnost, že během prováděného úkonu na něho mohou osoby zaútočit. Z hlediska způsobu komunikace je však vhodné, aby strážník osobám již od počátku nenaznačoval, že je považuje za podezřelé. Otázky typu:* ***„Co tady děláte? Jak dlouho tady jste? Proč tu jste?", se nejeví pro zahájení rozhovoru v dané situaci jako vhodné.*** *Strážník by měl v tom případě dialog spíše zahajovat otázky:* ***„Nepohybovaly se tu u pošty nějaké osoby? Skutečně jste si nikoho nevšimli? Jak dlouho už tady jste?"*** *Je důležité totiž s osobami navázat kontakt etc.*

Možná inspirace k další tvorbě inscenačních scénářů upotřebitelných v rámci interdisciplinárně orientovaného bezpečnostního vzdělávání zacílených na příslušníky komunálních a bezpečnostních sborů

Vzhledem ke shora naznačenému tematickému exkursu, který demonstroval danou upotřebitelnost situačních scénářů, např. směrem k zakročující hlídce „strážníků", lze logicky konstatovat jejich možnou širší legitimní alternaci a modifikaci nejen k příslušníkům poukazovaných komunálních sborů, ale i dalších státních či nestátních bezpečnostních složek etc. Pro inspiraci je možné dále uvést v optice interdisciplinárního paradigmatu další možná zájmová témata např. „Taktické jednání a způsob vyjednávání s agresivním občanem". „Jednání se stěžovatelem". „Jednání s problémovým řidičem". „Jednání s neukázněným cyklistou". „Jednání s cizincem, který porušuje vyhlášku či zákon". „Jednání s podnapilou osobou", nebo s „Osobou pod vlivem drog". „Jednání s občanem, který narušuje občanské soužití ve svém bytě či domě". „Jednání s dítětem, které se ztratilo". „Jednání s okradeným nebo napadeným občanem". „Techniky zvládání konfliktních situací", či „Jak odmítat neoprávněné nároky občanů", „Jednání

s prostitutkou, která nabízí své služby na zakázaném místě“ „Jednání se skupinou teenagerů, kteří např. v parku požívají alkohol“, „Jednání se skupinou bezdomovců“ etc.

ZÁVĚR

V rámci věcného vymezení teoreticky orientovaného příspěvku bylo v širším aspektu zdůrazněn význam didaktická kategorie „klíčové kompetence“, který umožňuje nahlížet zejmená na profesní činnost přislušníků komunálních a bezpečnostních sborů jako na specifickou formu „sociální interakce“. Implementace tohoto východiska do zájmové výseče profesně orientovaného terciálního bezpečnostního vzdělávání má odůvodněné předpoklady umožnit přechod od transmisivně pojatých edukací k výuce založené v tzv. transmisivním formátu (t.j. instruktivního předávání více méně hotových poznatků) k výuce interdisciplinární, která vychází z konceptu konstruktivismu. V rámci samostatných dílčích výstupů příspěvku byla v užší formě demonstrována interdisciplinární podpora a provázanost uplatňování moderních vyučovacích metod (inscenačních scénářů) zdůrazňující fakticitu a subsumpci klíčových kompetencí posluchačů zájmové výseče terciálně orientovaného bezpečnostního vzdělávání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANDERSON, Lorin W. and David R. KRATHWOHL. 2001. *A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing*. Addison Wesley Longman, Inc

BAJTOŠ, J. *Technológia vzdelavania v pedagogickej praxi*, Metodické centrum Prešov 1998, 57.s. ISBN 80-8045-130-3

BENEŠ, Milan. *Andragogika. Filozofie - věda*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s. r. o., 2001. ISBN 80-86432-03-2.

BENEŠ, Milan. *Andragogika.*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, s. r. o., 2003. ISBN 80-86432-23-8.

BRUNER, Jerome. 1960, 1977. *The Process of Education. A Landmark in Educational Theory*. Hardvard University Press.

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti Vysoké školy evropských a regionálních studií, o.p.s. + jeho účinné aktualizace

DVOŘÁKOVÁ, Martina: *Práce s učitelem a učivem. Integrace obsahů vzdělávání*. In.:

VÁŇOVÁ, Růžena a kol: *Tradice a perspektivy pedagogických věd. Výuka, věda a výzkum na katedře pedagogiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Karlova univerzita 2003. ISBN 80-246-0584-8., s. 115-123.

FILÁK,J.,BRÁZDA,J., BOHMAN,M.,HRUDKA,J. VOPRŠAL,P., ZÁMEK,D. *Zákon o Policii České republiky s komentářem: podle právního stavu k 12.1.2009*. 1. vyd. Praha: Police history, 2009. 285 s. ISBN 978-80-86477-49-7.

HASKELL, Robert E. 2001. *Transfer of Learning. Cognition, Instruction, and Reasoning*. San Diego: Academic Press

HEŘT, Jiří. *Výkladový slovník esoteriky a pavěd*. Praha: nakladatelství Věra Nosková, 2008. ISBN 978-80-903320-6-5.

HOFREITER, L.: Prístupy k formovaniu bezpečnostnej vedy a bezpečnostnému vzdelávaniu, In: Bezpečnostná veda a bezpečnostné vzdelávanie: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie: 12.-13. október 2006, Hotel Bystrina, Demänovská dolina. - Liptovský Mikuláš: AOS, 2006. - ISBN 80-8040-301-5. - ISBN 80-8040-302-3. - [11] s.

HEJDA, J. a kol. 2003: *Základy kriminalistiky a trestního práva*, VŠE v Praze, 2003, str. 240, 1. vydání, Oeconomica, Praha, ISBN 80-245-0560-6

HUDECOVÁ, Dagmar. 2003. *Revize Bloomovy taxonomie edukačních cílů*. [online]. [Accessed 21 červenec 2010]. Available from World Wide Web: http://www.msmt.cz/Files/DOC/NHReviz...mieedukace.doc

KAVAN, Š, NEŠKODNÁ, J. Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje ve vztahu k bezpečnostnímu vzdělávání Košice: Vysoká škola bezpečnostního manažérstva v Košiciach, Zborník príspevkov z 3.medzinárodnej vedeckej konferencie „Bezpečné Slovensko a Európska Únia“ 12 -13.november 2009, Košická Belá, 381 s. ISBN 978-80-89282-33-3

KELEMEN, M, - SUJA, M - MARCINEK, M. - KEMEŇOVÁ, E. Identification and Initial Analysis of Selected Non-military Crisis Scenarios in Present / aut. Miroslav Kelemen, aut. Marian Suja, aut. Milan Marcinek, aut. Eva Kemeňová, rec. Marián Mesároš, rec. Vojtech Jurčák, rec. Andrzej Pawlik, rec. Zygmunt Zminda. In: Aspects of security for the protection of the interests [elektronický zdroj]: Tom 2. - Lublin: Politechnika Lubelska Polska, 2014. - ISBN 978-83-7947-064-8. - CD-ROM, S. 84-119. Sign.: CD 158/2

JIRÁSKOVÁ, Věra. *Multikulturní výchova*. Předsudky a stereotypy. Praha: Epocha s.r.o., 2006. ISBN 80-87027-31-0.

efektivnost bezpečnostního vzdělávania. Košice*: Zborník príspevkov z 3. medzinárodnej vedeckej konferencie bezpečné Slovensko a Europska Únia 12. - 13.november 2009,* Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 381 s. ISBN: 978-80-89282-33-3

KRATHWOHL, David R., Benjamin S. BLOOM, and Bertram B. MASIA. 1964; 1968.*Taxonomy of Educational Objectives. The Classification of Educational Goals. Handbook II: Affective Domain*. New York.

KRIŽOVSKÝ, S. BOCÁKOVÁ, D. *Teoria bezpečnosti - securitologia- ako interdisciplinárny vedny obor, holisticky skúmajúci teoriu a prax bezpečnosti.* In Zborník príspevkov z 3. medzinárodnej vedeckej konferencie bezpečné Slovensko a Europska Únia 12. - 13.november, Košická Belá, Košice, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 381 s. ISBN: 978-80-89282-33-3

KŘÍHA,J. *Ochrana místních záležitostí veřejného pořádku v intencích strategie„Community policing" - vybrané interpretační souvislosti.* České Budějovice: Auspicia. Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 2009, 150 s. ISSN 1214- 4967,

KŘÍHA,J. *Ochrana místních záležitostí veřejného pořádku ve světle teritoriálních souvislostí - aktuální edukační přiležitosti a výzvy II- Monitoring stavu a dynamiky dílčí součinnostní veřejnopořádkové praxe.* České Budějovice: Auspicia. Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 2011, 257 s. ISSN 1214- 4967

KŘÍHA,J. *Ochrana místních záležitostí veřejného pořádku v intencích strategie „ Community policing", municipální souvislosti, aktuální edukační příležitosti a výzvy I,II.*

KŘÍHA,J. *Multiplicitní efekty a možnosti využití terciální prostupnosti výuky odborných předmětů, zabezpečovaných Katedrou právních oborů a bezpečnostních studií,"* České Budějovice, Auspicia 2008, ISSN 1214-4967126 s.

KŘÍHA.J. Aktuální edukační příležitosti a výzvy - prostupnost oboru bezpečnostně právní činnost, České Budějovice. Věc veřejná 2010 s. 5, ISSN 1214 -2719

MARZANO, Robert J. and John S. KENDALL. 2007. *The New Taxonomy of Educational Objectives*. London: Corwin Press, A SAGE Publications Company.

MESÁROŠ, M. *Globalizácia, kriminalita, bezpečnost´ (dimenzia, bezpečnostné vedy, bezpečnostné vzdělanie).* In Manažerstvo bezpečnosti: Zborník vedeckých prác. Košice, 2008, s. 7-20, ISBN 978-80-89282-29-6

METEŇKO, J., 2006: *Metódy výskumu a vývoja policajných činností: Zámer integrovanej vedeckovýskumnej úlohy*. / Rieš. výsk. úl. Jozef Meteňko. - 1. vyd. - Bratislava: Akadémia PZ,. - 13 s., VÝSK. 130

PROCHAZKOVA, D.: Bezpečnost a udržitelný rozvoj, In" Sborník - monografie - Dušek,j. Gregor.J „ Udržitelný rozvoj v podmínkách ekonomické krize, 2011 České Budějovice, Vysoká škola evropských a regionálních studií Praha 2011, ISBN: 978-80-87472-04-0 420 s.

SEDLÁK, V. PODLESNÁ, I *Náčrt bezpečnosti informačných a komunikačních technológií* Vysoká škola bezpečnostního manažérstva v Košiciach, Zborník príspevkov z 3.medzinárodnej vedeckej konferencie „Bezpečné Slovensko a Európska Únia" 12 -13.november 2009, Košická Belá, 381 s. ISBN 978-80-89282-33-3

SKALKOVÁ, Jarmila. 2007. *Obecná didaktika*. Praha: Grada Publishing, a.s.

SKALKOVÁ, J et al.: *Obecná didaktika,* ISV nakladatelství,Praha, 1999, s. 292. ISBN 80-7178-631-4, 888 s.

SLAVIN, Robert E. 2012. *Educational Psychology. Theory and Practice*. Upper Saddle RIver, New Jersey: Pearson Education, Inc.

SVATOŠ, R. *„Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku"*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010, 174 s., ISBN 978-80-86708-VÁVRA, Jaroslav. 2006. *Didaktika geografie I: Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině v zeměpisu na ZŠ, na příkladu tématu Světový oceán*. Liberec: Technická univerzita v Liberci

VÁVRA, Jaroslav. 2011. *Proč a k čemu taxonomie vzdělávacích cílů?* [online]. [Accessed 5 květen 2011]. Available from World Wide Web: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/11113/proc-a-k-cemu-taxonomie-vzdelavacich-cilu-.html/21-

ZLÁMAL, J.: Didaktika profesního vzdělávání v širším pedagogickém kontextu. České Budějovice,VŠERS, o.p.s.,2009. 282.s ISBN: 978-80-86708-850

ADRESA

Mgr.et Bc. Josef KŘÍHA
Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.
Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
ul. Žižkova č. 6, 370 01 České Budějovice
Tel.: 00420183463, kriha@vsers.cz

MODELOVÉ SITUACE JAKO NÁSTROJ PŘÍPRAVY KRIZOVÝCH MANAŽERŮ

Radek MITÁČEK

Univerzita obrany Brno

Abstrakt: *Obsah článku je zaměřen na zvyšování kvality rozhodování krizových manažerů v bezpečnostních složkách s využitím modelových situací, jako nástroje přípravy.*

Kľúčové slová: *rozhodování, modelové - simulované situace, krizový manažer.*

Abstract: *Contents of the article is focused on improving the quality of decision-making crisis managers in the security forces using model situations, as a tool for training.*

Key words: *decision , model - simulated situations, crisis manager.*

ÚVOD

V současné době v rámci jednotlivých území a kontinentů dochází k různým mimořádným situacím a krizovým stavům. Zdaleka se při tom nemusí jednat o události velkého rozsahu, stačí velká dopravní nehoda nebo požár v obytném domě. U těchto událostí nastupují do akce složky IZS. Podle druhu a rozsahu jsou nasazovány síly jednotlivých složek jednotlivě dle kompetencí, nebo společně. Jaké síly a prostředky budou použity na místě samém při nápravě stavu situace rozhodují pracovníci řídících složek IZS, dalo by se říci krizový manažeři. Podle rychlosti a správnosti rozhodnutí se také dostává patřičná pomoc na místo bezprostřední události. Zaměřím se tedy na úroveň středního managementu konkrétně operační střediska policie. Zde pracují lidé operační důstojníci, kteří každodenně přijímají oznámení od občanů a na základě těchto oznámení rozhodují o jednotlivých situacích. Pokud se zaměříme obecně na systém vzdělávání a přípravy těchto lidí zjistíme, že jde o krizový management na střední úrovni operačního řízení.

Úrovně řízení v bezpečnostních složkách

Úloha manažera velitele v bezpečnostních složkách je uskutečňována na třech úrovních řízení.

1. Taktická úroveň je realizována zpravidla na nejnižších stupních řízení (jednotka, místo zásahu apod.). Na této úrovni manažeři mimo jiné zabezpečují řízení operačních činností (určuje se, jak mají být činnosti uskutečňovány). Koordinují činnosti jednotlivých složek IZS na místě zásahu.
2. Operační úroveň je zaměřena na efektivní provádění všeho, co potřebuje organizace a co má v gesci. V krizovém managementu je operační úroveň operačních středisek a základních složek IZS.
3. Strategická úroveň je realizována v širším sociálním prostředí tj. v prostředí, vůči kterému má určitou odpovědnost. Pravomoc organizace musí být v souladu s její odpovědností (Macek, P., Zámek, D., 2007).

Manažer (velitel) je řídící pracovník a je současně také v roli řešitele problému. Jedna z jeho povinností je hledat efektivní způsoby řešení úkolů a volit variantní řešení problémů. Manažer v běžném rozhodovacím procesu, kdy řeší opakované problémy, používá tzv. programové rozhodnutí, do kterých řadíme opakované úkoly, rutinní rozhodování s následujícími postupy ve formě využívání pravidel, uplatnění standartních postupů nebo využití běžných postupů taktiky. Výsledky řešení ojedinělých, nestrukturovaných problémů se nazývají neprogramová rozhodnutí, mezi která patří např. složité, ojedinělé, náročné nebo nebezpečné úkoly, které vyžadují alternativní řešení problémů nebo využití vědeckých metod (Donnelly, J. H., JR., Gibson, J. M., Ivancevich, J., M., 1997).

Během realizace některých opatřeních při vzniklých událostech se objevuje řada chyb, které se dopouštějí manažeři(pracovníci operačních středisek), proto je nezbytně nutné analyzovat příčiny možných chyb.

Příčina možných chyb:

- Chyby způsobené selháním nebo chvilkovým výpadkem pozornosti (záměr je správný, ale nesprávný je postup).
- Chyby způsobené nedostatečným školením a instrukcemi (Operační důstojník neví, co má dělat nebo ještě hůře, myslí si, že ví, ale ve skutečnosti neví. Někteří autoři považují chybování tohoto typu za velmi nebezpečné, neboť „už rozhodnutí bylo špatné."
- Chyby způsobené nedostatkem tělesné nebo duševní zdatnosti (nevhodné vlohy pracovníka pro danou činnost).
- Chyby způsobené nedostatkem motivace nebo opatrným rozhodováním, které se neřídí pokyny a zákony (často se nazývají přestupkem, ale bývají to chyby vzniklé špatným odhadem situace s následným zvolením špatného postupu).
- Chyby manažerů (využití a zajištění lepšího školení pro operační důstojníky IOS s možnosti využití více zkušeností z předchozích špatných řešení postupů a řízení).

Těmto chybám se dá předejít:

1. Využitím a zajištěním lepšího školení pro operační důstojníky s možností využití více zkušeností z předchozích špatných rozhodování o řešení postupů řízení.
2. Výběrem lidí s dostatečnou duševní a tělesnou zdatností na pracoviště za použití různých personálních, psychologických a testovacích nástrojů (vytvoření kompetenčního modelu osobnostních schopností), (Mitáček, 2014).
3. Vhodným způsobem nastavená zpětná kontrola na pracovišti.
4. Dostatečné a pravidelné školení s instrukcemi o nových situacích a stavech.
5. Pravidelné přezkušování pracovníků v rozhodování o použití sil a prostředků včetně používání technických informačních systémů.

Praktické nástroje zvyšování kvality rozhodování

Chceme-li dosáhnout vyšší kvality dovednosti rozhodování u krizových manažerů v bezpečnostních složkách mimo jiné u policie, bude třeba hledat reálné aktivity, kterými lze takový záměr uskutečnit. Těmito aktivitami může být:

- personální výběr, zaměřený na lidi s osobnostními předpoklady pro kvalitní rozhodování nebo připraveností naučit se kvalitnímu rozhodování
- vzdělávání v oblasti rozhodovacích procesů.

Personální výběr

K personálnímu výběru je využíváno řady metod s různou kriteriální validitou:

- biografické údaje
- výběrový rozhovor
- reference
- test odborných znalostí
- testy schopností
- testy osobnosti
- simulované situace
- assessment centre (kombinace více výše uvedených metod, zejm. simulovaných situací).

Mezi nejvíce osvědčené nástroje personálního výběru patří simulované situace, často upravené do formy případových studií. Kvalitní zpracování simulovaných situací ideálně postupuje podle následujícího schématu:

1. sběr dat (kritických situací) v terénu

2. výběr vhodných situací pro testování (situace, které rozlišují mezi chybným a správným jednáním, které jsou přiměřeně náročné pro uchazeče a které jsou jednoznačně hodnotitelné)
3. prezentace situací vzorku respondentů a shromáždění možných odpovědí na jednotlivé položky,
4. bodové hodnocení odpovědí skupinou expertů,
5. zpracování návodu k použití pro testovatele.

Podle konkrétních podmínek pak má případová studie formu písemnou, kde uchazeči řeší problémovou situaci, příp. soubor problémových situací, nebo formu hraní rolí, kde uchazeči vystupují jako účastníci fiktivní situace a jejich reakce jsou vyhodnocovány posuzovatelem (příp. posuzovateli). (Hroník, F., 2002, Hroník, F., 2007).

Řada výzkumů se zabývá používáním simulovaných situací pro predikci budoucího výkonu práce policistů a sleduje jejich validitu:

Love a DeArmond sledovali potřebné kompetence u 54 kandidátů na pozici policejního seržanta a formulovali tyto následující:

- poskytování rad podřízeným
- citlivost
- vedení týmu
- řešení problémů
- ústní komunikace
- psaná komunikace
- rozhodnost
- tolerance vůči stresu
- plánování a organizace p
- nezávislost
- práce

Kandidáti procházeli jednodenním assessment centrem, které sestávalo z fiktivních situací: řešení denní administrativy, ústní prezentace, skupinové diskuse, řešení problémů. Toto bylo porovnáváno s hodnocením reálného řešení problémů a úrovně komunikace. Jako nejlepší prediktory se projevily vzhledem k řešení problémů psané komunikační dovednosti (r = 0,86) a rozhodnost (0,84), vzhledem k úrovni komunikace pak zvládání stresu (r = 0,79) a citlivost r = (0,76). (Love, DeArmond, 2007)

Assessment centre je považováno za nejrozšířenější a nejefektivnější metodu výběru pro manažerské pozice. Izraelská policie využívá tento nástroj řadu let pro výběr kandidátů. Byla zkoumána validita assessment center jako výběrového nástroje pro kandidáty na práci u policie; účastníci kromě toho také procházeli psychologickými testy. Izraelská policie využívá tento nástroj řadu let pro výběr kandidátů. Vybraní uchazeči absolvovali základní trénink a byli zařazení na různé policejní pozice. Ve výzkumu u 712 účastníků bylo použito psychologických testů, simulovaných situací, a hodnocení ze strany spolupracovníků. Uchazeči byli zařazeni do skupin po 13 až 15 lidech a v těchto skupinách měli za úkol řešit situace, kterým budou čelit v běžné policejní praxi (např. účast při zabavování majetku dlužníků, evakuaci demonstrantů, pátrání po podezřelé osobě, zatýkání podezřelého atd.), navrhovali projekt (např. kampaň na nábor nových policistů), a pětiminutovou verbální prezentaci na stanovené téma. Byli posuzováni psychologem a zkušeným policejním důstojníkem na stupnici 1-7.

Tyto výsledky byly porovnány s hodnoceními nadřízených po dvou letech praxe, která rovněž byla škálována od 1 do 7, dále s pravidelným hodnocením nadřízených a pravidelným hodnocením spolupracovníky. Validita simulovaných situací byla vysoká zejména vůči výsledkům tréninku (r = 0,34) a pracovní úspěšnosti (0,43). Testy osobnosti vykazovaly podstatně nižší (i když statisticky významnou) validitu. (Dayan, Kasten, Fox, 2002)

Autoři Militello, Patterson, Bowman, Wears, modelovali dvě situace, se kterými se mohou setkat policisté na operačních střediscích: tornádo a vykolejení vlaku. Zjistili, že problémem je nevyvážená znalost a zkušenost účastníků, komunikační bariéry v předávání informací a nerovnoměrné vytížení. Dávají doporučení k řešení těchto nesnází: zdokonalení přípravy personálu, zkvalitnění komunikačního systému a upřesnění rolí účastníků řešení kritických situací.(Militello, L. G., E. S. Patterson, Bowman and Wears, 2007.)

Modelové-simulované situace slouží ke vzdělávání a tím k rychlému a správnému rozhodování. Jsou srozumitelné pro většinu manažerů, nezastrašují jako jiné formy výzkumu, rozšiřují totiž rozsah osobní zkušenosti, pozitivně působí na praktické uvažování a usnadňují zvážení rozhodnutí.

Dovednosti, které manažeři mohou získat pomocí výcviku a řešení modelových situací zahrnují:

1) Kvalitativní a kvantitativní analytické dovednosti, včetně dovedností rozeznávat problémy, dovednosti zpracování dat a dovednosti kritického myšlení.
2) Rozhodovací dovednosti, včetně generování různých alternativ, výběru kritérií pro rozhodování, hodnocení alternativ a formulování slučitelného/kongruentního jednání a uskutečnění plánů.
3) Aplikace dovedností, používání rozličných nástrojů, technik a teorií.

ZÁVĚR

Profesionální pracovní pozice krizového manažera v bezpečnostních složkách se převážně zaměřují na řešení problémů a rozhodování. Profesionální krizový manažer např. v osobě policisty na operačním středisku policie je takový, který by měl diagnostikovat problém v nejasné a měnící se situaci za použití vlastní analýzy a rozpoznání příčin a přijmout nepředepsané - vlastní rozhodnutí ve správnou chvíli za okolností velkého stresu. Jeho rozhodovací proces je konkrétním projevem schopností řešit události zpravidla v časovém stresu. Je důvodem pro předpoklad, že daný pracovník je osobnostně na úrovni požadované na výkon funkce a současně i odborně. Možné problémy, které se v rozhodovacím procesu mohou vyskytnout, momenty, které vyžadují velkou míru soustředěnosti, rozhodnosti a schopnosti racionálním způsobem je posuzovat a předjímat správnost svého rozhodnutí vyžadují předpoklad, aby daná osobnost byla schopna mimo své odbornosti nést i jisté riziko, které může vzniknout v souvislosti s vydaným rozhodnutím. Zdokonalování osobnostního profilu jednotlivců je možné soustavným a promyšleným způsobem využití simulačních a situačních tréninkových metod, které je možno průběžně usměrňovat a měnit podle lokality a momentální potřeby. Modelové - simulované situace se řadí do jedné z možností systému přípravy krizového manažera na řešení nejrůznějších úkolů při výkonu svého povolání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

MACEK, Petr., ZÁMEK, David., *Policie a hromadná narušení veřejného pořádku*. 1. vyd. Praha: PA ČR, 2007 ISBN 978-80-7251-264-5.

DONNELLY, James. H.,JR., GIBSON, James. M., IVANCEVICH, John., M. *Management*. Praha: Grada, 1997 ISBN 80-7169-422-3.

MITÁČEK, Radek. *Vzdělávání řídících pracovníků operačních středisek IZS a výzkum náročnosti práce policistů na operačních střediscích Policie ČR.* Sborník z mezinárodní konference. Metody a postupy ke zkvalitnění výuky krizového řízení a přípravy obyvatelstva na řešení krizových situací. Uherské Hradiště. Fakulta logistiky a krizového řízení Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně: 2013. ISBN: 978-80-7454-283-1.

HRONÍK František: *Poznejte své zaměstnance. Vše o assessment centre*. Era group, Brno 2002, ISBN 80-86517-20-9

LOVE, Kevin G. and Sarah DeARMOND. The validity of assessment center ratings and 16PF personality trait scores in police sergeant promotions: A case of incremental validity. *Public Personnel Management*. Spring 2007, vol. 36, no. 1, p. 21-31. ISSN 0091-0260.

DAYAN, Kobi, Ronen KASTEN and Shaul FOX. Entry-level police candidate assessment center: An efficient tool for a hammer to kill a fly? *Personnel Psychology*. Winter 2002, vol. 55, no. 4, p. 827-849. Online ISSN 1744-6570.

MILITELLO, Laura G., Emily S. PATTERSON, Lynn BOWMAN and Robert WEARS. Information flow during crisis management: challenges to coordination in the emergency operations center. *Cognition, Technology & Work*. September 2007, p. 25-31. ISSN: 1435-5558.

ADRESA
PhDr. Radek Mitáček
Univerzita obrany Brno
Fakulta vojenského leadershipu
Kounicova 65
662 10 Brno
Tel: +420973442521
radek.mitacek@unob.cz

LEGISLATÍVA A PRIPRAVENOSŤ SLOVENSKEJ REPUBLIKY K PROJEKTU ECALL

Jana MORAVČÍKOVÁ

Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky

Streszczenie: *Cieľom tohto príspevku bude vysvetliť postupný vývoj v legislatíve pri zavádzaní systému eCall. Prvé kroky boli vo forme dobrovoľnosti a až postupne sa začali prijímať celoeurópske záväzné právne akty, ktoré v roku 2018 vyvrcholia v povinnej inštalácii systému eCall v schvaľovaní nových typov vozidiel.*

Słowa kluczowe: *eCall, palubné zariadenie, strediská tiesňového volania, inteligentné dopravné systémy.*

Abstract: *The aim of this paper is to explain the gradual development of the eCall implementation legislation. The initial steps were on a voluntary basis and later the EU wide legislation will be gradually adopted, this shall culminate in 2018 with the mandatory installation of the eCall system in new car types assessed for approval.*

Key words: *eCall, in-vehicle equipment, Public Safety Answering Point, Intelligent Transport Systems.*

ÚVOD

Zavedenie celoúniovej interoperabilnej služby eCall v EÚ sa objavuje v agende európskych orgánov približne od roku 2005, pričom v súčasnosti projekt eCall nadobudol štatút prioritného opatrenia na zlepšenie bezpečnosti na cestách a na zavedenie inteligentných dopravných systémov v Európe.

ZÁKLADNÝ PRÁVNY RÁMEC EÚ PROJEKTU ECALL

Zavedenie projektu eCall je súčasťou viacerých právnych aktov EÚ, ktoré majú zabezpečiť zavedenie služby eCall využívajúcej tiesňovú linku 112. Ide o právne akty, ktoré sa navzájom dopĺňajú tak, aby spolu umožnili úplné sprevádzkovanie systému eCall pomocou tiesňovej linky 112. Spočiatku malo ísť o dobrovoľné zavedenie systému eCall, čo ale želaný efekt neprinieslo. Preto sa dospelo k záveru, že najlepším spôsobom, ako účinne zaviesť systém eCall je „regulačná“ koncepcia.

Ide o tieto právne akty EÚ:

1. Oznámenie Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regionov - Druhé oznámenie o elektronickej bezpečnosti (eSafety) - Poskytnúť eCall občanom - KOM(2005) 431 v konečnom znení zo dňa 14.9.2005;
2. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov - Vrátenie systému eCall do správnych koľají - akčný plán (Tretie oznámenie o elektronickej bezpečnosti) - KOM(2006) 723 v konečnom znení zo dňa 23.11.2006;
3. Oznámenie Komisie: Akčný plán zavádzania inteligentných dopravných systémov v Európe - KOM(2008) 886 v konečnom znení zo dňa 16.12.2008 ;
4. Oznámenie Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov - „eCall: čas na zavedenie“ - KOM(2009) 434 v konečnom znení zo dňa 21.8.2009;
5. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/40/EÚ zo 7. júla 2010 o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov v oblasti cestnej dopravy a na rozhranie s inými druhmi dopravy (ďalej len „**smernica 2010/40/EÚ o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov**“); vykonávacie rozhodnutie Komisie 2011/453/EÚ z 13. júla 2011,

ktorým sa prijímajú usmernenia pre členské štáty k podávaniu správ podľa smernice Európskeho parlamentu a Rady 2010/40/EÚ;

6. Oznámenie Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov - Smerom k európskemu priestoru bezpečnosti cestnej premávky: politické usmernenia pre bezpečnosť cestnej premávky na roky 2011-2020 - KOM(2009) 389 v konečnom znení zo dňa 20.7.2010;
7. Odporúčanie Komisie 2011/750/EÚ z 8. septembra 2011 o podpore služby eCall v sieťach elektronickej komunikácie na prenos tiesňových volaní pomocou linky 112 na celom území EÚ (systém eCall);
8. Uznesenie Európskeho parlamentu z 3. júla 2012 o systéme eCall: nové služby čísla 112 pre občanov (2012/2056(INI) - P7_TA(2012)0274;
9. Delegované nariadenie Komisie (EÚ) č. 305/2013 z 26. novembra 2012, ktorým sa dopĺňa smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/40/EÚ, pokiaľ ide o zosúladenie poskytovanie interoperabilného systému eCall v celej EÚ (ďalej len „**nariadenie (EÚ) č. 305/2013 o zosúladení systému eCall**“);
10. Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 585/2014/EÚ z 15. mája 2014 o zavedení interoperabilnej služby eCall v celej EÚ (ďalej len „**rozhodnutie č. 585/2014/EÚ o zavedení služby eCall**“);
11. Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade: Vykonávanie smernice Európskeho parlamentu a Rady 2010/40/EÚ zo 7. júla 2010 o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov v oblasti cestnej dopravy a na rozhranie s inými druhmi dopravy - COM(2014) 542 final zo dňa 21.10.2014;
12. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2015/758 z 29. apríla 2015 o požiadavkách typového schválenia pri zavádzaní palubného systému eCall využívajúceho službu tiesňovej linky 112 a o zmene smernice 2007/46/ES (ďalej len „**nariadenie (EÚ) č. 2015/758 o požiadavkách schvaľovania palubného systému eCall**“).

Z uvedených právnych predpisov sú záväzné iba štyri právne predpisy:

1. Smernica 2010/40/EÚ o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov;
2. Nariadenie (EÚ) č. 305/2013 o zosúladení systému eCall;
3. Rozhodnutie č. 585/2014/EÚ o zavedení služby eCall;
4. Nariadenie (EÚ) č. 2015/758 o požiadavkách schvaľovania palubného systému eCall.

V súčasnosti sa na vykonávanie posledného uvedeného nariadenia (EÚ) č. 2015/758 o požiadavkách schvaľovania palubného systému eCall pripravuje ešte jedno vykonávacie nariadenie Komisie a ešte jedno delegované nariadenie Komisie, ktoré sa v súčasnosti prerokovávajú v Európskou komisiou zriadenej pracovnej skupine pre motorové vozidlá (MVWG - Working Group on Motor Vehicles).

Ostatné legislatívne akty (oznámenia, odporúčania, uznesenia a správy) nemajú záväzný charakter. Ide iba o stanovenie cieľov, ktorými sa následne budú záväzné právne predpisy uberať.

Uvedené záväzné právne akty sú založené na tzv. trojdielnej regulačnej koncepcii

1. palubné zariadenie eCall;[1]
2. telekomunikačné siete;
3. strediská tiesňového volania (PSAP).[2]

[1] „Palubné zariadenie“ je zariadenie vo vozidle, ktoré poskytuje údaje o vozidle alebo má k týmto údajom prístup, pričom údaje sú potrebné na uskutočnenie transakcie eCall vo verejnej mobilnej bezdrôtovej komunikačnej sieti.
„Transakcia eCall“ je zriadenie relácie mobilnej bezdrôtovej komunikácie vo verejnej bezdrôtovej komunikačnej sieti a prenos minimálneho súboru údajov z vozidla do strediska tiesňového volania (PSAP- Public-Safety Answering Point) pre eCall a vytvorenie audiokanála medzi vozidlom a týmto strediskom tiesňového volania (PSAP) pre eCall.

[2] “Stredisko tiesňového volania (PSAP - Public Safety Answering Point)“ je fyzické miesto, ktoré ako prvé prijme tiesňové volania v rámci zodpovednosti verejného orgánu alebo súkromnej organizácie uznanej členským štátom.

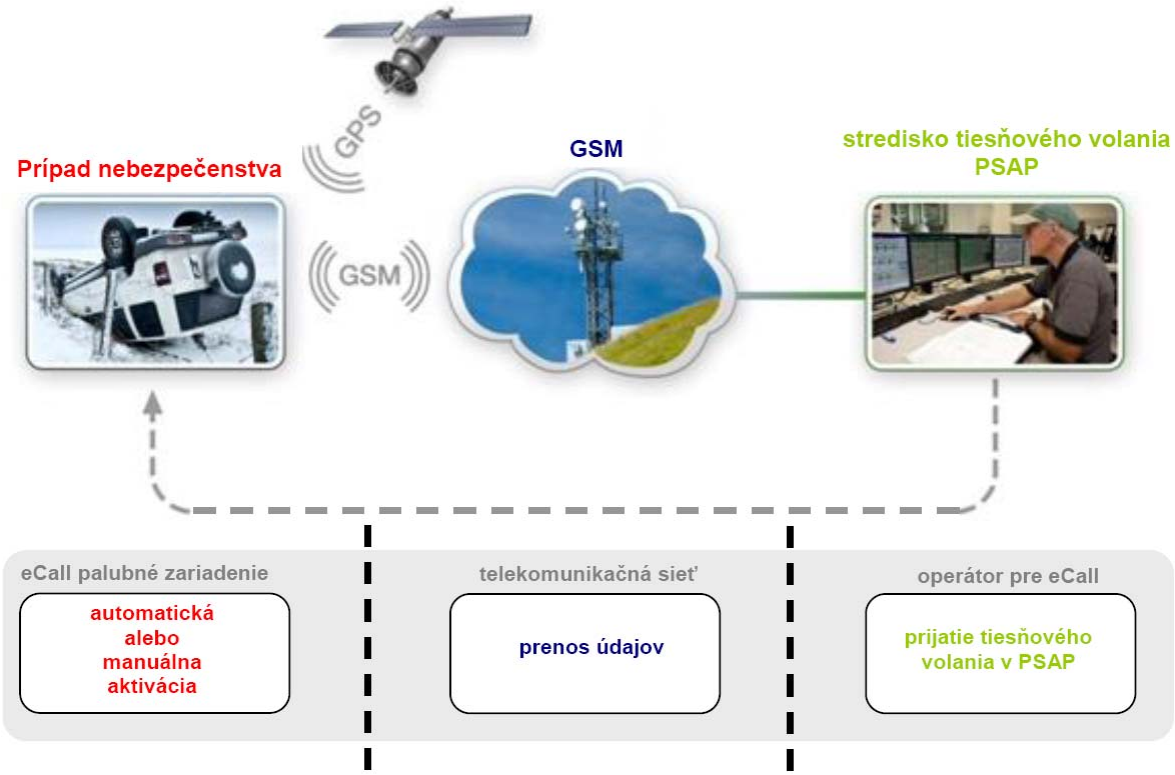

Obrázok 1 Zobrazenie trojdielnej regulačnej koncepcie systému eCall

SMERNICA 2010/40/EÚ O RÁMCI NA ZAVEDENIE INTELIGENTNÝCH DOPRAVNÝCH SYSTÉMOV

Smernica 2010/40/EÚ o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov zavádza rámec na podporu koordinovaného a koherentného zavádzania a používania inteligentných dopravných systémov (ITS) v rámci EÚ, najmä v cezhraničnom styku medzi členskými štátmi, a stanovujú sa ňou všeobecné podmienky potrebné na tento účel. Smernica 2010/40/EÚ o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov ustanovuje vývoj špecifikácií pre činnosť v prioritných oblastiach, ako aj vývoj prípadných potrebných noriem. Smernica 2010/40/EÚ o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov sa uplatňuje na aplikácie a služby ITS v oblasti cestnej dopravy a ich rozhrania s inými druhmi dopravy bez toho, aby boli dotknuté záležitosti týkajúce sa národnej bezpečnosti alebo záležitosti potrebné v záujme obrany.

Definované sú štyri prioritné oblasti:

I. Optimálne využívanie údajov o cestnej sieti, dopravných informácií a cestovných údajov;
II. Kontinuita dopravných a nákladných riadiacich služieb ITS;
III. Aplikácie ITS v oblasti bezpečnosti a ochrany cestnej premávky;
IV. Prepojenie vozidiel s dopravnou infraštruktúrou.

V rámci týchto štyroch prioritných oblastí sú pre vývoj a používanie špecifikácií a noriem prioritné tieto opatrenia:

a) poskytovanie informačných služieb o multimodálnom cestovaní v celej EÚ;
b) poskytovanie informačných služieb o doprave v reálnom čase v celej EÚ;
c) údaje a postupy, pokiaľ je to možné, na bezplatné poskytovanie minimálnych univerzálnych dopravných informácií týkajúcich sa bezpečnosti cestnej premávky užívateľom;
d) zosúladené poskytovanie interoperabilného systému eCall v celej EÚ;
e) poskytovanie informačných služieb pre bezpečné a chránené parkovacie miesta pre nákladné a úžitkové vozidlá;

f) poskytovanie rezervačných služieb pre bezpečné a chránené parkovacie miesta pre nákladné a úžitkové vozidlá.

V súvislosti s prioritným opatrením zosúladené poskytovanie interoperabilného systému eCall v celej EÚ sú definované špecifikácie pre toto prioritné opatrenie. Ide o vymedzenie opatrení potrebných na zosúladené poskytovanie interoperabilného systému elektronického volania (eCall) v celej EÚ vrátane:

- dostupnosti požadovaných údajov ITS vo vozidlách, ktoré sa majú vzájomne vymieňať,
- dostupnosti zariadení potrebných v strediskách pre tiesňové volanie, ktoré prijímajú údaje vysielané z vozidiel,
- uľahčenia elektronickej výmeny údajov medzi vozidlami a strediskami pre tiesňové volanie.

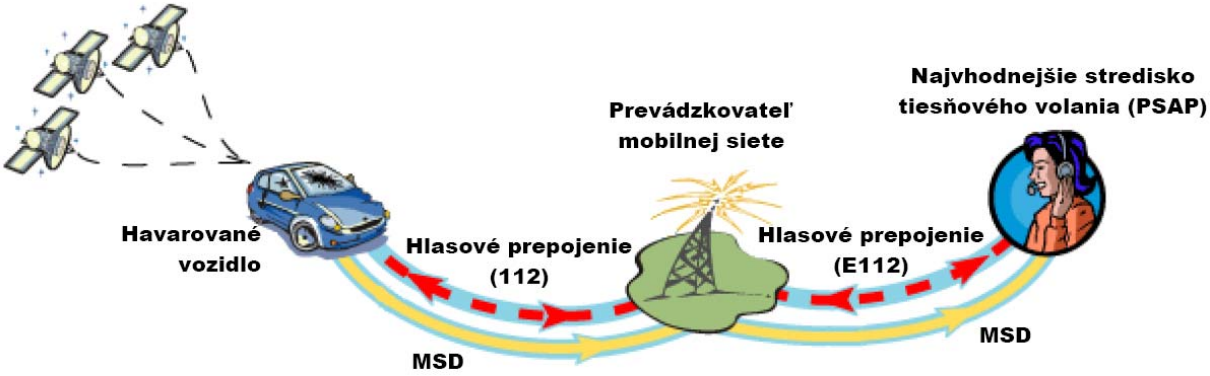

Obrázok 2 Základná schéma princípu fungovania systému eCall podľa smernice 2010/40/EÚ

Vzhľadom na to, že smernica EÚ neplatí automaticky, členské štáty sú povinné transponovať smernicu do svojich vlastných vnútroštátnych právnych systémov. Podľa článku 288 Zmluvy o fungovaní Európskej únie smernice predstavujú záväzné právne akty vo vzťahu k tým členským štátom, ktorým sú určené, a to vzhľadom na výsledok, ktorý sa má úpravou obsiahnutou v smernici dosiahnuť. Voľba foriem a metód zosúladenia vnútroštátneho právneho poriadku, prijatia implementačných opatrení potrebných na zabezpečenie vynútiteľnosti a riadnej aplikácie predmetnej smernice sú ponechané na výber členským štátom. Takýto postup rešpektuje existujúce legislatívne tradície jednotlivých členských štátov a zároveň im dáva možnosť prispôsobiť znenie transpozičného opatrenia z hľadiska terminológie a štruktúry tak, aby vytvoril s ostatnými súčasťami vnútroštátneho právneho poriadku konzistentný celok. Aby sa úprava obsiahnutá v smerniciach mohla náležite aplikovať v každodennom živote, je potrebné prebrať celú jej normatívnu časť vrátane príloh, takým spôsobom a do takých vnútroštátnych zákonov, iných právnych predpisov a správnych opatrení, aby bolo zabezpečené účinné uplatňovanie a vymožiteľnosť tam obsiahnutých pravidiel správania sa. Členské štáty boli povinné transponovať smernicu 2010/40/EÚ o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov najneskôr do 27. februára 2012. Za transpozíciu uvedenej smernice na území Slovenskej republiky bolo zodpovedné Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky.

Slovenská republika si svoj záväzok splnila prijatím zákona č. 317/2012 Z. z. z 18. septembra 2012 o inteligentných dopravných systémoch v cestnej doprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zákon v § 3 definuje prioritné oblasti, pričom jednou z týchto prioritných oblastí je využívanie ITS v oblasti bezpečnosti a ochrany cestnej premávky. Taktiež sa definuje, že Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky môže prostredníctvom všeobecne záväzného právneho predpisu ustanoviť špecifikácie na poskytnutie služieb ITS. Špecifikácia je definovaná ako záväzné opatrenie, ktorým sa zavádzajú ustanovenia obsahujúce požiadavky, postupy alebo iné pravidlá potrebné na zabezpečenie kompatibility, interoperability a kontinuity pri zavádzaní a používaní ITS v prioritných oblastiach.

Prijatie zákona č. 317/2012 Z. z. z 18. septembra 2012 o inteligentných dopravných systémoch v cestnej doprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov vytvorilo základný právny rámec pre zavedenie systému eCall na Slovensku.[3]

NARIADENIE (EÚ) Č. 305/2013 O ZOSÚLADENÍ SYSTÉMU ECALL

Smernica 2010/40/EÚ o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov si vyžiadala, aby Európska komisia prijala delegované akty, pokiaľ ide o špecifikácie potrebné na zabezpečenie kompatibility, interoperability a kontinuity pri zavádzaní a operačnom využívaní ITS. Podľa článku 3 písm. d) tejto smernice predstavuje zosúladené poskytovanie interoperabilnej služby eCall v celej EÚ prioritné opatrenie. Európska komisia preto pre túto oblasť prijala potrebné špecifikácie prostredníctvom nariadenia (EÚ) č. 305/2013 o zosúladení systému eCall. Týmto nariadením sa stanovujú špecifikácie modernizácie infraštruktúry stredísk tiesňového volania (PSAP)[4] potrebnej na riadne prijímanie a spracovanie volaní eCall s cieľom zabezpečiť kompatibilitu, interoperabilitu a kontinuitu zosúladenej služby eCall v celej EÚ. Na základe toho strediská tiesňového volania (PSAP) musia spĺňa nasledovné požiadavky pre eCall:

- Všetky strediská tiesňového volania (PSAP) pre eCall musia byť vybavené na spracovanie volaní eCall[5] a prijímanie MSD[6] pochádzajúcich z palubného zariadenia[7] podľa technických noriem EN 16072[8] a EN 16062;[9]
- Strediská tiesňového volania (PSAP) pre eCall spracúvajú volania eCall tak rýchlo a efektívne ako všetky ostatné volania uskutočnené na jednotné európske núdzové volacie číslo 112. Stredisko tiesňového volania (PSAP) pre eCall spracúva volania eCall v súlade s požiadavkami vnútroštátnych predpisov na spracovanie núdzových volaní;
- Stredisko tiesňového volania (PSAP) pre eCall musí byť schopné prijímať dátové obsahy MSD a jasne a zrozumiteľne ich zobrazovať operátorovi strediska tiesňového volania (PSAP) pre eCall;[10]
- Stredisko tiesňového volania (PSAP) pre eCall má prístup k vhodnému geografickému informačnému systému alebo k rovnocennému systému, ktorý umožňuje operátorovi PSAP pre eCall určiť polohu a smer vozidla s minimálnou presnosťou podľa technickej normy EN 15722[11] pre súradnice MSD;

---

[3] Tlačová správa Ministerstva vnútra Slovenskej republiky „*Zákon o inteligentných dopravných systémoch umožní zavedenie eCall na Slovensku*“: http://www.minv.sk/?tlacove-spravy-4&sprava=zakon-o-inteligentnych-dopravnych-systemoch-umozni-zavedenie-ecall-na-slovensku

[4] “Stredisko tiesňového volania (PSAP - Public Safety Answering Point)“ je fyzické miesto, ktoré ako prvé prijme tiesňové volania v rámci zodpovednosti verejného orgánu alebo súkromnej organizácie uznanej členským štátom.

[5] „Volanie eCall“ je tiesňové volanie vykonané palubným systémom vozidla na číslo 112, ktoré sa uskutoční buď automaticky aktiváciou palubných snímačov, alebo manuálne a ktoré prenáša štandardizovaný minimálny súbor údajov, pričom sa prostredníctvom verejných mobilných bezdrôtových komunikačných sietí vytvorí audiokanál medzi vozidlom a strediskom tiesňového volania (PSAP) pre eCall.

[6] „Minimálny súbor údajov (Minimal Set of Data - MSD)“ sú informácie určené v technickej norme EN 15722, ktoré sa zasielajú do strediska tiesňového volania (PSAP) pre eCall.

[7] „Palubné zariadenie“ je zariadenie vo vozidle, ktoré poskytuje údaje o vozidle alebo má k týmto údajom prístup, pričom údaje sú potrebné na uskutočnenie transakcie eCall vo verejnej mobilnej bezdrôtovej komunikačnej sieti.
„Transakcia eCall“ je zriadenie relácie mobilnej bezdrôtovej komunikácie vo verejnej bezdrôtovej komunikačnej sieti a prenos minimálneho súboru údajov z vozidla do strediska tiesňového volania (PSAP) pre eCall a vytvorenie audiokanála medzi vozidlom a týmto strediskom tiesňového volania (PSAP) pre eCall.

[8] STN EN 16072 Inteligentné dopravné systémy. Elektronická bezpečnosť. Prevádzkové požiadavky na celoeurópske eCall.

[9] STN EN 16062 Inteligentné dopravné systémy. Elektronická bezpečnosť. Aplikačné protokoly vysokej úrovne (HLAP– High Level Application Protocol) eCall.

[10] „Operátor strediska tiesňového volania (PSAP) pre eCall“ je osoba v stredisku tiesňového volania (PSAP) pre eCall, ktorá prijíma a/alebo spracúva tiesňové volania.

[11] STN EN 15722 Telematika v cestnej doprave. Elektronická bezpečnosť. Minimálny súbor dát pre eCall.

- Uvedené požiadavky umožňujú stredisku tiesňového volania (PSAP) pre eCall poskytnúť vhodnej(-ým) záchrannej(-ým) službe(-ám)[12] alebo servisnému(-ým) partnerovi(-om)[13] polohu, typ aktivácie eCall (manuálna alebo automatická) a ďalšie relevantné údaje;
- Stredisko tiesňového volania (PSAP) pre eCall, ktoré ako prvé prijme volanie eCall, nadviaže zvukovú komunikáciu s vozidlom a spracuje údaje eCall; v prípade potreby môže presmerovať volanie a údaje MSD na iné stredisko tiesňového volania (PSAP), riadiace stredisko pre tiesňové volania alebo servisného partnera v súlade s vnútroštátnymi postupmi stanovenými vnútroštátnym orgánom. Presmerovanie sa môže realizovať prostredníctvom dátového alebo zvukového spojenia alebo pokiaľ možno obidvoch spojení;
- Ak je to vhodné a v závislosti od vnútroštátnych postupov a právnych predpisov sa stredisku tiesňového volania (PSAP) pre eCall a vhodnej(-ým) záchrannej(-ým) službe(-ám) alebo servisnému(-ým) partnerovi(-om) môže udeliť prístup k charakteristickým znakom vozidla uvedeným vo vnútroštátnych databázach a/alebo v iných príslušných zdrojoch s cieľom získať informácie, ktoré sú potrebné na spracovanie volania eCall, a najmä s cieľom umožniť interpretáciu identifikačného čísla vozidla (VIN)[14] a zobrazenie ďalších relevantných informácií, najmä typu a modelu vozidla.

Posúdenie súladu operácií strediska tiesňového volania (PSAP) pre eCall s uvedenými požiadavkami sa vykoná podľa technickej normy EN 16454,[15] ktorá sa týka zhody strediska tiesňového volania (PSAP) s celoeurópskym systémom eCall.

Vzhľadom na to, že nariadenie EÚ platí automaticky, členské štáty nie sú povinné transponovať nariadenie do svojich vlastných vnútroštátnych právnych systémov. Článok 288 Zmluvy o fungovaní Európskej únie totiž definuje nariadenia ako všeobecne záväzné právne akty Európskej únie. Podľa zásady lojálnej spolupráce, vyplývajúcej z článku 4 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii, majú všetky členské štáty prijať opatrenia všeobecnej alebo osobitnej povahy, aby zabezpečili plnenie záväzkov vyplývajúcich zo zmlúv alebo z aktov inštitúcií Európskej únie. Rovnako tak nesmú prijímať opatrenia, ktoré by mohli ohroziť dosiahnutie cieľov Európskej únie. Implementačné opatrenia je potrebné prijať v lehotách, ktoré vyplývajú z jednotlivých právnych aktov EÚ.

ROZHODNUTIE Č. 585/2014/EÚ O ZAVEDENÍ SLUŽBY ECALL

Podľa článku 3 písm. d) smernice 2010/40/EÚ o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov patrí medzi prioritné opatrenia na vývoj a používanie špecifikácií a noriem zosúladené poskytovanie interoperabilnej služby eCall v celej EÚ. Táto smernica vyžadovala, aby Európska komisia prijala delegované akty, pokiaľ ide o špecifikácie potrebné na zabezpečenie kompatibility, interoperability a kontinuity pri zavádzaní a prevádzkovom používaní ITS pre prioritné opatrenia, čo sa pre systém eCall stalo prostredníctvom nariadenia (EÚ) č. 305/2013 o zosúladení systému eCall, kde sa stanovujú špecifikácie modernizácie infraštruktúry stredísk tiesňového volania (PSAP) potrebnej na riadne prijímanie a spracovávanie volaní eCall s cieľom zabezpečiť kompatibilitu, interoperabilitu a kontinuitu zosúladenej služby eCall v celej EÚ. Taktiež sa od Európskej komisie žiadalo, aby najneskôr 12 mesiacov po prijatí uvedeného delegovaného nariadenia a po uskutočnení

[12] „Záchranná služba“ je služba, ktorú členský štát ako takú uznal a ktorá v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi poskytuje okamžitú a rýchlu pomoc v situáciách, keď existuje najmä priame ohrozenie života a zdravia, zdravia alebo bezpečnosti jednotlivca či verejnosti, súkromného alebo verejného majetku alebo životného prostredia.

[13] „Servisný partner“ je verejná alebo súkromná organizácia uznaná vnútroštátnymi orgánmi, ktorej úlohou je zaoberať sa incidentmi súvisiacimi s eCall (napr. prevádzkovateľ cestnej komunikácie, asistenčná služba).

[14] „Identifikačné číslo vozidla (Vehicle Identification Number - VIN)“ je alfanumerický kód, ktorý vozidlu priradil jeho výrobca s cieľom zabezpečiť náležitú celosvetovo jednoznačnú identifikáciu každého vozidla, tak ako je opísaný v norme ISO 3779.

[15] EN 16454 Inteligentné dopravné systémy. Elektronická bezpečnosť. Skúška koncovej konformity eCall týkajúca sa zhody palubného systému eCall s celoeurópskym systémom eCall;

posúdenia vplyvu vrátane analýzy nákladov a prínosov prípadne predložila Európskemu parlamentu a Rade návrh na realizáciu týchto špecifikácií v súlade s článkom 294 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

Na základe toho Európska komisia predložila návrh rozhodnutia (EÚ) o zavedení systému eCall, podľa ktorého členské štáty budú mať povinnosť zaviesť na svojom území nevyhnutnú infraštruktúru stredísk tiesňového volania pre eCall potrebnú na riadne prijímanie a spracovávanie všetkých volaní eCall, v prípade potreby zbavenú netiesňových volaní, v súlade so špecifikáciami stanovenými v nariadení (EÚ) č. 305/2013 s cieľom zabezpečiť kompatibilitu, interoperabilitu a kontinuitu interoperabilnej služby eCall v celej EÚ.

Rozhodnutie č. 585/2014/EÚ bolo prijaté 15. mája 2014 a stanovuje, že členské štáty najneskôr šesť mesiacov pred začatím uplatňovania nariadenia Európskeho parlamentu a Rady, ktoré sa týka požiadaviek typového schválenia pri zavádzaní palubného systému eCall a ktorým sa mení smernica 2007/46/ES, no v každom prípade najneskôr 1. októbra 2017 zavedú na svojom území infraštruktúru stredísk tiesňového volania pre eCall potrebnú na riadne prijímanie a spracúvanie všetkých volaní eCall.

Vzhľadom na to, že rozhodnutie EÚ platí automaticky, členské štáty nie sú povinné transponovať rozhodnutie do svojich vlastných vnútroštátnych právnych systémov. Článok 288 Zmluvy o fungovaní Európskej únie totiž definuje rozhodnutia ako všeobecne záväzné právne akty Európskej únie (okrem prípadov, keď sú rozhodnutia individuálne určené). Podľa zásady lojálnej spolupráce, vyplývajúcej z článku 4 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii, majú všetky členské štáty prijať opatrenia všeobecnej alebo osobitnej povahy, aby zabezpečili plnenie záväzkov vyplývajúcich zo zmlúv alebo z aktov inštitúcií Európskej únie. Rovnako tak nesmú prijímať opatrenia, ktoré by mohli ohroziť dosiahnutie cieľov Európskej únie. Implementačné opatrenia je potrebné prijať v lehotách, ktoré vyplývajú z jednotlivých právnych aktov EÚ.

NARIADENIE (EÚ) Č. 2015/758 O POŽIADAVKÁCH SCHVAĽOVANIA PALUBNÉHO SYSTÉMU ECALL

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2007/46/ES z 5. septembra 2007, ktorou sa zriaďuje rámec pre typové schválenie motorových vozidiel a ich prípojných vozidiel, systémov, komponentov a samostatných technických jednotiek určených pre tieto vozidlá (rámcová smernica) stanovuje komplexný systém EÚ pre typové schvaľovanie motorových vozidiel. Uvedená smernica bola do právneho poriadku Slovenskej republiky transponovaná prostredníctvom nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 140/2009 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti o typovom schvaľovaní motorových vozidiel a ich prípojných vozidiel, systémov, komponentov a samostatných technických jednotiek určených pre tieto vozidlá v znení neskorších predpisov.

V rámci tohoto komplexného systému typové schvaľovanie motorových vozidiel boli stanovené harmonizované technické požiadavky na typové schvaľovanie motorových vozidiel, ktoré zohľadňujú veľký počet prvkov týkajúcich sa bezpečnosti a životného prostredia, aby sa tak zabezpečila vysoká úroveň bezpečnosti cestnej premávky v celej EÚ. Tieto harmonizované technické požiadavky sa stanovujú prostredníctvom tzv. „regulačných aktov“,[16] pričom jedným z týchto regulačných aktov je aj nariadenie (EÚ) č. 2015/758 o požiadavkách schvaľovania palubného systému eCall. Povinné vybavenie vozidiel palubným systémom eCall by sa malo zo začiatku týkať len nových osobných automobilov a ľahkých úžitkových vozidiel (kategórie M1 a N1), pre ktoré už existuje vhodný spúšťací mechanizmus Aktivácia pomocou snímačou airbagov, snímačov spomalenia a podobne. Nariadenie sa nevzťahuje na vozidlá vyrábané v malách sériách,

[16] „Regulačný akt“ je samostatná smernica alebo nariadenie alebo predpis EHK OSN, ktorý je pripojený k revidovanej dohode z roku 1958. (Dohoda o prijatí jednotných podmienok pre homologáciu (overovanie zhodnosti) a vzájomnom uznávaní homologácie výstroja a súčastí motorových vozidiel uzavretej 20. marca 1958 v Ženeve).
„Samostatná smernica alebo nariadenie“ je smernica alebo nariadenie uvedené v časti I prílohy IV smernice 2007/46/ES Tento pojem zahŕňa tiež vykonávacie akty.

na individuálne vyrobené vozidlá a na vozidlá, ktoré z technických dôvodov nie je možné vybaviť vhodným mechanizmom na vytvorenie volania eCall, pričom tieto vozidlá určí Komisia prostredníctvom delegovaného nariadenia prijatého do 9. júna 2016.

Technické požiadavky a skúšky palubného systému eCall sa musia zakladať na

- všeobecných požiadavkách
  - výrobcovia preukazujú, že všetky nové typy vozidiel sú vybavené pevne zabudovaným palubným systémom eCall využívajúcim tiesňovú linku 112;
- nasledovných požiadavkách:
  - výrobcovia zabezpečia, aby všetky nové typy ich vozidiel a systémy, komponenty a samostatné technické jednotky palubného systému eCall využívajúceho tiesňovú linku 112 navrhnuté a vyrobené pre tieto vozidlá boli vyrobené a schválené;
  - výrobcovia preukážu, že všetky nové typy vozidiel sú vyrobené tak, aby bolo v prípade závažnej nehody, zistenej aktiváciou jedného alebo viacerých senzorov alebo procesorov vo vozidle, ktorá sa stane na území Únie, zabezpečené automatické vytvorenie volania eCall na jednotné európske číslo tiesňového volania 112;
  - výrobcovia preukážu, že nové typy vozidiel sú vyrobené tak, aby bola zabezpečená aj možnosť manuálneho vytvorenia volania eCall na jednotné európske číslo tiesňového volania 112;
  - výrobcovia zabezpečia, aby ovládanie manuálneho spustenia palubného systému eCall využívajúceho tiesňovú linku 112 bolo navrhnuté tak, aby sa predišlo nesprávnemu použitiu;
  - majiteľ vozidla má právo použiť okrem palubného systému eCall využívajúceho linku 112 aj palubný systém eCall pre služby tretích strán poskytujúci rovnaké služby, a to za predpokladu, že sú splnené všetky nasledujúce podmienky:
    a) palubný systém eCall pre služby tretích strán spĺňa normu STN EN 16102:2011 Inteligentné dopravné systémy. eCall. Prevádzkové požiadavky na podporu tretej strany;
    b) výrobcovia zabezpečia, aby bol vždy aktívny len jeden systém a aby sa v prípade nefunkčnosti palubného systému eCall pre služby tretích strán automaticky spustil palubný systém eCall využívajúci linku 112;
    c) majiteľ vozidla má vždy právo rozhodnúť sa použiť namiesto palubného systému pre služby tretích strán palubný systém eCall využívajúci linku 112;
    d) výrobcovia zahrnú do návodu na obsluhu informácie o práve uvedenom v písmene c);
  - výrobcovia zabezpečia, aby prijímače v palubných systémoch eCall využívajúcich tiesňovú linku 112 boli kompatibilné so službami určovania polohy poskytovanými systémami Galileo[17] a EGNOS[18]; výrobcovia sa môžu navyše rozhodnúť aj pre kompatibilitu s inými satelitnými navigačnými systémami;
  - na účely typového schválenia ES sa prijímajú len tie palubné systémy eCall využívajúce tiesňovú linku 112, či už trvalo zabudované do vozidla alebo so samostatným typovým schválením, ktoré možno podrobiť skúškam;
  - výrobcovia preukážu, že v prípade výskytu závažnej systémovej poruchy, ktorá by spôsobila neschopnosť vytvoriť volanie eCall na linku 112, budú osoby vo vozidle upozornené;

[17] Navigačný systém Galileo je plánovaný kozmický systém, ktorý by sa mal stať alternatívou k americkému armádou kontrolovanému systému GPS a ruskému systému GLONASS (ГЛОбальная НАвигационная Спутниковая Система, transcript.: Globalnaja navigacionnaja sputnikovaja sistěma). Výstavbu Galileo realizuje Európska únia.

[18] Systém EGNOS (*European Geostationary Navigation Overlay Service*) je európsky projekt, ktorý formou diferenciálneho signálu poskytuje korekcie k signálu GPS. Korekcie sú poskytované pre území Európy a sú dôležité pre elimináciu chýb, ktorými sú vysielané signály nevyhnutne zaťažené.

- palubný systém eCall využívajúci tiesňovú linku 112 je prístupný za primeraný poplatok nepresahujúci nominálnu hodnotu a bez diskriminácie pre všetkých nezávislých prevádzkovateľov na účely opravy a údržby;

- na týchto technických normách:
  - STN EN 16072 Inteligentné dopravné systémy. Elektronická bezpečnosť. Prevádzkové požiadavky na celoeurópske eCall;
  - STN EN 16062 Inteligentné dopravné systémy. Elektronická bezpečnosť. Aplikačné protokoly vysokej úrovne (HLAP) eCall;
  - EN 16454 Inteligentné dopravné systémy. Elektronická bezpečnosť. Skúška koncovej konformity eCall týkajúca sa zhody palubného systému eCall s celoeurópskym systémom eCall;
  - STN EN 15722 Telematika v cestnej doprave. Elektronická bezpečnosť. Minimálny súbor dát pre eCall;
  - STN EN 16102 Inteligentné dopravné systémy. eCall. Prevádzkové požiadavky na podporu tretej strany;

akýchkoľvek ďalších európskych normách týkajúcich sa systémov eCall alebo predpisoch EHK OSN týkajúcich sa systémov eCall, ku ktorým Únia pristúpila.

Podľa článku 7 nariadenia (EÚ) o požiadavkách schválenia palubného systému eCall s účinnosťou od 31. marca 2018 nové typy vozidiel musia mať udelené typové schválenie ES len, ak sú vybavené palubným systémom eCall.

Vzhľadom na to, že toto nariadenie (EÚ) č. 2015/758 o požiadavkách schvaľovania palubného systému eCall je novým regulačným aktom (samostatným nariadením) v kontexte postupu typového schvaľovania ES stanovenom v smernici 2007/46/ES, prílohy I, III, IV a XI k tejto smernici sa preto zodpovedajúcim spôsobom zmenili.

Napriek tomu, že pôjde o nariadenie EÚ, ktoré platí automaticky (členské štáty nie sú povinné transponovať nariadenie do svojich vlastných vnútroštátnych právnych systémov), vykonáva sa prostredníctvom tohoto nariadenia EÚ aj zmena smernice 2007/46/ES, ktorá neplatí automaticky. Preto najneskôr k dátumu uplatňovania nariadenia (EÚ) č. 2015/758 o požiadavkách schvaľovania palubného systému eCall bude Slovenská republika povinná znovelizovať nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 140/2009 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti o typovom schvaľovaní motorových vozidiel a ich prípojných vozidiel, systémov, komponentov a samostatných technických jednotiek určených pre tieto vozidlá v znení neskorších predpisov a do prílohy č. 8 k nariadeniu vlády Slovenskej republiky č. 140/2009 Z. z. doplniť do zoznamu preberaných a vykonávaných právne záväzných aktov Európskej únie aj nariadenie (EÚ) č. 2015/758 o požiadavkách schvaľovania palubného systému eCall.

Členské štáty budú podľa nariadenia (EÚ) o požiadavkách schválenia palubného systému eCall mať povinnosť ustanoviť pravidlá pre ukladanie sankcií za nedodržanie ustanovení tohto nariadenia. Z tohto dôvodu je potrebné znovelizovať zákon č. 725/2004 Z. z. o podmienkach prevádzky vozidiel v premávke na pozemných komunikáciách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a doplniť v § 107 (správne delikty) príslušné sankcie. V súčasnosti táto zmena bola schválená v Národnej rade Slovenskej republiky,[19] pričom ak zákon podpíše prezident, tak účinnosť týchto zmien bude od 1. januára 2016.

PRIPRAVENOSŤ SLOVENSKEJ REPUBLIKY PRE PROJEKT ECALL

Slovenská republika prostredníctvom Ministerstva vnútra Slovenskej republiky sa zaviazala implementovať eCall podpisom memoranda o porozumení eCall dňa 13. júna 2008.[20] Projekt

[19] http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=6&CPT=1721.

[20] Tlačová správa Ministerstva vnútra Slovenskej republiky „*Slovensko o krok bližšie k inteligentnému automobilu*“: http://www.minv.sk/?tlacove-spravy-4&sprava=slovensko-o-krok-blizsie-k-inteligentnemu-automobilu

implementácie plánovalo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky pripraviť do konca roka 2011 a následne zabezpečiť aj jeho fungovanie v praxi. Napriek podpisu tohto memoranda projekt eCall ešte dodnes na Slovensku nefunguje.

S najväčšou pravdepodobnosťou systém eCall bude na Slovensku funkčný až na základe európskych právnych aktov, teda najneskôr 1. októbra 2017.

Tak ako sme hneď v úvode právne predpisy rozdelili do trojdielnej regulačnej koncepcie, je potrebné aj pripravenosť Slovenskej republiky hodnotiť v troch častiach, pričom za každú časť zodpovedá rôzny ústredný orgán štátnej správy.

(1) Za palubné zariadenia eCall v rámci schvaľovania vozidiel je zodpovedné Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, keďže schvaľovanie vozidiel je v pôsobnosti tohto ministerstva.
(2) Za telekomunikačné siete a prenos je zodpovedné Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, keďže elektronické komunikácie (telekomunikácie) sú v pôsobnosti tohto ministerstva.
(3) Za strediská tiesňového volania (PSAP) je zodpovedné Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, keďže integrovaný záchranný systém je v pôsobnosti tohto ministerstva.

Pôsobnosť príslušných orgánov Slovenskej republiky pri záväzných právnych aktoch EÚ v súvislosti s projektom eCall

Priamo so zavádzaním systému eCall budú platiť štyri záväzné právne akty EÚ, ktoré bude musieť Slovenská republika vykonávať. Za každý záväzný právny akt EÚ je v Slovenskej republike zodpovedný príslušný štátny orgán (ministerstvo). Určenie zodpovednosti jednotlivých ministerstiev určuje vláda Slovenskej republiky prostredníctvom uznesenia. Určenie zodpovednosti za štyri záväzné právne akty EÚ je uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 1 Určenie zodpovednosti príslušných orgánov štátnej správy v súvislosti s projektom eCall

právny akt EÚ	gestor, resp. spolugestor	uznesenie vlády
smernica 2010/40/EÚ o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov	G: MDVRR SR SG: MV SR	182/2011[21]
nariadenie (EÚ) č. 305/2013 o zosúladení systému eCall	G: MV SR SG: MDVRR SR	344/2013[22]
rozhodnutie č. 585/2014/EÚ o zavedení služby eCall	G: MV SR SG: MDVRR SR	669/2014[23]
nariadenie (EÚ) č. 2015/758 o požiadavkách schvaľovania palubného systému eCall	G: MDVRR SR[24] SG: -	-
Vysvetlivky: G - gestor SG - spolugestor MDVRR SR - Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky MV SR - Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky		

[21] Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 182/2011 z 9. marca 2011 k návrhu na určenie gestorských ústredných orgánov štátnej správy, zodpovedných za prebratie a aplikáciu smerníc.

[22] Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 344/2013 z 3. júla 2013 k návrhu na určenie zodpovednosti ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a niektorých orgánov verejnej moci za aplikáciu a prijatie opatrení na vnútroštátnej úrovni k nariadeniam Európskej únie a rozhodnutiam Európskej únie.

[23] Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 669/2014 z 17. decembra 2014 k návrhu na určenie zodpovednosti ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a niektorých orgánov verejnej moci za aplikáciu a prijatie opatrení na vnútroštátnej úrovni k nariadeniam Európskej únie a rozhodnutiam Európskej únie.

[24] Ide o predpoklad autorov, keďže schvaľovanie vozidiel je v pôsobnosti Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky. Predpoklad schválenia uznesenia vlády Slovenskej republiky k návrhu na určenie zodpovednosti ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy a niektorých orgánov verejnej moci za aplikáciu a prijatie opatrení na vnútroštátnej úrovni k nariadeniam Európskej únie a rozhodnutiam Európskej únie je do konca roka 2015.

Palubné zariadenia eCall

Schválenie nových typov vozidiel sa bude vykonávať prostredníctvom nariadenia (EÚ) č. 2015/758 o požiadavkách schvaľovania palubného systému eCall. V súvislosti s týmto nariadením bude potrebné na vnútroštátnej úrovni vykonať dve malé novely slovenských právnych predpisov

1. novelu zákona č. 725/2004 Z. z. o podmienkach prevádzky vozidiel v premávke na pozemných komunikáciách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (v súčasnosti v legislatívnom procese[25]),
2. novelu nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 140/2009 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti o typovom schvaľovaní motorových vozidiel a ich prípojných vozidiel, systémov, komponentov a samostatných technických jednotiek určených pre tieto vozidlá v znení neskorších predpisov.

V prípade, že by Slovenská republika meškala s prijatím uvedených dvoch noviel, schválenie nových typov vozidiel, ktoré budú musieť byť vybavené systémom eCall nie je ohrozené, pretože samotné schválenie nových typov vozidiel bude vykonané prostredníctvom nariadenia (EÚ) o schvaľovaní palubného systému eCall, ktoré je pre členské štáty priamo záväzné.

Z tohto pohľadu je možné konštatovať, že v oblasti palubných zariadení eCall je Slovenská republika pripravená pre projekt eCall.

Telekomunikačné siete

Podľa článku 26 ods. 3 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2002/22/ES zo 7. marca 2002 o univerzálnej službe a právach užívateľov týkajúcich sa elektronických komunikačných sietí a služieb (smernica univerzálnej služby) sú telekomunikační operátori, ktorí prevádzkujú verejné telefónne siete povinný pri volaniach na jednotné európske tiesňové volacie číslo „112“ orgánom spracovávajúcim tiesňové volania poskytnúť informácie o mieste volajúceho.

Zabezpečiť spojenie na tiesňovú linku 112 sú povinní telekomunikační operátori v zmysle telekomunikačných predpisov. Akým spôsobom sa má takéto spojenie vykonať vrátane zavedenia mechanizmov na spracúvanie rozlišovacieho prvku systému eCall vyplývajú z odporúčania 2011/750/EÚ o podpore služby eCall.

Strediská tiesňového volania (PSAP)

Podľa rozhodnutia č. 585/2014/EÚ o zavedení služby eCall je Slovenská republika povinná zaviesť na svojom území infraštruktúru stredísk tiesňového volania (PSAP) pre eCall potrebnú pre riadne prijímanie a spracúvanie všetkých volaní eCall v súlade so špecifikáciami ustanovenými v nariadení (EÚ) č. 305/2013 o zosúladení systému eCall. Spracúvanie volaní eCall musí byť používateľom poskytované bezplatne.

Vzhľadom na to, že ide európske rozhodnutie a nariadenie, ktoré sú priamo záväzné, nie je potrebné na vnútroštátnej úrovni v súvislosti s legislatívou vykonať žiadne opatrenia. Z tohto pohľadu je možné konštatovať, že v oblasti stredísk tiesňového volania (PSAP) je Slovenská republika pripravená pre projekt eCall.

INTEGROVANÝ ZÁCHRANNÝ SYSTÉM V PROJEKTE ECALL

Za účelom dosiahnutia vysokej úrovne v oblasti záchranárskych činností, ktorá je obvyklá v krajinách Európskej únie bol v Slovenskej republike postupne budovaný integrovaný záchranný systém. Pod pojmom „integrovaný záchranný systém” (IZS) sa rozumie záchranný systém, ktorý zabezpečí predovšetkým rýchlu informovanosť, aktivizáciu a efektívne využívanie a koordináciu síl a prostriedkov záchranárskych subjektov pri poskytovaní nevyhnutnej pomoci, ak je ohrozený život, zdravie a majetok alebo životné prostredie alebo ak hrozí nebezpečenstvo vzniku mimoriadnej udalosti resp. počas mimoriadnej udalosti.

[25] http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=6&CPT=1721.

Vybudovaný IZS v Slovenskej republike bude musieť vedieť spracovať volania eCall. V systéme eCall koordinačné strediská IZS budú považované za strediská tiesňového volania (PSAP) pre eCall.

Článok 3 nariadenia (EÚ) č. 305/2013 o zosúladení systému eCall uvádza, že strediská tiesňového volania (PSAP) pre eCall musia byť vybavené na spracovanie volaní eCall a prijímanie MSD pochádzajúcich z palubného zariadenia vozidla. Na tento účel by strediská tiesňového volania (PSAP) mali mať prístup k charakteristickým znakom vozidla uvedených vo vnútroštátnych databázach (Národná evidencia vozidiel[26]) alebo v iných príslušných zdrojoch (EUCARIS[27]) s cieľom získať informácie, ktoré sú potrebné na spracovanie volania eCall. Ide o umožnenie interpretácie identifikačného čísla vozidla VIN a zobrazenie ďalších relevantných informácií (značka vozidla, obchodný názov/model vozidla, charakteristiky motora, počet miest na sedenie, druh paliva a podobne).

ZÁVER

V súvislosti s európskou legislatívou je možné konštatovať, že táto legislatíva je dostatočná pre zavedenie systému eCall. Podstatnou časťou v Slovenskej republike bude upraviť legislatívu tak, aby strediská tiesňového volania (PSAP) na Slovensku koordinačné strediská IZS, mali prístup k automatickému vyhľadávaniu údajov z národnej evidencie vozidiel ako aj z národných evidencii vozidiel ostatných členských štátov prostredníctvom systému EUCARIS. Pri získavaní údajov nie je možné spoliehať sa na údaje iba z národných evidencii vozidiel členských štátov, z dôvodu možných chýb v identifikačnom čísle vozidla VIN v týchto evidenciách alebo aj z dôvodu, že konkrétne vozidlo nemusí byť evidované v dostupnej národnej evidencii vozidiel, preto je potrebné do tohto systému doplniť rozkódovanie identifikačného čísla vozidla VIN pomocou rozkódovacieho systému, ktorý poskytne príslušným záchranným zložkám potrebné údaje o vozidle.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Delegované nariadenie Komisie (EÚ) č. 305/2013 z 26. novembra 2012, ktorým sa dopĺňa smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/40/EÚ, pokiaľ ide o zosúladenie poskytovanie interoperabilného systému eCall v celej EÚ (Ú.v. EÚ L 91, 3.4.2013).

MATOUŠKOVÁ, I., MORAVČÍK, Ľ., RAK, R. a kol. eCall - Inteligentný dopravný systém (aspekty právne, technické, informačné a psychologické). Bratislava: MAGNET PRESS, SLOVAKIA s. r. o., 2015. 688 s., ISBN 978-80-89169-31-3, EAN 9788089169313.

LIŠČÁK, Š., MORAVČÍK, Ľ., JAŚKIEWICZ, M.: Safety requirements for road vehicles, In: Zeszyty Naukowe Akademia Morska w Szczecinie - Scientific Journals Martime University of Szczecin, 2014 39(111), Szczecin 2014, pp. 94 - 99, ISSN 1733-8670.

Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 140/2009 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti o typovom schvaľovaní motorových vozidiel a ich prípojných vozidiel, systémov, komponentov a samostatných technických jednotiek určených pre tieto vozidlá v znení neskorších predpisov.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2015/758 z 29. apríla 2015 o požiadavkách typového schválenia pri zavádzaní palubného systému eCall využívajúceho službu tiesňovej linky 112 a o zmene smernice 2007/46/ES.

Odporúčanie Komisie 2011/750/EÚ z 8. septembra 2011 o podpore služby eCall v sieťach elektronickej komunikácie na prenos tiesňových volaní pomocou linky 112 na celom území EÚ (systém eCall).

Oznámenie Komisie: Akčný plán zavádzania inteligentných dopravných systémov v Európe - KOM(2008) 886 v konečnom znení zo dňa 16.12.2008.

[26] Evidencia vozidiel podľa § 111 zákona č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov je informačný systém Policajného zboru, ktorý sa vedie na účely získavania informácií o vlastníkoch vozidiel, držiteľoch vozidiel, osobách, ktoré zastupujú vlastníkov vozidiel alebo držiteľov vozidiel, osobách oprávnených konať za vlastníka vozidla alebo za držiteľa vozidla, technických údajov vozidiel, vydaných dokladoch, tabuľkách s evidenčným číslom a poskytovania údajov z tejto evidencie.

[27] EUCARIS (*European Car and Driving Licence Information System*) je zmluva o európskom informačnom systéme vozidiel a vodičských preukazov. Ide o unikátny systém, ktorý iným štátom poskytuje príležitosť podeliť sa o registračné údaje o svojich vozidlách a vodičských preukazoch. Sila EUCARISu spočíva v rýchlej, interaktívnej výmene štátnych a garantovaných registračných údajov

Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov - Vrátenie systému eCall do správnych koľají - akčný plán (Tretie oznámenie o elektronickej bezpečnosti) - KOM(2006) 723 v konečnom znení zo dňa 23.11.2006.
Oznámenie Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov - Druhé oznámenie o elektronickej bezpečnosti (eSafety) - Poskytnúť eCall občanom - KOM(2005) 431 v konečnom znení zo dňa 14.9.2005.
Oznámenie Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov - „eCall: čas na zavedenie“ - KOM(2009) 434 v konečnom znení zo dňa 21.8.2009.
Oznámenie Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov - Smerom k európskemu priestoru bezpečnosti cestnej premávky: politické usmernenia pre bezpečnosť cestnej premávky na roky 2011-2020 - KOM(2009) 389 v konečnom znení zo dňa 20.7.2010.
Portál Európskej komisie: http://ec.europa.eu/.
Portál Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky: http://www.mindop.sk/.
Portál Ministerstva vnútra Slovenskej republiky: http://www.minv.sk/.
Portál pilotného projektu HeERO (Harmonised eCall European Pilot): http://www.heero-pilot.eu/.
Portál právnych predpisov EÚ: http://eur-lex.europa.eu/.
Portál Úradu vlády Slovenskej republiky: http://www.vlada.gov.sk/.
RAK, R.: Legislativa a postupné implementační kroky systému e-Call v Evropě, In: Bezpečná Evropa 2013, sborník příspěvků z 6. ročníku mezinárodní vědecké konference, Karlovy Vary 2013, Vysoká škola Karlovy Vary, o.p.s., str. 130 -141, ISBN 978-87236-20-8.
RAK, R.: Legislativa a postupné implementační kroky systému eCall v Evropě, In: Dopravní nehodovost a rizikové chovaní řidičů motorových vozidel, sborník příspěvků z mezinárodní konference, 20.-21.11.2013 Praha, Vyšší policejní škola MV v Praze, str. 27-40, ISBN 978-80-260-5466-5.
RAK, R.: Legislativa a postupné kroky implementace mezinárodního projektu eCall, In: Identifikace potřeb právní praxe jako teoretický základ pro rozvoj kriminalistických a právních specializací, sborník vědeckých prací z řešení vědeckovýzkumných úkolů (výzkumný záměr Vysoké školy Karlovy Vary na léta 2011-2013), 2013 Karlovy Vary, Vysoká škola Karlovy Vary o.p.s., str. 90 - 107, ISBN 978-80-87236-21-5.
RAK, R.: Systém eCall, legislatíva a postupné kroky implementace, In: Skúšanie a homologizácia motorových vozidiel v medzinárodných súvislostiach, zborník z 11. medzinárodnej konferencie, 3.-4. októbra 2013 Nitra, Wettrans Žilina,12 str., ISBN 978-80-85418-77-4, EAN 9788085418774.
Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 585/2014/EÚ z 15. mája 2014 o zavedení interoperabilnej služby eCall v celej EÚ.
Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/40/EÚ zo 7. júla 2010 o rámci na zavedenie inteligentných dopravných systémov v oblasti cestnej dopravy a na rozhranie s inými druhmi dopravy.
Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2007/46/ES z 5. septembra 2007, ktorou sa zriaďuje rámec pre typové schválenie motorových vozidiel a ich prípojných vozidiel, systémov, komponentov a samostatných technických jednotiek určených pre tieto vozidlá (rámcová smernica) v platnom znení.
TALLO, R., RAK, R.: Dopravno-bezpečnostné technológie, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012, 128 str., ISBN 978-80-8054-537-6, EAN 9788080545376.
Uznesenie Európskeho parlamentu z 3. júla 2012 o systéme eCall: nové služby čísla 112 pre občanov (2012/2056(INI) - P7_TA(2012)0274.
Vykonávacie rozhodnutie Komisie 2011/453/EÚ z 13. júla 2011, ktorým sa prijímajú usmernenia pre členské štáty k podávaniu správ podľa smernice Európskeho parlamentu a Rady 201/40/EÚ.
Zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
Zákon č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov.
Zákon č. 317/2012 Z. z. o inteligentných dopravných systémoch v cestnej doprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ADRESA

JUDr. Jana Moravčíková
Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky
Právny odbor
Námestie slobody č. 6, P.O.Box č. 100, 810 05 Bratislava
jana.moravcikova@mindop.sk

EFFECT OF MANUFACTURING PROCESS OF COMPOSITE BOARDS MADE FROM WOOD PARTICLES TO THEIR FIRE PROPERTIES

Jana MÜLLEROVÁ, Juraj VÁCVAL

Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Abstract: *The paper deals with the effect of the manufacturing process of composite boards made from various wood particles to their final properties in terms of fire safety. Introductory part addresses the properties of the boards, important for their use as a construction material. There are mainly pursued in differences in the composition of the individual boards linked to their properties (especially physical and visual). Part of the description of each type of a board is their main use. Next, paper specifically solves the processes of production of each type of boards, monitors the manufacturing procedures and compares the differences between parameters which are common to all types of manufacturing process of boards (temperature, pressure, etc.). The results of the previous parts, especially the comparison of manufacturing processes of the boards, represent the first source of information necessary to evaluate the characteristics of the boards in terms of fire safety. The second source of information is technical documentation, specifically the classification of the boards to the reaction to fire class. Results from the tests on a cone calorimeter represent supplementary information to the assessment of boards. With combination of all available information are in the last part formulated conclusions about the properties of chosen wood boards in terms of fire safety.*

Key words: *chipboard, fiberboard, oriented strand board, reaction to fire, fire safety.*

ÚVOD

Materiály vyrobené spracovaním vybraných častí dreva našli svoje uplatnenie v mnohých odvetviach bežného života. Za zmienku rozhodne stojí stavebníctvo alebo výroba nábytku. Tieto materiály majú v mnohých aspektoch rovnaké alebo výhodnejšie vlastnosti ako masívne drevo. Príkladom môžu byť požiadavky na vstupné suroviny, možnosť ovplyvňovania výsledných vlastností podľa špecifických požiadaviek či cena konečného produktu. Na strane druhej takéto technologicky spracované materiály strácajú pôvodnú štruktúru dreva, ktorá sa odzrkadľuje ako v estetických tak aj vo funkčných vlastnostiach. Z estetického hľadiska býva tento problém riešený aplikáciou tenkej vrstvy dreva na povrch materiálu, u lacnejších variantov je to použitie plastových alebo papierových fólií. Z hľadiska funkčného je situácia podobná, kedy sa u týchto materiálov vyskytujú niektoré nedostatky, ktorých odstraňovanie môže spätne zvyšovať cenu výrobného procesu. Príkladom môže byť hrúbkové napúčanie pri pôsobení vlhkosti alebo znížená odolnosť voči poveternostným podmienkam.

Jednu z vlastností týchto materiálov hodnotí aj nasledujúci príspevok, ktorý sa zaoberá vplyvom procesu výroby kompozitných dosiek na ich konečné vlastnosti z hľadiska požiarnej bezpečnosti. Zameriava sa na tri konkrétne materiály, menovite DTD, OSB a MDF. Tieto tri dosky sa vo viacerých aspektoch odlišujú v už spomínanom procese výroby, pri ktorom sa predpokladá zásadný vplyv na ich správanie v podmienkach požiaru[12].

Hodnotenie týchto materiálov vychádza v podstate z dvoch hlavných informačných zdrojov. Prvým sú všeobecné informácie o doskách, ich zložení, použití a predovšetkým spôsobe výroby. Druhú, ťažiskovú časť tvoria informácie o triedach reakcie na oheň a výsledky zo skúšok týchto dosiek na kónickom kalorimetri. Kombináciou týchto poznatkov je v záverečnej časti príspevku zhodnotené, ako vplýva výrobný proces na konečné vlastnosti dosiek z hľadiska požiarnej bezpečnosti.

KOMPOZITNÉ DOSKY A ICH VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA

Spoločným menovateľom posudzovaných dosiek je, skutočnosť že sú vyrobené z drevných častíc malých rozmerov, ktoré sú spojené použitím lepidla a pomocou vysokého tlaku a teploty. Rozdiely medzi jednotlivými doskami predstavuje najmä pôvod použitých drevných častíc a ich rozmery, spôsob tvorby jednotlivých vrstiev, proces lisovania atď. Prvá kapitola sa zaoberá práve touto problematikou a jej cieľom je vytvoriť prehľad o vlastnostiach jednotlivých dosiek a spôsobe ich výroby[11].

Chipboard a jej vlastnosti. Chipboard predstavuje materiál vyrobený lisovaním za tepla z malých drevných častíc (triesok, hoblín, pilín, lamiel a pod.) a/alebo z iných lignocelulózových častíc (ľanové pazderie, konopné pazderie a pod.) s pridaním polymérnych lepidiel. Štruktúru dosky tvoria zväčša tri vrstvy. Vnútorná vrstva s hrubšími trieskami, zabezpečuje pevnosť dosky (hrúbka triesok od 0,3 do 0,5 mm) a dve vonkajšie vrstvy z jemných mikrotriesok (hrúbka od 0,15 do 0,25 mm), ktoré zabezpečujú hladný povrch výslednej dosky. Dĺžka triesok býva od 8 do 12 mm a šírka 1 až 3 mm [1,2].

Výsledné vlastnosti drevotrieskovej dosky sú ovplyvnené viacerými faktormi, predovšetkým ale veľkosťou triesok, druhom použitej dreviny a druhom použitého lepidla. Pri výrobe drvivej väčšiny drevotrieskových dosiek sa používa močovinoformaldehydové lepidlo. S použitím tohto druhu lepidla súvisí kontrola uvoľňovania formaldehydu a dodržiavanie stanovených maximálnych hodnôt. Táto skutočnosť platí pre všetky materiály uvádzané v tomto príspevku [2,3,4].

Na výrobu drevotrieskovej dosky je možné použiť v podstate akékoľvek drevné suroviny, čo je asi najväčšia výhoda tohto materiálu. Z ekonomický dôvodov sa výrobcovia snažia nakupovať, čo najlacnejšie suroviny, vo väčšine prípadov nevadí ani prítomnosť kôry v trieskach. Rovnako tiež možno použiť aj ďalšie druhy lignocelulózových materiálov, napr. lanové a konopné pazderie, bambus, papyrus, stonky bavlníka alebo zvyšky cukrovej trstiny. Použitie exotickejších materiálov je ovplyvnené hlavne geografickým umiestnením výroby a dostupnosťou takýchto surovín v takýchto oblastiach [2].

Všeobecne medzi hlavné výhody drevotrieskových dosiek patria tieto [1,5]:

- široké spektrum vstupných drevných surovín na výrobu,
- dobré plošné izotropné vlastnosti a veľkoplošnosť dosiek,
- nižšia rozťažnosť vplyvom vlhkosti ako masívne drevo,
- variabilita hustôt vyrábaných dosiek a mechanické vlastností bez chýb,
- recyklovateľnosť prípadne možnosť energetického využitia,
- nízka cena.

Na druhej strane ako hlavné nevýhody možno označiť [1,5]:

- všeobecne horšie mechanické vlastnosti ako masívne drevo,
- slabá odolnosť voči pôsobeniu dlhodobo zvýšenej vlhkosti,
- dosky nie sú vhodné na použitie do exteriéru s priamym pôsobením poveternostných vplyvov,
- umelý vzhľad nepodobný drevu,
- pomerne hrubá vnútorná štruktúra dosky neumožňuje úplne čisté a hladké profilovanie hrán a reliéfových plôch.

V prípade požiadavky umiestnenia DTD do prostredia s vplyvom poveternostných podmienok alebo zvýšenej vlhkosti je možné použiť drevotrieskové dosky so zvýšenom odolnosťou voči vlhku (použitím fenolformaldehydového lepidla pri výrobe). Tento spôsob sa v súčasnosti ale uplatňuje zriedka, obvykle je drevotrieska nahradená OSB. Podobne je tomu aj v prípade potreby presnejšej profilácie hrán alebo reliéfovania plôch, kedy sú drevotrieskové dosky nahradzované vhodnejšími MDF [1].

Použitie drevotrieskových dosiek. Pre vyššie uvedené prednosti, hlavne vďaka nízkej cene, sa drevotrieskové dosky stali veľmi obľúbeným a rozšíreným materiálom. Najčastejšie sa používajú na

výrobu nábytku, ale aj na celú radu ďalších výrobkov. Zo surových dosiek sa vyrábajú neviditeľné dielce čalúneného nábytku, rovnako časté je aj využívanie surových dosiek na rôzne druhy obalov alebo ako podkladový materiál pre podlahy. Na lacnejší bytový nábytok sa používajú dosky s fóliami z plastov alebo lakovaného papiera. Dyhované dosky sa používajú predovšetkým na výrobu bytového nábytku. Laminované dosky, ktoré majú veľmi odolný povrch, sa používajú najmä na kúpeľňový, kuchynský alebo kancelársky nábytok. Štruktúra a technológia výroby DTD umožňujú pri výrobe kombinovať drevené triesky s ďalšími materiálmi, čím môžu vznikať DTD so špecifickými vlastnosťami napr. ako protipožiarne dosky či ohýbateľná drevotrieska. DTD posudzovaná v tomto príspevku mala v dokumentácií definované vnútorné použitie (vrátane nábytku) v suchom prostredí [1,2,5].

Výroba chipboard. Na začiatok sa vstupná surovina necháva spravidla na vonkajších hromadách prirodzene predsušiť. Potom nasleduje samotný výrobný proces, pričom zariadenia na výrobu DTD sú usporiadané do kontinuálnej linky. Takýmto spôsobom možno proces výroby zhrnúť do niekoľkých bodov [2]:

- spracovanie predsušenej suroviny na triesky - tento proces môže prebiehať jednostupňovo, kedy sa pomocou roztrieskovačov triesky vyrábajú priamo zo vstupného materiálu alebo v dvoch stupňoch, kde výrobe triesok predchádza spracovanie vstupného materiálu na štiepku.
- použitie piliny ako jednej z možných vstupných surovín- ich nevýhodou sú ale malé rozmery, ktoré znižujú vzájomnú väzbu triesok v hotovej doske. Pretože ich je pri výrobe zväčša k dispozícií veľké množstvo a sú pomerne lacné, používajú sa v praxi približne 30% z celkového množstva surovín.
- sušenie triesok - triesky a piliny, ktoré sú vyrobené z mokrého dreva je nutné z technologických dôvodov usušiť na vlhkosť 3%. Sušenie sa vykonáva vo vznose vo veľkokapacitných bubnových sušiarňach a triesky sú usušené v priebehu niekoľkých sekúnd.
- triedenie triesok - suché triesky sa ďalej triedia na vibračných sitových triedičov. Pri tomto triedení je tiež oddelená veľmi jemná a veľmi hrubá frakcia.
- aplikácia lepidla - zo zásobníkov sú triesky privádzané do nanášačiek lepidla, kde je na triesky nanášané lepidlo s hydrofobizačnými prísadami.
- vrstvenie - na dopravný pás sa postupne vrstvia jednotlivé vrstvy triesok.
- lisovanie - navrstvený koberec sa takto niekoľko minút lisuje vo vyhrievanom viacetážovom alebo kontinuálnom lise.
- konečná úprava - hotové platne sa ďalej formátujú a brúsia na presnú hrúbku.

Výsledné dosky sa predávajú buď surové a ďalšia úprava povrchu sa vykonáva až u konečného spracovateľa alebo sa od výrobcu DTD dodávajú dyhované, potiahnuté papierovou alebo plastovou fóliou alebo laminované. Príklad surovej DTD možno vidieť na obrázku 1.

Obr. 1 Neupravená DTD [2]

Oriented strand board a jej vlastnosti. Oriented strand board je materiál vytvorený zlisovaných drevných častíc usporiadaných obvykle do troch vrstiev, ktoré sú vzájomne orientované do pravého uhla a použitím tlaku a tepla sú spojené vodeodolným lepidlom. Fakt, že triesky strednej vrstvy zvierajú pravý uhol s trieskami v povrchových vrstvách obmedzuje možnosti pôsobenia anizotropných vlastnosti a vznik rozmerových zmien. Na druhej strane vplyvom použitia dlhých, úzkych triesok a ich cielenej orientácie nie sú fyzikálne a mechanické vlastnosti OSB dosiek izotropné. Orientácia triesok na jednej strane zvyšuje pevnom v pozdĺžnom smere, na druhej strane ale spôsobuje väčší rozdiel vlastností medzi oboma smermi. Triesky v povrchových vrstvách sú orientované v smere výrobného procesu a iba vnútorná vrstva má orientáciu triesok na výrobný smer kolmú. Vzhľadom na tieto skutočnosti je pri použití OSB nevyhnutné zohľadniť smer orientácie triesok a využiť priaznivé vlastnosti pevnejšieho smeru [1,6,7].

Na mechanické a fyzikálne vlastnosti OSB majú vplyv mnohé výrobné faktory, ako najpodstatnejšie sa obvykle uvádza druh dreviny, geometria a kvalita triesok, obsah vlhkosti, typ a množstvo použitého lepidla a prídavných látok. Významnou premennou sú lisovacie parametre a ich výsledná interakcia v priebehu lisovania trieskového koberca. Tieto parametre ovplyvňujú najmä tvorbu hustotného profilu v doske. Dôležitým faktorom je aj pomer triesok stredovej vrstvy k povrchovým vrstvám. Hodnoty výrobných parametrov je možné vzhľadom na požiadavky na konečný produkt meniť, čo predstavuje jednu z najväčších výhod OSB. Ďalšou významnou výhodou sú požiadavky na vstupnú surovinu, kde na výrobu drevných častíc stačí guľatina s priemerom od 80 do 100 mm. Pre porovnanie, na výrobu preglejky je potrebný priemer minimálne 250 mm [2,8].

Použitie OSB dosiek. OSB našla svoje uplatnenie najmä v stavebníctve, kde sa využíva na rovnaké účely ako preglejka, ktorú postupne nahradzuje. Technické parametre týchto dvoch produktov sú porovnateľné. Najčastejšie sa OSB používa ako konštrukčný materiál stien, striech a podláh drevostavieb. Využívajú sa aj pri výrobe tzv. I-nosníkov a sendvičových panelov. Možno ich tiež použiť na výrobu paliet a obalových materiálov, pre dočasné oplotenie stavenísk alebo ako kostra čalúneného nábytku a pod. OSB sa tiež vyrábajú s použitím fólie napríklad s hladkým povrchom na betonárske debnenie alebo s protišmykovou úpravou na ložné plochy nákladných automobilov. OSB posudzovaná v tomto príspevku bola v dokumentácií definovaná ako OSB/2, teda doska určená na všeobecné použitie v suchom prostredí [2,6,8].

Výroba OSB. Postup výroby je v mnohých krokoch podobný výrobe DTD. Kladené sú ale väčšie nároky na vstupnú surovinu a na jej triedenie a čistenie. Drevo je na vstupnej časti ošetrené tlakovým vodným postrekom, po odkôrnení je guľatina dočistená valcami na dočisťovacej linke. Guľatina je ďalej posúvaná do rezacieho priestoru roztrieskovača. Výroba triesok pre OSB dosky prebieha tzv. tangenciálnym rezom. Jednotlivé triesky sú získavané v smere rovnobežnom s vláknami dreva (najčastejšie v prstencových alebo diskových roztrieskovačoch) [2].

Nasleduje triedenie, sušenie a preprava triesok do zásobníkov. Veľkosť typickej triesky pre výrobu OSB má rozmery 0,4-0,8 × 6-25 × 75-130 mm. Najdlhšie triesky, sa používajú pre povrchové vrstvy, menšie na stredovej vrstvy. Jemný podiel triesok (pod 6 mm) býva zvyčajne využitý na iné účely. Odstránenie drobných drevných frakcií pred nanášaním lepidla je jeden z hlavných princípov výroby OSB. Tento postup umožňuje použitie nižšieho obsahu lepiacej zmesi v porovnaní s ostatnými materiálmi [2].

Nanášanie lepidla na triesky prebieha obvykle v bubnových nanášačkách, kde sa lepiaca zmes nanáša rozstrekom z rotujúcich diskov. Moderné továrne na výrobu OSB väčšinou používajú fenolformaldehydové lepidlá alebo kombináciu melamínformaldehydových lepidiel na triesky pre povrchové vrstvy a izokyanátových lepidiel na triesky pre stredovú vrstvu (prípadne izokyanátové pre všetky vrstvy). Výhodou izokyanátových lepidiel je zníženie lisovacieho času a ich vysoká odolnosť proti vlhkosti. Za ich nevýhodu je možné považovať veľmi dobrú lepiacu schopnosť a súdržnosť s oceľou, ktorá vedie k nutnosti používať chemické separátory pri lisovaní. So

stúpajúcim obsahom lepidla sa zlepšujú mechanické vlastnosti, ale pretože lepidlo (najmä s vysokou odolnosťou proti vlhkosti) je najdrahšou zložkou výroby, zvyšuje sa aj ich cena. Lepidlá používané pre výrobu OSB uvoľňujú len veľmi malé (pri použití izokyanátu žiadne) emisie formaldehydu [2,3,7].

Ďalším krokom výroby je vrstvenie a lisovanie trieskového koberca. Pre vrstvenie sa používajú minimálne dve vrstviace zariadenia. Jedna vrstviaca stanica slúži na vrstvenie spodnej a vrchnej vrstvy s pozdĺžnou orientáciou triesok a druhá vrstviaca stanica sa používa pre vrstvenie triesok stredovej vrstvy s priečnou orientáciou k smeru pohybu dopravného pásu [2].

Posledným krokom výroby sú dokončovacie operácie. V tejto fáze výroby dosiek dochádza najprv k prvotnému formátovaniu nekonečného koberca na jednotlivé združené formáty. Tieto formáty sú potom zarovnané na menovitú hrúbku dosky. Združené formáty sú následne naformátované na jednotlivé požadované formáty OSB. Ďalej nasleduje klimatizácia v klimatizačných turniketov a po tejto fáze sú už dosky skladané do blokov a dopravené do expedičných skladov. Príklad typickej OSB možno vidieť na obrázku 2.

Obr. 2 Oriented strand board [2]

Medium density fiberboard. Medium density fiberboard reprezentuje drevovláknitú dosku so strednou hustotou. Ide o doskový materiál vyrobený z lignocelulózových vlákien za pôsobenia tepla a/alebo tlaku. Väzba jednotlivých vlákien dosky vzniká buď splstením vlákien a ich vlastnou lepivosťou alebo pridaním syntetického spojiva. Hustota medium density fiberboard sa pohybuje od 600 do 800 $kg.m^{-3}$ a výrazne ovplyvňuje jej fyzikálne a mechanické vlastnosti. Výroba MDF čiastočne využíva poznatky z výroby celulózy a papiera. Vstupnou surovinou je v tomto prípade drevo bez kôry, ktoré je spracovávané najprv na medzistupňový polotovar - štiepku. Tá sa následne v procese výroby rozdelí na jednotlivé vlákna. Následným lisovaním vznikajú dosky s jemnou homogénnou štruktúrou, pričom sa pridáva lepidlo (pri doskách určených len do interiéru sa používa močovinoformaldehydové lepidlo) alebo sa využíva vlastná lepivosť rozvláknených častíc dreva [1,2,9].

Najdôležitejšou vlastnosťou týchto dosiek je práve spomínaná homogenita v celom priereze dosky, ktorá umožňuje čisté kvalitné opracovanie frézovaním reliéfu do plôch a profilovanie bokov dosiek. Hlavne široká možnosť úprav povrchu a hrán je jednou z hlavných výhod tohto materiálu. Tiež je u tohto typu dosiek pozitívne hodnotená pomerne vysoká hodnota pevnosti v ťahu kolmo na plochu, tzv. rozlupčivosť. Tieto dosky sa používajú všade tam, kde nevyhovujú bežné typy drevotrieskových dosiek, ktoré sú lacnejšie, ale majú nehomogénnu štruktúru.

Použitie MDF dosiek. Najčastejšie použitie tohto materiálu je vo výrobe nábytku, kde bývajú používané dosky s hustotou okolo 650 kg/m^3, často ako kuchynské dvierka a čelá zásuviek. Povrch sa obvykle dokončuje laminovaním, kašírovaním alebo lakovaním. V laminovanom alebo dyhovanom prevedení sa dosky s vyššou hustotou využívajú na výrobu stolných či kuchynských dosiek a ako nosná vrstva laminátových podláh. Dosky určené do prostredia s vyšším obsahom

vlhkosti môžu byť použité tiež pri výrobe vchodových dverí alebo kúpeľňového nábytku. Pri ich výrobe sa používa fenolformaldehydové alebo melaminformaldehydové lepidlo. MDF doska posudzovaná v tomto príspevku bola surová bez špecifickej úpravy povrchu [1,2,6].

Výroba MDF. U všetkých druhov drevovláknitých dosiek je základnou vstupnou surovinou kvalitná biela štiepka z odkôrneného, väčšinou ihličnatého dreva. Optimálna veľkosť štiepky je 20-30 mm šírka, 40-50 mm dĺžka a 3-5 mm hrúbka. Pre výrobu vláknitých dosiek nemožno použiť piliny [2,9].

Pred vlastným rozvlákňovaním musí byť štiepka triedená na plošných vibračných sieťových triedičoch, kde je odstránená hrubá aj príliš jemná frakcia a pomocou niekoľkostupňových magnetických separátorov sú odstránené aj kovové prímesi. Vytriedené štiepky sa prepierajú v práčkach, aby došlo k odstráneniu drobných nečistôt, najmä piesku [2].

Ďalšou výrobnou operáciou je rozvláknenie štiepok na jednotlivé vlákna alebo zhluky vlákien. Z tlakového predhrievača sú zmäkčené štiepky vtláčané do rozvlákňovacej mlecej komory, v ktorej dôjde medzi pevným a rotujúcim ryhovaným diskom k rozdeleniu štiepok na vlákna a vzniká mokrá vodná suspenzia. V Európe je najčastejšie používaným rozvlákňovacím zariadením Defibrator, v ktorom sa pri rozvlákňovaní štiepka naparí, čím dôjde k čiastočnému uvoľneniu lignínu, ktorý pri lisovaní pôsobí ako spojivo [2].

V ďalšej fáze sa na vlákna nanáša lepidlo a prídavné látky. Pri použití lepidiel platia rovnaké princípy ako ostatných doskách, na výrobu MDF určených do interiéru je používané močovinoformaldehydové lepidlo, u dosiek určených do prostredia s vyššou vlhkosťou sa používa fenolformaldehydové alebo melaminformaldehydové lepidlo [2,3].

Po usušení na vlhkosť 5 až 10% je materiál vrstvený na pás do koberca, ktorý je následne predlisovaný a zlisovaný. Tento spôsob formovania sa nazýva výroba suchým procesom a sú takto vyrábané drevovláknité dosky so strednou a vysokou hustotou. Poslednou výrobnou operáciou je obojstranné brúsenie povrchu s cieľom egalizovať dosku na presnú hrúbku. Príklad MDF s neopracovaným povrchom možno vidieť na obrázku 3.

Obr. 3 Medium density fiberboard [2]

POROVNANIE PROCESOV VÝROBY DOSIEK

Na základe informácií o zložení a výrobe jednotlivých dosiek sú v tejto krátkej kapitole zhrnuté pozorované podobnosti a rozdiely. Pre prehľad sú rozdelené do kategórií:

- *druh použitej dreviny a drevných častíc* - všeobecne sa na výrobu sledovaných materiálov používajú ihličnaté dreviny, spoločným menovateľom je smrekové drevo. Požiadavky na vstupnú surovinu sú najvyššie pri MDF, kde musí byť použitá kvalitná biela odkôrnená štiepka. Na výrobu OSB možno použiť guľatinu z viacerých drevín, v Európe je to predovšetkým smrekové a borovicové drevo, ktoré nesmie obsahovať kôru. Výhodou v tomto prípade je možnosť použitia guľatiny s malým priemerom. Najnižšie požiadavky na

vstupné suroviny má DTD, kde je možné použiť široké spektrum drevných častíc s rôznym pôvodom.

- *veľkosť drevných častíc* - predstavuje zdroj najväčších rozdielov medzi doskami. Najväčšie rozmery častí má OSB, DTD má jemnejšie častice a MDF je tvorená drevnými vláknami.
- *vrstvy a ich zloženie* - OSB a DTD sú tvorené niekoľkými, zväčša troma vrstvami s rôznymi rozmermi častíc a výslednou hustotou každej vrstvy. OSB doska obsahuje na povrchu najväčšie častice, ktoré prekrývajú strednú vrstvu s malými trieskami orientovanými kolmo na častice vonkajších vrstiev. V prípade DTD je situácia opačná, stred tvoria triesky väčších rozmerov, na ktorej sú umiestnené vrstvy z jemných mikrotriesok. MDF má v celom priereze homogénnu štruktúru.
- *použitie lepidiel* - všeobecne sa na výrobu sledovaných materiálov používajú močovinoformaldehydové lepidlá, iba pri výrobe OSB je to minimálne fenolformaldehyd, prípadne melanín alebo izokyanát. U DTD a MDF sa tieto lepidlá používajú v prípade potreby dosiahnuť špecifické vlastnosti materiálu (napr. zvýšená odolnosť voči vlhkosti). Testované dosky mali v dostupnej dokumentácií uvedenú emisnú normu uvoľňovania formaldehydu E1 [4,7].
- *výrobné parametre* - v procese výrobe každého materiálu sa uvádza zvýšená teplota a tlak, ktorých hodnoty sa pohybujú v stanovených medziach. Výrobná teplota sa uvádza od 130°C do 220°C, hodnoty sa líšia v závislosti od konkrétnej výroby aj dosky. Výrobný tlak sa pri MDF uvádza 1,2 MPa, u zvyšných materiáloch býva spravidla nižší [2].

Uvedené kategórie predstavujú základné body, na ktoré sa zameriava posledná kapitola príspevku hodnotiaca vplyv procesu výroby na vlastnosti dosiek z hľadiska požiarnej bezpečnosti.

HODNOTENIE VPLYVU PROCESU VÝROBY NA VLASTNOSTI Z HĽADISKA POŽIARNEJ BEZPEČNOSTI

Po zoznámení sa s procesmi výroby jednotlivých dosiek a definovaní rozdielov sa pristúpilo k sledovaniu ich požiarnotechnických vlastností. Kombináciou poznatkov z procesu výroby dosiek a ich požiarnotechnických vlastností sú v tejto kapitole urobené závery o tom ako ovplyvňuje spôsob výroby dosiek ich výsledné vlastnosti z hľadiska požiarnej bezpečnosti.

Na hodnotenie a porovnávanie vlastností dosiek z hľadiska požiarnej bezpečnosti boli použité dva zdroje údajov:

- *zaradenie dosiek do tried reakcie na oheň* - všetky materiály patria do triedy D, rozdiely v charakteristikách sú iba v doplnkovej klasifikácií produkcie dymu, kde DTD patrí do triedy s1 a OSB a MDF do triedy s2. Pri klasifikácií na tvorbu horiacich kvapiek a častíc boli všetky dosky zaradené do triedy d0 [4,7].
- *výsledky skúšok na kónickom kalorimetri* - výsledky zo skúšok sú pre názorné porovnanie spracované do tabuľky. Druhú časť predstavuje hodnotenie vývoja rýchlostí uvoľňovania tepla počas skúšok materiálov, ktorého súčasťou je graf.

Nakoľko sú všetky dosky zaradené do jednej triedy reakcie na oheň a rozdiely medzi nimi sa vyskytujú iba v doplnkovej klasifikácií, hodnotenie sa v tejto kapitole zameriava na výsledky skúšok sa kónickom kalorimetri.

Skúšky na kónickom kalorimetri. Z každej dosky bola urobená jedna vzorka s rozmermi 100 x 100 mm. Hrúbka všetkých materiálov bola 12 mm. Takto pripravené vzorky boli zaťažované tepelným tokom s hodnotou 40 $kW.m^{-2}$, čo zodpovedá približne 790 °C pri normovej vzdialenosti vzorky od kónického žiariča. Výsledky skúšok uvádza tabuľka 1.

Tab. 1 Výsledky skúšok dosiek na kónickom kalorimetri

40 kW.m^{-2}			DTD		OSB		MDF	
časy skúšky	**parameter**	**jednotka**	**hodnota**		**hodnota**		**hodnota**	
	čas zapálenia	s (min)	62 (1)		74 (1,2)		56 (0,9)	
	čas bezplamenného horenia	s (min)	877 (14,6)		678 (11,3)		738 (12,3)	
	koniec skúšky	s (min)	1029 (17,1)		829 (13,8)		891 (14,8)	
max. hodnoty	**parameter**	**jednotka**	**hodnota**	**v čase**	**hodnota**	**v čase**	**hodnota**	**v čase**
	rýchlosť uvoľňovania tepla	kW.m^{-2}	276,93	90	235,53	94	318,94	90
výsledky skúšky	**parameter**	**jednotka**	**hodnota**		**hodnota**		**hodnota**	
	celkové uvoľnené teplo	MJ.m^{-2}	87,17		71,96		97,19	
	priemerná rýchlosť uvoľňovania tepla za 180 sekúnd	kW.m^{-2}	164,24		141,24		184,42	
	priemerná rýchlosť uvoľňovania tepla za 300 sekúnd	kW.m^{-2}	132,37		117,25		150,67	
	priemerná rýchlosť úbytku hmotnosti	g.s^{-1}.m^{-2}	7,91		8,569		9,89	
	úbytok hmotnosti	g	64,45		51,76		67,445	
	pomerný úbytok hmotnosti	%	77,22		75,01		75,61	

Výsledky uvedené v tabuľke 1 ukazujú, akým spôsobom reagujú jednotlivé materiály na pôsobenie tepelného zaťaženia. Celkovo ich možno sformulovať do niekoľkých bodov:

- *iniciácia* - ako prvá začína horieť MDF, po ktorej tesne nasleduje DTD. Iniciácia OSB nastáva neskôr.
- *rýchlosť uvoľňovania tepla* - v maximálnych aj priemerných hodnotách uvoľňovania tepla je na prvom mieste HDF, nasleduje DTD a nakoniec OSB.
- *celkové uvoľnené teplo* - poradie je rovnaké ako v prípade rýchlosti uvoľňovania tepla.
- *úbytok hmotnosti* - v pomere sú úbytky hmotností všetkých materiálov v podstate rovnaké.

Z výsledkov skúšok uvedených v tabuľke 1 je síce možné popísať reakcie dosiek na pôsobenie tepelného toku, avšak na hodnotenie vplyvu výrobného procesu na ich vlastnosti z hľadiska požiarnej bezpečnosti to nepostačuje. V tomto prípade je potrebné sledovať vývoj horenia materiálu v priebehu celej skúšky. Túto možnosť poskytuje sledovanie rýchlosti uvoľňovania tepla ako parametra, ktorý popisuje intenzitu horenia materiálu. Sledovanie tohto parametra teda predstavuje ťažiskový zdroj údajov konečného hodnotenia a venuje sa mu zvyšná časť príspevku. Graf na obrázku 4 uvádza priebehy rýchlostí uvoľňovania tepla všetkých troch dosiek. Popis priebehu intenzity a závery o vplyve výrobného procesu na výsledné vlastnosti z hľadiska požiarnej bezpečnosti sú uvedené pod ním.

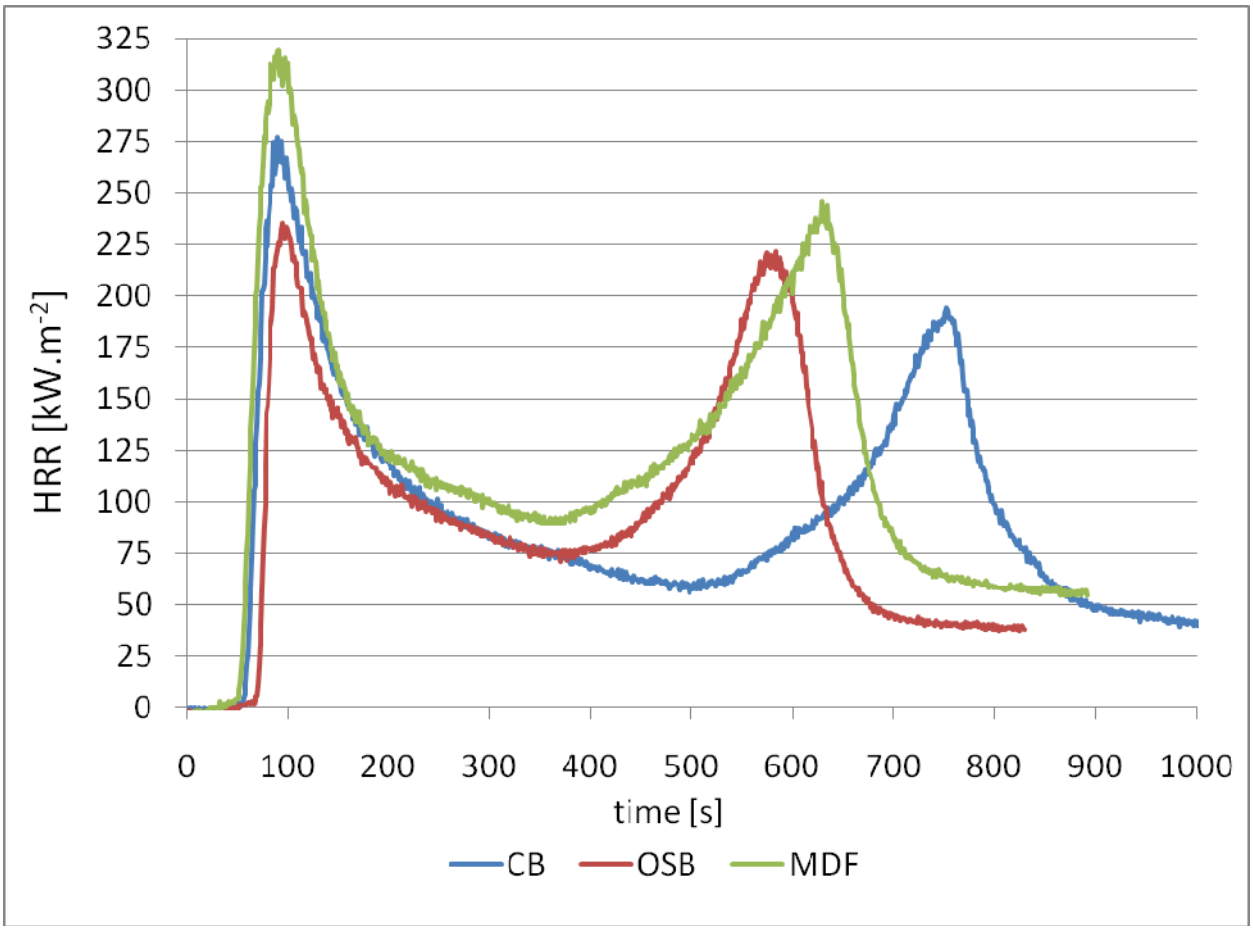

Obr. 4 Vývoj rýchlostí uvoľňovania tepla sledovaných materiálov

Na začiatku skúšky možno pozorovať, že hodnoty rýchlosti uvoľňovanie tepla sú nízke, materiály reaguje na pôsobenie tepelného toku postupným uvoľňovaním horľavých plynov ako dôsledku termického rozkladu drevných častíc. V okamihu, keď je koncentrácia týchto látok nad povrchom dostatočná, nastáva iniciácia a rýchle kinetické horenie. Túto skutočnosť možno pozorovať na grafe prudkým zvyšovaním rýchlosti uvoľňovania tepla. Súčasne je tuhá fáza materiálov obohacovaná uhlíkom, v dôsledku čoho sa na povrchu vzoriek vytvára karbónová vrstva brániaca prestupu tepla do ďalších vrstiev materiálu. Intenzita uvoľňovania plynných produktov tepelnej degradácie materiálov sa znižuje a ich koncentrácia nad povrchom rýchlo klesá. Nedostatkom plynného paliva pôvodne prudké kinetické horenie rýchlo ustáva, rýchlosť uvoľňovania prudko klesá, čím sa končí prvá fáza horenia. Nasledujúcu časť možno charakterizovať ako pomerne stacionárne horenie. Na povrchoch vzoriek je vytvorená karbónová vrstva, ktorá postupne prechádza do hlbších vrstiev materiálov. Zvyšujúca tepelná degradácia ale spôsobuje vznik trhlín, ktoré narušujú karbónovú vrstvu na povrchu vzoriek, v dôsledku čoho sa odkrývajú hlbšie vrstvy materiálov, z ktorých sa teraz môžu uvoľňovať horľavé produkty. Rýchlosť uvoľňovania tepla teda znovu stúpa, tentokrát ale pozvoľnejším tempom, až dosahuje svoj druhý vrchol skúšky. Menšie množstvo plynných produktov tepelnej degradácie a ich pomalšie uvoľňovanie sú dôvodom pozvoľnejšieho tempa zvyšovania intenzity horenia a tiež nižšej maximálnej hodnoty oproti prvému vrcholu intenzity. Následný pokles intenzity je ale rovnaký ako v prvom prípade, charakterizuje ho pomerne rýchle spotrebovávanie plynných produktov a prechod do poslednej fázy horenia materiálov. Poslednú etapu horenia definuje úplne zhorenie všetkých plynných produktov tepelnej degradácie a prechod do fázy bezplameňového horenia resp. žeravenia. Rýchlosť uvoľňovania tepla je nižšia ako pri stacionárnom horení v druhej fáze skúšky a postupne klesá až do jej ukončenia.

Porovnanie intenzity horenia. Zapálenie všetkých dosiek nastáva približne v rovnakom čase. Ako prvá začína horieť MDF doska, po nej DT doska, iniciácia OSB dosky nastáva ako posledná. Rovnaké poradie je zachované aj v prípade maximálnych hodnôt intenzity horenia. Dôvodom práve takéhoto poradia sú rozmery drevných častíc, z ktorých sú jednotlivé materiály vyrobené. Jemné vlákna, ktoré tvoria MDF dosku horia veľmi dobre a hoci má materiál hustú štruktúru pôsobenie tepla spôsobuje jej narušenie a umožňuje rýchle uvoľňovanie plynných produktov tepelnej degradácie. Podobne je na tom aj druhá DT doska, ktorá má oproti MDF doske väčšie rozmery drevných častíc a nižšiu hustotu. Častice OSB dosky sú na druhej strane niekoľkonásobne väčšie ako častice predchádzajúcich materiálov a spolu s uvoľňovaním plynných produktov nastáva aj relatívne rýchle vytváranie uhlíkovej vrstvy. Fáza stacionárneho horenia charakterizovaná v grafe postupným poklesom a následne postupným zvyšovaním intenzity horenia je u všetkých materiálov v podstate rovnaká. Najvyššiu priemernú intenzitu horenia v tejto fázy fáze skúšky dosahuje znovu MDF doska, nasleduje OSB doska a nakoniec DT doska, ktorá má zároveň stacionárnu fázu najdlhšiu. Rýchle vytváranie uhlíkovej vrstvy na povrchu OSB dosky v prvej fáze horenia spôsobuje rovnako skorý vznik trhlín v tejto vrstve a umožňuje aj skorší prístup k nižším vrstvám materiálu. Tieto vrstvy sú už zložené z častíc, ktoré majú menšie rozmery a horia intenzívnejšie. Z tohto dôvodu OSB doska dosiahne druhý vrchol intenzity horenia z materiálov ako prvá. Zároveň je druhý vrchol intenzity horenia hodnotovo porovnateľný s jej prvým vrcholom. Dôvodom je už spomínané odkrytie vrstiev s menšími časticami. OSB doska teda začína druhýkrát intenzívne horieť ako prvá, nasledovaná MDF doskou, ktorá znovu horí veľmi dobre aj keď s porovnateľne nižšou intenzitou ako v prvej fáze. DT doska s najnižšími hodnotami fázy stacionárneho horenia dosahuje svoj druhy vrchol ako posledná. Zároveň je tento hodnota tohto vrcholu aj najnižšia zo všetkých. Dôvodom takéhoto vývoja pri DT dosky je skutočnosť, že odkryté nižšie vrstvy majú väčšie rozmery drevných častíc ako povrchové vrstvy a ich horenie nie je tak intenzívne. Poradie vývoja druhého vrcholu intenzity je teda v podstatnej miere ovplyvnené veľkosťou častíc, z ktorých je každý materiál vyrobený. OSB doska majúca na povrchu najväčšie častice začína horieť ako posledná, ale odkrytím nižších vrstiev s menšími časticami je jej horenie vo fáze druhého vrcholu intenzity skoro rovnaké ako na začiatku. Naopak DT doska má jemné častice na povrchu, ktoré horia dobre ale vplyvom nižších vrstiev je jej druhý nástup intenzity pomalší a dôsledkom je aj celkový čas trvania skúšky, ktorý je najdlhší. MDF doska sa v tomto prípade nachádza niekde medzi týmito materiálmi, jej častice majú rovnaké veľkosti v celom priereze hrúbky. Poslednú, bezplamennú fázu horenia majú všetky materiály rovnakú, časovo zhodnú s nástupom do druhého vrcholu intenzity horenia, len u DT dosky je prechod o trochu pozvoľnejší.

ZÁVER

Na záver hodnotenia vlastností možno povedať, že vo všeobecnosti reagujú všetky testované dosky na pôsobenie tepelného žiarenia rovnako. Táto skutočnosť nie je, vzhľadom na to, že všetky dosky sú vyrobené z (rovnakého) dreva, prekvapujúca. Naopak pôvodom rozdielov medzi doskami je ich odlišný spôsob spracovania do konečnej podoby výrobku. Táto skutočnosť vychádza z odlišnosti požiadaviek, ktoré sú na jednotlivé dosky kladené. Výsledok variability týchto požiadaviek sa prejavuje aj v spomínaných vlastnostiach, medzi ktoré možno zaradiť aj vlastnosti súvisiace s požiarnou bezpečnosťou. Úlohu, ktorú zohráva technológia spracovania v problematike požiarnych vlastností objasňuje najmä graf intenzít horenia jednotlivých dosiek. Na tomto grafe možno pozorovať, že vplyv na odlišnosti v priebehoch intenzít majú nie len rozmery častíc jednotlivých dosiek. Výrazne sa na nich podieľa aj rozmiestnenie častíc jednotlivých rozmerov v profile dosky. Tento fakt názorne potvrdzuje MDF, ktorá so svojim homogénnym zložením horí od začiatku veľmi dobre, čo sa spätne prejavuje vo výraznejšom rozdiele medzi vrcholmi intenzít horenia. MDF má zo všetkých dosiek najjemnejšie častice. Na druhej strane DTD s malými trieskami na povrchu najprv horí veľmi dobre, neskôr ale hrubšia frakcia v strede neumožňuje udržiavanie intenzity stanovenej pri úvodnej iniciácií. Preto horí zo všetkých dosiek najdlhšie.

Naopak OSB doska s veľkými časticami na povrchu horí v úvode najmenej intenzívne, avšak po odkrytí jemnejších častíc strednej vrstvy začína horieť minimálne rovnako intenzívne ako na začiatku. Túto skutočnosť zobrazujú približne rovnaké vrcholy intenzít horenia.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

[1] OČKAJOVÁ, A. Materiály a technológie 1: Vlastnosti dreva, *Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta prírodných vied, Katedra techniky a technológií*, 2007, pp 17 - 21.

[2] BOMBA, J., BÖHM, M., REISNER, J. Materiály na bázi dřeva, *Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta lesnická a dřevařská, Katedra zpracovaní dřeva*, 2012, ISBN 978-80-213-2251-6, pp 25 - 121.

[3] Formaldehyd, *Integrovaný registr znečisťovaní*, 2014. [on line]. [cit. 2015 - 03-11] Available at: http://www.irz.cz/repository/latky/formaldehyd.pdf

[4] Drevotriesková doska PB P2, *Vyhlásenie o parametroch č. P2-CPR-2013-07-01*, Bučina DDD, spol. s r.o., 2013.

[5] BRADY, A. Properties of a Chipboard, *eHow.com*, 2014. [on line]. [cit. 2015 - 03 - 12] Available at: http://www.ehow.com/list_6118144_properties-chipboard.html

[6] SVOBODA, L. et al. Stavební hmoty, *Praha*, 2013, ISBN 978-80-260-4972-2, pp 673 - 716.

[7] Oriented Strand Board EGGER OSB 3, *Declaration of performance No.:DoP-0737/11-17*, Egger, 2011.

[8] Oriented Strand Board, *Technical information sheet*, 2012. [on line]. [cit. 2015 - 03 - 12] Availale at: http://www.osb-info.org/technical.html

[9] YE, P, X. et al.: Properties of medium density fiberboard made from renewable biomass, 2006. [on line]. [cit. 2015 - 03-11] Available at: http://www.biomassprocessing.org/Publications/1-Articles/Bioresource%20Technology_2007_properties%20of%20fiber%20boards_Ye%20et%20al.pdf

[10] ISO 5660 - 1:2002, *Reaction to fire test - Heat release, smoke production and mass loss rate - Part 1: Heat release rate (cone calorimeter method)*.

[11] MARCINEK, M., MÜLLEROVÁ, J. Insulation Material Fire Safety and Toxicity: In: Safety Engineering : Selected Aspects - New York : IGLOBAL WRITER Inc., PRO POMERANIA FOUNDATION POLAND, 2014. - ISBN 978-83-63680-13-8. - S. 36-49.

[12] SUJA, M. Metodický podklad pre tvorbu krízových scenárov na požiar a výbuch In *Rozvoj teórie bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov* : zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 05.12.2013 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Bratislava 2014. ISBN 978-80-8054-604-5, s. 246-259.

ADRESA

prof. Ing. Jana MÜLLEROVÁ, PhD.,
Žilinská univerzita v žiline, Fakulta bezpečnostného inžinerstva
Ul. 1. mája 32, 01026 Žilina
jana.mullerova@fbi.uniza.sk,

Ing. Juraj VÁCVAL
Žilinská univerzita v žiline, Fakulta bezpečnostného inžinerstva
Ul. 1. mája 32, 01026 Žilina
juraj.vacval@fbi.uniza.sk

SOCIÁLNY SYSTÉM AKO OBJEKT PÔSOBENIA A SUBJEKT ELIMINÁCIE BEZPEČNOSTNÝCH RIZÍK

Karol MURDZA

Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *Autor vo svojom príspevku analyzuje sociálny systém ako objekt a subjekt eliminácie bezpečnostných rizík. V úvode definuje spoločnosť ako spotrebiteľa a konzumenta bezpečnostných hrozieb. Bezpečnostné riziká chápe ako hrozbu integrity sociálneho systému. Prejavom straty integrity je dezintegrácia, dezorganizácia, postupný rozpad a zánik daného systému. Za špecifickú hrozbu integrity sociálneho systému považuje súčasnú spoločenskú krízu a sociálne konflikty. V závere upozorňuje na sociálne špecifiká pri tvorbe krízových scenárov.*

Kľúčové slová: *bezpečnosť, bezpečnostné riziká, integrita, sociálny systém, sociálne konflikty, dezintegrácia.*

Abstract: *This article the authors analyze the social system as object and subject of eliminating security risks. The introduction defines a company as a consumer and the consumer security threats. Safety risks seen as a threat to the integrity of the social system. A net loss of integrity is disintegration, disorganization, and termination of the gradual disintegration of the system. For specific threat to the integrity of the social security system considers the current social crisis and social conflicts. The conclusion highlights the social features in the formation of crisis scenarios.*

Key words: *security, security risks, integrity, social system, social conflict, desintegration.*

SPOLOČNOSŤ AKO „SPOTREBITEĽ“ A „PRODUCENT“ BEZPEČNOSTNÝCH HROZIEB

Vznik ľudskej spoločnosti je výsledkom zložitého a dlhodobého procesu adaptácie človeka na prírodné prostredie. Ako špecifický „stret“ ľudského vedomia a tvorivej činnosti s prírodou je odrazom *„kolektívnej taktiky“* ľudí ako prežiť v *„necivilizovanom“* prostredí, ktoré im od samého začiatku ich existencie poskytovalo nielen primárny zdroj obživy, ale zároveň predstavovalo pre nich aj najväčší zdroj ohrozenia. Zrod ľudskej spoločnosti z pohľadu prežitia človeka bol nevyhnutnosťou. Spoločnosť poskytla človeku priestor pre realizáciu všetkých jeho základných biologických a sociálnych potrieb. Vytvorila predpoklady nielen pre uspokojovanie jeho sexuálnych potrieb, čím umožnila biologickú reprodukciu ľudského rodu, ale zároveň sa stala významným generátorom jeho kultúrnej evolúcie, priestorom zvyšovania kvality jeho života a *dôležitým miestom ochrany a pocitu bezpečia.*

Rizikovému prostrediu v predmoderných kultúrach dominovali predovšetkým nástrahy materiálneho, prírodného sveta. Všetky typy predmoderných spoločností boli veľmi kruto ovplyvňované rozmarmi podnebia a boli veľmi slabo chránené voči prírodným živlom. *V podmienkach modernity* podľa A. Giddensa už nebezpečenstvo, ktorému čelíme neprichádza primárne zo sveta prírody[1]. Samozrejme, že stále prichádzajú hurikány a zemetrasenia, ku ktorým dochádzalo aj v predmodernej dobe. Rozdiel podľa Giddensa však je obrovský. Ekologické hrozby sú dôsledkom *„sociálne organizovaného poznávania“*, ktoré je sprostredkovávané pôsobením priemyslového rozvoja na fyzické prostredie. Sú súčasťou toho, čo Giddens nazýva *„novým typom rizika“,* ktoré nastupuje s príchodom modernity. Pod týmto typom rizika Giddens rozumie *zvláštny zväzok hrozieb* a nebezpečenstiev, ktoré sú charakteristické pre moderný sociálny život.[2]

[1] GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity.* Praha: SLON, 2003, s. 99.
[2] GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity.* Praha: SLON, 2003, s. 100.

Hrozivé prejavy súčasného sveta dokresľujú podľa Giddensa nasledujúce charakteristiky *špecifického typu rizika modernity*:

- *Globalizácia rizika v* zmysle *intenzity*: napríklad jadrová vojna môže ohroziť prežitie ľudstva.
- *Globalizácia rizika v* zmysle *narastajúceho počtu náhodných udalostí,* ktoré ovplyvňujú každého alebo prinajmenšom veľký počet obyvateľov planéty: napríklad zmeny v globálnej deľbe práce.
- Riziká, ktoré pochádzajú *z umelého prostredia* alebo *socializovanej prírody:* prienik ľudského poznania do materiálneho prostredia.
- Rozvoj *inštitucionalizovaného rizikového prostredia* ovplyvňuje životné šance miliónov ľudí: napr. investičné trhy.
- *Uvedomenie si rizika* ako *rizika:* „medzery v znalostiach" o rizikách nemôžu byť premenené na „istoty" pomocou náboženského alebo magického poznania.
- *Dobre distribuované vedomie rizika:* značné nebezpečenstvá, ktorým kolektívne čelíme, sú známe širokej verejnosti.
- *Uvedomovanie si ohraničenosti expertíz:* žiaden expertný systém nemôže byť úplne dokonalý s ohľadom na dôsledky prijatých expertných zásad.[3]

Pre našu záchranu podľa A. Giddensa nebudú zasahovať žiadne prozreteľné sily. Apokalypsa sa stala banalitou, ktorú Giddens nazýva *„konfraktuálnosť každodenného života."*[4] Zároveň poukazuje, že značne konfraktuálny charakter závažných rizík je paradoxne úzko spätý so zníženou citlivosťou. Kým v stredoveku bola napríklad predstava pekla dosť „skutočná", dnes je to vo vzťahu k tým najkatastrofickejším nebezpečenstvám, ktorým čelíme, naopak veľmi neskutočná predstava.

„Čím väčšie nebezpečenstvo, merané nie pravdepodobnosťou, že nastane, ale stupňom všeobecného ohrozenia ľudského života, tým je viac konfraktuálne."[5] Tieto riziká sú nutne nereálne a ľudia si ich nedokážu ani predstaviť. Ako každý parameter rizika sa ale môžu stať skutočnosťou, na čo dôrazne Giddens upozorňuje. Podľa nemeckého sociológa U. Becka sa jednotlivec ocitá v situácii neustáleho ohrozenia. Súčasná spoločnosť sa podľa neho stáva *"spoločnosťou rizika."*[6] Posadnutosť rizikami, ktoré sú živené rétorikou osobnej zodpovednosti, vyúsťuje do atmosféry všeobecnej hystérie, paranoického strachu a apokalyptických vízií. Beck dokonca hovorí, že „riziková spoločnosť je katastrofická spoločnosť."[7] Hlavnou hybnou silou tejto spoločnosti sa stáva strach. „Kým príčinu pohybu v triednej spoločnosti je možno vyjadriť vetou: Mám hlad! Hnutie, ktoré sa objavilo s príchodom rizikovej spoločnosti, naproti tomu vystihuje výrok: Mám strach! Spoločenstvo biedy strieda spoločenstvo strachu[8].

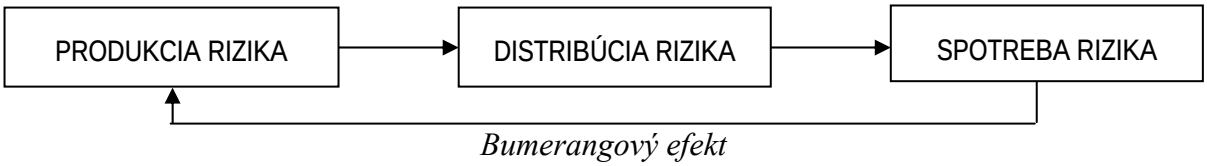

Obrázok 1 Spoločenský cyklus produkcie, distribúcie a spotreby rizika

Riziko, podľa U. Becka sa v rizikovej spoločnosti stáva *„obrovským biznisom",* ekonómami hľadanými „nenasýtenými potrebami." Kým hlad je možné utíšiť, potreby uspokojiť civilizačné

[3] GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity.* Praha: SLON, 2003, s. 113.
[4] GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity.* Praha: SLON, 2003, s. 152.
[5] GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity.* Praha: SLON, 2003, s. 121.
[6] BECK, Ulrich. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně.* Praha: SLON, 2004.
[7] BECK, Ulrich. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně.* Praha: SLON, 2004, s. 31.
[8] BECK, Ulrich. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně.* Praha: SLON, 2004, s. 65.

riziká sú „bezodným sudom potrieb, nenásytným, nekonečným a sebaprodukujúcim“[9]. Spoločenský cyklus tzv. sebaprodukcie rizika je možné znázorniť ako proces, ktorý prebieha v troch po sebe nasledujúcich etapách (viď. obr. č. 1):

Produkcia rizík vzniká vo všetkých sférach života spoločnosti (politickej, ekonomickej, sociálnej, duchovnej atď.). Z uvedenej schémy je zrejmé, že posledná fáza - *spotreba rizika* súčasne vedie k opätovnej produkcii rizika. Pri spotrebe rizika nenastáva jeho absorpcia (znižovanie), ako u iných komodít (napr. pri ťažbe ropy), ale naopak jeho akumulácia. Koncentrácia rizík podľa U. Becka vedie k takzvanému *"bumerangovému efektu,"*[10] *ktorý* vytvára spätnú väzbu, a spotreba rizika je súčasne aj začiatkom jeho produkcie.

Risk je zisk a zisk je hnacím motorom riešenia rizika. Európska únia vynakladá obrovské finančné prostriedky na elimináciu rizík a pomoc obetiam postihnutých rôznymi katastrofami. Finančné toky na riešenie rizika v podobe rôznych dotácií, grantov a podporných stimulov z Európskej únie sú v súčasnej dobe veľmi atraktívne a preto sú predmetom obrovského záujmu, ale aj zdrojom rôznych špekulácií, v ktorých sa presadzujú politické záujmy. Aj mnohí experti si všímajú riziko len vtedy keď sa dá na ňom zarobiť, resp. získať výhodný grant, viď. napr. riešenie rómskej otázky. Verejnosť je spravidla v tomto obchodnom reťazci jediným subjektom, ktorý na riziko dopláca a nemá z neho zisk. V centre pozornosti expertov, politikov, médií, ale aj verejnosti, ako to vyplýva z uvedenej schémy, je *spor o definície, resp. interpretácie v*ymedzujúce rozsah, stupeň a urgentnosť riešenia bezpečnostných rizík.

Do stredu pozornosti sa stále viac dostávajú ohrozenia, ktoré sú často pre tých, ktorí sú im vystavení, neviditeľné a nevnímateľné. V zviditeľňovaní týchto rizík majú nezastupiteľnú úlohu, ale aj zodpovednosť experti. V rizikovej spoločnosti sa však pomaly rozpadá interpretačný monopol vedy. Právo na interpretáciu si čoraz viac uzurpujú najmä médiá, ktoré sú schopné vytvárať dokonca vlastnú - „virtuálnu bezpečnostnú realitu“, často nekorešpondujúcu s reálnou skutočnosťou. Pod tlakom médií hrozí nebezpečenstvo, že výnimočný stav sa stane normálnym. Žiaľ ľudia si postupne zvykajú na televízne správy o dopravných nehodách, povodniach, či iných masových tragédiách. Medializácia týchto správ spôsobuje u nich určitú rezistenciu a odolnosť. Televízneho diváka dnes už nemôže nič prekvapiť a šokovať. Médiá, ktoré sa usilujú zaistiť si čo najväčšiu sledovanosť, tzn. v konečnom dôsledku - zisk, preto interpretujú riziká tak, aby čo najviac zaujali a šokovali, bez ohľadu na objektívnosť informácií.

BEZPEČNOSTNÉ RIZIKÁ AKO HROZBA INTEGRITY SOCIÁLNEHO SYSTÉMU

Pojem sociálny systém je veľmi komplikovaný a má viacero významov. V tom najširšom slova zmysle ho môžeme chápať ako synonymum spoločenského, ktorý vystupuje v protiklade k *„prírodnému“*, či *„technickému“* systému. Týmto označením sa usilujeme zvýrazniť predovšetkým špecifický ľudský rozmer javov, situácií a problémov, ktoré sú viazané na interakciu ľudí, ich spoločnú činnosť, na procesy združovania a z toho vyplývajúci spôsob života a formy organizácie. V uvedenom význame „sociálne“ zahŕňa všetkých ľudí, ktorí žijú v určitom spoločenskom systéme, ako objekt pôsobenia negatívnych prírodných a spoločenských javov. Tak ako každý spoločenský systém, aj *sociálny systém je umelo vytvoreným konštruktom*, ktorého cieľom je zaistiť stabilitu fungovania danej oblasti života spoločnosti. Uvedený ľudský konštrukt, v podobe konkrétneho spoločenského, resp. sociálneho systému sa potom stáva nástrojom eliminácie negatívneho pôsobenia spomínaných javov.

V užšom význame pojem sociálny systém vystupuje ako jeden z dôležitých subsystémov celospoločenského systému, ktorým sa usilujeme zvýrazniť jeho typické sociálne odlišnosti od iných subsystémov spoločnosti, najmä od *„ekonomického“, „hospodárskeho“, „politického“, „vojenského“, či „duchovného“*. Sociálny systém tak označuje oblasť, resp. mechanizmus kde

[9] BECK, Ulrich. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně.* Praha: SLON, 2004, s. 30.
[10] BECK, Ulrich. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně.* Praha: SLON, 2004, *s. 29.*

dominuje riešenie problémov vzťahu spoločnosti k jednotlivcovi, k jeho každodenným životným potrebám a problémom. Sociálny systém sa v tomto chápaní stotožňuje so sociálnym zabezpečením, resp. sociálnou starostlivosťou. V tejto súvislosti pojem sociálny systém nadobúda skôr kuratívno-charitatívny rozmer, ktorý je súčasťou sociálnej politiky štátu v oblasti tzv. *„sociálnej bezpečnosti“* občanov a ochrany ich sociálnych istôt.

Sociálny systém v tomto užšom a frekventovanejšom *význame sociálneho zabezpečenia*, je definovaný skupinou sociálnych udalostí alebo sociálnych rizík, pre ktoré sú mobilizované príslušné politické a administratívne aparáty. Medzi tieto sociálne riziká či udalosti podľa dostupnej odbornej literatúry patrí najmä choroba, staroba, detstvo, nezamestnanosť, strata živiteľa, invalidita, materstvo a chudoba ap. Do sociálneho systému v závislosti od historického, kultúrneho a politického vývoja danej krajiny sa zahrňuje daňový systém, systém sociálneho poistenia, zdravotníctva, legislatívnej úpravy pracovno-právnych vzťahov, bývanie, ale aj školstvo atď[11].

Je evidentné, že doterajšie strategické koncepcie ako aj teoretické štúdie vychádzajú z predpokladu, že sociálny systém predovšetkým ohraničujú iba spomínané sociálne riziká. Hyperkomplexita bezpečnostnej reality, vzájomné prepojenie globálnych bezpečnostných hrozieb, výskyt nových civilizačných rizík a sociálnych ohrození však vyvolávajú pochybnosti o tom, či máme dostatočne jasne vymedzené ochranné dimenzie nášho sociálneho systému. Inými slovami povedané, do akej miery môže ohroziť fungovanie sociálneho systému aj výskyt spoločenských javov, ktoré nie sú uvedené v doterajšej schéme?

Z existujúcich definícii rizika je z pohľadu fungovania sociálneho systému spoločnosti inšpiratívna definícia, ktorú ponúka J. Buriánek. Bezpečnostné riziko Buriánek chápe „ako pravdepodobnú, viac či menej reálnu hrozbu, že bude ohrozená *integrita* určitého subjektu (jednotlivca alebo spoločenského útvaru ako celku)“[12]. Dôraz, ktorý táto definícia kladie na integritu nie je náhodný. Z hľadiska existencie akéhokoľvek systému je integrita životne dôležitou podmienkou zachovania jeho celistvosti, nedeliteľnosti, súdržnosti, neporušiteľnosti, úplnosti a identity. Integrita rešpektuje jednotu celku a častí. Prejavom straty integrity je dezintegrácia, dezorganizácia, postupný rozpad a zánik daného systému.

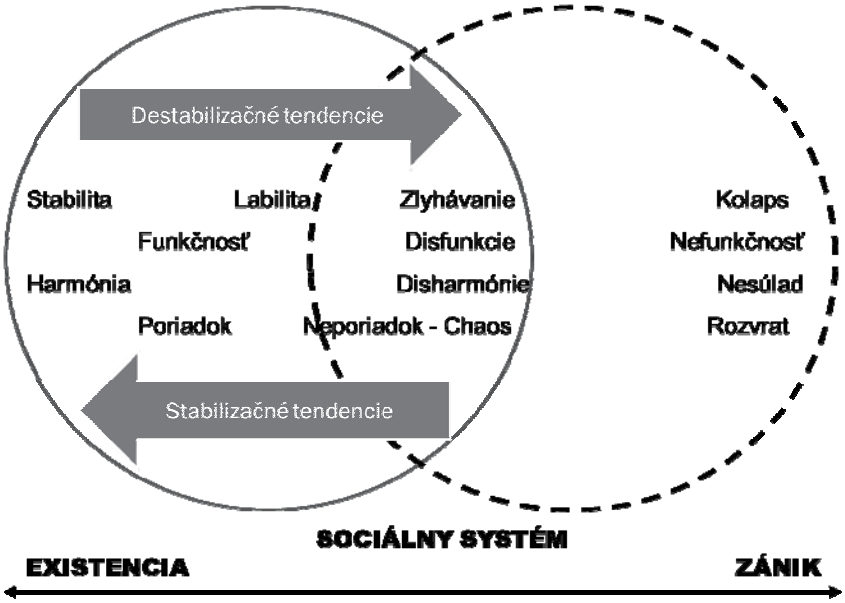

Obrázok 2

[11] Podrobnejšie viď. KARPIŠ, Juraj., ĎURANA, Radovan., ĎURANA, Richard., JELENČIAK, Martin. *Analýza sociálneho systému SR.* Bratislava: INESS, 2006, s. 3.

[12] BURIÁNEK, Jiří. Bezpečnostní rizika a jejich percepce českou veřejností. In *Sociologický časopis*, 2001, roč. 37, č.1, s. 48.

Sociálna dezintegrácia je procesom narušenia štrukturálnej a funkčnej jednoty sociálneho systému, ktorá oslabuje súdržnosť jeho komponentov a smeruje k jeho postupnému rozpadu a zániku. Pri sociálnej dezintegrácií prestávajú fungovať sociálne inštitúcie, platiť sociálne vzťahy, sociálne normy, hodnoty, vzorce správania, na ktorých spočívala predchádzajúca integrácia. Pri strate osobnej integrity dochádza u jednotlivca k zásadným zmenám v štruktúre jeho osobnosti, napr. rozpad jeho morálnej alebo emocionálnej štruktúry. V prípade dezintegrácie štátu môže dôjsť k vážnemu narušeniu jeho územnej celistvosti, resp. k zlyhávaniu jeho základných funkcií, napr. vnútropolitických, bezpečnostných alebo zahraničnopolitických, viď. obr. č. 2.

SPOLOČENSKÁ KRÍZA A DESTABILIZÁCIA SOCIÁLNEHO SYSTÉMU

Špecifickým sociálnym rezonátorom, ktorý v súčasnosti determinuje vznik nových sociálnych rizík je spoločenská kríza. Kríza vstupuje do sociálneho reťazca bezpečnostných rizík ako nový spojovací článok medzi niektorými nežiaducimi spoločenskými a socialno-patologickými javmi. V niektorých prípadoch sa stáva špecifickým „inkubátorom“ sociálne nežiaducich a sociálno-patologických javov tým, že urýchľuje ich dozrievanie a vytvára priestor pre destabilizáciu sociálneho systému spoločnosti. Uvedené skutočnosti je možné ilustrovať pomocou nasledujúcich etiologických línií, ktoré naznačujú kontúry potenciálnych vzťahov medzi všeobecnými dôsledkami krízy a ich potenciálnymi sociálno-patologickými implikáciami, viď. tab. č. 1.

Tabuľka 1 Dôsledky krízy a jej sociálno-patologické implikácie

Kríza a jej dôsledky	Sociálno-patologické implikácie
Šetrenie, obmedzovanie zdrojov, nákladov a výdajov	racionálne i vynútené adaptačné stratégie, využívanie nelegálnych zdrojov, prispôsobovanie sa požiadavkám „doby“, obchádzanie zákonov, daňové podvody a raje, konkurzné mafie, kriminalita „bielych golierov“, ekologické havárie a kriminalita
Nezamestnanosť, chudoba a prehlbovanie sociálnych rozdielov	existenčná kríza, sociálna exklúzia, „working poors“, zóny chudoby, rodová nerovnosť, domáce násilie, nelegálna migrácia, novodobé „otroctvo“
Rast radikalizmu a extrémizmu	„zablokovanie“ sociálnych príležitosti, sociálna nenávisť, radikalizmus, extrémizmus, rómska úžera, prostitúcia, sociálna „turistika“
Kríza práva, morálky a kultúry	nevymožiteľnosť práva, korupcia, bezzásadovosť, nemorálne praktiky („šmejdi“), mafianizácia justície, ekonomiky, prerastanie organizovaného zločinu do politiky
Dezorientácia a dezintegrácia	nárast nedôvery k bezpečnostným a právnym inštitúciám, anómia, samovražednosť
Masové nepokoje	oslabenie sociálnej kontroly, ochrany verejného poriadku, kriminalita ako produkt dezorientácie a dezintegrácie,
Oslabenie sociálneho ukotvenia človeka v jadre sociability (zdroj prosociálneho správania)	odklon od „prosociálneho“ správania, akceptácie spoločenských hodnôt a noriem, príklon k dissociálnemu, asociálnemu a deviantnemu správaniu, zlyhávanie sociálnych väzieb k primárnym a sekundárnym soc. inštitúciám (rodina, organizácie, škola, komunita, štát)

Podľa viacerých autorov (M. Tuček, J. Musil, J. Keller atď.) najsilnejším zdrojom sociálneho napätia v postkomunistických krajinách, vrátane Slovenskej republiky, je:

- štiepenie spoločnosti na bohatých a chudobných (nie sociálna nerovnosť, ale „nesúmeriteľnosť“[13] - J. Keller, tzn. priepastná nerovnosť)
- etnické a národnostné rozdiely
- vzťahy medzi majoritou a neprispôsobivou minoritou (v podmienkach SR ne-Rómovia versus Rómovia)
- strety medzi stúpencami rozdielnych politických strán deklarujúcich rozdielne politické, integračné a bezpečnostné orientácie
- odlišné hodnotové a kultúrne vzory správania, ap.

Eskalácia sociálneho napätia prebieha postupne (viď. obr. č. 3) a na zvyšovaní jeho stavu sa špecifickým spôsobom podieľa aj finančná, hospodárska, morálna a politická kríza.

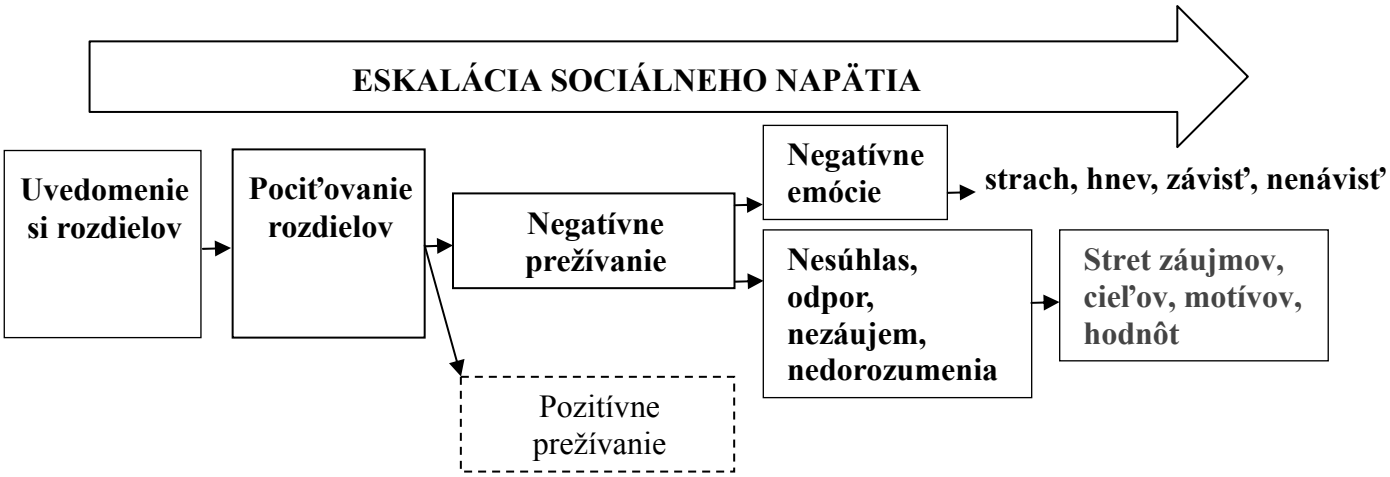

Obrázok 3

Kríza zvyšuje sociálne napätie najmä tým, že prehlbuje sociálne rozdiely, ich nesúmeriteľnosť (bohatstvo - chudoba) a zároveň veľmi spôsobuje veľmi negatívne prežívanie týchto rozdielov. Deklasuje príslušníkov strednej triedy a vytvára novú kategóriu chudobných, tzv. „working poors.“ Kríza polarizuje spoločnosť (politicky, ekonomicky, sociálne, morálne), prehlbuje asymetriu medzi kapitálom a prácou, produkuje „nové sociálne riziká“ (J. Keller), podporuje populistické myšlienky a radikálne riešenia, atď. Historické skúsenosti z predchádzajúcich kríz potvrdili, že kríza vždy prehlbovala sociálne rozdiely, polarizovala a radikalizovala spoločnosť. Viedla k vzniku populistických, nacionalistických, radikálnych hnutí a subkultúr. Kríza, nezamestnanosť, sociálne nespokojnosť, odpor voči cudzincom podporujú kolektívnu nenávisť nielen v prostredí radikálnych subkultúr, ale prenášajú sa do celej spoločnosti a vyvolávajú hrozbu sociálnych konfliktov.

SOCIÁLNE KONFLIKTY AKO BEZPEČNOSTNÉ HROZBY

Sociálny konflikty sa stávajú bezpečnostnou hrozbou vo chvíli keď sa manifestujú v podobe protiprávneho konania zúčastnených strán, teda ako ohrozenie či narušenie vnútornej bezpečnosti a verejného poriadku. Podľa uskutočneného prieskumu medzi príslušníkmi polície ČR medzi sociálne konflikty, ktoré predstavujúc potenciálnu bezpečnostnú hrozbu patria[14]:

- hromadné strety extrémistov
- národnostné a radové konflikty
- veľká kriminalita cudzincov

[13] KELLER, Jan. *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti.* Praha: SLON, 2010.

[14] ŠUGÁR, Ján., JAKUBCOVÁ, Lenka. *Bezpečnostní aspekty vybraných negativních sociálních jevů v názorech policistů ČR.* Zlín: VeRBuM, 2013.

- masové manifestácie proti spôsobu výkonu štátnej moci a verejnej správy
- masové demonštrácie a manifestácie prerastajúce v rozsiahle pouličné nepokoje
- masová nelegálny pobyt cudzincov v regióne
- nadmerný legálny pobyt cudzincov, ktorí ohrozujú fingovanie regiónu
- rabovanie ako následok inej mimoriadnej udalosti
- teroristické útoky
- zlyhávanie samosprávy ohrozujúce fungovanie regiónu
- hromadné vzbury vo väzniciach a nápravných zariadeniach a s tým spojené akty násilia
- mestské vojny gangov v rozsahu vnímanom ako ohrozenie občanov
- hromadné úteky väzňov
- náboženské konflikty a strety ohrozujúce vo väčšom rozsahu životy a majetok
- masové nelegálne prekračovanie štátnych hraníc zo strany cudzincov
- sabotáže

Uvedený prieskum nemohol v danej dobe reagovať na „sociálnu hrozbu masovej migrácie“, ktorá sa dnes stala prioritou všetkých bezpečnostných opatrení vrátane plnenia úloh krízového manažmentu. Vzniknutá situácia len potvrdzuje fakt, že v porovnaní s ekologickými katastrofami a technologických haváriami boli sociálne bezpečnostné hrozby doposiaľ z pohľadu krízového manažmentu „prehliadané“ a podceňované.

SOCIÁLNE ŠPECIFIKÁ BEZPEČNOSTNÝCH JAVOV PRI TVORBE KRÍZOVÝCH SCENÁROV

Špecifickosť bezpečnostných javov, procesov a situácií, ktoré sa stávajú súčasťou tvorby krízových scenárov spočíva najmä v tom, že:

1. Sociálno-deštruktívne dôsledky bezpečnostných javov sú oveľa silnejšie a intenzívnejšie,
2. Možnosti identifikácie a skúmania bezpečnostných javov sú oveľa obmedzenejšie (skrytejšie). Najmä v dôsledku subjektivizmu expertných systémov a zložitej štruktúry skúmaných javov.
3. Percepcia (vnímanie) bezpečnostných javov sa vyznačuje väčšou emocionalitou (vyvolávajú väčšie obavy a strach) - možnosť skreslenia, manipulácie, vplyv médií (neodôvodnené obavy).

Bezpečnostné hrozby a riziká nadobudli oveľa širší sociálny rozmer a kvalitatívne nové sociálne osobitosti najmä v súčasnej etape vývoja spoločnosti. Bezpečnostné riziká vznikajúce v súčasnej rizikovej spoločnosti podľa U. Becka sú takého charakteru, že ich nemožno sociálne ohraničiť. V pred industriálnej spoločnosti boli riziká lokálne ohraničené, hierarchicky usporiadané podľa bohatstva, spoločenskej triedy ap. Kým napr. bieda v minulosti zasahovala len časť, prevažne chudobnej populácie, atómové riziká dnes postihujú všetky životné formy bez rozdielu bohatstva, triednej príslušnosti a to globálne. „Zatiaľ čo bieda je hierarchická, smog je veľkoryso demokratický“, tvrdí U. Beck[15].

Druhým sociologickým aspektom, ktorý veľmi úzko súvisí aj s tretím je skutočnosť, že krízové scenáre sú špecifickým sociálnym konštruktom, sú vytvorené ľuďmi (na základe ich poznatkov, ale aj potrieb, záujmov, cieľov a možností), sú o ľuďoch a pre ľudí. Úprimná snaha niektorých teoretikov čo najviac zdokonaliť a sofistikovať tvorbu krízových scenárov často vedie k opačnému efektu. To, čo by malo byť jednoduché, jasné a zrozumiteľné sa stáva príliš komplikovaným, nejasným a nezrozumiteľným. V matematických funkciách, algoritmoch, kalkuláciách sa stráca podstatné, tzn. to, že krízové scenáre sú o ľuďoch a pre ľudí. Adresátmi i užívateľmi krízového scenára v konečnom dôsledku sú ľudia, ktorí by im mali rozumieť za každých okolností a ktorí by mali podľa týchto scenárov ľahko pochopiť svoje poslanie i úlohy.

Dominantným v obsahu krízového scenára preto nie je technický popis katastrofy, ale najmä návod akým spôsobom by mali kompetentní ľudia reagovať bez toho, aby museli dlho premýšľať

[15] BECK, U.: *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně.* s. 47.

a strácať drahocenný čas. To, že krízový scenár je o predovšetkým o ľuďoch znamená, že by mal predvídať nielen fungovanie a stabilitu technických, či zabezpečovacích systémov, ale mal by predvídať aj správanie a reakcie ľudí v krízových situáciách. Správanie a reakcie ľudí v krízových situáciách sú často rozhodujúce pre úspešne vykonávanie záchranných prác a dodržiavanie naplánovaných postupov. Okrem štandardizovaných postupov by mal obsahovať aj varianty atypických a neštandardných situácií.

Ak akceptujeme uvedené skutočnosti, že bezpečnostné riziká sú vo svojej podstate sociálne javy a procesy, resp. každé bezpečnostné riziko má svoje špecifické sociálne osobitosti, je logické, že aj krízové scenáre, ktorých cieľom je minimalizovať negatívne dopady týchto rizík, resp. minimalizovať dezintegráciu určitého subjektu musia rešpektovať uvedené skutočnosti a pri ich tvorbe je nutné zohľadňovať sociologické aspekty. Bez využitia sociologickej imaginácie by sme pravdepodobne nedokázali rekonštruovať vzorce správania ľudí v odlišnom socio-kultúrnom prostredí. Na vytvorenie reálneho obrazu preto nestačí iba analyzovať postupy a jednotlivé kroky záchranných zložiek a vyhodnocovať ich efektívnosť. Komplexná príprava vyžaduje znalosť mentality, možných reakcií ap.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BECK, Ulrich. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně.* Praha: SLON, 2004, 431 s. ISBN 80-86429-32-6.

BURIÁNEK, Jiří. Bezpečnostní rizika a jejich percepce českou veřejností. In *Sociologický časopis*, 2001, roč. 37, č.1, s. 43-64.

GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity.* Praha: SLON, 2003, 200s. ISBN 80-86429-15-6.

KARPŠ, Juraj., ĎURANA, Radovan., ĎURANA, Richard., JELENČIAK, Martin. *Analýza sociálneho systému SR.* Bratislava: INESS, február 2006.

KELLER, Jan. *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti.* Praha: SLON, 2010, 211 s., ISBN 978-80-7419-031-5.

MURDZA, Karol. Kríza ako impulz rozvoja vedy a predmet skúmania bezpečnostnej reality. In: *Krízový manažment vo verejnej správe a ochrana obyvateľstva: zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 28.10.2008 na Akadémii PZ v Bratislave.* Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2008, s. 97-107, ISBN 978-80-8054-457-7.

MURDZA, Karol. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti* 1. vyd. - Bratislava: Akadémia PZ, 2005. - 156 s. - ISBN 80-8054-335-6.

MURDZA, Karol. Vplyv krízy na rast sociálneho napätia a radikalizáciu spoločnosti: kapitola 4.1 / aut. Karol Murdza, rec. Emanuel Pecka, rec. Jaroslav Erneker. In: *Vnitropolitické a zahraničněpolitické bezpečnostní aspekty státu.* - České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 2014. - ISBN 978-80-87472-68-2, S. 61-67.

ŠUGÁR, Ján., JAKUBCOVÁ, Lenka. Bezpečnostní aspekty vybraných negativních sociálních jevů v názorech policistů ČR. Zlín: VeRBuM, 2013, 146 s. ISBN 978-80-87500-41-5.

ADRESA

doc. Karol MURDZA, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra spoločenských vied
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
Tel.: 09610 57 407
Karol.murdza@minv.sk

SCÉNÁŘE OHROŽENÍ ELEKTRIZAČNÍCH SOUSTAV JAKO SOUČÁST OCHRANY KRITICKÉ INFRASTRUKTURY

Josef NAVRÁTIL[1], Josef KELLNER[1], Bohumír MARTÍNEK[2]

[1]Univerzita obrany Brno, [2]Praha

Abstrakt: *Příspěvek se zabývá problematikou ochrany energetické kritické infrastruktury z hlediska modelů kritických faktorů vedoucích k přerušení dodávek elektrické energie. Dále reakcí a úlohy jednotlivých aktérů a subjektů vstupujících do řešení v různých situacích vztahujících se na období před vznikem krizové situace, při hrozbě a jejím řešením a při likvidaci jejich následků. Vypracované scénáře předpokládají zapojení řady subjektů z oblasti veřejné správy, elektrizační soustavy i složek IZS budou podkladem k tvorbě softwarových nástrojů simulujících vznik a řešení těchto krizových situací. Jsou využity při řešení projektu SIMEX, řešeného Katedrou krizového řízení Univerzity obrany a firmou VR Group a.s. v rámci Technologické agentury České republiky.*

Kľúčové slová: *energetická kritická infrastruktura, scénáře, krizová situace.*

Abstract: *This contribution deals with the issue of the protection of critical energy infrastructure from the point of view of critical factor models targeting to interruption of electric energy supply. Additionally, it deals with reactions and purposes of particular actors and subjects incoming into the resolution in different situations related to the period before the iniciation of critical situation, the duration of threat, the resolution and liquidation of its consequences. Formulated screenplays presume participation of many subjects from public administration institutions, power system and components of the Integrated Rescue System that will be the base for software tools creation simulating an iniciation and solution of these critical situations. These are, used in the solution of the common project SIMEX, which is solved by the Department of Emergency Management of the University of Defence together with VR Group a.s. company within the Technology Agency of the Czech Republic.*

Key words: *critical energy infrastructure, scenarios, crisis situation.*

ÚVOD

Bezpečnost státu, funkce ekonomických výrobních i nevýrobních systému a služeb, funkce veřejné správy a zabezpečení základních životních potřeb obyvatel je závislé na jednotlivých infrastrukturách. Životně důležité, kritické infrastruktury, v případě jejich ohrožení mají negativní dopad na základní funkce území státu či jinak vymezeného území, např. kraje. Po útocích na věže Světového obchodního centra v New Yorku dne 11. září 2001 byla zahájena diskuze o nutnosti zvláštního přístupu k objektům, jejichž nefunkčnost má zásadní vliv na bezpečnost státu nebo zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva, tj. k prvkům kritické infrastruktury. Evropská unie na tuto problematiku reagovala vydáním směrnice Rady č. 2008/114/ES ze dne 8. prosince 2008 o určování a označování evropských kritických infrastruktur a posuzování potřeby zvýšit jejich ochranu[1].

Česká republika tuto směrnici implementovala do svého právního řádu novelou zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů, která nabyla účinnosti dne 1. ledna 2011. Došlo tak k nezbytnému provázání problematiky kritické infrastruktury se systémem krizového řízení[2].

V České republice je vytipováno 9 oblastí kritické infrastruktury, kterými jsou energetika, vodní hospodářství, potravinářství a zemědělství, zdravotní péče, doprava, komunikační a informační

[1] SMĚRNICE RADY 2008/114/ES ze dne 8. prosince 2008 o určování a označování evropských kritických infrastruktur a o posouzení potřeby zvýšit jejich ochranu

[2] Sbírka zákonů 430/2010 Zákon ze dne 21. prosince 2010, kterým se mění zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

systémy, bankovní a finanční sektor, nouzové služby a veřejná správa. Oblast energetiky a v ní zahrnuta podoblast elektrizační soustavy je vůči ostatním zásadní, protože její narušení má dopady na všechny oblasti kritické infrastruktury.

ROZBOR PROBLEMATIKY

Bezpečnostní opatření ochrany kritické infrastruktury

Bezpečnostní opatření ochrany kritické infrastruktury tvoří jednotný systém navzájem propojených opatření, jejichž zavedení má zajistí ochranu prvků kritické infrastruktury. Většinou se jedná o opatření, která jsou zaměřená na ochranu proti vnějším rizikům. Bezpečnostní opatření se u různých prvků kritické infrastruktury liší v závislosti na podmínkách jednotlivých odvětví kritické infrastruktury. Tyto opatření musí být uvedena v Plánu krizové připravenosti subjektu kritické infrastruktury a musí mít stanovenou úroveň a rozsah. Úroveň vyjadřuje kvalitu jednotlivých opatření včetně úrovně bezpečnostní třídy. Rozsahem zabezpečení je dán především počet prvků a jejich rozmístění apod.

Bezpečnostní opatření ochrany kritické infrastruktury se dělí na stálá a odstupňovaná. Stálá bezpečnostní opatření odpovídají běžné úrovni bezpečnostních rizik, jsou realizována v plném rozsahu a nezbytností je, aby byla pravidelně udržována a zdokonalována. Odstupňovaná bezpečnostní opatření jsou opatření, která se realizují za předpokladu zvýšené úrovně bezpečnostního rizika tj. například při zhoršení bezpečnostní situace, kdy je předpoklad teroristického útoku nebo válečného konfliktu. Plánují se a připravují se již na běžné úrovni bezpečnostních rizik, aktivují se však až po získání informace o možnostech napadení. Typickým příkladem těchto opatření je posílení místního výkonu fyzické ostrahy nebo třeba aktivace záložních komunikačních kanálů[3].

Jednotlivá bezpečnostní opatření ochrany kritické infrastruktury zastřešuje management ochrany kritické infrastruktury, viz obrázek 1.

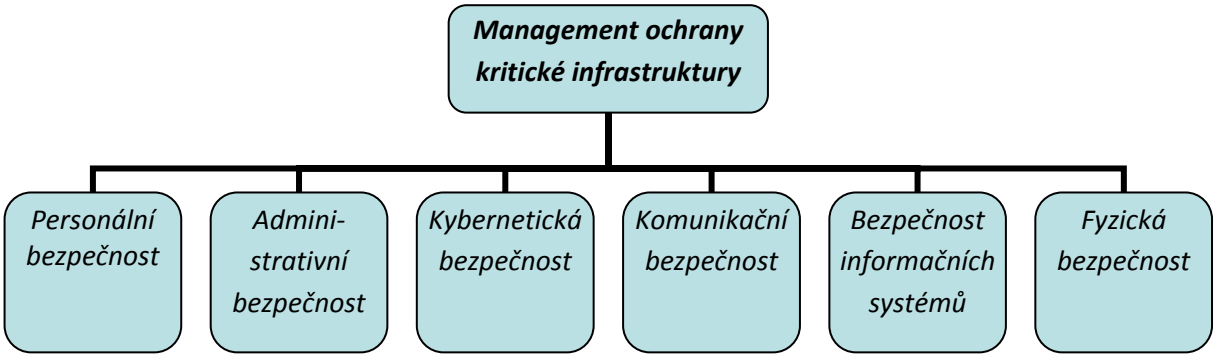

Obrázek 1 - Schéma bezpečnostního systému ochrany kritické infrastruktury

Základem bezpečnostních opatření je fyzická ochrana. Pod fyzickou ochranu spadají opatření fyzické ostrahy, technická zabezpečení a režimová opatření. U jednotlivých prvků kritické infrastruktury se úroveň a rozsah fyzické ochrany liší.

Bezpečnost informačních systémů tvoří soubor opatření primárně určených k ochraně řídících a regulačních systémů prvků kritické infrastruktury a informačních systémů, které obsahují informace o ochraně kritické infrastruktury. Součástí je i kryptografická ochrana, jejímž základem je přísná bezpečnostní politika zahrnující i nutnost periodického ověřování úrovně bezpečnosti.

[3] Kolektiv autorů. Ochrana kritické infrastruktury. 1. vyd. Praha: Česká asociace bezpečnostních manažerů, 2011, 189, 40 s. ISBN 978-80-260-1215-3.

Komunikační bezpečnost zajišťuje bezpečnost přenosových cest, které nejen řídí a regulují funkčnost prvků kritické infrastruktury, ale také chrání bezpečnost přenosových cest informačních systémů které přenášejících informace o ochraně kritické infrastruktury.

Kybernetická bezpečnost má za úkol eliminovat hrozby kybernetické kriminality a kybernetického terorismu.

Administrativní bezpečnost je souhrn pravidel manipulace s dokumentací a médii zaznamenávajícími bezpečnostní opatření kritické infrastruktury a její funkce.

Personální bezpečnost vychází z výběru spolehlivých osob, které budou zajišťovat provoz prvků kritické infrastruktury a jejich bezpečnost. Její součástí je vzdělávání pracovníků v oblasti ochrany kritické infrastruktury a periodické ověřování jejich spolehlivosti vykonávat tyto funkce.

Management ochrany kritické infrastruktury je systémem řízení ochrany celého prvku kritické infrastruktury. Má na starosti bezpečnostní management prvků kritické infrastruktury, rozhoduje o postupu implementace ochrany kritické infrastruktury, dohlíží na vypracování bezpečnostní dokumentace a i na vzdělávání v oblasti ochrany kritické infrastruktury a vytváří postupy pro řešení mimořádných událostí a krizových situací.

Postup implementace bezpečnostních opatření k ochraně kritické infrastruktury

Prvním krokem implementace bezpečnostních systému ochrany kritické infrastruktury je posouzení jejich stávající úrovně nebo bezpečnostní audit. Bezpečnostní audit řeší pouze shodu opatření s platným standardem, případně specifikuje doporučení pro odstranění nalezených neshod. Posouzení navíc hodnotí také kvalitu opatření a ověřuje jejich funkčnost.

Druhým krokem je provedení analýzy bezpečnostních rizik nebo její aktualizace pro celý systém kritické infrastruktury a její jednotlivé prvky. Analýza rizik zahrnuje jak identifikaci běžných rizik, tak identifikaci zvýšených bezpečnostních rizik při mimořádných situacích. Analýzu rizik musí provádět expert podle obecně uznávané a ověřené metody. Poté je žádoucí posoudit, zda jsou jednotlivá bezpečnostní opatření dostatečná pro zjištěnou úroveň bezpečnostního rizika.

Výchozím strategickým dokumentem v oblasti ochrany kritické infrastruktury je Koncepce ochrany kritické infrastruktury. Podklad pro Koncepci ochrany kritické infrastruktury tvoří analýza rizik a bezpečnostní politika organizace a její součástí jsou i bezpečnostní standardy. Dalším krokem při implementaci bezpečnostních opatření je studie proveditelnosti ochrany kritické infrastruktury. Studie navrhuje systém bezpečnostních opatření pro konkrétní objekty kritické infrastruktury. Na zpracování studie proveditelnosti navazuje Bezpečnostní projekt ochrany kritické infrastruktury Plánem akceschopnosti. Součástí Bezpečnostního projektu je podrobný popis bezpečnostních opatření. Implementace systému ochrany kritické infrastruktury je další částí postupu zajištění bezpečnostních opatření. Jedná se o zavedení bezpečnostních opatření do života subjektu kritické infrastruktury. Implementace začíná výběrem dodavatelů bezpečnostních opatření a řízením a monitorováním kvality jejich dodávek a školením zaměstnanců podílejících se na ochraně kritické infrastruktury podílet. Po aktivaci všech opatření je zahájen zkušební provoz. Poté je vhodné provést výstupní bezpečnostní audit pro ověření shody zavedených bezpečnostních opatření s bezpečnostním projektem. Provoz systému vyžaduje periodické ověřování funkčnosti bezpečnostních opatření a jejich průběžné zdokonalování jak při běžné i zvýšené úrovni bezpečnostních rizik a to za použití veškerých bezpečnostních opatření v projektu.

Vhodným nástrojem pro podporu zlepšování systému řízení ochrany kritické infrastruktury je Metodika zajištění ochrany kritické infrastruktury v oblasti výroby, přenosu a distribuce elektrické energie[4].

Elektrizační soustava

Významnou roli ve struktuře kritické infrastruktury, z hlediska vazeb na celostátně plošný systém a s vysokou mírou vazeb na sousední státy a její ochrany, představuje energetická kritická

[4] Deloitte Česká republika. Metodika zajištění ochrany kritické infrastruktury v oblasti výroby, přenosu a distribuce elektrické energie. Praha. 55 s. 2012.

infrastruktura, jejíž součástí je elektrizační soustava. Tato soustava se skládá z výrobní části produkující elektřinu z různých zdrojů (jaderné elektrárny, elektrárny spalující pevná, plynná a kapalná paliva, vodní elektrárny, elektrárny využívající obnovitelné zdroje energie), přenosové soustavy (elektrická vedení, rozvodny, transformovny), distribučních soustav vysokého a nízkého napětí a technických dispečinků hierarchicky uspořádaných k řízení celé soustavy.

Zajišťování rovnováhy mezi výrobou a spotřebou elektrické energie v každém okamžiku je hlavním úkolem společnosti Česká energetická přenosová soustava (ČEPS). Tato společnost dispečersky zajišťuje na celém území České republiky provoz přenosové elektrizační soustavy. Přenosová elektrizační soustava zajišťuje přenos elektrické energie od výrobců k odběratelům, čímž se míní přenos od velkých zdrojů k velkým rozvodnám.

Přenos od rozvoden k jednotlivým uživatelům je realizován distribučními soustavami. Provozovatelů distribučních soustav je v ČR několik, např. ČEZ Distribuce, a.s., PRE a.s., E. ON Distribuce Brno.

Výkon, který je odebírán z elektrizační soustavy nebo je do ní dodáván, lze měnit několika způsoby:

- snížením nebo změnou hodnoty výkonu odebíraného z elektrizační soustavy dle regulačního plánu,
- úplným přerušením dodávky elektřiny zákazníkům provozovatelem přenosové nebo distribuční soustavy (podle vypínacího nebo frekvenčního plánu nebo operativním vypnutím částí zařízení soustavy).

Pro jednotlivé regulační stupně a stupně vypínacího plánu a frekvenčního plánu jsou aktualizovány 1x ročně regulační, vypínací a frekvenční plány.

Je-li náhle měněn výkon, který je odebírán (popř. dodáván) z (popř. do) elektrizační soustavy hrozí nebo vznikne situace, kdy jsou přerušeny dodávky elektřiny. V tomto případě může provozovatel přenosové soustavy vyhlásit na celém území státu nebo provozovatel distribuční soustavy pro část území, kterou zásobuje stav předcházení stavu nouze nebo stav nouze v energetice. Je při něm omezena spotřeba elektřiny a změna dodávek elektřiny a to podle frekvenčního, vypínacího nebo regulačního plánu v rozsahu regulačních stupňů č. 1 až č. 7 nebo operativním vypnutím částí zařízení v rozsahu nezbytném pro vyrovnání výkonové bilance dotčené části elektrizační soustavy. Pro omezení spotřeby elektřiny při předcházení stavu nouze a při stavu nouze se zákazníci zařazují do regulačních stupňů podle regulačního plánu. Totální výpadek dodávky elektrické energie z přenosové nebo distribuční soustavy nebo rozsáhlé systémové poruchy těchto soustav po dobu desítek hodin nebo dnů, který zasáhne velké množství obyvatel je označován jako „blackout“.

Jednou z významných možností jak efektivně řešit možné dlouhodobé výpadky elektřiny je vytváření tzv. krizových ostrovních provozů. Je to provozní režim přesně vymezené části distribuce elektrické energie na napěťové úrovni 110 kV realizovaný krizovými ostrovními zdroji elektrické energie (umístěných ve vybraných transformovnách 110/22 kV) vybranými distribučními transformovnami 22/0,4 kV, vybranými odběrnými místy, centrální řídící jednotkou ostrovního provozu a prostředky rozpadové a bilanční automatiky na všech transformovnách 110/22 kV zapojených do ostrovního provozu.

Objekty, které zajišťují „krizové ostrovní zdroje“ elektrické energie mohou být nasazeny do režimu krizového ostrovního provozu, pokud splňují následující požadavky:

- druh paliva je nezávislý na dodávkách elektrické energie,
- malá velikost vlastní spotřeby,
- výkon zdroje odpovídá přenosovým schopnostem vybraných distribučních vedení,
- napětí krizového ostrovního zdroje umožňuje připojení do distribuční sítě (110 kV, 22 kV, 35 kV),
- schopnost krizového ostrovního zdroje najetí ze „tmy“, tzv. blackstart.

Jako příklad takového zdroje lze uvést tepelné elektrárny a teplárny navázané na uhlí nebo paroplynové turbíny na vysokotlaký plyn, vodní, popř. větrné elektrárny. Krizové ostrovní provozy jsou nezbytné při plošném řešení výpadku dodávek elektřiny. Pro jednotlivé uživatele nebo menší skupiny lze vytvářet tzv. lokální ostrovní provozy. Jde o lokální výrobu elektrické energie, její lokální rozvod a její lokální spotřebu mimo elektrizační soustavu.

Podmínky pro vytvoření ostrovních provozů v ČR v působnosti jednotlivých distribučních společností v případě výpadku dodávek elektřiny z přenosové soustavy ČR jsou diametrálně odlišné. Zatímco ČEZ Distribuce a.s. ve Středočeském, Ústeckém, Libereckém, Moravskoslezském a Olomouckém kraji má zdrojovou základnu na vytvoření ostrovních provozů s dodávkami elektřiny přesahující 100 % celkové spotřeby, v Královéhradeckém a Pardubickém kraji činí zdrojová základna na vytvoření ostrovních provozů s dodávkami elektřiny 50 až 90 % celkové spotřeby, nejméně příznivá situace je v Plzeňském a Karlovarském kraji, kde zdrojová základna činí 25 až 40 % spotřeby elektrické energie. E. ON Distribuce, a.s. má pro vytvoření ostrovních provozů v Jihomoravském, Zlínském, Jihočeském kraji a Kraji Vysočina zdrojovou základnu v rozsahu 50 až 90 % celkové spotřeby elektřiny. Nejhůře je na tom PRE distribuce, a.s. provozující distribuční soustavu na území hl. m. Prahy a Roztok u Prahy, kde jsou sice rozptýlené zdroje elektrické energie o celkovém instalovaném výkonu 160,6 MW, nemají však společnou schopnost „startu ze tmy“ a „ostrovního provozu“, a proto hl. m. Praha nemá pro vytvoření ostrovního provozu zdrojovou základnu. Předpokládá se využití zdrojů mimo hlavní město.

Elektrizační soustava je systém velmi citlivý na správnou funkci a požadovanou interakci jeho jednotlivých prvků, které na sebe úzce navazují a vzájemně se ovlivňují. Je nezbytné soustavně udržovat rovnováhu mezi výrobou a spotřebou. Elektrizační soustava jako celek musí kontinuálně zabezpečovat požadavky na zajištění, v čase se měnící, velikosti spotřeby elektřiny. Existují události, které v závislosti na své závažnosti, na rozsahu území, na němž působí a četnosti výskytu, mohou způsobit poškození nebo ztrátu funkce některého či několika prvků vést k haváriím regionálního nebo celostátního charakteru, jejichž důsledkem byl totální výpadek elektrizační soustavy[5]. Havárie velkého rozsahu mohou přesáhnout reálné možnosti provozovatelů daného systému zajistit okamžité obnovení provozu nebo si mohou vyžádat odstavení systému a způsobit tak krizovou situaci v zásobování odběratelů elektrickou energií. Rovněž riziko vzniku sekundárních krizových situací je v takovém případě značné. Narušení elektrizační soustavy má závažný dopad na společnost. Vzniklá krizová situace nemůže být řešena jen subjekty elektroenergetiky, ale je zde nutná ingerence veřejné správy, to je státní správy a samosprávy. V podmínkách ČR jsou orgány veřejné správy - vláda, ministerstva a ústřední správní úřady, vyšší územní samosprávné celky (kraje), obce s rozšířenou působností a obce - současně orgány krizového řízení. Těmito orgány jsou také hasičské záchranné sbory krajů a Policie ČR. Na jednotlivých úrovních orgánů veřejné správy se zřizují krizové štáby jako pracovní orgány pro řešení krizových situací. Pracovním orgánem vlády je ústřední krizový štáb, pracovní orgánem hejtmana je krizový štáb kraje a pracovním orgánem starosty je krizový štáb obce.

Orgány krizového řízení využívají při své činnosti krizové plány, které obsahují souhrn krizových opatření a postupů k řešení krizových situací. Zpracovávají je ministerstva a jiné ústřední správní úřady a hasičské záchranné sbory krajů pro úroveň kraj a úroveň obec s rozšířenou působností. Řešení vzniklé krizové situace v elektrizační soustavě je v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu, které zpracovává typové plány. Typové plány stanoví pro konkrétní druh krizové situace doporučené typové postupy, zásady a opatření pro jejich řešení. Podle nařízení vlády č. 431/2010 Sb. jsou součástí krizového plánu ministerstva.

Krizovou situaci vyvolanou výpadkem části nebo celé elektrizační soustavy nelze řešit standardními opatřeními veřejné správy nebo činností základních složek integrovaného

[5]Final Report on the August 14, 2003 Blackout in the United States and Canada:Causes and Recommendations, U.S.-Canada Power System Outage Task Force, April 5, 2004, www.nerc.com.

záchranného systému. Mimo aktivace orgánů krizového řízení, realizaci opatření u subjektů v elektrárenství i u jiných subjektů kritické infrastruktury je nutné zabezpečit realizaci krizových opatření. Jedná se o organizační nebo technická opatření určená k řešení krizové situace a k odstranění jejích následků, včetně opatření, jimiž se zasahuje do práv a povinností osob. K tomu je však potřebné vyhlásit krizový stav. Pro krizové situace typu „blackout" je reálné vyhlášení stavu nebezpečí (vyhlašuje hejtman pro část nebo celé území kraje) nebo nouzový stav (vyhlašuje vláda pro část nebo celé území ČR).

Mezi aktéry krizové scény jsou zahrnuty i právnické a podnikající fyzické osoby, které jsou uvedeny v krizovém plánu. Zpracovávají plány krizové připravenosti, které obsahují rozsah a obsah přípravy zajišťované k řešení krizových situací. Při jejich zpracování mohou využít metodické pokyny vydané Generálním ředitelstvím HZS ČR[6].

Faktorem ovlivňující vyřešení krizové situace v energetické soustavě je nejen zpracování plánů, ale i jejich prověřování formou realizovaných cvičení. Základní fází přípravy cvičení je tvorba scénářů, které mohou nastat při vzniku krizové situace a zároveň jsou podkladem pro konstrukci softwarových nástrojů využitelných při simulaci řešení krizových situací. Tato problematika je jednou z částí projektu SIMEX „Výzkum a vývoj simulačních prostředků pro výcvik součinnosti aktérů krizového řízení u subjektů kritické infrastruktury", který je řešen firmou VR Group a.s. a Katedrou krizového řízení Univerzity obrany v rámci Technologické agentury České republiky. Jedním z výstupů projektů bude vyvinutý simulační systém pro řešení krizových situací vzniklých při blackoutu či blackstartu, kdy je nutná spolupráce všech bezpečnostních složek, IZS a subjektů energetické kritické infrastruktury a jeho následná verifikace při experimentálním cvičení ve vybraném kraji.

Příprava scénářů, realizace cvičení a následné jejich vyhodnocení je jednou z možných forem pro zdokonalení účinnosti a připravenosti bezpečnostního systému, zabezpečení ochrany energetické kritické infrastruktury a také i pro dosažení efektivní součinnosti jednotlivých aktérů při řešení uvedených situací.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Aktéři řešení krizové situace v elektrizační soustavě při blackoutu popř. při blackstartu jsou z různých oblastí krizové scény, tj. z krizového řízení, kritické infrastruktury a z elektrizační soustavy. Tito aktéři jednotně nepoužívají terminologii z uvedených oblastí a nemusí jim být zřejmý obsah těchto pojmů. Z tohoto důvodu musí být **prvním krokem**, pro nastolení jejich efektivní spolupráce a operační součinnosti při přípravě a výcviku ujednocení a vysvětlení základních pojmů, které budou používat při řešení krizové situace. Výsledkem prvního kroku musí být stav, kdy osoby zabývající se krizovým řízením se umí orientovat v základní problematice elektroenergetiky, terminologii používané při řešení krizové situace v elektrizační soustavě a naopak. Totéž se týká i oblasti kritické infrastruktury a jejího možného narušení v důsledku výpadku elektřiny.

Modely kritických faktorů v elektroenergetice

Pro zabezpečení výcviku součinnosti aktérů krizového řízení a subjektů kritické infrastruktury v elektrotechnice je nezbytné jako **druhý krok** stanovit stejné výchozí podmínky pro všechny cvičící. Při cvičeních jsou označovány jako výchozí situace, popřípadě mohou být nastolovány formou rozehry. Jednou ze zásadních součástí výchozí situace jsou projevy kritických faktorů v elektroenergetice.

[6] MV-140690-1/PO-PKR-2011. Metodika zpracování plánů krizové připravenosti podle § 17 až 18 nařízení vlády č. 462/2000 Sb., k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů. GŘ HZS Praha, 8 s. 2012.

Existují události, které v závislosti na své závažnosti, na rozsahu jimi zasaženého území a četnosti výskytu, mohou způsobit poškození nebo ztrátu funkce některého či několika prvků kritické infrastruktury v oblasti výroby a distribuce elektrické energie. Mezi kritické faktory patří:

- přírodní hrozby,
- technická selhání,
- lidský faktor (organizační selhání, ohrožení fyzické povahy, terorismus);
- komunikační hrozby,
- závady informačních technologií,
- chyba v systému přenosu a distribuce elektřiny,
- domino efekt.

Přírodní hrozby

V elektrizační soustavě patří mezi možná místa zničení povodní výrobny elektrické energie a základy podpěrných stožárů elektrického vedení, kolem nichž může být odplavena půda. Málo pravděpodobné je zatopení rozvoden 400 a 220 kV přenosové elektrizační soustavy, včetně transformátorů, protože jejich výstavba je realizována mimo záplavová území. U distribuční elektrizační soustavy mohou být přívalovým deštěm a následným zatopením narušena kabelová vedení, přechody do transformoven, transformovny a propojovací skříně. Při rozsáhlých povodních mohou vzniknout dopravní problémy a to při zajišťování potřebných zdrojů a náhradních dílů pro výrobu elektřiny, popř. pro zabezpečení přenosu a distribuce.

Námraza způsobuje stržení lan elektrického vedení pod tíhou ledu a to jak u přenosové soustavy, tak i u venkovních vedení distribuční soustavy. Hrozbou pro přenosovou soustavu a venkovní vedení distribuční soustavy jsou vichřice, které mohou způsobit pády stožárů či jinak poškodit elektrická vedení.

Přes přijímaná protipožární opatření může dojít ve výrobnách elektrické energie k požárům, které mohou být způsobeny přírodními vlivy, ale většinou je jejich příčinou selhání člověka nebo techniky.

Technická selhání

Výrobny elektrické energie, jejich řídicí systémy, dispečerská pracoviště a části distribuční soustavy jako jsou kabelová vedení, zejména přechody do transformoven, transformovny a propojovací skříně mohou přestat fungovat vlivem **provozní poruchy** způsobenou selháním techniky. **Přerušením dodávek elektřiny** dojde k vyřazení z provozu řídicích systémů výroben elektrické energie a dispečerských pracovišť.

Lidský faktor

Vliv lidského faktoru na poškození nebo ztrátu funkce některé části elektrizační soustavy může mít různou podobu. Lze uvést **organizační selhání,** např. nedodržení pracovních postupů, provozní chyby zaměstnanců nebo chyby v organizaci zajištění potřebných materiálních zdrojů. Příčinou organizačního selhání může být i nedostatek připravených lidských zdrojů, který může být způsoben např. vysokou nemocností (epidemie), stávkou nebo podceněním nároků na přípravu a výběr osob. Nejvíce ohrožena jsou dispečerská pracoviště a výrobny elektrické energie. K jinému způsobu poškození nebo zničení patří neoprávněný přístup cizí osoby, násilné vniknutí či vloupání do chráněného prostoru například na dispečerská pracoviště, krádeže nebo zničení důležitých prvků distribuční soustavy jako jsou venkovní elektrická vedení a kabelová vedení. Tyto způsoby se řadí mezi **ohrožení fyzické povahy.**

Česká republika nebyla dosud terčem teroristů, avšak vzhledem k současné bezpečnostní situaci ve světě nelze teroristický útok vyloučit. Nejohroženější jsou především dispečerská pracoviště, výrobny elektrické energie a jejich řídicí systémy, prostory pro zpracování a přenos dat a významné stožáry, rozvodny 400 a 220 kV, včetně transformátorů přenosové elektrizační soustavy. Mezi možné způsoby útoku patří výhružky umístění nebo použití nástražného výbušného systému, dopisní a balíkové zásilky s nebezpečným obsahem nebo použití nebezpečných chemických látek,

včetně bojových otravných látek. Kolaps celého řídicího systému v elektroenergetice může způsobit kyberterorismus, který je reálnou hrozbou vzniku blackoutu.

Komunikační hrozby

Jedná se o především o technická selhání komunikačních zařízení, které mají negativní dopad na řídicí systémy výroben elektrické energie a dispečerská pracoviště. Reálným problémem je začlenění škodlivých programů do komunikačních systémů (hackerství).

Závady informačních technologií

Technické závady informačních technologií (síťové služby programového vybavení apod.), porucha nebo selhání serveru se odrazí ve fungování řídicích systémů výroben elektrické energie a dispečerských pracovišť.

Chyba v systému přenosu a distribuce elektřiny

Nerovnováha mezi poptávkou a nabídkou elektřiny v celém systému přesahující určitou mez může způsobit rozpad elektrizační soustavy jako celku, včetně odstavení výroben elektrické energie. Tuto nerovnováhu ovlivní zejména přesah výroby v zahraničí. Jako příklad lze uvést problémy v české elektrizační soustavě způsobené náhlým nárůstem produkce německých větrných elektráren při náhlém silném větru.

Domino efekt

Počátečním impulsem narušení rovnováhy mezi výrobou a spotřebou může být kterýkoliv z výše uvedených kritických faktorů. Příkladem domino efektu může být větrná smršť způsobující pády elektrického vedení a přerušení dodávek elektrické energie koncovým odběratelům, čímž se naruší rovnováha mezi výrobou a spotřebou elektřiny. Následně nastane automatické odpojování nezatížených výrobních zařízení, které způsobí rozpad přenosové soustavy na oddělené ostrovy. Kaskádové šíření poruchy v konečném efektu způsobí blackout.

Modely ztrát

Pro aktéry z veřejné správy, podnikové sféry a služeb obyvatelstvu má zásadní význam **třetí krok** nezbytný pro výzkum a vývoj simulačních prostředků a to je **stanovení možných dopadů narušení dodávek elektrické energie velkého rozsahu.**

V případě blackoutu není v možnostech provozovatele přenosové soustavy, provozovatelů distribučních soustav a výrobců elektrické energie okamžité překonání a likvidace jeho následků. Jsou časově omezeny nebo přerušeny dodávky elektřiny do značné části nebo celého území státu.

Po určitou dobu nebude možné využívat technologie přímo závislé na dodávkách elektrické energie, pokud nejsou současně zálohovány náhradními zdroji energie (např. dieselagregáty, bateriemi, lokálními ostrovními zdroji apod.). Tento stav má vliv na vznik sekundárních krizových situací, zejména narušení dodávek ropy a ropných produktů, plynu a tepelné energie, pitné vody, léčiv a zdravotnického materiálu, narušení funkčnosti dopravní soustavy, funkčnosti veřejných telekomunikačních vazeb, funkčnosti veřejných informačních vazeb a narušení zákonnosti. Budou postiženy prakticky všechny oblasti života společnosti.

V důsledku omezení nebo přerušení dodávek elektrické energie do zdravotnických zařízení, ústavů sociální péče, vytápění aj., může dojít k ohrožení života a zdraví obyvatelstva (např. riziko vzniku epidemií, narušení dodávek vody, léčiv aj). Vážným rizikem je poškození životního prostředí (odpady, kanalizace, čističky).

Dlouhodobá nedostupnost elektřiny vážně naruší hospodářství, budou významné ekonomické ztráty v bankovním a finančním sektoru, průmyslu, zemědělství a službách. Výrazně naroste nezaměstnanost z důvodu redukce hospodářských činností, snížení kapacitních možností a značných ekonomických ztrát hospodářských subjektů.

Ze zahraničních zkušeností vyplývá, že důsledkem blackoutu je i rabování a občanské nepokoje. Jejich příčinou je nefunkčnost osvětlení, bankomatů, prodejen základního zboží s elektronickou evidencí prodeje, kolaps sociálního systému a již zmiňovaná nezaměstnanost.

Analýza výsledků některých cvičení na téma blackout, které proběhly v posledním období v České republice (Praha, Jihomoravský kraj) potvrdily některé zahraniční zkušenosti například určitou rozfázovanost dopadů výpadku elektřiny[7].

Po vzniku blackoutu přestanou fungovat přístroje, které ke svému provozu potřebují připojení do elektrické sítě. Domácnosti, veřejné budovy a ulice zůstanou bez osvětlení. Vyřazení zabezpečovacích zařízení budov z provozu (elektrické otevírání dveří, garážových vrat a bran, vstupy, výstupy, vjezdy a výjezdy v nákupních centrech) uvězní spoustu lidí v budovách vybavených těmito zařízeními. Problémem budou i osoby uvízlé ve výtazích.

Kolaps v dopravě, zejména ve velkých městech, způsobí výpadek dopravních signalizačních zařízení a zmatek v neosvětlených ulicích bude hrozbou pro řidiče i pro chodce. Lze předpokládat vznik dopravních zácp a u psychicky nevyrovnaných osob se může projevit agresivní chování. Nebezpečí vznikne na železničních přejezdech se signalizací a doprava závislá na dodávkách elektrického proudu (vlaky, tramvaje, trolejbusy) zkolabuje.

Možnosti krádeží nebo rabování v obchodech může způsobit skutečnost, že nelze uskutečnit nákupy v obchodech s elektronickou evidencí prodeje (snímání čárkových kódů, platba kartou), nebudou fungovat bankomaty a většina čerpacích stanic pohonných hmot.

V další fázi blackoutu, která nastane po několika hodinách, se projeví problémy s dodávkou pitné vody, plynu a tepla. Dojde k výpadku signálů mobilních operátorů, nebudou fungovat datové sítě. Vlivem kolapsu v dopravě, nedostatku pohonných hmot a narušení řídicích systému dojde k narušení svozu odpadu.

Během desítek hodin (dnů) nastanou k další významné potíže v oblasti zásobování (potraviny, léčiva, pohonné hmoty, apod.), v oblasti komunikace (přístup k ověřeným informacím), při fungování jednotlivých úřadů a v oblasti bezpečnosti (krádeže v obchodech, narušování veřejného pořádku)

Modely entit, jejich vlastnosti, chování, vzájemné interakce a reakce

Aktéři řešení krizové situace v elektrizační soustavě se svými charakteristickými vlastnostmi a chováním dle stanovených norem vyplývajících z právních a vnitřních předpisů jednotlivých subjektů budou určitým způsobem reagovat na vzniklou situaci a vstupovat do vzájemné interakce. Reakce se budou lišit podle míry odpovědnosti za určitou oblast, např. reakce orgánů krizového řízení se zaměří především do oblasti ochrany obyvatelstva při krizové situaci, reakce subjektů elektrizační soustavy do maximální ochrany energetické kritické infrastruktury a v případě blackoutu do obnovy narušené elektrizační sítě. Přesto musí být jejich vzájemné interakce prováděny koordinovaně, ve vzájemné součinnosti s cílem zvýšit funkčnost a včasnost přijímaných opatření (operabilita) a vytvořit účinný systém spolupráce (interoperabilita).

Pro přípravu simulačních prostředků pro výcvik aktérů řešení krizové situace v elektroenergetice je dalším, **čtvrtým krokem, stanovení místa a úlohy jednotlivých subjektů v různých situacích** vztahujících se na období před vznikem krizové situace (standardní situace, hrozba vzniku krizové situace), při vzniku krizové situace a jejím řešením a při likvidaci jejich následků.

Standardní (normální) stav

Ministerstvo průmyslu a obchodu realizuje preventivní opatření k zachování celistvosti energetických soustav a ukládá úkoly provozovatelům přenosové a distribučních soustav a výrobcům elektrické energie k ochraně kritické infrastruktury v energetice.

Provozovatelé přenosové elektrizační soustavy a provozovatelé distribučních elektrizačních soustav zpracovávají seznamy prioritních odběratelů, plány regulace spotřeby a dodávek elektrické energie, plány krizové připravenosti subjektu kritické infrastruktury, určují styčného

[7]PROCHÁZKA, Jan. Důsledky selhání technických kritických infrastruktur, In: Young Transportation Engineers Conference 2015. Praha: ČVUT Praha 2015, 5 s.

bezpečnostního zaměstnance vůči orgánům krizového řízení a podle možností realizují preventivní opatření k vybudování krizových ostrovních provozů.

Výrobci elektrické energie zajišťují ochranu vlastních objektů, udržují záložní zdroje v pohotovostních režimech, zpracovávají plán krizové připravenosti a určují styčného bezpečnostního zaměstnance. Zvláštní místo zde mají výrobci zajišťující krizové ostrovní zdroje, kteří navíc musí zajistit dostatečné množství paliva pro zajištění napětí umožňující připojení do distribuční sítě (110 kV, 22 kV, 35 kV) a zabezpečit najetí tzv. ze „tmy“ tzv blackstart.

Orgány krizového řízení na všech stupních zabezpečují zřizování krizových štábů, fungování pracovišť krizového řízení a zpracování krizových a dalších plánů. Vedou přehledy možných zdrojů rizik a provádějí analýzu ohrožení.

Subjekty kritické infrastruktury zpracovávají plány krizové připravenosti a jejich dalším úkolem, z hlediska možného vzniku blackoutu, je zajistit náhradní stacionární nebo mobilní zdroje elektřiny. Pokud mají vhodné podmínky, mohou zajistit lokální ostrovní provoz.

Situace, kdy bezprostředně hrozí vznik krizové situace (hrozba blackoutu)

Ministerstvo průmyslu a obchodu provádí analýzu informací od provozovatelů přenosové a distribučních soustav. Vyhodnotí situaci, tj. jak dlouho, jaké území a jaký rozsah omezení dodávek elektrické energie hrozí v případě vzniku blackoutu. Zabezpečuje součinnost orgánů krizového řízení s provozovateli přenosové a distribučních soustav.

Provozovatel přenosové soustavy a provozovatelé distribučních soustav analyzují situaci (příčiny, charakter, rozsah, důsledky a možný vývoj narušení soustavy). Zajišťují realizaci regulačního, vypínacího a frekvenčního plánu. Pokud hrozba vzniku blackoutu trvá, vyhlašují stav předcházení stavu nouze a informují územní správní úřady.

Výrobci elektrické analyzují situaci a přijímají opatření k minimalizaci rozsahu narušení elektrizační soustavy, včetně regulace dodávek. Výrobci zajišťující krizové ostrovní zdroje prověří aktuální stav zajištění dostatečného množství paliva a připravenost najetí ze „tmy“ - blackstart.

Orgány krizového řízení analyzují informace obdržené od provozovatelů přenosové a distribučních soustav. Vyhodnotí situaci, to je jak dlouho, jaké území a jaký může být rozsah omezení dodávek elektrické energie a možný vývoj narušení distribuční elektrizační soustavy v kraji. Řeší součinnost s provozovateli přenosové a distribučních soustav. Realizují opatření pro zajištění chodu úřadu, včetně zajištění náhradních stacionárních nebo mobilních zdrojů elektřiny.

Subjekty kritické infrastruktury analyzují informace od provozovatelů přenosové a distribučních soustav, připravují se na použití náhradních stacionárních nebo mobilních zdrojů elektřiny nebo lokálního ostrovního provozu.

Situace, kdy vznikla krizová situace („blackout“), je zahájeno a pokračuje její řešení

Ministerstvo průmyslu a obchodu monitoruje vývoj krizové situace a sleduje postup provozovatelů přenosové a distribučních soustav a výrobců elektrické energie při řešení následků blackoutu, přijímá opatření k urychlenému obnovení všech důležitých funkcí v elektrizační soustavě.

Provozovatel přenosové soustavy vyhlašuje stav nouze v energetice pro celé území státu, provozovatelé distribučních soustav vyhlašují stav nouze pro část území státu, kterou zásobují. Provozovatelé obou soustav předávají informaci o vícedenním výpadku dodávek elektrické energie územním správním úřadům a veřejnosti. Analyzují situaci a přijímají opatření k minimalizaci rozsahu narušení elektrizační soustavy. Zajišťují realizaci regulačního, vypínacího a frekvenčního plánu. K řešení situace využívají dostupné disponibilní zdroje potřebné k obnově provozu elektrizační soustavy, včetně zajištění krizových ostrovních provozů.

Výrobci elektrické energie přijímají vlastní opatření k minimalizaci rozsahu narušení elektrizační soustavy, vč. regulace dodávek. Výrobci zajišťující krizové ostrovní zdroje realizují opatření k naplnění požadavků napětí zdroje umožňující připojení do distribuční sítě a další opatření k zabezpečení najetí ze „tmy“ - blackstart.

Orgány krizového řízení na všech stupních veřejné správy aktivují krizové štáby, analyzují informace obdržené od provozovatelů přenosové a distribučních soustav, stanoví rozsah a posloupnost provedení záchranných a likvidačních prací a opatření ochrany obyvatelstva. Zajišťují chod úřadů a informují veřejnost o situaci ve svém správním obvodu.

V případě, že blackout zasáhne více krajů nebo celou republiku vyhlašuje vláda nouzový stav. Ministerstvo vnitra - Generální ředitelství hasičského záchranného sboru ČR zabezpečuje ústřední koordinaci záchranných a likvidačních prací, včetně povolávání doplňkových sil do postižených krajů. Koordinuje opatření k ochraně obyvatelstva s důrazem na evakuaci handicapovaných osob, nouzové přežití, informování veřejnosti a koordinaci humanitární pomoci.

V případě, že blackout zasáhne jeden kraj, vyhlásí hejtman stav nebezpečí. Hejtman řeší součinnost mezi provozovateli distribuční soustavy a složkami integrovaného záchranného systému., koordinuje záchranné a likvidační práce, poskytování zdravotních služeb a provádění opatření k ochraně veřejného zdraví. Koordinuje nouzové ubytování, nouzové zásobování pitnou vodou, potravinami a prostředky k přežití obyvatelstva. Nařizuje evakuaci handicapovaného obyvatelstva a koordinuje zajištění ochrany majetku na území, kde byla provedena evakuace. Vydává nařízení k přednostnímu zásobování dětských, zdravotnických a sociálních zařízení a ozbrojených sil, bezpečnostních sborů a složek integrovaného záchranného systému a v nezbytném rozsahu také prvků kritické infrastruktury. Zabezpečuje sdělování informací pro veřejnost o chování při blackoutu.

Složky integrovaného záchranného systému zahajují svoji činnost ihned po vzniku blackoutu. Jednotky požární ochrany zachraňují osoby uvízlé ve výtazích, popř. v garážích či jiných objektech. Hasičské záchranné sbory krajů zabezpečují úkoly stanovené hejtmanem pro koordinaci záchranných a likvidačních prací a pro ochranu obyvatelstva.

Síly a prostředky policie zajišťují veřejný pořádek, uzavírání objektů a oblastí, regulují vstup a opuštění budov. Regulují dopravu v místech, kde nefunguje světelná signalizace, zabezpečují ochranu majetku a realizují opatření k zamezení trestné činnosti.

Zdravotnická záchranná služba poskytuje odbornou přednemocniční neodkladnou péči a koordinuje poskytování zdravotnické pomoci se spádovými nemocnicemi.

V případě blackoutu se počítá s využitím armády a to k poskytování pomoci při evakuaci a humanitární pomoci a k pomoci policii při regulaci dopravy, popř. střežení významných objektů.
Subjekty kritické infrastruktury využívají náhradní stacionární nebo mobilní zdroje elektřiny nebo lokální ostrovní provoz. Jedná se zejména o nemocnice, dispečinky dopravních podniků a železničních dopravců, nákupní centra atd.

Situace, kdy je krizová situace - blackout úspěšně řešena (blackstart), probíhá likvidace jejich následků a situace přechází do standardního stavu

Ministerstvo průmyslu a obchodu vyhodnocuje vývoj a možnosti zabránění vzniku sekundárních krizových situací. Podává návrh mimořádných opatření k zajištění pohonných hmot (uvolnění ze státních hmotných rezerv) pro provoz náhradních zdrojů elektrické energie.

Provozovatel přenosové soustavy, provozovatelé distribučních soustav a výrobci elektrické energie postupně likvidují následky blackoutu, spolu s obnovováním dodávek elektrické energie. Po zvládnutí krizové situace jsou odvolány stavy nouze v energetice.

Orgány krizového řízení a složky integrovaného záchranného systému pokračují v realizaci záchranných a likvidačních prací a opatření ochrany obyvatelstva. Realizují mimořádná opatření k zajištění pohonných hmot pro provoz náhradních zdrojů elektrické energie a realizují nezbytná regulační opatření pro zajištění obyvatelstva potravinami, pitnou vodou, zdravotnickým materiálem, předměty denní spotřeby a pohonnými hmotami.

ZÁVĚR

Každá příprava na krizovou situaci a její řešení, včetně využití cvičení je velmi důležitá tím spíše, pokud se to dotýká možného **dlouhodobého výpadku elektrické energie - blackoutu.**

V průběhu cvičení si jednotlivé složky osvojují pohotovost a řízení v oblastech, které jim ukládají zákony nebo vnitřními předpisy.

Plánování, příprava a provedení cvičení prověří a zdokonalí potřebné návyky, disciplínu a spolupráci při krizové situaci. Tak jako vždy při cvičeních takového rozsahu je přínosem zejména prověření a procvičení komunikace mezi jednotlivými orgány krizového řízení, subjekty elektrizační soustavy a dalšími orgány a organizacemi zapojených do systému krizové komunikace a možnost prověření dokumentace zpracované pro řešení mimořádných událostí a krizových situací (krizové plány, plány krizové připravenosti, frekvenční, regulační a vypínací plány, typové plány).

Cvičení se zapojením řady aktérů, včetně významných subjektů z oblasti veřejné správy, elektrizační soustavy, složek integrovaného záchranného systému je organizačně a časově náročné jak ve fázi přípravy, vlastní realizace i vyhodnocení. Je potřebné vyřešit zejména efektivní fungování komunikačních a informačních prostředků mezi jednotlivými účastníky cvičení. **Pomoc celému procesu zabezpečení cvičení na výše uvedené téma a naplnění požadavků efektivní komunikace je hlavním cílem projektu SIMEX.**

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

SMĚRNICE RADY 2008/114/ES ze dne 8. prosince 2008 o určování a označování evropských kritických infrastruktur a o posouzení potřeby zvýšit jejich ochranu.

Sbírka zákonů 430/2010 Zákon ze dne 21. prosince 2010, kterým se mění zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Kolektiv autorů. Ochrana kritické infrastruktury. 1. vyd. Praha: Česká asociace bezpečnostních manažerů, 2011, 189, 40 s. ISBN 978-80-260-1215-3.

Deloitte Česká republika. Metodika zajištění ochrany kritické infrastruktury v oblasti výroby, přenosu a distribuce elektrické energie. Praha. 55 s. 2012. Final Report on the August 14, 2003 Blackout in the United States and Canada:Causes and Recommendations, U.S.-Canada Power System Outage Task Force, April 5, 2004, www.nerc.com

MV-140690-1/PO-PKR-2011. Metodika zpracování plánů krizové připravenosti podle § 17 až 18 nařízení vlády č. 462/2000 Sb., k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů. GŘ HZS Praha, 2012, 8 s.

PROCHÁZKA, Jan. Důsledky selhání technických kritických infrastruktur, In: Young Transportation Engineers Conference 2015. Praha: ČVUT Praha 2015, 5 s.

ADRESA

Ing. Josef NAVRÁTIL, CSc.
Univerzita obrany
Katedra krizového řízení
Kounicova 65, 662 10 Brno
Tel.: + 420 973 443 915, josef.navratil@unob.cz

doc. Ing. Josef KELLNER, CSc.
Univerzita obrany
Katedra krizového řízení
Kounicova 65, 662 10 Brno
Tel.: + 420 973 443 665, josef.kellner@unob.cz

Mgr. Bohumír MARTÍNEK, Ph.D.
Neústupného 1838/10, 155 00 Praha 5
Tel.: +420 725 082 284, bohous.martinek@seznam.cz

KRÍZOVÁ KOMUNIKÁCIA V CUDZOM JAZYKU

Iveta NOVÁKOVÁ

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *Cieľom článku je predstaviť odborný jazyk a jeho špecifiká v súvislosti s rozvíjaním cudzojazyčnej kompetencie v oblasti krízového manažmentu. Náčrtom charakteristiky odborného jazyka a stručného popisu cudzojazyčnej výučby v kontexte krízového manažmentu poukážeme na prístup k tejto výučbe, definujeme kľúčové oblasti, ktoré ovplyvňujú jej zameranie z pohľadu potrieb študujúcich a výučbových cieľov v akademickej oblasti.*

Kľúčové slová: *odborný cudzí jazyk, krízový manažér, krízový manažment, cudzojazyčná príprava.*

Abstract: *The article introduces the language for specific purposes and its peculiarities in the framework of foreign language competence development in the field of crisis management. It presents a brief outline of the language for specific purposes as well as foreign language training for crisis managers and defines key areas which have an impact onto the mission of the language training - students´ requirements and training needs in an academic sphere.*

Key words: *language for specific purposes, crisis manager, crisis management, foreign language traning.*

ÚVOD

Znalosť cudzieho jazyka patrí v súčasnosti medzi priority medzinárodnej komunikácie, vzdelania, kultúry, technológie a ostatných vedných a spoločenských disciplín na celom svete. Podľa E. Tandlichovej (2010, s. 9 - 10) *„ak chceme byť úspešní v komunikácii s cudzincom, čo nemusí byť vždy rodený hovoriaci, treba si neustále uvedomovať, že každý je súčasťou svojho kultúrneho kontextu, ktorý si prináša do kontaktu s ostatnými, napriek tomu, že partneri používajú spoločný cudzí jazyk, napríklad angličtinu.“* V odbornom cudzom jazyku na vysokej škole napríklad bezpečnostno-právneho zamerania je tento fakt významnejší o to viac, že študenti sú pripravovaní na špecifickú komunikáciu s príslušníkmi iných kultúr v rámci medzinárodnej policajnej spolupráce. Účelom je zvládnutie odborného jazyka na primeranej úrovni pre využitie vo verbálnej aj písomnej komunikácii v špecifických oblastiach so silným zameraním predovšetkým na odbornú terminológiu.

HLAVNÉ ATRIBÚTY ODBORNÉHO JAZYKA

Odborný jazyk zaznamenal veľký rozmach v 90. rokoch 20. storočia, pretože odborná angličtina sa začala používať ako *lingua franca* na komunikáciu v najrôznejších profesijných oblastiach. Výučba cudzích jazykov v súčasnosti smeruje k zvýšenému záujmu o odborné jazykové vzdelávanie vychádzajúce z potrieb rôznych profesií. Najmä u dospelých edukantov sa výrazne zvýšil dopyt po odbornom jazyku na úkor všeobecného. Stotožňujeme sa s názorom V. Deákovej (2014, s. 35), že *„cudzí odborný jazyk tvorí v rámci cudzieho jazyka samostatnú kapitolu, keďže je to v podstate jazyk v jazyku“*. Používanie plurálu pri odborných cudzích jazykoch môže teda vychádzať z tejto definície. Každý vedný odbor má vlastnú charakteristickú odbornú slovnú zásobu. Táto autonómna oblasť jazyka si okrem ovládania všeobecného jazyka vyžaduje aj poznatky v daného odboru a preto je výučba odborného cudzieho jazyka koncipovaná špecificky - zameriava sa na osobitých adresátov, ktorí disponujú odbornými znalosťami, pracovnými skúsenosťami, resp. určitým spôsobom myslenia už v ich materinskom jazyku.

Odborný jazyk môžeme v stručnosti definovať ako jazyk, ktorým jeho používateľ komunikuje v danom odbore. Ide o určité jazykové, najmä terminologické vedomosti, ktoré verbálne pokrývajú

informácie z konkrétneho vedného odboru, sú preň typické a nemusia sa vyskytovať vo všeobecnom jazyku alebo v rámci iných odborov.

Vyučovanie odborného jazyka má umožniť študentovi rozvíjať komunikatívnu kompetenciu, ako to vyplýva z anglického názvu *English for Specific Purposes (ESP),* v oblasti používania jazyka na špecifické účely. Jeho používanie je podmienené jednak ovládaním príslušného cudzieho jazyka a jednak vedomosťami z príslušného odboru. Vo vysokoškolskom systéme vzdelávania sa odborný jazyk vyučuje na nefilologických fakultách a obsah výučby je odlišný od výučby cudzích jazykov na filologických/filozofických fakultách pripravujúcich učiteľov a tlmočníkov (Zelenková A., 2015, s. 37). Odborná cudzojazyčná príprava má ambíciu integrovať ústnu a písomnú formu jazyka a všetky jazykové zručnosti do uceleného jazykového programu, ktorého výsledkom by mal byť jazykovo kvalitne pripravený a vybavený hovoriaci schopný samostatnej ústnej a písomnej odbornej komunikácie, ktorá mu pomôže v získavaní nových informácií a lepšom uplatnení a presadení sa v pracovných a spoločenských podmienkach. Kvalitná odborná jazyková príprava študentov vo veľkej miere závisí od vhodne zvolených metód a postupov, ktoré pedagóg použije s cieľom pomôcť študentovi uplatniť sa po skončení štúdia na trhu práce a motivovať ho k tvorivosti a samostatnosti pri riešení (aj) jazykových problémov. Nevyhnutným predpokladom umiestnenia sa aj absolventov Akadémie PZ je ich cudzojazyčná gramotnosť hlavne v angličtine alebo nemčine na špecifické účely.

Definícia odborného cudzieho jazyka nie je ustálená, vychádzame však z absolútnej charakteristiky angličtiny na špecifické účely T. Dudley-Evansa (1998, s. 6), podľa ktorej odborný cudzí jazyk:

- je definovaný s cieľom odpovedať na špecifické potreby študentov;
- využíva základnú metodológiu a aktivity študovanej disciplíny;
- zameriava pozornosť na jazyk prislúchajúci týmto aktivitám z pohľadu gramatiky, lexiky, registra, zručnosti, diskurzie a žánru.

Nasledovné charakteristiky odborného jazyka podľa N. Netikšiené (2006) sú aplikovateľné na akýkoľvek odborný cudzí jazyk:

- dôraz je kladený na výcvik
- je jednoduchšie (nie však jednoduché) vybrať obsah jazykového kurzu, keďže cudzí jazyk je používaný v špecifickom odbornom kontexte
- zámerom je osvojenie si špecializovanej slovnej zásoby
- motivácia súvisí so zamestnaním/pracovným uplatnením
- učenie je „serióznejšie“
- študenti sú viac zameraní na cieľ - odborné texty
- písanie sa sústredí na formálnu korešpondenciu
- ústny prejav kladie dôraz aj na prezentácie, rokovania atď.

Otázku rozdielu medzi odborným a všeobecným anglickým jazykom zodpovedali Hutchinson a Waters takto: „Čo sa týka teórie žiadny, ale v praxi je rozdiel veľký.“ (Hutchinson T., Waters, A., 1996, s. 19). Odlišnosť cieľov výučby všeobecného a odborného jazyka vyplýva predovšetkým z druhu komunikácie. Výučba odborného jazyka má umožniť študentovi rozvíjať komunikatívnu kompetenciu v oblasti používania jazyka na špecifické účely. To však neznamená, že ide o nejaké špecifické formy jazyka, odlišné od foriem používaných vo všeobecnej angličtine. Odborný cudzí jazyk nie je záležitosť len špecializovanej gramatiky, vetnej skladby a slovnej zásoby, ale aj *„osvojovania si stratégie myslenia a štruktúr vyjadrovania, príznačných pre komunikáciu s odborníkmi“* (Vašková, D. 2008). V odbornom cudzom jazyku sú isté prvky, ktoré môžu byť identifikované ako „typické“ pre špecifický kontext použitia v rámci odboru alebo predmetu štúdia a s ktorými sa študujúci častejšie stretne v cieľovej situácii. Dôležitejšie však je to, aké činnosti študenti počas kurzu odborného jazyka vykonávajú. Vyučovanie odborného jazyka je vyučovanie cudzieho jazyka založené na aktuálnych, reálnych a okamžitých potrebách edukantov, ktorí musia

úspešne vykonávať praktické úlohy z reálneho života nezávisle od úspešnosti absolvovania kurzu alebo zloženia skúšky. Je založené na potrebách a orientované na riešenie konkrétnej úlohy. Špecifiká odbornej jazykovej prípravy (Zelenková, A., 2015, s. 43 - 44) možno zhrnúť do nasledujúcej tabuľky.

Tabuľka 1 Špecifiká odbornej jazykovej prípravy

Vonkajšie faktory - potreby praxe	▪ internacionalizácia vzdelávania ▪ internacionalizácia pracovného trhu ▪ interkultúrna komunikácia ▪ komunikácia odborníkov
Výučbový a učebný cieľ	▪ efektívna komunikácia v danom odbore ▪ akademická komunikácia (študijné potreby) ▪ praktická (profesijná interakcia odborníkov v sociokultúrnom kontexte)
Študent jeho potreby a cieľové kompetencie	▪ vysokoškolák - na všetkých stupňoch (pregraduálny, graduálny, postgraduálny) ▪ odborník z praxe (vo formálnom, neformálnom, celoživotnom vzdelávaní) ▪ neodborník (príprava na budúce povolanie)
Učiteľ a jeho kompetencie	▪ odborník v jazyku (lingvista) ▪ odborník v didaktike cudzích jazykov ▪ odborník v študijnom odbore, pre ktorý jazyk vyučuje ▪ facilitátor učenia, kouč, radca ▪ tvorca špeciálnych vzdelávacích programov a učebných materiálov ▪ prieskumník (realizuje analýzu potrieb učiacich sa)
Obsah	▪ vybrané komponenty z registra odborného cudzieho jazyka ▪ komunikácia, komunikačné stratégie a zručnosti odborníkov ▪ odborná lexika, špecifická slovná zásoba ▪ odborný diskurz a jazykový register ▪ vedomosti o kultúre a špecifických kultúrach ▪ interkultúrne vedomosti, zručnosti a stratégie ▪ interkultúrna komunikácia ▪ poznatky odboru v cudzom jazyku
Metodika	▪ komunikatívny a eklektický prístup ▪ integrovanie všetkých jazykových zručností a odbornej slovnej zásoby ▪ interaktívne, aktivizujúce metódy ▪ kooperatívne učenie ▪ CLIL/CBLL integrované jazykové a tematické učenie ▪ učenie založené na úlohách ▪ podpora autonómie učiaceho sa ▪ využitie informačných technológií, e-zdrojov, ▪ motivácia: učebnice, odborné časopisy, online zdroje, jazykové učebne a centrá, návštevy zahraničných prednášajúcich, odborníkov z praxe; akreditované certifikované cudzojazyčné programy
Organizačné podmienky (prostredie)	▪ prístup vedenia univerzít k výučbe a dôležitosti cudzích jazykov ▪ prostredie priateľské voči jazykom ▪ dotácia hodín na výučbu cudzích jazykov ▪ miesto realizácie výučby ▪ veľkosť študijných skupín ▪ materiálne zabezpečenie a vybavenie (prístup k IT, knižnice, jazykové centrum, samovzdelávacie centrum, online prístupy, databázy, knižničné zdroje)

Nároky kladené na odbornú komunikáciu majú priamy dopad na didaktiku cudzích jazykov. Tieto nároky ovplyvňujú spôsoby a prostriedky, akými sa dnes cudzí jazyk učí a osvojuje. V súvislosti s takto zameranou odbornou jazykovou prípravou existuje niekoľko úrovní podľa sledovaných cieľov a obsahu výučby, ako i cieľových skupín, na ktoré sa jazyková príprava zameriava. V prípade štúdia cudzích jazykov na nefilologických fakultách možno hovoriť o dvojakom zameraní odbornej jazykovej prípravy:

a) štúdium cudzieho jazyka na akademické, resp. študijné účely (využitie jazyka v štúdiu odboru v štúdiu v zahraničí, v mobilitných programoch Európskej únie).
b) štúdium cudzieho jazyka na profesijné účely (využitie v budúcej profesii, v danej profesijnej sfére) (Dudley-Evans a St John, 1998).

CUDZOJAZYČNÁ PRÍPRAVA KRÍZOVÝCH MANAŽÉROV NA AKADÉMII PZ V BRATISLAVE

Vyučovanie cudzích jazykov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave je zamerané na bezpečnostno-právnu problematiku a problematiku verejnej správy a z lingvistického hľadiska ide o potrebu zefektívňovania internacionálnej komunikácie s akcentom na komunikáciu v policajnej sfére. Ťažiskom obsahového zamerania je terminológia z oblasti kriminalistiky, kriminológie, jednotlivých policajných služieb, právnych disciplín, najmä trestného práva, medzinárodného a obchodného práva, ďalej z oblasti správneho a občianskeho práva, požiarnej a civilnej ochrany, krízového manažmentu, civilných bezpečnostných služieb atď. Jazyková príprava je zameraná tak, aby pripravila poslucháčov k tomu, aby boli schopní komunikovať v cudzom jazyku nielen na všeobecné témy, ale najmä na témy z oblasti svojho študijného zamerania, nadobúdať poznatky z cudzojazyčnej literatúry a prezentovať vlastné projekty.

Najdôležitejším výchovno-vzdelávacím cieľom v cudzojazyčnej výučbe je podľa požiadaviek komunikatívnej didaktiky získanie „komunikatívnej kompetencie[1]“ a rozvoj osobnosti edukantov. Komunikatívna kompetencia je lingvistický termín, ktorý sa týka schopnosti učiaceho sa osvojiť si a používať cudzí jazyk efektívne a správne. Týka sa nielen jeho schopnosti aplikovať a používať gramatické pravidlá, ale tvoriť správne ústne prejavy a vedieť ich vhodne použiť v konkrétnej situácii. V rámci rozvíjania komunikatívnej kompetencie príslušníkov Policajného zboru sa zameriavame na jej štyri komponenty, ktoré vo svojej lingvistickej teórii prezentuje J. C. Richards:

- *Lingvistickú kompetenciu,* ktorá označuje schopnosť správne použiť slová a osvojené pravidlá.
- *Sociolingvistickú kompetenciu* ako schopnosť vhodne reagovať a správne používať jazyk v konkrétnej situácii.
- *Diskurznú kompetenciu,* čo je schopnosť interpretovať väčšie časti textu (písaného aj hovoreného) a pospájať výpovede do jedného celku.
- *Strategickú kompetenciu*, ktorá označuje schopnosť vhodne používať komunikatívne stratégie, v prípade potreby kompenzovať nedostatok znalostí predchádzajúcich kompetencií.

Získa(va)nie odbornej cudzojazyčnej kompetencie je podmienené vhodným interdisciplinárnym prepojením cudzieho jazyka s ďalšími odbornými, najmä profilovými predmetmi, v prípade budúcich krízových manažérov s predmetmi krízového manažmentu, ktoré sú vyučované na Akadémii PZ v Bratislave[2]. Kvalifikovaná krízová komunikácia so zahraničnými partnermi je v danom krízovom momente základným prístupom k účinnému plneniu úloh a opatrení pri ochrane životov, zdravia, majetku obyvateľstva. V poslednom období dochádza k nárastu významu takejto

[1] Osvojená schopnosť konverzovať alebo korešpondovať (hlavne) s rodeným hovoriacim alebo pisateľom cieľového jazyka v reálnej situácii s dôrazom viac na komunikovanie myšlienok než na správnosť formy. (Š. Švec, 2002, s. 179)

[2] Napr. Ochrana obyvateľstva, Ochrana pred požiarmi a záchranné služby, Likvidácia požiarov a záchranné práce, Krízový manažment, Krízový manažment vo verejnej správe, Legislatíva krízových situácií. (Spracované podľa Študijnej príručky Akadémie PZ v Bratislave na akademický rok 2015/5016.)

komunikácie počas zabezpečovania ochrany obyvateľstva pred účinkami nadnárodných mimoriadnych udalostí v krízových situáciách. Základnými princípmi krízovej komunikácie sú podľa Ľ. Betuša (2013, s. 54) rýchlosť, otvorenosť, jednotnosť vo vystupovaní a neustála komunikácia. Predpokladom zvládnutia takejto komunikácie v cudzom jazyku sú pripravené osoby s odbornou cudzojazyčnou zručnosťou.

Celkovo sa oblasť krízového manažmentu vyznačuje tým, že väčšina odbornej literatúry je publikovaná v angličtine a jazyk krízového manažmentu sa vyznačuje špecifickosťou ako aj širokým záberom pojmového aparátu, vedecké i odborné texty sú založené na špecializovanej terminológii. *„Krízový manažment ako interdisciplinárny odbor zahŕňa poznatky z rôznych vedných disciplín, napr. z manažmentu, verejnej správy, vojenských vied, atď., čo znamená, že používa aj terminológiu daných oblastí.“* (Binderová, M. - Nováková, I., 2014, s. 45). L. Šimák (2006, s. 43) definuje termíny krízového manažmentu ako *„komplex logicky usporiadaných myšlienok, ktoré vyjadrujú základné a vyčerpávajúce kvantum teoretických a praktických poznatkov o určitej objektívnej skutočnosti na úseku krízového riadenia, alebo túto skutočnosť bližšie vysvetľujú s využitím analyticko-syntetickej metódy a sú vyjadrené osobitým lexikografickým štýlom, pre ktorý je charakteristická maximálna vecnosť, presnosť a zrozumiteľnosť v súlade s úspornosťou a jednoduchosťou výrazu pri dosiahnutí efektu vyčerpávajúceho vysvetlenia dotknutého javu alebo procesu“*.

Pri štúdiu a práci s týmto odborným jazykom teda nestačí len jazyková kompetencia, ale je nevyhnutná aj kompetencia znalostí danej cudzojazyčnej terminológie[3]. *„Terminológia je kľúčovým prvkom odborného jazyka pre mnohých ľudí, keďže hlavnou úlohou odborného jazyka je stvárniť odovzdávané odborné informácie danej disciplíny (napr. policajných vied, techniky, verejnej správy, atď.) stručným, vecným, ale zároveň presným spôsobom*“ (Binderová, M. - Nováková, I., 2014, s. 45). Terminológia, jazykovedcami v tomto význame presnejšie nazývaná teória terminológie, je jazykovedná disciplína, ktorá sa venuje skúmaniu vlastností termínov, ich tvorby a používania. Úlohou terminológie je s čo najväčšou presnosťou a stručnosťou pomenovať čo je termín, jeho základné znaky a vlastnosti. P. Ďurčo pod terminológiou rozumie *„predovšetkým jazyk praxe, ktorý napriek svojej emocionalite, nepresnosti a rozmanitosti je základným zdrojom odbornej terminológie, pretože odzrkadľuje reálny stav používania jazyka v určitej profesijnej skupine“*[4]. K cieľu spracovávania a ustaľovania odbornej terminológie v rezorte Ministerstva vnútra SR aktívne prispieva Katedra jazykov vo svojej vedeckovýskumnej činnosti, ktorú realizuje v rámci vedeckovýskumnej úlohy s názvom *„Jazykové moduly pre vybrané služby policajného zboru*“[5]. Výskum (aj v oblasti krízového manažmentu) realizovaný na vzdelávacích inštitúciách rezortov vnútra zo Slovenskej republiky, Českej republiky a Maďarskej republiky sa zameriava na prípravu učebných materiálov z odborného cudzieho jazyka.

V rámci cudzojazyčnej prípravy krízových manažérov sa Katedra jazykov Akadémie PZ zameriava na modely krízových scenárov, ktoré sú využiteľné pre:

a) študentov internej a externej formy štúdia na Akadémii Policajného zboru v Bratislave v rámci študijných programov *Bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku a Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe*,

[3] Súhrn termínov (odborných názvov) istého vedného, technického alebo pracovného odboru.

[4] Ďurčo, P. *Projekt terminológie policajných vied*. In: Ondrejkovičová, J. *Odborná terminológia v „Jazykových moduloch pre vybrané policajné služby“* In: Cudzie jazyky v Európskej únii III: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej dňa 3. apríla 2012 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. - Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. s. 61.

[5] Výsk. 165. Úloha sleduje rozšírenie diapazónu metód používaných v rámci celoživotného cudzojazyčného vzdelávania (odborný anglický a nemecký jazyk) policajtov v praxi ako aj študentov vybraných policajných škôl, zdokonalenie ich odborných jazykových zručností a celkové zvyšovanie úrovne ich cudzojazyčnej komunikatívnej kompetencie. Zámerom je prispieť k naplneniu potrieb ovládania cudzích jazykov podľa požiadaviek policajnej praxe a výstupov z analýzy potrieb vybraných policajných služieb. Vedeckovýskumná úloha sa sústredí na tieto oblasti: dopravná polícia, hraničná a cudzinecká polícia, krízový manažment, poriadková polícia, trestné právo a vyšetrovanie.

b) príslušníkov PZ, ktorí sú zaradení v národnej personálnej databáze na vyslanie do mierových misií a operácií krízového manažmentu.

„Krízové situácie boli a sú súčasťou života ľudstva a vyjadrujú systém negatívneho pôsobenia - nečakanej negatívnej interakcie človeka a spoločnosti k svojmu okoliu, ako aj interakcie vonkajších síl a systémov, najmä spoločenských a prírodných, na konkrétnu spoločnosť a ľudí“. (V. Blažek, J. Dworzecki, 2014, s. 30). Podľa odbornej literatúry sú krízové situácie rozdelené na krízové situácie nevojenského charakteru a krízové situácie vojenského charakteru. Prvá skupina situácií bola spôsobená vplyvom prírodných katastrof, technických a technologických havárií, ako aj pôsobením sociálnych síl. Naše zákonné normy ich vyjadrujú pojmami ako mimoriadna situácia, núdzový stav, výnimočný stav. Táto terminológia je taktiež zaužívaná v odbornej angličtine či nemčine. Medzi nevojenské hrozby sú zaraďované napríklad prírodné, antropogénne a kombinované ohrozenia (povodeň, požiar, výbuch, nebezpečné látky), ale i činnosti, do ktorých sú zasadené prevažne vojenské a nebojové prostriedky (diplomatická vojna, hospodárska vojna, technologická vojna a pod.[6] Pokiaľ ide o druhú skupinu, tieto situácie boli spôsobené v dôsledku hrozby použitia alebo použitím vojenskej sily a spočívajú v ozbrojenej agresii, ozbrojenom konflikte či vojne medzi dvoma či viacerými štátmi. Na efektívne riešenie krízových situácií sa v oblasti krízového manažmentu tvoria krízové scenáre. Scenár je definovaný ako *„popis jednej možnej cesty vývoja situácie alebo popisom jednej možnej budúcej situácie“*(E. Keméňová, 2012, s. 89). Ide teda o reťazec udalostí v čase, priestore alebo v časopriestore, ktorý môže byť deterministický daný alebo náhodný. Krízové scenáre možno definovať ako *„zovšeobecnené poznania z vývoja a priebehu jedinečných udalostí, ktoré majú deštrukčný a negatívny vplyv na ľudský život, spoločnosť a spoločenskú infraštruktúru, ich akceptované hodnoty, podmienky a predpoklady hodnotného, prosperujúceho, perspektívneho udržateľného rozvoja a bezpečného života vo forme rozpracovaných námetov“* (Blažek, Kelemen, Nečas a spol., 2012, s. 17). V. Blažek a J. Dworzecki uvádzajú, že krízové scenáre sú *„nenáročným nástrojom zvládnutia negatívneho pôsobenia krízových situácií, ochrany životov, zdravia a majetku občanov a spoločnosti životného prostredia, obrany a ochrany bezpečnostných záujmov“* (2014, s. 33). Krízové scenáre sa teda stávajú súčasťou systému prípravy krízových manažérov a predstavujú významný nástroj na rozširovanie ich kompetencií a spôsobilostí riešiť konkrétne krízové situácie. V cudzojazyčnej výučbe sú pre tieto účely spracované odborné materiály vo forme tzv. typových krízových scenárov (teroristický útok, zemetrasenie, povodeň, požiar a pod.) s primeranou hustotou odborného jazykového obsahu.

V súčasnosti je odborný cudzí jazyk na Akadémii PZ vyučovaný v dvoch semestrov povinného predmetu *Odborná komunikácia v cudzom jazyku* bakalárskeho štúdia a jedného semestra predmetu *Špecializovaná príprava* magisterského štúdia, pričom cudzí jazyk je okrem toho v ponuke povinne voliteľných predmetov v druhom a piatom semestri bakalárskeho štúdia a dvoch semestrov v rámci magisterského štúdia. Predmety sú zamerané výhradne na odborný cudzí jazyk v oblasti výkonu policajných činností a verejnej správy.

Pokiaľ ide o ďalšie vzdelávanie príslušníkov PZ v oblasti krízovej (cudzojazyčnej) komunikácie uvádzame podporné informácie, ktoré zvýrazňujú potrebu odbornej cudzojazyčnej prípravy krízových manažérov. Vývoj bezpečnostného prostredia v medzinárodnom kontexte v posledných rokoch spôsobil, že Európska únia začala čeliť novým výzvam v európskom, ako aj v širšom medzieurópskom priestore. Súčasná kríza na Ukrajine a z toho vyplývajúce bezpečnostné hrozby priamo na vonkajších hraniciach EÚ prinútili členské štáty vyvíjať zvýšené úsilie v oblasti prevencie konfliktov a úloh krízového manažmentu priamo v susedstve EÚ. V súlade s platným uznesením vlády SR č. 943/2000 k návrhu príspevku SR do síl a prostriedkov určených na plnenie úloh v rámci spoločnej európskej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ sa zabezpečuje plnenie úloh Policajného zboru v medzinárodných misiách a operáciách civilného krízového manažmentu prostredníctvom úradu medzinárodnej policajnej spolupráce prezídia PZ. V priebehu ostatných

[6] Pozri Blažek, V. - Kelemen M. - Nečas P. a kol. Krízové scenáre. Akadémia PZ v Bratislave, 2012, s. 33.

rokov bola SR aktívne zapojená do plnenia spoločných úloh v misiách v rámci medzinárodných štruktúr a plnila záväzky vyplývajúce jej z členstva v medzinárodných organizáciách. Na účely evidencie príslušníkov PZ určených na pôsobenie v misiách vedie úrad personálnu databázu. V priebehu roka 2014 bolo v personálnej databáze zaradených 84 komplexne vyškolených príslušníkov PZ z rôznych útvarov PZ a Ministerstva vnútra SR. Vo výberovom konaní boli preverované základné predpoklady uchádzačov o pôsobenie v misiách prostredníctvom previerok zameraných na testovanie ich fyzických, psychologických, *jazykových* zdatností a ich zdravotnej spôsobilosti. Úspešní príslušníci PZ boli zaradení do odbornej a *jazykovej prípravy* keďže dôležitou podmienkou pre pôsobenie v medzinárodnom prostredí je znalosť odborného anglického jazyka. K prevereniu jazykových znalostí dochádza už počas výberového konania, v priebehu ktorého je znalosť jazyka jedným z faktorov na zaradenie kandidáta do databázy. Každý príslušník PZ následne absolvuje odborný kurz anglického jazyka v trvaní troch týždňov.

Za posledných päť rokov sa výrazne zmenilo zameranie európskej bezpečnostnej a obrannej politiky a misie EÚ sa v širšom slova zmysle zameriavajú na zvládanie širokej škály kríz od vojensko-politických cez monitorovacie až po misie majúce poradensko-radcovský charakter. Príslušníci PZ SR sú súčasťou stredného, vyššieho a vrcholového policajného manažmentu a pôsobia v rôznych funkciách v oblasti kriminálnej polície, poriadkovej polície a špeciálnych policajných jednotiek. V týchto funkciách je ich úlohou poskytovať odborné rady a podporu policajnému manažmentu na všetkých úrovniach. Okrem toho poskytujú odbornú pomoc príslušníkom miestnej polície pri vyšetrovaní jednotlivých prípadov trestnej činnosti v rámci miestnej a vecnej príslušnosti. Dbajú tiež o to, aby miestne policajné štruktúry získavali schopnosť vykonávať potrebné reformy a uvádzali do praxe moderné riadiace systémy, zabezpečujúce demokratický výkon služby v rámci všetkých služieb miestnej polície a vyšetrovania. Asistujú im tiež v rozvoji spolupráce medzi jednotlivými službami polície so zameraním na využitie operatívnych informácií. V pozíciách pozorovateľov dohliadajú na dodržiavanie dohôd o ukončení nepokojov v krajinách vyslania. Pravidelne monitorujú, analyzujú a spracovávajú hlásenia týkajúce sa stabilizácie bezpečnostnej situácie v závislosti od miesta určenia. Monitorujú činnosť hraničnej polície a poskytujú poradenstvo pri dosahovaní európskych štandardov v tejto oblasti. Taktiež dohliadajú nad dodržiavaním ľudských práv v súlade s mandátom a operačnými úlohami misií. Na plnenie týchto úloh sa samozrejme vyžaduje vyššia úroveň odbornej jazykovej kompetencie. Napríklad v roku 2014 bolo v zahraničných misiách vyslaných 19 príslušníkov PZ nasledovne:

a) EUBAM[7] Ukrajina/Moldavsko - traja príslušníci PZ
b) EULEX[8] Kosovo - šesť príslušníkov PZ
c) EUMM[9] Gruzínsko - dvaja príslušníci PZ
d) EUPOL Afganistan[10] - dvaja príslušníci PZ
e) EUPOL COPPS[11] - jeden príslušník PZ
f) misia OBSE Kirgizsko/Tadžikistan[12] - jeden príslušník PZ
g) špeciálna monitorovacia misia OBSE na Ukrajine[13] - jeden príslušník PZ

[7] Podporná hraničná misia. Ide o zabezpečenie koordinovanej asistencie v oblastiach hraničnej polície a colnej správy oboch štátov formou monitoringu, prípravy, výcviku a vzdelávania v súlade so štandardmi EÚ.
[8] Podpora predstaviteľov kosovských policajných, administratívnych a justičných orgánov pri rozvoji a posilňovaní nezávislého multi-etnického právneho systému, polície a colnej správy prostredníctvom monitoringu, mentoringu a poradenstva.
[9] Monitorovacia misia. Podpora dlhodobej stability v regióne a vytvorenie medzinárodného monitorovacieho mechanizmu v spolupráci s ďalšími európskymi aktérmi za účelom zníženia rizika obnovenia konfliktu.
[10] Boj proti terorizmu, drogovej kriminalite a korupcii.
[11] Policajná misia. Podpora palestínskym autoritám v plnení ich záväzkov v otázkach bezpečnosti v blízko–východnom regióne a pri budovaní inštitúcií na autonómnych územiach.
[12] Misia policajných poradcov. Podpora v reštrukturalizácii a reorganizácii práce miestnej polície, dohľad nad dodržiavaním ľudských práv pri práci polície s menšinami žijúcimi v regióne.

h) misia OBSE Macedónsko[14] - jeden príslušník PZ
i) misia OSN UNFICYP[15] - dvaja príslušníci PZ

Obsahová a tematická náplň odbornej jazykovej prípravy pre obe skupiny edukantov, či už ide o študentov alebo policajtov z výkonu je podobná. Akademická výučba je tematicky zameraná na policajno-právnu problematiku so zameraním na civilnú ochranu a krízový manažment s časovou dotáciou 104 hodín; odborne zamerané jazykové kurzy pre uchádzačov o post v mierových misiách a operáciách krízového manažmentu sa tematicky sústreďujú už priamo na krízové scenáre v rozsahu 90 hodín. Jazyková príprava rozvíja všeobecno-vedný jazyk doplnený o niektoré jazykové javy charakteristické pre odborný štýl, predovšetkým odbornú lexiku, cieli k osvojeniu si a rozvíjaniu širokého registra lexikálnych jednotiek z oblasti krízového manažmentu a gramatika sa sústreďuje na zložitejšie a špecifickejšie štruktúry odborného jazyka ako sú pasívne, participiálne a infinitívne konštrukcie, správne používanie vedľajších typov súvetí a spájacích výrazov s nimi súvisiacich, slovotvorbu a špecifické pomenovania súvisiace s odborom štúdia. Neoddeliteľnou súčasťou obsahu tejto jazykovej prípravy je téma ústnej prezentácie odbornej problematiky a spôsoby a jazykové prostriedky vedenia odbornej diskusie. Ako príklad toho, čo vytvára obsah výučby uvádzame tvorenie definícií a vysvetlenia základných pojmov ako civilný krízový manažment, krízová oblasť, nebezpečenstvo, riziko, ohrozenie, krízový plán, misia, substitučná misia, nástroje civilného krízového manažmentu, posilňujúca misia, operácia, operačné smernice, debrífingové centrum, havária, konflikt, katastrofa, monitoring, núdzové plánovanie, ochrana obyvateľstva, integrovaný záchranný systém, horská záchranná služba, ďalej opis krízových situácií súvisiacich so zabezpečením bezpečnosti, pokoja a stability, vyjadrenia škály rizika a nebezpečenstva, jazykové prostriedky vyjadrenia potreby, nutnosti, povinnosti, nevyhnutnosti a požiadavky, nenumerické vyjadrenia vzdialeností a dimenzií, gramatické štruktúry na vyjadrenie spôsobov kontroly porozumenia a potvrdenia informácií. Aktívna písomná komunikácia je reprezentovaná písaním profesijného životopisu, správ, hlásení, dožiadaní, varovaní, vyrozumení, vyhlásení, abstraktov, ktoré do výučby pokročilej a odbornej komunikácie nevyhnutne patria.

Vo výučbe uplatňuje Katedra jazykov princípy komunikatívneho prístupu a uprednostňuje integrovanú výučbu jazykových zručností, tak ako tomu je pri komunikácii v reálnom živote. Ide o to, aby súčasťou procesu edukácie bola zmysluplná a autentická komunikácia. Pedagógovia využívajú prevažne interne zostavené učebné materiály vo forme učebníc[16] alebo tematicky samostatných kapitol[17]. Obidva druhy vyučovacích materiálov sú detailne rozpracované a zostavené tak, že podporujú aj samostatné štúdium a prácu s cudzojazyčným odborným textom. Tieto materiály sú zdrojom odborného jazyka a hrajú významnú úlohu v prezentovaní reálneho jazyka, tak ako je používaný v praxi a v maximálnom možnom rozsahu. Prostredníctvom učebných materiálov sú edukanti vystavení pôsobeniu autentického používania jazyka. Autentické materiály pochádzajú z rádia, televízie, časopisov, novín, či internetu, a pôvodne vznikli za účelom iným ako

[13] Podpora mieru, stability a bezpečnosti, normalizovať situáciu a v súlade s princípmi a záväzkami OBSE monitorovať a podporovať ich implementáciu na území Ukrajiny.

[14] Monitoring vývoja situácie pozdĺž hraníc krajiny so Srbskom v kontexte ochrany teritoriálnej integrity krajiny, udržanie pokoja, stability a bezpečnosti v krajine ako aj prevencia voči možnému konfliktu v regióne.

[15] Prevencia konfliktu medzi komunitou cyperských Grékov a cyperských Turkov na ostrove, dohľad nad dodržiavaním príměria, poskytovanie humanitárnej pomoci a udržiavanie neutrálnej nárazníkovej zóny medzi ozbrojenými silami oboch entít zapojených do konfliktu.

[16] Napr. Nováková, I. - Ferenčíková, P. *English for Police* (s tematickým zameraním na *Crisis Management Terminology, Types of Crises, Natural Disasters, Crisis Response Support, Emergency* atď.)

[17] Odborný kurz anglického jazyka pre uchádzačov o post v mierových misiách a operáciách krízového manažmentu (*Law Enforcement Terminology, Crisis Management Terminology, Communication Plan, Communication Strategies, National Stereotypes, Investigative Interview, Human Rights, Interrogation, Organised Crime, Illegal Migration, International Counterparts, Peacekeeping Operations - principles, guidelines and order, Decision Making Process, Logistic Planning, Radio Terminology, Maps*)

je učenie (sa) cudzieho jazyka. Poskytujú študentom možnosť používať jazyk za účelom komunikácie.

ZÁVER

Budúci krízoví manažéri na základe takto orientovanej cudzojazyčnej výučby disponujú spoločnými poznatkami a vedomosťami v mimojazykovej oblasti, t. j. vo sfére bezpečnostnoprávnej špecializácie, a do odbornej komunikácie vnášajú svoje mnohostranné osobné profesijné skúsenosti. Základný cieľ odbornej jazykovej prípravy krízových manažérov možno všeobecne stanoviť tak, aby edukanti dosiahli komunikačnú kompetenciu adekvátnu špecifickému kontextu krízovej komunikácie. Na ilustráciu možno stručne uviesť čiastkové kompetencie, ktoré súvisia so študovaním písaných deskriptívnych a explanačných odborných textov, spôsobilosťou porozumieť hovorený odborný výklad a ústne sa vyjadrovať na odborné témy súvisiace so študovaným odborom. Tieto základné komunikačné kompetencie tvoria základ pre ďalšie individuálne alebo inštitucionalizované špecializované jazykové vzdelávanie odborníka (praktika či teoretika). V rámci jazykovej prípravy krízovej komunikácie prináleží dôležité miesto i odbornému prekladu. Na nácvik prekladu sa využívajú autentické texty, ktoré na báze odbornej terminológie a špecifických štruktúr odborného jazyka rozvíjajú komunikatívne zručnosti najdôležitejšie pre profesionálnu prax - budovanie a upevňovanie odbornej terminológie a zvládnutie špecifických gramatických javov odbornej komunikácie (neosobné vyjadrovanie, pasívum, nominálne a infinitívne väzby, podmienkové súvetia, a podobne). Štylisticky veľmi náročné texty sú upravené a zjednodušené, aby motivovali študentov k práci s nimi a k prekladu. Pozornosť je venovaná tým gramatickým javom, ktoré spôsobujú najväčšie problémy. Jadrom odbornej jazykovej prípravy zostáva jazyková kompetencia: znalosť jazykového systému, a to predovšetkým tých jazykových prostriedkov (lexikálnych a gramatických), ktoré sú typické pre odbornú krízovú komunikáciu a ktoré umožňujú väčšiu diferencovanosť a zároveň jasnosť, presnosť a výstižnosť odborného vyjadrovania a zároveň vplývajú na rýchlosť prenosu informácie.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BETUŠ, Ľ. Krízová komunikácia, hovorcovia a médiá. In: Civilná ochrana. 2013, č. 6, roč. 15. s. 54. ISSN 1335-4094.

BINDEROVÁ, M. - NOVÁKOVÁ, I. Terminologický slovník krízového manažmentu s jeho využitie vo vyučovaní ESP. In: Foreign Language Competence as an Intergal Component of the University Graduate Profile: sborník příspěvků ze IV. mezinárodní konference konané 26. listopadu 2014 v Brně. - Brno: Univerzita obrany, 2014. s. 45-48.

BLAŽEK, V. - DWORZECKI J. Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov. In: Policajná teória a prax. Akadémia PZ v Bratislave. 2014, č. 4, roč. XXII, s. 30.

BLAŽEK, V. - KELEMEN M. - NEČAS P. a kol. Krízové scenáre. Akadémia PZ v Bratislave, 2012, s. 33.

DEÁKOVÁ, V. Práca s odborným cudzojazyčným textom ako kľúčový prvok vo výučbe cudzieho odborného jazyka. In: Aplikované jazyky v univerzitnom kontexte - didaktika, terminológia, preklad. Recenzovaný vedecký zborník. Ústav cudzích jazykov. Technická univerzita vo Zvolene, 2014. s. 35.

DUDLEY-Evans, T. - ST JOHN, M. J. 1998. Developments in English for Specific Purposes. A multi-disciplinary approach. Cambridge: CUP. ISBN 0-521-59675-0. s. 6.

ĎURČO, P. Projekt terminológie policajných vied. In: Ondrejkovičová, J. Odborná terminológia v „Jazykových moduloch pre vybrané policajné služby“ In: Cudzie jazyky v Európskej únii III: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej dňa 3. apríla 2012 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. - Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. s. 61.

HUTCHINSON, T., WATERS, A. 1996. English for Specific Purposes. Glasgow: Cambridge University Press, 1996. 183 s. ISBN 0 521 31837 8.

KEMÉŇOVÁ, E. Využívanie krízových scenárov na ochranu Európskej kritickej infraštruktúry. In: Perspektívy rozvoja verejnej správy v krajinách Európskej únie. Zborník z celoštátneho vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 10.apríla 2012 v Akadémii PZ v Bratislave, 2012, s. 89.

Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky z 30. decembra 2005 o medzinárodných policajných mierových misiách a operáciách civilného krízového manažmentu, Vestník MV SR, ročník 2005, čiastka 116.

REPKA, R. 2004. Niektoré teoretické a praktické aspekty komunikatívneho prístupu. In Teoretické východiská a perspektívy vyučovania cudzích jazykov na rôznych typoch škôl. Bratislava: Lingos, 2004, s. 7-12.

RICHARDS, J. C., PLATT, J., PLATT, H. 1992. Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics. London: Longman. Zdroj: JORDAN, R. 1997. English for Academic Purposes. Cambridge: Cambridge University Press.

ŠIMÁK, L. 2006. Základy krízového manažmentu: Základná terminológia krízového riadenia. In: Civilná ochrana, Roč. 8, č. 1 (2006), s. 43 - 46.

ŠVEC, Š. 2002. Základné pojmy v pedagogike a andragogike (s anglicko-slovenským slovníkom termínov s definíciami a s registrom ich slovensko-anglických ekvivalentov), 2. rozšírené a doplnené vydanie. Bratislava: IRIS, 2002, s. 179.

TANDLICHOVÁ, E. 2009. Niektoré nosné aspekty súčasného riešenia zámerov novej Koncepcie výučby cudzích jazykov na ZŠ a SŠ. In: Pokrivčáková, S. a kol. Cudzie jazyky a kultúry v modernej škole. Brno: Masarykova univerzita, s. 9-10. ISBN 978 80 210 4974 1.

VAŠKOVÁ, D. 2008. Využitie médií vo výučbe odborného jazyka. In: Elektronické média ve výuce a e-learningu v profesním vzdělávání II. Sborník prací mezinárodní konference. Liberec: TU, 2008, s. 88 - 91. ISBN 978 80 7372 334 7.

ZELENKOVÁ, A. 2015. Particularities of English for Specific Purposes and Development of Intercultural Competence (Špecifiká odbornej angličtiny a rozvíjanie interkultúrnej kompetencie). [online]. [cit. 2015-23-09]. In: XLinguae Journal, Volume 8, Issue 1, January 2015. ISSN 1337-8384. Dostupné na internete: <http://www.xlinguae.eu/files/xlinguae1_ 2015_4.pdf>.

ZELENSKÁ, Z. Preklad vo vyučovaní odbornej komunikácie v anglickom jazyku. In: Marketingová komunikácia a Media Relations. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Nové trendy v marketingu, Zvyšovanie konkurencieschopnosti Slovenska, regiónov a firiem organizovanej Fakultou masmediálnej komunikácie UCM v Trnave v dňoch 15. - 16. novembra 2011 v Kongresovom centre SAV na Smolenickom zámku, Trnava 2011. S. 242-244.

ADRESA

pplk. Mgr. Iveta NOVÁKOVÁ, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra jazykov
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
Tel.: 09610 57 360, iveta.novakova2@minv.sk

POŽIADAVKY NA OSOBNOSŤ KRÍZOVÉHO MANAŽÉRA

Monika PAJPACHOVÁ

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *V príspevku je prezentovaný pohľad na interné determinanty riadenia, ktoré sú predpokladom úspešného fungovania a vývoja krízového manažmentu. Zároveň poskytuje pohľad na rolu krízového manažéra, ktorá je len jednou z rolí, ktorú jednotlivec v sociálnom prostredí zastáva a predkladá súbor atribútov profilu osobnosti krízového manažéra.*

Kľúčové slová: *krízový manažér, koncepcia 7 S, interpersonálne roly, informačné roly, rozhodovacie roly, kompetencie krízových manažérov.*

Kvalitné a efektívne riadenie v krízovom manažmente si žiada teoretické vízie a koncepčné riešenia, ktorých predpokladom je interdisciplinárny prístup všetkých zúčastnených. Získať na kľúčové manažérske a vysoko špecializované pozície čo najkvalitnejší ľudský potenciál je hlavnou podmienkou úspechu. Jednou zo zásadných stratégií je zvyšovať kvalitu manažérskych kompetencií na všetkých stupňoch riadenia. Ľudské zdroje predstavujú najcennejší zdroj organizácie. Len ich správnym vedením a starostlivosťou o ne možno dosiahnuť kvalitné výstupy a konkurencieschopnosť. Preto sa v modernom manažmente tomu prikladá veľký dôraz. Ľudské zdroje sa musia plánovať, nie chaoticky vytvárať. Vychádza sa pri tom z reálnych potrieb organizácie nevyhnutných na splnenie zvolenej stratégie. Výberu najvhodnejších pracovníkov je preto potrebné venovať maximálnu pozornosť. Nesprávna voľba môže pre organizáciu znamenať zníženie výkonnosti a stagnáciu.

Teoretické východiská riešenia problematiky

Na zisťovanie vybraných požiadaviek, kladených na osobnosť krízového manažéra ako jedného z predpokladov úspechu organizácie verejnej správy v oblasti krízového riadenia, je možné aplikovať viacero modelov a koncepcií. Je možné uplatniť napríklad model EFQM, ale aj koncepcie tzv. kritických faktorov úspechu, medzi ktoré zaraďujeme napríklad koncepciu „7 S“, koncepciu komponentov organizácie, koncepciu TEAM, koncepciu K. H. Chunga, koncepciu strategických faktorov úspechu podľa J. Collinsa a J. I. Porrasa a iné.[1]

Koncepcia „7 S“ zahŕňa, ako už samotný názov napovedá, sedem základných kameňov, sedem vzájomne sa podmieňujúcich tvrdých a mäkkých faktorov, ktoré majú výrazný vplyv na prosperitu organizácie. Ich rozloženie, vzájomné vzťahy a podmienenosť je prezentovaná aj v schéme 1, ktorej súčasťou sú:

TVRDÉ „HARD“ FAKTORY:

- Strategy - stratégia
- Structure - štruktúra
- Systems - systémy

MÄKKÉ „SOFT“ FAKTORY:

- Staff - spolupracovníci
- Style - štýl manažmentu
- Skills - schopnosti

INTEGRUJÚCI FAKTOR:

- Shared values - spoločné (zdieľané) hodnoty.

[1] U všetkých koncepcií, ktoré svoju pozornosť sústreďujú práve na kritické faktory úspešnosti organizácií, sa kladie veľký dôraz na inovácie, ktoré sú považované za akýsi hnací motor každej organizácie

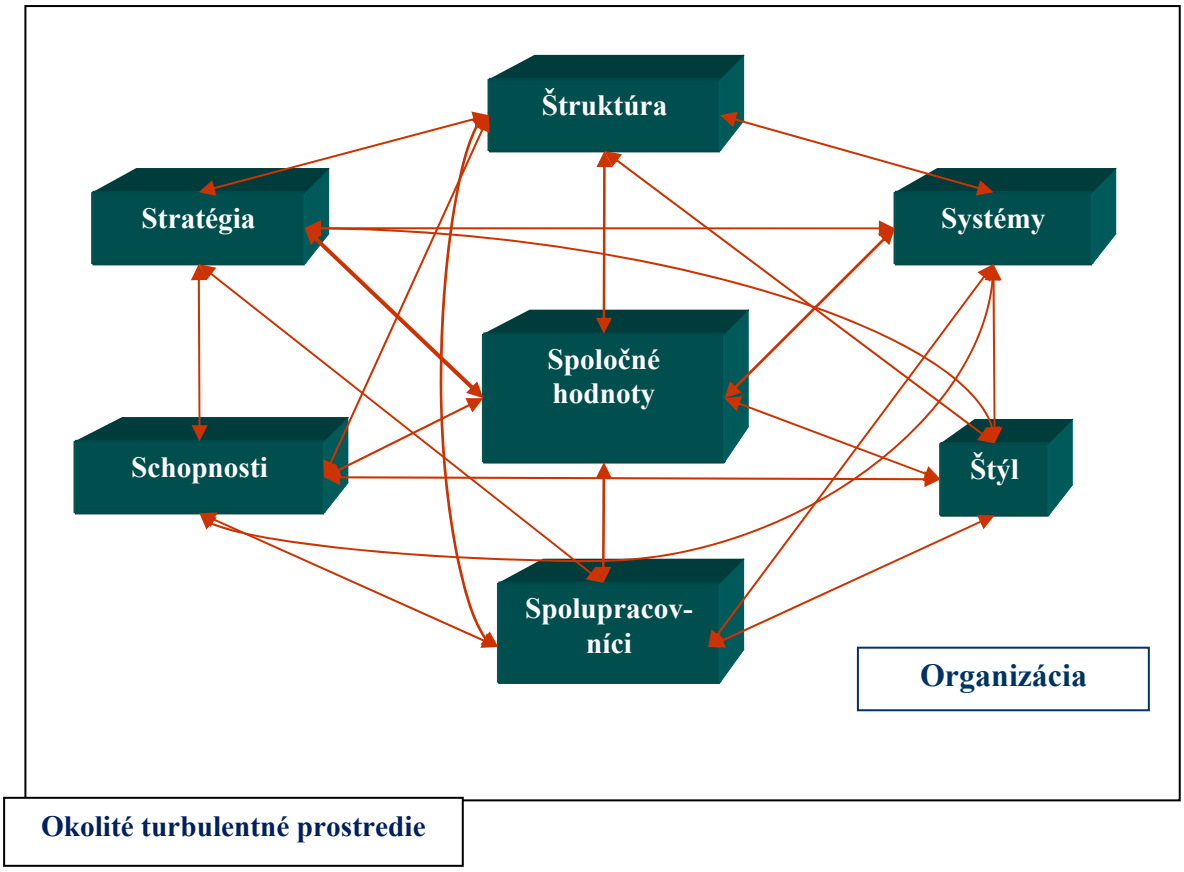

Schéma 1 Koncepcia „7 S“

Každá organizácia predstavuje zložitý, dynamický systém. Jej správanie sa mení vplyvom pôsobenia faktorov externého a interného prostredia. Reálne fungovanie organizácie verejnej správy je podmienené od mnohých podsystémov, ktoré sú jej súčasťou.

Hard faktory koncepcie „7 S“

Základné integrálne kamene, ktoré výrazným spôsobom ovplyvňujú všetky oblasti prosperity posudzovanej organizácie, sa označujú ako tvrdé faktory modelu „7 S“. Ide o faktory, ktoré je možné navrhnúť, formálne vymedziť a v organizácii implementovať. Vychádzajúc z uvedeného modelu sem zaraďujeme *stratégiu, štruktúru a systémy*. Túto skupinu faktorov môžeme doplniť napríklad o procesy prebiehajúce v organizácii, technické vybavenie, pracovné podmienky a pod.

Stratégia

Pojem stratégia bol autormi Johnsonom a Scholesom definovaný „ako dlhodobejšie smerovanie a oblasť pôsobnosti organizácie, ktorá dokonale prispôsobuje svoje zdroje svojmu meniacemu sa prostrediu a najmä svojim trhom, zákazníkom a klientom, aby naplnila očakávania všetkých zainteresovaných strán“ [2].

Na základe vyššie uvedenej definície môžeme stratégiu organizácie verejnej správy vymedziť ako súbor kľúčových rozhodnutí určujúcich smer, ktorým sa organizácia bude uberať, kam sa v budúcnosti chce dostať, čo chce v záujme poskytovania služieb občanom a inštitúciám dosiahnuť. Určuje tiež, ako to, čo si stanovila, chce realizovať a aké zdroje budú na jej uskutočnenie nevyhnutné. Pre stratégiu je charakteristické vymedzenie a usporiadanie sústavy cieľov v priestore a čase (tzv. vecná orientácia a časová dimenzia) a postupnosť krokov ich dosiahnutia, vrátane podmienok a predpokladov.

[2] ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů. Nejnovější trendy a postupy*. Praha: Grada, 2007, s. 115.

Stratégia má významný a dlhotrvajúci vplyv na fungovanie, správanie sa, rozvoj a úspešnosť krízového manažmentu organizácie verejnej správy.

Štruktúra

Štruktúra organizácie predstavuje formálny systém vzťahov vo vnútri organizácie, ktorý zabezpečuje diferenciáciu a zároveň integráciu činností zamestnancov, ktorí sa podieľajú na výkone týchto činností do jedného celku. Vertikálne, horizontálne, diagonálne väzby poukazujú na vzťahy nadriadenosti, podriadenosti, rovnocennosti, spolupráce, kontroly a pod.

Z hľadiska vnútornej diferenciácie sa organizácia verejnej správy vyznačuje vnútornou vertikálnou štruktúrou, pre ktorú je charakteristický vysoký stupeň zložitosti. Uplatňuje sa v nej líniovo-štábny typ hierarchického modelu organizačnej štruktúry s vertikálnou deľbou rozhodovacej, informačnej, prikazovacej, metodickej, kontrolnej právomoci. Úlohou líniových útvarov je priamo riadiť hlavné procesy prebiehajúce v rámci krízového riadenia organizácie. Úlohou štábov, ktoré sa zriaďujú na vyšších stupňoch riadenia s priamou podriadenosťou príslušnému líniovému prvku daného stupňa riadenia, je metodicky usmerňovať špecialistov na nižších stupňoch a zároveň pomáhať nadriadeným prvkom v organizačnom usporiadaní.

Organizačná štruktúra krízového manažmentu musí byť založená na princípe centralizácie, čím sa prostredníctvom jednotného a centrálne koordinovaného systému vytvárajú podmienky na riadenie kríz. Uvedený princíp umožňuje zaviesť jednotné pravidlá na rôznych úsekoch spoločenského života, v rôznych rezortoch a podnikoch, prípadne v životnom prostredí, ale aj vykonávať kontrolnú činnosť v celom systéme. Rovnako to má za následok hospodárny chod systému, odstránenie duplicity a maximálnu koordináciu pri nasadení síl a prostriedkov.

Prostredie inštitúcií verejného sektora je dynamicky sa meniace a vyžaduje pružne reagovať na zmeny, čomu je potrebné prispôsobovať samotné ciele, postupy a vnútorné členenie organizácie.

Systém

Pojem systém sa vo všeobecnosti používa na pomenovanie usporiadania nejakého objektu. V tomto význame môže ísť napríklad o systém riadenia, systém informačný, systém kontroly, hodnotiaci systém, systém odmeňovania a vzdelávania a pod.

Informačný systémň[3] je systém, úlohou ktorého je zabezpečovať zhromažďovanie, prenos, ukladanie, výber, spracovanie, distribúciu a prezentáciu informácií pre potreby rozhodovania tak, aby riadiaci pracovníci mohli vykonávať manažérske funkcie na všetkých úrovniach riadenia.[4] Ťažisko spočíva v uplatňovaní celého množstva informačných systémov[5], prostredníctvom ktorých sa zabezpečuje realizácia výkonných a hlavných procesov prebiehajúcich v organizácii verejnej správy na úseku krízového riadenia. Medzi základné zložky informačného systému patria: ľudia, prostredie pre ukladanie a správu údajov, algoritmy a pravidlá informačného systému, programová podpora informačného systému, technická podpora informačného systému.[6]

Hodnotiaci systém predstavuje nástroj, prostredníctvom ktorého organizácia verejnej správy zastúpená príslušným subjektom riadenia získava kľúčové informácie nielen o kvalite plnenia cieľov, ale aj o kvalite pracovných výkonov jednotlivých zamestnancov, ktoré môžu tvoriť východisko na ich zdokonaľovanie. Správne realizované hodnotenie poskytuje spätnú väzbu zamestnancom, úžitok ich nadriadeným, personálnym útvarom a celej organizácii.

So systémom hodnotenia úzko súvisí ***systém odmeňovania***, ktorý si pri posudzovaní úspešnosti organizácie vyžaduje rovnakú pozornosť ako všetky ostatné systémy v krízovom manažmente. Zameriava sa na vytváranie podpory a napĺňanie stratégie organizácie verejnej správy na úseku krízového riadenia, ako aj rozvoj organizačnej kultúry. Svoju rolu plní aj pri získavaní

[3] Informácie predstavujú jeden z činiteľov, ktorý vo veľkej miere determinuje úroveň riešenia krízových javov

[4] Pre potreby napĺňania cieľov organizácie sa využíva informačný systém IIS SAP za účelom riadenia podporných činností, napr. spracovania miezd, účtovníctva, rozpočtu, nákupu tovarov a služieb, správy majetku.

[5] Napr. Informačný systém krízového manažmentu, krízový štatistický informačný systém.

[6] SUJA, M. Informačný systém civilnej ochrany. In: Informatórium civilnej ochrany 1: zborník. - Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2013. ISBN 978-80-8054-572-7. s. 94.

zamestnancov a ich udržiavaní. Predstavuje tak silný motivačný faktor zvyšovania kvalifikácie a rozvoja zamestnancov.

Systém motivácie. Motivácia predstavuje komplex určitých faktorov a prístupov, ktoré spôsobujú, že zamestnanec sa správa a koná určitým spôsobom. V podmienkach krízového manažmentu vo verejnej správe sa ako jeden z motivačných nástrojov uplatňuje napr. prepracovaný systém prípravy pracovníkov v rámci systému celoživotného vzdelávania spojený s atestáciou na príslušnú funkciu (pravidelné školenia, výmeny skúseností, koordinačné porady, ale tiež rôzne účelové kurzy).[7]

Systém vzdelávania.[8] Zabezpečenie efektívneho riadenia a koordinácie prvkov v špecifickom prostredí riešenia krízových situácií si vyžaduje sústrediť pozornosť na zvyšovanie vzdelania a kvalifikácie odborníkov a riadiacich pracovníkov krízového manažmentu. Prípravu a vzdelávanie odborníkov v oblasti krízového riadenia, štábov, odborných jednotiek atď. v organizácii môžeme definovať ako cieľavedomý, systematický a plánovaný proces, teoretického a diferencovaného špeciálneho školenia a praktického výcviku štábov a odborných jednotiek na plnenie úloh a opatrení civilnej ochrany, ktorého cieľom je osvojenie si nevyhnutných vedomostí, získanie primeraných návykov a zručností pre sebaochranu a pomoc iným.

Kontrolný systém. Kontrola predstavuje nástroj zisťovania úrovne dosiahnutia stanovených cieľov, teda porovnávanie stavu naplánovaného so stavom konečným. Zainteresovaným poskytuje relevantné informácie a pravdivý obraz o stave organizácie.

Na zabezpečenie jednotného postupu týkajúceho sa kontrolnej činnosti v rezorte MV SR slúži Nariadenie Ministerstva vnútra SR č. 81/2011 o vnútornom kontrolnom systéme. Toto nariadenie upravuje systém vnútornej kontroly, pôsobnosť a úlohy orgánov vykonávajúcich kontrolu, ako aj vymedzuje druhy kontrol v pôsobnosti MV SR.

V podmienkach krízového manažmentu môžeme kontrolnú činnosť rozdeliť na dve obdobia:

- obdobie prípravy na riešenie krízových javov (prevencia, krízové plánovanie). Kontrolovanie je zamerané na zisťovanie úrovne a stavu príprav na riešenie kríz. V tomto prípade sa kontroluje pripravenosť a reálnosť krízových plánov, pripravenosť síl a prostriedkov a ich nasadzovanie na riešenie nehôd, havárií a humanitárnych akcií a kontrolná činnosť je realizovaná formou vykonávania cvičení a riešenia modelových situácií.
- obdobie riešenia krízových javov (reakcia na krízu, obnova systému). V tomto štádiu je kontrolná činnosť zameraná na hodnotenie kvality plnenia úloh a na účinnosť krízových plánov i pripravených síl a prostriedkov, na ich schopnosť plniť úlohy včas, s plánovanou technológiou a v požadovanom rozsahu.

Spoločné hodnoty - integrujúci faktor modelu 7 S

Dôležitým faktorom výkonnosti a úspešnosti organizácie je jej kultúra, ktorá reprezentuje pre ňu typické spoločné hodnoty. Tento prvok v poslednom období nadobúda čoraz dôležitejšie miesto v riadení. Na základe viacerých interpretácií pojmu organizačná kultúra, s ktorými sa najčastejšie stretávame v odbornej literatúre, môžeme organizačnú kultúru charakterizovať ako systém spoločných hodnôt a presvedčení, predpokladov, predstáv, noriem, sociálno-typických názorov a postojov, ktoré boli v krízovom manažmente prijaté a ktoré sa rozvíjajú. Z toho dôvodu majú

[7] U zamestnancov dochádza k menšiemu osobnému uspokojeniu z vykonanej práce najmä v období prevencie, kedy nie sú hmatateľné výsledky

[8] Vláda SR v Programovom vyhlásení vlády na obdobie rokov 2012 - 2016 v sekcii „Znalostná spoločnosť, vzdelávanie a kultúra“ uvádza, že za základný pilier znalostnej spoločnosti a ekonomiky považuje výchovu, vzdelávanie, vedu, výskum a inovácie, informatizáciu a digitalizáciu. Svoju pozornosť teda, okrem iného, sústreďuje na rast úrovne kvality vzdelávania všetkých občanov s dôrazom na mladú generáciu, na rozvoj a využívanie vedomostného a tvorivého potenciálu so zvýšením požiadaviek na adaptabilitu a odbornú zdatnosť ľudí

veľký vplyv na konanie, správanie a uvažovanie zamestnancov, určujú ich vzťah nielen k organizácii ale i spoločnosti ako takej.

Medzi prejavy „zdravej organizačnej kultúry“ zaraďujeme napríklad tímovosť v organizácii, otvorenú komunikáciu, silnú motiváciu a organizačnú identitu, otvorenosť voči zmenám, priaznivú sociálno-psychologickú atmosféru, prístup ku vzdelávaniu a iné. Uvedené indikátory[9], naznačujú silné väzby na všetky prvky koncepcie 7 S.

Poznanie prejavov organizačnej kultúry, jej silných a slabých stránok umožňuje ovplyvňovať efektivitu riadenia organizácie, zvyšovať jej výkonnosť, využívať príležitosti na dosahovanie stanovených cieľov, prekračovať očakávania občanov a inštitúcií.

Soft faktory koncepcie „7 S“

Táto skupina faktorov je tvorená takými prvkami, ktoré manažéri nemôžu jednoznačne vymedzovať, resp. navrhovať, nakoľko existuje v organizácii vďaka ľuďom, ktorí sú vo vzájomnej sociálnej interakcii. Ako sme už v predchádzajúcej časti naznačili, môžeme sem zaradiť *spolupracovníkov, štýl a schopnosti*. Rovnako ako v prípade tvrdých faktorov, aj skupinu mäkkých faktorov je možné doplniť napríklad o komunikáciu, vedenie ľudí, tímovú spoluprácu, interpersonálne vzťahy, sociálno-psychologickú atmosféru a pod.

Spolupracovníci

Takmer každý človek prežije podstatnú časť svojho života v spoločenstve spolupracovníkov na pracovisku alebo v jeho externom prostredí. Pracovníci významne ovplyvňujú výkonnosť a efektívnosť každej organizácie. Existuje silné prepojenie medzi využitím individuálnych predpokladov zamestnancov, výkonnosťou a úspešnosťou organizácie[10]. Pri analýze tohto faktora v krízovom manažmente je možné pozornosť zamerať napríklad na zamestnancov jednotlivých úrovní krízového manažmentu, na ich počet, demografický popis, osobnostné kvality, vlastnosti, potreby, hodnotovú orientáciu, očakávania, životné podmienky, ich silné a slabé stránky, osobné záznamy, prehľad o kariérnom postupe, kvalifikácii a pod. Rovnako je možné sa sústrediť na zisťovanie úrovne pracovnej spokojnosti s podmienkami výkonu ich profesijnej činnosti, na spokojnosť so vzťahmi, resp. sociálno-psychologickou atmosférou na pracoviskách, ako aj na úroveň riadenia služobnej činnosti nadriadenými, či na hodnotenie vlastností priamych nadriadených a pod. Toto je však možné len za predpokladu, že manažér chápe význam a úlohu ľudského faktora v organizácii, je schopný využiť potenciál svojich spolupracovníkov a rešpektuje ich.

Spokojnosť zamestnancov s už naznačenými ukazovateľmi je možné využiť ako nástroj zlepšovania výsledkov a dosahovania úspešnosti krízového manažmentu.

Štýl riadenia (vedenia zamestnancov)

Spôsob, ktorým manažér ovplyvňuje, pôsobí na svojich podriadených v záujme dosahovania cieľov organizácie sa označuje ako štýl vedenia. Predstavuje určitý vertikálny vzťah manažéra k podriadeným, či jednotlivcom alebo kolektívu, ktorý sa prejavuje v komunikácii, vo vzájomných vzťahoch, v správaní sa, v spôsobe uplatňovania moci, v rozhodovaní a pod. Tento faktor vo veľkej miere determinuje úspech či neúspech organizácie. V tejto súvislosti je potrebné rešpektovať tú skutočnosť, že charakter činností krízového riadenia, najmä na regionálnej a miestnej úrovni (dôraz je položený napr. na pripravenosť riešiť negatívne vplyvy živelných pohrôm a antropogénnych krízových javov), v čase vypuknutia krízy, si často vyžaduje uplatňovanie asi najmenej populárneho štýlu, ktorým je štýl autoritatívny. Tento štýl sa vyznačuje presným stanovovaním cieľov, striktným zadávaním úloh, presadzovaním manažérskych rozhodnutí a častými kontrolami plnenia úloh.

[9] PAJPACHOVÁ, M. Modely organizačnej kultúry ako východisko poznávania policajnej kultúry. In *Policajná teória a prax*. Bratislava: APZ, 2012, č. 2, s. 7-9

[10] ADAMKOVÁ, H. *Organizačné správanie*. *Vybraté kapitoly*. Bratislava: Ekonóm, 2007, s. 18

Schopnosti

Schopnosťami sa vo všeobecnosti označuje súbor vlastností, ktoré sú predpokladom úspešného výkonu pracovnej činnosti tak podriadených ako aj nadriadených. Zamestnanci krízového manažmentu by mali byť profesionálne a kvalifikačne pripravení dosahovať úspechy, lebo len ten zamestnanec môže dosahovať výborné výsledky, ktorý má predpoklady na vykonávanú prácu.

Zladenie všetkých komponentov, ktoré tvoria súčasť systému krízového manažmentu, je kľúčovým predpokladom zabezpečenia jeho prosperity a dosiahnutia úspechu pri riešení krízových javov.

Osobnosť v kontexte teórií

Pojem osobnosť predstavuje i v súčasnosti predmet vedeckého bádania a otázkami, ktoré smerujú k poznaniu vzniku tohto slova sa zaoberali mnohí myslitelia už od počiatku civilizácie. Prvé zmienky o človeku a jeho osobnosti môžeme zaregistrovať v antickom Grécku, ktoré položilo základy pre modernú psychológiu. Pojmom osobnosť z hľadiska psychológie osobnosti označujeme konkrétneho človeka so všetkými jeho duševnými a fyzickými vlastnosťami, nositeľa psychickej a predmetnej činnosti a súčasne i spoločenských vzťahov.[11]

Odborná literatúra ponúka množstvo teórií osobnosti, ktorých vytvoreniu predchádzali rozsiahle empirické výskumy. Spomedzi nich uvedieme napr.:

Dynamický prístup. Zakladateľom tohto prístupu, ktorý vznikol začiatkom 20. storočia a ktorý ovplyvnil celé psychologické myslenie je Sigmund Freud. Zaujímavým sa javí jeho porovnávanie ľudskej mysle s ľadovcom. Tá časť, ktorú je možné vidieť nad vodou predstavuje vedomú skúsenosť. Na rozdiel od toho, tá časť, ktorá je skrytá pod hladinou predstavuje nevedomie, rezervoár impulzov spomienok, ktoré determinujú naše správanie a myslenie.[12] Na Freudov prístup nadviazali napr. A. Adler, C. G. Jung, K. Horneyová.

Behaviorálny prístup. Predstavitelia tohto prístupu chápu samotnú psychológiu ako vedu o správaní. Za zakladateľa tohto smeru, ktorý vznikol v USA sa považuje J. B. Watson. Tejto teórii sa vyčítalo, že pri formovaní osobnosti sa preceňuje úloha prostredia a ignoruje sa vplyv biologických faktorov. Predstaviteľmi tohto prístupu sú napr. B. F. Skinner, C. L. Hull.

Humanistický prístup. Medzi hlavné myšlienky predstaviteľov tohto prúdu (C. Rogers, A. Maslow, R. May, F. T. Bugenthal), ktorý sa dostal do popredia začiatkom 2. polovice 20. storočia zaraďujeme túžbu rásť a byť sám sebou.

Kognitívne teórie osobnosti. Reprezentanti tejto teórie uvádzajú, že výsledkom spracovanej informácie je konštrukt, pomocou ktorého človek interpretuje udalosti svojho sveta. Za autora teórie osobných konštruktov sa považuje G. A. Kelly.[13]

Každý z vyššie uvedených prístupov priniesol zaujímavé zistenia, niečo nové, čo si našlo uplatnenie v praxi. I napriek tomu, že tieto teórie sa v určitých myšlienkach od seba odlišujú, ich zjednocujúcim prvkom je snaha čo najkomplexnejšie porozumieť osobnosti ako celku.

Jednou z teórií, ku ktorej dospela súčasná psychológia na základe viacerých výskumov osobnosti sa stal *model piatich kľúčových dimenzií*. Autori tzv. Big Five modelu, R. R. McCrace a P. T. Costa predpokladajú, že osobnostné črty možno zoskupiť do piatich dimenzií[14]:

Openness to experience - Otvorenosť voči skúsenosti - zastúpená poznávacou zložkou, predstavivosťou, rôznorodosťou, intelektuálnou zvedavosťou a nezávislosťou.

Conscientiousness - Svedomitosť - faktor ovplyvňujúci pracovnú výkonnosť a efektívnosť, cieľavedomosť, spoľahlivosť, charakter, vôľové vlastnosti.

---

[11] PROVAZNÍK, V. et al. Psychologie pro ekonomy a manažery. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 96

[12] Pozri: ATKINSONOVÁ, R. L., ATKINSON, R. C., SMITH, E. E., BEM, D. J. Psychologie. Praha: Victoria Publishing, 1995

[13] PRUŽINSKÁ, J. et al. Psychologie osobnosti. Bratislava, 2005. s. 131-140

[14] Začiatočné písmená anglických pojmov tvoria akronym OCEAN, s ktorým sa môžeme stretnúť pri označení tohto prístupu

Extraversion - Extraverzia - reprezentovaná zvýšenou spoločenskosťou, vedie k logickému mysleniu, má snahu o dodržiavanie pevných pravidiel a rešpektovanie tradícií a autorít.

Agreeableness - Prívetivosť - charakteristická interpersonálnou stránkou, ktorá má svoje zastúpenie napr. vo vzťahu k spolupracovníkom, klientom, alebo v tímovej práci.

Neuroticism - Emocionálna labilita (neurotizmus, vyrovnanosť) - je charakteristický negatívnymi emóciami, napr. strachom, hnevom, trápením a pod., v dôsledku ktorých dochádza k horšiemu zvládaniu záťažových situácií.

Veľká päťka, ako sa niekedy zvykne nazývať model Big Five, zachytáva človeka v situácii kedy podáva maximálny výkon a je teda na vrchole svojich schopností. V situáciách, v ktorých sa človek nekontroluje, ako je napr. záťaž, nuda, vyčerpanosť a pod. môžu u človeka vystúpiť rysy, ktoré idú nad rámec Big Five.[15]

Uvedomujeme si, že poskytnutím stručného náhľadu na jednu teóriu osobnosti nemôžeme objasniť celú jej zložitosť, môže byť však vhodnou inšpiráciou, podkladom pre ďalšie vedecké bádanie.

Riadiaca rola

Každý človek je formovaný určitým prostredím, spoločnosťou, v ktorej realizuje svoje sociálne role, napríklad ako lekár, manažér, učiteľ a iné. Jednou z rolí, ktorú jednotlivec v sociálnom prostredí môže plniť je výkon profesie vedúceho pracovníka. Spôsob konania realizátora role je daný jeho špecifickými osobnostnými vlastnosťami a jeho príslušnosťou k sociálnemu prostrediu, v ktorom pracuje a žije.

Rola je úloha, ktorú ľudia hrajú pri plnení svojich povinností a ktorá charakterizuje ako človek vykonáva svoju prácu. Osvojenie si určitej role predstavuje uvedomenie si a realizáciu očakávaného správania a konania v pracovných a spoločenských situáciách konkrétnym jednotlivcom. Realizácia rolí je determinovaná aj sociálnou kvalifikáciou, ktorá predpokladá nielen odbornú kvalifikáciu, ale aj určité sociálne vlastnosti ako je ľudskosť, schopnosť vychádzať s ľuďmi a byť empatický a pod. Osvojenie a plnenie role očakáva, aby jednotlivec:

- porozumel rolám ostatných jednotlivcov,
- presadzoval a uskutočňoval svojej roly v súlade so záujmami a potrebami spoločnosti,
- bol nositeľom potrebných vôľových, organizačných schopností, sociálnej inteligencie a pod., ktoré ovplyvňujú úspešnosť plnenia roly.[16]

V centre našej pozornosti je výkon profesie krízového manažéra, ktorá je iba jednou z rolí, ktorú jednotlivec v sociálnom prostredí zastáva. Najznámejšou je klasifikácia manažérskych rolí, ktorú rozpracoval H. Mintzberg na základe empirického výskumu v organizáciách stredného a väčšieho rozsahu, pôsobiacich tak v súkromnom ako aj verejnom sektore. Získané myšlienky publikoval v práci Povaha manažérskej práce, kde uvádza manažérske činnosti charakteristické pre vedúcich pracovníkov. Vychádzal zo systematického sledovania a zaznamenávania si správania sa a činností vedúcich počas celého dňa a využívania ich pracovného času. Prostredníctvom tohto výskumu identifikoval desať charakteristických manažérskych rolí, ktoré rozčlenil z hľadiska ich obsahu do troch skupín[17]:

- interpersonálne roly;
- informačné roly;
- rozhodovacie roly.

[15] HOGAN, R., HOGAN, J. *Hogan Development Survey Manual.* 2. vyd. Tulsa, USA: Hogan Assessment Systems 2009, s. 4-8

[16] KULÍŠEK, M. Vedenie ľudí v riadiacej činnosti manažéra I., Bratislava: APZ, 2000, s. 30-31

[17] Pozri napr.: MAJTÁN, M. et al. Manažment, SEDLÁK, M. Manažment, DONNELLY, J. H et al. Management, BARTOŠOVÁ, H. Management, KULÍŠEK, M. Vedenie ľudí v riadiacej činnosti manažéra I.

Interpersonálne roly uplatňuje manažér na základe formálnej právomoci v procese vedenia spolupracovníkov, pri kreovaní medziľudských vzťahov v internom prostredí organizácie ako aj s okolím organizácie. Táto skupina je reprezentovaná týmito rolami:

- *manažér ako reprezentant* - vystupuje ako predstaviteľ organizácie v dvoch oblastiach. Pre tú prvú sú charakteristické činnosti, kedy sa vyžaduje jeho účasť z dôvodu legislatívneho. Druhá oblasť aktivít sa spája napr. so spoločenským protokolom, má symbolický charakter. Čím vyšší stupeň riadenia, tým väčší význam má táto rola.
- *manažér ako vodca* - je zodpovedný za dosahovanie cieľov organizácie prostredníctvom usmerňovania a koordinácie činností spolupracovníkov. Okrem toho vie podporiť svojich podriadených, chybu, ak sa jej dopustí, si dokáže priznať a spĺňa mnohé iné špecifické požiadavky, ktoré sú podmienené charakterom organizácie, úlohami, zložením tímu a pod.
- *manažér ako spojka, koordinátor* - táto rola spočíva v koordinovaní interných vzťahov mimo oblasť jeho právomoci a zároveň vo formovaní kontaktov s inštitúciami z externého prostredia, napr. dodávateľmi, zákazníkmi.

Informačné roly manažér plní pri zbere, triedení, tvorbe, prenose a využívaní informácií[18], t. j. počas zabezpečovania systému toku informácií. Informačný aspekt práce manažéra sa odráža v uvedených rolách:

- *manažér ako pozorovateľ, monitor* - vyhľadáva, zhromažďuje, triedi podnety, informácie získané z interného aj externého prostredia, ktoré mu umožnia identifikovať príležitosti a hrozby a následne prijať optimálne rozhodnutie v záujme dosahovania cieľov a zabezpečenia fungovania a rozvoja organizácie.
- *manažér ako rozširovateľ, informátor* - táto rola nadväzuje na predchádzajúcu, nakoľko manažér nemôže informácie len prijímať a spracúvať, ale aj triediť a ďalej rozširovať. Mal by predchádzať problému, ktorý môže nastať v dôsledku neposkytnutia informácií spolupracovníkom, ktorí plnia úlohu závislú od konkrétnych informácií.
- *manažér ako hovorca* - prezentuje výsledky činnosti, riešenia projektu napr. kolegom, vrcholovému vedeniu organizácie, zákazníkom. Jeho snahou je prácu svojej organizácie nielen dobre zorganizovať, ale aj „predať".

Rozhodovacie roly interpersonálneho a informačného charakteru sú predpokladom, pilierom pre manažérske rozhodovanie, ktorého podstatou je výber optimálneho variantu riešenia problému, konkrétne rozhodnutie, jeho realizácia a kontrola jeho plnenia. Skupine rozhodovacích rolí sa spomedzi všetkých rolí pripisuje najvýznamnejšie postavenie. Táto skupina je zastúpená týmito rolami:

- *manažér ako tvorca zmien* - iniciatívne vyhľadáva príležitosti, odhaľuje potenciál svojich spolupracovníkov, vytvára podmienky pre ich rozvoj v prospech organizácie, pružne reaguje na zmenu a považuje ju za výzvu, snaží sa o dosahovanie nadštandardných výkonov, uplatňuje nové metódy a techniky a pod.
- *manažér ako distribútor, alokátor zdrojov* - zamestnanec je pre organizáciu prínosom vtedy, ak vie, chce ale aj môže vykonávať svoju prácu nadštandardným spôsobom. Tu sa dostávame k napĺňaniu tejto roly, ktorá spočíva vo vytváraní podmienok pre zamestnancov prostredníctvom zabezpečenia všetkých zdrojov, ktoré sú nevyhnutné na dosahovanie výsledkov.
- *manažér ako vyjednávač* - v organizáciách dochádza k vzniku mnohých konfliktov, ktoré si vyžadujú hľadať, presadzovať a realizovať určité riešenia, prijímať opatrenia na predchádzanie vzniku takýchto situácií, kedy manažér vyjednáva, rokuje, diskutuje v rámci organizácie alebo v mene organizácie s inými organizáciami.

[18] Pozri napr.: SABAYOVÁ, M. 2013 Medzinárodná výmena informácií - jeden z kľúčových aspektov eliminácie daňových únikov. In Odhaľovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti. Zborník vedeckých štúdií z vedeckej konferencie. s. 67-79

- *manažér ako riešiteľ, eliminátor porúch* - plní rolu krízového manažéra, ktorý sa snaží identifikovať príčiny vzniknutého problému, krízy, hľadá možnosti a najefektívnejší spôsob jej riešenia. Jeho hlavným cieľom je pri napĺňaní tejto role udržanie stability.

Vzťahy medzi jednotlivými rolami prezentuje nasledujúca schéma.

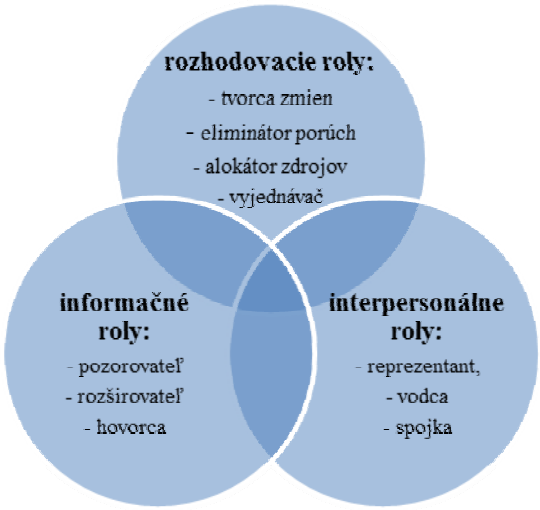

Schéma 1 Schematické znázornenie rolí manažéra a ich vzájomná previazanosť[19]

Týchto desať manažérskych rolí tvorí jeden celok, preto nemožno žiadnu z týchto rolí od ostatných oddeľovať. Význam manažérskych rolí je ovplyvňovaný aj tým, na akej úrovni manažmentu sú realizované, napr.:

- manažéri na vrcholnej (strategickej) úrovni venujú veľa času role reprezentanta,
- vrcholoví a strední (taktickí) manažéri sú v roly styčného dôstojníka zameraní viac mimo organizácie, ako manažéri na operačnej úrovni,
- vrcholoví manažéri sledujú predovšetkým tie zmeny, ktoré môžu ovplyvniť fungovanie celej organizácie , zatiaľ čo manažéri na strednej úrovni sledujú zrejme tie zmeny, ktoré sa týkajú ich pôsobnosti. Manažéri na operačnej úrovni sa zaujímajú hlavne o zmeny, ktoré môžu ovplyvniť fungovanie ich oddelení. [20]

Uvedené manažérske roly[21] sa navzájom prelínajú, sú súčasťou integrovaného celku. V riadiacej činnosti manažéra môže nastať situácia, kedy jedna skupina rolí získa prevahu nad inou skupinou alebo skupinami. Rovnako dochádza k situáciám, kedy si výkon profesijnej činnosti vyžaduje uplatňovanie určitej kombinácie rolí. Z uvedeného vyplýva, že rola manažéra je determinovaná množstvom faktorov, napr. organizáciou, v ktorej pracuje (typ, štruktúra, veľkosť), stupňom riadenia, funkciou, ktorú vykonáva, podmienkami pracovného prostredia, charakterom úloh, konkrétnou situáciou ale i osobným štýlom práce manažéra a pod.

Zmeny v bezpečnostnom prostredí

Meniace sa medzinárodné, ale aj európske bezpečnostné prostredie si vyžaduje zdokonaľovanie charakteru prípravných opatrení k ochrane obyvateľstva. Európa čelí hrozbám, ktoré sú rozmanité, menej viditeľné, veľmi ťažko predvídateľné. Mnohé z nich v súčasnom období naberajú na

[19] Pozri napr.: DONNELLY, J. H. et al. Management. Praha: Grada Publishing, 1997, s. 77

[20] Pozri: DONNELLY, J., H. et al. Management. Praha: Grada Publishing, 1997, SEDLÁK, M. Manažment. Bratislava: Elita, 1997,

[21] V publikácii Vedenie ľudí v riadiacej činnosti manažéra I. je vyššie uvedené členenie rolí doplnené o rolu administratívnu, ktorá poskytuje podporu role interpersonálnej, rozhodovacej, informačnej. Je dôležitým predpokladom napĺňania týchto rolí. Jej podstatou v činnosti manažéra je zabezpečiť vedenie evidencií, protokolov, práca s korešpondenciu, tvorba rozpočtov, kontrola vynakladania finančných prostriedkov a pod. Každý stupeň riadenia sa vyznačuje iným postavením tejto roly. Pozri: KULÍŠEK, M. Vedenie ľudí v riadiacej činnosti manažéra I., s. 31-32

intenzite. Teda ani 12 rokov od prijatia Európskej bezpečnostnej stratégie[22] neboli odstránené. Najzávažnejšími sa javí najmä:

- terorizmus[23] - za posledné obdobie boli teroristické útoky spáchané najmä v Turecku, vo Francúzsku, v Tunisku.
- organizovaná trestná činnosť - spoločnosť je ohrozovaná cezhraničným obchodovaním s ľuďmi, so zbraňami, s drogami, praním špinavých peňazí a pod.
- šírenie zbraní hromadného ničenia - predstavuje podľa EBS potenciálne najväčšiu hrozbu najmä v dôsledku pokroku v biologických vedách.
- kybernetická bezpečnosť[24] - útoky proti informačným systémom predstavujú potenciálnu ekonomickú, politickú a vojenskú zbraň.
- bezpečnosť dodávok energie - zvyšuje sa energetická závislosť krajín. Žiada sa väčšia diverzifikácia palív, zdrojov dodávok a tranzitných trás, presadzovať využívanie obnoviteľných zdrojov energie, nízkouhlíkových technológií a pod.
- zmena klímy - dochádza k nárastu konfliktných situácií najmä v dôsledku pôsobenia prírodných katastrof, degradácie životného prostredia a boja o zdroje a ak sú tieto sprevádzané chudobou a rastom populácie má to humanitárne, zdravotné, politické a bezpečnostné dôsledky vrátane zvýšenia migrácie.
- migrácia, ktorá sa v posledných týždňoch stala predmetom mnohých diskusií odborníkov ale i laikov.

Bezpečnosť je nevyhnutnou podmienkou rozvoja. Je možné ju dosahovať prehlbovaním strategického partnerstva, súdržnosťou, aktívnou spoluprácou, zvyšovaním schopností.

Rozvoj spoločnosti determinovaný zmenami bezpečnostného prostredia, ktoré nastávajú v dôsledku pôsobenia bezpečnostných hrozieb, na ktoré je nevyhnutné reagovať aj zdokonaľovaním charakteru prípravných opatrení k ochrane obyvateľstva. Za kľúčové bezpečnostné hrozby sú v Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky[25] považované terorizmus, medzinárodný organizovaný zločin, šírenie zbraní hromadného ničenia, regionálne konflikty, zlyhávajúce štáty a informačný terorizmus. Tieto zmeny si vyžadujú zvyšovanie úrovne pripravenosti krízového manažmentu na plnenie jeho hlavných úloh, ktoré sa vyznačujú odlišným charakterom, rozsahom aj významom na jednotlivých stupňoch riadenia a v jednotlivých obdobiach riešenia krízovej situácie. Zabezpečenie plnenia komplexu súčasných úloh krízovým manažmentom je podmienené aj zvyšovaním vzdelanostnej úrovne, zefektívňovaním prípravy a vzdelávania a rozvojom kvality profesijnej prípravy jeho zamestnancov[26]. Na zabezpečovaní týchto úloh sa podieľajú špecializovaní odborníci a krízoví manažéri jednotlivých úrovní riadenia. Dosahovanie základného cieľa krízového manažmentu, ktorým je identifikovanie možných rizík, analyzovanie podmienok vzniku krízových javov, prognózovanie priebehu krízy, prijatie adekvátnych rozhodnutí a minimalizovanie strát závisí od kvality vzdelávania a aktivít realizovaných v tejto oblasti.

Zabezpečenie efektívneho riadenia a koordinácie prvkov v špecifickom prostredí riešenia krízových situácií si vyžaduje sústrediť pozornosť na zvyšovanie vzdelania a kvalifikácie odborníkov a riadiacich pracovníkov krízového manažmentu.

Požiadavky kladené na vedomosti, schopnosti, zručnosti či spôsobilosti človeka sa v súčasnej modernej spoločnosti sústavne menia, a preto je potrebné venovať ich formovaniu a rozvoju sústavnú pozornosť. Príprava a vzdelávanie v oblasti krízového manažmentu by sa mala zamerať najmä na rozvoj špecifických schopností, ako napr. schopnosť:

---

[22] Európska bezpečnostná stratégia bola prijatá 12.12.2003 a predstavuje dôležitý míľnik vývoja bezpečnostnej a zahraničnej politiky

[23] Stratégia Európskej únie na boj proti terorizmu bola prijatá v roku 2005

[24] Stratégia Európskej únie pre bezpečnú informačnú spoločnosť bola prijatá v roku 2006

[25] Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky 2005

[26] Odborníkov, krízových manažérov a ostatných zamestnancov pôsobiacich v oblasti riešenia krízových situácií

- sledovať aktuálny vývoj bezpečnostnej situácie a pružne reagovať na zmeny,
- identifikovať, analyzovať a riešiť situácie a problémy, ktoré nastanú,
- strategicky predvídať, kriticky uvažovať a orientovať sa na budúcnosť,
- zvládať a uplatňovať rôzne metódy a techniky,
- viesť tímy - poznávať spolupracovníkov, motivovať ich, efektívne komunikovať, aktívne počúvať, objektívne hodnotiť a spolupracovať s nimi v zložitých podmienkach riešenia krízových javov,
- uplatňovať kreativitu a invenciu pri odhaľovaní rizík,
- využívať vedecké metódy riadenia a zahraničné skúsenosti v podmienkach krízového manažmentu, systémovo realizovať riadiacu činnosť,
- získať informácie, extrahovať ich a tieto adekvátne uplatňovať na riešenie vzniknutých krízových javov,
- analyzovať vzniknuté situácie a prijímať adekvátne rozhodnutia na ich riešenie,
- sledovať aktuálny vývoj a nové trendy v oblasti krízového riadenia a následne aplikovať zmeny,
- efektívne využívať finančné a materiálne prostriedky,
- organizovať súčinnosť a spoluprácu s ďalšími orgánmi,
- posudzovať úroveň odbornej pripravenosti spolupracovníkov a prijímať opatrenia k zvyšovaniu ich profesionálnych kvalít,
- uplatňovať právne normy, programové východiská, stratégie a koncepcie a pod.

Ako reakcia na vzniknutú situáciu môže byť zabezpečovanie systematického procesu prípravy a vzdelávania v oblasti krízového riadenia, čo sa spája s množstvom prínosom, napr. formuluje ciele organizácie a hľadá možnosti ich dosiahnutia; kreuje organizačnú kultúru; podporuje riadiace, rozhodovacie, komunikačné a iné procesy, ktoré v organizácii prebiehajú; spolupôsobí pri identifikácii odborníkov s cieľmi organizácie; zabezpečuje priebežné formovanie schopností odborníkov podľa špecifických požiadaviek organizácie; ovplyvňuje pracovný výkon, produktivitu práce a následne kvalitu poskytovaných služieb občanom; zvyšuje kvalitu individuálnej pracovnej sily a jej šance na trhu práce; umožňuje kvalifikovanú realizáciu procesu plánovania ľudských zdrojov, ich rozvoja a ďalších personálnych činností; zlepšuje životný štandard a trávenie voľného času odborníkov.[27]

Vzdelávanie poskytuje uznanie, príležitosť pre rozšírenie zodpovednosti a priestor pre zvýšenie mzdy či povýšenie. Dáva pocit osobného úspechu a rozširuje možnosť pre kariérny rast. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že vzdelávanie zvyšuje kvalitu ľudských zdrojov, ktoré má krízový manažment k dispozícii. Práve preto môže byť vzdelávanie vnímané ako kľúčový prvok pri zvyšovaní výkonnosti organizácie.

Požiadavky na osobnosť krízového manažéra - profil krízového manažéra

Odborná literatúra ponúka množstvo prístupov k osobnosti manažéra. Ich spoločným ukazovateľom je súbor charakteristík, schopností osobnosti, ktoré predikujú faktory úspešnosti a udržania v organizácii.

Medzi najčastejšie prezentované kompetencie manažéra, ktoré bezprostredne ovplyvňujú výkon profesijnej činnosti, zaraďujeme[28]:

- ***odborné*** - schopnosť manažéra uplatňovať špecifické metódy a postupy;
- ***interpersonálne*** - schopnosť pracovať s ľuďmi, motivovať ich, komunikovať s nimi, riešiť konflikty, vytvárať tímy a pod.;

[27] Mužík, J. Profesní vzdělávání dospělých. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 84

[28] Pozri napr.: Majtán., M. et al. Manažment. Bratislava 2007. Sedlák, M. Manažment. Bratislava 2007. Sojka, L. Základy manažmentu. Prešov 2007

- ***koncepčné*** - schopnosť identifikovať priority, porozumieť súvislostiam a predvídať pravdepodobný vývoj organizácie;
- ***diagnostické*** - umožňujúce diagnostikovať problémy a príčiny ich vzniku a
- ***analytické*** - nevyhnutné na určenie kľúčových faktorov - silných, slabých stránok organizácie, faktorov vonkajšieho prostredia, ktoré nachádzajú svoje uplatnenie pri rozhodovaní sa a tvorbe stratégií.

Na osobnosť krízového manažéra sú kladené špecifické požiadavky, ktoré sú odrazom charakteristík typických pre krízový manažment. Medzi základné charakteristiky krízových javov (kríza, krízová situácia, krízový stav), ktoré sa vo svojich konkrétnych prejavoch navzájom od seba líšia a ktoré determinujú požiadavky na osobnosť manažéra pôsobiaceho v oblasti krízového manažmentu zaraďujeme[29]:

- moment prekvapenia pri ich vzniku, rýchle a časté zmeny situácie;
- nedostatok informácií v čase, keď sú najpotrebnejšie, šírenie falošných informácií, preťaženie komunikačného systému, vznik komunikačných bariér;
- obrovský nárast rozsahu činnosti a ich rôznorodosť, čo má za následok ich ťažšiu sledovateľnosť;
- úlohy sa plnia v časovej tiesni a pod stresom;
- trvalejšie vysoké emocionálne vypätie ako dôsledok priameho alebo sprostredkovaného ohrozenia záujmov spoločnosti, uvedomenie si rizika v prípade zlého rozhodnutia alebo jeho výkonu;
- veľa rušivých vplyvov, ktoré pôsobia na činnosť pracovníkov krízového manažmentu a ktoré majú za následok zvýšenú psychickú záťaž;
- narušenie používaných pracovných postupov a rozhodovacích procesov a ich nútený prechod na zvláštny (krízový) režim činnosti;
- rozhodovanie sa realizuje bez možnosti podrobnej analýzy, veľakrát intuitívne;
- narastajúca únava zúčastnených spôsobená nedostatkom spánku, vplyvom extrémnych fyzikálnych podmienok, či trvalým psychickým napätím;
- vznik frustračných stavov, konfliktov, ktoré narušujú vzťahy v krízových tímoch, šírenie paniky alebo výbuchov agresivity, masovej hystérie a pod.;
- intenzívnu celospoločenskú kontrolu a medializáciu všetkého, čo s krízou súvisí, hľadanie senzácií;
- snahu o záchranu ľudských životov.

Pri vymedzovaní základných nárokov na osobnosť krízového manažéra je potrebné rešpektovať vyššie uvedené charakteristiky krízových javov. Musíme tiež zohľadňovať špecifické požiadavky riešených úloh, zvláštnosti prostredia riešenej krízy a pod.

Manažér pôsobiaci v prostredí riešenia krízových situácií by mal okrem všeobecných kvalít a kompetencií disponovať schopnosťami, ktoré sú predpokladom efektívneho riadenia v špecifickom prostredí, akým riešenie krízových javov nepochybne je.

Krízové riadenie môžeme vymedziť ako mnohostrannú uvedomelú, tvorivú činnosť riadiaceho subjektu, ktorý stanovuje ciele, volí metódy a prostriedky, ovplyvňuje správanie sa spolupracovníkov - riadených subjektov v záujme napĺňania stanovených funkcií a dosahovania vytýčených cieľov v požadovanej kvalite a čase.

Osobnosť krízového manažéra by mala disponovať vysokou úrovňou teoretických vedomostí, ktoré sú nevyhnutné na riadenie danej organizačnej jednotky a tieto dokázať uplatňovať v praxi. Mal by sa neustále zdokonaľovať a byť príkladom pre svojich spolupracovníkov. Povedie to k vykonávaniu úloh v rámci predpísaných štandardov.

[29] Pozri: Šimák, L. Krízový manažment vo verejnej správe. Žilina 2004. s. 47-48

Vysoko špecializované pozície v oblasti krízového riadenia si vyžadujú zohľadňovanie aj tzv. mäkkých atribútov profilu osobnosti, ktoré sa označujú ako kompetencie. Kľúčové kompetencie krízových manažérov - špecialistov môžeme rozdeliť na tieto kategórie:

Odborné kompetencie:

- schopnosť uplatniť dosiahnuté vzdelanie, nadobudnutú prax, skúsenosti a znalosti problematiky krízového manažmentu a cudzích jazykov[30],
- znalosť metód a techník riadenia a vedenia a schopnosť uplatňovať ich pri riešení krízových situácií,
- schopnosť identifikovať sa s funkciou a úlohami krízového riadenia,
- schopnosti rozhodovacie, najmä schopnosť rozhodovať sa v dynamicky sa meniacich podmienkach a pod tlakom, schopnosť riadiť realizáciu prijatého rozhodnutia, ochota podstúpiť riziko,
- schopnosť vypracovávať krízové plány určené na riešenie krízových stavov, sumarizovať požiadavky nutné na riešenie identifikovaných krízových stavov a konfrontovať ich s možnosťami štátu, regiónov, právnických osôb resp. fyzických osôb, určiť metódy, nástroje, zdroje, sily a prostriedky potrebné na riešenie krízových stavov,
- schopnosti organizačné, ktoré umožňujú koordinovať činnosti jednotlivých subjektov krízového manažmentu, organizovanie činností smerujúcich k eliminácii možných príčin kríz a zabezpečujúcich efektívny priebeh záchranných, lokalizačných a likvidačných prác,
- schopnosť účinne riadiť sily a prostriedky pri predchádzaní, zamedzovaní, zmierňovaní a odstraňovaní následkov krízových stavov,
- spôsobilosť zvládať projektové riadenie a s tým súvisiaca orientácia v oblasti projektov, programov, technológií, organizačných procesov a systémov,
- schopnosť riadiť ľudské zdroje, zabezpečovať ochranu ich zdravia, bezpečného prostredia a orientácia v otázkach právneho charakteru,
- schopnosti kontrolné a hodnotiace, najmä v oblasti prípravy preventívnych opatrení, výsledkov činnosti krízových tímov, monitorovania a vyhodnocovania priebehu krízovej situácie, rozsahu následkov a škôd a plnenia plánovaných úloh pri ich likvidácii, využívanie informačných technológií, voľba primeraných kritérií hodnotenia, pripravenosť a spôsobilosť systematicky zdôvodňovať a hodnotiť výsledky vykonanej práce.

Riadiace a vodcovské kompetencie:

- schopnosť viesť ľudí „diplomaticky“ a citlivo, povzbudzovať ich a strhnúť ich pre plnenie úloh, prikazovať, motivovať, stimulovať a koordinovať ich činnosť pri riešení krízových situácií,
- schopnosť včasne a transparentne riešiť interpersonálne konflikty, ktoré vznikajú v dôsledku psychickej záťaže v krízových situáciách, ich prevencie a konštruktívneho riešenia,
- schopnosť vytvárať a rozvíjať krízové tímy, efektívne ich viesť, koordinovať ich činnosť, sledovať ich nasadenie,
- komunikačné zručnosti orientované na adekvátny popis situácie na základe jej objektívnej analýzy, primerané vyjadrovacie a rétorické schopnosti, aktívne načúvanie, vyžadovanie priebežných informácií, schopnosť rozlíšiť podstatného od nepodstatného, vecnosť, pravdivosť, včasnosť informovania, potláčanie emócií v komunikácii, presviedčanie, objasňovanie a zrozumiteľné formulovanie rozhodnutí, efektívne komunikovanie

[30] Pozri napr.: AMBRUS, P. A Look at the Ways of (not) Translating Certain Elements in Official Documents. In *Links and Connections*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2013. s. 125-129. BINDEROVÁ, M. Využitie a príprava učebných materiálov z odborného cudzieho jazyka. In *Cudzie jazyky v Európskej únii III*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia PZ, 2012. s. 11-15. FERENČÍKOVÁ, P. Súčasné trendy rozvíjania rečových zručností s dôrazom na prax. In *Cudzie jazyky v Európskej únii:* zborník z vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 30. marca 2010 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Bratislava: Akadémia PZ, 2010. s. 33-38

s postihnutými a verejnosťou, dbať na primeranosť neverbálnych signálov, schopnosť vyjednávať a ovplyvňovať,
- záujem dostať sa k novým zdrojom informácií a tieto zmysluplne aplikovať,
- schopnosť ovplyvňovať spolupracovníkov s rešpektovaním pravidiel partnerstva a aktívneho počúvania,
- otvorenosť k poznávaniu nových a originálnych postupov a riešení problémov v zložitých situáciách,
- schopnosť inšpirovať kolegov,
- schopnosť dodržiavať 6 R: zdravý rozum, rozvaha, rozhodnosť, rešpekt, rýchlosť, rezolútnosť,
- uplatňovanie 6 O + 2 Z: otvorenosť, odvaha povedať pravdu, odbornosť, ochota niesť riziko, operatívnosť, originalita, zodpovednosť a zvládanie situácie.

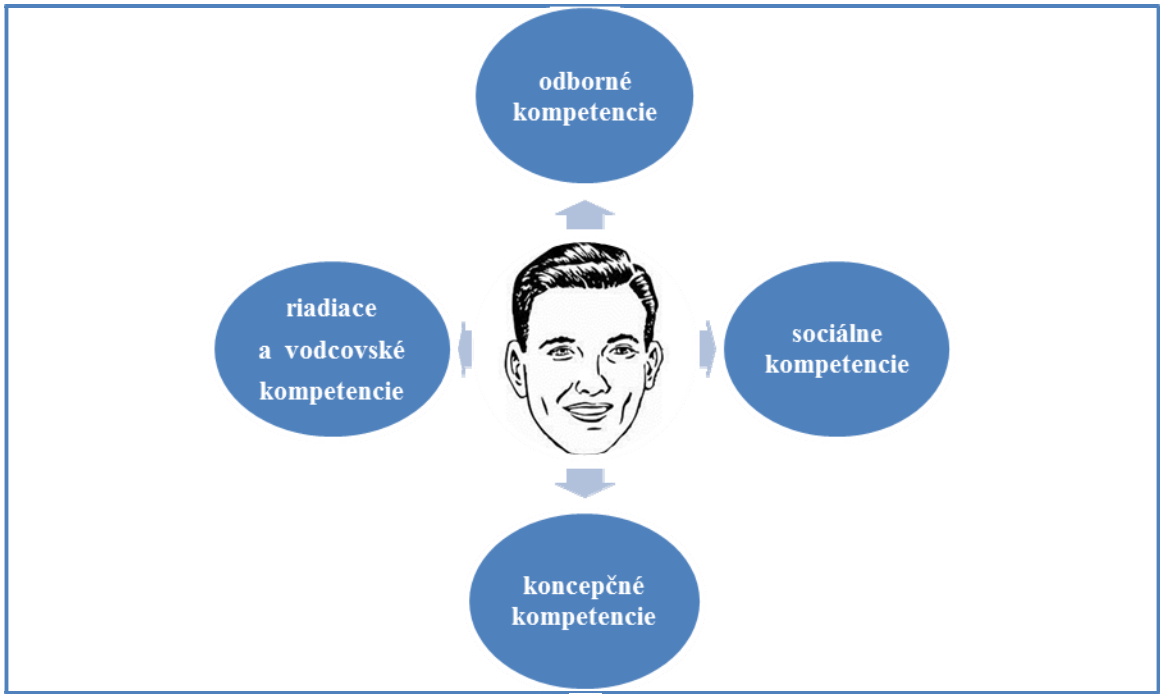

Obrázok 1 Kľúčové kompetencie krízových manažérov

Sociálne kompetencie:
- schopnosť empatie a kooperácie, stanovenia jasných priorít, dodržiavania dohodnutých pravidiel,
- schopnosť emocionálnej stability a vysokej miery tolerancie voči stresu, psychická pohotovosť a pripravenosť riešiť nečakané problémy,
- mravné vlastnosti, ktoré umožňujú krízovému manažérovi byť autoritou pre svojich podriadených a tiež pre verejnosť, najmä pri riešení kríz s vážnejším spoločenským dopadom,
- pozitívny prístup k vlastnému profesionálnemu a osobnostnému rozvoju, schopnosť učiť sa a napredovať,
- schopnosť vytvárať priaznivú pracovnú klímu,
- schopnosť zvýšenej úrovne aktivácie a identifikácie zamestnanca s cieľom organizácie.

Koncepčné kompetencie:
- schopnosť, ktorá umožňuje odrážať všetky potrebné vzťahy a súvislosti, cieľovú orientáciu, predvídanie budúcnosti,
- schopnosť pragmatického prístupu, ktorý je zameraný na realizáciu a výsledky,

- schopnosť vnímať, posúdiť a chápať komplexné a vzájomne prepojené súvislosti,
- schopnosť myslieť systémovo,
- schopnosť identifikovať silné a slabé stránky a predvídať príležitosti a hrozby,
- umenie odhadnúť dopad prijatého rozhodnutia,
- schopnosť byť ústretový voči zmenám a predovšetkým sa zmien nebáť,
- schopnosť vykonávať rozhodnutia súvisiace s okruhom činnosti podriadenej organizačnej jednotky, v rámci povinností vyplývajúcich z právnych predpisov,
- schopnosť rýchlo sa orientovať v krízovej situácii, predvídať budúci vývoj a dôsledky, riziká svojich rozhodnutí pri vedomí veľkej osobnej zodpovednosti za životy, zdravie ľudí a majetok.

V prostredí riadenia krízových situácií je potrebné, aby si manažér spomedzi množstva prezentovaných schopností, dokázal udržať nadhľad a disponoval pozitívnymi vlastnosťami, ktoré determinujú výkon pracovnej činnosti, najmä cieľavedomosťou, iniciatívnosťou, rozhodnosťou, zodpovednosťou, vytrvalosťou, rozvážnosťou, disciplinovanosťou a emocionálnou vyrovnanosťou.

ZÁVER

Dynamický spoločenský vývoj, ako je naznačené v príspevku, vyžaduje schopnosť manažéra predvídať trendy a s nimi súvisiace úlohy a vyrovnávať sa s požiadavkami kladenými na manažérov na jednotlivých stupňoch riadenia.

Ťažisko v činnosti manažéra spočíva v stanovovaní cieľov organizácie, ktoré je možné dosiahnuť prostredníctvom koordinácie a spoločného snaženia sa. Čoraz častejšie sa zdôrazňuje ľudský a sociálny rozmer a schopnosť vynakladať svoje najlepšie schopnosti a maximálne úsilie.

Na zabezpečovaní úloh krízového manažmentu sa však podieľajú nielen jednotlivci, ale plnenie úloh si vyžaduje tímovú spoluprácu. Len prostredníctvom nej sú jej členovia schopní pružne reagovať na zmeny, ku ktorým dochádza v podmienkach riešenia krízových situácií. Snahou všetkých zainteresovaných je efektívna realizácia zákonom stanovených úloh v procese poskytovania verejných služieb klientom - občanom, inštitúciám.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ADAMKOVÁ, H. *Organizačné správanie. Vybraté kapitoly*. Bratislava: Ekonóm, 2007, 170 s. ISBN 80-225-2140-X

AMBRUS, P. A Look at the Ways of (not) Translating Certain Elements in Official Documents. In *Links and Connections*. Ed. M. Nováková [et al.]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2013. s. 125-129. ISBN 978-80-223-3462-4

ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů. Nejnovější trendy a postupy*. Praha: Grada, 2007, s. 115

ATKINSONOVÁ, R. L. et al. *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 1995, 863 s. ISBN 80-85605-35-x

BARTOŠOVÁ, H. *Management: Teorie a praxe policejní činnosti*. Praha: PA ČR, 1997, 191 s. ISBN 80-85981-69-6

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky 2005

BINDEROVÁ, M. Využitie a príprava učebných materiálov z odborného cudzieho jazyka. In *Cudzie jazyky v Európskej únii III*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia PZ, 2012. s. 11-15. ISBN 978-80-8054-534-5

BLAŽEK, V., DWORZECKI, J. Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach - výsledky teoretickej časti medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy In *Policajná teória a prax* 4/2014. roč. XXII. s. 27-47. Bratislava: Akadémia PZ, 2014. ISSN 1335-1370

BLAŽEK, V. Metodológia tvorby typových krízových scenárov a príprava krízových pracovníkov. In *Zborník príspevkov zo 7. Medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Európska únia*. Košice: VŠBM, 2013 CD, s. 12-25, ISBN 978-80-89282-88-3

BUZALKA, J. *Všeobecné otázky krízového manažmentu*. Bratislava: Akadémia PZ, 2005. 137 s. ISBN 80-8054-353-4

BUZALKA, J. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Bratislava: Akadémia PZ, 2008. 298 s. ISBN 978-8054-451-5

DONNELY, J., H. et al. *Management*. Praha: Grada Publishing, 1997. 824 s. ISBN 80-7169-422-3

Európska bezpečnostná stratégia 2003

FERENČÍKOVÁ, P. Súčasné trendy rozvíjania rečových zručností s dôrazom na prax. In *Cudzie jazyky v Európskej únii*: zborník z vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 30. marca 2010 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Bratislava: Akadémia PZ, 2010. s. 33-38. ISBN 978-80-8054-499-7
FOOT, M., HOOK, C. *Personalistika*. Praha: Computer Press, 2002. 462 s. ISBN 80-7226-515-6
HOFREITER, L. *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia*. Žilina: ŽU, 2004. 146 s. ISBN 80-8070-181-4
HOGAN, R., HOGAN, J. *Hogan Development Survey Manual.* 2. vyd. Tulsa, USA: Hogan Assessment Systems 2009
KACHAŇÁKOVÁ, A. *Riadenie ľudských zdrojov*. Bratislava: Sprint, 2001. 212 s. ISBN 80-89085–22-9
KULÍŠEK, M. *Vedenie ľudí v riadiacej činnosti manažéra I*. Bratislava: Akadémia PZ, 2000. 157 s. ISBN 80-8054-133-7
MAJTÁN, M. et al. *Manažment*. Bratislava: Ekonóm, 2001. 310 s. ISBN 80-225-1388-1
MAJTÁN., M. et al. *Manažment*. Bratislava: Sprint, 2007. 430 s. ISBN 978-80-89085- 72-9
MURDZA K. Sociologická imaginácia v príprave krízových scenárov. In *Rozvoj bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov pre verejnú správu*. Bratislava: Akadémia PZ, 2014. 231 s. ISBN 978-80-8054-588-8
MUŽÍK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Codex Bohemia, 1999, 201 s. ISBN 80-859-93-0
NOVÁK, L. et al. *Krízové plánovanie*. Žilina: EDIS, 2005. 210 s. ISBN 80-8070-391-4
PAJPACHOVÁ, M., Modely organizačnej kultúry ako východisko poznávania policajnej kultúry. In *Policajná teória a prax* 2/2012, roč. XX. s. 5-21. Bratislava: Akadémia PZ, 2012. ISSN 1335-1370
PROVAZNÍK, V. et al. *Psychologie pro ekonomy a manažery.* Praha: Grada Publishing, 2002. 228 s. ISBN 80-247-0470-6
PRUŽINSKÁ, J. et al. *Psychologie osobnosti.* Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2005. 152 s. ISBN 80-89185-05-3
REITŠPÍS, J., HOFREITER, L. et al. *Manažérstvo bezpečnostných rizík*. Žilina: EDIS vydavateľstvo ŽU, 2004. 296 s. ISBN 80-8070-328-0
SABAYOVÁ, M. Medzinárodná výmena informácií - jeden z kľúčových aspektov eliminácie daňových únikov. In *Odhaľovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti*. Zborník vedeckých štúdií z vedeckej konferencie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o. 2013 s. 67-79 ISBN: 978-80-8054-550
SEDLÁK, M. *Manažment*. Bratislava: Elita, 1997. 456 s. ISBN 80-8044-015-8
SEDLÁK, M.: *Manažment*. Bratislava: Iura Edition, 2007. 364 s. ISBN 80-8078- 133-0
SOJKA, L. *Základy manažmentu*. Prešov: PU, 2007. 104 s. ISBN 978-80-8068-652-9
SUJA, M. Informačný systém civilnej ochrany. In: *Informatórium civilnej ochrany 1.* Bratislava: Akadémia PZ, 2013. ISBN 978-80-8054-572-7.
Stratégia Európskej únie na boj proti terorizmu 2005
Stratégia Európskej únie pre bezpečnú informačnú spoločnosť 2006
ŠIMÁK, L. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Žilina: FŠI, 2004. 243 s. ISBN 80-88829-13-5
Zákon NR SR č. 227/2002 Z. z. Ústavný zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu
Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane v doplnenom znení.

ADRESA

Ing. Monika PAJPACHOVÁ, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra informatiky a manažmentu
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
monika.pajpachova@minv.sk

GIS AKO PODPORA RIEŠENIA KRÍZOVÝCH SITUÁCIÍ

Igor PAVLOVIČ

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *v článku sú charakterizované a popísané geografické informačné technológie vhodné na podporu pri tvorbe a návrhu krízových situácií a scenárov. Súčasne poukazuje na možnosť zavedenia týchto technológií do edukačného procesu v rámci vzdelávania na Akadémii Policajného zboru v Bratislave.*

Kľúčové slová: *GIS; geoúdaj.*

Abstract: *The article describes and characterizes geographical information technologies, which are suitable for supporting creations and suggestions for solving the crisis situations. It also suggests the option of implementation these technologies into the education system in Police Force in Bratislava.*

Key words: *GIS, geodata.*

ÚVOD

K modernej výučbe predmetov technického[1], vojenského[2], medicínskeho[3], manažérskeho, ale aj im podobného zamerania patria okrem klasického vzdelávania aj postupy rozširujúce spektrum metód, ktoré využívajú najnovšie technológie. Samozrejmosťou sú dnes prezentácie výučbových materiálov formou elektronických médií či už priamo vo vyučovacom procese, alebo formou počítačových sietí formou digitálnych záznamov alebo e-learningu. Ako pri výučbe rôznych iných predmetoch v najrôznejších vedných disciplínach, tak aj v edukácii krízového manažmentu umožňujú počítačové programy a systémy simuláciu a ilustráciu najrôznejších krízových situácií a postupov. Rozličné systémy a simulátory umožňujú v edukáciu krízového manažmentu nácvik rôznych špecifických postupov a metód, ktoré zahŕňajú komplexnosť riešenia s ohľadom na všetky zasahujúce a spolupracujúce jednotky.

Práve výučba pomocou počítačových a virtuálnych systémov, najrôznejších simulátorov je dnes uznávaným trendom. Jej prínos je v atraktívnosti a efektívnosti výučby. Z hľadiska študentov umožňuje kvalitatívne lepšie pochopiť vyučovanú problematiku, získať praktické návyky a zručnosti. Pedagógom umožňuje názornejšie detailnejšie vysvetliť preberanú problematiku. Výučba s využitím vhodných informačných systémov a simulátorov umožňuje takú demonštráciu a vysvetlenie preberanej témy, pri ktorej je priame zabezpečenie praktickej ukážky a získanie skúseností z ekonomických, prípadne prevádzkových dôvodov problematické , niekedy až nemožné. Využívaním metód a techník programového vybavenia informačných systémov a simulátorov je zdokumentovaná vyššia schopnosť udržania a zapamätania si vedomostí a zručností, než pri výučbe klasickým spôsobom, ako je prednáška , seminár a cvičenie, prípadne samo štúdium. Sú to práve skúsenosti zo simulačného spôsobu výučby, ktoré prispievajú na popredných vysokých školách a univerzitách ku vzniku „simulačných centier“, resp. špeciálnych laboratórií so zameraním na výučbu špecializovaného predmetu. Často sú takéto centrá a laboratória prevádzkované samostatne, nezávisle od univerzity alebo vysokej školy. Tvoria samostatnú organizáciu s vlastným rozpočtom a personálom. Takéto jednotky môžu poskytovať vzdelávanie

[1] http://etools.tuzvo.sk/cave/kontakt.html 9.10.2015.
[2] http://www.aos.sk/sc/index.php?go=2 6.10.2015.
[3] https://www.jfmed.uniba.sk/pracoviska/ucelove-pracoviska/simulacne-vyucbove-centrum/ 6.10.2015.

nielen študentom, ale získavať praktické návyky a zručnosti aj zamestnancom z praxe. v západných, nemecky hovoriacich krajinách sa na vzniku a participácii prevádzky podieľajú priamo študenti.[4]

PRÁVNE VÝCHODISKÁ PRE TVORBU GIS

V súčasnosti na Slovensku vzniká centrálna databáza národný geoportál priestorových informácií pre potreby štátu na základe právnej normy a zákonov, ktoré stanovujú tvorbu a prevádzkovanie priestorových informácií v rámci jednotlivých rezortov

Najvýznamnejšie z nich sú Zákon č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy (tzv. Kompetenčný zákon), Zákon č. 275/2006 Z.z. o informačných systémoch verejnej správy a Zákon č. 215/1995 Z.z. o geodézii a kartografii a Metodický pokyn Ministerstva financií Slovenskej republiky č. MF/23579/2011-165 k výnosu Ministerstva financií Slovenskej republiky z 9. júna 2010 č. 312/2010-132 Z. z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy a zákon z 2. decembra 2009 o národnej infraštruktúre pre priestorové informácie. Predmetom posledného menovaného zákona je:

- zriadenie národnej infraštruktúry pre priestorové informácie na účely riadenia a rozhodovania v oblasti verejnej správy,
- koordináciu tvorby a prevádzky národnej infraštruktúry pre priestorové informácie,
- pôsobnosť Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky (ďalej len "ministerstvo") a Slovenskej inšpekcie životného prostredia (ďalej len "inšpekcia"),
- práva a povinnosti osôb v procese zriadenia, aktualizácie a používania národnej infraštruktúry pre priestorové informácie,
- povinnosti osôb v oblasti metaúdajov, priestorových údajov, sieťových služieb pre súbory priestorových údajov a služby priestorových údajov (ďalej len "sieťové služby"), zdieľania priestorových údajov, monitoringu a reportingu,
- národný geoportál,
- zodpovednosť za porušenie povinností podľa tohto zákona.

V SR je relatívne veľké množstvo implementovaných GIS v kompetencii a správe rôznych orgánov štátnej či verejnej správy, alebo iných subjektov. Medzi rozsahovo a obsahovo najvýznamnejšie GIS patria Informačný systém geodézie a kartografie (IS GKK), Vojenský informačný systém územia (VISÚ) a Informačný systém životného prostredia (IS ŽP).

Z hľadiska priestorovej lokalizácie objektov sú v SR najvýznamnejšie dva štátne informačné systémy, a to:

- Informačný systém geodézie a kartografie (IS GKK),
- Vojenský informačný systém územia (VISÚ).

Oba informačné systémy vytvárajú lokalizačnú bázu geografických údajov z územia Slovenska. Tvorba a správa IS GKK je v súčasnosti v kompetencii Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky pre civilný sektor a Ministerstva obrany SR pre potreby obrany štátu.

Spolu s ďalšími gestormi priestorových údajov vytvárajú primárne (geodetické, polohopisné, výškopisné a pod. - tab. 2) a sekundárne (účelové tematické priestorové registre zamerané na ochranu a využitie prírodných zdrojov, vodné hospodárstvo, komunikačné infraštruktúry a ďalšie) údaje lokalizačnej bázy.

GIS APLIKÁCIE

V súčasnej dobe dosiahla úroveň znalostní a vedomostí užívateľov výpočtových technológií takú úroveň a aplikácie sú tak intuitívne a dostupné, že ich začali užívatelia využívať, a to nielen na komerčné využitie ale aj súkromne. Je pravdou, že takto vytvorené databázy nie je možné využívať zodpovedne pre výkon štátnej správy, ale ich rozsiahle nasadzovanie v prostredí internetu vytvára predpoklady na ich nasadenie aj v príprave zamestnancov verejnej a štátnej správy. Rozmach

[4] Damanakis A. „A social network for simulators“, HPSN Europe - Simulation and Education Conference 2010.

využívania GIS aplikácií umožnili open-sorce riešenia a free verzie aplikácií. Tu je potrebné zdôrazniť, že takéto riešenia nedisponujú zväčša algoritmami na spracovanie a analýzu údajov, ale iba ich vytvorenie, uloženie a ich prezentáciu.

V nasledujúcej časti sa budem venovať GIS aplikáciám, ktoré sa už využívajú v rezorte MV SR a vo verejnej správe (REGIS), národnom geoportáli, ktorý je v súčasnosti v testovacej prevádzke a GIS aplikáciam, ktoré je možné využiť na vzdelávanie a riešenie krízových situácií a scenárov.

Regis

Tento projekt si za hlavnú úlohu stanovil navrhnúť a následne koncepčne vybudovať komplexný geografický informačný systém na podporu rozhodovacieho procesu v štátnej správe, ktorý po prepojení s jednotlivými subsystémami bude vzájomne kompatibilný.

Odborným garantom implementácie Regionálneho informačného systému štátnej správy (REGIS) je sekcia verejnej správy Ministerstva vnútra SR. Tento systém bol budovaný na v tej dobe najnovších trendov v oblasti informatizácie procesu zberu a analýzy dát viazaných k územiu. Projekt REGIS je programovo založený na technógii ArcView GIS a typologického geodátového modelu. Je navrhnutý ako otvorený systém vzhľadom na vnútorný regionálny rozvoj, ale poskytuje potrebné štandardy pre medziregionálnu komunikáciu ako aj celoplošnú integráciu údajov na úrovni Sekcie verejnej správy Ministerstva vnútra SR. Poznatky vytvorené a uchovávané v geografických registroch môžu byť využívané aj v Štátnom informačnom systéme.[5]

Projekt REGIS bol navrhnutý ako jedno - užívateľská aplikácia, avšak bol prebudovaný ako aplikácia klient - server. Prevádzkou REGIS-u a jeho správou bol poverený odbor Regionálneho rozvoja so snahou integrovať vývoj jednotného dátového modelu z regiónov. Vytvorením tohto modelu a plošné zvládnutie metodiky a znalosti tvorby zobrazovania modelov geografického prostredia v informačných systémoch. Na základe toho sa predpokladalo jeho celoplošné využitie v rámci štátnej správy. Následne na to sa rátalo s tvorbou špecializovaných aplikácii pre jednotlivé odborné pracoviská, napríklad pre odbor školstva, kultúry a iných.

Pri nasadzovaní a implementácii REGIS-u sa vyskytli problémy týkajúce sa nasadzovania celoplošných, celonárodných systémov. Bolo nutné vyškoliť dostatok personálu, naprogramovať aplikácie a naplniť systém dátami. Už pri implementácii niektoré z dát neboli aktuálne a bolo ich treba aktualizovať. Systém bol nasadzovaný z hľadiska aplikácii z dvoch etapách. v roku 1996 sa začal modelovo budovať v Nitrianskom kraji. REGIS bol v tejto etape budovaný pod názvom NIRIS - Nitriansky regionálny informačný systém. Na základe rozhodnutia vedenia Ministerstva vnútra SR zo dňa 26.3. 1997 sa NIRIS pod novým názvom REGIS realizoval do konca roku 1997. Projekt REGIS rešpektuje zákon národnej rady SR č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky, zákon č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a zákon č. 221/1995 Z. z. o štátnom informačnom systéme.

Aplikácia REGIS bola navrhovaná na viac funkcionalít. Tieto sa členili a rozdeľovali podľa účelu využívania príslušným odborom verejnej správy. Na začiatku projektu boli navrhnuté v roku 1997 základné aplikácie projektu REGIS:

Register organizácií - aplikácia vytvorená v prostrediach ArcView a Microsoft Access97, umožňujúca priestorové a logické analýzy nad databázou registra ekonomických subjektov SR.

Objekty - aplikácia uľahčujúca prácu s grafickými objektmi škôl, nosných podnikov, zariadení sociálnej starostlivosti, štátnej správy a samosprávy.

Sčítanie ´91 - aplikácia zastrešujúca údaje zo Sčítania ľudu, domov a bytov - oblasť demografie - údaje o ekonomickej aktivite, veku, národnosti, religiozite a vzdelaní obyvateľstva SR. Tieto údaje aplikácia umožňuje rýchlo a jednoducho vyhodnocovať na všetkých grafických úrovniach - obciach, okresoch, krajoch.

[5] Záväznosť štandardov pri vytváraní a prevádzkovaní ŠIS určuje zákon NR SR č. 261/1995 Z. z. o Štátnom informačnom systéme

Ďalšie aplikácie sa vytvorili v rokoch 1998 - 2001:

Región - aplikácia uľahčujúca prácu s grafickými objektmi škôl, nosných podnikov, zariadení sociálnej starostlivosti, štátnej správy a samosprávy.

Sčítanie ´91 - (upgrade) - aplikácia vytvorená v prostredí ArcView, umožňujúca vizualizáciu a priestorové a logické analýzy nad databázou trhu práce, investícií, výstavby bytov, produkcie tovarov a služieb, podnikateľských subjektov.

Voľby 98 - aplikácia umožňujúca analýzy výsledkov parlamentných volieb v roku 1998 na všetkých grafických úrovniach - obciach, okresoch, krajoch, SR.

Karta obce - aplikácia umožňujúca viesť prehľad komplexných údajov a ich analýzu o obciach - adresu úradu, vybavenie obce, údaje o starostovi, údaje o možných zdrojoch ohrozenia.

Pravidelná aktualizácia vrstiev:

- ortofotosnímky krajských a ostatných vybraných miest SR,
- cestná a uličná sieť SR - vektorová vrstva cestnej siete SR s integrovanými uličnými systémami krajských miest (GPS presnosť),
- iné grafické vrstvy bodov záujmu:
- bodová grafická vrstva bánk,
- plošná grafická vrstva poštových obvodov,
- bodová grafická vrstva hraničných priechodov,
- externé geokódované databázy - vekové, národnostné, vzdelanostné zloženie obyvateľstva až do úrovne obcí, ...

Projekt REGIS poskytuje základné vektorové vrstvy:

- katastre obcí,
- okresy,
- kraje,
- zastavané územia,
- sídla obcí,
- cesty,
- uličné systémy miest,
- vodné toky, vodné plochy,
- železnice.

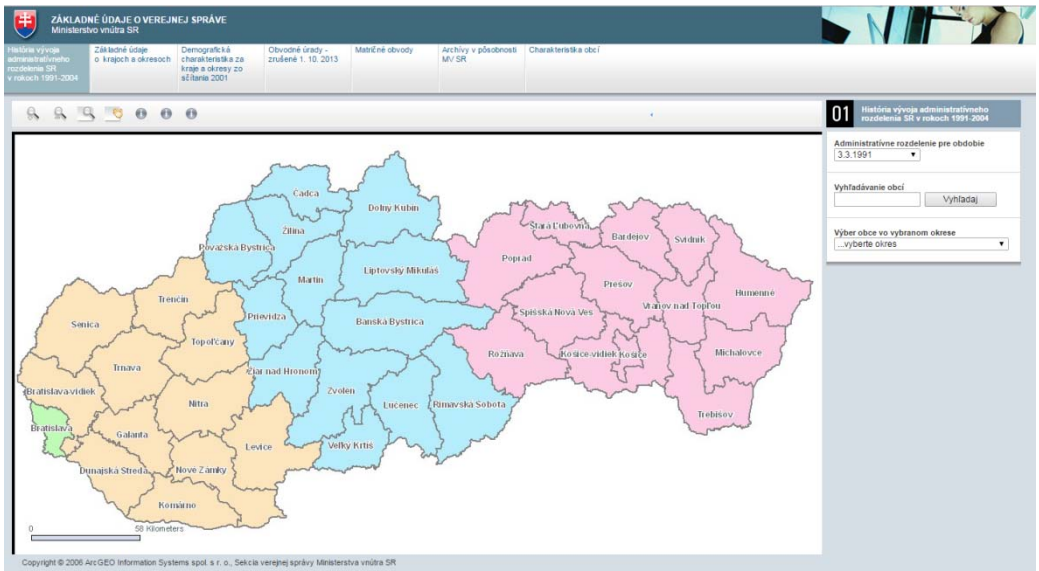

Obrázok 1 ukážka
z aplikácie REGIS: http://arc.vsnet.sk/GISApl/src/viewer/viewer.jsp?menu=historia.jsp&aplikacia=1 20.10.2015

Vzhľadom na realizáciu prechodu kompetencií štátnej správy na samosprávu v roku 2002 a po reforme verejnej správy K januáru 2004 licencie REGIS-u z OÚ a KÚ prešli do pôsobnosti Úradu civilnej ochrany Ministerstva vnútra SR a stali sa základom pre budovanie a ďalšie rozširovanie projektu CIPREGIS. Na základe dohody o poskytovaní dát v rámci projektu REGIS/CIPREGIS sú aktualizované dátové modely a dopĺňané dáta z projektu CIPREGIS pre potreby najnovších analýz a aktualizáciu webovských GIS aplikácií.

Národný geoportál

Národný geoportál vznikol v zmysle zákona č. 3/2010 Z. z. o národnej infraštruktúre pre priestorové informácie zo dňa 2.12.2009. právne vymedzenie tohto zákona je už popísané v časti právne východiská pre tvorbu GIS.

Národný geoportál (NG) je internetový portál, ktorý poskytuje prístup k priestorovým údajom a službám priestorových údajov NIPI a povinných osôb prostredníctvom sieťových služieb.

Pomocou národného geoportálu je možné povinnými osobami a ďalšími užívateľmi:

- Vyhľadávať priestorové údaje a služby prostredníctvom národnej katalógovej služby a metaúdajov povinných osôb
- Vyhľadávať v zozname zemepisných názvov (miest, ulíc, pohorí a pod.) a lokalizovať ich pomocou gazetteeru
- Zobrazovať metaúdaje a následne ich uložiť v rôznych formátoch
- Pristupovať k priestorovým údajom prostredníctvom existujúcich sieťových služieb
- Vytvárať vlastné mapové kompozície z dostupných zobrazovacích služieb a uložiť si ich lokálne
- Registrovať sa na portáli a následne vytvorené kompozície uložiť na geoportáli

Národný geoportál v súčasnosti pracuje v režime testovacia prevádzka. V ľavej časti navigačnej table sú záložky ÚGKK (Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky), MŽP (Ministerstva životného prostredia) a SSC (Slovenskej správy ciest).

Na geoportál je v zmysle zákona možné ukladať aj geoúdaje tretích strán. Sposoby ukladania geoúdajov a metadát, ako aj registráciu osôb oprávnených na vytváranie geoúdajov, stanovuje zákon č. 3/2010 Z. z. o národnej infraštruktúre pre priestorové informácie.

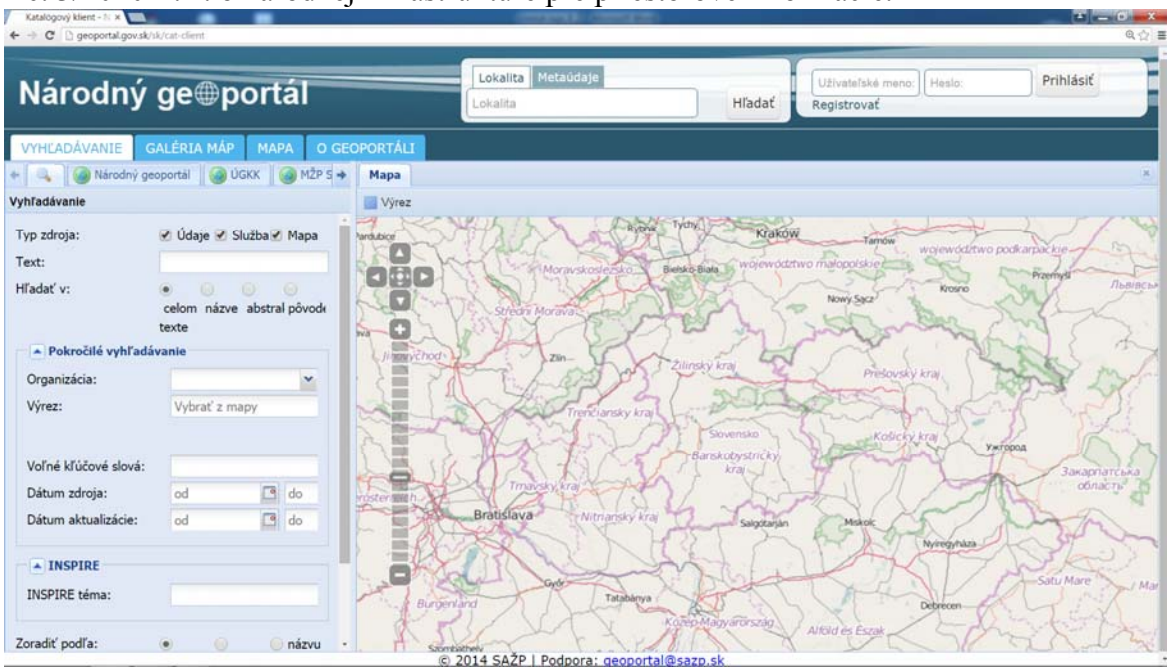

Obrázok 2 Národný geoportál http://geoportal.gov.sk/sk/cat-client

Už v testovacej prevádzke sú na geoportáli vytvorené mapy a mapové kompozície. Sú členené logicky podľa zamerania na jednotlivé kapitoly - prílohy. **Príloha 1** obsahuje mapu *správneho*

členenia SR a *dopravné siete SR*, **Príloha 1.8** je zameraná na vodohospodársku oblasť a obsahuje *Hydrografiu, Vodné stavby, Minerálne pramene a Vodohospodársku mapu v mierke 1:50000,* **Príloha 1.9** zobrazuje *Chránené územia,* **Príloha 2** zobrazuje Výškové modely zemského povrchu *Výškopis a Digitálny model reliéfu,* **Príloha 3** na jednotlivých mapách zobrazuje *Pôdu, Ľudské zdravie a bezpečnosť, Výrobné a priemyselné zariadenia Ložiská nerastných surovín.* Nad ráme NIPI sú k dispozícii mapové podklady *Historické mapovanie ,Environmentálne záťaže, Základné sídelné jednotky, Klady mapových listov, Antropogénne prvky a Skládky tuhého komunálneho odpadu*

Ako bolo popísané, štátne inštitúcie, školy ale aj ostatné organizácie, ktoré spĺňajú podmienky registrácie, majú v Národnom geoportáli silný nástroj nielen na vzdelávanie seba a svojich zamestnancov a prípravu študentov, ale aj ku svojej každodennej práce. Takto vytvorený portál geografických údajov zároveň vytvára predpoklady na rozvoj spolupráce organizácií, ktoré sa zaoberajú zberom, spracovaním a prezentáciou geoúdajov.

Otvorené aplikácie

Idea využívať geografické informačné systémy jednak vo vzdelávaní, ale hlavne pri rozhodovacích procesoch v najrôznejších oblastiach a teda aj v oblasti krízového manažmentu je v posledných rokoch nanajvýš aktuálna. Vo svete táto myšlienka nie je až tak nová. Prvé zmienky vo výučbe geografických informačných systémoch sa objavujú v roku 1964 v USA na Harvard Laboratory For Computer Graphics and Spatial Analysis at Harvard University v Massachusetts v USA. Avšak rozmach výučby, či už v USA alebo v Európe, nastal až koncom minulého storočia hromadným nasadením výpočtovej techniky v edukačnom procese. Časom a dostupnosťou hardwarových prostriedkov, ale samozrejme aj dostupnosťou vhodných aplikácii mohol nastať rozvoj výučby geografických informačných systémov aj na Slovensku.

Osobitnou stránkou rozvoja výučby geografických informačných systémov v podmienkach, kde nie je alebo nebolo možné doposiaľ aplikovať do výučby tieto technológie, je rozvoj využívania open source software, (s otvoreným zdrojovým kódom) ktorých používanie je na školách bezplatné. Toto je prípad aj Akadémie Policajného zboru v Bratislave, kde základy tvorby a spracovania geografických údajov, jeho interpretáciu a prezentáciu je možné práve na týchto technológiách. Používanie otvorených softwarov vo výučbe má rôzne výhody:

- aktualizácia softwaru je bezplatná a software nikdy nezostarne
- väčšinou ide o profesionálny software a i napriek tomu organizácia zaň nemusí platiť
- vďaka otvorenému kódu si tento software môžu aj študenti inštalovať na svoje počítače a doma sa pripravovať
- otvorený software je väčšinou hromadne využívaný a z toho vyplýva aj bezproblémový prenos a transformácia spracovaných údajov
- neoddeliteľnou súčasťou je aj dostupnosť aktuálnych študijných materiálov na webových stránkach a rôznych fórach

K najpoužívanejším geografickým informačným systémom s otvoreným zdrojovým kódom dnes patrí: Quantum GIS, GRASS, SPRING, u DigGIS, Flow map, a ďalšie.

Quantum GIS

Vývoj aplikácie Quantum GIS začal skupinou nadšencov a dobrovoľníkov, a verzia s označením 1.0 vyšla 5 januára 2009. Táto aplikácia môže byť implementovaná na operačný systém Windows, Linux, OS X, android a ďalšie . táto aplikácia je vhodná na výučbu základov geografiských informačných systémov. Umožňuje vytvárať a editovať rastrové a vektorové geoúdaje, ich prezeranie, spracovanie a prezentáciu a následnú tvorbu mapových výstupov. Funkčnosť aplikácie rozširujú rôzne zásuvné moduly, kde napríklad pri tvorbe analýz geografických údajov je vhodný modul GRASS GIS. Od počiatku vývoja a nasadenia prvej verzie bolo vydaných viac ako 16 verzií.

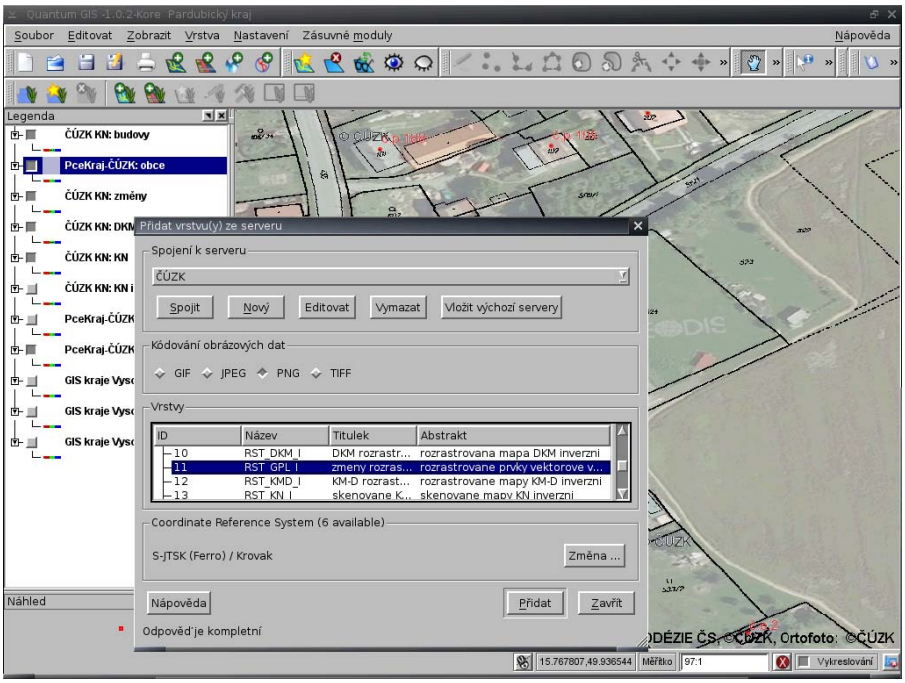

Obrázok 3 ukážka obrazovky QGIS http://www.abclinuxu.cz/software/veda/mapy/quantum-gis 30.10. 2015

GRASS

Geographic Resources Analysis Support System je voľne šíriteľný geografický informačný systém, ktorý bol pôvodne vyvinutý vládou USA (Open Source Geospatial Foundation). Táto aplikácia sa vo väčšine prípadov používa pre geopriestorové spracovanie údajov a analýzu dát, spracovanie obrazu a grafiky, výrobu máp a mapových podkladov a taktiež pre priestorové modelovanie a vizualizáciu rastrových a vektorových údajov. Vzhľadom na svoje možnosti sa využíva vo vládnych agentúrach, poradenských spoločnostiach, ale aj v akademickom prostredí a v neposlednom rade aj na komerčné využívanie. Môže byť implementovaný na operačných systémoch Windows, Linux, Macintosh, sun solaris a ďalšie.

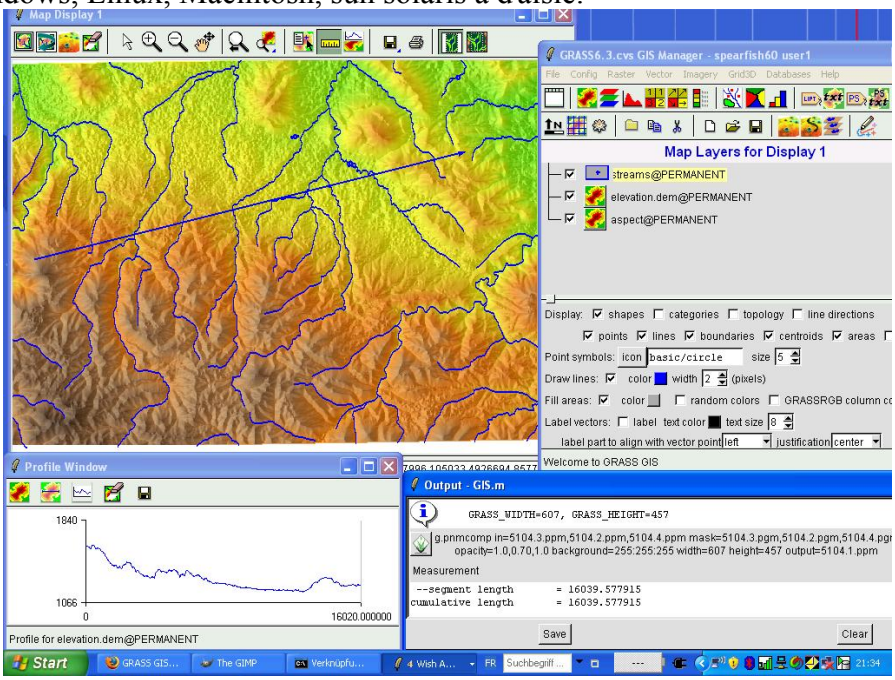

Obrázok 4 ukážka GRASS GIS https://grass.osgeo.org/uploads/images/Gallery/platforms/native_wingrass63.jpg 30.10. 2015

SPRING

SPRIG je freeware GIS aplikácia, ktorá spracováva obraz z diaľkového priezkumu zeme na základe objektovo orientovaného dátového modelu, a integruje rastrovú a vektorovú reprezentáciu dát v jedinom prostredí. SPRING poskytuje komplexnú sadu nástrojov pre spracovanie obrazu a digitálne modelovanie terénu, priestorové analýzy a geoštatistiku. Môže byt implementovaný na operačný systém Windows a Linux. Táto aplikácia bola vytvorená Brazílskym národným inštitútom pre výskum vesmíru (INPE).

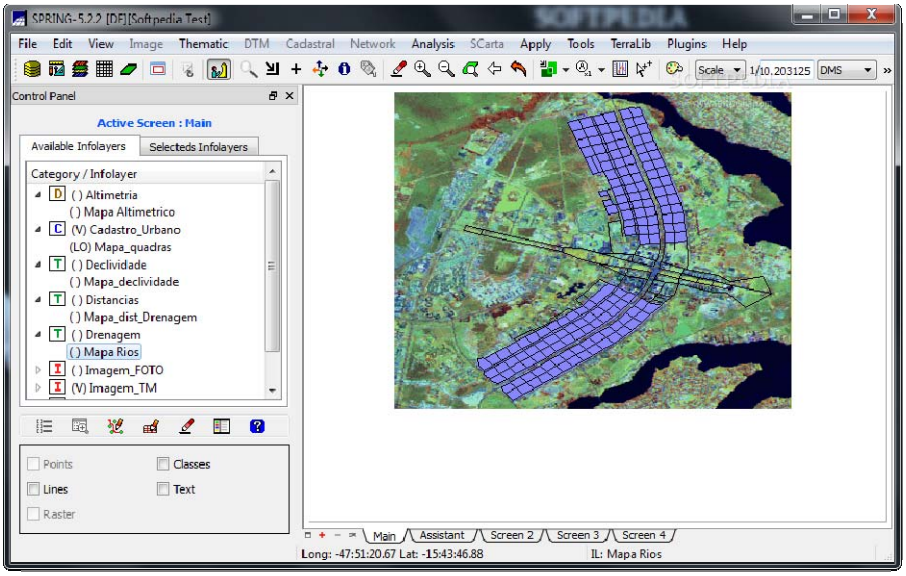

Obrázok 5 ukážka SPRING GIS http://i1-win.softpedia-static.com/screenshots/INPE-SPRING_1.png

FLOW MAP

Táto GIS aplikácia umožňuje zobrazovať pohyb objektov z jedného bodu do druhého. FLOW mapy poskytujú všeobecné informácie o dátach (napr. ľudí, tovaru, automobilov a podobne) ktoré sa pohybujú a zároveň zobrazujú ich smer a rýchlosť. Na rozdiel od trasových máp FLOW mapy zobrazujú množstvo toku na danej trase, ktoré je dané hrúbkou čiary úmerne na kvantitu dát. Môžu byt implementované na platforme Windows a táto aplikácia bola vyvinutá na Fakulte geografických vied Univerzity Ultrecht v Holandsku.

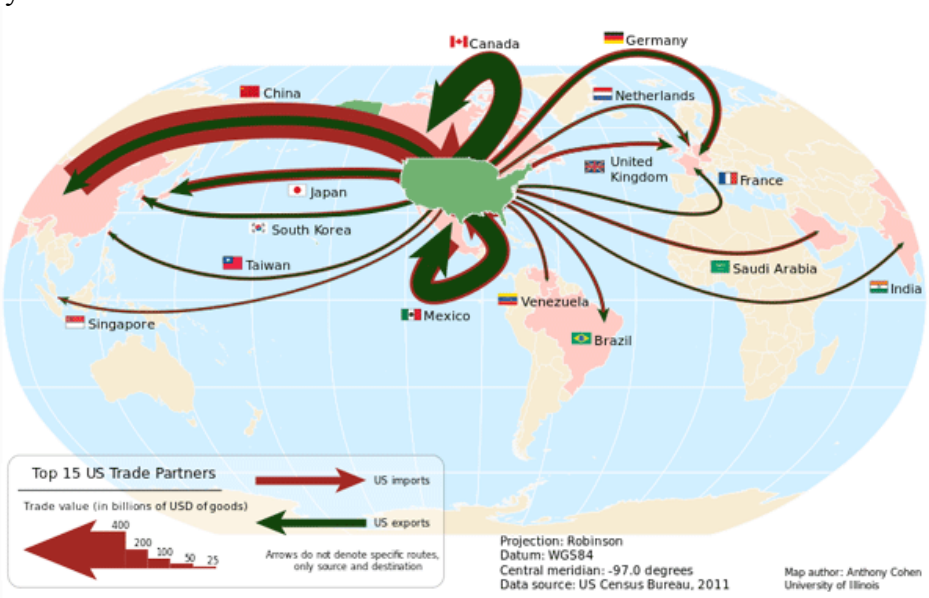

Obrázok 6 ukážka flow map http://www.gislounge.com/overview-flow-mapping/

Vymenovať všetky open source aplikácie zaoberajúce sa problematikou geografických informačných systémov nie je nutné, v predchádzajúcej ukážke boli veľmi stručne popísané aplikácie, ktoré rôznym spôsobom spracovávajú a zobrazujú informácie pre konkrétne účely. V tejto fáze vytvárania a nasadzovania laboratória resp. počítačovej učebne na výučbu aplikácii využívaných v krízovom manažmente pomocou nástrojov geografických informačných systémov je cieľom :

- spoznať aktuálne nástroje geografických informačných systémov, podstatu rastrových a vektorových údajov, ich tvorbu a uchovávanie
- naučiť sa vnímať svet a riešenie krízových situácii v geografickom kontexte
- naučiť študentov porozumieť priestorovým údajom, a tieto vedieť využívať na tvorbu krízových scenárov
- získať poznatky z geografických informačných systémov, nevyhnutné k definovaniu problému a javu v krízovom manažmente a riešiť ich v priestore

Komerčné aplikácie

Najpoužívanejším geografickým informačným systémom v rezorte Ministerstva vnútra je ArcGIS. Tento bol v rezorte implementovaný v niekoľkých etapách, pričom prvá začala v roku 2007. Na jeho platforme dodnes funguje niekoľko aplikácií využívaných výkonom krízového manažmentu vo verejnej správe. Dnes ArcGis tvorí viac ako 80 najrôznejších aplikácii v oblasti geografických informačných systémov. Tieto sú určené pre celú škálu rôznych odvetví ako je plynárenstvo, doprava, samospráva, vojenské účely a spravodajstvo, pre mimoriadne účely a podobne. Môžu byť prevádzkované PC staniciach, mobilných staniciach alebo ako webové prehliadače. Silnou stránkou ArcGIS aplikácii sú ich schopnosti a znalosti. Práve algoritmy vytvárajúce priestorovú analýzu, mapovanie a vizualizáciu, 3D zobrazovanie, zobrazovanie v reálnom čase vytvárajú z informačného systému silný nástroj, ktorý napomáha pri rozhodovacích procesoch a vytváraní krízových scenárov. Žiaľ, prostriedky vložené práve do tejto oblasti tvorby geografického informačného systému, vytvárajú finančnú nedostupnosť aplikácie napríklad v oblasti školstva. A práve táto časť geografických informačných systémov poskytuje pridanú hodnotu, ktorú je možné využiť pre efektívne a rýchle rozhodovanie v procese riadenia krízového manažmentu a tvorby krízových scénarov.

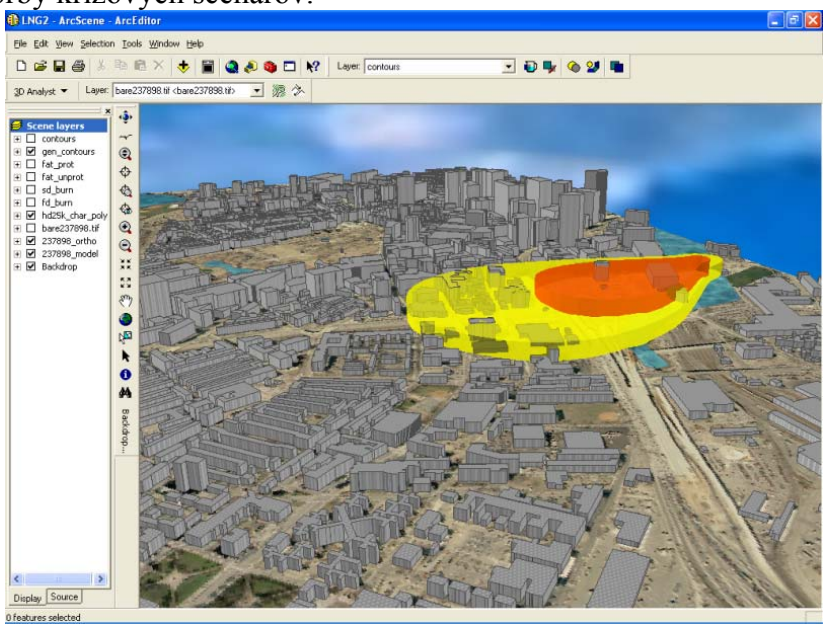

Obrázok 7 ukážka ArcGis http://garvia.blogspot.sk/2011/09/arcgis-10.html

Jednou z takýchto schopností aplikácii ArcGIS je získavanie a zhromažďovanie údajov z externých a periférnych zariadení a následne ich spracovávať a zobrazovať na mapovom podklade

konkrétnej lokality. Ukážkou na obrázku ArcGIS je mapovanie hluku v konkrétnej mestskej lokalite.

Rovnako používaným geografickým informačným systémom v oblasti štátnej správy a verejného sektora, vzdelávania a školstva je geografický informačný systém spoločnosti INTERGRAPH. Ako pri prechádzajúcom softwari aj táto aplikácia je určená pre najrôznejšie odvetvia národné hospodárstva s možnosťou tvorby mapových podkladov a vizualizácie. Spoločnosť HEXAGON INTERGRAPH okrem komerčného poskytovania svojich produktov umožňuje vzdelávacím inštitúciám získať programové licencie za symbolickú sumu, alebo až bezplatne na nekomerčné účely.

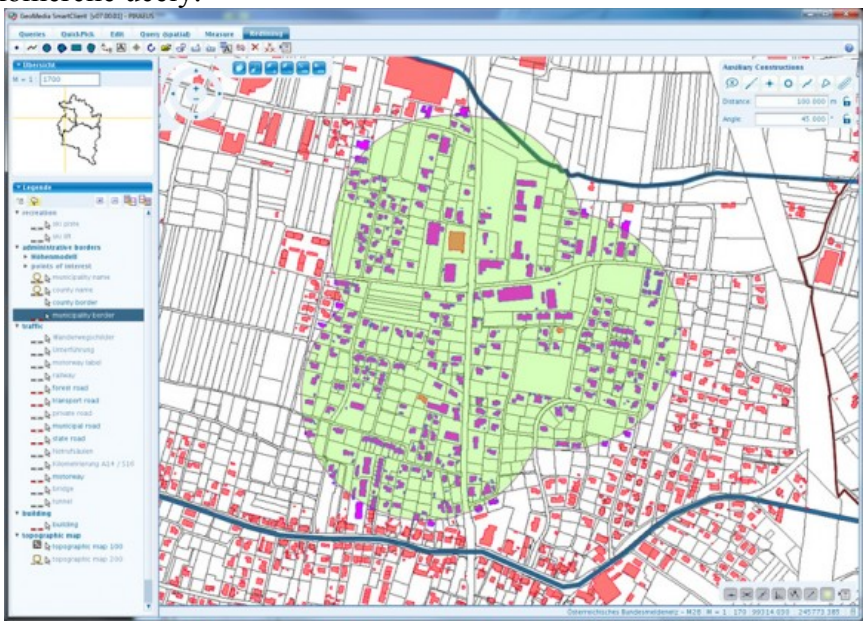

Obrázok 8 ukážka intergraph aplikácie http://www.gistimes.com/2012/gis-news/intergraph%C2%AE-launches-geomedia%C2%AE-smart-client-for-integrating-gis-into-all-business-processes/ 30.10.2015

Spomenuté 2 aplikácie geografických informačných systémov nie sú jediné. Tvoria ale najpoužívanejšie skupiny geografických informačných systémov využívaných v už spomínaných oblastiach národného hospodárstva a priemyslu. Vzhľadom na to, že napríklad Ministerstvo vnútra SR a ostatné štátne organizácie využívajú ArcGIS technológie, je vhodné, aby rezortné školstvo využívalo na vzdelávanie študentov taký systém, ktorý sa využíva v praxi.

V tejto ďalšej etape budovania PC laboratória a následne simulačného centra a vzdelávania v oblasti krízového manažmentu s podporou geografických informačných systémov je potrebné venovať pozornosť:

- na základe už získaných základných znalostí z oblasti geografických informačných systémov tvorivo a kriticky rieši problémy danej oblasti krízového manažmentu a vytvárať krízové scenáre
- učiť sa identifikovať problém, analyzovať ho a navrhnúť ak nie ideálne, aspoň konštruktívne a efektívne riešenie.
- Výhodu v tejto etape výučby je schopnosť na základe vhodných algoritmov overiť navrhnuté riešenia krízových situácii

V ďalších etapách tvorby a návrhu simulačného centra je potrebné brať na zreteľ ekonomické, stavebné a personálne možnosti inštitúcie. Niektoré činnosti z výkonu záchranných zložiek, ako je Integrovaný záchranný systém a Hasičský a záchranný zbor a podobne, je možné simulovať na informačných systémoch a simulátoroch podobných počítačovým hrám. Ideálnym simulačným centrom vybudovaným na Akadémii Policajného zboru v Bratislave by bola verná kópia pracoviska 112 a mobilných zložiek. Avšak vybudovanie takéhoto pracoviska je finančne a časovo náročné.

Jeho efektívnosť môže zvýšiť vzdelávanie nielen študentov Akadémie Policajného zboru v Bratislave, ale aj ostatných zamestnancov Ministerstva vnútra SR a verejnej správy.

ZÁVERY A ODPORÚČANIA

V dnešnej modernej informačnej spoločnosti majú geografické informačné systémy významné a nezanedbateľné miesta. V súčasnej dobe sú tieto technológie implementované prevažne v komerčných spoločnostiach, začínajú sa objavovať aj v štátnych organizáciách s celoslovenskou pôsobnosťou, a začínajú prenikať do oblasti každodenného života. Význam výučby geografických informačných systémov a ich využívania v procese riešenia konkrétnych krízových situácii spočíva v tom, že študent sa učí modelovať reálne situácie, definuje a navrhuje riešenia problémov, s ktorými sa môže stretnúť po absolvovaní vysokej školy v praxi. Učí sa vyhľadávať informácie, analyzovať ich a hľadať riešenie pre tvorbu krízových scenárov.

Vytváranie predpokladov pre vytvorenie celoeurópskych pravidiel a štandardov na tvorbu, zhromažďovanie, výmenu a používanie geografických informácii sa deklaruje v dokumente Rady Európy k Európskej geografickej infraštruktúry z roku 2000. Na základe daných skutočností sa začali práce na tvorbe účelových geografických informačných infraštruktúr pre potreby EÚ v nadväznosti programov zameraných na geografické informačné systémy a geografické informácie. Na tomto základe vzniká na Slovensku národná geografické informačná štruktúra Slovenskej republiky. V roku 2001 vláda schválila Politiku informatizácie spoločnosti ako jednu z hlavných priorít. Na základe týchto dokumentov je vhodné poskytnúť študentom v čase vzdelávania aspoň základné poznatky v oblasti geografických informácii a ich vzdelávania. Za týmto účelom je nevyhnutné sledovať vývoj technológií v danej oblasti a získané poznatky efektívne premietnuť a aplikovať do edukačného procesu.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Zákona č. 3/2010 Z. z. o národnej infraštruktúre pre priestorové informácie zo dňa 2.12.2009.

Zákon č. 575/2001 Z.z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy

Zákon č. 275/2006 Z.z. o informačných systémoch verejnej správy

Zákon č. 215/1995 Z.z. o geodézii a kartografii a Z. z. o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy

Metodický pokyn Ministerstva financií Slovenskej republiky č. MF/23579/2011-165 k výnosu Ministerstva financií Slovenskej republiky z 9. júna 2010 č. 312/2010-132

http://etools.tuzvo.sk/cave/kontakt.html 9.10.2015.

http://www.aos.sk/sc/index.php?go=2 6.10.2015.

https://www.jfmed.uniba.sk/pracoviska/ucelove-pracoviska/simulacne-vyucbove-centrum/ 6.10.2015.

Národný geoportál http://geoportal.gov.sk/sk/cat-client

http://www.abclinuxu.cz/software/veda/mapy/quantum-gis 30.10. 2015

https://grass.osgeo.org/uploads/images/Gallery/platforms/native_wingrass63.jpg 30.10. 2015

http://www.gislounge.com/overview-flow-mapping/

http://i1-win.softpedia-static.com/screenshots/INPE-SPRING_1.png

http://garvia.blogspot.sk/2011/09/arcgis-10.html

http://www.gistimes.com/2012/gis-news/intergraph%C2%AE-launches-geomedia%C2%AE-smart-client-for-integrating-gis-into-all-business-processes/ 30.10.2015

ADRESA

pplk. Ing. Igor PAVLOVIČ,
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Oddelenie informačných technológií
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
Tel.: 09610 57 343, igor.pavlovic@minv.sk, igor.pavlovic@akademiapz.sk

Концепция культуры безопасности. Генезис и современность

Juliusz PIWOWARSKI

Университет публичной и индивидуальной безопасности «Апейрон» в Кракове

Abstrakt: *Статья представляет предложение интердисциплинарной научной платформы как основания для теории наук о безопасности. В неё включены немилитарные и милитарные аспекты явления безопасности. Акцент был положен на культуру безопасности - главную научную ось security studies и её влияние на повседневное функционирование общественных коллективов вместе с концепцией трёх колонн культуры безопасности: ментально-духовной, организационно-правовой и материальной.*

Kľúčové slová: *культура безопасности, науки о безопасности, интердисциплинарность, колонны культуры безопасности.*

Введение

Согласно многим учёным, проблематика *безопасности* всегда определённым образом берёт своё начало в явлении *культуры*[1]. В наше время глобализация перенасыщена с одной стороны трендами постмодернизма, а с другой технократическим подходом к проблемам безопасности. Это рождает глубокий кризис ценностей, который приводит к устремлению мира к тёмной стороне видения Самуэля Хантингтона[2]. Вопросы культуры, того социального явления, которое отличает людей от других видов, живущих на Земле, отодвигаются в тень пещеры, с которой когда-то пробовал вывести человека Платон. Перед лицом так представленного кризиса субсферы культуры, которой является культура безопасности, мы можем утверждать, что ещё существуют круги, которые можно считать сильными бастионами культуры безопасности. В таком случае следует проследить генезис развития этого явления ради выживания научного предложения, ведущего к тому, что нематериальные элементы культуры безопасности могут дальше влиять на её экзистенциальный аспект и противодействовать последствиям современного кризиса ценностей, в том числе эскалации политики, которая ведётся с позиции силы и, может быть, ведёт к новому разделению мира. Новые проблемы, связанные с *безопасностью*, появляются в следствие изменений в *культуре* - локальной или *национальной*, или в масштабе *культурных кругов*, таких как евроамериканский, православный, китайский, японский, латиноамериканский или африканский. С. Хантингтон показал существующие на Земле разные цивилизации с перспективы концепции «столкновения культур». Другие исследователи в *security studies* также применяют культуралистичные[3] исследовательские методы. Например, Джон Бейлиз, Джеймс Фирц, Колин Грей и Элиот Коэн указывают, что анализируя «проблемы консолидации в Ираке после интервенции США, американо-китайских отношений, или же войны с терроризмом, учёные а также политики всё более охотно ссылаются на вопросы

[1] Cp. L.W. Zacher, *Jednostkowe i społeczne konteksty i wyzwania dla bezpieczeństwa*, [в:] *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, т. 3, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2012; Cp. P. R. Harris, *High Performance Leadership: HRD Strategies for the New Work Culture*,[в:] „Human Resource Development Press", Amherst 1994; T. Cross, B. J. Bazron, K.W.Dennis, M.R.Isaacs, *Toward a Culturally Competent System of Care*, Vol.1: Monograph on Effective Services for Minority Children who are Severely Emotionally Disturbed, GeorgetownUniversity,Washington1989; R.Trojanowicz, B. Bucqueroux, *Community Policing: A Contemporary Perspective*, Michigan State University, Lansing 1990, c. 246.

[2] P. Huntington, *Wojna cywilizacji*, [в:] Res Publica Nowa, nr 2(65), luty 1994.

[3] *Культуралистичный подход* - перспектива общественных наук с культурным уклоном.

самосознания и культуры»[4]. Также по этому поводу предлагаемой платформой должна быть научная категория, определяемая как *культура безопасности* вместе с её тремя колоннами: индивидуальной, общественной и материальной, обращающимися к научным идеям таких личностей как Альфред Луис Кребер[5], Флориан Знанецки[6], Казимеж Добровольски[7] или Мариан Цеслярчик[8].

Культура безопасности

Вообще современные мотивы *культуры безопасности* можно, не обращаясь уже к достижениям древности, выводить из концепции известного чикагского социолога Альфреда Луиса Кребера (1952), представителя социологической школы Франца Боаса[9]. Три составляющие *культуры* у Кребера - это *материальная реальность, общественная культура и этичная культура,* что он и выразил в работе *The Nature of Culture*[10].

В свою очередь *польская школа культуры безопасности и обороноспособности* - это концепция, пионером которой является Мариан Цеслярчик, Она имеет как в Польше, так и в мире свои холистические аналоги. Три колонны *культуры безопасности и обороноспособности* (как и полицейские науки)[11] должны всё время ассоциироваться с социологическими корнями обговариваемой концепции. Польский социолог Казимеж Добровольски в своей диссертации с 1967 года, которую он озаглавил *Исследования на пограничье истории и социологии*[12], выделил следующие три измерения культуры: *нематериальное измерение, общественное измерение и материальное измерение*. Польская концепция является холистической научной позицией, в которой содержится *votum separatum* от появившегося в Польше штучного формального разделения категорий *безопасности и обороноспособности*. Одновременно Мариан Цеслярчик поддаёт критике узкую интерпретацию *культуры безопасности и обороноспособности*, сведённую к масштабу милитарной схемы[13]. Согласно нему, расширение формулы исследований над *натурой культуры безопасности и обороноспособности* должно, например, брать во внимание потребность *общественного здоровья,* записанную в Конституции Мировой Организации Здоровья (WHO)[14], которая имеет также связь с таким представлением этой потребности, о котором писал Эрих Фромм[15].

Развитию человека и повседневному функционированию создаваемых им общественных коллективов, семей, местных общин, в том числе профессиональных групп, сопутствует

---

[4] J. Baylis, J. Wirtz, C. S. Gray, E. Cohen, *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009, c. 88; Cp.: J. Baylis, J. Wirtz, C. S. Gray, E. Cohen, *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategy Studies*, Oxford Univeristy Press, Oxford 2007.

[5] A. L Kroeber, *The Nature of Culture*, University of Chicago Press; Cambridge University Press, Chicago 1952.

[6] Florian Znaniecki, *Cultural Reality*, Kissinger Publishing, New York 2008; Idem: *Florian Znaniecki on Humanistic Sociology (Heritage of Sociology)*, University of Chicago Press, Chicago 1969.

[7] K. Dobrowolski, *Studia z pogranicza historii i socjologii*, Zakład Narodowy Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967.

[8] M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności,* Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Siedlcach, Siedlce 2010.

[9] *Культуралистичный подход* является одной из основных ориентаций в социологической школе Франца Боаса, репрезентируемый Альфредом Луисом Кребером и Флорианом Знанецким, постулирующий трактовку *культуры* как «внеорганичного бытия».

[10] A. L. Kroeber, *The Nature of Culture*, op. cit..

[11] K. Holcr, V. Porada, J. Holomek, J. Piwowarski, *Theoretical Foundations of Police Sciences*, Security Dimensions, no 14, Kraków 2015, c. 17-28.

[12] K. Dobrowolski, *Studia z pogranicza historii i socjologii*, op. cit.

[13] M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności,* op. cit, c. 243-245, 254.

[14] Ibidem: c. 255.

[15] E. Fromm, *Zdrowe społeczeństwo*, Wydawnictwo vis-a-vis, Kraków 2012.

непрерывное возведение здания культуры. Феномен культуры является совокупностью материальных и нематериальных элементов, составляющих закреплённое достояние человечества.

Уже в 1871 году английский антрополог Эдвард Тайлор сформулировал определение понятия культура[16]. Согласно Тайлору культура охватывает знания, верования, искусство, моральность, право, обычаи и другие способности, полученные человеком как членом общества. Американский антрополог культуры Альфред Луис Кребер (1876-1960) представил концепцию культуры, являющуюся, как сказано во вступлении, инспирацией для идеи *колонн культуры безопасности*.

Английский философ и социолог Роджер Вернон Скратон является апологетом культуры Запада. Он подчёркивает, что «культура важна»[17]. Это утверждение во времена глобализации однако не звучит вокруг нас настолько сильно, чтобы не требовалось его всё громче повторять и подтверждать в конкретных действиях. Желая констатировать перед широкой аудиторией, что «культура важна», следует сначала начать с себя. В наше время часто встречаются интерпретации, фальсифицирующие понятие свободы, в реальности лишающие нас культуры, образцы которой проецируются на поведение согласно с акцептированными в данном *обществе* нормами и правилами. Интерпретации, освобождающие нас от обязанностей или моральной ответственности, создают аберрацию в той субсфере культуры, которая определяется как *культура безопасности*. Появилась угроза, что наша культура может оказаться приниженной, а моральность будет уничтожена с ущербом для *безопасности* человека.

Феномен культуры безопасности является частью широко понимаемой культуры. «Как выразительно зарисовывающаяся сфера культуры (она) сопутствует человеку с самого его начала. Как замечают многие антропологи, с Малиновским во главе, обеспечение безопасности лежало у основания гуманизации и являлось *conditio sine qua non* не только выживания человеческого вида, но также развития других слоёв человеческой культуры»[18]. Можно открыть, что общественные явления культура и безопасность функционируют очень подобным образом:

1. В равной мере для безопасности, как и для культуры - параллельно - имеют значение два одновременно выступающие параметры: *пространство и время*.
2. Физическое пространство даёт, к примеру, возможность появления «регионов безопасности» (или «регионов угроз») и одновременно позволяет, чтобы достижения культуры могли расширяться, охватывая всё большую территорию.
3. В свою очередь параметр времени является системой координат, в которой на данной территории продолжается процесс построения культуры, тождественный процессу развития человеческих единиц, малых, средних и больших общественных групп а также целых обществ-народов - это развитие определяет их уровень безопасности.
4. Процесс развития является, согласно определению и здравому смыслу, механизмом, противодействующим всем угрозам и даже, согласно дефиниции *безопасности*, может быть признанным аналогом феномена безопасности.
5. Культура в данной цивилизации есть не только определённой «добавочной стоимостью», но она является автономным потенциалом обороноспособности принадлежащих к этой цивилизации *субъектов* - в военном, политическом,

[16] E. B. Tylor, Primitive Culture , Vol. 1, Vol. 2, John Murray, London 1871.
[17] R. Scruton, *Kultura jest ważna*, Zysk i S-ka, Poznań 2010, c. 15.
[18] S. Jarmoszko, *Nowe wzory kultury bezpieczeństwa a procesy deterioracji więzi społecznej*, [в:] *Jedność i różnorodność. kultura vs. kultury*, E. Rekłajtis, R. Wiśniewski, J. Zdanowski (ред.), Aspra-JR, Warszawa 2010; B. Malinowski, *Naukowa teoria kultury*, [в:] *szkice z teorii kultury*, Książka i Wiedza, Warszawa 1958, c. 101.

культурном, экономическом, экологическом пространстве, или наконец в таких сферах деятельности как правовая и организационная, техногенная или кибернетическая.

6. Культура по отношению к разным *субъектам,* функционирующим в сфере её действия, начиная с персонального масштаба и до глобального масштаба, является таким механизмом, который может значительно влиять на позицию и поведение этих *субъектов в* определённых ситуациях, процессах или «временнопунктовых» происшествиях, несущих за собой различные вызовы, шансы, риски и угрозы.
7. Культура может являться также теоретической моделью, имеющей экспланационную силу, имеющую применение в *науках о безопасности*.

Культурный поворот в общественных науках и в исследованиях безопасности.

The Cultural Turn (Культурный Поворот) сделала общедоступным работа *The Cultural Turn*, являющаяся сборником эссе американского философа и социолога Ф. Джеймсона «The Cultural Turn» [19]. Постмодернизм указал на *культуру* как на первоплановый элемент дискурсов, касающихся *общественных проблем*. Если *культура* - это «совокупность материального и духовного достояния человечества, собираемая, закрепляемая и обогащаемая на протяжении её существования, передаваемая от поколения к поколению (…)»[20], а её составляющими являются ограничивающие угрозы правила общественного сожительства, культурные образцы и моральные принципы свойственного для данного общественного коллектива поведения, то в результате она влияет на появление общественных фактов и артефактов, принадлежащих к той сфере *культуры*, которой является *культура безопасности*. В начале XXI века произошла также авторитетная и престижная институционализация культурного поворота в общественных науках, ибо в Йельском университете в 2001 г. создано Центр социологии культуры. Результаты исследовательской деятельности, касающейся проблематики наук о безопасности (security studies), принадлежащие к нематериальным ресурсам закреплённых достижений человека, являются важным фрагментом культуры безопасности, который в своё время был только субдисциплиной *international relations*. Со временем это направление научных исследований обретало всё большее значение и автономию. Сегодня его течения, реализм или идеализм, благодаря конструктивистскому перелому, который наступил в 80-х годах в науках о безопасности, можно применять для исследований каждого диапазона субъектов безопасности, не только в государственно-центричной исследовательской перспективе. Они используются уже начиная с диапазона индивидуальных субъектов безопасности, диапазон групповых субъектов и по общества-народы и их государства.

Спектральный анализ культуры безопасности.

Краткое определение понятия *культура безопасности*, предлагаемое автором данной статьи, сформулировано следующим образом: Культура безопасности - это совокупность материальных и нематериальных элементов закреплённых достижений человека, служащих культивированию, восстановлению (в случае утраты) и поднесению уровня безопасности

[19] F. Jameson, *The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern 1983–1998*, Verso Books Publ., London - New York 1998; Idem: *Globalization and Political Strategy*, [в:] „New Left Review”, 4 (July–August, 2000); Idem: *Postmodernism and Cultural Theories. Lectures in China (Houxiandaizhuyi he Wenhualilun)*, Shanxi Teacher's University, Xi'an 1987; Idem: *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, Durham 1991; Cp. G. Steinmetz, *State/Culture: State-Formation after the Cultural Turn*, Ithaca, Cornell University Press, New York 1999; M. Jacobs, L. Spillman, *Cultural sociology at the crossroads of the discipline*, [в:] „Poetics. Journal of Empirical Research on Culture, the Media and the Arts” 2005, 33, c. 1–14; V. E. Bonnell, L. Hunt, *Beyond the Cultural Turn*, University of California Press, Berkeley1999.

[20] Статья „Kultura”, Mała Encyklopedia PWN, Warszawa 1996, c. 445.

определённых субъектов. Можно её рассматривать в индивидуальном измерении - ментально-духовном, общественном измерении а также физическом (материальном) измерении. Расширенная, так называемая спектральная, версия определения *культуры безопасности*, показывающая важность, которую для проблематики предмета имеет *сознание субъекта безопасности*[21], приведена ниже. Она является результатом польско-украинского сотрудничества, обмена научных взглядов (2013-2014 гг.), который имел место в *Cracow Research Institute for Security and Defence Skills APEIRON.* Авторы этого определения - это Юлиуш Пивоварски (*CRISD APEIRON*, Польша) и Василий Заплатинский (Национальный авиационный университет в Киеве, Украина).

Культура безопасности[22] - это совокупность закреплённых материальных и нематериальных достижений человека, служащих ему в милитарном и немилитарном отношении - то есть, широко понимаемой автономной обороноспособности определённых индивидуальных и групповых субъектов. Этот феномен является трихотомией, которую создают три взаимопроникающие измерения:

- **ментально-духовное измерение (индивидуальное измерение);**
- **организационно-правовое измерение (общественное измерение);**
- **материальное измерение.**

Культура безопасности служит человеку для реализации следующих целей и потребностей:

1. **Эффективный контроль над появляющимися угрозами, ведущий к обретению состояния с удовлетворительно низким уровнем угроз.**
2. **Восстановление безопасности в ситуации, когда она была утрачена.**
3. **Оптимизация, для определённого субъекта, уровня многосекторно понимаемой безопасности.**

Стимулирование в общественном и индивидуальном масштабе сознания человека убеждений о необходимости и трихотомного (ментального, общественного, материального) развития одновременно с активизированием мотивации и позиций, в результате которых появляются индивидуальные и групповые действия, вызывающие всестороннее развитие индивидуальных и групповых субъектов безопасности, в том числе их автономной обороноспособности.

Инициатором исследований *Культуры безопасности и обороноспособности в* Польше является Мариан Цеслярчик. Следует при этом отметить, что обороноспособность в этой концепции является понятием значительно выходящим за схематическое ассоциирование его исключительно с милитарной сферой. Обороноспособность у Цеслярчика - это также потенциал имеющий немилитарное значение. Этот потенциал даёт возможность эффективно противодействовать и предотвращать появление угроз а также противодействовать угрозам с момента их реального появления. Определение культуры безопасности авторства профессора Цеслярчика звучит следующим образом:

Культура безопасности и обороноспособности **является видом общественной матрицы, это «образец основных положений, ценностей, норм, правил, символов и убеждений, влияющих на способ восприятия вызовов, шансов и (или) угроз, а также способ поведения и действий (взаимодействия) субъектов [безопасности], по-разному этими субъектами «выученных» и артикулированных в процессах широко понимаемого образования, в том числе также в натуральных процессах внутренней интеграции и внешней адаптации и в других организационных процессах, а также**

[21] См. A. Zduniak, N,. Majchrzak, *Świadomość emocjonalna jako dystraktor w procesach badawczych bezpieczeństwa*, [в:] *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, т. 3, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2012.

[22] J. Piwowarski, *Ochrona VIP-a a czworokąt bushido. Studium japońskiej kultury bezpieczeństwa*, [в:] *Bezpieczeństwo osób podlegających ustawowo ochronie wobec zagrożeń XXI wieku*, Szczytno 2014, ISBN 978-83-7462-416-9, c. 451.

в процессе укрепления широко (не только в милитарном отношении) понимаемой обороноспособности, служащих в меру гармоничному развитию этих субъектов и достижению ними безопасности в самом широком понимании, с пользой для себя и окружения»[23].

Концепция М. Цеслярчика показывает, что *культура безопасности и обороноспособности* проявляется в следующих трёх колоннах: 1. Первая колонна - на неё складываются определённые идеи, ценности и духовность человека. 2. Вторая колонна - обращается к воздействию общественных организаций и систем права. 3. Третья колонна - она объемлет материальные аспекты человеческого существования. Эта концепция заключает в себе также эмоциональный и рациональный заряд, нейтрализующий понимание безопасности как способности к генерированию против создавшимся угрозам контролированной (но только до времени) обоснованной «агрессии». *Культура безопасности*, её соответственно высокий уровень позволяет нам избежать искушения агрессивного «выигрыша» в пользу высшей потребности, которой является потребность «бытия непобеждённым».

Современность культуры безопасности.

Обращая внимание на определение феномена культуры безопасности, мы видим, что оно указывает на то, что описываемое явление соединяет в себе проявления всех аспектов общественной жизни: духовность, общественные компетенции, материальность и их общую, холистическую реализацию. Она способствует безопасности, понимаемой в равной степени как ценность (I колонна культуры безопасности), как желаемое состояние (I, II и III колонна культуры безопасности), а также как процесс, целью которого является использование наследия поколений, воспроизводимого и постоянно заново эволюционирующего в трёх сферах, касающихся человеческой единицы, общественного коллектива и материального измерения человеческого существования - непрерывно благодаря функционированию интерсубъективного явления, которое является национальной передачей между поколениями[24]. *Безопасность* реализуется через функцию обороноспособности, также понимаемой очень широко - не только как категория милитарных рассуждений. Как пишет М. Цеслярчик: «из моих исследований вытекает, что сегодня, но и в будущем, которое можно предвидеть, мышление об обороноспособности только в милитарных категориях является недостаточным»[25]. Похожим образом Эмма Ротшильд в статье «Что такое безопасность?» с 1995 года[26] акцентирует на потребности редефиниции категории *безопасность в* процессе *расширения её* концепции. Понятие обороноспособности как потенциал, рассматриваемый в индивидуальном и общественном (коллективном) измерении, почти тождественно с понятием *культуры безопасности.* Следует говорить о существовании общей, хотя многогранной *культуры безопасности,* для уровня которой огромное значение имеют между прочими воспитание и обучение, индивидуальность и общественные связи а также принятие вызовов, связанных с сознательными усилиями, имеющими целью

[23] M. Cieślarczyk, *Kultura bezpieczeństwa i obronności,* op. cit. 2010, c. 210.

[24] *Поколение* - это понятие можно рассматривать по соображениям следующих детерминант этого общественного явления: а) гениалогическое наследование детей по их родителям - оно выступает, например, в записях Библии или гениалогических деревьях, б) парагениалогическое - распространение предыдущей трактовки на целые *общества*, в) «метрикальная» трактовка (это все группы одновременно) и г) *культурная* трактовка*;* ср. M. Wallis, *Koncepcje biologiczne w humanistyce*, [в:] „Fragmenty filozoficzne", seria II, Tadeusz Kotarbiński (ред.), Warszawa 1959; похожее различение в определении понятия *поколение* принимает M. Ossowska, *Koncepcja pokolenia*, [в:] „Studia Socjologiczne" 1963, 2, однако её первая типология ограничивается к родово-гениалогическому (отношения родители-дети) и культурно-гениалогическому (отношения учитель-ученик) видам.

[25] M. Cieślarczyk, Kultura bezpieczeństwa i obronności, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2010, c. 11.

[26] E. Rotschild, *What Is Security?*, "Daedalus", Vol. 124, No. 3, Summer 1995, c. 53–98.

самосовершенствование человека и на этой основе совершенствование создаваемых ним общественных организаций, например, в коллективном духе, так как это предлагает американский социолог Амитаи Этзиони[27]. Согласно А. Этзиони «человек не существует, пока он не существует общественно; то, чем он есть, зависит от его общественного бытия, а его польза от этого общественного бытия неотвратимым образом связана с тем, кем он становится. Он имеет способность контролирования своего внутреннего бытия, а главный путь к самоконтролю ведёт к его объединению с другими, похожими на него [индивидуальными субъектами безопасности], в общественных действиях»[28].

Как отмечает Лешек Коженёвски «В американских и английских университетах соответствующее *секьюритологии* содержание имеет понятие *культура безопасности*»[29], использование категории культура безопасности отмечается у большого количества исследователей трансдисциплинарной и очень ёмкой проблематики, исследуемой современными науками о безопасности. К примеру, к таким авторам принадлежит Н. Пиджен[30]. Вопрос научной пригодности термина культура безопасности для исследований, проводимых секьюритологами, как подаёт Л. Коженёвски, подтверждается «благодаря Зохару»[31]. В Соединённых Штатах Дов Зохар ввёл в литературу предмета собственное понятие и соответствующую ему категорию - эквивалент понятия *безопасность* - речь идёт о *климате безопасности*. Группа учёных из университета штата Иллинойс, руководимая Хуи Зхангом, проанализировала существенный охват ста семи статей, содержащих формулировки - будь то культура безопасности, или климат безопасности. Результатом сравнительного анализа было то, что группа показала эквивалентность понятийных диапазонов обоих обговариваемых терминов, обуславливая результаты только небольшой оговоркой. Эту оговорку сведено к утверждению, что термин климат безопасности «в большей мере охватывает психологический аспект, нежели это имеет место в случае культуры безопасности»[32]. Однако, чтобы не оставлять сомнений, «следует добавить, что оба понятия в сфере предмета и методики исследования вписываются в секьюритологию как науку о безопасности» - окончательно резюмирует Л. Коженёвски[33].

Окончание

Современные *общественные науки* поставили *культуру* на пьедестале, а за ними следуют *исследования безопасности*. Как свидетельствует Ульф Ханнерц[34], «*культура* есть повсюду»,

---

[27] A. Etzioni, *Spirit Of Community: The Reinvention American Society*, Touchstone, New York 1994.

[28] A. Etzioni, *Aktywne społeczeństwo*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2012, c. 22.

[29] L. Korzeniowski, *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych,* EAS, Kraków 2008, c. 39.

[30] N. Pidgeon, *Safety culture and risk management in organizations*. (польск. *Kultura bezpieczeństwa i zarządzania ryzykiem w organizacjach*), "The Journal of Cross Cultural Psychology" Cardiff University: 1991, No 22, c. 129–140; Carroll, J. S., *Safety culture as an ongoing process: Culture surveys as opportunities for enquiry and change.* (польск. *Kultura bezpieczeństwa jako ciągły proces*), "Work & Stress" 1 998, No 12, c. 272–284; Cooper, M. D., *Towards a model of safety culture*. (польск. W *kierunku modelu kultury bezpieczeństwa*), "Safety Science" 2000, No 36, c. 111–136.

[31] D. Zohar: *Safety climate in industrial organizations: Theoretical and applied implications*. (польск. *Klimat bezpieczeństwa w organizacji przemysłowej: teoria i konsekwencje zastosowania*), "Journal of Applied Psychology", 1980. No 65, c. 96–102.

[32] H. Zhang, D.A Wiegmann, von T.L. Thaden, *Safety Culture: a concept in chaos?* (польс. *Kultura bezpieczeństwa: koncepcja w chaosie?),* Urbana Champaign: University of Illinois, http://www.humanfactors.uiuc.edu/Reports&PapersPDFs/humfac02/zhawiegvonshamithf02.pdf, Прочт. 2008-12-25.

[33] L. Korzeniowski, *Securitologia*…, op.cit. c. 39.

[34] U. Hanerz, *Cultural Complexity: Studies in the Social Organization of Meaning*, Columbia University Press, New York 1992; Idem: *Cosmopolitans and Locals in World Culture*, Columbia University Press, New York1992.

в свою очередь Махмуд Мамдани[35] добавляет, что «*культура* является вопросом жизни и смерти». Вдобавок, с *культурой* «следует считаться», о чём очень серьёзно всем припоминает С. Хантингтон в имеющей во всём мире очень широкий отклик работе *Clash of Civilizations*[36].

Принятие копенгагенской школой существования нескольких масштабов безопасности в исследованиях безопасности, начиная от индивидуального (персонального) масштаба по международный масштаб, даёт возможность соединения проблематики культуры национальной безопасности с вопросами конфигурации культуры безопасности в геополитическом масштабе, но также ведёт к тому, что *безопасность* анализируется холистически, как спектральное явление *comprehensive security*[37]. В разделе *The Cultural Background of Personality* Ральф Линтон даёт определение, которое гласит, что «*культура* представляет собой набор выученных моделей поведения человека и результатов этого поведения, составляющие которых общие для членов данного общества и передаются в его рамках»[38]. *Культура* как комплекс закреплённых, обогащённых и кумулированных ментальных и материальных достижений *обществ*, убедительным способом, хотя часто незаметно, влияет на исследуемые секьюритологами её «результаты»[39] - *общественные факты и артефакты*. В *security studies* речь идёт о тех *общественных фактах и артефактах*, которые принадлежат к имеющему достаточно особенную *натуру*[40], делимому на определённые *секторы*[41]достоянию *народа*. Это особенное достояние и его *натура* через функционирование принадлежащих к его *секторам* элементов приводят к тому, что *общество (народ)* может противодействовать разным угрозам, начиная от политических и милитарных, через угрозы для принадлежащего народу самосознания, и по угрозы для ресурсов, здоровья и экономических условий его существования. *Секторы безопасности и* их потенциалы, являющиеся закреплённым достоянием *общества,* вместе взятые создают *национальную культуру безопасности*. По мнению многих ученых, проблематика феномена *безопасности*, исследуемая во всех масштабах противодействия угрозам для человека, начиная от персонального, национального, международного масштабов и по масштаб глобальный, всегда берёт своё начало в явлении *культуры*[42]. Новые проблемы *безопасности* появятся на тле формирования или появления изменений *культуры*: будь то локальной или в измерении целых *обществ (народов)*, или наконец в огромном масштабе, имеющем отношение к целым *культурным кругам.*

---

[35] M. Mamdani, *Beyond Rights Talk and Culture Talk: Comparative Essays on the Politics and Rights and Culture*, Palgrave Macmillan, New York 2000.

[36] S. Huntington, *The Clash of Civilizations*, Simon and Schuster, New York, 2007.

[37] M. Schmid, *The Concept of Comprehensive Security: A Distinctive Feature of a Shared Security Culture in Europe*, [в:] Naval Postgraduate School, Monterey 2007; http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a475775.pdf (доступ. 24.12.2011).

[38] R.Linton, *The Cultural Background of Personality*, Appleton-Century Co, New York 1945, c.31, (перевод автора).

[39] R.Linton, *The Cultural Background*…, op. cit., c.31.

[40] F.W.Guldenmund, *The nature of safety culture: a review of theory and research* [в:] “Safety Science”,Nr. 34, 2000, c. 215-257.

[41] „Следующим понятием *копенгагенской школы* были *секторы безопасности* (…), [которые делают возможным] анализ переменных.” - A. Łapińska, *Pojęcie bezpieczeństwa kulturowego - próba systematyzacji*, [в:] „Securitologia” Nr 2/2014, c. 17.

[42] Cp. L.W. Zacher*, Jednostkowe i społeczne konteksty i wyzwania dla bezpieczeństwa*, [в:] *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, т .3, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2012; Cp. P. R. Harris, *High Performance Leadership: HRD Strategies for the New Work Culture*,[в:],„Human Resource Development Press”, Amherst 1994; T. Cross, B. J. Bazron, K.W.Dennis, M.R.Isaacs, *Toward a Culturally Competent System of Care*,Vol.1: Monograph on Effective Services for Minority Children who are Severely Emotionally Disturbed, GeorgetownUniversity,Washington1989; R.Trojanowicz, B. Bucqueroux, *Community Policing: A Contemporary Perspective*, Michigan State University, Lansing 1990, c.246; J. A. R. Nafziger, R. Kirkwood-Paterson, A. Dundes-Renteln*, Cultural Law: International, Comparative, and Indigenous*, New York 2010.

В итоге, с вышеупомянутых определений явления *культуры* после их внимательного анализа следует, что явление *безопасности* имеет много общего с феноменом культуры. *Культура* - это «закреплённое достояние человека», а следовательно дихотомическое, нематериальное и вместе с тем материальное существование, которое смогло к настоящему времени выжить, что раньше требовало определённого усилия, чтобы создавать этот ресурс, открыть или построить и сохранить этот ресурс, чтобы его могли перенять достойные приемники. В свою очередь, это закреплённое достояние *общества (народа)*, как говорит Ален Турен[43], является решающим в создании изменений в *индивидуальных субъектах безопасности,* которые раньше внесли свой вклад в его создание.

Список литературы

BONNELL V. E., HUNT L., Beyond the Cultural Turn, University of California Press, Berkeley 1999.

CARROLL J. S., Safety Culture as an Ongoing Process: Culture Surveys as Opportunities for Enquiry and Change, "Work & Stress" 1998, No 12.

CIEŚLARCZYK M., Kultura bezpieczeństwa i obronności, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2010.

COOPER M. D., Towards a Model of Safety Culture, "Safety Science" 2000, No 36.

ETZIONI A., Aktywne społeczeństwo, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2012.

ETZIONI A., Spirit of Community: The Reinvention of American society, Touchstone, New York 1994.

HANERZ U., Cosmopolitans and Locals in World Culture, Columbia University Press, New York 1992.

HANERZ U., Cultural Complexity: Studies in the Social Organization of Meaning, Columbia University Press, New York 1992.

HUNTINGTON S., The Clash of Civilizations, Simon and Schuster, New York, 2007.

JACOBS M., SPILLMAN L., Cultural Sociology at the Crossroads of the Discipline, „Poetics. Journal of Empirical Research on Culture, the Media and the Arts" 2005, 33.

JAMESON F., Globalization and Political Strategy, „New Left Review", 4 (July–August, 2000).

JAMESON F., Postmodernism and Cultural Theories. Lectures in China (Houxiandaizhuyi he wenhualilun), Shanxi Teacher's University, Xi'an 1987.

JAMESON F., Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism, Duke University Press, Durham 1991.

JAMESON F., The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern 1983–1998, Verso Books Publ., London - New York 1998.

JARMOSZKO S., Nowe wzory kultury bezpieczeństwa a procesy deterioracji więzi społecznej, [в:] Jedność i różnorodność. kultura vs. kultury, E. Rekłajtis, R. Wiśniewski, J. Zdanowski (ред.), Aspra-JR, Warszawa 2010.

KORZENIOWSKI L., Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych, EAS, Kraków 2008.

KROEBER A. L., Configurations of Culture Growth, University of California Press, Berkeley 1944.

KROEBER A. L., The Nature of Culture, University of Chicago Press, Chicago 1952.

Mała Encyklopedia PWN, Warszawa 1996. Warszawa 1958.

MAMDANI M., Beyond Rights Talk and Culture Talk: Comparative Essays on the Politics and Rights and Culture, Palgrave Macmillan, New York 2000.

OSSOWSKA M., Koncepcja pokolenia, „Studia Socjologiczne" 1963, 2.

PIDGEON N., Safety Culture and Risk Management in Organizations, "The Journal of Cross Cultural Psychology" Cardiff University 1991, No 22.

PIWOWARSKI J. , Ochrona ViP-a a czworokąt bushido. Studium japońskiej kultury bezpieczeństwa, [в:] Bezpieczeństwo osób podlegających ustawowo ochronie wobec zagrożeń XXI wieku, P. Bogdalski, J. Cymerski, K. Jałoszyński (ред.), Szczytno 2014.

ROTSCHILD E., What Is Security?, "Daedalus", Vol. 124, No. 3, Summer 1995, c. 53–98.

STEINMETZ G., State/Culture: State-formation after the Cultural Turn, Ithaca, Cornell University Press, New York 1999.

TYLOR E. B., Primitive Culture , Vol. 1, Vol. 2, John Murray, London 1871.

WALLIS M., Koncepcje biologiczne w humanistyce, [в:] „Fragmenty filozoficzne", seria II, Tadeusz Kotarbiński (red.), Warszawa 1959.

WEBER M., Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej, (Wirtschaft und Gesellschaft, Tübingen 1922), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2002.

ZACHER L. W., Jednostkowe i społeczne konteksty i wyzwania dla bezpieczeństwa, [в:] Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego, vol. 3, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2012.

[43] A. Touraine, *Samotworzenie się społeczeństwa*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2010, c. 27.

ZDUNIAK A., MAJCHRZAK N., Świadomość emocjonalna jako dystraktor w procesach badawczych bezpieczeństwa, [в:] Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego, vol. 3, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2012.
ZHANG H., WIEGMANN D. A., von THADEN T. L., Safety Culture: a Concept in Chaos?, Urbana Champaign: University of Illinois, http://www.humanfactors.uiuc.edu/Reports&PapersPDFs/humfac02/zhawiegvonshamithf02.pdf, accessed 2008-12–25.
ZOHAR D., Safety Climate in Industrial Organizations: Theoretical and Applied Implications, "Journal of Applied Psychology", 1980. No 65.

ADRESA
dr Juliusz PIWOWARSKI
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego "Apeiron"
Krupnicza 3/1, Kraków, Poľsko
rektor@apeiron.edu.pl

MIGRAČNÉ SALDO KRAJÍN EURÓPSKEJ ÚNIE A JEHO VPLYV NA BEZPEČNOSŤ

Peter POLJAKOVIČ

Dopravné krídlo generála Milana Rastislava Štefánika Kuchyňa

Abstrakt: *Cieľom článku je nájsť súvislosť medzi bezpečnosťou krajín Európskej únie a získanými hodnotami migračného salda. Podnetom pre tvorbu tohto článku sa stali ohromné demografické zmeny spôsobené súčasnou imigračnou vlnou do priestoru európskeho kontinentu. Prvá časť stručne definuje migráciu, popisuje faktory ovplyvňujúce výber cieľovej krajiny a textovo i graficky popisuje hlavné migračné trasy do EÚ. Druhá časť je samostatne venovaná problematike migračného salda. V tejto časti sa nachádzajú komplexne spracované hodnoty migračného salda, jednotlivo pre všetky krajiny Európskej únie v období posledných pätnásť rokov. Výsledné hodnoty v spojitosti s treťou časťou článku popisujúcou možné príležitosti a nebezpečenstvá vplyvom migrácie, vytvárajú priestor pre zhrnutie a stanovenie záverov. Závery môžu v teoretickej rovine napomôcť k možnému riešeniu problematiky.*

Kľúčové slová: *migrácia; migračné saldo; migračný prírastok; migračný úbytok; bezpečnosť.*

Abstract: *The aim of the article is to find a link between the security of European Union countries and between obtained values of net migration. The impulse for the creation of this Article rose from the enormous demographic changes caused by the current wave of immigration into the area of the European continent. The first section briefly defines migration, describes factors influencing the choice of destination country, and text and image outlines describes the main migration routes into the EU. The second part is independently address to the issue of net migration. In this section there are summary processed values of net migration, individually for all EU countries in the season of fifteen years. The resulting values in connection with the third article are describing the potential opportunities and dangers due to migration, create space for a summary and conclusions. Conclusions can help to solve possible problems in theoretical level.*

Key words: *migration; net migration; net migration gain, negative net migration; security. construction.*

ÚVOD

O migrácii môžeme hovoriť už od čias, kedy pred približne dvomi miliónmi rokov Homo erectus opustil Africký kontinent a migroval do iných častí našej planéty. V istom slova zmysle tak môžeme tvrdiť, že ľudia sú „rodení migranti“. Naša evolúcia je od počiatku spájaná s migráciou, pohybom z miesta na miesto, a adaptáciou na nové prostredie.[1] V súčasnosti sa medzinárodná migrácia zaraďuje medzi charakteristické a čoraz intenzívnejšie prejavy globalizačných procesov 21. storočia. Migrácia je spájaná s rozvojom a paralelne aj so strachom, ktorého miera je zvýšená súčasným masovým prílevom migrantov z tretích krajín do priestoru EÚ a možných obáv z ďalších teroristických útokov. Tento ešte nekončiaci sa stav a neutíchajúca nevôľa obyvateľov EÚ k postojom migrácie spôsobuje zjavné rozkoly medzi jednotlivými krajinami EÚ, kde sa vytvorili dva tábory. Schengen stráca na svojej podstate a tento nie jednoducho riešiteľný stav vytvára priestor na zvyšovanie napätia medzi krajinami EÚ, jej predstaviteľmi, občanmi, a taktiež aj medzi imigrantmi. Z dôvodu získania relevantných výsledkov a stanovenia objektívneho záveru, nie je možné sústrediť sa iba na počty imigrantov. Dôvodom je, že každá krajina okrem imigrácie prechádza aj procesom emigrácie. Či už ide o obyvateľstvo so štátnym občianstvom členskej krajiny EÚ, alebo o imigranta, ktorý sa rozhodol pre návrat do krajiny pôvodu. V takomto prípade je hodnotnejším ukazovateľom migračné saldo, ktoré nezakrýva odliv obyvateľstva a sústreďuje sa tak na rozdiel medzi počtom prisťahovaných a vysťahovaných osôb. Tento demografický ukazovateľ nám vytvára predstavu nielen o atraktívnosti krajiny, zmene počtu obyvateľstva, ale aj o zmene štruktúry obyvateľstva danej krajiny, či konkrétnej oblasti.

[1] KING, R.: Atlas lidské migrace. Praha: Mladá fronta, 2008. Prvé vydanie, 192 s. ISBN 978-80-204-1706-0.

MIGRÁCIA

Migrácia je zmena miesta trvalého pobytu za hranice určitej územnej jednotky.[2] Podľa Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM), za migráciu označujeme proces, kedy jednotlivci i celé skupiny ľudí z rôznych dôvodov opúšťajú svoje domovy.[3] Migrácia vždy bola a bude fenoménom spájaným predovšetkým s rozvojom. Zároveň však bola aj zdrojom obáv a strachu najmä pre občanov vyspelých štátov. V posledných rokoch sa tak migrácia stáva predmetom konfliktov a často aj nástrojom v rukách politikov,[4] ktorí získavajú na popularite na základe postoja k témam migrácie. Najneskôr od 80. rokov minulého storočia rozlišuje migračná politika EÚ medzi migráciou občanov členských štátov na jednej strane a občanov tretích krajín na strane druhej. Status príslušníkov oboch skupín sa tak výrazne líši. Rozlišovanie medzi vlastnými občanmi (občania EÚ) a občanmi iných štátov je východiskovým bodom akéhokoľvek prístupu suverénnych štátov k otázkam migrácie.

Migračné trendy vo svete

Celkový počet medzinárodných migrantov vo svete sa odhaduje na približne 232 miliónov osôb a toto číslo sa neustále zvyšuje. Pre porovnanie v roku 1990 to bolo „iba“ 154 miliónov osôb. V celosvetovom meradle to predstavuje 3,2 % z celkovej svetovej populácie. To znamená, že každý 31 obyvateľ planéty je migrantom, ktorý žije za hranicami svojej domovskej krajiny. Z celkového počtu medzinárodných migrantov až 1/3 (údaj z roku 2013) žije na Európskom kontinente. To znamená, že Európu môžeme považovať za najatraktívnejší kontinent pre migrantov. Podľa IOM je odhadovaný počet utečencov vo svete na úrovni 16,7 milióna obyvateľov.[5] Podľa najnovších údajov UNHCR z konca roka 2014 je toto číslo na úrovni 19,5 milióna. Ak berieme do úvahy aj počet vnútorne vysídlených osôb a žiadateľov o azyl, toto číslo sa zvýši na úroveň 59,5 milióna obyvateľov. Najviac utečencov pochádza z Afganistanu (2,56 milióna), Sýrie (2,47 milióna) a Somálska (1,12 milióna). Ide však o nesmierne rýchlo sa meniaci ukazovateľ.[6]

Príčiny migrácie

Príčiny migrácie sú rôzne. Faktory, ktoré motivujú ľudí k emigrácii, známe ako "push factors", sú nasledujúce: politická nestabilita, nízka životná úroveň, chudoba, choroby, ozbrojené alebo iné konflikty a pod. K faktorom, ktoré ovplyvňujú výber cieľovej krajiny známym ako "pull factors" patrí sociálna istota, dodržiavanie ľudských práv, lepšie ekonomické príležitosti, spravodlivosť, bezpečnosť a pod.[7] Štatisticky najčastejšou príčinou migrácie sú ekonomické dôvody.[8] Pri legálnej migrácii ide o kontrolovanú činnosť, na základe ktorej získavame prehľad o pohybe osôb. Preto je pre absenciu prehľadu nebezpečnejšia nelegálna migrácia. Medzi opatrenia EÚ proti nelegálnej migrácií patrí upevnenie vonkajších hraníc EÚ, na čo slúži predovšetkým spoločná vízová politika, ktorú členské štáty budujú v rámci tzv. Schengenského systému. Po implementácii tohto systému EÚ stanovila na základe nariadenia z roku 2001 zoznam tretích krajín, ktorých príslušníci musia

---

[2] Migrácia (sociológia) [online]. Dostupné na internete: <http://www.veda.sk/?pojem=Migr%C3%A1cia_%28sociol%C3%B3gia%29&veda=105&science=2>

[3] Migrácia vo svete [online]. [2015]. Dostupné na internete: <http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-vo-svete>

[4] BENDÍKOVA, M.: Medzikultúrny dialóg a migrácia. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008. 161 s. ISBN 978-80-7165-735-4.

[5] Odhadovaný počet utečencov vo svete [online]. [2015]. Dostupné na internete: <http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-vo-svete>

[6] Facts and figures about refugees [online]. Dostupné na internete: <http://www.unhcr.org.uk/about-us/key-facts-and-figures.html>

[7] Rozšírená Európa a migrácia [online]. [2003-21-11]. Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/analyza/rozsirena-europa-a-migracia>

[8] Migration Push/Pull Factors [online]. [2013-05-09]. Dostupné na internete: <http://lewishistoricalsociety.com/wiki2011/tiki-read_article.php?articleId=28>

a ktorých nemusia mať pri prekračovaní vonkajších hraníc EÚ vízum. Tieto podmienky podrobnejšie upravuje tzv. Schengenský hraničný kódex.[9]

Počty migrantov a trasy, ktoré si zvolia sú okrem pull a push faktorov podmienené ďalšou skupinou aspektov, ktoré tvoria sprievodné prekážky v procese migrácie. Hlavnú úlohu zohráva bezpečnostná situácia vo svete (v snahe eliminovať bezpečnostné riziká budú migranti voliť bezpečnejšiu trasu), geografická dostupnosť (vzdialenosť je považovaná za prekážku). Podľa gravitačných modelov migrácie, ktoré vznikajú už v štyridsiatych rokoch 20. stor. je objem migrujúcej populácie závislý od vzdialenosti medzi krajinou pôvodu a cieľovou destináciou. S rastúcou vzdialenosťou sa znižuje sklon k migrácii.[10] Ďalším z aspektov je kultúrna príbuznosť (národy inklinujú k im kultúrne blízkej civilizácii). Podľa S. P. Huntingtona sa spájajú tí, ktorí majú blízkych predkov, náboženstvo, jazyk, hodnoty a inštitúcie.[11] Medzi ďalšie významné aspekty patrí legislatíva (uprednostnenie krajiny s liberálnejšou vízovou politikov). EÚ nemá v oblasti migrácie jednotnú politiku. Názory a postoje jednotlivých členských štátov EÚ sa pri riešení kľúčových otázok migrácie rozchádzajú. Tento stav nie je pre ďalší vývoj v EÚ priaznivý a je nutné ho čo najskôr zmeniť.

Hlavné migračné trasy

Podľa Európskej agentúry pre riadenie operačnej spolupráce na vonkajších hraniciach členských štátov Európskej únie /FRONTEX/, existuje osem hlavných migračných trás do Európskej únie. Tieto trasy vedú po súši i vode. V súčasnosti medzi negatívne najvýznamnejšie trasy radíme centrálnu stredozemnú trasu, západnú balkánsku trasu a východnú stredozemnú trasu, na ktorej je zaznamenaný najväčší nápor nelegálnych migrantov. Podľa štatistík FRONTEXu ide o 581 640 nelegálnych migrantov v období od januára do októbra tohto roku, z čoho 368 959 tvoria Sýrski občania. Ďalšiu priečku obsadili Afganci s počtom 129 853 osôb a Iračania s počtom osôb 40 546. V roku 2014 bola táto trasa s počtom 50 830 migrantov zaradená na druhé miesto. Iba rok pred tým bol na tejto trase zaznamenaný najnižší počet migrantov 24 800 v období od roku 2008. Za rekordný bol považovaný rok 2011, kedy túto hranicu prekročilo 57 000 nelegálnych migrantov. Ak sa pozorne pozrieme na toto číslo, je zrejme, že už čoskoro nebudeme hovoriť o rekordnom roku, nakoľko už za 10 mesiacov roku 2015 bolo toto číslo prekročené desaťnásobne a prílev migrantov sa neustále zvyšuje. Pre porovnanie aká je tato migračná vlna silná a ako tieto čísla rapídne stúpajú je nutné nazrieť pár rokov späť. Napríklad od januára do októbra tohto roku prekročilo západnú balkánsku trasu 502 018 osôb, kým v roku 2010 to bolo iba 2 370 nelegálnych migrantov. Ide tak o 211 násobný nárast, čo je nevyhnutné označiť ako alarmujúci stav pre krajiny Európskej únie, kedy už nemôžeme hovoriť o migračnej vlne, ale o „migračnom prúde“. Paradoxne opačný efekt bol zaznamenaný na západnej africkej trase kde sa počet nelegálnych migrantov v porovnaní z rokom 2006 (31 600 osôb) znížil na 275 osôb v roku 2014. V roku 2015 je viditeľný mierny nárast a to na 640 osôb v období od januára do októbra daného roku.

Aj keď na niektorých trasách je klesajúca tendencia, nemôžeme hovoriť, že ide o globálne sa znižujúci stav migrantov, práve naopak. Vo všeobecnosti ide o dlhodobo rastúci migračný trend v smere do Európskej únie. Konkrétnejšie je to vidieť v grafe č.1. Ak tento stav bude pokračovať a medzi jediné opatrenie krajín EÚ bude patriť iba uzatváranie hraníc, bude EÚ čeliť zvýšenému náporu v inej geografickej oblasti. Laicky interpretované, ak si predstavíme vodovodný kohútik, z ktorého pustíme prúd vody a budeme sa ho snažiť zastaviť napríklad dlaňou, voda si zvolí inú cestu a vyrazí na inom mieste, pretože jej objem pritlačením dlane v danom momente neklesne. Podobne je to aj s migráciou. Nie je možné zastaviť tento jav na jednej z hraníc EÚ, ale je nutné

[9] SCHEU, H. CH.: *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium, 2011. Prvé vydanie, 321 s. ISBN 978-80-87284-07-0.

[10] HAUG, S.: (2000): Klassische und neuere Theorien der Migration. Working Papers Nr. 30. Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung, s. 1.

[11] HUNTINGTON, S.,P.: Stret civilizácií - Boj kultúr a premena svetového rádu. Praha: Rybka publisher, 2001. prvé vydanie, 447 s. ISBN 80 86182-49-5.

pristupovať k tomuto problému komplexne. Súčasný stav, ktorým sa EÚ snaží zastaviť prílev migrantov do krajín EÚ je iba dočasný a neefektívny.

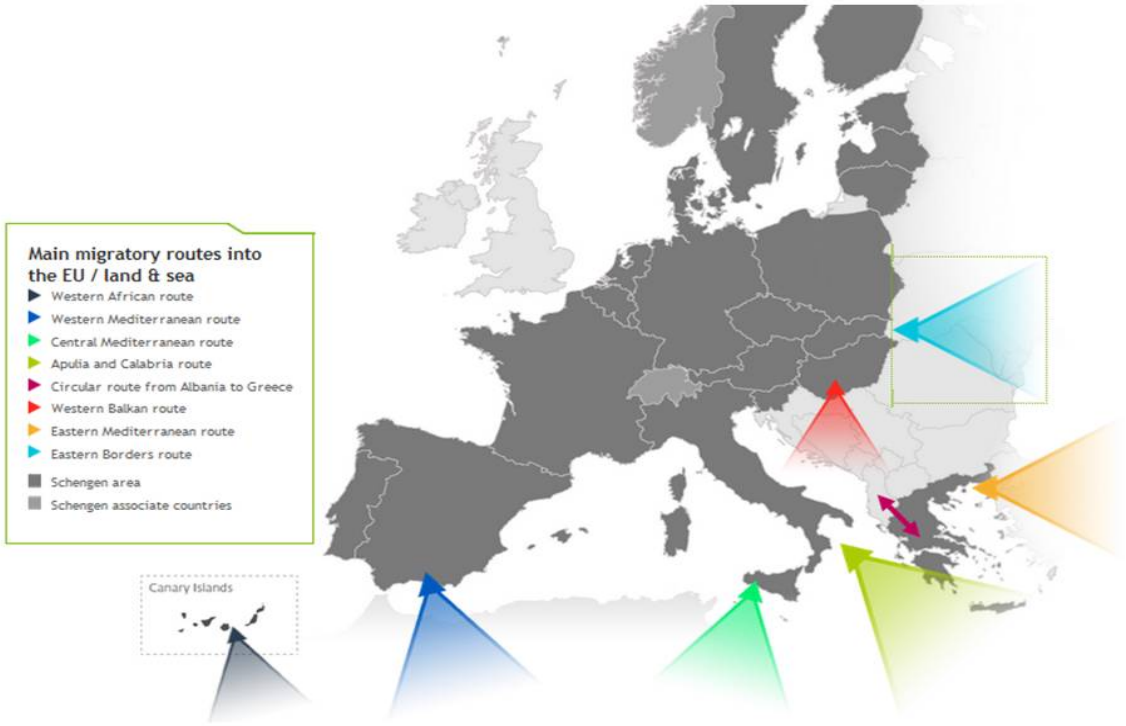

Obrázok 1 Hlavné migračné trasy pre vstup do EÚ[12]

Tabuľka 1 Počty nelegálnych prekročení štátnych hraníc na jednotlivých hlavných migračných trasách do EÚ za vybrané obdobie[13]

Názov trasy /rok	2009	2011	2014	2015*
TRASA NA VÝCHODNEJ HRANICI	1050	1050	1270	1430
ZÁPADNÁ BALKÁNSKA TRASA	3090	4650	43360	502018
VÝCHODNÁ STREDOZEMNÁ TRASA	40000	57000	50830	581640
ALBÁNSKO GRÉCKA TRASA	42000	5300	8840	6816
APÚLIJSKA A KALÁBRIJSKA TRASA	807	5259	NEDOSTUPNÉ	NEDOSTUPNÉ
CENTRÁLNA STREDOZEMNÁ TRASA	39800	64300	170760	140705
ZÁPADNÁ STREDOZEMNÁ TRASA	6650	8450	7840	10454
ZÁPADNÁ AFRICKÁ TRASA	2250	340	275	640
Súčet nelegálnych prekročení štátnych hraníc na všetkých hlavných migračných trasách .	135647	146349	283175	**1243703**

[12] Migratory routes map [online]. Dostupné na internete: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>

[13] Frontex: Western African route, Western Mediterranean route, Central Mediterranean route, Apulia and Calabria route, Circular route from Albania to Greece, Western Balkan route, Eastern Mediterranean route, Eastern Borders route, Schengen area, Schengen associate countries [online]. Dostupné na internete: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>

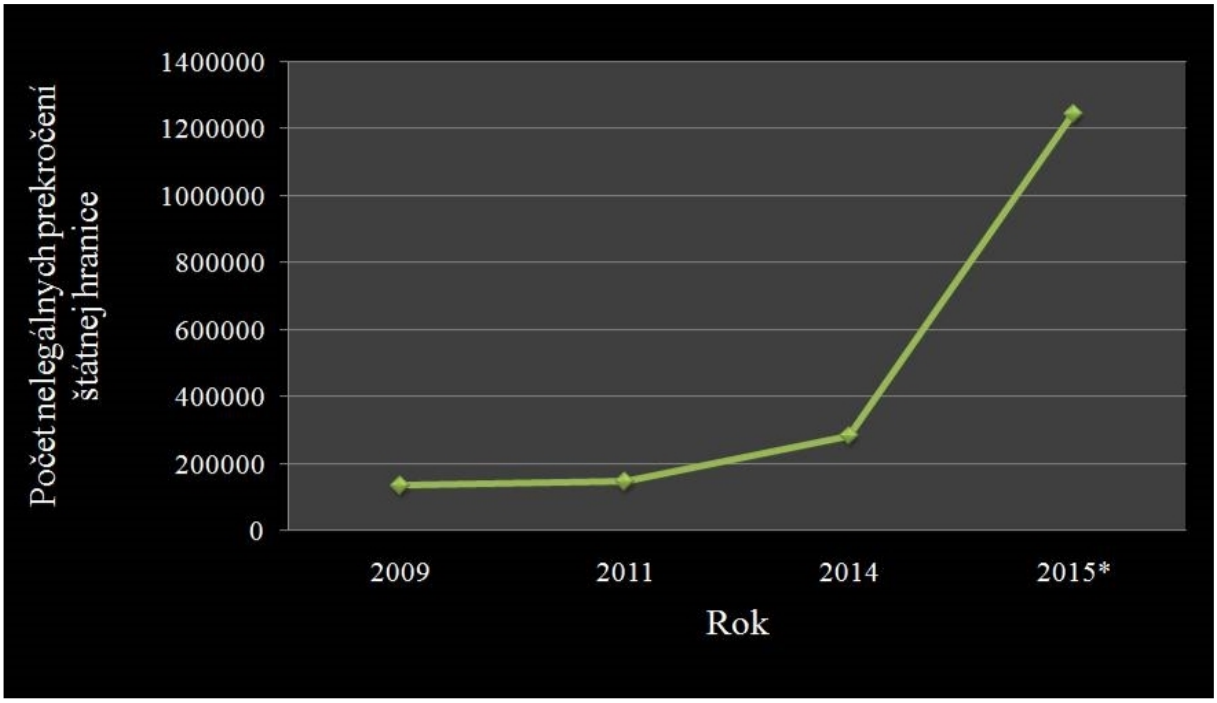

Graf 1 Súčet nelegálnych prekročení štátnych hraníc na všetkých hlavných migračných trasách za vybrané obdobie rokov 2009, 2011, 2014 a 2015* [14]

MIGRAČNÉ SALDO KRAJÍN EURÓPSKEJ ÚNIE

Európa v súčasnosti prechádza obdobím s enormným prílevom imigrantov z tretích krajín. Je však nutné si uvedomiť, že každá krajina prechádza neustálymi demografickými zmenami i mimo túto vlnu. Migračná kríza iba urýchľuje zmeny v štruktúre obyvateľstva, na ktoré je nutné rýchlejšie, pružnejšie, efektívnejšie a unisónnejšie reagovať zo strany krajín EÚ. Väčšia časť verejnosti vníma iba jeden médiami predkladaný ukazovateľ, ktorým je imigrácia. V prípade zistenia skutočného stavu migračných zmien v danej krajine, alebo oblasti je dôležitým štatistickým ukazovateľom migračné saldo.

Migračné saldo, alebo net migration je rozdiel medzi počtom prisťahovaných a vysťahovaných osôb. Kladné migračné saldo sa označuje ako migračný prírastok alebo migračný zisk (migration surplus, net migration gain), záporné migračné saldo ako migračný úbytok (Negative net migration count, net emigration).[15] Je veľmi zložité presne stanoviť aká hodnota migračného salda je pre krajinu prospešná, alebo naopak nebezpečná. Nebezpečná môže byť v prípade kladného, ale aj záporného migračného salda. Pri kladnom môže ísť o nadmerný počet imigrantov z iných kultúr, kedy krajina nebude zvládať bezpečnostnú situáciu pri stretoch s pôvodným obyvateľstvom. Ďalej môže ísť o nadmerné množstvo imigrantov, ktorých cieľom je zneužiť sociálny systém hosťujúcej krajiny. Naopak veľký migračný úbytok sa môže odraziť na ekonomike danej krajiny z dôvodu odlivu kvalifikovanej pracovnej sily a starnutiu obyvateľstva. Pre žiadnu krajinu však nie sú vhodné extrémne kladné či záporné hodnoty migračného salda. Prejavy migračného salda sa líšia v závislosti od veľkosti krajiny, ekonomickej vyspelosti, sebestačnosti, jej politického zriadenia a štruktúry zloženia obyvateľstva. Migračné saldo nám do istej miery vytvára obraz o atraktívnosti danej krajiny. Krajina môže byť atraktívna v rôznych aspektoch. Nepôjde iba o ekonomickú oblasť, ale trebárs aj o oblasť bezpečnosti, ktorá môže byť atraktívna pre občana pochádzajúceho z vojnou zmietanej oblasti. Zvyšujúca sa hodnota migračného prírastku je priamo úmerná atraktívnosti krajiny. V tabuľke č. 2 sú zobrazené hodnoty migračného salda pre všetkých 28 členských krajín

[14] Frontex: ide o obdobie od januára do októbra kalendárneho roka (2015)
[15] JURČOVÁ, D.: Slovník demografických pojmov. Bratislava: Akty Bratislava, 2005. 72 s. ISBN 80-85659-40-9.

EÚ. Ide o výber maximálnych hodnôt migračného prírastku a migračného úbytku za obdobie rokov 2000-2014. Čiže obdobie 15 po sebe nasledujúcich rokov. Tento väčší sledovaný časový rozsah bol zvolený z dôvodu získania relevantnejších údajov.

Ak údaj pri niektorej z krajín nie je zobrazený, znamená to, že v danej krajine v hodnotenom období nebol zaznamenaný migračný prírastok alebo migračný úbytok. Špecifickou krajinou je Cyprus, ktorá je jedinou nami nehodnotenou krajinou z dôvodu nedostupnosti požadovaných údajov.

Kompletizácia týchto výsledkov do spoločnej formy je veľmi zložitá, nakoľko výsledné hodnoty sa líšia v závislosti od použitej metódy. Napríklad svetová banka požíva pri hodnotení migračného salda 5 ročné vyhodnocovacie obdobie. Nemecký štatistický úrad používa ako výsledný ukazovateľ rozdiel medzi počtom osôb ktoré emigrovali a počtom osôb ktoré imigrovali za obdobie jedného kalendárneho roku. Nami požité dáta sú výslednou hodnotou rozdielu počtu emigrovaných a imigrovaných osôb počas jedného kalendárneho roka s prepočtom na 1 000 obyvateľov danej krajiny. Podobnú štatistiku vedie aj americká CIA. Výsledky sú tak vedené v jednotnej forme napr. (9,26/1000), kde hodnota 9,26 predstavuje rozdiel medzi počtom imigrantov a emigrantov v prepočte na 1000 obyvateľov konkrétnej krajiny.

Krajinou s najvyšším migračným prírastkom za obdobie jedného roku je Chorvátsko, ktoré v roku 2001 dosiahlo úroveň 13,37/1000 obyvateľov. Nasledujú ho krajiny ako Luxembursko s úrovňou 9,26 (2001, 2002) a Španielsko s úrovňou prírastku 7,24 v roku 2014. Najexponovanejšími rokmi pre krajiny EÚ sú roky 2000 a 2004, kedy 5 krajín dosiahlo svoje maximálne migračné prírastky a rok 2014 kedy až 10 krajín dosiahlo svoje minimálne hodnoty migračného prírastku, alebo maximálne migračné úbytky (Estónsko , Holandsko, Chorvátsko, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Malta, Rakúsko, Slovensko a Slovinsko). Medzi krajiny, ktoré za celé hodnotené obdobie zažívajú iba migračný úbytok patria Bulharsko, Estónsko, Lotyšsko, Poľsko a Rumunsko. Estónsko od roku 2004 zaznamenáva každým rokom zvyšujúci sa migračný úbytok.

Tabuľka 2 Maximálne hodnoty migračného salda krajín EÚ (maximálny migračný prírastok a maximálny migračný úbytok) /na 1 000 obyvateľov v období rokov 2000 - 2014[16] [17]

	Migračný prírastok	Migračný úbytok		Migračný prírastok	Migračný úbytok
Belgicko	1.23	0.97	Luxembursko	9.26	- - -
Bulharsko	- - -	-5.06	Maďarsko	1,4	- - -
Cyprus	NEDOSTUPNÉ	NEDOSTUPNÉ	Malta	2.7	- - -
Česká Republika	2,15	- - -	Nemecko	4.1	- - -
Dánsko	2,53	- - -	Poľsko	- - -	-0.49
Estónsko	- - -	-3.37	Portugalsko	3.6	- - -
Fínsko	0.95	- - -	Rakúsko	2.46	- - -
Francúzsko	1.9	- - -	Rumunsko	- - -	-0.6
Grécko	2.34	- - -	Slovensko	0.53	- - -
Holandsko	2.91	- - -	Slovinsko	2.34	- - -
Chorvátsko	13.37	- - -	Španielsko	7.24	- - -
Írsko	5.27	- - -	Švédsko	5.46	- - -
Litva	0.16	-0.73	Taliansko	4.86	- - -

[16] Index mundi - Demographics: net migration rate [online]. Dostupné na internete: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=27&c=bu&l=en>

[17] The World factbook: Net migration rate - migrant(s)/1000 population [online]. Dostupné na internete: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2112.html>

	Migračný prírastok	Migračný úbytok		Migračný prírastok	Migračný úbytok
Lotyšsko	- - -	-2.37	Veľká Británia	2.61	- - -

Najvýraznejšie zmeny zažíva Španielsko, ktorého migračné saldo sa v roku 2000 pohybovalo na úrovni 0,88 a v roku 2014 to bolo 7,24. Rok 2014 znamenal pre Španielsko, Francúzsko a Švédsko rok s maximálnym migračným prírastkom za hodnotené obdobie. Česká republika si od roku 2000 do roku 2013 udržiavala hodnoty s rozmedzím od 0,95 - 0,98 Čo znamená, že si udržiavala takmer identickú hodnotu a nezažívala enormné výkyvy. Toto číslo sa zmenilo až v roku 2014, kedy stúplo na úroveň 2,15 obyvateľa. Medzi migračne najvyrovnanejšie krajiny patrí Fínsko, Malta, Slovensko a Dánsko.

Rok 2015 nebol štatisticky vyhodnotený, nakoľko ešte trvá jeho hodnotiace obdobie na konci ktorého je možné vykonať sumarizáciu údajov. Na základe počtov prílevu imigrantov je veľmi vysoko pravdepodobné, že dôjde k rozsiahlym zmenám demografického zloženia EÚ.

MOŽNÉ PRÍLEŽITOSTI A NEBEZPEČENSTVÁ SPOJENÉ S MIGRÁCIOU

Početný a nekontrolovaný prílev imigrantov môže prinášať určité bezpečnostné riziká pre občanov členských krajín EÚ. Ide najmä o hrozbu terorizmu, hrozbu prenosu cudzokrajných chorôb, prejavy xenofóbie, ktoré môžu viesť k rasizmu. Ďalej môže dôjsť ku tvorbe demonštrácií vyvolanými nespokojnosťou domáceho obyvateľstva a k náboženským a iným, podobným konfliktom.

Rastúcim počtom imigrantov sa úmerne znižuje priestor a skracuje čas potrebný na podrobnejšiu kontrolu imigrantov. Mnoho z nich nemá doklady, alebo sa do krajiny dostanú nelegálnym spôsobom a o ich pohybe nemáme prehľad. Práve tu sa vytvára priestor pre zvýšenie bezpečnostných hrozieb. Okrem hrozby terorizmu, z ktorého majú obyvatelia EÚ po nedávnych útokoch vo Francúzsku najväčší strach je ďalšou hrozbou konflikt medzi rozdielnymi kultúrami. Henri Kissinger tvrdí, že v tomto novom svete je lokálna politika politikou etnicity, globálna politika politikou civilizácií. V novom svete nebude k najnebezpečnejším konfliktom dochádzať medzi spoločenskými triedami, či inak definovanými skupinami, ale medzi národmi prislúchajúcimi k rôznym kultúrnym entitám. S podobným názorom sa stretávame aj u Jacquesa Delorsa, alebo Václava Havla, ktorý poznamenal, že kultúrne konflikty sú omnoho častejšie a nebezpečnejšie ako kedykoľvek predtým.[18] Tento druh konfliktu sa prejaví až v neskoršom období a to v prípade, ak sa zníži rozdiel, respektíve, ak sa zmení pomer obyvateľstva ku kultúrne odlišnému, západne orientovanému obyvateľstvu.

Podľa amerického politológa S.P. Huntingtona, ktorý rozdelil svet na civilizácie, je Islam jedinou civilizáciou, ktorej sa podarilo spochybniť prežitie západu (západnej civilizácie), pričom to dokázal najmenej dvakrát. Na jednej strane konflikt medzi týmito civilizáciami pramení z ich odlišností, na strane druhej je príčinou konfliktu aj určitá podobnosť. Obe náboženstvá sú monoteistické, univerzalistické, misionárske. Obe náboženstva sa v minulosti šírili územnými výbojmi. V súčasnosti sa tieto náboženstva šíria najmä konverziou (prechodom k danému náboženstvu) a okrem toho islam aj populačnou explóziou. Čím oproti západnej civilizácii získava prevahu. Potvrdil by sa tak fakt, že s rastúcim počtom imigrantov s islamskej civilizácie do krajín západnej civilizácie (EÚ) bude dochádzať k súpereniu a eskalovaniu konfliktov na mikroúrovni.

Hrozba prenosu cudzokrajných chorôb je ďalší z aspektov spájaných s vysokým počtom imigrantov, najmä z rozvojových krajín, kde je zaznamenaný vyšší výskyt prenosných chorôb.[19]

[18] HUNTINGTON, S.,P.: Stret civilizácií - Boj kultúr a premena svetového rádu. Praha: Rybka publisher, 2001. prvé vydanie, 447 s. ISBN 80 86182-49-5

[19] Migranti prinášajú exotické choroby. Národná transfúzna spoločnosť vydala upozornenie [online]. [2015-16-09]. Dostupné na internete: <http://www.hlavnespravy.sk/migranti-prinasaju-exoticke-choroby-narodna-transfuzna-spolocnost-vydala-upozornenie/67951>

Migranti často pochádzajú z komunít postihnutých vojnou, konfliktami alebo hospodárskou krízou a podnikajú dlhé a vyčerpávajúce cesty zvyšujúce riziká chorôb, ktoré zahŕňajú prenosné ochorenia, najmä osýpky a ochorenia prenosné potravinami a vodou. Európsky región má dlhoročné skúsenosti s prenosnými chorobami, ako je tuberkulóza (TBC), HIV / AIDS, hepatitída, osýpky a rubeola.[20] V spojitosti s touto hrozbou organizácia Červený kríž a Národná transfúzna služba už upozornila občanov na nemožnosť darovať krv minimálne dvadsať osem dní od návratu z krajín ako Maďarsko, Taliansko, Portugalsko, Bulharsko, Srbsko, Rumunsko, Izrael, Rakúsko, a taktiež varuje občanov pred výskytom vírusu WNV (vírusu Západonílskej horúčky) v uvedených oblastiach.[21]

Všetky tieto ohrozenia sa kumulujú, vyvolávajú tak strach domáceho obyvateľstva a prechádzajú do etnických konfliktov. Množstvo občanov začne prejavovať svoju nespokojnosť protestmi a prikláňaním sa k radikálnejším názorom. Vzniká tak nebezpečenstvo nárastu vplyvu ultrapravicových strán. K etnickým stretom dochádza v prípade, ak obyvateľstvo v danej oblasti má pocit výslovného pôsobenia exploatácie prostredia, v ktorom žije. Pocit krivdy je úmerný miere spokojnosti obyvateľstva v danej oblasti a môže byť vyvolaný u skupiny ľudí reprezentujúcich inak kultúrne orientovanú časť spoločnosti. Inak povedané, ak je obyvateľstvo spokojné v iných oblastiach (trebárs ekonomických), všímajú si problém imigrantov v menšej miere. Stupňujúcou sa nespokojnosťou im prisťahovalci začínajú prekážať [22]

Hospodárstvo krajín EÚ môže v budúcnosti negatívne pocítiť dôsledky demografických zmien. Niektoré krajiny zaznamenávajú pokles obyvateľstva z dôvodu negatívneho populačného rastu. Taktiež Európa je kontinentom, ktorý demograficky starne. Je pravdepodobné, že si krajiny EÚ budú nútene hľadať pracovnú silu v zahraničí. Medzi príležitosti, ktoré je možné uplatniť v stave prílevu migrantov patrí doplnenie voľných pracovných pozícii s nižšou mzdovou tarifou, zníženie priemerného veku obyvateľstva a prílev vzdelaných odborníkov, ktorí môžu odovzdať svoje know-how. Vo väčšine prípadov je prílev tzv. mozgov pravdepodobnejší z krajín, kde občania nesúhlasia s režimom a vzdelaná trieda sa stáva pre režim nepohodlná, než z krajín, ktoré sú poznačené vojnou. Migrácia nám z globálneho pohľadu prináša príležitosti v ekonomickej oblasti a ohrozenia v otázkach bezpečnosti.

ZÁVER

Súčasná migračná kríza je spôsobená masovým prílevom imigrantov do krajín EÚ. Aj napriek tomu neprináša enormný nárast migračného prírastku v oblasti EÚ, čo môže byť spôsobené aj zvyšujúcim sa migračným úbytkom, a tak udržiavaním migračného salda na hodnotách podobným pred niekoľkými rokmi. Na základe nami získaných údajov sa nedá jednoznačne stanoviť záver platný pre všetky krajiny EÚ, a potvrdiť tak súvislosť medzi migračným saldom a bezpečnosťou krajín EÚ. Je možné, že migračný prírastok sa prejaví až v nasledujúcom hodnotenom období, nakoľko nami požité štatistické údaje sú aktuálne ku koncu roka 2014.

Pre každú krajinu sú výhodnejšie iné podmienky. Pre jednu môže byť výhodnejší migračný úbytok, pre inú migračný prírastok. Jedinou možnou väzbou, na ktorú sa možno odvolať sú nedávne teroristické útoky vo Francúzsku. Rok pred útokmi, Francúzsko zaznamenalo najväčšiu zmenu migračného salda vo forme migračného prírastku za posledných 15 rokov a to až o 72,72 % ročne. Zväčšujúci sa migračný prírastok vo Francúzsku, Španielsku, Českej Republike a Švédsku dáva živnú pôdu pre nárast napätia. U niektorých krajín EÚ nemôžeme hovoriť o extrémnych hodnotách aj keď sú čísla vyššie. Dôvodom je, že hodnoty sú na podobnej úrovni a udržiavajú si trend s malou

[20] Migračná kríza v Európe: odpovede WHO na časté otázky súvisiace so zdravím [online]. Dostupné na internete: <http://www.who.sk/migracna-kriza-europe/>

[21] Upozornenie: Darovanie krvi po návrate z niektorých krajín a Viedne [online]. Dostupné na internete: <http://www.ntssr.sk/426/upozornenie-darovanie-krvi-po-navrate-z-niektorych-krajin-a-viedne>

[22] IVANIČKOVÁ, A.: Regionalizácia a priestorová organizácia regionálneho rozvoja. Bratislava: EKONÓM, 1998, 175 s. ISBN 80-225-0937-X

odchýlkou už niekoľko rokov. Stávajú sa bežnými a nedochádza u nich k prudkým výkyvom. Krajiny nie sú pripravené na prudké výkyvy, reagujú pomaly a zažívajú migračný šok.

Väčšie nebezpečenstvo predstavuje zhromažďovanie imigrantov z tretích krajín na malom území, alebo v jednej krajine. Dochádza tak ku kumulácii napätia a zvyšovaniu bezpečnostnej hrozby.

Pre súčasnú migračnú krízu existujú riešenia, ktoré si však vyžadujú radikálny prístup. Ich prijatím by bola obmedzená demokracia krajín EÚ a poprela by sa tak väčšina súčasných základných ideí EÚ. Súčasnými rozhodnutiami a opatreniami v oblasti bezpečnosti sa poprední predstavitelia EÚ dopúšťajú hrubých chýb, pri ktorých znižujú bezpečnosť občanov vo vnútri EÚ. Táto minca má dve strany a práve z tohto dôvodu je EÚ rozdelená na dva tábory s odlišnými názormi a prístupmi k danej problematike. Ani pri voľbe radikálnejších postupov by EÚ nemala čeliť kritike zo strany kultúrne blízkych národov akými sú trebárs USA, ktoré majú postavený plot na hranici s Mexikom, práve z dôvodu znižovania počtu nelegálnych imigrantov, alebo zo strany Austrálie, ktorá plavidla s migrantmi odťahuje späť odkiaľ prišli, alebo ich odvádza na odľahlé ostrovy v Nauru a v Papui Novej Guinei. Taktiež bohaté štáty Perzského zálivu neprijali ani jediného Sýrčana. Upozornila na to mimovládna organizácia Amnesty International. Môže za to prísna azylová politika Spojených arabských emirátov, Saudskej Arábie i Kataru. Neodmietajú len Sýrčanov, azyl nedávajú prakticky nikomu.[23] Austrália dokonca odporúča uplatniť podobný postup pri zaobchádzaní s imigrantmi aj v podmienkach EÚ.

K urýchleniu azylového procesu, identifikácie imigranta a uloženiu jeho údajov do databázy by mohol dopomôcť citlivo nastavený systém biometrie, ktorý sa osvedčil v rozvojových krajinách počas volieb a evidencie občanov. Ide najmä o krajiny, kde obyvatelia nemajú vystavený rodný list, alebo nie sú majiteľmi dokladov.

Je prekvapujúce, že súčasnými imigrantmi do EÚ sú prevažne občania islamskej civilizácie. Podľa S. P. Huntingtona[24] sa pokúšajú dostať do tejto oblasti aj napriek tomu, že západnú kultúru vnímajú ako skazenú, materialistickú, úpadkovú a nemorálnu. Ak ide o migranta, ktorý opustil domov najmä z dôvodu prenasledovania, alebo pretrvávajúceho vojenského konfliktu je nezvyčajné, že sa pokúša postupovať do vnútrozemia EÚ aj napriek tomu, že už sa nachádza v krajine kde nie je vystavený žiadnemu z rizík, kvôli ktorým opustil svoj domov. Vo väčšine prípadov to evokuje podozrenie, že ide skôr o ekonomického migranta. V takomto prípade sa pre EÚ vynára nevýhoda v podobe straty nemalých finančných prostriedkov na pomoc takýmto občanom. Okrem tohto dochádza aj ku stratám na príleve peňazí do štátneho rozpočtu, pretože migranti nemíňajú peniaze do hospodárstva krajiny kde pracujú, ale do hospodárstva krajiny svojho pôvodu na podporu blízkych rodinných príslušníkov. Autor Münz[25] tvrdí, že krajiny strednej a východnej Európy budú skôr či neskôr potrebovať imigrantov na zaplátanie poklesu obyvateľstva v produktívnom veku. Autor sa sústreďuje iba na ekonomický aspekt, nehľadiac na iné bezpečnostné hrozby. Je si treba vybrať hranicu medzi ekonomickou výhodou a mierou bezpečnosti v krajine. Ekonomická výhoda imigrácie stráca na svojej podstate vo chvíli, kedy sa imigrácia premení v bezpečnostnú hrozbu, pre ktorú je potrebné vynakladať vyšší objem finančných prostriedkov na bezpečnostné zložky.

Otázne zostáva, či by v prípade opačného scenára bola občanom západných krajín poskytnutá podobná pomoc zo strany islamských štátov, a či by prejavili podobnú formu solidarity, aká im je poskytovaná v krajinách EÚ.

---

[23] 38 otázok a odpovedí: všetko, čo potrebujeme vedieť o utečencoch [online]. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/7997215/38-otazok-a-odpovedi-vsetko-co-potrebujete-vediet-o utecencoch.html#ixzz3sSoqciU9>

[24] HUNTINGTON, S.,P.: Stret civilizácií - Boj kultúr a premena svetového rádu. Praha: Rybka publisher, 2001. prvé vydanie, 447 s. ISBN 80 86182-49-5.

[25] MÜNZ, R.: Will international migration continue forever? Reflections of demography and migration, New York 2014.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BENDÍKOVA, M.: Medzikultúrny dialóg a migrácia. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008. 161 s. ISBN 978-80-7165-735-4.

HAUG, S.: (2000): Klassische und neuere Theorien der Migration. Working Papers Nr. 30. Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung, s. 1.

HUNTINGTON, S.,P.: Stret civilizácií - Boj kultúr a premena svetového rádu. Praha: Rybka publisher, 2001. prvé vydanie, 447 s. ISBN 80 86182-49-5.

IVANIČKOVÁ, A.: Regionalizácia a priestorová organizácia regionálneho rozvoja. Bratislava: EKONÓM, 1998, 175 s. ISBN 80-225-0937-X.

JURČOVÁ, D.: Slovník demografických pojmov. Bratislava: Akty Bratislava, 2005. 72 s. ISBN 80-85659-40-9.

KING, R.: Atlas lidské migrace. Praha: Mladá fronta, 2008. Prvé vydanie, 192 s. ISBN 978-80-204-1706-0.

SCHEU, H. CH. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium, 2011. Prvé vydanie, 321 s. ISBN 978-80-87284-07-0.

Facts and figures about refugees [online]. Dostupné na internete: <http://www.unhcr.org.uk/about-us/key-facts-and-figures.html>

Index mundi - Demographics: net migration rate [online]. Dostupné na internete: <http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=27&c=bu&l=en>

Migrácia (sociológia) [online]. Dostupné na internete: <http://www.veda.sk/?pojem=Migr%C3%A1cia_%28sociol%C3%B3gia%29&veda=105&science=2>

Migrácia vo svete [online]. [2015]. Dostupné na internete: <http://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-vo-svete>

Migračná kríza v Európe: odpovede WHO na časté otázky súvisiace so zdravím [online]. Dostupné na internete: <http://www.who.sk/migracna-kriza-europe/>

Migranti prinášajú exotické choroby. Národná transfúzna spoločnosť vydala upozornenie [online]. [2015-16-09]. Dostupné na internete: <http://www.hlavnespravy.sk/migranti-prinasaju-exoticke-choroby-narodna-transfuzna-spolocnost-vydala-upozornenie/67951>

Migration Push/Pull Factors [online]. [2013-05-09]. Dostupné na internete: <http://lewishistoricalsociety.com/wiki2011/tiki-read_article.php?articleId=28

Migratory routes map [online]. Dostupné na internete: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>

MÜNZ, R.: Will international migration continue forever? Reflections of demography and migration, New York 2014.

Rozšírená Európa a migrácia [online]. [2003-21-11]. Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/analyza/rozsirena-europa-a-migracia>

The World factbook: Net migration rate - migrant(s)/1000 population [online]. Dostupné na internete: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2112.html>

Upozornenie: Darovanie krvi po návrate z niektorých krajín a Viedne [online]. Dostupné na internete: <http://www.ntssr.sk/426/upozornenie-darovanie-krvi-po-navrate-z-niektorych-krajin-a-viedne>

38 otázok a odpovedí: všetko, čo potrebujeme vedieť o utečencoch [online]. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/7997215/38-otazok-a-odpovedi-vsetko-co-potrebujete-vediet-o utecencoch.html#ixzz3sSoqciU9>

ADRESA

Ing. Peter POLJAKOVIČ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš 6
Tel.: 0960 390 440, poljakovic.peter@gmail.com

THE PROBLEMS OF THE LIMITS OF THE HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF CRISIS MANAGEMENT

Birutė PRANEVIČIENĖ - Violeta VASILIAUSKIENĖ

Mykolas Romeris University, Kaunas, Lithuania

Abstract: *The article discusses the problems of the limitations of the human rights in the situations of crisis. The measures of crisis management are undertaken both in international and national levels, but the definitions of crisis and crisis management are rarely provided in legal acts. The article further discusses the theories of national security and their connection with the assurance of human rights. The permanent and temporary limitations are discussed in the context of the measures taken in crisis management.*

Key words: *crisis management, human rights, derogations of human rights, public emergency.*

INTRODUCTION

The terrorist attacks of November 2015 in Paris, France, left 130 people dead and many more injured. The government of France declared the state of emergency and took all possible measures to find the persons responsible for the attacks and to make sure that they are not repeated. This is a matter of national security of France as a state. On the other hand, the security of French residents lies in the fact that France secures the rights of its citizens and residents by adhering to the international treaties protecting human rights. The question of the balance between national security demands and human rights obligations is not as evident especially when it seems that the needs of crisis management override the obligations set out in the human rights norms. The human rights treaties set out clear indications and conditions according to which certain derogations from human rights obligations are possible in public emergency situations.

The aim of the present publication is to reveal the problematic aspects of the human rights limits in the context of crisis management. In order to achieve this aim, the author will analyse the concept of national security, its main theories and its links with the concept of human rights. Furthermore, the permanent and temporary limitations of human rights are discussed in the context of crisis management.

1. THE CRISIS MANAGEMENT AS PART OF NATIONAL SECURITY MEASURES

1.1. The legal definition of crisis

The crisis in general can be defined as "an unstable or crucial time or state of affairs in which a decisive change is impending; especially: one with the distinct possibility of a highly undesirable outcome",[1] or as "an unstable situation of extreme danger or difficulty"[2]. NATO outlines that "a crisis can be political, military or humanitarian and can also arise from a natural disaster or as a consequence of technological disruptions."[3]

Lithuanian Government has adopted a conception for the future law on crisis management, proposing the main dispositions of the future law. As the legal definition of crisis is not yet established in the legal system of Lithuania, the Government proposes to define crisis as the situation, determined by the international or national event or process, which poses danger to national security and where the prevention of the possible consequences of which or the elimination

[1] *Definition of Crisis*, Merriam-Webster Dictionary [interactive] [accessed 2015-11-26], <http://www.merriam-webster.com/dictionary/crisis>.
[2] *Crisis* [interactive] [accessed 2015-11-26], <http://www.vocabulary.com/dictionary/crisis>.
[3] *Crisis management*, North Atlantic Treaty Organization, 29 January 2015 [interactive] [accessed 2015-11-26], <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49192.htm>.

of present consequences requires special measures.[4] The document further defines crisis management as a coordinated activity of state institutions aimed at the elimination of the causes of crisis, at the reduction of the effect of crisis and restoration of the ordinary state of affairs.[5] The definition of crisis is important as it is the ground for taking special measures and may in some cases, as it will be discussed below, constitute grounds for setting up limitations of the rights of individuals.

Therefore it could be summed up that a crisis is a situation where a danger to the security of the state or persons arises and the elimination of which requires special, extraordinary, particular measures.

1. 2. Crisis management in international level

Crisis management is undertaken both in international and national levels. For example, crisis management is outlined in NATO Strategic Concept as one of the measures taken in order to enhance the security and stability of the Euro-Atlantic area.[6] NATO aims to "stand ready, case-by-case and by consensus, in conformity with Article 7 of the Washington Treaty, to contribute to effective conflict prevention and to engage actively in crisis management, including crisis response operations."[7] If the crisis situation happens, NATO seeks to contribute to its effective management, including the effectuation of non-Article 5 crisis response operations.[8]

United Nations include crisis management measures in their peacekeeping and military missions. United Nations have developed its Crisis Information Management Strategy, which is based on the recognition that governments, the UN, IFIs, non-governmental organisations, business and media have significant experience in crisis response, but the UN aims to coordinate information related to crises management - to produce, disseminate and archive information in a manner that can be scaled up or rapidly focused to deal with any type of crisis.[9]

The Organisation for Security and Co-operation in Europe (hereinafter referred to as OSCE) sets out crisis management as one of the phases of the "conflict cycle". The Organisation addresses the conflicts and its approach includes crisis management in field operations and in the activities of Conflict Prevention Centre.[10] This centre now "provides policy advice, support, and analysis to the Secretary General, Chairmanship, participating States, and field operations. It acts as an OSCE-wide early warning focal point, facilitates negotiation, mediation, and other conflict prevention and resolution efforts, and supports regional co-operation initiatives".[11]

1.3. Crisis management system in Lithuania

Speaking of Lithuania, crisis management is defined in Lithuanian Law on the Basics of National Security as being part of all measures of national security[12]. In the Basics of National Security of Lithuania enshrined by the same law, it is established that „The principal long-term national programmes for the strengthening of national security shall be: development of the system

[4] Decree of the Lithuanian Government of 27 November 2001 No. 1427 "Regarding the Composition and Regulations of the Crisis Management Committee". *Official Gazette*, 2001, No. 101-3605, Article 21.
[5] Ibid.
[6] *The Alliance's Strategic Concept*, Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. 24 Apr. 1999. [interactive] [accessed 2015-11-26] <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en>.
[7] Ibid., para. 10.
[8] Ibid., para. 31.
[9] *UN Crisis Information Management Strategy*, United Nations. [interactive] [accessed 2015-11-24] <http://ict4peace.org/the-crisis-information-management-strategy/#sthash.ZURmz4MN.dpu >
[10] *Conflict prevention and resolution*. Organization for Co-operation and Security in Europe [interactive] [accessed 2015-11-24] <http://www.osce.org/secretariat/conflict-prevention>.
[11] Ibid.
[12] Lithuanian Republic Law on the Basics of National Security, *Official Gazette,* 1997, No. 2-16.

of crisis management".[13] It is further established that „the system of crisis management shall be created and developed to forecast and monitor the emergencies and critical phenomena posing danger, to prepare and implement preventive measures, to determine and manage crises and to respond thereto."[14]

The institutions and structures taking part in the crisis prevention and management process in Lithuania are the Crisis Management Committee, consisting of the main ministers associated with crisis management.[15] "Where necessary, the Crisis Management Committee shall, having regard to the nature of a crisis, take a decision on establishing the Joint Co-ordination Centre consisting of representatives of appropriate ministries and other state institutions for the co-ordination of crisis management and response."[16] Crisis prevention and preparedness for crisis management are co-ordinated by the Office of the Prime Minister. The Office of the Prime Minister co-ordinates the drafting of integral crisis and emergency prevention and management plans and measures; ministries and other state institutions prepare such plans and measures within the sphere of their competence providing for action co-ordination with other institutions. The Government approves integral plans of and measures for the management of crises and emergencies.[17]

Previously the institutional system of crisis management in Lithuania included also the Crisis management centre by the Ministry of Defence, which was established in 2001.[18] The aims of the Centre activity were to carry out complex observation of possible risk factors, to foresee possible crises; to coordinate the activity of State institutions in the field of crises' prevention; to ensure effective infrastructure of crisis management; to ensure constant exchange of information about crisis management between different institutions; to develop international cooperation in this field.[19] But this institution was dissolved in 2010[20], according to the conception of the crisis management system in the Republic of Lithuania.[21] The question now arises whether such or similar institution is needed nowadays, having regard to present day realities.

The Lithuanian Government has a proposition to establish crisis operation centre in its conception for the future law on crisis management.[22] It would be composed of the representatives of state institutions and would execute the decisions of the Government of Lithuanian Republic, organize the elimination of crises' consequences. The leader of the crisis operation centre would be designated by the Prime Minister.[23]

The need of such committee was illustrated by an incident in May 2015, when an airplane "AN-2" with two pilots was declared missing above the Baltic Sea. The search of the airplane took three days, it was found in the sea ground with the body of one pilot. As of now, the coordination of such events, such crises is entrusted to different state institutions, such as military and other, and the

[13] Ibid, chapter 11.
[14] Ibid, chapter 14.
[15] Decree of the Lithuanian Government of 27 November 2001 No. 1427 "Regarding the Composition and Regulations of the Crisis Management Committee". *Official Gazette*, 2001, No. 101-3605.
[16] Lithuanian Republic Law on the Basics of National Security, *Official Gazette,* 1997, No. 2-16, chapter 14.
[17] Ibid, chapter 14.
[18] Decree of the Lithuanian Government of 27 July 2001 No. 939 "Regarding the Establishment of the Crisis Management Centre under the Ministry of National Defence and the Authorisation of the Regulations of the Centre". *Official Gazette,* 2001, No. 66-2416.
[19] Ibid, para 5.
[20] Decree of the Lithuanian Government of 17 February 2010 No 145 "Regarding the Liquidation of the Crisis Management Centre under the Ministry of National Defence and the Abolishment of Certain Decrees of the Government of Lithuanian Republic". *Official Gazette*, 2010, No. 21-987.
[21] Decree of the Lithuanian Government of 8 November 2000 No. 1365 "Regarding the Approval of Measures of Execution of the Conception of the Crises Management System of Lithuanian Republic", *Official Gazette*, 2000, No. 98-3104.
[22] Decree of the Lithuanian Government of 29 May 2012 No. 633 "Regarding the Approval of the Conception of the Lithuanian Republic Law on Crisis Management", Official Gazette, 2012, No. 64-3245, para. 27.
[23] Ibid.

execution of the search operation was criticized as having been not as successful as possible and raised talks about the single institution for the coordination of crisis situations.[24]

1.4. The concept of national security and its relationship with human rights

As it has been mentioned above, crisis management is an integral part of national security. Security is defined as one of the main needs of a person. A need is something that is necessary for a person to ensure his or her existence.[25] Security is defined in objective sense by the absence "of any threat to the valuables possessed, and in the subjective sense - the absence of fear that these valuables will be attacked."[26] Therefore the main question is the object of security, or in other words, whose security is it. Two main objects may be distinguished - that is the state and the individual.[27] Consequently, there are two main theories of security - traditional state oriented concept of security and human security theory.

The first view of security - traditional polity of security is based on the idea that all the members of society or individual interests are subordinate to the interest of the state. The main aim is to protect the state from the threat of military aggression, to ensure the territorial integrity of the state.[28] Creation of the strategies aimed at security is usually concentrated in the hands of state institutions, and the implementation of these strategies rarely involves the society.[29]

The problem with this theory lies in the fact that a secure state does not necessarily mean secure citizens. It is important to secure citizens from foreign military aggression but this action is not a sufficient condition guaranteeing the security of citizens. Furthermore, the state-oriented security conception results in actions of states augmenting their military capacities and therefore they increase their security at the expense of the security of other states. Therefore the Organization for Security and Co-operation in Europe started to formulate the conception of security in the following terms - to establish state commitments not to increase their security at the expense of the security of other states.[30]

Having regard to the shortcomings of the abovementioned view of national security, another theory of security oriented towards the person in the first place and only then towards the security of the whole state provides some answers to the problems associated with state-oriented security conception. The conception of "human security" is relatively new but is gaining acceptance. It is used to outline complex inter-related threats to contemporary society and its members.[31] It is not easy to define the concept of "human security". On one hand, this aim to protect security of a person is closely related to collective aims of the society as a whole, seeking to protect both the state and every individual comprising the state. On the other hand, the state, being a power in a particular territory, may pose risk to individual's security.

One of the definitions of human security is provided by Caroline Thomas, who states, that the approach to security "should prioritize the security of the individual and that security is achieved only when basic material needs are met and meaningful participation in the life of the community

---

[24] Prezidentė: reikalingas civilinių krizių valdymo centras [President: the crisis management centre is needed]. *Lietuvos žinios.* 26 May 2015. [interactive] [accessed 2015-11-24] <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuvoje/prezidente-reikalingas-civiliniu-kriziu-valdymo-centras/202632>.

[25] Greičius, S. Pranevičienė, B. Asmens ir valstybės saugumo samprata, užtikrinimo poreikis ir problemos. [The Concept of Personal and State Security, the Need to Ensure and Its Problems] In: *Monografija "Regnum Est. 1990 m. kovo 11-osios Nepriklausomybės Aktui - 20. Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui."* Vilnius, Mykolo Romerio Universitetas, 2010: 719-739. p. 719.

[26] Wolfers, A., *Discord and Collaboration*, Baltimore: John Hopkins University Press, 1962. p. 150.

[27] Greičius, S. Pranevičienė, B. Op. cit. 25.

[28] Pranevičienė, B. Limiting of the Right to Privacy in the Context of Protection of National Security. *Jurisprudence*, 2011, 18(4):1609-1622. p 1614-1615.

[29] Ibid, p. 1615.

[30] Helsinki Final Act. Conference on Security and Co-operation in Europe, 1975. [interactive] [accessed 2015-11-26]. <https://www.osce.org/mc/39501?download=true >.

[31] Greičius, S. Pranevičienė, B. Op. cit. 25.

and human dignity are realized.[32] A similar definition was proposed in the 1994 United Nations Human Development Report which outlines human security as "safety from chronic threats such as hunger, disease and repression and protection from sudden and harmful disruptions in the patterns of daily life."[33]

"Over the last few decades it has been accepted that subjective and objective level of security depends on the level of implementation and protection of human rights."[34] Individuals choose in different situations interests that are more important and may sacrifice those that are less important to them. Such processes are related to processes of human socialization, individual experience, conditional reflexes (stereotypes), results of education of social communities, social control, etc.[35] Individuals are forced to choose greater values, by way of agreeing to renounce certain things having less impact on their existence, in the name of securing the great values.[36] Some scientists refer to those greatest values as natural human rights, such as the right to life, the right to property, the right to privacy, immunity right, etc.[37] The state and society may be considered the safe guarders of those rights, but on the other hand, they may be the biggest threats to those rights.[38] The rights of one person and their implementation may pose great risk to the rights of others.

In the context of national security and of crisis management, two spheres conflict - that is the sphere of human rights and the sphere of the state which should protect the first, but has the ability to abuse the rights of persons in its jurisdiction.[39] The state and its institutional system is not only a possible defender of human rights - as their implementation requires the powers of the state - but also potentially dangerous adversary, therefore its power should be constrained by national constitutions and laws. The same principle applies not only to peaceful situations, but also to situations of crisis, requiring special measures that might infringe the abovementioned values - that is, the rights of individuals.

2. THE LIMITATIONS OF HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF NATIONAL SECURITY

Human rights have become a universal virtue, and their protection is of high importance in every state. Twentieth century marks an important milestone in the history of human rights as it is the age when human rights were firstly and universally enshrined in international documents. Before the 1948 Universal Declaration on Human Rights, adopted by the United Nations General Assembly[40], there were only a few international treaties that were in any way connected to the concept of human rights, as it was more a matter of internal national law. But after the Second World War and the establishment of United Nations, the concept started to develop rapidly. Only after two years after the abovementioned Declaration, European states united and created Council of Europe and adopted Convention for the Protection of Huma Rights and Fundamental Freedoms[41] in

[32] `The Utility of Human Security': Which Humans? What Security? A Reply to Thomas & Tow. *Security Dialogue September* 2002 33: 373-377, p. 375.
[33] *Human Development Report 1994.* United Nations Development Programme. New York, Oxford University Press, 1994, p. 3.
[34] Pranevičienė, B. op. cit. 28, p. 1615.
[35] Ibid.
[36] Ibid.
[37] Ibid.
[38] , N. *The State and Dilemmas of Security: the Middle East and the Balkans*, Security Dialogue, SAGE publications, 2002, Vol. 33(4), p. 416.
[39] Greičius, S. Pranevičienė, B. Op. cit. 25.
[40] United Nations General Assembly, *the Universal Declaration of Human Rights*, Resolution No. 217A, 10 December 1948.
[41] Council of Europe, *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14*, 4 November 1950, ETS 5, [interactitve] [accessed 2015-11-26] <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3b04.html>.

1950, and the European Social Charter[42] in 1961. On universal level contractual obligations were created by the signing of two covenants in 1966 - International Covenant on Civil and Political Rights (hereinafter - ICCPR) and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights under the auspices of United Nations.[43]

2.1. The concept of the limits on human rights

The international documents on human rights foresee situations where the imposition of limits to the rights of an individual may be set out. They could be distinguished as permanent and temporary limitations.

The permanent limitations of a particular right are set out in the same provisions regulating the content of a particular right. If one would take the example of the right to privacy as it is set out in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter - ECHR). For example, the right to liberty may be limited in the instances enumerated in Article 5 (1) of ECHR, that is, in the case of the lawful detention of a person after conviction by a competent court; the lawful arrest or detention of a person for noncompliance with the lawful order of a court or in order to secure the fulfilment of any obligation prescribed by law; the lawful arrest or detention of a person effected for the purpose of bringing him before the competent legal authority on reasonable suspicion of having committed an offence or when it is reasonably considered necessary to prevent his committing an offence or fleeing after having done so; the detention of a minor by lawful order for the purpose of educational supervision or his lawful detention for the purpose of bringing him before the competent legal authority; etc.[44] The right to freedom of peaceful assembly and to freedom of association may be restricted if "prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals or for the protection of the rights and freedoms of others."[45] As the rights of individuals are always related to the rights of other individuals and to the interests of the society as a whole, there are instances where the limitations of such rights are possible, but on the condition that, firstly, they are prescribed by law, secondly, they are necessary for the attainment of the objective listed and are proportionate to aims sought. Therefore if the measures limiting the scope of human rights fulfil those conditions they may be used in crisis situations to address possible danger.

2.2. Temporary limitations of human rights in case of public emergency situation

Temporary limitations of human rights are possible in times of emergency. Besides the limitations set out in the particular descriptions of treaties, human rights treaties have established a system of derogations allowing "states parties to adjust their obligations temporarily under the treaty in exceptional circumstances, i.e. in times of public emergency threatening the life of nation. Examples of emergency situation include, but are not limited to, armed conflicts, civil and violent unrest, environmental and natural disasters, etc."[46] For example, Article 15 of ECHR provides that "In time of war or other public emergency threatening the life of the nation any High Contracting Party may take measures derogating from its obligations under this Convention to the extent strictly

[42] Council of Europe, *European Social Charter (Revised)*, 3 May 1996, ETS 163, [interactitve] [accessed 2015-11-26] <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3678.html>.

[43] UN General Assembly, *International Covenant on Civil and Political Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171, [interactitve] [accessed 2015-11-26] <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html>. UN General Assembly, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 3, [interactitve] [accessed 2015-11-26] <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36c0.html>.

[44] European Convention of Human Rights, op. cit. 41, Article 5 (1).

[45] European Convention of Human Rights, op. cit. 41, Article 11(2).

[46] Derogation from human rights treaties in situations of emergency. RULAC Rule of Law in Armed Conflicts Project. [interactive] [accessed 2015-11-24] <http://www.geneva-academy.ch/RULAC/derogation_from_human_rights_treaties_in_situations_of_emergency.php>

required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with its other obligations under international law."[47] ICCPR repeats the possibility of derogation word per word and adds that such measures may "not involve discrimination solely on the ground of race, colour, sex, language, religion or social origin."[48]

ECHR further stipulates that "[n]o derogation from Article 2, except in respect of deaths resulting from lawful acts of war, or from Articles 3, 4 (paragraph 1) and 7 shall be made under this provision." This provision lists rights that are non-derogable in any emergency situation. That means that right to life, prohibition of torture, prohibition of slavery and forced labour, and right not to be punished retroactively may be infringed only on the grounds stated out in the articles regulating the content of such rights, no further infringements or limits may be set on the execution of such rights. ICCPR lists the same non-derogable rights and adds that the right not to be imprisoned for inability to fulfill contractual obligations, the right to be recognized as a person before the law and the right of freedom of thought, conscience and religion are also non-derogable.[49]

The procedure of reporting is also established in the same article of ECHR. It indicates that "Any High Contracting Party availing itself of this right of derogation shall keep the Secretary General of the Council of Europe fully informed of the measures which it has taken and the reasons therefor. It shall also inform the Secretary General of the Council of Europe when such measures have ceased to operate and the provisions of the Convention are again being fully executed."[50] Similar provisions are contained in Article 4 of ICCPR.

"The derogation articles embody an uneasy compromise between the protection of individual rights and the protection of national needs in times of crisis".[51] There are two essential standards for a valid derogation: first, the existence of public emergency threatening the life of the state, and secondly, the measures taken - that is, the measures limiting human rights provided for in the human rights treaties - are strictly required by the exigencies of the situation.[52] The question arises whether all crisis situations as analyzed in the present writing may qualify as public emergencies threatening the life of the state, as only in such case crisis management actions could limit human rights. As the definition of "public emergency" is not provided for in the abovementioned treaties, it is due to the jurisprudence of human rights bodies to define what situations qualify as such.

United Nations Human Rights Committee (hereinafter - HRC) which foresees the implementation of ICCPR and tries petitions submitted by the citizens of states having ratified the Additional Protocol of ICCPR, as noted that "not every disturbance or catastrophe qualifies as a public emergency which threatens the life of the nation".[53] The ICCPR does not make reference to war, yet "civil war and other cases of serious, violent international unrest are by for the reasons most asserted for declaring a state of emergency".[54]

European Court of Human Rights (hereinafter referred to as ECtHR) has qualified in Lawless v. Ireland public emergency as "an exceptional situation of crisis or emergency which afflicts the whole population and constitutes a threat to the organised life of the community of which the

[47] European Convention on Human Rights, op. cit. 41, Article 15(1).
[48] UN General Assembly, *International Covenant on Civil and Political Rights*, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171, [interactitve] [accessed 2015-11-26] http://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html.
[49] Ibid., Article 4.
[50] European Convention on Human Rights, op. cit. 41, Article 15(3).
[51] Hartman, J. F. Derogation from Human Rights Treaties in Public Emergencies--A Critique of Implementation by the European Commission and Court of Human Rights and the Human Rights Committee of the United Nations. 22 *Harvard International Law Journal* (1981): 1-52, p. 2.
[52] Ibid., p. 3.
[53] Derogation from human rights treaties in situations of emergency, op. cit. 46.
[54] Nowak, M. *UN Covenant on Civil and Political Rights. CCPR Commentary* (2nd rev. ed.). Kehl am Rhein: Engel, 2005, p. 89, 90.

community is composed".[55] ECtHR developed the elements of the definition of 'public emergency' in its later so-called Greek case, where it pronounced that "public emergency", firstly, must be actual or imminent, secondly, the effects of the emergency must involve the whole nation, thirdly, there is a threat to the continuance of the organized life of the community, fourthly, the crisis or danger must be exceptional, and therefore normal regular measures or restrictions, permitted by the ECHR as permanent possibilities to limit human rights in order to attain public safety, health and order, are not sufficient to address such a threat.[56] In the 2009 judgment in the case of A. and others v. UK ECtHR agreed that, for example, 9/11 attacks on the United States and the threat resulting thereof constituted an emergency in the sense of Article 15 of ECHR.[57] It could be deduced that the recent terrorist attacks in France, Paris, in November 2015, where over 130 persons were killed in several separate, but coordinated terrorist acts, could also constitute such situation in the sense of convention. The degree of "margin of appreciation" varies depending on the body deciding the case - whereas the ECtHR has stated that states have discretion while deciding whether the state of "public emergency" exists, albeit "accompanied by European supervision", HRC was far stricter and stated that States Parties are under a duty to give a detailed account of the relevant facts containing the "public emergency", and the Committee evaluates the situation at hand.[58]

Therefore it is hard to state whether all crises may rise to the standards set out above. As crisis is not widely described in any international legal documents, it is hard to draw the line between the public emergency and crisis situation. It could be proposed that as the term "crisis management" is quite often used, it would be important to draw a legal definition of crisis both in international and national levels, thus enabling the institutions to distinguish whether the temporary derogations from human rights are possible (in the situations of threat posing danger to the whole nation, having exceptional circumstances), or whether the institutions may only rely on the derogations set out as permanent derogations applied in "normal" times. Thus the proposed legal regulation in Lithuania which provides the definition of crisis and the promulgation of crisis is very commendable, as it provides the situation with more legal certainty. The measures that the institutions may take could also be described in the proposed legal regulation, if it is possible to define them in general terms.

Other requirements for the application of rules of "public emergency" are the requirements of proclamation and notification. The proclamation means the declaration of a particular situation as crisis. It does not necessarily mean that there will be derogations from human rights obligations. Therefore when the situation of crisis declared "public emergency" requires certain derogations and limitations of human rights, the duty of notification arises and means that those measures foreseen have to be reported to the human rights bodies. Regarding Lithuania, it is important to designate a particular institution of body of crisis management responsible for the decision to declare public emergency in the sense of ECHR and the provision of information regarding such situation to the ECtHR and HRC.

The measures taken in response to crisis limiting human rights must be limited "to the extent strictly required by the exigencies of the situation"[59] - that is, they need to be proportionate. The HRC stresses three important factors while assessing proportionality of particular measures: severity, duration and geographic scope, and also states that restrictions that are already allowed with the treaty provisions on certain freedoms, for example, the freedom of movement or freedom of assembly are "generally sufficient" to cover situations of "mass demonstrations including instances of violence or a major industrial accident."[60] The HRC requires the states to provide

[55] European Court of Human Rights. *Lawless v Ireland (No 3)* Application No. 332/57, 01 July 1961. 1 EHRR 15, p. 31
[56] Derogation from human rights treaties in situations of emergency, op. cit. 46.
[57] European Court of Human Rights. *A and Others v. United Kingdom*, Application no. 3455/05, 19 February 2009. 1 EHRR 222. para 179.
[58] Derogation from human rights treaties in situations of emergency, op. cit. 46.
[59] European Convention of Human Rights, op. cit. 41, Article 15(1).
[60] Derogation from human rights treaties in situations of emergency, op. cit. 46.

careful justification not only for their decision to proclaim a state of emergency, but also for any specific measures undertaken in a particular situation. By contrast, the ECtHR allows its Member States a wide margin of appreciation "how far it is necessary to go in attempting to overcome emergency"[61].

The example of actions taken in these days in Paris, France and in Brussels, Belgium could be an illustration of such situation. In the aftermath of the attack France declared the state of emergency and extended the validity of such declaration for three months. Large public gatherings, including protests, were banned under the emergency powers. "During the first three days after emergency law was put into effect, 414 homes were searched, 29 people were arrested and 118 were placed under house arrest, according to a Ministry of Interior press release published on Wednesday."[62] Later it was counted that 1,072 searches were conducted, 139 police interogations have taken place, 117 people were detained and 253 people were placed under house arrest.[63] Under the emergency powers, the government is able „to impose house arrest without authorization from a judge, conduct searches without a judicial warrant, seize any computer files it finds, and block websites deemed to glorify terrorism without prior judicial authorization."[64] Therefore the question of the limitation of the rights to liberty, freedom of movement, freedoms of association and expression comes into question. The French government and its institutions should consider which measures are necessary for crisis management aims and should clearly evaluate the measures taken at the first possibility. Remembering the notion of human security, the state may be the main protector of human rights but also the main source of danger. It is important not to create more insecurity by the excessive acts of the state institutions.

Therefore in the situations of crisis the state institutions proclaiming the state of emergency and taking up crisis management action should carefully deliberate whether the restrictions on human rights are necessary for the purposes of tackling the crisis at hand. Firstly, as it has been mentioned, it is important that the legal term of "crisis" were established in the legal acts as far as it is possible to define it. Secondly, the institutions taking part in crisis management and their functions should be stated clearly in state legislation. Taking the example of Lithuania, in author's opinion, the powers are defined only in the abstract but more precision is needed. This is also necessary in order to have the procedures that entail the possibility of limiting human rights set out clearly in laws.

Furthermore, if the need of the limitations or derogations from human rights arises, the state institutions should firstly consider whether the limitations provided for in the specific articles concerning particular rights, so called permanent limitations could help achieving the aims of crisis management. Only after this evaluation, if the situation so requires, the state institutions should carefully evaluate further restrictions on human rights on the grounds of public emergency as provided for in the human rights treaties.

CONCLUSIONS

The term "crisis" is defined only in a few international documents, the definition of crisis is not yet provided also in Lithuanian legal regulation. On the other hand the concept of "crisis management" is a more widely used term, but also not widely defined. Therefore it is important to draw a legal definition of the terms "crisis" and "crisis management".

---

[61] European Court of Human Rights. *Ireland v United Kingdom*, Application No. 5310/71. (1978) EHRR, Series A No 35, para. 207.

[62] Safdar, A. Strickland P. Mass raids after Paris attacks spark civil rights fears. *Aljazeera*, 22 November 2015. [interactive] [accessed 2015-11-25]. <http://www.aljazeera.com/news/2015/11/mass-raids-paris-attacks-civil-liberties-151122152222341.html>.

[63] Nordwall, S. HRW Urges France to Remain Mindful of Human Rights. *Voice of America.* 24 November 2015. [interactive] [accessed 2015-11-25]. http://www.voanews.com/content/human-rights-watch-france-paris-attacks/3072318.html.

[64] Ibid.

The problem with the view of security as being security of the state lies in the fact that a secure state does not necessarily mean secure citizens. This shortcoming can be solved shifting the focus of security from the state towards the person in the state. The measures taken in the field of national security have to address not only the threat or occurrence of armed attacks on the state but also other matters that concern the safety and security of every individual in the society. Those measures firstly are related to the fulfilment of human rights. The state in the field of security may be considered the main guarantor of the rights of the individuals, but also it possesses tools to infringe human rights through its actions, therefore utmost attention has to be paid to strict adherence to human rights treaties even in the situations of crisis.

The necessities of life in a society and especially in times of crises may lead to situations where some limitations on the human rights set out in international treaties and national laws are inevitable. The European Convention on Human Rights and International Covenant for Civil and Political Rights both foresee the possibility of such limitations. The first sort of limitations are set out in the articles spelling out the rights themselves and are more related to the peaceful times and ordinary needs of the society. These could also be applied during "mild" crises. But when the situation is one of public emergency and threatens the life of the whole nation, there are special provisions allowing for temporary derogations from human rights.

In order to provide legal certainty and legal grounds for such limitations and prevent abuse it is important that the term "crisis" were defined in legal acts of the state and also in international legal practice. The legal acts should also clearly state the responsibilities and powers of the institutions related to crisis management.

Furthermore, if the need of the limitations or derogations from human rights arises, the state institutions should firstly consider whether the limitations provided for in the specific articles concerning particular rights, so called permanent limitations could help achieving the aims of crisis management. Only after this evaluation, if the situation so requires, the state institutions should carefully evaluate further restrictions on human rights on the grounds of public emergency as provided for in the human rights treaties.

USED LITERATURE

United Nations General Assembly, the Universal Declaration of Human Rights, Resolution No. 217A, 10 December 1948.

Council of Europe, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14, 4 November 1950, ETS 5, [interactitve] [accessed 2015-11-26] <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3b04.html>

Council of Europe, European Social Charter (Revised), 3 May 1996, ETS 163, [interactitve] [accessed 2015-11-26] <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3678.html>.

UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171, [interactitve] [accessed 2015-11-26] <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html>

UN General Assembly, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 3, [interactitve] [accessed 2015-11-26] <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36c0.html>.

Lithuanian Republic Law on the Basics of National Security, Official Gazette, 1997, No. 2-16.

Decree of the Lithuanian Government of 8 November 2000 No. 1365 "Regarding the Approval of Measures of Execution of the Conception of the Crises Management System of Lithuanian Republic", Official Gazette, 2000, No. 98-3104.

Decree of the Lithuanian Government of 27 July 2001 No. 939 "Regarding the Establishment of the Crisis Management Centre under the Ministry of National Defence and the Authorisation of the Regulations of the Centre". Official Gazette, 2001, No. 66-2416.

Decree of the Lithuanian Government of 27 November 2001 No. 1427 "Regarding the Composition and Regulations of the Crisis Management Committee". Official Gazette, 2001, No. 101-3605.

Decree of the Lithuanian Government of 17 February 2010 No 145 "Regarding the Liquidation of the Crisis Management Centre under the Ministry of National Defence and the Abolishment of Certain Decrees of the Government of Lithuanian Republic". Official Gazette, 2010, No. 21-987.

Decree of the Lithuanian Government of 29 May 2012 No. 63 “Regarding the Approval of the Conception of the Lithuanian Republic Law on Crisis Management”, Official Gazette, 2012, No. 64-3245.
European Court of Human Rights. Lawless v Ireland (No 3) Application No. 332/57, 01 July 1961. 1 EHRR 15.
European Court of Human Rights. A and Others v. United Kingdom, Application no. 3455/05, 19 February 2009. 1 EHRR 222.
European Court of Human Rights. Ireland v United Kingdom, Application No. 5310/71. (1978) EHRR, Series A No 35.
Conflict prevention and resolution. Organization for Co-operation and Security in Europe [interactive] [accessed 2015-11-24] <http://www.osce.org/secretariat/conflict-prevention>
Crisis management, North Atlantic Treaty Organization, 29 January 2015 [interactive] [accessed 2015-11-26], <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49192.htm>.
Helsinki Final Act. Conference on Security and Co-operation in Europe, 1975. [interactive] [accessed 2015-11-26]. <https://www.osce.org/mc/39501?download=true >.
Human Development Report 1994. United Nations Development Programme. New York, Oxford University Press, 1994.
The Alliance's Strategic Concept, Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. 24 Apr. 1999. [interactive] [accessed 2015-11-26] <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en>
UN Crisis Information Management Strategy, United Nations. [interactive] [accessed 2015-11-24] <http://ict4peace.org/the-crisis-information-management-strategy/#sthash.ZURmz4MN.dpu >
`The Utility of Human Security': Which Humans? What Security? A Reply to Thomas & Tow. Security Dialogue September 2002 33: 373-377.
Crisis [interactive] [accessed 2015-11-26], <http://www.vocabulary.com/dictionary/crisis>
Definition of Crisis, Merriam-Webster Dictionary [interactive] [accessed 2015-11-26], <http://www.merriam-webster.com/dictionary/crisis>
Derogation from human rights treaties in situations of emergency. RULAC Rule of Law in Armed Conflicts Project. [interactive] [accessed 2015-11-24] http://www.geneva-academy.ch/RULAC/derogation_from_human_rights_treaties_in_situations_of_emergency.php
GREIČIUS, S. PRANEVIČIENĖ, B. Asmens ir valstybės saugumo samprata, užtikrinimo poreikis ir problemos. [The Concept of Personal and State Security, the Need to Ensure and Its Problems] In: Monografija “Regnum Est. 1990 m. kovo 11-osios Nepriklausomybės Aktui - 20. Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui.” Vilnius, Mykolo Romerio Universitetas, 2010: 719-739.
HARTMAN, J. F. Derogation from Human Rights Treaties in Public Emergencies--A Critique of Implementation by the European Commission and Court of Human Rights and the Human Rights Committee of the United Nations. 22 Harvard International Law Journal (1981): 1-52.
MESSARI, N. The State and Dilemmas of Security: the Middle East and the Balkans, Security Dialogue, SAGE publications, 2002, Vol. 33(4).
NORDWALL, S. HRW Urges France to Remain Mindful of Human Rights. Voice of America. 24 November 2015. [interactive] [accessed 2015-11-25]. <http://www.voanews.com/content/human-rights-watch-france-paris-attacks/3072318.html>.
NOWAK, M. *UN Covenant on Civil and Political Rights. CCPR Commentary* (2nd rev. ed.). Kehl am Rhein: Engel, 2005.
PRANEVIČIENĖ, B. Limiting of the Right to Privacy in the Context of Protection of National Security. Jurisprudence, 2011, 18(4):1609-1622.
Prezidentė: reikalingas civilinių krizių valdymo centras [President: the crisis management centre is needed]. Lietuvos žinios. 26 May 2015. [interactive] [accessed 2015-11-24] <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuvoje/prezidente-reikalingas-civiliniu-kriziu-valdymo-centras/202632>.
SAFDAR, A. Strickland P. Mass raids after Paris attacks spark civil rights fears. Aljazeera, 22 November 2015. [interactive] [accessed 2015-11-25]. <http://www.aljazeera.com/news/2015/11/mass-raids-paris-attacks-civil-liberties-151122152222341.html>
WOLFERS, A., *Discord and Collaboration*, Baltimore: John Hopkins University Press, 1962.

ADDRESS

prof. dr. Birutė Pranevičienė; dr. Violeta Vasiliauskienė
Mykolas Romeris University
Faculty of Public Security, Department of Law
V. Puvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas, Lithuania
Telephone (+370 37) 303 655, praneviciene@mruni.eu; v.vasiliauskiene@mruni.eu

MOŽNOSTI A ÚSKALIA VYUŽÍVANIA PROJEKTOV A SCENÁROV V PRÍPRAVE KRÍZOVÝCH MANAŽÉROV

Ladislav ŠIMÁK - Vladimír MÍKA

Fakulta bezpečnostného inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline

Abstrakt: *Aktivizujúce formy vyučovania - projekty a scenáre - sa stávajú nedeliteľnou súčasťou výučby na vysokej škole. Využívanie typových krízových scenárov ako aj individuálnych či skupinových projektov v príprave krízových manažérov zvyšuje nie len účinnosť výučby, ale aj praktickú pripravenosť absolventov. Avšak dobrá pripravenosť takých foriem výučby vyžaduje okrem vedecko-odbornej zdatnosti učiteľa aj nároky na jeho pedagogické majstrovstvo.*

Kľúčové slová: *vyučovanie, krízový scenár, typový scenár, vzdelávací projekt, krízový manažér.*

Abstract: *Education and training projects and other activation forms of education there are the integral parts of an academic education. An educational effect as well as practice preparedness of graduates and crisis managers is affected by application of the type crisis scenarios and individual or team projects. However preparation of these education forms is very demanding that´s why a pedagogical mastership of lectures is much needed..*

Key words: *teaching, crisis scenario, typical scenario, education project, crisis manager.*

ÚVOD

Na začiatku dvadsiateho prvého storočia sa vo vzdelávaní čoraz viac uplatňujú aktívne formy. Podpora iniciatívy a tvorivej účasti študentov na výučbe umožňuje využiť tvorivé myslenie a teoretické základy získane predchádzajúcim štúdiom v kombinácii so zážitkovou podstatou procesu riešenia projektu. Projektová metóda je moderný spôsob vyučovania zložený na aktívnom prístupe k učeniu a na získavaní vedomosti prostredníctvom samostatnej práce študenta, ktorá rozvíja myslenie a kreativitu, pričom kladie dôraz na vlastné prežívanie a jeho reflexiu.

V procese prípravy odborníkov na úseku krízového riadenia nie je možné prakticky si odskúšať štandardnú reakciu na vzniknuté krízové javy v praxi a umožniť študentom zoznámiť sa s reálnym prostredím, v ktorom pôsobia negatívne sily a faktory na človeka, čo ovplyvňuje možnosť jeho optimálnej reakcie. Študentom je možné takéto prostredie priblížiť prostredníctvom simulačných cvičení, riešením prípadových štúdii, ale aj pomocou rôznych foriem projektového vyučovania. Nevyhnutným predpokladom kvalitnej prípravy takejto výučby sú komplexne spracované krízové scenáre, ktoré popisujú vznik krízových javov, charakterizujú ich priebeh a kvantifikujú pravdepodobné škody a straty.

1 APLIKÁCIA KRÍZOVÝCH SCENÁROV VO VÝUČBE - TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Zo všeobecného pohľadu je termín **scenár** využívaný hlavne v divadelnej a filmovej tvorbe. Je to textová predloha pre vznik filmového, televízneho, rozhlasového príp. aj divadelného a komiksového diela, resp. len náčrt textovej predlohy so scénickými poznámkami. **Krízový scenár** je potom logicky usporiadaný popis zmien v systémoch, dejoch a procesoch, ktoré narušujú úroveň bezpečnosti a aktivujú vznik krízových javov spôsobujúcich škody a straty.

Dôležitým krokom krízového riadenia, ktorý nasleduje po komplexnom posúdení rizík, je prevencia vzniku krízových javov. Predstavuje ústrednú myšlienku krízového manažmentu, ktorou je snaha o zníženie pravdepodobnosti vzniku krízového javu na jednej strane a na strane druhej minimalizovanie jeho možných negatívnych dôsledkov.

Scenár vzniku a priebehu krízového javu je významný pre vytvorenie si predstavy o tom, čo môže spôsobiť zmena vonkajších alebo vnútorných podmienok fungovania systému vo vzťahu

k posudzovanému riziku. Scenár nie je matematickou veličinou, ale verbálnym logickým opisom predpokladaného priebehu dejov a procesov. Scenár vzniku a priebehu krízového javu teda:

- vychádza z identifikácie zdroja rizika, ako aj z možného priebehu predpokladaného krízového javu,
- a mení sa v závislosti na čase.

Proces spracovania scenára je spojený so získaním relevantných informácií o zdrojoch rizika a o prostredí, v ktorom existuje, s identifikáciou vnútorných a vonkajších činiteľov zdroja rizika. Výsledkom je zostavenie vlastného scenára a jeho interpretácie.

Súčasťou tohto procesu je spracovanie prognózy dôsledkov krízového javu. Krízový manažment na jednotlivých stupňoch riadenia identifikuje všetky zdroje krízových javov, lokalizuje ich v danom prostredí a posúdi podmienky, za akých môžu krízové javy vzniknúť. Vyhodnotí pravdepodobnosti vzniku jednotlivých krízových javov v nadväznosti na mieru rizík a štruktúru krízových činiteľov. Na základe toho je schopný spracovať prognózu dôsledkov krízových javov, ktoré sú súčasťou scenára jeho vzniku. V rámci spracovávania prognózy dôsledkov konkrétneho krízového javu má veľký význam kvantifikácia krízových činiteľov, čo umožní vyhodnotiť riziká narastania objemu akumulovaných zdrojov energií, špecifických hmôt a síl.

Pre spracovanie maximálne reálnej prognózy je dôležité správne stanoviť možné dôsledky a pravdepodobnosť pôsobenia ničivých faktorov krízových javov:

- na človeka :
  - smrť a smrteľné zranenie,
  - trvalé poškodenie zdravotného stavu,
  - zranenie, prípadne ohrozenie zdravotného stavu,
- na spoločnosť:
  - politická nestabilita, strata dôvery, negatívne pôsobenie opozície, politické prevraty,
  - strata medzinárodného kreditu, neplnenie medzinárodných dohôd, medzinárodná izolácia,
  - možnosť vzniku vojenského konfliktu,
  - uskutočnenie teroristických útokov,
  - nárast kriminality,
  - vznik hospodárskych kríz a ich dôsledky,
  - narušenie, prípadne úplná strata sociálnych istôt,
  - znečistenie ovzdušia exhalátmi z výrobných procesov a energetických zdrojov,
  - ohrozenie kvality života človeka v danom regióne, prípadne až jeho existencie v ňom,
- na výrobu a služby:
  - zastavenie alebo obmedzenie výroby niektorých druhov výrobkov,
  - nedostatok určitých tovarov, potreba zvýšenia a rozšírenia dovozu,
  - zníženie, prípadne zastavenie vývozu, obmedzenie zdrojov na zabezpečenie dovozu,
  - zníženie výkonu, prípadne zrušenie fungovania niektorých služieb,
  - obmedzenie životnej úrovne človeka a dodržiavania zaužívaných štandardov,
- na dodávky a zabezpečenie základných životných potrieb ľudí vrátane zabezpečenia energií a surovinových zdrojov:
  - narušenie činnosti prvkov kritickej infraštruktúry, prípadne ich úplne vyradenie z prevádzky,
  - ďalšia eskalácia krízových javov vo výrobných procesoch, v ťažbe, spracovávaní a preprave energetických surovín,
  - ohrozenie uspokojovania základných životných potrieb človeka,
- na životné prostredie:
  - zhoršenie kvality pitnej vody, prípadne poškodenie alebo zničenie vodných zdrojov (napr. kontamináciou ropnými produktmi, chemickými látkami, prípadne znečistenou vodou v dôsledku povodní),

- poškodenie vegetácie, narušenie stability fauny a flóry,
- zamorenie prostredia radiáciou, exhalátmi a pod.

Krízový manažment musí vyhodnotiť aj kumuláciu možného pôsobenia krízových javov v rámci objektu, obce, prípadne regiónu a vznik domino efektov a synergických efektov. Následne je potrebné variantné odhadnúť predpokladané dôsledky a podľa možnosti vypracovať varianty uvažujúce s maximálnou zložitosťou priebehu a s predpokladanými najťažšími negatívnymi dôsledkami. Súčasťou prognózy môže byť aj predbežné posúdenie možnosti znižovania vplyvu rizikových faktorov a vytypovanie tých, ktoré nie je možné dostupnými organizačnými opatreniami, ani súčasnými technológiami znížiť na akceptovateľnú mieru. V neposlednom rade je potrebné identifikovať riziká, ktoré sa môžu vyskytnúť počas reakcie krízového manažmentu na vzniknutú situáciu a navrhnúť organizačné, personálne, materiálne, ako aj technické a technologické opatrenia, prostredníctvom ktorých ich je možné znížiť.

Výsledkom spracovanej prognózy by mal byť reálny scenár vzniku a priebehu krízového javu. Umožňuje vytvoriť si predstavu o tom, čo môže spôsobiť zmena vonkajších alebo vnútorných podmienok fungovania javu, systému a procesu vo vzťahu k posudzovanému riziku. V konečnej podobe je scenár verbálne zaznamenaný logický popis predpokladaného priebehu dejov a procesov, ktorý vysvetľuje vznik a priebeh neželaného krízového javu. V konkrétnom čase a podmienkach spracovaný scenár nie je nemenný, v závislosti na čase a modifikovaných podmienkach sa môže upraviť.

Takto spracované krízové scenáre sú podkladom na prípravu cvičení, ktoré umožňujú študentom hlbšie pochopiť jednotlivé činnosti, ktoré sa uskutočňujú po prijatí informácie o vzniku krízového javu. Reakcia na konkrétny krízový jav, aktivovanie nevyhnutných síl a prostriedkov, riadenie záchranných prác a uskutočňovanie opatrení na návrat do obdobia pred vznikom krízového javu sa môžu v súlade charakterom týchto javov podstatne líšiť. Zmena vstupných parametrov v rámci konkrétnej simulácie umožňuje prehlbovať praktické skúsenosti a návyky študentov, ktoré nie je možné získať v reálnych podmienkach. Možnosť opakovania takýchto postupov potom umožňuje odstraňovať chyby a skvalitňovať riadiace procesy.

Vláda Českej republiky rozhodla v roku 2000 o spracovaní *typových plánov*, ktoré obsahujú typové postupy, zásady, opatrenia a sily a prostriedky na riešenie krízových javov veľkého rozsahu. Vyhotovené typové plány boli následne orgánmi krízového manažmentu rozpracované do formy operačných plánov, ktoré obsahujú konkrétne krízové opatrenia a rozhodnutia na úseku prevencie i riešenia konkrétnych kríz.

Celkom bolo rozhodnuté spracovať 29 typových plánov, ktoré popisujú vznik a priebeh krízových javov prírodného charakteru, krízových javov na úseku finančného a devízového hospodárstva, zdravotníctva, dopravy, energetiky, telekomunikácii, ako aj dodávok základných životných potrieb vrátane pitnej vody, ale aj narušenie vnútornej bezpečnosti a ohrozenie spoločnosti migračnými vlnami veľkého rozsahu. Krízové opatrenia stanovené v typových plánoch umožňujú znížiť pravdepodobnosť vzniku krízového javu, obmedzujú ďalšie šírenie jeho negatívnych dôsledkov a minimalizujú škody a straty[1].

Základom typových plánov je opis krízového javu, stanovenie príčin jeho vzniku a spracovanie krízového scenára popisujúceho priebeh krízového javu. Zo spracovaného scenára sú potom odvodené a podrobne rozpracované dopady na spoločnosť, materiálne hodnoty vrátane infraštruktúry, životné prostredie, až po dopady na jednotlivca. Následne sú vymedzené podmienky na riešenie krízového javu vrátane obmedzení, ktoré môžu znižovať účinky riešenia. Ďalšiu časť typových plánov tvoria odporúčané postupy a metodiky prevencie vzniku i riešenia krízového javu vrátane požiadaviek na sily, prostriedky a zdroje.

Obdobné dokumenty sa na Slovensku zatiaľ nespracovávajú. Z toho dôvodu považujeme vedecko-výskumnú úlohu zameranú na metodológiu tvorby typových krízových scenárov pre

[1] Napr.: *Typové plány řešení krizových situací*. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR.

prípravu študentov - krízových manažérov, na ktorej sa podieľajú tímy vedecko-pedagogických pracovníkov z viacerých škôl v čele s akadémiou PZ v Bratislave za veľmi aktuálnu a potrebnú. Obsahovo a metodicky správne vytvorené krízové scenáre by sa mohli využívať nielen v praxi krízového riadenia, ale aj v odbornej príprave krízových manažérov. Scenáre vzniku krízových javov, ale aj odporúčané postupy riešenia ich riešenia by mohli byť precvičované s poslucháčmi a tým by sa pripravovali na riešenie konkrétnych krízových javov v praxi.

Príprava budúcich odborníkov prostredníctvom využitia simulačných technológií je jednou z veľkých výziev súčasnosti. Univerzitný vedecký park na Žilinskej univerzite, ktorý bude slávnostne otvorený 7. decembra, má vo svojej štruktúre aj Laboratórium modelovania a simulácie krízových javov v doprave, ktoré má byť jedinečné pracovisko svojho druhu v Slovenskej republike a v Európskej únii. V ňom bude možné simulovať rôzne druhy krízových javov v jednotlivých prostrediach na základe vopred pripravených krízových scenárov. Hlavný zámer Laboratória modelovania a simulácie krízových javov v doprave pre zvýšenie efektívnosti rozhodovania je vytvoriť expertné centrum pre analýzu, diagnostiku a kvantifikáciu externých vplyvov na interakciu človek - stroj a na zvyšovanie kvality prípravy a efektívnosti rozhodovacích procesov. Zároveň bude umožňovať vykonávanie expertíz pre situácie z reálneho prostredia ako i z prostredia simulátorov so zameraním na krízové javy v oblasti dopravy. Na podporu rozhodovacieho procesu krízového manažmentu je nevyhnutný aj dostatok informácií o silách, zdrojoch a prostriedkoch pripravených v stave bezpečnosti na úrovni verejnej správy a určených na riešenie mimoriadnych udalostí a krízových javov. Formou konštruktívnej simulácie bude možné simulovať krízové javy so zameraním na riešené moduly (hromadná dopravná nehoda, šírenie chemických látok a ich detekcia po dopravnej nehode, ako aj únik rádioaktívnych látok) a vytvárať nové krízové scenáre v rámci jednotlivých modulov.

2 ZÁSADY VYUŽITIA SCENÁROV VO VZDELÁVANÍ KRÍZOVÝCH MANAŽÉROV A NIEKTORÉ SKÚSENOSTI Z VÝUČBY NA FBI ŽU

Podstatou techniky scenárov je na základe analýzy súčasného stavu a doterajšieho vývoja určitého javu stanoviť pravdepodobnú prognózu jeho ďalšieho vývoja, t.j. premyslieť možné scenáre vývoja určitej udalosti (napr. krízovej situácie, konkrétneho krízového javu) alebo určitého kritického vývoja v živote organizácie alebo významných zmien vonkajšieho prostredia. Vo vzdelávacej praxi to znamená viesť študentov k poznaniu signifikantných faktorov ovplyvňujúcich vývoj skúmaného krízového javu alebo riešeného problému a na základe toho vytvoriť jeho budúci obraz. Výsledkom potom bude určenie možných variantov postupu jeho riešenia, vrátane podrobného realizačného plánu.

Tvorba scenárov, resp. využívanie techniky scenárov vo výučbe manažérskych disciplín je účelné a efektívne len v prípade dobre pripraveného zadania, dostupnosti potrebných informácií pre generovanie prognóz vývoja riešeného problému a pripravenosti tímu, ktorý je tvorbou scenára (scenárov) poverený. Využívanie scenárov v praxi výučby považujeme za vhodnú a veľmi efektívnu formu predovšetkým vo vybraných predmetoch druhého stupňa vysokoškolského štúdia. Určité skúsenosti z využívania tejto techniky máme v predmetoch Manažérske metódy a techniky, Krízový manažment, Teória rizík a v ďalších.

Tvorba scenárov predpokladá širšie vedomosti študentov nadobudnuté predchádzajúcim štúdiom. Dôležité je rešpektovať tieto zásady a postupy[2]:

- Musí ísť o riešenie problému, ktorý je nový, zatiaľ nepoznaný, zväčšia to môže byť prognóza možného vývoja problému smerujúceho ku krízovému javu, prípadne prognóza jeho efektívneho riešenia.
- Základným východiskom pre tvorbu scenára možného vývoja problému a možného postupu riešenia je správne stanovenie cieľa, zmyslu alebo poslania (misie).

[2] ZBOŘIL, J. *Strategické plánování metodou scenářů,* 2000.

- Predpokladom je analýza doterajšieho priebehu problému a analýza podmienok, vrátane ich predpokladanej prognózy. V predmete krízový manažment môže ísť aj o aplikáciu už pripraveného, známeho (typového) krízového scenára na konkrétne nové podmienky, prípadne na konkrétnu situáciu.
- Pozorne posudzovať zistené informácie a odhalené vplyvy a väzby združovať do faktorov majúcich rozhodujúci vplyv na vývoj problému a na jeho možné riešenie.
- Vytvoriť možné scenáre a zvoliť ten najpravdepodobnejší a na základe neho pripraviť a zdôvodniť riešenie problému (návrhy na riešenie, prijímané opatrenia a pod.).

Rešpektovanie uvedených zásad závisí od správneho výberu a pripravenosti študentských tímov ako aj od korekčných zásahov pripraveného pedagóga. Zaradenie tvorby scenárov do výučby umožňuje rozvinúť také schopnosti študentov, medzi ktoré patrí vyhľadávanie správnych, relevantných a rozhodujúcich informácií, ich analyzovanie a posudzovanie, posilňovanie schopnosti kooperácie v tíme, hľadanie spoločných pohľadov na riešený problém, ale aj kompromisov.
Súčasťou tvorby scenárov môže byť vhodne využitie prípadových štúdií. Ich účelom nie je len priame preberanie poznatkov a skúseností z riešenia problému, pretože bolo závislé na čase a na aktuálnych podmienkach, ktoré sú neopakovateľné. Prípadové štúdie ale môžu byť základom výučbového scenára, môžu byť východiskom ďalšieho skúmania problému v zmenených podmienkach. Takto aplikované scenáre môžu mať dve formy:

a) Prípadová štúdie ako *štúdia reálnej situácie.* Jej využitie v scenári umožňuje analyzovať reálnu situáciu, reálne (aktuálne) riešenia, ale aj hľadanie nových do toho času nejasných informácií, hľadanie iných možností riešenia. Využitie riešenia reálnej krízovej situácie je však náročné na analýzu informácií, ktoré sú zvyčajne horšie dostupné a v mnohých prípadoch rozporuplné. Na ich objektivizáciu je potrebná komunikácia s viacerými subjektmi a aktérmi.
b) Prípadová štúdia ako *štúdia modelovej situácie* je určitým hypotetickým konštruktom problémovej situácie, ktorý je časovo náročný na prípravu, ale umožňuje kreatívne riešenie, umožňuje študentom posudzovať jeho možné varianty. Tento typ scenárov je využívaný v prevažnej väčšine v bakalárskych prácach alebo ako súčasť diplomových prác.

Tvorba scenárov študentmi resp. riešenie problému s využitím scenárov naráža často na komunikačné bariéry medzi nimi. Práca študentov vo vytvorených tímoch je nerovnomerná. Častejšie sa scenáre využívajú na prezentáciu možného riešenia učiteľom. Tvorba scenárov a príprava ich aplikácie do výučby patrí k obsahovo i časovo náročnejším činnostiam, ich využitie je obmedzené len na niektoré predmety a vybrané tematické okruhy. Preto je určitou výhodou pracovať s modelovými scenármi krízových javov.

3 SKÚSENOSTI Z UPLATŇOVANIA PROJEKTOVEJ METÓDY VYUČOVANIA

Na rozdiel od techniky scenárov, ktorá je s určitými obmedzeniami vhodná aj pre niektoré témy v rámci cvičení a seminárov, využívanie výučbových projektov vyžaduje komplexnejšiu prípravu učiteľa i študentov. Jej využívanie v našich podmienkach sa uplatňuje najmä pri spracovávaní semestrálnych prác v predmetoch tvoriacich odborný profil absolventa. Preto má väčšina záverečných prác v druhom stupni štúdia charakter projektu. Vo vzdelávacej praxi sa uplatňuje viacero druhov projektov[3]. Podľa témy, typu problému ale aj s ohľadom na charakter predmetu, je možné projekty využívané v príprave krízových manažérov na FBI ŽU rozdeliť takto:

- Projekty zamerané na *riešenie určitého intelektuálneho problému* (napr. na komparáciu názorov, prístupov, na analýzu faktorov ovplyvňujúcich vznik určitých udalostí a pod.). Podobne ako nasledujúci typ projektov sú využívané najmä na cvičeniach a seminároch.
- Projekty zamerané *na pochopenie a osvojenie si určitého súboru vedomostí*, doplňujúceho, alebo rozširujúceho obsah prednášok, alebo prinášajúceho nové aktuálne poznatky.

[3] ROHLÍKOVÁ, L. - VEJVODOVÁ, J. *Vyučovací metody na vysoké škole,* 2012.

- Projekty zamerané *na zažitie, získanie alebo absorbovanie určitej skúsenosti*, potrebnej na zvýšenie alebo upevnenie názorov, návykov a postojov, na pochopenie psychologickej a etickej zložitosti riešeného problému. Súčasťou takých projektov sú rôzne simulačné techniky, sledovanie videozáznamov s priebehu riešenie krízového javu, aktívna účasť študentov na cvičeniach civilnej ochrany a pod.
- Projekty zamerané *na realizáciu určitého plánu, určitej myšlienky*, spracovanie potrebného dokumentu. V tomto prípade ide najmä o projekty, ktoré sú súčasťou záverečných prác, napr. spracovanie analýzy územia, spracovanie krízového komunikačného plánu, spracovanie programu vzdelávacej aktivity pre prípravu obyvateľstva, spracovanie webovej stránky mesta so zameraním na informovanosť obyvateľov o rizikách a pod.

Vo vzdelávacej praxi na katedre krízového manažmentu sa objavujú pravidelne predovšetkým *individuálne projekty*. V bakalárskom štúdiu sa uplatňujú najmä v manažérskych disciplínach. V predmete manažment v 2. ročníku bakalárskeho štúdia sme pristúpili k zadávaniu semestrálnych prác formou projektu riešenia určitého problému v rámci tém odpovedajúcich obsahu výučby. Pri formulácii zadania vychádzame z predpokladu, že študent by mal počas spracovania semestrálnej práce rozvíjať najmä tieto schopnosti a zručnosti:

- pochopenie širších súvislostí témy, resp. riešeného problému,
- formulovanie cieľa semestrálnej práce,
- výber vhodného postupu na splnenie vytýčeného cieľa,
- vyhľadanie relevantných zdrojov na rozšírenie jeho znalostí a na získanie doplňujúcich informácií,
- správne porozumenie obsahu a významu získaných informácií ,
- porovnanie rôznych informácií, utváranie si vlastného názoru, vlastného postoja,
- interpretovanie a zdôvodnenie výsledkov svojej práce.

Medzi efektívny spôsob výučby sa zadávanie individuálnych projektov osvedčilo v predmete manažérska štatistika v 3. ročníku bakalárskeho štúdia. Projekty sú spravidla zamerané na štatistické riešenie konkrétneho manažérskeho problému, ktorého obsahom je problematika komplexného posudzovania rizík v konkrétnom prostredí, ochrany obyvateľstva v podmienkach pôsobenia mimoriadnych udalostí, hľadania optimálnych preventívnych opatrení a pod. Študenti majú možnosť navrhnúť vlastný projekt, ktorý súvisí s ich záverečnou prácou. V priebehu prípravy a realizácie svojho projektu sú vedení tak, aby pochopili a zvládli:

- podstatu a hlavné charakteristiky riešeného problému väčšinou z pohľadu ekonómie, manažmentu a krízového manažmentu,
- teoretické východiská skúmanej problematiky z hľadiska krízového manažmentu ako aj z hľadiska štatistickej teórie,
- vhodné metódy a postupy vrátane správnej voľby štatistických postupov,
- štandardné požiadavky na štatistický prieskum - t.j. na objektivitu, validitu, reliabilitu výsledkov.

Hodnotenie projektu je rozhodujúcou zložkou hodnotenia predmetu manažérska štatistika. Vyučujúci hodnotí znalosť riešenej problematiky, vhodnosť použitých metód a techník, ako aj hodnovernosť výsledkov dosiahnutých riešením projektu.

No vedľa nesporne pozitívnych skúseností sa prejavili aj nedostatky, ktoré čiastočne súviseli s charakterom individuálnej formy projektu. Najmä v posledných rokoch sa prejavujú výrazné rozdiely medzi jednotlivými študentmi predovšetkým nižších ročníkov spôsobené viacerými príčinami. Medzi ne patria predovšetkým:

- podcenenie včasnej prípravy na riešenie projektu, odkladanie povinností a navŕšenie povinností v závere semestra, pričom riešenie a spracovanie výsledkov si študenti nechávajú na posledné týždne pred odovzdaním.

- malé skúsenosti z vyhľadávania vhodných informácií, neochota vyhľadať a naštudovať potrebnú problematiku z odborných publikácií (zrejme súvislosť s klesajúcou schopnosťou porozumieť čítanému textu),
- prílišné spoliehanie sa na internetové zdroje, nekritické preberanie často aj chybných textov nejasného pôvodu.

Uvedené nedostatky znižujú efektívnosť tejto formy vyučovania a v niektorých prípadoch môžu spôsobovať ich nedocenenie učiteľmi. Mnohé z týchto problémov je možné odstrániť, napr. aj premyslenejším zapájaním študentov do fázy prípravy projektu.

Všeobecne je možné konštatovať, že premyslené a pripravené zaraďovanie scenárov a projektov do vybraných predmetov aktivizuje študentov a skvalitňuje ich schopnosti v riešení problémov. Je však treba vidieť, že širšie zavádzanie týchto foriem a ich efektívnejšie využitie je tlmené určitými faktormi objektívneho i subjektívneho charakteru.

Medzi objektívne úskalia patrí zaužívaná organizácia štúdia, nevhodne uspôsobené učebne neumožňujúce bezbariérovú skupinovú prácu, zaostávajúce vybavenie počítačovou technikou. Určitou prekážkou je tiež široký obsah učiva, niektoré témy by z časového dôvodu nebolo možné precvičiť tak, ako sa predpokladá v informačnom liste predmetu. Z pohľadu vyučujúcich môžu byť objektívnou prekážkou aj študenti, ktorí nie sú motivovaní, nemajú dostatočné návyky samostatnej práce, pričom sú zvyknutí preberať myšlienky bez schopnosti ich kritického posúdenia.

Subjektívnou prekážkou môže byť nevenovanie potrebného času učiteľmi na náročnú prípravu scenárov a projektov na vyučovanie vybraných predmetov. Vzhľadom na presadzovaný spôsob hodnotenia chýba vysokoškolským učiteľom aj potrebná motivácia. Jedným z vážnych problémov je aj to, že niektorí najmä mladí vedecko-pedagogickí pracovníci sú v prevažnej miere iniciatívnymi odborníkmi, ktorí sa sústavne podieľajú na riešení vedecko-výskumných projektov, úspešne publikujú, plnia rôzne akademické funkcie, ale neovládajú vždy potrebné pedagogické zásady vyučovania a nie sú pripravení na uplatňovanie moderných aktivizujúcich foriem vyučovania. Je to dlhodobo neriešený problém, ktorý je podceňovaný a v konečnom dôsledku bráni zvyšovaniu účinnosti vzdelávacieho procesu na vysokej škole[4]. Je žiaduce a plne legitímne vyžadovať od vysokoškolského pedagóga, aby poznal najnovšie trendy vo vzdelávaní a aby si okrem vedecko-odborných kompetencií prehlboval aj svoje kompetencie pedagogické[5].

4 MOŽNOSTI VYUŽITIA INTERNETU A SOCIÁLNYCH SIETÍ - KONEKTIVIZMUS VO VZDELÁVANÍ

Súčasné trendy vo vzdelávaní sú poznamenané postupným ústupom od behaviorizmu a kognitivizmu ako základných pedagogických prúdov, ktoré preferovali disciplínu, učenie sa naspamäť, dôsledné rešpektovanie osnov a učebných plánov. V súčasnosti uplatňovaný konštruktivizmus je založený na aktivite študenta, na jeho cieľavedomosti, na posilňovaní jeho motivácie poznávať. Dôležité je rešpektovanie osobnosti študenta, chápanie jeho schopností, záujmov, ale aj vplyvu sociálneho prostredia. Učenie je menej založené na získavanie množstva vopred usporiadaných poznatkov, viac je posilňovaná schopnosť samostatne poznávať. Na to slúži v rámci klasických foriem výučby aj riešenie problémových úloh, napr. pomocou hore uvedených scenárov či projektov. No v posledných rokoch sa prudko rozvíjajú informačné technológie, ktorých prienik do každodenného života naznačuje nové možnosti aj vo vzdelávacej praxi.

Ešte pred niekoľkými rokmi mnohým vyučujúcim prekážalo, keď študenti na prednáške mali zapnutý notebook, pravda vo väčšine prípadoch nie preto, aby si zapisovali poznámky. Dnes sme v situácii, že každý vysokoškolák má notebook, prípadne tablet alebo inteligentný mobilný telefón s webovými aplikáciami. Nie sme už odkázaní iba na vybavenie učební počítačmi s pripojením na internet. Práve nové informačné technológie s voľným prístupom na internet a jeho masové

[4] TUREK, I. 2015. *Majú mať učitelia vysokých škôl aj pedagogickú kvalifikáciu,* 2015.
[5] MÍKA, V.T. *Kompetenčný prístup vo výučbe manažérskych disciplín v odbore krízový manažment*, 2014.

využívanie, ako aj zapojenie snáď každého študenta na sociálnych sieťach, je jednou z príčin umožňujúcou posunúť ciele, obsah, metódy i formy vzdelávania do zatiaľ menej obvyklých sfér. Druhou, a podľa nás tou hlavnou, je skutočnosť, že sa v súčasnosti podstatne menia požiadavky na hĺbku znalostí. Mení sa množstvo a štruktúra informácií, žijeme v informačnom preťažení. Pre budúcich riadiacich pracovníkov a zvlášť pre krízových manažérov, nebude pravdepodobne najdôležitejšie mať hlboké odborné i všeobecné znalosti. Kľúčovou bude ich schopnosť rozhodnúť v časovom obmedzení a s obmedzenými informáciami tak, ako je to momentálne správne a prínosné.

Konektivizmus vo vzdelávaní prestavuje prekonanie prístupu zameraného na riadené poznávanie a nadväzuje na pedagogický konštruktivizmus, predpokladajúci motivovaného aktívneho študenta, schopného riešiť problémové úlohy, napr. pomocou scenárov či vytváraním a riešením projektov. Študent však mnohé potrebné znalosti a informácie bude získavať budovaním a využívaním sociálnych sietí. Tento prístup je v krízovom manažmente možné charakterizovať viacerými princípmi[6]:

- Učenie je ***proces spájania znalostí***, ktoré sa prepájajú v určitých „uzloch“ znalostí, tie predstavujú v prípade každého človeka inú jedinečnú úroveň poznania. Študent si nadobudnuté znalosti spája s ďalšími informáciami a s osobnými skúsenosťami. Je potom problematické hodnotiť úroveň znalostí podľa jednotného kritéria.
- Znalosti sú dôležité, ale ***prvoradé sú analytické a poznávacie schopnosti***, lebo najmä pri riešení krízových situácií bude potrebné pracovať s obmedzenými informáciami, a pokiaľ možno čo najlepšie je analyzovať a odhadnúť dôsledky možného riešenia.
- V manažérskych predmetoch študent poznáva **rôzne, niekedy aj protichodne prístupy, myšlienky a názory**. Mnohé z nich môžu mať politický či kultúrny podtext a pri rozhodovaní ich je treba akceptovať.
- V študentoch je treba rozvíjať schopnosť **spájať poznatky z rôznych oblastí,** pomocou uplatňovania interdisciplinárneho prístupu vo výučbe ako aj v preverovaní znalostí. Práve práca so scenármi a riešenie projektov môže rozvíjanie takejto schopnosti výrazne prehĺbiť.
- Študentov treba viesť k poznaniu, **že nadobudnuté vedomosti sú obmedzené časom, v ktorom ich nadobudli.** Poznávame pomocou informácií, lenže informácie podliehajú zmenám, ich pravdivosť je relatívna, časom sa menia celé paradigmy.
- Na novej úrovni vzniká **vzťah učiteľ - študent**, títo sa stávajú vzájomne sa obohacujúcimi partnermi v procese vzdelávania. Študent získavaním nových informácií pri riešení úloh môže priniesť nové informácie a nové poznatky a obohatiť tak vedomosti učiteľa a tým aj ním vyučovaný predmet.

Internet a najmä sociálne siete predstavujú v súčasnosti významný komunikačný nástroj, ktorý k mladej generácii už neodmysliteľne patrí. Avšak budovanie sietí, zapájanie sa do ich špeciálnych podôb, môže výrazne prispieť k efektívnosti výučby a vzdelávania vôbec. Scenáre a projekty budú čoraz častejšie pripravované tak, že riešiteľské tímy nebudú pracovať iba na učebni, ale že zadané problémy budú riešiť vo virtuálnom prostredí s využitím on line prístupov. Takto budú môcť študenti do zberu potrebných informácií, ale aj do ich hodnotenia, zapojiť aj ďalších účastníkov sietí. To umožní viesť diskusie k daným problémom, hľadať nové prístupy a nové riešenia a to všetko v relatívne krátkom čase.

ZÁVER

Aktivizujúce formy výučby sa postupne dostávajú do vzdelávacej praxe. Využívanie typových krízových scenárov ako aj realizácie výučbových projektov môžu výrazne prispieť k premene doterajších spôsobov výučby na interaktívny proces. Ich aplikáciu je však potrebné spájať s ďalšími účinnými formami a metódami vzdelávania. Výraznejšiemu uplatneniu týchto foriem výučby a ich

[6] BRDIČKA, B. *Konektivismus - teorie vzdělávání v prostředí sociálních sítí*, 2000.

efektívnosti bráni okrem nedostatku času príliš rigidný štandard členenia výučby na prednášky, semináre a cvičenia ako aj ich pevne stanovený obsah. Na väčšine vysokých škôl je takmer polovica vyučovacieho času venovaná práve prednáškam. Premene prednášky na interaktívny proces bráni vysoký počet študentov i zlé usporiadanie učebne vytvárajúce bariéru medzi učiteľom a študentom.

Je potrebné si uvedomiť, že za pár rokov bude na našich školách študovať generácia, ktorá si už na základnej škole zvykla denne pracovať s tabletmi a s počítačovými aplikáciami a pomocou nich riešiť rôzne výučbové projekty. Je samozrejmé, že títo budúci naši študenti budú pripravení tieto svoje „počítačové" znalosti uplatňovať aj vo vysokoškolskom vzdelávaní. Na rozdiel od základnej a strednej školy, kde učitelia dostávajú časť výučbových projektov a scenárov vopred pripravených, od našich pedagogických pracovníkov sa bude očakávať, že si budú vedieť vhodné projekty a scenáre pre nimi vyučované predmety pripraviť sami. To zvyšuje nároky nielen na ich čas a pedagogickú zručnosť, ale aj na ich motiváciu, ktorá nemusí byť v súlade so zaužívaným systémom hodnotenia ich práce.

Je však nesporné, že premyslenejšie implementovanie projektového vyučovania, využitie krízových scenárov s využitím niektorých konektivistických prístupov pri príprave a vedení vyučovacích hodín aktivizuje študentov a zvýši účinnosť ich vzdelávania. To sa odrazí v pripravenosti absolventov na praktické riešenie možných krízových situácií. Zdokonalenie didaktických zručností a prehlbovanie pedagogického majstrovstvá učiteľov si vyžaduje častejšie uskutočňovanie spoločných seminárov s výmenou skúseností medzi učiteľmi a ďalšími odborníkmi podieľajúcimi sa na príprave krízových manažérov.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BRDIČKA, B. Konektivismus - teorie vzdělávání v prostředí sociálních sítí. In *Metodický portál: Články* [online]. 02. 09. 2008 [cit.2013-08-22]. ISSN 1802-4785. ZBOŘIL, J. 2000. *Strategické plánování metodou scenářů*. In Vesmír, č. 79, roč. 2000, s. 452-454. Dostupné na: http://www.cts.cuni.cz/vesmir

BUZALKA, J. Education of Crisis Management in Public Administration at the Academy of the Police force in Bratislava. In "*Security and Safety Management and Public Administration*" International Scientific Conference, Praha, 16 –18 September 2008. Vydaný zborník ISBN 978-80-7251-289-8.

HUDÁKOVÁ, M., LUSKOVÁ, M. Approaches to teachers' performance assessment for enhancing quality of education at universities. In *Procedia - social and behaviour sciences*, 2013, p. 476-484. ISSN 2146-7358.

MÍKA, V.T. Kompetenčný prístup vo výučbe manažérskych disciplín v odbore krízový manažment. In *Bezpečnostní teorie a praxe*. Recenzovaný časopis Policejní akademie ČR v Prahe. ISSN 1801-8211. Roč. 2014, č. 1. str. 67 - 76.

ROHLÍKOVÁ, L. - VEJVODOVÁ, J. *Vyučovací metody na vysoké škole. Praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia.* Praha: Grada publishing, 2012. 281 s. ISBN 978-80-247-4152-9.

STRELCOVÁ, S., MORICOVÁ, V. Transfer poznatkov získaných vedecko-výskumnou činnosťou do vzdelávacieho procesu. In *Sborník příspěvků z mezinárodního workshopu Zkvalitnění systému vzdělávání a výzkumu v oblasti ochrany obyvatelstva.*. Zlín: UTB ve Zlíně, 2014, s. 274-282. ISBN 978-80-7454-336-4.

ŠIMÁK, L. - MÍKA, V.T. Kompetencie krízových manažérov v orgánoch verejnej správy. In *Verejná správa a regionálny rozvoj.* Vedecký časopis VŠEaMVS v Bratislave. ISSN 1337-2955, 2009, ročník V, č. 1, s. 26 - 35.

TUREK, I. 2015. *Majú mať učitelia vysokých škôl aj pedagogickú kvalifikáciu?* Košice: Katedra inžinierskej pedagogiky TU Košice, 2015. On line [2015-11-4]. Dostupné na: http://web.tuke.sk/kip/download/vuc61.pdf

Typové plány řešení krizových situací. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. On line. [cit. 2015-11-3]. Dostupné na: http://www.mpo.cz/dokument40351.html

ZBOŘIL, J. *Strategické plánování metodou scenářů*. In Vesmír, č. 79, roč. 2000, s. 452-454. Dostupné na: http://www.cts.cuni.cz/vesmir

ADRESA

prof. Ing. Ladislav ŠIMÁK, PhD.; doc. Mgr. Vladimír MÍKA, PhD.
Fakulta bezpečnostného inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline
Katedra krízového manažmentu
Ul. 1. Mája 32, 010 26 Žilina
Tel.: +41 513 6700, ladislav.simak@fbi.uniza.sk; Tel.: +41 513 6714, vladimir.mika@fbi.uniza.sk

REZOLUČNÉ KONANIE PRI RIEŠENÍ KRÍZOVÝCH SITUÁCIÍ NA FINANČNOM TRHU

Jana ŠIMONOVÁ, Ladislav DUDOR

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *Autori v predmetnom príspevku v krátkosti poukazujú na základné aspekty a prezentujú krátky exkurz vybranými etapami rezolučného konania. Rezolučné konanie predstavuje postup, prostredníctvom ktorého Rada spoločne s NBS riešia krízovú situáciu vzniknutú v dotknutej finančnej inštitúcií. Cieľom daného konania je finančná stabilita a predchádzania negatívnym fenoménom, akým bola v minulosti finančná kríza.*

Kľúčové slová: *finančný trh, rezolučné konanie, krízové situácie, Národná banka Slovenska, Rada.*

Abstract: *The authors of the present paper briefly highlight the fundamental aspects and present a brief tour of selected stages of the resolution of the case. Resolution procedure is a procedure in which the Council, together with the NBS dealing with a crisis situation created by the financial institutions concerned. The aim of the procedure is the financial stability and avoid negative phenomenon, which in the past financial crisis.*

Key words: *financial market, a resolution proceedings crisis, the National Bank of Slovakia, the Council.*

Finančný trh vo vyspelých trhových ekonomikách odráža prosperitu a zároveň aj neúspech hospodárskeho vývoja jednotlivých podnikov, odborov, odvetví i národnej ekonomiky ako celku. Predstavuje citlivý barometer medzinárodno-ekonomických i medzinárodno-politických procesov. V súčasných podmienkach internacionalizácie hospodárskeho života a nerovnomerného ekonomického rozvoja umožňuje prílev zahraničného kapitálu, využívanie prírodného bohatstva a zdrojov pracovných síl, uľahčuje prístup k lacným a nevyužitým výrobným činiteľom, čo napokon vedie k rastu efektívnosti výroby. Z dôvodu potreby zabezpečenia dlhodobej stability finančného trhu v rámci SR a v rámci EÚ, aj po negatívnych následkoch finančnej krízy, vznikla nutnosť právne upraviť postup pri vzniku krízových situácií a pri ich riešení.

Pojmové vymedzenie finančných trhov je pestré a jeho rozbor a skúmanie nám napomáha pochopiť podstatu tejto na pohľad zložitej mašinérie obehu peňazí. Definícia **finančného trhu** je vymedzená ako *hmotne motivované inštitucionálne organizované nakupovanie a predávanie peňazí. Je organickou súčasťou trhu tak ako trh tovaru a trh práce. Majiteľ peňazí sa stáva finančným investorom - zapožičiavateľom. Predáva (odplatne zapožičiava) peniaze záujemcom najmä z okruhu podnikateľských subjektov, ktorí nemajú v určitej chvíli dodatočný podnikateľský kapitál. Finančný investor zverí svoje peniaze tomu, kto ponúkne vyšší úrok a preukáže bezpečnosť a rýchlu návratnosť finančnej investície, adekvátne zabezpečenie nevynímajúc. Úlohou finančného trhu je vytvoriť sprostredkovateľský mechanizmus medzi finančnými investormi a záujemcami o dočasne voľné finančné prostriedky. Operácie na finančnom trhu sa uskutočňujú:*

a) priamo (napr. emisiou štátnych obligácií a ich kúpou priamo záujemcami),

b) nepriamo (prostredníctvom sprostredkovateľských miest, akými sú napr. banky alebo iné finančné inštitúcie). Finančný trh sa v závislosti od charakteristiky obchodovaných finančných nárokov a potrieb skupín člení na peňažný trh (určený na poskytovanie krátkodobých pôžičiek) a kapitálový trh (určený na financovanie dlhodobých investícií). Dôležité je aj delenie finančného trhu na trh primárny (obchody s novými emisiami cenných papierov) a trh sekundárny (obchody s už skôr vydanými cennými papiermi)[1].

[1] KRÁLIK, J., ŠIMONOVÁ, J. et al. Heslár súkromného práva (Stručný výkladový slovník). Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave 2007, s. 240.

Na finančnom trhu sa sústreďuje dopyt a ponuka po finančných nástrojoch, medzi ktoré patria peňažný kapitál, platobné prostriedky, cenné papiere, predkupné práva, warranty, deriváty, valuty, devízy, drahé kovy, poistná ochrana a mnohé ďalšie. Uvedené sústreďovanie sa uskutočňuje prevažne prostredníctvom finančných sprostredkovateľov, ktorí zabezpečujú vzájomné spojenie všetkých ekonomických subjektov, ktorí na finančnom trhu vystupujú. Sú nimi orgány verejného sektora, podnikateľský sektor, obyvateľstvo, ale aj medzinárodné a nadnárodné inštitúcie. Finančný trh je súčasťou finančného systému.

Potreba ochrany finančného trhu a eliminácie krízových situácií vznikajúcich na ňom vyvstala výrazne po finančnej kríze, ktorej dopady sa neustále odrážajú v podmienkach EÚ, ale aj v globálnom merítku. Finančná kríza preukázala možnosť radikálne spôsobiť podstatné riziko na finančnom trhu, ktoré vzhľadom na vzájomnú prepojenosť príslušných finančných inštitúcií sa môže premietnuť na systémovú krízu, ba dokonca celý finančný systém. Na základe uvedeného si EÚ stanovila cieľ legislatívne upraviť možnosť zavedenie nového rámca prevencie a riešenia možných krízových situácií na finančnom trhu ako primeranú reakciu na finančnú krízu, čím sa najmä zminimalizujú negatívne dôsledky úpadku príslušných inštitúcií finančného systému. Transponovaním Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/59/EÚ z 15. mája 2014, ktorou sa stanovuje rámec pre ozdravenie a riešenie krízových situácií úverových inštitúcií a investičných spoločností a ktorou sa mení smernica Rady 82/891/EHS a smernice Európskeho parlamentu a Rady 2001/24/ES, 2002/47/ES, 2004/25/ES, 2005/56/ES, 2007/36/ES, 2011/35/EÚ, 2012/30/EÚ a 2013/36/EÚ a nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1093/2010 a (EÚ) č. 648/2012 (ďalej len „smernica BRRD“) bol prijatý zákon č. 371/2014 Z.z. o riešení krízových situácií na finančnom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o riešení krízových situácií na finančnom trhu). Predmetné právne predpisy umožnia zabezpečiť pokračovanie fungovania základných finančných služieb aj v už zlyhávajúcej inštitúcií bez ohrozenia stability finančných trhov ako celku. Komplexne celá systematika krízového manažmentu je rozdelená do etapy prípravy a prevencie, ktorej obsahom je aj vytvorenie plánov ozdravenia, následne je fáza možnosti intervencie, ktorej cieľom je zabrániť zhoršovaniu sa nepriaznivej situácií v období prvotných problémov a posledná fáza je v podstate rezolučné konanie a prijímanie opatrení na riešenie krízových situácií. V celom danom procese má osobitné postavenie **Rada pre riešenie krízových situácií**[2], označovaná aj ako Rezolučná rada.

Rezolučné konanie predstavuje nový typ procesného postupu, ktoré zámer je orientovaný na zabezpečenie reštrukturalizácie postihnutej finančnej inštitúcie z dôvodu insolventnosti a na zabezpečenie finančnej stability. Konanie je upravené v § 32 a nasl. zákona o riešení krízových situácií na finančnom trhu. De facto predmetné konanie začne v prípade, ak neexistujú iné opatrenia, ktoré by v danom čase dokázali predísť zlyhaniu finančnej inštitúcie. Rezolučné konanie sa uskutočňuje vo verejnom záujme[3] a v primeranom rozsahu.

Rezolučné konanie môže začať až po splnení zákonných podmienok, a to:

- vybraná inštitúcia zlyháva alebo sa javí, že v blízkej dobe zlyhá,
- existuje verejný záujem a
- nemôžu byť prijaté akékoľvek iné opatrenia, v dôsledku ktorých by sa mohlo v primeranom čase predísť zlyhaniu vybranej inštitúcie.

Naplnenie všetkých podmienok kumulatívne posudzuje Rada pre riešenie krízových situácií. V rámci rezolučného konania sa dodržiavajú okrem všeobecných pravidiel, aj osobitné pravidlá výlučne pre dané konanie. Postupnosť znášania negatívnych dopadov krízovej situácie, tzn. aj strát,

[2] Bližšie SATINOVÁ, P. - SLEZÁKOVÁ, Z. Národný rezolučný orgán a jeho právomoci. In: Biatec, roč. 22, 2014, č. 10/december, s. 11-13.

[3] Tzn. ak je nevyhnutné na dosiahnutie aspoň jedného z cieľov podľa § 1 ods. 2 zákona o riešení krízových situácií na finančnom trhu a likvidácia vybranej inštitúcie alebo riešenie úpadku alebo hroziaceho úpadku vybranej inštitúcie v konkurznom konaní by neviedlo k naplneniu tohto cieľa.

je primárne ukladaná na akcionárov vybranej inštitúcie, vlastníkov, následne po nich ich znášajú veritelia a ostatné subjekty v poradí ich nárokov v konkurznom konaní. Krízová situácia je aj dôvodom na výmenu štatutárneho orgánu, dozornej rady či vedúcich zamestnancov finančnej inštitúcie, okrem prípadov že ich zachovaním sa naplnia požadované ciele vyriešenia negatívneho stavu. Pre vyriešenie krízovej situácie na finančnom trhu má dôležité postavenie aj zásada súčinnosti riadiacich orgánov finančnej inštitúcie a oprávnených subjektov. Veritelia disponujú rovnakým procesným postavením, pričom je im garantovaný určitý druh ochrany, tzn. neutrpia vyššie straty, ako by utrpeli v prípade likvidácie a konkurzného konania. Ochranný prvok sa odráža aj prípade, ak je postihnutá inštitúcia v skupine a opatrenie prijaté na riešenie krízovej situácií musí byť vybrané tak, aby bol minimalizovaný vplyv na ostatné subjekty v skupine a zároveň na skupinu ako celok.

Pri posúdení či v blízkej dobe hrozí zlyhanie finančnej inštitúcie, resp. či už zlyháva musí byť splnená aspoň jedna z podmienok v § 34 ods.2 zákona o riešení krízových situácií na finančnom trhu. Osobitné postavenie má v danom prípade Národná banka Slovenska (ďalej len NBS), ktorá má povinnosť bezodkladne oznámiť predmetný stav Rade pre riešenie krízových situácií (ďalej Rada).

Účastníkom rezolučného konania je osoba, ktorej sa rozhodnutie o začatí konania týka, tzn. postihnutá inštitúcia. Na návrh Rady môže byť účastníkom aj iná osoba, ktorej práva, právom chránené záujmy či povinnosti môžu byť v konaní dotknuté. Postavenie účastníka v rezolučnom konaní zaniká vykonaním práv alebo splnením povinností stanovených v rozhodnutí o uložení opatrenia, ktoré sa účastníka týkajú.

Ak sa začne rezolučné konanie bez návrhu, Rada môže požiadať NBS o podanie stanoviska, či sú naplnené zákonné podmienky a zároveň ak si to vec vyžaduje, požiada o stanovisko aj vybranú finančnú inštitúciu. Rezolučné konanie začína bez návrhu alebo na návrh NBS, prípadne vybranej inštitúcie, o ktorej právach bude rozhodované v rezolučnom konaní, a to prostredníctvom NBS. Návrh má zákonom stanovené náležitosti, pričom má obligatórne písomnú formu. Medzi ďalšie všeobecné náležitosti zaraďujeme dôvody na začatie konania, sledovaný cieľ konania, návrh opatrení a odôvodnenie. V prípade podania návrhu zo strany NBS, je samozrejmosťou aj jej vyjadrenie o splnení podmienok v zmysle § 34 ods. 1 písm. a) a c) zákona o riešení krízových situácií na finančnom trhu. Návrh na začatie konania Rada zamietne v prípade nesplnenia zákonnej podmienky, čo však nevylučuje možnosť podať návrh na vyhlásenie konkurzu.

Ku dňu začatia rezolučného konania je podstatné, aby bola zostavená priebežná účtovná závierka[4] postihnutej inštitúcie. Rezolučné konania začína vydaním rozhodnutia Rady o začatí konania. Pre rozhodnutie sa vyžaduje písomná forma a z materiálnych náležitostí musí obsahovať výrok o začatí rezolučného konania, odôvodnenie a poučenie o opravných prostriedkoch. Okrem doručenia rozhodnutia do vlastných rúk musí byť aj naplnený princíp informovanosti verejnosti, tzn. rozhodnutie o začatí je zverejnené v Obchodnom vestníku, na webovom sídle Rady, NBS, ako aj postihnutej inštitúcie. Doručením je rozhodnutie právoplatné aj vykonateľné. Proti tomuto rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok. Účastník konania, ktorého sa rozhodnutie týka, má možnosť ho napadnúť žalobou sa súde. Takéto podanie žaloby však nemá odkladný účinok, pokiaľ súd nerozhodne inak

Právne účinky začatia rezolučného konania potvrdzuje Rada rozhodnutím o začatí konania. Predmetné účinky môže z hľadiska ich rozsahu zmeniť alebo určiť, prípadne rozhodnúť, že účinok nastane po naplnení určitých skutočností. Začatím rezolučného konania sa prerušujú súdne konania a iné konania podľa osobitných predpisov týkajúce sa majetku finančnej inštitúcie, zabraňuje sa začatiu konkurzného a reštrukturalizačného konania, zavedenia nútenej správy. Súčasne sa prerušuje plynutie premlčacích dôb podľa osobitných zákonov. Na Radu prechádzajú oprávnenia dotknutej osoby nakladať s majetkom uzatvárať zmluvy alebo inak konať. Rada môže rozhodnúť o zmene splatnosti záväzkov a pohľadávok a o ich rozsahu.

[4] Bližšie § 18 ods. 1 zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov

O uložení opatrenia na riešenie krízovej situácie finančnej inštitúcie rozhodne Rada rozhodnutím, ktoré musí byť písomné. Z obsahového hľadiska obligatórnymi náležitosťami daného rozhodnutia je výrok o uložení opatrenia, odôvodnenie a poučenie o opravných prostriedkoch. Rada rozhoduje nezávisle, nestranné a samostatne. V prípade dokazovania dbá na to, aby v skutkovo právne zhodných prípadoch nevznikali neodôvodnené rozdiely. Pre rozhodnutie je rozhodujúci skutkový a právny stav v čase jeho vydania. Rozhodnutie sa v danom prípade doručuje rovnakým spôsobom ako pri rozhodnutí o začatí rezolučného konania. Rozhodnutie je doručením vykonateľné. Medzi opatrenia na riešenie krízových situácií patri:

- prevod majetku,
- využitie preklenovacej inštitúcie,
- oddelenie aktív,
- kapitalizácia.

Rada môže uplatňovať opatrenia na riešenie krízových situácií jednotlivo alebo v akejkoľvek kombinácii. Pritom platí výnimka, že Rada môže použiť opatrenie oddelenia aktív len spolu s iným opatrením riešenia krízových situácií.

Rezolučné konanie môže Rada **prerušiť**, pričom obdobie prerušenia trvá až do vydania rozhodnutia, resp. úkonu, ktorým sa bude pokračovať v danom konaní. Rada v rozhodnutí o prerušení konania vymedzí, ktoré účinky začatia konania sa aj počas prerušenia naďalej uplatňujú.

Zastavenie rezolučného konania je možné na návrh ale bez neho, a to v prípade:

- ak pominú dôvody, pre ktoré konanie začalo
- na základe rozhodnutia súdu, ktorý zrušil rozhodnutie o začatí rezolučného konania.

Návrh na zastavenie rezolučného konania môže podať výlučne NBS. Rozhodnutím o zastavení konania zanikajú účinky spojené so začatím konania, pokiaľ nie je v rozhodnutí uvedené inak. Účastníci konania disponujú právom podať proti rozhodnutiu o zastavení konania opravný prostriedok, avšak nemá odkladný účinok.

Rezolučné konanie je ukončené ak Rada rozhodne o jeho skončení po naplnení cieľu rezolučného konania, a to vydaním rozhodnutia o skončení rezolučného konania. V danom rozhodnutí môže Rada stanoviť, ktoré účinky spojené so začatím konania zaniknú a taktiež môže určiť ďalšie práva a povinnosti účastníkov, prípadne inej osoby, ktoré sú potrebné vykonať pre ukončenie konania.

V danom príspevku sme vzhľadom na rozsiahlosť ustanovení o riešení krízových situácií na finančnom trhu načrtli základné aspekty rezolučného konania, ktoré v porovnaní s iných postupmi môžeme naozaj hodnotiť za značne špecifické konania. V danom konaní jednoznačne vidíme prelínanie verejnoprávnych aspektov so súkromnoprávnymi prvkami, čo súvisí aj s osobitosťou daného konania.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

KRÁLIK, J., ŠIMONOVÁ, J. et al. Heslár súkromného práva (Stručný výkladový slovník). Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave 2007.

SATINOVÁ, P. - SLEZÁKOVÁ, Z. Národný rezolučný orgán a jeho právomoci. In: Biatec, roč. 22, 2014, č. 10/december, s. 11-13.

Zákon č. 371/2014 Z.z. o riešení krízových situácií na finančnom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov.

ADRESA

mjr. JUDr. Jana ŠIMONOVÁ, PhD., kpt. JUDr. Ladislav DÚDOR, PhD.
Akadémie Policajného zboru v Bratislave
Katedra správneho práva
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, SR

PRÍPRAVA MANAŽÉROV NA AOS GMRŠ NA RIEŠENIE KRÍZOVÝCH SITUÁCIÍ V LOGISTICKEJ PODPORE

Miroslav ŠKOLNÍK

Akadémia ozbrojených síl GMRŠ v Liptovskom Mikuláši

Abstrakt: *V článku je riešená príprava manažérov na AOS GMRŠ na riešenie krízových situácií v logistickej podpore Ozbrojených síl SR. V úvode analyzuje požiadavky na dôstojníka - manažéra logistiky v zásadných oblastiach prípravy. V hlavnej časti objasňuje systém prípravy vysokoškolského odborníka, v kontexte jednotlivých akreditovaných študijných programov na AOS. V diskusii predkladá varianty ďalšej prípravy krízových manažérov v logistickej podpore Ozbrojených síl SR.*

Kľúčové slová: *príprava krízových manažérov, príprava dôstojníkov, študijné programy na vojenskej vysokej škole.*

Abstract: *The article describes preparation of managers at AOS GMRS for crisis management in the logistic support of the Armed Forces of Slovak Republic. At the beginning it analyses requirements for an officer - logistics manager in the key fields of preparation. In the main part it explains the system of training of the university specialists in the context of individual study programs at AOS. In the discussion, there are presented further variants of preparation of crisis managers in the logistic support of the Armed Forces of Slovak republic.*

Key words: *preparation of crisis managers, preparing officers, courses at the military college.*

ÚVOD

Kvalitatívne nové požiadavky kladené na Ozbrojené sily Slovenskej republiky (OS SR) budú v oblasti strategickej, operačnej i taktickej logistiky vyžadovať zabezpečenie takých kľúčových spôsobilostí, akými sú nasaditeľnosť a udržateľnosť deklarovaných síl OS SR v širokej škále operácií pod vedením NATO a v operáciách krízového manažmentu pod vedením Európskej únie. K splneniu týchto náročných úloh potrebujú mať OS SR kvalitne pripravených dôstojníkov pre plnenie komplexných a všestranných úloh logistickej podpory.

Príprava budúceho dôstojníka OS SR stojí v centre pozornosti najvyšších zodpovedných funkcionárov OS SR v kontexte dokončenia transformácie vojenského vysokého školstva. Hlavným poslaním Akadémie ozbrojených síl (AOS) v tomto procese je vzdelávať, vychovávať a cvičiť študentov AOS v rámci vysokoškolského a celoživotného vzdelávania, rozvíjať ich harmonickú osobnosť, poznanie, tvorivosť a posilňovať ich motiváciu pre službu vlasti.

Príprava krízových manažérov na riešenie krízových situácií je v súčasnej dobe vysoko aktuálna. Pri nedostatku finančných prostriedkov je maximálne riešená s využitím simulačných prostriedkov, softvérov a modulácie. Na vojenskej vysokej škole sú k tomu adekvátne využívane všetky formy vzdelávania.

V článku sú prezentované v jednotlivých kapitolách súčasné požiadavky na budúceho začínajúceho dôstojníka logistiky v OS SR. V praxi to znamená nástup absolventa vojenskej vysokej školy na základnú (logistickú) funkciu. Aby takýto nový absolvent - dôstojník logistiky sformulované požiadavky dokázal splniť, je nevyhnutné, aby bol na to čo najlepšie pripravený. V tretej kapitole článku je uvedený plánovaný a realizovaný koncepčný spôsob takejto prípravy na AOS GMRŠ.

1 POŽIADAVKY NA DÔSTOJNÍKA - MANAŽÉRA LOGISTIKY V OS SR NA ZÁKLADNOM (TAKTICKOM) STUPNI RIADENIA.

Na základe požiadaviek na dôstojníka - manažéra logistiky môžeme pre daný stupeň riadenia stanoviť **nasledujúce kritériá:**

- **Organizačný stupeň riadenia - čata.** (veliteľ čaty logistiky, dôstojník logistiky, dôstojník logistiky štábu na vyššej zložke).
- **Plánovaná hodnosť: por., npor**.
- **Vzdelanie:** vysokoškolské vzdelanie 1. stupňa na AOS GMRŠ logistického modulu. Možné je tiež adekvátne vzdelanie z civilnej vysokej školy a absolvovanie vstupného odborného dôstojníckeho kurzu (VODK) modul (špecializácia) logistika.

Požiadavky budú teda konkretizované v nasledujúcich oblastiach[1]:

1. **Všeobecná vojenská (veliteľská, manažérska).**
2. **Jazyková.**
3. **Právna oblasť.**
4. **Odborná - logistická.**

1. Všeobecná vojenská oblasť

Veliteľ (manažér)

- byť schopný plniť povinnosti veliteľa čaty logistiky, veliteľa na jeho úroveň postaveného organizačného celku, alebo povinnosti dôstojníka logistiky na nižších štábnych funkciách nadriadených zložiek,
- ovládať vojenské predpisy a služobné pomôcky potrebné pre výkon svojej funkcie, poznať základné vojenské a taktické doktríny OS SR,
- disponovať schopnosťami analyticky hodnotiť situácie,
- mať základné vedomosti o bezpečnostnom a operačnom prostredí,
- vykonávať výcvik a výchovu podriadených,
- vedieť samostatne spracovať príslušnú dokumentáciu (v mieri a pri nasadení),
- vedieť vhodne prezentovať svoje názory, poznatky a skúsenosti.

Vodca

- vedieť viesť podriadených na dosiahnutie stanovených cieľov v súlade s vojenskou prísahou, na to mať základné vedomosti a zručnosti z oblasti logiky, pedagogiky, psychológie, sociológie, komunikácie a manažmentu,
- ovládať svoju logistickú odbornosť a špecializáciu z hľadiska teórie aj praxe (riadenie činností na stupni čata alebo zložky nadriadeného štábu, dokonale ovládať taktiku na stupni čata a rota, mať potrebné vedomosti o taktike na stupni prápor),
- správne sa rozhodovať v stresových situáciách a v časovej tiesni,
- mať základnú úroveň mravného vedomia a morálky (profesijnej etiky a profesijnej morálky).

2. Jazyková oblasť

Počúvanie s porozumením - úroveň SLP 2.

Dostatočné porozumenie na pochopenie rozhovorov na každodenné spoločenské a bežné pracovné témy.

Rozprávanie - úroveň SLP 2.

Je schopný komunikovať v každodenných spoločenských a bežných pracovných situáciách. Vie sebaisto zvládnuť väčšinu normálnych, bežných konverzácií na konkrétne témy, ako sú pracovné postupy, rodina, osobná minulosť a záujmy, cestovanie, súčasné udalosti.

[1] ŠKOLNÍK, M. a kol. *Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR.* Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013

Čítanie s porozumením - úroveň SLP 1.

Vie čítať veľmi jednoduchý súvislý písaný materiál, ako jednoznačné texty, ktoré sú v priamom vzťahu ku každodenným životným alebo pracovným situáciám. Rozumie základný význam jednoduchých textov.

Písanie - úroveň SLP 1.

Vie písať pre okamžité osobné potreby. Písanie má charakter voľného zväzku viet na danú tému. Vie vyjadriť základný zámer písaním krátkych jednoduchých viet.

3. Právna oblasť

- ovládať vo všeobecnosti základne pramene práva, ktoré deklarujú slovenskú štátnosť, predovšetkým Ústavu Slovenskej republiky, Chartu ľudských práv a slobôd,
- ovládať právne predpisy upravujúce poslanie a úlohy ozbrojených síl Slovenskej republiky, zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov, zákony upravujúce bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, právne predpisy upravujúce, krajnú núdzu, nutnú obranu a oprávnene použitie zbrane,
- ovládať internú právnu úpravu pri realizácii právomoci veliteľa čaty pre udeľovanie odmien a ukladaní trestov za disciplinárne previnenia podriadených profesionálnych vojakov a poznať zákonnú a internú právnu úpravu v oblasti žiadosti a sťažnosti podávaných podriadenými,
- ovládať zákonnú a internú právnu úpravu v oblasti správy majetku štátu, ktorý je v užívaní ozbrojených síl, predovšetkým druhy zodpovednosti, práva a povinnosti pri užívaní majetku štátu, internú právnu úpravu vyšetrovania škôd a náhradových povinnosti,
- ovládať zákonnú a internú právnu úpravu hodnotenia podriadených profesionálnych vojakov,
- vedieť poradiť podriadeným ako sa orientovať v právnych predpisoch upravujúcich štátnu službu, sociálne zabezpečenie vojakov, pracovnoprávne otázky, občianskoprávne vzťahy, trestnoprávne zodpovednosti, resp. vedieť poradiť podriadeným ako a na koho sa majú obracať pri riešení osobných problémov.

4. Odborná - logistická oblasť

- byť vyspelý dôstojník s rozvinutým ekonomickým vedomím, ktorý hospodárne využíva pridelené zdroje v snahe o zabezpečenie ekonomickej efektívnosti obrany v oblasti svojej pôsobnosti,
- mať technickú zdatnosť, ovládať pridelenú vojenskú techniku, výpočtové a informačné technológie na užívateľskej úrovni,
- zabezpečovať ošetrovanie a uloženie výzbroje, techniky a ďalšieho materiálu a ich pripravenosť,
- ovládať zabezpečenie príslušníkov jednotky všetkými náležitosťami,
- niesť zodpovednosť za stav a úplnosť výzbroje, techniky a materiálu čaty a ich správne používanie, ošetrovanie, udržiavanie a ukladanie,
- niesť zodpovednosť za udržiavanie vnútorného poriadku v pridelených priestoroch a dodržiavanie zásad kolektívnej hygieny a psychohygieny,
- byť spôsobilý zabezpečiť bezpečnosť a ochranu zdravia, protipožiarnu ochranu a ochranu životného prostredia v oblasti svojej pôsobnosti,
- ovládať systém logistického zabezpečenia podriadenej jednotky v mieri i v poli ,
- ovládať spracovanie logistickej dokumentácie v mieri i v poli na svojej úrovni.

Na základe uvedených naformulovaných požiadaviek by mala adekvátne vyzerať príprava budúceho začínajúceho dôstojníka logistiky. V súčasnej dobe táto príprava prebieha na Akadémii ozbrojených síl (AOS) generála Milana Rastislava Štefánika a praktická časť vo vybraných útvaroch a zariadeniach OS SR.

2 ZÁVERY ANALÝZY POŽIADAVIEK NA VÝKON DÔSTOJNÍCKEJ FUKCIE

Dôstojníci vykonávajú v ozbrojených silách doma aj v mnohonárodných operáciách rôzne funkcie (profesie), ktoré sú určené vojenskou odbornosťou a špecializáciou vojenskej odbornosti. Vzájomne odlišné dôstojnícke funkcie majú ***spoločné, všeobecné, typické znaky***: predmet práce a hlavné pracovné prostriedky a všeobecné, hlavné požiadavky na dôstojníka.

Predmetom práce sú procesy riadenia organizačného prvku vojenskej organizácie a systému „človek - vojenská technika"; informácie (analýza dát a faktov), situácia a deje; nepriamo objekty vojenského a nevojenského charakteru.

Hlavné pracovné prostriedky sú podriadení profesionálni vojaci (resp. zamestnanci) a vojenská technika (zbrane, zbraňové systémy, munícia, vozidlá a ďalšia technika, špeciálne zariadenia, prístroje, výpočtové a informačné technológie a pod.) v zjednodušenom poňatí systém „človek - vojenská technika".

Predmet práce a hlavné pracovné prostriedky určujú všeobecné hlavné požiadavky na dôstojníka. Spolu predurčujú zameranie jeho vysokoškolského vzdelania a vo všeobecnosti zameranie obsah a rozsah vojenského odborného vzdelávania a výcviku, ale aj najvhodnejší model vzdelávacej ustanovizne.

Dôstojník - odborník logistiky musí byť:

a) manažér (veliteľ, náčelník, nadriadený)
vykonáva riadiace, veliteľské a štábne funkcie v kariérnom poli získanej logistickej odbornosti a špecializácie odbornosti, v priebehu kariéry aj funkcie nezávislé na logistickej odbornosti, v organizačných štruktúrach OS SR ako vojenskej organizácie a politickej inštitúcie.

b) vodca
vedie podriadených k dosiahnutiu stanovených cieľov v súlade s vojenskou prísahou.
Byť vodcom je základnou požiadavkou na každého manažéra, ale nie každý manažér v skutočnosti vodcom aj je. Je treba aby dôstojník bol vodca (formálny aj neformálny).

c) právne vyspelý
s rozvinutým právnym vedomím, ktorý sa v svojej práci dôsledne riadi ústavou, príslušnými všeobecne záväznými právnymi predpismi, služobnými predpismi a internými normatívnymi aktmi podľa svojej pôsobnosti a dbá aby ich dodržiavali aj podriadení.

d) odborne (logisticky) vyspelý
s rozvinutým logistickým a ekonomickým vedomím, ktorý hospodárne využíva pridelené zdroje v snahe o zabezpečenie ekonomickej efektívnosti obrany v oblasti svojej pôsobnosti. Ovláda pridelenú vojenskú techniku, výpočtové a informačné technológie na užívateľskej úrovni.

e) jazykovo pripravený,
v kontexte s členstvom SR v NATO a plnením úloh v mnohonárodných operáciách.

f) fyzicky a psychicky zdatný.

K splneniu vyššie uvedených požiadaviek musí byť na Akadémii ozbrojených síl adekvátne zameraná všestranná príprava, s dôrazom na riešenie krízových situácií.

3. PRÍPRAVA DÔSTOJNÍKOV - ODBORNÍKOV LOGISTIKY

3.1 vzdelávanie a výcvik dôstojníkov

Do hodnostného zboru dôstojníkov vstupujú záujemcovia, občania SR, ktorí boli odvedení (registrovaní), regrutovaní a úspešní v procese výberu do profesionálnej služby a absolvovali prípravnú štátnu službu.

Základným východiskom pre prípravu dôstojníkov v logistických odbornostiach sú zvýraznené študijné programy uvedené v tabuľke č.1[2].

[2] Internetové zdroje < www.aos.sk >.

Tabuľka 1 Súčasné akreditované študijné programy na AOS

Študijný program, (študijný odbor)	Štúdium			
	Stupeň	Forma	Dĺžka	Titul
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	1.	denná	3	Bc.
Elektronické systémy (5.2.13 elektronika)	1.	denná	3	Bc.
Manažment vojenskej organizácie (8.4.1 manažment vojenských systémov)	1.	denná	3	Bc.
Počítačové systémy, siete a služby (9.2.4 počítačové inžinierstvo)	1.	denná	3	Bc.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	1.	denná	3	Bc.
Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	1.	denná	3	Bc.
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	2.	denná externá	2/2	Mgr.
Manažment obranných zdrojov (8.4.2 ekonomika a manažment obranných zdrojov)	2.	denná externá	2/2	Ing.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	2.	denná externá	2/2	Ing.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy) (konverzný)	2.	denná externá	3/3	Ing.
Výzbroj a technika ozbrojených síl (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	2.	denná externá	2/2	Ing.
Bezpečnosť a obrana štátu (8.4.4 národná a medzinárodná bezpečnosť)	3.	denná externá	3/5	PhD.
Vojenské spojovacie a informačné systémy (8.4.6 vojenské spojovacie a informačné systémy)	3.	denná externá	3/5	PhD.
Výzbroj a technika ozbrojených síl (8.4.3 výzbroj a technika ozbrojených síl)	3.	denná externá	3/5	PhD.

Zdroj: web AOS

Študijné programy predložené na komplexnú akreditáciu:

- Elektronické systémy *(1. stupeň,),*
- Počítačové systémy, siete a služby *(1. stupeň),*
- Manažment vojenskej organizácie *(1. stupeň),*
- Zbraňové systémy, zbrane a ich časti *(1., 2. a 3. stupeň),*
- Bezpečnosť a obrana štátu *(1., 2. a 3. stupeň),*
- Vojenské spojovacie a informačné systémy *(1., 2. a 3. stupeň,),*
- Elektronické zbraňové systémy *(1., 2. a 3. stupeň).*

Akreditácia **habilitačného konania a konania na vymenúvanie profesorov v študijnom odbore:**

- 8.4.2 Národná a medzinárodná bezpečnosť,
- 8.4.6 Výzbroj a technika ozbrojených síl (nová požiadavka).

Profesionálny vojak vo vojenskej hodnosti vojak I. stupňa (OR-1) vo funkcii kadeta vykonáva prípravnú štátnu službu na AOS. Počas jej výkonu poberá služobný plat vo výške minimálnej mzdy. Kadeti vykonávajú prípravnú štátnu službu dvomi spôsobmi v závislosti na dosiahnutom stupni vzdelania.

Prípravná štátna služba kadetov - študentov plynie od prijatia do štátnej služby a končí dňom promócie, kedy je úspešný absolvent zaradený do dočasnej štátnej služby a menovaný do vojenskej hodnosti poručík.

Počas prípravnej štátnej služby kadet vykonáva v mesiaci september základný výcvik v trvaní štyroch týždňov. Po jeho ukončení nastúpi na vysokoškolské štúdium prvého stupňa na AOS vo zvolenom študijnom odbore.

V priebehu trojročného vysokoškolského štúdia v rámci študijného programu, podľa požiadaviek a rozhodnutia MO SR, získava vedomosti z oblasti vojenskej teórie, študuje predmety všeobecného vojenského zamerania, vrátane základnej telesnej prípravy, získava jazykovú spôsobilosť na úrovni STANAG 2 a vyššie. Mimo vysokoškolského štúdia absolvuje povinný vojenský program a výcvik vrátane vojenského sústredenia a špeciálnej telesnej prípravy.

Na základe platnej akreditácie je v súčasnej dobe na AOS, podľa rozhodnutia Ministerstva obrany a vedenia akadémie, vykonávané vzdelávanie v trojročných bakalárskych (interných), dvojročných inžinierskych a magisterských a päťročných doktorandských študijných programoch.

V súlade s ďalším prioritizovaným zameraním AOS GMRŠ na ***oblasť výskumu 23 - Bezpečnostné služby, v kontexte začínajúcej komplexnej akreditácie na AOS GMRŠ a predpokladaného uceleného (variantneho) interného 5 ročného štúdia,*** sú v nasledujúcom období študijné programy (zvýraznené pre prípravu budúcich dôstojníkov logistiky) na AOS GMRŠ predložené na **komplexnú akreditáciu** nasledovne[3].

Po úspešnej komplexnej akreditácii a následnom zastabilizovaní výučby v uvedených programoch sa podľa nášho názoru ***efektívnym a účelným spôsobom*** priblíži príprava dôstojníkov logistiky na AOS potrebám vojenskej praxe. V praxi sa ukázala nevyhnutnosť odborného zamerania vysokoškolskej prípravy vojenských profesionálov. I napriek týmto pozitívnym tendenciám, sú ešte rezervy v konkrétnej štruktúre spomínaných programov, pretože nedávajú dostatočný priestor pre prípravu dôstojníkov logistiky v jednotlivých špecializáciách (služby, doprava, materiálový manažment...) Uvedené je však predmetom ďalšej prípravy v krátkodobých odborných kurzoch (KOK) na AOS GMRŠ.

V popredí zostáva aj otvorená príprava vojenského zdravotníka, ktorá v súčasnej dobe absentuje[4] a je riešená regrutáciou absolventov civilného zdravotníckeho vzdelávania.

V neposlednej rade sa tu otvárajú aj širšie možnosti pri využívaní programu ERAZMUS, vzájomných výmenných pobytov učiteľov, vedeckých pracovníkov a študentov a tiež ďalšej užšej spolupráce s našou partnersky najbližšou vysokou vojenskou školou Univerzitou obrany v Brne, ale i ďalšími vojenskými vysokými školami v zahraničí.

3.2 DISKUSIA - Priebeh ďalšej prípravy a vzdelávania dôstojníkov

Jednou z podmienok kariérneho postupu dôstojníkov, podporným prostriedkom ich odborného a osobnostného rozvoja je ďalšie vojenské vzdelávanie a výcvik špecifikované pre určené vojenské hodnosti.

Cieľom vojenského vzdelávania a výcviku dôstojníkov je neustále zdokonaľovanie všeobecne vzdelaných manažérov (veliteľov) v manažérskych, líderskych, taktických a operačných zručnostiach a v technických vedomostiach a tak ich pripravovať na výkon veliteľských, štábnych a pedagogických funkcií na konkrétnom stupni riadenia a velenia.

[3] Internetové zdroje < www.aos.sk >.

[4] GUBÁŠ, F. *Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management.* In Science and Military 1/2015

Ďalšie vzdelávanie a výcvik dôstojníkov sa uskutočňuje formou kurzov - kariérnych na hodnosť a odborných kurzov na funkciu a vysokoškolským vzdelávaním druhého a tretieho stupňa. ***V každom kurze je zaradená v požadovanom rozsahu a predmetnej skladbe problematika vojenskej logistiky.***

a) Kariérne kurzy na hodnosť:

Vyšší dôstojnícky kurz vykonáva sa v hodnosti nadporučík a je určený ako osobitný kvalifikačný predpoklad pre hodnosti kapitán a major.

Vyšší veliteľsko-štábny kurz vykonáva sa v hodnosti major a je určený ako osobitný kvalifikačný predpoklad pre hodnosti podplukovník a plukovník.

b) Odborné kurzy na funkcie:

Základný veliteľsko-štábny kurz vykonáva sa v hodnosti kapitán alebo major, je osobitným kvalifikačným predpokladom na ustanovenie do štábnej funkcie.

Kurz národnej bezpečnosti pre vybraných podplukovníkov a plukovníkov na získanie osobitného kvalifikačného predpokladu na výkon vybraných funkcií stanovených pre plukovníkov a funkcií určených pre generálov.

ZÁVER

V článku boli prezentované požiadavky na prípravu a možnosti kvalitnej prípravy budúceho dôstojníka - manažéra logistiky OS SR na základnom stupni velenia. Na tomto stupni sa požaduje 1.stupeň vysokoškolského vzdelania, ktoré je vzdelanostným predpokladom na výkon funkcií vo vojenských hodnostiach poručík až kapitán.

Bez kvalitnej logistiky by nebolo možné zabezpečiť vojská potrebným množstvom materiálu a služieb, čo by spôsobilo kolaps pri nasadení jednotiek do vojenských operácií. Preto je veľmi dôležité aby sa na oblasť logistiky pozeralo nielen ako na oblasť zásobovania, ale aj ako na oblasť, ktorá sa spolupodieľa na zaistení bezpečnosti ako takej. Cielenou alokáciou dostupných zdrojov sú zabezpečené prioritné úlohy OS SR. Na ich plnenie však nevyhnutne potrebujeme vzdelaných a kvalitne pripravených odborníkov[5].

Aby dokázal budúci dôstojník - manažér /odborník/ logistiky splniť aj ďalšie požiadavky uvedené v predchádzajúcich kapitolách, bude potrebné doriešiť mnoho ďalších úloh. Medzi dôležité úlohy patria napríklad: po komplexnej akreditácii AOS a nábehu nových študijných programov, logistické zameranie (modulové) a skladba jednotlivých študijných predmetov v kontexte s vytvorením teoretického základu pre odborné dôstojnícke kurzy, konkrétny obsah a dĺžka týchto kurzov v odbore (špecializácii) logistiky, stanovenie ročnej potreby otvárania štúdia v jednotlivých študijných programoch (moduloch) a odborných kurzoch logistiky, riešenie prípravy dôstojníkov logistiky na vyšších stupňoch riadenia a mnohé ďalšie

Aj keď konečné výsledky ukáže až prax, je určite v našich silách vyriešiť problémy[6] a splniť stanovené úlohy tak, aby budúci dôstojník - manažér logistiky v OS SR bol čo najlepšie pripravený na splnenie súčasných požiadaviek nielen v poslaní a službách obrany SR, Aliancie a EU ale aj pri plnení ďalších všestranných náročných úloh logistickej podpory operácií všetkého druhu.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

GUBÁŠ, F. *Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management.* In Science and Military 1/2015, 2015, 1/2015, Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. s.25-29. ISSN 1335-8885. Internetové zdroje < www.aos.sk >.

MARCHEVKA M. *Vytváranie zásob pre krízové situácie*. Zborník z konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 1015. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2015. ISBN-978-80-8040-427-07.

ŠKOLNÍK, Miroslav a kol. *Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR.* Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013, *SEOP-31/20-1-2012-OdPP.* AOS GMRŠ, Liptovský Mikuláš 2014.

[5]TARCSI, Gustáv. *Obranné plánovanie v kontexte bezpečnostného systému štátu.*

[6] ŠKOLNÍK, M. a kol. *Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR.*

ŠKOLNÍK, M., MORONG, S. Vojenská logistika. *Základy vojenskej logistiky a materiálového manažmentu*. Vysokoškolská učebnica. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. 198 s. ISBN 978-80-8040-485-7.

TARCSI, Gustáv. *Obranné plánovanie v kontexte bezpečnostného systému štátu*. Zborník zo 4. medzinárodnej vedeckej konferencie Národná a medzinárodná bezpečnosť 2013. AOS GMRŠ v Liptovskom Mikuláši, 2013. ISBN 978-80-8040-475-8.

ADRESA

doc. Ing. Miroslav ŠKOLNÍK**,** PhD.
Akadémia ozbrojených síl GMRŠ, Liptovský Mikuláš
Katedra manažmentu
tel.: 0960 423161, miroslav.skolnik@aos.sk, mskolnik@centrum.sk.

ANALÝZA VPLYVU KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU NA OBRANNÉ PLÁNOVANIE

Gustáv TARCSI

Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia Bratislava

Abstrakt: *Riešenia krízových situácií vojenského i nevojenského charakteru v nadväznosti na zmeny globálneho bezpečnostného prostredia vyvolali potrebu riešiť bezpečnostnú otázku komplexne. Pri riešení úloh krízového manažmentu charakter bezpečnostných rizík a hrozieb, ako aj charakteristika nástrojov na ich odstránenie, vzhľadom na disponibilné obranné zdroje sú determinujúcimi faktormi pre obranné plánovanie. Cieľom príspevku je diskusia o vzájomnom vzťahu krízového manažmentu a obranného plánovania.*

Kľúčové slová: *obranné plánovanie; krízový manažment; bezpečnosť.*

Abstract: *Responses to military and non-military threats, in reaction to recent changes in the global security environment, have aroused the necessity to address the Crisis management comprehensively. The nature of the security risks and threats, as well as the characteristics of the means to manage them with the constrained defense resources, are key factors for the Defense planning. The main goal of this article is to discuss the relationship between the Crisis management and the Defense planning.*

Key words: *defense planning; crisis management; safety; security.*

ÚVOD

Slovenská republika (ďalej len „SR“) je z politického a bezpečnostného hľadiska neoddeliteľnou súčasťou euroatlantického priestoru. Individuálne alebo so spojencami a medzinárodnými organizáciami bude chrániť a brániť bezpečnosť a ľudské práva, suverenitu, slobodu, demokraciu a právny štát. Zodpovednosť za zaručenie bezpečnosti SR majú v rozsahu vymedzenej pôsobnosti zodpovedné orgány zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci, prokuratúry, miestnej štátnej správy, územnej samosprávy a vecne príslušné právnické a fyzické osoby. Poslaním Bezpečnostného systému SR je plánovať, riadiť, kontrolovať a koordinovať úlohy, opatrenia a aktivity jeho subsystémov a prvkov na zaručenie stavu bezpečnosti štátu v čase mieru a v krízových situáciách pri efektívnom využití vnútorných zdrojov a prostriedkov štátu a medzinárodnej podpory. Výrazné zmeny interných a externých faktorov globálneho a regionálneho prostredia, zmeny v bezpečnostnom prostredí, nové skúsenosti z priebehu a riadenia rôznych krízových situácií prinášajú neustále nové otázky a nové výzvy.

Tieto nové potreby vyžadujú teoretické zovšeobecnenie, formuláciu zákonitostí, princípov a odporúčaní pre efektívne riešenie kríz v rôznych oblastiach spoločenského života. Jedným zo zásadných predpokladov je vymedziť styčné body s tými disciplínami, akým sú bezpečnostné systémy a krízový manažment.

Rad expertov z rôznych vedných odborov sa snaží čoraz intenzívnejšie nájsť cesty, ako zamedziť vzniku negatívnych udalostí a minimalizovať ich nepriaznivé následky. V nadväznosti na tieto snahy sa začala koncipovať nová špeciálna vedná disciplína, ktorá sa zaoberá riadením v krízových situáciách, nazvaná krízový manažment. Krízový manažment je interdisciplinárnym vedným odborom, ktorý sa zaoberá riadením ako cieľavedomou činnosťou ľudí a jeho poslaním je vytvoriť metodológiu riadenia s dôrazom na dosiahnutie efektívnosti tejto činnosti vo vzťahu k vytýčenému cieľu, t. j. ochrane ľudského spoločenstva a materiálových hodnôt pred účinkami kríz a počas ich prekonávania. Z historického hľadiska krízového manažmentu sa vyvíjali rôzne známe prístupy, ako napr.: zvládanie následkov prírodných katastrof, záchrana životov a majetku, neskôr aj problematika prevencie a príprav na možné obmedzenie následkov, ochrana zdravia a životov,

zvládanie následkov požiarov, technologických havárií, ochrana obyvateľstva pred následkami vojny a ozbrojených útokov.

ANALÝZA KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

Bezpečnosť dnes obsahuje úsek obrany pred vonkajším ohrozením, ochrany pred prírodnými pohromami a priemyselnými haváriami, ako aj úsek dosahovania požadovanej miery vnútornej bezpečnosti a poriadku v štáte a v jeho regiónoch. Pojem bezpečnosť, podobne ako riziko, kríza a pod. sú silne poznamenané mnohoznačnosťou, ale aj subjekto-objektovým vzťahom. Vytvoriť jednoznačnú, všetkým významom vyhovujúcu definíciu je zrejme nemožné. Poňatie krízy ako kardinálneho problému krízového manažmentu je dané viacerými dimenziami tohto pojmu, jeho subjektívnymi i objektívnymi atribútmi. Variantnosť chápania krízy odráža tak jej možné objektívne vnímanie na konkrétnych prípadoch ako aj subjektívne pociťovanie. Podobne ako pre pojem „bezpečnosť“ i pre pojem „kríza“ sa ťažko hľadá primeraná, požiadavkám vedeckosti odpovedajúca definícia. V slovníkoch i v rôznej odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s viacerými významami tohto pojmu, čo zároveň ukazuje na mnohoznačnosť a relatívnosť ich obsahu.

Krízy, krízové situácie a krízové stavy sú nevyhnutnosťou a nechcenou príťažou, ktorá bude ľudstvo vždy sprevádzať. Pochopenie príčin ich vzniku i možných dôsledkov, je len prvým krokom na ceste vytvárajúcej podmienky ich riešenia. Druhým krokom je vytvorenie účelnej organizácie s presne stanovenou pôsobnosťou a úlohami, ktorá bude podporená účinnou legislatívou.

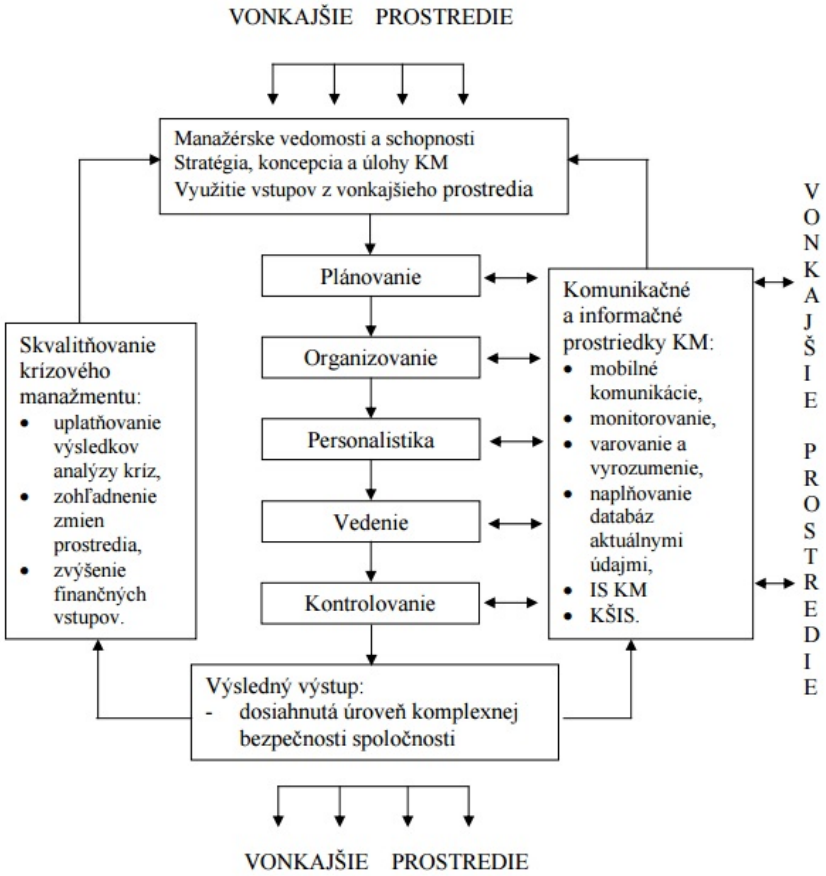

Obrázok 1 Krízový manažment a jej činnosti a funkcie

Funkcie a činnosti krízového manažmentu sú graficky znázornené na obrázku č.1. Aj keď sa formálne neodlišujú od funkcií a činnosti všeobecného manažmentu, ich obsah je formovaný iným vonkajším i vnútorným prostredím a iné sú aj vytýčené ciele, ktoré chce spoločnosť pomocou krízového manažmentu dosiahnuť. Dosiahnutá úroveň bezpečnosti spoločnosti môže byť zvyšovaná

prostredníctvom uplatňovania účinných komunikačných a informačných prostriedkov zavádzaných do krízového manažmentu a jeho jednotlivých funkcií, ako aj ďalšími nástrojmi a postupmi skvalitňovania krízového manažmentu. Na druhej strane musí byť komunikačný a informačný systém krízového manažmentu schopný včas a komplexne informovať obyvateľstvo a varovať pred negatívnymi účinkami krízových javov.

Mimoriadne udalosti a rôzne krízové javy nás sprevádzali a budú sprevádzať neustále. Sú žiaľ neoddeliteľnou súčasťou života a človek je nútený hľadať cesty ako im preventívne čeliť a keď vzniknú eliminovať ich negatívne dopady a minimalizovať straty a škody.

Aktuálne bezpečnostné hrozby ako terorizmus, rozširovanie zbraní hromadného ničenia, organizovaný zločin, živelné pohromy a havárie atď., vyžadujú jednotné, rýchle a efektívne riadenie operácií na riešenie krízových situácií. Jednou z ciest ako dosiahnuť požadovanú úroveň riadenia v krízových situáciách je práve integrácia informačných systémov.

V krízovom manažmente sú informácie o území dôležitým podkladom pre prácu krízových manažérov v období:

- prevencie a krízového plánovania pri identifikácii bezpečnostných hrozieb, pri tvorbe scenárov ohrozenia a plánov operácií na jednotlivé druhy krízových situácií, pri odbornej príprave a zdokonaľovaní personálu útvarov krízového riadenia na všetkých úrovniach riadenia verejnej správy.
- reakcie a riešenia kríz na včasné a účinné varovanie obyvateľstva, na kvalifikované prijímanie rozhodnutí na riadenie a velenie výkonných prvkov ozbrojených síl, ozbrojených a bezpečnostných zborov (policajný zbor, železničná polícia, zbor väzenskej a justičnej stráže), bezpečnostných zborov (zbor colnej správy[11]); záchranných zborov a služieb (hasičský a záchranný zbor, banská, horská a zdravotná záchranná služba, jednotky CO...), subjektov hospodárskej mobilizácie a subjektov pôsobiacich na finančnom trhu.
- obnovy na modifikáciu scenárov ohrození a plánov vedenia operácií krízového manažmentu na základe získaných poznatkov a praktických skúseností z posledných operácií krízového manažmentu.

Vlády vyspelých krajín pochopili aký význam majú informácie pre úspešné fungovanie ich krajín, a to tak v čase mieru ako aj v krízových situáciách. V súčasnej informatickej spoločnosti sú práve spoľahlivé a dostupné informácie kľúčom k prosperite a úspechu. Obrovské množstvo elektronických služieb a informácií najrôznejšieho druhu dnes a denne, každou sekundou preteká hustou sieťou informačných kanálov po celej planéte. Všetky informácie musia byť v správnom čase na správnom mieste. Musia byť presné, jednoznačné, aktuálne, a nesmú meškať ani byť zmanipulované. Každý skrat v tomto dynamickom a v čase stále sa meniacom labyrinte spôsobuje omeškanie a následne hmotné škody, v tých horších prípadoch aj poškodenie zdravia, životného prostredia a straty na životoch.

Na úseku bezpečnosti štátu a jeho riadenia v krízových situáciách sú prevádzkované rezortné informačné systémy ministerstiev, spravodajských služieb, Národného bezpečnostného úradu, Úradu jadrového dozoru a ďalších štátnych a neštátnych organizácií, ktoré zabezpečujú bezpečnosť štátu a občana. Medzi najznámejšie informačné systémy patria:

- JIS HM - jednotný informačný systém hospodárskej mobilizácie
- CIP REGIS - geografický informačný systém civilnej ochrany
- RODOS - jednotný informačný systém EÚ, ktorý na základe údajov o jadrových zdrojoch umožňuje hodnotiť radiačnú situáciu spôsobenú haváriou a pripraviť predpoveď jej ďalšieho

[11] Viď ŠIMONOVÁ, J. Organizačné postavenie colnej správy SR v kontexte aktuálnych zmien. In zborník z celoštátneho vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou " Perspektívy rozvoja verejnej správy v krajinách EÚ" konanej dňa 10.04.2012, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. ISBN 978-80-8054-535-2., ŠIMONOVÁ, J.- STRAKA, L. Postavenie a pôsobnosť Kriminálneho úradu finančnej správy. - In: Policajná teória a prax. - Roč. 22, č. 2(2014), - s. 86-106. ISSN 1335-1370.

vývoja. Jeho výstupy slúžia na podporu rozhodovania hlavne na národnej úrovni o neodkladných a následných opatreniach na ochranu obyvateľstva.

- Informačný systém predpovednej povodňovej služby, hlásnej a varovnej povodňovej služby o hydrometeorologickej situácii.

Pôsobnosť krízového manažmentu siaha do všetkých súčastí spoločenského života a ľudských aktivít, ale je do značnej miery zameraná aj na životné prostredie a rizikové technické zariadenia a technologické procesy. Uvedené skutočnosti nútia ľudstvo hľadať cesty, ktoré by mali čo najuniverzálnejší charakter, a pritom boli dostatočne účinné v procese prevencie krízových javov i pri ich riešení. Jednou z takýchto ciest je krízový manažment, ktorý sa stal súčasťou širokého manažérskeho prostredia.

KRÍZOVÝ MANAŽMENT		
Riešenie medzinárodnopolitických kríz	Riešenie následkov mimoriadnych udalostí najrôznejšieho charakteru	Riešenie ekonomických kríz
PREVENCIA		
Politické a vojenské opatrenia a nástroje	Záchranné, lokalizačné a likvidačné práce	Ekonomické nástroje

Obrázok 2 Pôsobnosť krízového manažmentu a jeho základné nástroje

Pre potreby praxe môžeme krízový manažment definovať ako súhrn činností vecne príslušných inštitúcií určených na analýzu bezpečnostných rizík a ohrození, na monitorovanie rizikových činiteľov, na prevenciu vzniku krízových situácií a na plánovanie, organizovanie, uskutočňovanie a kontrolu činností určených na vytváranie podmienok na riešenie a na samotné riešenie krízových situácií.

Hlavné úlohy krízového manažmentu :

- vykonávanie preventívnych opatrení, predchádzanie vzniku krízových javov,
- vytvorenie predpokladov na riadenie krízových javov, adekvátna reakcia na vzniknutú krízu,
- pripravenosť na zásah na všetkých úrovniach (riadiace aj výkonné zložky krízového manažmentu musia okamžite reagovať na zistené krízové javy).

Cieľom krízového manažmentu je posudzovať možné riziká a analyzovať podmienky vzniku krízových javov, popísať predpokladaný vývoj a priebeh krízy, vypracovať varianty vývoja krízy (vyhodnotiť silné a slabé stránky krízy), analyzovať varianty zo systémového pohľadu a z hľadiska účasti jednotlivých subjektov na kríze (posúdiť negatívne pôsobenie dôsledkov krízy), prijať adekvátne riešenia, ktoré by boli použité v prípade vzniku krízy, dostať krízu pod kontrolu a minimalizovať škody a straty. Rozdielnym spôsobom je totiž nutné pristupovať k vytváraniu systému riešenia mierových krízových javov a kríz vojenského charakteru.

ANALÝZA OBRANNÉHO PLÁNOVANIA

Pri uplatňovaní svojej obrannej a bezpečnostnej politiky plánuje SR využiť dostupné prostriedky spočívajúce vo využívaní vlastných síl v kombinácii s využitím možností kolektívnej obrany, ako aj aktívnym predchádzaním nestability, neistoty a vzniku krízových situácií. Poslaním obrannej a bezpečnostnej politiky SR je zároveň zabrániť ohrozeniu bezpečnostných záujmov SR, vrátane odvrátenia prípadného ozbrojeného konfliktu na jej území.

Na zabezpečenie splnenia úloh svojej obrannej a bezpečnostnej politiky a politicko-vojenských ambícií využíva SR, podobne ako iné štáty podľa svojich možností, rôzne nástroje a prostriedky. Jeden zo základných nástrojov, prostredníctvom ktorého SR a ostatné vyspelé demokratické štáty,

najmä členské krajiny NATO a EÚ, realizujú svoju obrannú a bezpečnostnú politiku predstavuje obranné plánovanie. Prostredníctvom neho štáty taktiež realizujú svoju riadiacu a koordinačnú funkciu pri vytváraní, udržiavaní a používaní nevyhnutných obranných kapacít a vytvárajú krátkodobé, strednodobé a dlhodobé plány na zabezpečenie plnenia úloh ich obrany a bezpečnosti a ich obyvateľov. Obranné plánovanie predstavuje systém, ktorý umožňuje racionálne vyvažovanie požiadaviek zabezpečenia obrany s dostupnými finančnými, materiálnymi a ľudskými zdrojmi. Súčasne zabezpečuje dostupnosť a efektívnosť využívania zdrojov, ktoré sú na zabezpečenie obrany vyčlenené.

Pre pokračujúcu transformáciu ozbrojených síl potrebuje rezort obrany dostatok zdrojov, ale aj dosiahnuť vyváženú štruktúru obranných výdavkov. Od roku 2009 sa HDP Slovenska zvýšil o cca. 10 % a obranný rozpočet v tom istom období klesol o cca. 30 %. Na summite NATO v septembri 2014 vo Walese sa Slovensko zaviazalo zastaviť pokles výdavkov na obranu, zabezpečiť ich reálny nárast v súlade s hospodárskym rastom a do roku 2020 vyčleniť 1,6 % HDP na obranu. Naša krajina zároveň vyjadrila zámer do roku 2016 vynaložiť 20 % z celkových obranných výdavkov na modernizáciu ozbrojených síl.

Celkové obranné výdavky sú na rok 2015 rozpočtované vo výške 1,03 % HDP. Rezort obrany potrebuje dostatok zdrojov, ale aj dosiahnuť vyváženú štruktúru obranných výdavkov pri realizácii personálnej naplnenosti jednotiek, ich primeraného výcviku a zabezpečení modernej infraštruktúry.

Rozpočet ministerstva obrany má podľa vládneho návrhu na budúci rok zaznamenať jeden z najvyšších nárastov spomedzi všetkých rezortov. Dodatočné finančné prostriedky sú predovšetkým určené na modernizačné projekty realizované v rezorte obrany za posledné roky. Zefektívnením využívania zdrojov a zvýšením výdavkov na modernizáciu sa budú plniť záväzky, ku ktorým sa Slovensko zaviazalo na poslednom samite NATO vo Walese. Rozpočtové prostriedky pre rok 2016 budú naďalej využívané na rozvoj a modernizáciu Ozbrojených síl SR, najmä na rozvoj výzbroje a centrálnej logistiky, techniky a špeciálneho materiálu, na budovanie komunikačných a informačných systémov, na nákup dopravných prostriedkov a modernizáciu leteckej techniky.

Význam obranného plánovania vyplýva zo skutočnosti, že vychádza z ekonomiky obrany štátu, priamo nadväzuje na finančnú a hospodársku politiku štátu i jeho obrannú a bezpečnostnú politiku v rámci celkovej politiky štátu, a je úzko prepojené na štátny rozpočet. Problematika obranného plánovania vyžaduje v súčasnej dobe ale aj v budúcnosti neporovnateľne väčšiu pozornosť ako doposiaľ. Obranné plánovanie zohráva totiž rozhodujúcu úlohu v udržiavaní a rozvoji síl a spôsobilostí potrebných na zabezpečenie obrany SR a plnenie spojeneckých a ďalších medzinárodných záväzkov s ohľadom na dostupnosť obranných zdrojov v dlhodobom, strednodobom a krátkodobom časovom horizonte. Zároveň patrí medzi najzložitejšie a najdôležitejšie oblasti, pretože sa prelína v podstate takmer všetkými činnosťami štátu.

VZŤAH KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU A OBRANNÉHO PLÁNOVANIA

Každá ľudská aktivita i prostredie, v ktorom sa uskutočňuje, sú možným zdrojom krízových javov. Každá činnosť, dej alebo stav prebiehajúci v prírode i v spoločnosti sa môže teda v konkrétnych podmienkach stať nekontrolovateľný a spôsobiť škody a straty. Je nevyhnutné pochopiť, v čom je podstata týchto nežiadúcich zmien.

Bezpečnosť občanov je v každej krajine najvyššou prioritou štátu a teda v konečnom dôsledku i samotných obcí. Žijeme v čase, kedy sme svedkami narastajúceho množstva mimoriadnych udalostí, kde je často ohrozený život, zdravie a majetok obyvateľstva.

Z hľadiska systému krízového manažmentu štátu obranné plánovanie predstavuje podľa jeden zo základných druhov krízového plánovania, ktoré zasa predstavuje jeden z nevyhnutných predpokladov na dosiahnutie požadovanej miery obrany a bezpečnosti, a tým aj pripravenosti na riešenie krízových situácií. Cieľom krízového plánovania je v závislosti od zdrojových možností daného subjektu zabezpečiť dostatočné zdroje, sily a prostriedky na riešenie vzniknutých krízových

situácií. Zároveň stanovuje účinné metódy, nástroje a postupy, ktoré je možné využiť na riešenie konkrétnych krízových situácií a odstraňovanie ich negatívnych dopadov [2].

Obranné plánovanie v rámci krízového plánovania predstavuje súbor činností, prostredníctvom ktorých príslušné orgány štátnej správy vytvárajú plány na zabezpečenie úloh obrany štátu a jeho obyvateľov v prípade vojenských ohrození. Civilné núdzové plánovanie predstavuje systém zabezpečenia zdrojov, síl a prostriedkov potrebných na zvládnutie krízových situácií v prípade nevojenských ohrození a na zabezpečenie civilnej podpory ozbrojených síl a vojenských operácií.

Obrana štátu, ktorá patrí medzi kľúčové úlohy krízového manažmentu štátu z hľadiska jeho zabezpečovania, musí byť riešená centrálne orgánmi štátnej správy. Rozhodujúce úlohy na tomto úseku plní MO SR a jemu podriadený Generálny štáb Ozbrojených síl SR (ďalej len „OS SR“), ale tiež ďalšie vecne príslušné ústredné orgány štátnej správy a orgány miestnej štátnej správy. OS SR sú rozhodujúcou zložkou zabezpečenia obrany. Ich úlohou je brániť slobodu, nezávislosť, suverenitu, územnú celistvosť SR a pomáhať pri odstraňovaní následkov živelných pohrôm a katastrof ohrozujúcich ľudské životy alebo majetok vo veľkom rozsahu. Nasadenie ich súčastí na odstraňovanie krízových javov v mieri je možné až po vyčerpaní všetkých síl a prostriedkov príslušného regiónu, prípadne štátu ako celku. Rozhoduje o ňom príslušný stupeň verejnej správy, prípadne bezpečnostná rada, ktoré požiadajú o pomoc Generálny štáb OS SR. Tento spôsob vyžadovania súhlasu je veľmi zdĺhavý a byrokratický, aby zabránil zneužívaniu OS SR v neodôvodnených prípadoch. Sily a prostriedky Ozbrojených síl SR môžu byť nasadzované na riešenie krízových javov na základe:

- územného princípu,
- odborného princípu.

Rozhodujúcou politicko-vojenskou ambíciou SR je vytváranie predpokladov pre účasť OS SR v operáciách medzinárodného krízového manažmentu (MKM), ktoré budú v porovnaní so súčasnými vedené komplexnejšie, v odlišnom strategickom a operačnom prostredí, v rôznych dimenziách a s najväčšou pravdepodobnosťou voči asymetrickému protivníkovi, ktorý nemá charakter štátneho subjektu, ktorý nie je geograficky limitovaný a nespĺňa klasické kritériá na jeho realistickú identifikáciu. Z toho dôvodu by mali byť OS SR schopné poskytnúť primerané vojenské spôsobilosti do operácií MKM pod vedením NATO alebo EÚ. V prípadoch, ak NATO alebo EÚ nerozhodnú o svojej účasti v operáciách MKM, mala by byť SR pripravená zúčastňovať sa takýchto aktivít v rámci medzinárodných koalícií vytvorených na tento účel.

SR sa od svojho vzniku aktívne podieľa na zvyšovaní bezpečnosti a stability vo svete prostredníctvom účasti v aktivitách MKM v rámci svojho členstva v medzinárodných organizáciách ako sú EÚ, OSN, NATO, OBSE a ďalšie. Táto oblasť patrí medzi dlhodobé priority slovenskej zahraničnej politiky. Doposiaľ sa SR zapájala do týchto aktivít predovšetkým prostredníctvom vysielania profesionálnych vojakov, policajtov a colníkov. Skúsenosti z doterajšieho pôsobenia v MKM však ukázali, že na zaistenie bezpečnosti, stability a rozvoja v krízových oblastiach je okrem nasadzovania vojenských nástrojov potrebné aj čoraz intenzívnejšie zapájanie civilných expertov. Z charakteru súčasných kríz je totiž zrejmé, že žiadna z aktuálnych bezpečnostných hrozieb nie je len čisto vojenská. Aj ich riešenie si preto vyžaduje komplexný prístup. Na základe práce medzirezortnej pracovnej skupiny pod vedením MZV SR bol vypracovaný návrh zákona o vysielaní civilných expertov na výkon práce v aktivitách krízového manažmentu mimo územia SR a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý bol v novembri 2011 schválený Národnou radou SR a publikovaný v Zbierke zákonov SR pod číslom 503/ 2011. Zákon nadobudol účinnosť 1. februára 2012.

Prijatím zákona boli vytvorené základy jednotného koordinovaného systému vysielania slovenských civilných expertov, ktoré bolo doposiaľ možné riešiť iba na ad hoc báze. Po prvýkrát sa vytvorila nielen možnosť využitia expertízy slovenských sudcov a prokurátorov v aktivitách

[2] NOVÁK, L. a kolektív - Krízové plánovanie, ŽU Žilina - 2005, 110 s., ISBN 80-8070-391-4 - s. 57

krízového manažmentu, ale aj expertov, ktorí pôsobia v mimovládnej sfére, súkromnom sektore, či akademických inštitúciách.

Aktívna účasť OS SR vo vojenských operáciách a mierových misiách MKM patrí od vzniku samostatnej SR ako aj samotných ozbrojených síl medzi priority zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Je možné konštatovať, že pôsobenie OS SR v zahraničných misiách a operáciách je na vysokej úrovni, a tiež nad rámec úloh pre domáci krízový manažment, kde príslušníci OS SR veľakrát doslova suplujú iné, možno vhodnejšie záchranné zložky, pri záplavách, požiaroch, snehových či iných kalamitách.

Prijatím za člena EÚ získala SR záruky politickej a ekonomickej stability, ako aj možnosť aktívne sa podieľať na formovaní, plnení a posilňovaní spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky ako súčasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Situácia v Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politike má ďaleko od ideálu. Konflikt na Ukrajine mal zásadný dopad na mnohé oblasti bezpečnosti vo všetkých okolitých krajinách, pričom tie, ktoré sú členmi EÚ a NATO ich asi pociťovali najviac. Všetky relevantné zložky na Slovensku monitorovali situáciu a pripravili sa na rôzne varianty vývoja situácie.

Moderná spoločnosť vyžaduje bezpečné prostredie. Radikalizmus ako spoločenský fenomén sa v rôznych formách prejavuje ako súčasť organizovanej spoločnosti. Radikalizmus ohrozuje primárnu hodnotu ľudských práv a základných slobôd, má protisystémový postoj a v súčasnosti rezonuje EÚ a je potrebné včas prijať opatrenia na odvrátenie hroziaceho nebezpečenstva pre spoločnosť. Spoločenská nebezpečnosť radikalizmu a existencia konfliktných situácií sú vzájomne úzko súvisiacimi faktormi. Pokiaľ dôjde k prejavu radikalizmu s prvkami extrémizmu, nutne sa dostáva do protikladu s požiadavkami spoločnosti a prakticky vytvára konfliktnú situáciu.

Podľa správy Globálne trendy 2025 je možné v nasledujúcich desaťročiach okrem iného očakávať najmä tieto javy:

- nárast faktorov sociálnych rizík a sociálnych kríz v jednotlivých krajinách, posun k radikalizmu pri riešení sociálnych, etnických a náboženských konfliktov,
- nárast množstva a šírky zdrojov možných ohrození bezpečnosti, napr. ako dôsledok prírodných katastrof, kriminality, sabotáží, teroristických činov,
- siliaca potreba posilnenia bezpečnosti štátov, ako aj vnútornej bezpečnosti (jednotlivých občanov, poriadku, zákonnosti a pod.),
- zmeny v životnom prostredí a klimatické zmeny vyvolajú potrebu posilnenia pripravenosti jednotlivcov, samospráv a štátov, narastajú požiadavky na tvorbu a ochranu životného prostredia,
- narastajú potreby posilnenia bezpečnosti na individuálnej, národnej i medzinárodnej úrovni.[3]

Radikalizácia je teda problém, bezpečnostný, kriminalisticko-justičný, nakoľko radikálni muži a ženy predstavujú hlavnú hrozbu pre národnú bezpečnosť. Nedávne teroristické útoky vo Francúzsku vzbudzujú obavy, že prichádza vlna atentátov, ktoré zachvátia európsky kontinent. Preto Francúzsko dňa 17.11.2015 na pôde Rady pre zahraničné veci EÚ na úrovni ministrov obrany zdôraznilo, že útok džihádistov v Paríži pred 4 dňami bol ozbrojeným útokom na Francúzsko a na celú EÚ. Francúzsko sa rozhodlo požiadať členské štáty EÚ o mimoriadnu pomoc. Vyzvali členské štáty, aby ukázali jasnú jednotu a ponúkli zo strany EÚ koordináciu ich pomoci. V tejto súvislosti historicky po prvý krát sa môže jednať o aktiváciu článku 42.7 Zmluvy o Európskej únii o vzájomnej, vrátane vojenskej pomoci. Ten článok znie „v prípade, že sa členský štát stane na svojom území obeťou ozbrojenej agresie, ostatné členské štáty sú povinné mu poskytnúť pomoc a podporu všetkými dostupnými prostriedkami.“ Francúzsko od krajín EÚ bude žiadať hlavne podporu v misiách v zahraničí, aby bolo schopné stiahnuť časť svojich jednotiek a sústrediť sa na boj proti terorizmu. Možno hovoriť o rastúcej miere teroristického ohrozenia, pretože bezpečnosť je

[3] Global Trends 2025: A Transformed World. Washington D.C.: US Government Printing Office, 2008. 120 s. ISBN 978-0-16-081834-9

priamo i nepriamo ovplyvňovaná globálnymi trendmi v rámci terorizmu je čoraz väčšia popularita fundamentalistických a extrémnych výkladov islamu v Európe, rastúce sympatie k ideológii globálneho džihádu.

Vývoj bezpečnostného prostredia, doterajšia prax a medzinárodné skúsenosti z riešenia krízových situácií rôzneho charakteru vyvolávajú potrebu zvládnuť problematiku manažmentu bezpečnosti a problematiku krízového manažmentu. Cieľom obranného plánovania je vytvoriť vhodné podmienky na zabezpečenie obrany zodpovedajúcimi opatreniami v ozbrojených silách, štátnej správe, jednotlivých rezortoch, hospodárstve a obrannej infraštruktúre. Cieľom civilného núdzového plánovania je udržanie funkčnosti štátnej správy a územnej samosprávy počas krízových situácií (vrátane vojny), podpora a ochrana života, zdravia a majetku obyvateľov počas krízových situácií (vrátane vojny), zaistenie prijateľnej úrovne sociálneho a ekonomického života počas krízových situácií (vrátane vojny) a spolupráca a podpora ozbrojených síl v čase mieru i vojny. Okrem nevyváženosti úloh so zdrojmi v obrane v rámci obranného plánovania je potrebné v SR komplexne doriešiť aj funkčnosť Bezpečnostného systému vrátane krízového manažmentu a civilného núdzového plánovania.

ZÁVER

Ľudská spoločnosť čelila v priebehu svojho vývoja množstvu rôznorodých negatívnych situácií spôsobených najmä prírodnými vplyvmi. Prírodné katastrofy existovali, existujú a budú existovať, ale vo svojich ničivých účinkoch sa stále viac spájajú s negatívnymi dopadmi havárií a krízových javov vyvolaných v dôsledku pôsobenia človeka. Krízy vyvolané vlastnou činnosťou človeka sú stále častejšie a intenzívnejšie, negatívne ovplyvňujú prírodné procesy a začínajú nad nimi prevažovať. Spoločenské krízy vyvolané nerovnomerným hospodárskym vývojom, náboženským extrémizmom, nelegálnou migráciou obyvateľstva a terorizmom vyvolávajú v ľudskom povedomí väčšie obavy ako povodne alebo snehové kalamity.

Je čoraz zreteľnejšie, že na zameranie teórie i praxe krízového manažmentu budú mať vplyv také faktory ako radikalizácia niektorých etnických a náboženských skupín, napätie medzi snahou o ekonomický rast a potrebou zachovania životného prostredia, rozširovanie medzery medzi pozitívnymi prínosmi dôsledkov globalizácie a rizikom a nárastom chudoby, prehlbujúce sa následky hospodárskych kríz spôsobených globálnymi alebo regionálnymi pohromami.

Bezpečnosť štátu sa začala chápať komplexne ako účelné prepojenie roviny politickej, vojenskej, hospodárskej, ale tiež úseku vnútorného poriadku a ochrany obyvateľov v akejkoľvek krízovej situácii. Je teda nevyhnutné správne identifikovať záujmy spoločnosti, všeobecné bezpečnostné riziká a z nich vyplývajúce ohrozenia. Na druhej strane je potrebné definovať dlhodobé zámery a opatrenia, ktorých cieľom je vytvoriť podmienky na rozvoj a hospodársku prosperitu, vrátane ochrany obyvateľov pred negatívnymi dopadmi akýchkoľvek krízových javov. Vláda SR bude podporovať rozšírenie spôsobilostí ozbrojených síl SR aj na oblasť asistenčných úloh s dôrazom na ochranu zdravia a majetku občanov a štátu v prípadoch ako sú napríklad živelné pohromy alebo teroristický útok.

Krízový manažment v súčasnosti tvorí čoraz viac významnejšiu súčasť života spoločnosti. Uvedený riadiaci systém funguje i vo vyspelých krajinách EÚ. Ak má krízový manažment účinne pôsobiť, musí byť podporený účinnou legislatívou, personálnym zabezpečením, rozvinutou štruktúrou riadiacich orgánov, výkonnými zložkami, technickými prostriedkami a zariadeniami, dostatočným finančným zabezpečením, zainteresovanosťou vrcholového manažmentu.

V súlade s plánom vykonania cvičení EÚ sa 2.-13.11.2015 uskutočnilo cvičenie krízového manažmentu EÚ (MILEX15). Cieľom bolo precvičiť proces krízového riadenia na strategickom a operačnom stupni na vopred stanovený scenár v zmysle aktuálneho bezpečnostného vývoja a v nadväznosti na súčasné bezpečnostné hrozby. Námetom cvičenia bola zhoršená bezpečnostná situácia na území fiktívneho štátu s predpokladom nasadenia vojenských a civilných spôsobilostí na zabezpečenie spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ, za účelom podpory pri udržiavaní

medzinárodného mieru a bezpečnosti. V rámci cvičenia bolo preverené dodržanie postupov plánovania operácie so zameraním na civilno-vojenskú spoluprácu. Význam precvičovania civilno-vojenských plánovacích postupov s cieľom zjednodušiť nasadenie síl a prostriedkov do prípadnej reálnej operácie krízového manažmentu EÚ bol potvrdený.

Riešenie krízových situácií si vyžaduje odborne pripravený krízový manažment, schopný profesionálne organizovať preventívne opatrenia, riešiť krízové situácie, ale i odstraňovať ich následky. Ide o závažnú a stále aktuálnu problematiku.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BUZALKA, J. 2001. Vybrané otázky teórie krízového manažmentu a civilná obrana. Bratislava: APZ, ISBN 80-8054-165-5.

FILIP, S. - Bezpečnostný systém Slovenskej republiky, SPU Nitra - 2006, 3-99 s., ISBN 80-8069-642-X;

FILIP, S. - ŠIMÁK, L. 2006 Manažérstvo rizík a krízových situácií vo verejnej správe. Bratislava: MERKURY, ISBN 978-80-89143-43-6.

Global Trends 2025: A Transformed World. Washington D.C.: US Government Printing Office, 2008. 120 s. ISBN 978-0-16-081834-9.

IVANČÍK, R. - KELEMEN, M. 2010. Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.

JURČÁK, V. a kol. 2009. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 235 s. ISBN 978-80-8040-387-4.

MÍKA, V.T., L. ŠIMÁK, M. HUDÁKOVÁ, a J. HORÁČEK. Manažment a krízový manažment. Úvod do krízového manažmentu. Žilina: EDIS - vydavateľstvo ŽU, 2009. 204 s. ISBN 978-80-554-0079-2.

NOVÁK, L. a kolektív - Krízové plánovanie, ŽU Žilina - 2005, 75-110 s., ISBN 80-8070-391-4;

ŠIMÁK, L. 2001. Krízový manažment vo verejnej správe, FŠI ŽU, Žilina: ISBN 80-88829-13-5.

ŠIMONOVÁ, J. Organizačné postavenie colnej správy SR v kontexte aktuálnych zmien. In zborník z celoštátneho vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou " Perspektívy rozvoja verejnej správy v krajinách EÚ" konanej dňa 10.04.2012, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. ISBN 978-80-8054-535-2.

ŠIMONOVÁ, J.- STRAKA, L. Postavenie a pôsobnosť Kriminálneho úradu finančnej správy. - In: Policajná teória a prax. - Roč. 22, č. 2(2014), - s. 86-106. ISSN 1335-1370.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Zákon č. 129/2002 Z. z. o Integrovanom záchrannom systéme.

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

Zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu výnimočného stavu a núdzového stavu.

Zákon č. 261/2002 Z. z. o prevencii závažných priemyselných havárií.

Zákon č. 315/2001 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky.

Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny vojnového stavu.

Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva.

Zákon č. 541/2004 Z. z. o mierovom využívaní jadrovej energie (atómový zákon).

Zákon č. 579/2004 Z. z. o záchrannej zdravotnej službe.

Zákon NR SR č. 414/2002 Z. z. o hospodárskej mobilizácii.

ADRESA

pplk. Ing. Gustáv TARCSI
Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia Bratislava
Špitálska 22, 812 74 Bratislava
Tel.: 0960 316 010, gtarcsi@gmail.com

ГРАЖДАНСКАЯ ЗАЩИТА В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ НА УКРАИНЕ

Inga URIADNIKOVA

Украинский научно-исследовательский институт гражданской защиты, Киев, Украина

Абстракт: *В статье представлено новое видение обучения безопасности в представлении Программы по «Гражданской защите» в современных условиях на Украине. Программа определяет инвариантные и вариативные критерии знаний, умений и компетенций студентов различных специальностей по вопросам гражданской защиты. Представлены разделы по гражданской защите в современных условиях, международному гуманитарному праву, чрезвычайным ситуациям и защите населения в чрезвычайных ситуациях. В программу включены также разделы по деятельности предприятия при угрозе или возникновении чрезвычайной ситуации и проведению спасательных и аварийных работ, оказанию первой помощи пострадавшим в чрезвычайных ситуациях. Программа предназначена для преподавателей высших учебных заведений, а также может быть использована докторантами, аспирантами, студентами в исследованиях и при изучении дисциплины «гражданская защита», а также практическими предприятиях и в организациях.*

Ключевые слова: *гражданская защита, чрезвычайные ситуации, безопасность, образование.*

Abstract: *This article presents a new vision of learning of security in the presentation of the Programme on "Civil protection" in modern conditions in Ukrain. The program determines the invariant and variable criteria of knowledge, skills and competencies of students of different specialties for civil protection. It presents sections on civil protection in modern conditions, international common humanitarian law, Emergency Situations and protection of the population in emergency situations. The program also includes sections on the activities of the enterprise, at the threat of an emergency and carrying out rescue and emergency operations, the provision of first aid in emergency situations. The program is designed for teachers of higher educational institutions, and may also be used by doctoral students and graduate students in the researches and study of "civil protection", as well as by practitioners in the development of a number of measures on civil protection at enterprises and organizations.*

Key words: *civil defense, emergencies, safety and education.*

I. ВВЕДЕНИЕ

Сложная социально-политическая и военная ситуация в Украине, связанная с анти-террористической операцией на востоке Украины угрожает жизни и здоровью многих людей, проживающих на территориях где идут военные действия. Поэтому, населению, находящемуся в зоне военных конфликтов, особенно детям и молодежи нужны практические знания для выживания в условиях кризиса связанного с военным конфликтом.

Предотвращение возникновения чрезвычайных ситуаций - это комплекс правовых, социально-экономических, политических, организационно-технических, санитарно-гигиенических и других мероприятий, направленных на регулирование техногенной и природной безопасности, проведения оценки уровней риска, заблаговременное реагирование на угрозу возникновения чрезвычайной ситуации на основе данных мониторинга, экспертизы, исследований и прогнозов относительно возможного хода событий с целью недопущения их перерастания в чрезвычайную ситуацию или смягчения ее возможных последствий. Однако, деятельность Государственной службы по чрезвычайным ситуациям (ГСЧС) может быть затруднена или невозможна в районах проведения антитеррористической операции (военных действий). В связи с этим возрастает роль отдельных личностей и коллективов различной структуры и подчинённостей по противостоянию различным рискам, в том числе возникновению рисков ЧС.

Вопрос предотвращения возникновения чрезвычайных ситуаций и их прогнозирования возложена на Единую государственную систему гражданской защиты, ее территориальные и функциональные подсистемы. Существующие территориальные и функциональные подсистемы Единой государственной системы гражданской защиты не обеспечивают надлежащего ежедневного сбора, обработки, передачи и анализа информации о вероятности возникновения чрезвычайных ситуаций техногенного и природного характера, отработку мер и предложений по их проведению.

В соответствии с Законом Украины «Об Общегосударственной целевой программе защиты населения и территорий от чрезвычайных ситуаций техногенного и природного характера на 2013 - 2017 годы» предусмотрено создание центра мониторинга и прогнозирования чрезвычайных ситуаций - обеспечение функционирования и развития Правительственной информационно-аналитической системы по вопросам чрезвычайных ситуаций.

Поэтому в данной ситуации эффективность действий отдельных людей и работы всей системы гражданской защиты Украины в большой степени зависит от компетентности каждого отдельного сотрудника и каждого гражданина Украины по вопросам ЧС и требует быстрого реагирования Министерства образования и науки Украины с целью оперативного изменения содержания курсов, касающихся сохранения жизни и здоровья в школе и высших учебных заведениях. Эти знания и навыки позволят уменьшить специфические риски, возникающие при чрезвычайных ситуациях социального и военного характера, начиная от поражения боеприпасами до конфликтов, возникающих на социально-политической подоплеке.

II. ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ И НОРМАТИВНЫЕ ОСНОВЫ ПОРЯДКА ОБУЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ ДЕЙСТВИЯМ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ

Порядок обучения населения действиям в чрезвычайных ситуациях Украины регламентируется следующими законодательными и нормативными актами:

- **Конституцией Украины** от 28 июня 1996 года;
- **Кодексом гражданской защиты Украины** № 5 403-VI от 02.10.2012 (с изменениями, внесенными в соответствии с Законами № 224-VII от 14.05.2013, ВВР, в 2014, № 11, ст.132; № 353-VII от 20.06.2013, ВВР , 2014, № 13, ст.221; № 1166-VII от 27.03.2014, ВВР, 2014, № 20-21, ст.745;
- **Порядком осуществления обучения населения действиям в чрезвычайных ситуациях**, утвержденным Постановлением Кабинета Министров Украины от 26 июня 2013 № 444;
- **Положением о единой государственной системе гражданской защиты**, утвержденным постановлением Кабинета Министров Украины от 9 января 2014 № 11;
- **Порядком организации и проведения специальных объектовых учений и тренировок по вопросам гражданской защиты**, утвержденным приказом Министерства внутренних дел Украины 11.09.2014 № 934 и зарегистрированным в Министерстве юстиции Украины 3 октября 2014 по № 1200/25977;
- **Концепцией проекта Закона Украины «Об основных принципах государственной политики в сфере профилактики травматизма непроизводственного характера»**, одобренной распоряжением Кабинета Министров Украины от 10 июня 2009 N 632-р.

Порядок обучения населения действиям в чрезвычайных ситуациях определяется в 10 главе Кодекса гражданской защиты Украины (Кодекс Цивільного Захисту України 2013). Согласно статьи 39 Кодекса гражданской защиты Украины обучение населения действиям в чрезвычайных ситуациях осуществляется:

- работающего населения - по месту работы;

- детей дошкольного возраста, учащихся и студентов - по месту учебы;
- неработающего населения - по месту жительства.

Определяет порядок осуществления обучения населения действиям в чрезвычайных ситуациях Кабинет Министров Украины.

Организация обучения работающего и неработающего населения действиям в чрезвычайных ситуациях возлагается на Государственную службу чрезвычайных ситуаций, местные государственные администрации, органы местного самоуправления которые разрабатывают и утверждают соответствующие организационно-методические указания и программы по подготовке населения к действиям в условиях чрезвычайной ситуации.

Обучение работающего населения действиям в чрезвычайных ситуациях является обязательным и осуществляется в рабочее время за счет средств работодателя. Таким образом, для подготовки работающего населения привлекаются коммерческие средства, а на некоторых бюджетных предприятиях средства из бюджета Украины. Следовательно, общая сумма, затраченная на подготовку населения гораздо больше суммы бюджета Государственной службы чрезвычайных ситуаций на подготовку кадров. Помимо затрат на обучение, инструктажи, специальное обучение (для лиц, работа которых связана с повышенной пожарной опасностью) организацию и проведение специальных объектовых учений и тренировок по вопросам гражданской защиты денежные ресурсы выделяются на оборудование информационно-справочных уголков по вопросам гражданской защиты, а на крупных предприятиях, в соответствии со статьёй 20 Кодекса гражданской защиты Украины, на содержание должностных лиц, а на очень крупных или опасных - подразделений по вопросам гражданской защиты.

Неработающее населения согласно статьи 42 Кодекса гражданской защиты Украины самостоятельно изучает памятки и другие информационно-справочные материалы по вопросам гражданской защиты, правила пожарной безопасности в быту и общественных местах и имеет право получать от органов государственной власти, органов местного самоуправления, через средства массовой информации другую наглядную продукцию, сведения о чрезвычайных ситуациях, в зоне которых или в зоне возможного поражения от которых может оказаться место жительства неработающих граждан, а также о способах защиты от воздействия опасных факторов, вызванных такими чрезвычайными ситуациями (Кодекс Цивільного Захисту України 2013). Местные органы исполнительной власти и органы местного самоуправления, в том числе через созданные при них консультационные пункты проводят информационно-просветительскую работу с неработающим населением по вопросам поведения в условиях чрезвычайных ситуаций. Для удовлетворения потребности в самостоятельном изучении общей программы обучения населения действиям в чрезвычайных ситуациях местные органы исполнительной власти и органы местного самоуправления при методическом сопровождении территориальных курсов и учебно-методических центров гражданской защиты и безопасности жизнедеятельности выпускают учебные, учебно-наглядные пособия, брошюры, распространяют информационные материалы, буклеты и т.д. Информационно-просветительская работа с населением о правилах поведения в условиях чрезвычайных ситуаций проводится путем введения постоянных рубрик в средствах массовой информации, в частности печатных, а также с помощью информационно-коммуникационных технологий, аудиовизуальных и интерактивных средств и социальной рекламы (Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях 2013).

Организация обучения детей дошкольного возраста, учащихся и студентов возлагается на Министерство образования и науки Украины, в задачи которого входит разработка и утверждение учебных программ по изучению мер безопасности, способов защиты от воздействия опасных факторов, вызванных чрезвычайными ситуациями, по предоставлению до медицинской помощи по согласованию с Государственной службой чрезвычайных

ситуаций. Перечень знаний, умений и компетенций в сфере гражданской защиты закрепляется в Стандартах профессионально-технического и высшего образования. Обучение учеников, студентов и детей дошкольного возраста действиям в чрезвычайных ситуациях и правилам пожарной безопасности является обязательным и осуществляется во время учебно- воспитательного процесса за счет средств, предусмотренных на финансирование учебных заведений.

Согласно Кодекса гражданской защиты Украины обучение действиям в чрезвычайных ситуациях могут проводить общественные организации и внешкольные учебные заведения (Кодекс Цивільного Захисту України 2013). При содействии общественных организаций осуществляется пропаганда знаний среди населения по собственной и коллективной безопасности в случае возникновения чрезвычайной ситуации (Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях 2013).

Согласно «Порядку осуществления обучения населения действиям в чрезвычайных ситуациях» утверждённого Кабинетом Министров Украины (Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях 2013), учебно-воспитательная работа с детьми дошкольного возраста проводится согласно требованиям базового компонента дошкольного образования и направляется на формирование достаточного и необходимого уровня знаний и умений ребенка для безопасного пребывания в окружающей среде, элементарных норм поведения в чрезвычайных ситуациях и предотвращения пожаров от детских шалостей с огнем. Для улучшения качества учебно-воспитательной работы с детьми по вопросам личной безопасности, защиты жизни и норм поведения в чрезвычайных ситуациях в дошкольных учебных заведениях проводится ежегодно «Неделя безопасности ребенка».

Подготовка учащихся общеобразовательных и профессионально-технических учебных заведений к действиям в чрезвычайных ситуациях, предусматривает получение знаний и умений по вопросам личной безопасности в условиях угрозы и возникновения чрезвычайной ситуации, пользование средствами защиты от ее последствий, изучение правил пожарной безопасности и основ гражданской защиты, осуществляется в рамках изучения предметов "Основы здоровья" и "Защита Отечества". Практическое закрепление теоретического материала осуществляется путем ежегодного проведения «Дня гражданской защиты».

Подготовка студентов высших учебных заведений к действиям в чрезвычайных ситуациях должна осуществляться по нормативным учебным дисциплинам "Безопасность жизнедеятельности" (для бакалавров) и "Гражданская защита" (для магистров), которые должны предусматривать:

- формирование у студентов, обучающихся по образовательно-квалификационному уровню бакалавра, знаний, умений и навыков по обеспечению необходимого уровня безопасности в чрезвычайных ситуациях в соответствии с будущим профилем работы, отраслевых норм и правил;
- формирование у студентов, обучающихся по образовательно-квалификационному уровню магистра, умений по превентивному и аварийному планированию и управлению мероприятиями гражданской защиты.

В высших учебных заведениях с целью отработки действий в случае возникновения чрезвычайных ситуаций с участниками учебно-воспитательного процесса должны ежегодно проводиться объектовые тренировки по гражданской защите (Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях 2013).

В целом система подготовки населения к действиям в чрезвычайных ситуациях требует реформирования, особенно в части подготовки школьников и студентов. Сегодня в начальной школе формирование навыков здорового образа жизни и безопасного поведения формируется в рамках курса "Основы здоровья" и частично интегрируется в содержание других предметов инвариантной и вариативной составляющих типовых учебных планов

(Наказ Міністерства освіти та науки, молоді та спорту України № 572 2011). Согласно стандарту начальной школы (Державний стандарт початкової загальної освіти 2011) на изучение основ здоровья и физической культуры отводится 4 часа в неделю.

Ученики 5-9 классов изучают вопросы здоровья, общей безопасности и безопасности в чрезвычайных ситуациях в рамках предмета "Основы здоровья". Этот предмет был трансформирован из предмета «Основы безопасности жизнедеятельности». На изучение вопросов здоровья, безопасности и физической культуры отводится 20 часов в неделю (Захист Вітчизни 10-11 класи.). В соответствии с Государственным стандартом базового и полного среднего образования, утвержденном в 2011 году, в старшей школе ученики должны изучать основы здоровья, физическую культуру и защиту Отечества. Защита отечества предполагает изучение основ общей военной подготовки и прикладной физической подготовки, основ медицинской подготовки и основ гражданской защиты (Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти 2011). Детальный анализ действующей системы обучения по вопросам безопасности и здоровья, а также результаты анкетирования бывших школьников показали существенные недостатки в подготовке учеников.

Сложная ситуация наблюдается в высшей школе. После отмены совместного приказа Министерства образования и науки Украины, Министерства Украины по вопросам чрезвычайных ситуаций и по делам защиты населения от последствий Чернобыльской катастрофы и Государственного комитета Украины по промышленной безопасности, охране труда и горного надзора № 969/922/216 от 21.10.2010 (Спільний наказ №969/922/216 2010) правовые основы преподавания дисциплин «Безопасность жизнедеятельности», «Основы охраны труда», «Гражданская защита» и «Охрана труда в отрасли» потеряли управленческую основу Министерства образования и науки Украины. А после принятия и имплементации нового Закона «О высшем образовании» изменившем, кроме прочего, количественные показатели кредита обучения с 36 часов на 30 часов в высших учебных заведениях Украины организация и управление обучением вопросам безопасности решается, исходя из личного понимания этого вопроса руководством высших учебных заведений, деканов и личных взаимоотношений руководителей профильных кафедр или преподавателей дисциплин по безопасности. Следует констатировать, что в период действия приказа № 969/922/216 новые содержательные модули Отраслевых стандартов высшего образования разработаны не были, а те содержательные модули, которые были разработаны до 2007 года, так и не были внедрены в образовательный процесс (Заплатинський В.М. 2015).

Таким образом, реформированию должна подвергнуться не только система подготовки кадров для гражданской защиты, но и вся система подготовки специалистов и населения по вопросам чрезвычайных ситуаций.

III.БАЗОВАЯ УЧЕБНАЯ ВСЕУКРАИНСКАЯ ПРОГРАММА НОРМАТИВНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ГРАЖДАНСКАЯ ЗАЩИТА»

3.1. Анализ существующих учебных программ по «Гражданской защите»

Учебные программы по гражданской защите, а ранее по гражданской обороне существовали в Советском Союзе давно. В Украине программа дисциплины «гражданская оборона» (В.А. Лук'янчиков, В.В. Мухін, М.М. Яцюк 1995) была существенно переработана в 1995 году после подписания совместного приказа № 182/200 «О преподавании дисциплин «безопасность жизнедеятельности» и «гражданская оборона» (Наказ №182/200 1995). В это время была разработана первая учебная программа по безопасности жизнедеятельности (БЖД) (Програма підготовки студентів вищих навчальних закладів з дисципліни "Безпека життєдіяльності" 1995). Вторая учебная программа по гражданской обороне (Навчальна програма з нормативної дисципліни "Цивільна оборона" 2002) была создана в 2002 году, в соответствии с приказом Министра образования и науки Украины от 06.02.2002 г. № 76

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 76 2002). Третья программа по гражданской защите (Типова навчальна програма нормативної дисципліни "Цивільний захист" 2011) была создана в соответствии с совместным приказом Министерства образования и науки Украины, Министерства Украины по вопросам чрезвычайных ситуаций и по делам защиты населения от последствий Чернобыльской катастрофы и Государственного комитета Украины по промышленной безопасности, охраны труда и горного надзора от 21.10.2010 № 969/922/216 (Спільний наказ №969/922/216 2010). После отмены этого приказа данная типовая программа также потеряла свою актуальность.

3.2. Новая базовая всеукраинская программа по «Гражданской защите» и ее содержание

Предлагаем новую базовую программу нормативной дисциплины «Гражданская защита» для высших учебных заведений Украины для всех специальностей по образовательно-квалификационному уровню «магистр». Программа написана под общей редакцией поч. професора, доц. к.с.-х.н. Заплатинского В.М. Соавторами программы стали ведущие специалисты различных направлений в области безопасности и гражданской защиты не только Украины, но и Европейского Союза. Сейчас программа проходит обсуждение и апробацию в Европе.

Новая базовая всеукраинская программа по гражданской защите написана с учётом требований положений Кодекса гражданской защиты Украины, в частности статей 20, 21, 40 и других. Программа также учитывает положения нового Закона Украины «О высшем образовании» (Закон України Про вищу освіту 2014).

Целью дисциплины «Гражданская защита» является подготовка студентов к практическим действиям по обеспечению безопасности и защиты населения и предприятий в условиях возникновения чрезвычайной ситуации природного или техногенного характера.

Задача обучения студентов по гражданской защите состоит: в формировании у них знаний, умений и навыков, позволяющих на основе изучения опасных факторов чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера, умело проводить работы по защите в чрезвычайных ситуациях, повышению устойчивости предприятий в чрезвычайных ситуациях, разработки проектов защиты населения и территорий в чрезвычайных ситуациях и оказанию первой до медицинской помощи.

Содержание курса «Гражданская защита» содержит 12 тем. А именно:

1. Гражданская защита в современных условиях.
2. Международное гуманитарное право.
3. Гражданская защита Украины.
4. Деятельность субъектов хозяйствования в сфере гражданской защиты.
5. Чрезвычайные ситуации.
6. Оценка обстановки.
7. Управление рисками возникновения и развития чрезвычайных ситуаций.
8. Защита населения.
9. Деятельность предприятия при угрозе или возникновении чрезвычайной ситуации.
10. Устойчивость предприятия в условиях чрезвычайной ситуации.
11. Пожарная безопасность.
12. Проведение спасательных и аварийных работ. Оказания помощи.

Курс содержит вопросы гражданской защиты в современных условиях и вопросы международного гуманитарного права для практического применения в странах, граничащих с регионом. Особенно важно сейчас подробное рассмотрение Женевских конвенций и Дополнительных протоколов к ним, а также статус беженцев.

Основу курса составляют вопросы гражданской защиты в Украине, а именно чрезвычайные ситуации, оценка обстановки, защита населения, оказание до медицинской помощи и проведение спасательных и аварийных работ.

Часть курса составляют вопросы деятельности предприятия при угрозе или возникновении чрезвычайной ситуации и стойкости предприятия в условиях чрезвычайных ситуаций. В этих темах рассматриваются задачи и обязанности субъектов хозяйствования в сфере гражданской защиты, организация гражданской защиты на предприятии, оценка рисков предприятию. Даются разъяснения по созданию объектовых формирований гражданской защиты по формированию необходимой для их функционирования материально-технической базы и обеспечению готовности таких формирований к действиям по назначению, разработке планов локализации и ликвидации последствий аварий. Большое внимание уделяется организации обучения сотрудников и населения.

Особое внимание уделяется вопросам действия предприятия в условиях угрозы или возникновении чрезвычайной ситуации. Здесь рассматриваются основы кризисного менеджмента, эвакуационные мероприятия, организация и планирование эвакуационных мероприятий, особенности эвакуационных мероприятий в случае аварий, катастроф и стихийных бедствий, оповещение об угрозе чрезвычайной ситуации и организация и осуществление при возникновении чрезвычайных ситуаций эвакуационных мероприятий в отношении сотрудников и имущества предприятия. В профессиональном плане студенты должны уметь проводить эвакуацию из помещения, предприятия и территории, а также уметь рассчитывать время эвакуации. Практически должны овладеть навыками организации оказания медицинской помощи пострадавшим, организации временного проживания и обеспечения питанием и предметами первой необходимости пострадавших, организации распределения гуманитарной помощи.

Студенты, а это будущие специалисты должны знать основы пожарной безопасности, средства пожаротушения и пожарной сигнализации, особенности эвакуации людей и материальных ценностей при пожаре и уметь руководить предприятием в условиях пожара, а также знать основы организации спасательных и аварийных работ, организации оказания помощи пострадавшим. Руководить предприятием в условиях чрезвычайных ситуаций и ликвидацией последствий чрезвычайных ситуаций.

Необходимо отметить, что в основе программы лежит инвариантная составляющая. Это знания, а также компетенции, которые могут пригодиться человеку в процессе его повседневной и профессиональной деятельности вне зависимости от отрасли и должности. Вариативная составляющая состоит из трёх компонентов:

- блока общих вопросов гражданской защиты по данной теме, которые расширяют и углубляют вопросы инвариантной части;
- блока профессиональных вопросов гражданской защиты, учитывающих особенности деятельности предприятий определённой отрасли, а также функциональные задачи специалистов первичных должностей, которые, как правило, занимают выпускники высших учебных заведений;
- регионального блока вопросов, которые рассматривают метеорологические, географические, геологические особенности региона, связанные с этим особенности возникновения природных чрезвычайных ситуаций. В региональной тематике рассматриваются этнические, религиозные и т.д. особенности, которые могут повлиять на возникновение социальных чрезвычайных ситуаций. В регионах имеющих государственную границу при изложении тематики следует более детально изучать международное сотрудничество в отрасли гражданской защиты, а также учитывать возможность возникновения чрезвычайных ситуаций за рубежом, действия или последствия которых могут распространиться на данный регион. Региональная тематика должна быть посвящена рассмотрению опасных объектов, объектов

критической инфраструктуры региона и соответственно действий в условиях чрезвычайных ситуаций на этих объектах, в связи с тем, что последствия таких ситуаций имеют большое территориальное распространение.

3.3. Распределение учебного времени на изучение дисциплины «Гражданская защита»

Особенностью новой типовой программы являются гибкие рекомендации по распределению учебного времени, которые указывают минимальное и возможное максимальное время на изучение дисциплины, соответственно, в мирное время и в период угрозы национальной безопасности. В мирное время рекомендуется изучать гражданскую оборону в объёме не менее 1-2 кредитов (30 - 60 часов), оптимальный рекомендуемый объём на изучение данной дисциплины 1,5 кредитов (45 часов). В условиях угрозы национальной безопасности рекомендованный объём составляет от 1,5 до 3 кредитов (45-90 часов, оптимальным следует считать 2 кредита (60 часов).

Рекомендуемое распределение включает абсолютные минимальные и максимальные показатели в часах. В процентном расчете самостоятельная работа по дневной форме занятий составляет около 50 % от общего времени на изучение дисциплины, при заочной форме обучения этот процент возрастает и колеблется в пределах 67-73%. Процент лекционных занятий, соответственно, для дневной и заочной формы обучения находится в пределах 18-30 % и 13-17%, лабораторных и практических занятий в соответствии - 24-31 % и 13-17%.

Не рекомендуется сокращение общего и аудиторного времени предусмотренного данной программой без обоснованных оснований.

Расчет учебного времени по темам и видам аудиторных занятий определяется преподавателем и отражается в учебной и рабочей учебной программе высшего учебного заведения. Расчет проводят с учетом специальности студентов, необходимости времени на усвоение инвариантной тематики, содержания и объема необходимой вариативной тематики, в том числе профессионального и регионального компонента. Содержание и объем вариативной тематики определяется ведущим преподавателем по данной дисциплине в высшем учебном заведении. Объем вариативной тематики в отношении инвариантной существенно отличается по темам и может составлять до 1,5 объема инвариантной тематики для лекционных занятий. На практических занятиях этот показатель может вырасти до 2,5.

Следует отметить, что вариативная тематика не является обязательной, поэтому для отдельных тем ее можно не планировать совсем, обосновывая это решение соответствием круга профессиональных обязанностей будущих специалистов определенной специальности.

В среднем объем вариативной тематики не должен превышать объема инвариантной.

3.4. Сравнение новой базовой всеукраинской программы по «Гражданской защите» с другими программами

Сравнивая предложенную нами базовую всеукраинскую программу по гражданской защите с программами разработанными ранее, можно отметить, что учебная программа 1995 года по гражданской обороне (Програма підготовки студентів вищих навчальних закладів з дисципліни «Безпека життєдіяльності» 1995) была рассчитана на 34 учебных часа, из них 20 отводилось на общую подготовку и 14 на профессиональную. Из 34 часов 32 отводилось на аудиторную работу, и только 2 часа на самостоятельную работу. Для некоторых специальностей времени на самостоятельную работу не выделялось и все 34 часа были аудиторными. Авторы, при разработке этой программы по гражданской обороне, детально подошли к распределению часов в зависимости от специальности (направления подготовки), в результате количество лекций варьируется в пределах 8-16 часов, практических занятий - 8-18 часов, лабораторных занятий 0-14 часов. Подробная детализация тематики изучения и жёсткая регламентация времени на их изучение в программе была необходима в то время и позволяла обеспечить надлежащий уровень обучения студентов. К недостаткам данной

программы следует отнести отсутствие гибкости при рассмотрении профессиональных и региональных вопросов, а также сложность в переработке тематики в связи с изменениями и новшествами в гражданской обороне.

Всеукраинская типовая программа по гражданской обороне, разработанная в 2002 году (Навчальна програма з нормативної дисципліни "Цивільна оборона" 2002) рекомендовала 54 часа на изучение, в том числе 32 часа на общую подготовку и 22 часа на профильную подготовку. Количество аудиторных занятий составляло 36 часов (67 % времени на изучение дисциплины), в том числе: лекций 14 часов (26%); практических занятий 12 часов (22%), лабораторных занятий 10 часов (19%) и самостоятельной работы 18 часов (33%).

Эта программа детально не регламентировала особенности профильной подготовки, и позволяла варьировать тематику и распределение соотношения лекционных, практических и лабораторных занятий в зависимости от конкретной специальности.

Программа по гражданской защите, разработанная в 2011 году, (Типова навчальна програма нормативної дисципліни "Цивільний захист" 2011) по своей структуре несколько напоминает программу 1995 года тем, что содержит отдельные блоки профессиональной тематики для различных профилей подготовки. Рекомендованный в программе объём времени на изучение дисциплины составляет 36 часов, что значительно меньше, чем в программе 2002 года и соответствует программе 1995 года. Этот объём заявлен как минимальный, однако в программе нет ни оптимального, ни максимального объёмов. В программе рекомендуется 30 часов отвести на аудиторную работу, что составляет 83 % общего времени и 6 часов на самостоятельную работу, что соответственно составляет 17 % времени. Структура аудиторной работы: лекций 6 часов (17%), практических 12 часов (33%), лабораторных занятий 12 часов (33%). В этой программе наименьшее по сравнению с другими количество лекций - всего 6 часов против 8-16 час в программе 1995 года и 14 час в программе 2002 года. Время на самостоятельную работу необоснованно сокращено до 6 часов (17%), что противоречит современным тенденциям в образовании.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Одним из приоритетных направлений в области безопасности и гражданской защиты Украины является разработка и утверждение учебных программ по изучению мер безопасности, способов защиты от воздействия опасных факторов, вызванных чрезвычайными ситуациями, по предоставлению до медицинской помощи. Обучение учеников, студентов и детей дошкольного возраста действиям в чрезвычайных ситуациях и правилам пожарной безопасности позволит снизить риски гибели населения в зонах военных конфликтов, в зонах террористических актов и позволит выжить только тем, кто обладает необходимыми навыками. Поэтому высокие требования должны предъявляться не только к учебным программам по гражданской защите, но и научно-педагогическим кадрам высших учебных заведений, которые работают с молодежью в области безопасности и гражданской защиты. Они должны обладать высоким профессионализмом, эрудированностью, креативностью и способностью быстро менять тему, в зависимости от ситуации и обеспечить овладение студентами необходимых знаний и сложных компетенций.

Внедрение новой базовой всеукраинской программы по «Гражданской защите» в учебный процесс позволит подготовить будущих специалистов и руководителей к умению организовывать мониторинг потенциально опасных технических объектов, обосновывать технико-экономические мероприятия по предупреждению и ликвидации аварий и катастроф, проводить работы по защите в чрезвычайных ситуациях. Профессионально проводить анализ техногенного риска, повышению устойчивости предприятий в чрезвычайных ситуациях, разрабатывать проекты защиты населения и территорий в чрезвычайных ситуациях и оказанию первой до медицинской помощи.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2014 році. - Київ, 2015.

ZAPLATYNSKYI V. Analysis of the dynamics of fatal accidents in Ukraine as an indicator of the level of threat. *Polityka bezpieczenstwa w warynkach integracij europejskiej. Bezpieczenstwo, globalizacja - zarys problematyki.* Zbior prac naukowych. Redakcia naukova Milan Labuzik, Pavel Dziekanski, Antonii Olak. - Wyzsza szkola biznesu I przedsiebiorczosci v Ostrowec u Swietokrzyskim. Ostrowec Swietokrzyski, 2013. s. 134-148. ISBN 978-83-936652-1-1

ZAPLATYNSKYI V., URYADNIKOVA I. Analysis and directions of development of the Ukrainian system of education of extraordinary situations. // *Sbornik clanku 4. mezinárodní konference „Zvládání extrémních situací"* 21. - 25. 11. 2011. - Praha: CASRI, 2011. CD. (– S 129 Annotation) ISBN 978-80-905084-0-8

Государственная служба Украины по чрезвычайным ситуациям. //Электронный ресурс: http://mns.gov.ua/

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF

Державний стандарт початкової загальної освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. N 462. Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF

ДИЧКІВСЬКА І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2-ге вид., допов. Київ, Академвидав. - 2012. - 352 с.

Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. - С. 12-28

Закон України Про вищу освіту //Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004.

Заплатинський В.М. Створення ефективної системи освіти з питань безпеки в надзвичайних ситуаціях.// Праці міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми моделювання ризиків і загроз виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах критичної інфраструктури» [Електронний ресурс] / Український науково-дослідний інститут цивільного захисту. - Версія 1.0. - Електрон. текстові дані (100 файлів: 10000000 байт). - К.: ТОВ «Інститут математичного моделювання «Фраксім»», 2015. - С. 171-181. - 1 електрон. опт. диск (CD-R). ISBN 978-966-7792-08-4.

Захист Вітчизни 10-11 класи. Навчальна програма (рівень стандарту, профільний рівень) http://mon.gov.ua/images/education/average/prog12/zahist_st_pr.doc

Инновации в образовании. Доступно в Интернете: http://kak-bog.ru/innovacii-v-obrazovanii#ixzz3mxB8gXuh

Кодекс Цивільного Захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458). Із змінами, внесеними згідно із Законами № 224-VII від 14.05.2013, ВВР, 2014, № 11, ст.132; № 353-VII від 20.06.2013, ВВР, 2014, № 13, ст.221; № 1166-VII від 27.03.2014, ВВР, 2014, № 20-21, ст.745; № 76-VIII від 28.12.2014, ВВР, 2015, № 6, ст.40; № 124-VIII від 15.01.2015, ВВР, 2015, № 14, ст.96. Електронний ресурс: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17

Навчальна програма з нормативної дисципліни "Цивільна оборона" для студентів ВНЗ освітніх рівнів "неповна вища освіта" та "базова вища освіта" всіх спеціальностей. // Укладачі: Заплатинський В.М., Мухін В.В., Стеблюк М.І., Запорожець О.І., Осипенко С.І., Применко В.І., Сидоренко В.В., Сусло С.Т. - К.: МОНУ, 2002, - 12 с.

Наказ Міністерства освіти та науки, молоді та спорту України № 572 від 10.06.2011 "Про Типові навчальні плани початкової школи". Internet: http://mon.gov.ua/images/files/doshkilna-cerednya/serednya/navchalni-plany/nmo-572.doc

Наказ Міністра освіти України та Начальника Штабу - Заступника Начальника цивільної оборони України від 20 червня 1995 р. №182/200 "Про викладання дисциплін "Безпека життєдіяльності" та "Цивільна оборона"". // Збірник директивних документів з питань викладання нормативних дисциплін "Безпека життєдіяльності", "Основи охорони праці", "Охорона праці в галузі", "Цивільна оборона" у вищому навчальному закладі. - К.: Основа, 2003. - С. 87.

Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2014 році. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Український науково-дослідний інститут цивільного захисту ДСНС України. - Київ, 2015. - 365 с.

ПОЛЯКОВ С.Д. Педагогическая инноватика: от идеи до практики. - М.: Педагогический поиск, 2007. - 167 с

Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444 Электронный ресурс. Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF/paran9#n9

Програма підготовки студентів вищих навчальних закладів з дисципліни "Безпека життєдіяльності" / Укл. В.А. Лук'янчиков, В.В. Мухін, М.М. Яцюк та ін.— К., ІСДО, Ч. І. - 1995. - С. 1–17.

Розподіл видатків Державної служби України з надзвичайних ситуацій на 2015 рік.// Електронний ресурс: http://www.mns.gov.ua/files/2015/1/13/rozpodil_DSNS_2015.pdf

Розподіл видатків Державної служби України з надзвичайних ситуацій на 2014 рік.// Електронний ресурс: http://www.mns.gov.ua/files/2014/8/8/rozpodil_DSNS_2014_3.xls.pdf

Спільний наказ Міністра освіти і науки України, т.в.о. Міністра України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Голови Держаного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду № 969 /922/216 від 21.10.2010 р. " Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України". // Типові навчальні програми нормативних дисциплін "Безпека життєдіяльності", Основи охорони праці", "Охорона праці в галузі", "Цивільний захист". - К.: МОНСМ України, 2011. - С. 7-22.

Типова навчальна програма нормативної дисципліни "Цивільний захист" для вищих навчальних закладів.// Типові навчальні програми нормативних дисциплін "Безпека життєдіяльності", Основи охорони праці", "Охорона праці в галузі", "Цивільний захист". Укладачі: Запорожець О.І., Садковий В.П., Михайлюк В.О., Осипенко С.І., Войтенко В.В., Гончарук В.Є., Дашковська О.В., Дивак В.В., Заплатинський В.М., Миронець С.М., Применко В.І., Русаловский А.В., Селіванов С.Є., Т., Яремко З.М. .– К.: МОНСМ України, 2011. С. 50-72

ШКАРАБУРА М., КУЦЕНКО М. До питання реформування системи підготовки кадрів для служби цивільного захисту України. //Пожежна та техногенна безпека. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. № 8, 2015, - С. 10-11.

ADRESA

Inga URIADNIKOVA associate professor, CSc.
Senior Researcher of Ukrainian Research Institute of Civil Protection
st. Milyutenko 17, fl. 67, s. Kiev, 02156, Ukrainian
Tel.: (+38096)-557-18-70, ingavictory@gmail.com

WPŁYW SPECYFIKI I CHARAKTERU DANEJ GMINY JAKO DETERMINANTA POZIOMU BEZPIECZEŃSTWA I WYSTĘPUJĄCYCH ZAGROŻEŃ

Tomasz WAŁEK

AWF w Krakowie

Streszczenie: *Publikacja została poświęcona wpływowi specyfiki i charakteru danej gminy na determinanta poziomu bezpieczeństwa i występujących zagrożeń. W artykule scharakteryzowano podstawowe pojęcia dotyczące bezpieczeństwa społeczności lokalnych oraz analizy i oceny: specyfiki i charakteru danej gminy. W drugiej części w oparciu o przykładową gminę: Krynica–Zdrój omówiono znaczenie specyfiki i charakteru gminy oraz ich oddziaływanie na poziom bezpieczeństwa i możliwość wystąpienia potencjalnych zagrożeń. Przeprowadzono analizę, a jej efektem końcowym jest opracowanie mapy ryzyka dla gminy Krynica-Zdrój. Podsumowanie artykułu stanowią wnioski i spostrzeżenia dotyczące determinantów i ich wpływu na system bezpieczeństwa lokalnego.*

Kluczowe słowa: *Bezpieczeństwo, zarządzanie, gmina, zagrożenia, społeczność lokalna.*

Abstract: *The publication was devoted to the influence of the specificity and nature of the commune determinant of the level of security and existing threats. The article describes the basic concepts concerning the safety of local communities and the analysis and evaluation: the specificity and nature of the municipality. In the second part, based on a sample municipality of Krynica-Zdroj we discuss the importance of specificity and nature of the municipalities and their impact on safety and the possibility of potential threats. The analysis and the end result is the development of risk maps for the municipality of Krynica-Zdroj. Summary of the article are the conclusions and observations on the determinants and their impact on local security system.*

Key words: *Security, management, municipality, threats, local community.*

WSTĘP

Bezpieczeństwo należy do podstawowych potrzeb i najcenniejszych wartości każdej osoby, społeczności i całego państwa. To bezpieczeństwo i rozwój są podstawowymi wymiarami istnienia jednostek i całych społeczności, co oznacza, że można je zmierzyć i porównać. Wśród procesów towarzyszących nam w dniu codziennym w wymiarze osobowym jak i społecznym funkcjonowania organizacji - problematyka bezpieczeństwa zyskuje coraz większe znaczenie. To właśnie potrzeba bezpieczeństwa odczuwana przez człowieka jest świadomym dążeniem do jego zaspokojenia. Bezpieczeństwo państwa i każdej społeczności a nawet każdej osoby jest bardzo ważne i istotne, to bezpieczeństwo i rozwój są podstawowymi wymiarami istnienia jednostek i całych społeczności, w tym społeczności zorganizowanych w państwa lub organizacje międzynarodowe.

Podczas próby stworzenia systemu gwarantującego wysoki poziom bezpieczeństwa na poziomie globalnym i narodowym należy zwrócić uwagę, iż najważniejszym celem funkcjonowania władzy na szczeblu rządowym, jak i samorządowym, jest zagwarantowanie ludności cywilnej akceptowalnego poziomu bezpieczeństwa i spokojnego rozwoju. Zatem zadaniem systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa jest zapewnienie bezkonfliktowego rozwoju społeczeństwa poprzez utrzymanie zdolności do reagowania (odpowiednio do zaistniałej sytuacji w przypadku zagrożeń porządku publicznego, wystąpienia klęski, katastrofy, zagrożeń porządku konstytucyjnego i każdego innego zdarzenia powodującego lub mogącego spowodować sytuację kryzysową w drodze zorganizowanych i zespolonych działań (tak w układzie funkcjonalnym, jak i terytorialnym, wszystkich szczebli władzy i społeczności lokalnych). Bardzo istotne również jest zarządzanie ryzykiem, to znaczy identyfikację, pomiar i planowanie, podejmowanie decyzji, organizowanie i kontrolowanie ryzyka w celach ochrony przed zagrożeniami.

W związku powyższym, w celu zapewnienia wysokiego poziomu i poczucia bezpieczeństwa, przy tworzeniu „idealnego" modelu systemu zarządzania bezpieczeństwem na poziomie lokalnym, niezbędnym wydaje się przeprowadzenie kompleksowej analizy czynników determinujących poziom bezpieczeństwa i potencjalnych zagrożeń - mogących wystąpić na danym terytorium ze względu na jego specyfikę i uwarunkowania.

1. BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ

Zapewnienie poziomu bezpieczeństwa obywatelom jest konstytucyjnym obowiązkiem Państwa, które dla jego celu powinno posiadać odpowiednie struktury i procedury. System bezpieczeństwa w Polsce ukształtowany został przepisami Konstytucji i ustaw, które określają strukturę tego systemu na poziomie rządowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej stanowi, że Rzeczypospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli[1] co oznacza, że takie samo znaczenie bezpieczeństwa zostało nadane dla wszystkich elementów struktury poziomu państwa, województwa, powiatu, gminy, osiedla, obywatela. Społeczność lokalną tworzą ludzie mieszkający na tym samym, niewielkim terytorium, powiązani warunkami życia i kulturą. Górną granicą wielkości społeczeństwa lokalnego jest w Polskich warunkach gmina jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego obejmująca ogół mieszkańców[2]. Gmina może tworzyć jednostki pomocnicze: sołectwa oraz dzielnice, osiedla i inne jednostki pomocnicze[3]. Społeczność lokalna to: zbiorowość zamieszkująca wspólne terytorium, relatywnie samowystarczalna, oparta na trwałym systemie więzi i interakcji społecznych, charakteryzująca się mocnym poczuciem przynależności jednostek do grupy i identyfikacji jednostek z gminą[4].

Dolną granicą społeczności lokalnej są różne grupy społeczne na terenie gminy charakteryzujące się daną specyfiką[5]. Analiza problemów społeczności lokalnych i ich podmiotowości oraz aktywności obywatelskiej mieszkańców małych i średnich miast jest szczególnie uzasadniona w Polsce i innych krajach Europy Środkowo- Wschodniej, gdzie wciąż jeszcze trwają, chociaż są już dalece zaawansowane, etapy procesów reorganizacji państw związanych ze społeczno-politycznymi zmianami systemowymi, a także kontynuowane są procesy reorganizacji życia narodów związane z tworzeniem społeczeństw obywatelskich. Zwiększanie poziomu bezpieczeństwa podmiotu, zarówno dziedzinowego jak i ogólnego, związane jest oczywiście z ponoszeniem określonych kosztów. Naturalnym dążeniem jest uzyskanie maksymalnego (lub pożądanego) poziomu bezpieczeństwa przy minimalnych kosztach. Ponadto każdy przedmiot i podmiot bezpieczeństwa oraz jego otoczenie rozwijają się i zmieniają się w czasie; a czasowy interwał powstania i trwania zmian może być różny. Pojęcie bezpieczeństwa może być używane w relacji do systemów, zjawisk, procesów lub jednostek które: nie są źródłem zagrożenia dla siebie nawzajem oraz dla swojego środowiska, są w stanie umożliwiającym stały rozwój, posiadają zdolność eliminacji i minimalizowania ryzyka, są zdolne do natychmiastowej reakcji oraz reagują na zmianę równowagi pomiędzy zagrożeniem a odpornością systemu[6].

Z powyższych rozważań wynika możliwość zarządzania bezpieczeństwem podmiotu, zarówno dziedzinowym jak i ogólnym. Musi ono jednakże być poprzedzone szczegółową identyfikacją: zagrożeń bezpieczeństwa dziedzinowego i ich korelacji wzajemnych, możliwości zmniejszania prawdopodobieństwa ich wystąpienia, łagodzenia ich przebiegu po uaktywnieniu oraz usuwania

[1] Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. nr 78, poz. 483).
[2] Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie terytorialnym*. (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95).
[3] Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym.* (Dz. U. z 2013 r. Nr 0, poz. 594, z późn. zm.)
[4] KORCZ A.: *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczpospolitej Polskiej*, Warszawa 2002, s. 65
[5] KORZENIOWSKI L.: *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa: DIFIN, s. 78.
[6] HOFREITER L.: *Wstęp do studiów bezpieczeństwa*. Kraków: KSW, 2013, s. 45

skutków[7]. Uzyskana wiedza pozwoli na opracowanie procedur zarządzania bezpieczeństwem podmiotu oraz oprogramowania komputerowego wspomagania i optymalizacji jego procesów informacyjno - decyzyjnych. Zatem zadaniem systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa jest zapewnienie bezkonfliktowego rozwoju społeczeństwa poprzez utrzymanie zdolności do reagowania (odpowiednio do zaistniałej sytuacji w przypadku zagrożeń porządku publicznego, wystąpienia klęski, katastrofy, zagrożeń porządku konstytucyjnego i każdego innego zdarzenia powodującego lub mogącego spowodować sytuację kryzysową w drodze zorganizowanych i zespolonych działań (tak w układzie funkcjonalnym, jak i terytorialnym, wszystkich szczebli władzy i społeczności lokalnych). System bezpieczeństwa danego podmiotu powinien być dostosowany do jego potencjalnych zagrożeń oraz pożądanego poziomu bezpieczeństwa, jaki musi być mu zapewniony. Zatem ilość i jakość sił i środków, niezbędnych do zapewnienia danemu podmiotowi pożądanego poziomu bezpieczeństwa, ich organizacja oraz sposób prowadzenia działań, po wyzwoleniu zagrożenia (zajściu zdarzenia), zależy od jego rodzaju i skali oraz prognozy możliwości wystąpienia również zagrożeń innych rodzajów[8]. Nie zawsze państwo i człowiek są w stanie poradzić sobie z zagrożeniami - stąd bardzo często społeczności lokalne tworzą własny systemy bezpieczeństwa.

2. ANALIZA I OCENA SPECYFIKI I CHARAKTERU DANEJ GMINY

Analiza występujących zagrożeń jest podstawą planowania działań profilaktycznych, pozwala zdefiniować obszary (dziedziny), które wiążą się z największym ryzykiem występowania klęsk żywiołowych i awarii technicznych. Szczegółowa ocena z jasno wyartykułowanymi wnioskami może być podstawą tworzenia programów poprawy bezpieczeństwa i systemu zarządzania bezpieczeństwem. Zagrożenia z jakimi mamy do czynienia we współczesnym świecie charakteryzują się dużą dynamiką. Oznacza to, że muszą być systematycznie monitorowanie i analizowane.

Ocena zagrożeń oraz szacowanie ryzyka związanego z bezpieczeństwem lokalnym i porządkiem publicznym, powinno być oparte na określeniu:

1) Dotychczasowych zagrożeń dla bezpieczeństwa i porządku publicznego,
2) Relacji zachodzących pomiędzy poszczególnymi zagrożeniami,
3) Hierarchii występujących zagrożeń,
4) Charakterystyki danego otoczenia społeczności lokalnej,
5) Podmiotów mających wpływ na zapobieganie i niwelowanie zagrożeń,
6) Formy i metody, - które mogą przeciwdziałać zagrożeniom,
7) Szacunkowe koszty ograniczenia występowania zagrożeń.

Ocena zagrożeń jak i również szacowanie ryzyka dotyczącego bezpieczeństwa lokalnego i porządku publicznego - można dokonać za pomocą procesu składającego się z: wieloaspektowego gromadzenia informacji, analizy silnych i słabych stron jak i szans i zagrożeń (analiza SWOT), analizy wpływu otoczenia na badaną społeczność (analiza otoczenia - PEST), identyfikacji przyczyn występujących zagrożeń dla społeczności lokalnych oraz prognozowanie i szacowanie prawdopodobieństwa wystąpienia danego zagrożenia i jego skali. Podstawą podejmowania wszelkich efektywnych działań w sferze bezpieczeństwa jest dokonanie rzetelnej analizy mającej na celu identyfikację występujących zagrożeń oraz istniejących oczekiwań społecznych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa. Mając na względzie powyższe, analizy dot. specyfiki i charakteru danej gminy, należy opracowywać nie tylko w oparciu o dane statystyczne, ale również w dużej mierze na:

[7] PORADA V.: *Teoretický rozbor policejní informace, situace a identifi kace policejní činnosti,* „Bezpečnostní teorie a praxe", Sbornik Policejní akademie ČR, Praha 2003, s. 12
[8] ŠIMÁK L.: *Krízový manažment vo verejnej správe*, Žilinská univerzita, Žilina 2001, s. 34

- informacjach pochodzących od społeczności lokalnych, w tym pozyskiwanych podczas przeprowadzania badań ankietowych,
- informacjach uzyskiwanych za pomocą mediów lokalnych, interaktywnych stron internetowych,
- informacjach przekazywanych podczas spotkań z przedstawicielami samorządów terytorialnych,
- badaniach i sondażach opinii publicznej na szczeblu lokalnym (badania ankietowe),

3. SPECYFIKA I CHARAKTER GMINY KRYNICA-ZDRÓJ ORAZ ICH WPŁYW NA POZIOM BEZPIECZEŃSTWA I POTENCJALNE ZAGROŻENIA

Gmina Krynica-Zdrój położona jest w południowo-wschodniej części województwa małopolskiego, w powiecie nowosądeckim, w części Beskidu Sądeckiego na granicy z Beskidem Niskim w dolinach rzek i potoków - Kryniczanka, Palenica, Czarny Potok, Muszynka, Mostysza, Biała na wysokości 500 - 650 metrów nad poziomem morza - 32 km na południowy wschód od Nowego Sącza. Od strony północnej, zachodniej i wschodniej otaczają gminę pokryte lasami góry (powierzchnia lasów - 55%): Jaworzyna Krynicka (1114 m. npm), Góra parkowa (741 m. npm), Góra Krzyżowa (813 m. npm), Jaworzynka (899 m. npm) i Huzary (865 m. npm). Panuje tu specyficzny mikroklimat charakteryzujący się znaczącymi różnicami temperatury między dniem a nocą, znaczną ilością słonecznych dni i utrzymywaniem się przez długi czas pokrywy śnieżnej.

Gmina zajmuje obszar o powierzchni 14 518 ha (w tym miasto Krynica-Zdrój - około 4 tys. ha). W jej skład wchodzą następujące sołectwa: Berest, Czyrna, Mochnaczka Niżna, Mochnaczka Wyżną, Muszynka, Piorunka, Polany i Tylicz. Siedzibą władz gminy jest Krynica-Zdrój. Większość terenów na obszarze gminy to tereny górskie i pagórkowate co utrudnia dojazdy do rejonów zagrożonych i prowadzenie akcji ratowniczo-gaśniczych.

Granicę południowo-wschodnią gminy stanowi odcinek granicy państwowej Polski i Słowacji. Od wschodu gmina graniczy z gminą Uście Gorlickie (powiat gorlicki), a od północy z gminą Grybów, od zachodu styka się z gminą Piwniczna i graniczy z gminą Łabowa, od południowego zachodu z Muszyną.

Dostępność komunikacyjną gminy zapewnia układ dróg krajowych i wojewódzkich. Ze względu na położenie geograficzne Gmina Krynica-Zdrój jest ważnym węzłem systemy komunikacyjnego w relacji Nowy Sącz - Krynica-Zdrój - Muszynka - Granica Państwa. Przez teren gminy przebiega droga krajowa nr 75 Brzesko - Krynica i droga Tarnów -Grybów - Krzyżówka, która łączy się z ważnym traktem karpackim biegnącym na linii Żywiec - Ustrzyki Dolne. W drogowym transporcie towarowym przewożone są znaczne ilości różnych towarów, w tym także substancji niebezpiecznych co przy złym stanie dróg stwarza duże zagrożenie bezpieczeństwa. Teren gminy pokryty jest gęstą siecią dróg powiatowych i gminnych.

W okresie zimowym występują znaczne oblodzenia dróg, a część z nich czasowo może być nieprzejezdna w okresach dużych opadów śniegu. Duże natężenie ruchu i powyższe element sprawiają, że na drogach występuje duża ilość wypadów drogowych. Pomimo dobrej gęstości dróg, ich przepustowość na kilku odcinkach jest niewystarczająca, co wpływa na ograniczenie dostępności do niektórych obszarów. Dotyczy to w szczególności centrum miasta Krynicy-Zdroju. Ponadto nad obszarem gminy przebiegają dwa krzyżujące się międzynarodowe korytarze lotnicze o szerokości 20 km.

Średnia gęstość zaludnienia wynosi ok. 125 os/km^2 , przy średniej dla woj. małopolskiego - 212 os./km^2 . W samej Krynicy gęstość zaludnienia wynosi 326 osób / km^2 . Ludność w wieku produkcyjnym stanowi około 56 % ogółu populacji gminy, ponad 30 % ludność w wieku przedprodukcyjnym a 14 % ogółu mieszkańców, to osoby w wieku poprodukcyjnym. Na terenie gminy działalność gospodarczą prowadzi 1426 podmiotów, z czego aż 1216 (85%) w samej Krynicy. Najwięcej podmiotów gospodarczych działa w sferze handlu i usług (w tym turystycznych). Prawie 90 % ogółu podmiotów gospodarczych należy do osób fizycznych lub

spółek cywilnych. Do najważniejszych zakładów pracy na terenie gminy należy zaliczyć: Uzdrowisko Krynica-Żegiestów S.A., Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej sp. Z o.o., Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej - Szpital im. Dr Józefa Dietla, a także rozlewnie wód mineralnych.

Miasto i Gmina Krynica-Zdrój, zwana „Perłą polskich uzdrowisk", posiada liczne walory turystyczne i uzdrowiskowe. Powszechnie znane, zarówno w kraju, jak i za granicą, są uwarunkowania klimatyczne tego regionu.

Zagrożenia bezpieczeństwa społeczności lokalnej gminy Krynica-Zdrój ze względu na ich źródło powstawania możemy podzielić na dwie grupy:

- **zagrożenia naturalne -** związane z działaniami sił przyrody, mogące być przyczyną powstania katastrof ;
- **zagrożenia cywilizacyjne -** związane z działalnością człowieka, mogące być przyczyną powstania katastrof i awarii technicznych (niedoskonałość urządzeń technicznych, błąd człowieka) jak i świadoma i celowa działalność człowieka na szkodę innych.

Do zagrożeń naturalnych zaliczamy:

1. **Powodzie**

Charakterystyka: Przez teren gminy przepływa około 30 różnych potoków górskich, które w okresie długotrwałych opadów stwarzają zagrożenia powodziowe. Przez miasto przepływają cztery uregulowane potoki: Kryniczanka, potok Słotwiński, Palenica oraz Czarny Potok. Wszystkie cieki wodne płynące przez teren gminy mają charakter rzek i potoków górskich i w związku z tym wezbrania i powodzie występują dość często, a średnio co 10 lat przybierają rozmiary katastrofalnych powodzi. Żadna z tych rzek nie posiada pełnego i kompleksowego systemu ochrony przeciwpowodziowej. Specyfika terenu powoduje, że przy intensywnych i długotrwałych opadach deszczu z najmniej spodziewanych miejsc schodzi błotna lawina gruntu i kamieni oraz powalonych drzew niszcząc i łamiąc wszystko na swojej drodze.

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Zagrożone powodziami jest około 60 % obszaru gminy. Największe w ostatnich latach powodzie miały miejsce w 1997, 1999, 2002 i 2008. W strefach zagrożonych powodzią znajduje się około 20 hektarów upraw rolnych, 30 km dróg gminnych, 15 km róg rolniczych ponad 40 mostów i kładek oraz kilkanaście obiektów użyteczności publicznej. W całej strefie zagrożenia powodziowego znajduje się ponad 90 budynków mieszkalnych i około 60 zabudowań gospodarczych.

2. **Gwałtowne zjawiska atmosferyczne**

Charakterystyka: Najbardziej prawdopodobnym zagrożeniem gminy to: intensywne i długotrwałe opady atmosferyczne, silne wiatry (wichury), długotrwałe występowanie ekstremalnych temperatur, katastrofalne bądź bardzo duże zaśnieżenia (w miesiącach zimowych) z obfitymi opadami śniegu i połączonych z silnymi wiatrami (huraganami). Deszcze o większym niż normalnie natężeniu to deszcze ulewne i nawalne. W przypadku wystąpienia silnych wiatrów i huraganów istnieje zagrożenie zniszczenia lub uszkodzenia linii energetycznych przebiegających przez obszar gminy. Na terenie gminy specjalnego nadzoru i utrzymania przejezdności wymagają główne magistrale o znaczeniu wojewódzkim (Nowy Sącz - Tylicz - Słowacja) i drogi lokalne.

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Zagrożenia spowodowane występowaniem katastrofalnych opadów atmosferycznych (deszczu, śniegu), silnych wiatrów, huraganów mogą wystąpić na terenie całej gminy. Stanowią one generalnie zagrożenie lokalne. Nie można wykluczyć występowania bardzo wysokich lub bardzo niskich temperatur i utrzymywania się ich w dłuższym okresie zimowym. Zagrożenia te wymagają podjęcia również działań monitorujących i ostrzegawczych przez wszystkie szczeble administracji, służby i straże.

3. **Epidemie, plagi zwierzęce**

Charakterystyka: Istnieje potencjalne ryzyko wystąpienia chorób zakaźnych(wąglik, dżuma, tularemia, bruceloza, ospa prawdziwa, wirusowe gorączki krwotoczne, świńska grupa). Zagrożenie

epidemii związane jest ze zwiększoną częstotliwością wyjazdów ludności do krajów o podwyższonym zagrożeniu epidemiologicznym, bioataku terrorystycznym i zdarzeń katastrofalnych.

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Analiza zagrożeń wynikających z możliwości wystąpienia masowych chorób i szkodników prowadzona jest systematycznie na podstawie lustracji, obserwacji i monitoringu. Gmina nie jest szczególnie zagrożona epidemią i plagami zwierząt.

4. Ruchy tektoniczne.

Charakterystyka: Ruchy tektoniczne są przyczyną 90 % wszystkich trzęsień ziemi. To wstrząsy podziemne orz drgania powierzchni ziemi spowodowane przyczynami naturalnymi. Położenie, budowa i ewolucja geologiczna Polski powodują, że nasz kraj leży zasadniczo poza obszarami sejsmicznymi kuli ziemskiej. Na terenie gminy w 1995 roku wystąpiło lekkie trzęsienie ziemi mające epicentrum w okolicach Góry Parkowej o sile 3,6 st. W skali Richtera.

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Na terenie gminy istnieje małe prawdopodobieństwo wystąpienia silnego trzęsienia ziemi, tym niemniej zdarzało się odczuwać skutki silnych trzęsień (1995), a także mających epicentrum w innych regionach Europy. Zagrożenie to wymaga współdziałania i koordynacji w ramach zaplanowanych działań wszystkich szczebli administracji publicznej powiatu i gminy z użyciem wszelkich możliwych sił i środków.

Do zagrożeń cywilizacyjnych zaliczamy:

1. Pożary

Charakterystyka: Gmina charakteryzuje się specyficzną zabudową. Miasto posiada starą zabudowę drewnianą, łatwopalną, szczególnie w okolicach Deptaku i ulic: Kościuszki, Pułaskiego, Kraszewskiego, Piłsudskiego. Tereny gminne - są to region rolnicze z dużą ilością lasów przez co do budowy obiektów tak mieszkalnych jak i gospodarczych użyto dużych ilości drewna. Na obszarach wiejskich pożarami zagrożone są głownie rejony zwartych kompleksów leśnych, szczególnie w warunkach długotrwałej suszy i przy silnych wiatrach. Lasy stanowią 55 % ogólnej powierzchni gminy. Największe zagrożenie pożarowe występuje w zwartych kompleksach leśnych leżących w Paśmie Jaworzyny Krynickiej i Góry Parkowej. Wykorzystanie wody jako środka gaśniczego jest możliwe tylko na niewielkich obszarach i w ich niskich partiach. Największy zagrożeniem pożarowym - są również stacje paliwowe, na których znajdują się duże ilości paliw płynnych, olejów napędowych, smarów i gazów. Na terenie gminy Krynica-Zdrój zlokalizowane są 3 stacje benzynowe. Dużym problemem mającym bezpośredni wpływ na zagrożenie pożarowe i jego rozmiary jest niedostateczna ilość wody do celów gaśniczych oraz brak możliwości dojazdów zwłaszcza w okresie zimowym.

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Zagrożenie pożarowe w gminie trwa cały rok (zwłaszcza od marca do października) wzmagając się zdecydowanie w okresie letnim.

2. Awarie chemiczne

Charakterystyka: Konsekwencją burzliwego rozwoju przemysłu chemicznego jest pojawienie się toksycznych środków poprzemysłowych (TSP). NA terenie gminy zlokalizowane są trzy stacje benzynowe stwarzające ryzyko zagrożenia niebezpiecznymi substancjami palnymi poprzez powstanie toksycznych produktów spalania tych substancji oraz inne zakłady usługowo-produkcyjne bardzo małych składach substancji niebezpiecznych (m, in. Rozlewnie wód mineralnych, chłodnie, hurtownie, składy). Zagrożenia katastrofą w komunikacji drogowej związane są w dużym stopniu z transportem materiałów szczególnie niebezpiecznych, ropopochodnych i TSP przez obszar gminy. Przewóz odbywa się drogą krajową Nowy Sącz - Krynia-Zdrój - Muszyna. Do najbardziej niebezpiecznych TSP przewożonych przez obszar gminy należą: chlor, amoniak oraz gaz propan-butan. Duże niebezpieczeństwo dla ludności i środowiska stwarza również przewóz przez granicę państwa różnego rodzaju materiałów i substancji niebezpiecznych.

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Zagrożenie awariami chemicznymi w gminie jest małe, największe zagrożenie stanowią stacje benzynowe, gdzie skutki ewentualnego pożaru mogą objąć swym zasięgiem znaczną część gminy oraz tereny sąsiednich gmin. Potencjalnym i najbardziej prawdopodobnym zagrożeniem jest transport substancji toksycznych związany z dostawą surowców do zakładów, w zwłaszcza tranzyt po drogach publicznych.

3. Katastrofy i awarie obiektów budowlanych

Charakterystyka: Na terenie gminy występuje kilka wysokich budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, które mogą stwarzać zagrożenia budowlane. We wszystkich budynkach wielorodzinnych istnieją zagrożenia, kwalifikujące budynki do częściowych remontów. Z uwagi na bliskie usytuowanie zabudowań mieszkalnych w bezpośrednim sąsiedztwie ciągów komunikacyjnych, na terenie gminy może dojść do katastrofy budowlanej, w wyniku wypadku drogowego.

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Na terenie gminy znajduje się kilkanaście obiektów zagrożonych katastrofą budowlaną, z czego 80 % stanowią budynki mieszkalne. Zagrożenia wynikają najczęściej z złego stanu technicznego, konstrukcji i specyfiki usytuowania obiektu. Awarie budowlane na terenie gminy są wiec realne i stanowią generalnie zagrożenie lokalne.

4. Skażenie promieniotwórcze

Charakterystyka: Możliwym zagrożeniem dla gminy może być: konflikt zbrojny z użyciem broni jądrowej, atak terrorystyczny z użyciem materiałów o wzbogaconej aktywności, transport materiałów promieniotwórczych. Polska nie posiada elektrowni jądrowych, ale w odległości do 300 km od granic rozmieszczonych jest 10 elektrowni jądrowych i 30 czynnych reaktorów jądrowych. Największe zagrożenie dla gminy stanowią: Jasne Bohunice (Słowacja, odległość: 150 km.), Temelin (Słowacja, odległość: 230 km.), Mochowce (Czechy, odległość: 300 km.), Paks (Wegry, odległość: 400 km.) oraz Chmielnicki (Ukraina, odległość: 500 km.),

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Najpoważniejsze zagrożenie pod względem radiologicznym dla terenu gminy występuje ze strony elektrowni jądrowej w Jasnych Bohunincach na Słowacji oddalona od granic gminy ok. 150 km. Inne elektrownie znajdują się w dalszej odległości od granic gminy tj. Dukowany i Mochwce w Czechach, Równe na Ukrainie i Paks na Węgrzech.

5. Katastrofy komunikacyjne

Charakterystyka: Uwzględniając infrastrukturę drogową w gminie, nie można wykluczyć zaistnienia katastrof z masowymi stratami ludzkimi. Rosnący z roku na rok gwałtowny wzrost ilości poruszających się po drogach pojazdów, niedostosowanie dróg do obecnych warunków ruchu, brak wyszkolenia kierowców, zły stan techniczny pojazdów, nieostrożność kierowców, brak należytego nadzoru ze strony organów kontrolnych, złe warunki atmosferyczne i lekceważenie przepisów ruchu drogowego powoduje stałe zagrożenie dla bezpieczeństwa społeczności lokalnej gminy Krynica-Zdrój, szczególnie wzdłuż drogi Nowy Sącz - Krynica-Zdrój - Muszyna oraz Grybów - Krzyżówka - Krynica-Zdrój.

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Wszystkie katastrofy komunikacyjne są zagrożeniem lokalnym. Mogą wystąpić praktycznie w każdym regionie gminy. Charakteryzują się poważnymi stratami materialnymi, dużą liczbą ofiar, trudnościami z dojazdem do miejsca zdarzenia. Praktycznie niemożliwe jest bezpośrednie zapobieganie tego typu zdarzeniom.

6. Niepokoje społeczne i zagrożenia porządku publicznego

Charakterystyka: Niezadowolenia powstałe na tle politycznym, społecznym, ekonomicznym i gospodarczym mogą przejawiać się w następujących formach: strajki, demonstracje, pikiety, blokady i okupacja budynków administracji,, użyteczności publicznej, blokady dróg. Na terenie gminy mogą wystąpić dwa rodzaje terroryzmu: terroryzm kryminalny (ze stronny środowiska przestępczego) oraz terroryzm polityczny (związany z legalnie działającymi organizacjami).

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Ocenia się, że na terenie gminy może dojść do zagrożeń porządku publicznego takich jak: nielegalne migracje ludności związane z bliskością

granicy państwowej ze Słowacją, przemyt samochodów i ich nielegalna sprzedaż, w tym również na terenie gminy, przemyt narkotyków i ich nielegalna a sprzedaż na terenie gminy, kradzież dzieł sztuki, szczególnie z kościołów i cerkwi na terytorium gminy oraz przenikanie grup przestępczych, grup terrorystycznych i kryminalnych z innych rejonów i nasilenie na terenie gminy aktów terroru, kradzieży oraz rozbojów.

7. Zagrożenia terrorystyczne

Charakterystyka: Na terenie gminy mogą wystąpić incydentalne przypadki działań terrorystycznych w postaci przekazywania informacji (np. telefon o podłożeniu ładunku wybuchowego) lub rzeczywistego podłożenia materiału wybuchowego w obiektach użyteczności publicznej, zakładach pracy, prywatnych domach czy mieszkaniach. Przewiduje się również użycie broni, gazów obezwładniających i porwań.

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Na terenie gminy istnieje małe prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożenia terrorystycznego. Do najbardziej zagrożonych terroryzmem obiektów na terenie gminy zalicza się: Hala widowiskowo-sportowa, obiekty szczególnie ważne dla mieszkańców gminy (szpital, szkoły podstawowe, budynek Urzędu Miejskiego, środki komunikacji miejskiej - autobusy, zakłady uzdatniania wody oraz oczyszczalnia ścieków).

8. Migracja ludności

Charakterystyka: Na skutek zagrożenia militarnego, naruszenia poczucia bezpieczeństwa i porządku publicznego, prognozowanej możliwości wystąpienia klęski żywiołowej, zagrożenia suwerenności społecznej oraz migracja zarobkowa do sąsiednich państw jest coraz większa i dotyczy około 40 % mieszkańców (dane nieoficjalne).

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Nie ma to wpływu na rozwój społeczności gminy i nie przewiduje się w tym zakresie zagrożenia. Jednak przy odpływie ludności, zorganizować należy wzmożoną ochronę pozostawionego mienia.

9. Zagrożenia bezpieczeństwa imprez masowych

Charakterystyka: Na terenie gminy organizowane są imprezy masowe, które mogą spowodować zakłócenie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Bardzo często imprezy masowe wykorzystywane są przez: pseudokibiców, grupy młodzieży należącej do różnych subkultur wzajemnie się zwalczających, pospolitych przestępców i osoby będące pod wpływem alkoholu lub narkotyków do wszczynania burd, rozbojów i grabieży.

Wnioski oraz ocena ryzyka wystąpienia: Zakłócenie bezpieczeństwa podczas imprezy masowej może mieć już miejsce przed jej rozpoczęciem, w trakcie jej trwania jak i po jej zakończeniu. Miejscem w gminie Krynica-Zdrój w którym zostanie naruszone bezpieczeństwo mogą być: środki komunikacji, lokale gastronomiczne, drogi łączące obiekt z najbliższymi przystankami PKP, PKS, parkingi, itd.

Na podstawie wyżej wymienionych i opisanych zagrożeń, które mogą wystąpić na terenie gminy Krynica-Zdrój - stworzono mapę ryzyka Gminy Krynica-Zdrój (analiza ryzyka).

Tabuľka 1 Mapa ryzyka Gminy Krynica Zdrój (analiza ryzyka) Źródło: Opracowanie własne.

Lp.	Rodzaj zagrożenia	Prawd. wystąpienia w skali (od 1 do 5)	Mapa ryzyka	Skutki	Skala (1-5)
1. Zagrożenia spowodowane siłami natury					
1.	**Powodzie**	5 - bardzo prawdopodobne	**Kryniczanka -** ulice Dietla, Zawodzie, Potok. **Słotwiński -** ulica Słotwińska **Palenica** - ullica Pułaskiego, Leśna **Czarny Potok** - ulica Czarny Potok,	Mienie, Środowisko	3 -Średnie

Lp.	Rodzaj zagrożenia	Prawd. wystąpienia w skali (od 1 do 5)	Mapa ryzyka	Skutki	Skala (1-5)
			Potok Muszynka - droga Tylicz - Muszynka - Granica **Potok Mochnaczka -** miejscowość Mochnaczka Niżna		
2.	**Silne wiatry i gradobicia**	4 - prawdopodobne	Cała gmina	Zdrowie, Mienie, Środowisko	2 - małe
3.	**Upały i susze**	3 - możliwe	Cała gmina	Środowisko	2- małe
4.	**Osuwiska**	4 - prawdopodobne	Krynica-Zdrój, rejon góry Parkowej. Teren całej gminy - zwłaszcza zbocza gór w rejonach: Tylicza.	Mienie, Środowisko	4 - duże
2. Zagrożenia radiacyjne - skażenia promieniotwórcze					
5.	**Własne**	1 - bardzo rzadkie	Brak	Zdrowie, Środowisko	2 - małe
6.	**Z zagranicy**	3 - możliwe	Cała gmina	Zdrowie, Środowisko	3 - średnie
3. Zagrożenia chemiczne					
7.	**Własne**	2 - rzadkie	Brak zakładów wykorzystujących środki chemiczne	Zdrowie, Środowisko	2 - małe
8.	**Od sąsiadów**	3 - możliwe	Droga krajowa 87 i linia kolejowa Tarnów - Muszyna	Zdrowie, Środowisko	3 średnie
4. Zagrożenia biologiczne					
9.	**Epidemie**	3 - możliwe	Cała gmina	Zdrowie	3 - średnie
10.	**Epizoocje**	3 - możliwe	Cała gmina	Środowisko	3 - średnie
5. Awarie					
11.	**Energetyczne**	3 - możliwe	Cała gmina	Mienie	3 - średnie
12.	**Zakłócenia telekomun.**	3 - możliwe	Cała gmina	Mienie	2 - małe
6. Pożary					
13.	**Pożary**	4 - prawdopodobne	Cała gmina, a szczególnie: okolice stacji paliwowych, centrum Krynicy-Zdroju, Tylicz-rynek, kompleksy leśne, itd.	Mienie, Środowisko	3 - średnie
7. Katastrofy komunikacyjne					
14.	**Katastrofy komunik.**	4 - prawdopodobne	Droga krajowa 75 Nowy Sącz - Muszynka, Drogi wojewódzkie 971,981 Polany - Berest - Krynica-	Zdrowie, Mienie	4-poważne

Lp.	Rodzaj zagrożenia	Prawd. wystąpienia w skali (od 1 do 5)	Mapa ryzyka	Skutki	Skala (1-5)
			Zdrój - Muszyna Linia kolejowa Muszyna - Krynica Zdrój		
8. Katastrofy budowlane					
15.	**Katastrofy budowlane**	3 - możliwe	Cała gmina, a w szczególności miasto Krynica-Zdrój	Zdrowie, Mienie	3 - średnie
9. Zagrożenia terrorystyczne, przestępczość, podłożenie ładunku wybuchowego					
16.	**Zagrożenia terroryst.**	2 - rzadkie	Cała gmina, a w szczególności miasto Krynica-Zdrój	Zdrowie, Mienie, Środowisko	4 - duże
10. Niewypały, materiały wybuchowe					
17.	**Niewypały**	3 - możliwe	Cala gmina, a w szczególności rejony kompleksów leśnych	Zdrowie, Mienie	4 - duże
11. Zagrożenia protestami społecznymi - demonstracje i zamieszki					
18.	**Zamieszki, protesty społeczne**	2 - rzadkie	Cała gmina, a w szczególności miasto Krynica-Zdrój	Zdrowie, Mienie	2 - małe

Objaśnienia do tabeli - Mapa ryzyka Gminy Krynica Zdrój (analiza ryzyka):

a) Opis do kolumny nr 3 - Skala - prawdopodobieństwo wystąpienia:
Prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożeń oszacowano w oparciu o doświadczenia historyczne oraz trendy rozwoju gminy Krynica-Zdrój.
1. bardzo rzadkie - może wystąpić tylko w wyjątkowych okolicznościach,
2. rzadkie - istnieje mało realna szansa, powód - by zdarzenie mogło wystąpić,
3. możliwe - może się zdarzyć w określonym czasie. Istnieją udokumentowane, potwierdzające wystąpienia tego typu zagrożenia w przeszłości.
4. prawdopodobne - zdarzenia miały miejsce w przeszłości i są udokumentowane oraz są warunki sprzyjające jego występowaniu.
5. bardzo prawdopodobne - zagrożenia występują regularnie, istnieje wysokie prawdopodobieństwo cyklicznego w rocznych lub rzadszych odstępach czasowych jego występowania.

b) Opis do kolumny nr 6– Skala
Klasyfikacja skutków i ich charakterystyka.
1. Nieistotne - nie ma ofiar śmiertelnych I rannych, praktycznie bez zniszczeń.
2. Małe - mała liczba rannych, lecz bez ofiar śmiertelnych. Występują niewielkie zniszczenia i utrudnienia.
3. Średnie - niezbędna pomoc medyczna. Są ofiary śmiertelne. Społeczność lokalna funkcjonuje z utrudnieniami. Spore straty finansowe.
4. Duże - Znacząca ilość osób hospitalizowanych, są ofiary śmiertelne. Społeczność lokalna funkcjonuje z znaczącymi utrudnieniami. Duże straty finansowe, niezbędna pomoc z zewnątrz.
5. Katastrofalne - Duża liczba poważnie rannych i hospitalizowanych, duża liczba ofiar śmiertelnych. Rozległe zniszczenia w infrastrukturze. Brak możliwości funkcjonowania społeczności lokalnej bez dużej pomocy z zewnątrz.

Przedstawione powyżej rodzaje zagrożeń mogących wystąpić na terenie gminy Krynica-Zdrój są zbiorem otwartym, nie zawsze w pełni i jednoznacznie pozwalającym oddzielić od siebie poszczególne zagrożenia i przyczyny ich powstawania. W rzeczywistości są to zbiory zagrożeń, mogące wzajemnie się wzmacniać (efekt synergii), przenikać lub uzupełniać, np. w przypadku katastrofy kolejowej z udziałem materiałów niebezpiecznych w pobliżu ujęcia wody pitnej, może wystąpić efekt domina - oprócz ofiar ludzkich i strat materialnych (strat bezpośrednio związanych z zajściem zdarzenia) może dojść do skażenia wody pitnej i w konsekwencji przerwania jej dostaw dla ludności.

4. WNIOSKI

Na przykładzie podstawowej jednostki samorządowej w Polsce, jaką jest gmina Krynica-Zdrój podjęto próbę szczegółowej analizy wpływu specyfiki i charakteru danego miejsca na poziom bezpieczeństwa i występujące na danym terenie zagrożenia. Wynikiem całościowym pracy są wnioski dotyczące determinantów warunkujących poziom bezpieczeństwa oraz rodzaje zagrożeń i ich prawdopodobieństwo wystąpienia na danym terytorium. **Determinantami poziomu bezpieczeństwa i występujących zagrożeń na terenie danego terytorium są:**

- **determinanty geograficzne -** klimat, woda, ukształtowanie terenu, zasoby naturalne - zagrożenia: powódź, ekstremalne temperatury, urbanizacja itd.
- **determinanty ekonomiczne -** lokalny budżet, rozwój ekonomiczny lub jego brak, wsparcie finansowe - z budżetu centralnego - zagrożenia: niski lokalny budżet, brak wystarczających środków finansowych na zaplanowane zadania, itp.
- **determinanty polityczne -** zdolność do współpracy dla dobra lokalnego społeczeństwa, stosunek centrum państwowego do aspiracji i potrzeb lokalnych, racjonalność i przewidywalność działań lokalnych układów politycznych, itd.
- **determinanty społeczne -** stopień identyfikacji ze wspólnotą lokalną, poziom napięć i konfliktów, ilość i specyfika grup społecznych, aktywność obywatelska, zasięg patologii społecznych, stopień samoorganizacji, itp.
- **determinanty kulturowe -** tradycje lokalne, stosunek do kultur mniejszościowych, poziom tolerancji, kultura polityczna, zakres otwartości na nowe trendy kulturowe, styl życia, nawyki kulturowe, poziom samodyscypliny, itd.

Determinanty znacząco wpływają nie tylko na kształt ale i również na funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa lokalnego. Specyfika danego regionu i występujących w nich poszczególnych determinantów powoduje wystąpienie potencjalnych, zagrożeń mających wpływ na danych region i społeczność lokalną. Dlatego też aby móc prawidłowo rozpoznać determinanty systemu bezpieczeństwa lokalnego - przeprowadzić szczegółową analizę uwarunkowań bezpieczeństwa lokalnego w celu wskazania zagrożeń mających wpływ na dany region i społeczność lokalną. Zbieranie danych dotyczących analizy determinantów systemu bezpieczeństwa lokalnego powinno być oparte na:

- **analizie zagrożeń,**
- **badaniu środowiska -** warunki życiowe, środowiskowe, socjalne, kulturowe, technologiczne, itd.
- **konsultacji -** współpraca służb z organizacjami oraz lokalnym społeczeństwie,
- **identyfikacji pozostałych czynników -** które mogą mieć znaczący wpływ na sytuację, specyfikę systemu bezpieczeństwa w danej społeczności lokalnej.

Efektem końcowym prawidłowo przeprowadzonej analizy determinantów będzie możliwość: wskazania zagrożeń mających wpływ na dany region i społeczność lokalną oraz zaplanowania działań związanych z dążeniem do wysokiego poziomu bezpieczeństwa społeczności lokalnej. Działania te są gwarantem prawidłowego funkcjonowania systemu bezpieczeństwa lokalnego.

ZAKOŃCZENIE

Wśród procesów towarzyszących nam w dniu codziennym w wymiarze osobowym jak i społecznym funkcjonowania organizacji - problematyka bezpieczeństwa zyskuje coraz większe znaczenie. To właśnie potrzeba bezpieczeństwa odczuwana przez człowieka jest świadomym dążeniem do jego zaspokojenia. Pojęcie bezpieczeństwa pomimo różnych określeń stanowi jedną z najważniejszych wartości nie tylko poprzez pojedyncze jednostki, ale i również organizacje jak i całe narody. Coraz częściej pojawiają się pytania jak tworzyć skuteczny i prawidłowy system zarządzania bezpieczeństwem?. W wyniku zachodzących procesów w otoczeniu, koniecznym wydaje się podjęcie rozważań i analiz dotyczących bezpieczeństwa oraz zarządzaniem bezpieczeństwem. Wiedza ta na pewno jest niezbędna do pełnienia wielu różnych funkcji administracyjnych i kierowniczych w życiu społeczno- politycznym i gospodarczym - zwłaszcza w okresie szybko rozwijającej się globalizacji.

Ze względu na znaczący wpływ bezpieczeństwa państwa na jakość życia społeczeństwa, jak i również szybki i dynamiczny rozwój tematyki związanej z bezpieczeństwem należy nie tylko ciągle analizować złożoność i problematykę tego pojęcia, ale i również powinno się podjąć próbę usystematyzowania licznych poglądów i teorii dotyczących bezpieczeństwa. Zdefiniowanie a następnie stworzenie prawidłowego systemu bezpieczeństwa wymusza na nas dążenie do precyzyjnego określenia kategorii bezpieczeństwa oraz poprawnego posługiwania się nimi, a także formułowania perspektyw badawczych, które umożliwią stworzenie systemu bezpieczeństwa opartego na wykładni polskich interesów, celów strategicznych wraz z koncepcją ich osiągania.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

HOFREITER L.: *Wstęp do studiów bezpieczeństwa*. Kraków: KSW, 2013, s. 45

KORCZ A.: *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczpospolitej Polskiej*, Warszawa 2002, s. 65

KORZENIOWSKI L.: *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa: DIFIN, s. 78.

PORADA V.: *Teoretický rozbor policejní informace, situace a identifi kace policejní činnosti,* „Bezpečnostní teorie a praxe", Sbornik Policejní akademie ČR, Praha 2003, s. 12

ŠIMÁK L.: *Krízový manažment vo verejnej správe*, Žilinská univerzita, Žilina 2001, s. 34

Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz. U. nr 78, poz. 483).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie terytorialnym*. (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym.* (Dz. U. z 2013 r. Nr 0, poz. 594, z późn. zm.)

ADRESA

Mgr. Tomasz WAŁEK

Zakład Zarządzania, Wydział Turystyki i Rekreacji, AWF w Krakowie,

al. Jana Pawła II 78 Kraków, Polska,

(+48) 602438448, tomasz.walek@awf.krakow.pl.

USING A CASE-STUDY METHOD IN THE TRAINING OF PROFESSIONALS AND THE PUBLIC OF SECURITY ISSUES

Vasyl ZAPLATYNSKYI

National University of Physical Education and Sport of Ukraine; Academy of Security and Bases of Health

Abstrakt: *V článku je charakterizovane vyuzytie case-study methody ako jednoj z najviac optimálnych metód pre štúdiu bezpečnosti. Je ukázané, ako sa líši ta to metoda od iných podobných metód. Odôvodneno použitie case-study metódy pre prípravu bezpečnostnym otázkam študentov rôznych špecialít a pre prípravu krízových manažérov.*

Kľúčové slová: *case metóda, príprava, bezpečnosť, modelovacie technológie.*

Abstract: *The article characterizes the case-study method. Showing it different from other similar methods. Is proved using case-study method in training students on security issues and crisis managers.*

Key words: *case-study method, training, security, modeling methods.*

ВСТУПЛЕНИЕ

Актуальной задачей подготовки студентов в сфере безопасности является повышение её эффективности. Достичь наивысшего эффекта традиционными методами обучения невозможно в связи со спецификой дисциплин связанных с вопросами безопасности. Освоить некоторые компетенции студенты на обычных лекционных и практических занятиях не могут потому, что невозможно создать те или иные виды опасных ситуаций. Создать подобие опасной ситуации в учебной аудитории не только сложно, но и опасно. Поэтому, необходимо выбрать из арсенала методов обучения те, которые позволят с наибольшей эффективностью сформировать необходимые компетенции. Это в равной степени касается подготовки специалистов в сфере безопасности, в частности кризисных менеджеров и менеджеров безопасности, а также студентов разных специальностей изучающих отдельные вопросы безопасности в рамках дисциплин: «безопасность жизнедеятельности», «основы охраны труда», «охрана труда в отрасли», «гражданская защита».

Целью данной статьи является анализ использования симуляционных технологий при изучении вопросов связанных с безопасностью. Детальная характеристика кейс-метода, как одного из эффективных методистов подготовки студентов по вопросам безопасности. Показать, что применение этого метода при изучении ряда вопросов не имеет достойной альтернативы, а его использование оправдано как с педагогической, так и экономической точки зрения.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИМУЛЯЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Совершенствование образовательного процесса, сегодня, связывают со смещением приоритетов в сторону компетентностного подхода, направленного на формирование универсальных и профессиональных компетенций, что позволяет студентам эффективно использовать усвоенные фундаментальные знания, умения и навыки для решения практических и теоретических задач, возникающих в результате их профессиональной деятельности.

Это вызвано, как утверждает В.Н. Павлов, достаточно высоким уровнем теоретической подготовки в ВУЗе и низким уровнем владения практическими навыками будущей

профессии. Обращая внимание на подготовку медицинских работников Павлов В.Н. отмечает, что выпускник ВУЗа обязан владеть регламентируемым объемом практических навыков и умений [1]. Освоение большинства навыков и умений для многих специальностей, в частности, медицинских, военных, технических, возможно лишь в теоретическом аспекте, что связано с рисками связанными с реальной практикой и с определёнными правовыми и этическими нормами [2].

Переход от информационно-сообщающего обучения к компетентностному требует изменения методов обучения, прежде всего, предполагает применение активных методов обучения, в том числе различных методов основанных на моделировании.

Применение симуляционных технологий в учебном процессе должно быть сбалансировано, ведь данные методы не могут заменить другие методы обучения, потому их оправдано применять для выработки определённых компетенций. Вместе с тем методы моделирования или симуляции должны быть органической частью обучения вопросам безопасности, особенно, для отработки определённых практических навыков и психологической подготовки.

Внедрение симуляционных технологий в учебный процесс требует анализа возможности и целесообразности их применения для тех или иных дисциплин, в частности, связанных с вопросами безопасности. В первую очередь, необходимо из всех дисциплин касающихся вопросов безопасности выделить те, которые формируют компетенции для работы в условиях угрозы наступления или непосредственно в экстремальных ситуациях и дисциплины, которые не связаны с непосредственным риском. Такой же анализ необходимо провести в содержательной части каждой из дисциплин, рассматривая какие компетенции должны быть сформированы у слушателей, а в случае, если компетенции не прописаны, то выделить тематику для изучения которой оправдано или даже необходимо использование симуляционных технологий.

ВИДЫ СИМУЛЯЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Симуляционные технологии или технологии моделирования можно разделить на несколько групп.

1. Живая (реальная) симуляционная технология предполагает выполнение задач в реальных условиях на реальном оборудовании.

2. Компьютерная симуляционная технология предполагает использование компьютерных моделей. Эта технология позволяет моделировать процессы, включая специальную технику, деятельность людей и т.д., создаёт возможности проверки правильности принятия решений или вносимых конструктивных изменений. Позволяет проследить последствия в заданных пространственных и временных пределах. Создаёт впечатление осуществления деятельности в реальных условиях.

Развитие информационных технологий и современных программных решений позволяет реализовать моделирования различных кризисных ситуаций в виртуальной среде. Сегодня, компьютерные системы дают возможность использования комплексного подхода, поддерживают создание различных сценариев, отражающих реальное положение окружающей среды. Компьютерная симуляционная технология может с успехом применятся

[1] ПАВЛОВ В.Н., Симуляционные технологии в формировании профессиональных компетенций. // Медицинское образование и вузовская наука. Симуляторы. - М.: Учебно-методическое объединение по медицинскому и фармацевтическому образованию вузов России. www.movn.ru. 01.02.2013. Электронный ресурс. Режим доступа: http://movn.ru/simulyatory/simulyatsionnye-tekhnologii-v-formirovanii-professionalnykh-kompetentsij.html. ISSN - 2227 - 1759

[2] COOPER J.B., TAQUETI V.R. A brief history of the development of mannequin simulators for clinical education and training // Postgrad Med J. - 2008. - № 84 (997). -P. 563-570.

для решения разнообразных задач от индивидуальных до вопросов международных отношений, в частности, процессов урегулирования кризисов[3].

3. Виртуальная симуляционная технология предполагает использование модели оборудования. Представляет собой специальные модели оборудования или рабочих мест в комплексе с компьютерными системами, что создаёт реальное впечатление работы в реальном времени. Применяется чаще всего для подготовки лётчиков, водителей и т.п.

4. Интерактивная симуляционная технология. В ней используются модели оборудования в комплексе с компьютерными моделями. Данная технология использует специальный протокол (Distributed Interactive Simulation), который позволяет соединить компьютерное моделирование и виртуальную симуляцию в единый комплекс. Это позволяет проводить специальные занятия с группами учащихся выполняющих различные задачи, например, объединить деятельность пилотов, диспетчеров, обслуживающего персонала аэродромов, в том числе в условиях различных опасностей.

Симуляционные технологии возникли и получили наибольшее развитие при подготовке специалистов в тех отраслях, где обучение на реальных объектах или в реальных условиях невозможно, а также в случае, когда ошибки при обучении на реальных объектах могут привести к нежелательным последствиям: травмам, смерти, разрушениям, материальным и финансовым потерям. В первую очередь, симуляционные технологии нашли применение при подготовке военнослужащих, медицинских работников, в авиации и космонавтике, в ядерной энергетике, при подготовке спасателей, то есть в областях, где предполагаются высокие риски или цена ошибки слишком высока[4].

Реальная (живая) симуляционная технология при подготовке специалистов по вопросам безопасности может быть применима для формирования навыков оказания некоторых видов первой помощи, пожаротушения, использования индивидуальных средств защиты и некоторых средств оценки обстановки, в частности оценки радиационной и химической опасности. Однако достичь полного формирования умения по оценке среды пребывания с помощью реальной симуляционной технологии невозможно из-за многочисленности опасностей, с которыми может столкнуться обучаемый в реальной обстановке.

Альтернативой реальной симуляции является компьютерная симуляция. Однако, в связи с существенной стоимостью оборудования, а также программного обеспечения применяемого для симуляционных технологий их целесообразно использовать для формирования только тех умений, которые невозможно сформировать другими способами. В случае достаточной материальной базы применение симуляции можно распространить и на менее ответственные вопросы. Вместе с тем использование компьютерных симуляционных технологий наиболее универсальное средство при подготовке вопросов безопасности жизнедеятельности, в связи с тем, что эта дисциплина по своей первоначальной идеологии даёт общие знания и формирует общие компетенции в сфере безопасности, которые могут быть применены как в производственной, так и непроизводственной (повседневной) деятельности. Эти знания и компетенции должны служить основой с одной стороны для деятельности в повседневных (непроизводственных) условиях, а с другой для приобретения профессиональных компетенций связанных с вопросами безопасности в профессиональной деятельности.

---

[3] KAZANSKY R., MELKOVA M. Information technologoes and their usage in crisis mamegement as a tool increase the quality of educational process. //15 international multidisciplinaryscientific geoconnference. - SGEM-2015. Albena, Bulgaria. 2015, Volume III. - S. 917-924. ISSN 1314-2704

[4] ZAPLATYNSKYI V. Возможности и перспективы использования симуляционных технологий при преподавании курсов связанных с безопасностью человека. // Zbornik vedeckych prac. «Riešenie krízových situácií prostredníctvom simulačných technológií». (elektronická forma - CD) - Akadémia ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši, Simulačné centrum, 2013. - C. 213-220. ISBN: 978-80-8040-481-9

Компьютерная симуляция может с успехом применятся для формирования следующих компетенций и умений:

- обоснованию главных подходов и средств сохранения жизни, здоровья и защиты работников в условиях угрозы и возникновения опасных и чрезвычайных ситуаций;
- обоснованно выбирать известные устройства, системы и методы защиты человека и природной среды от опасностей;
- оценивать устойчивость функционирования объекта ведения хозяйства в условиях чрезвычайных ситуаций и обосновывать мероприятия по её повышению;
- обосновывать и обеспечивать выполнение комплекса работ на объекте по предупреждению возникновения чрезвычайных ситуаций, локализации и ликвидации их последствий;
- идентифицировать опасные факторы природной и техногенной среды и находить пути предупреждения их поражающего действия, используя вероятностные структурно-логические модели;
- оценивать безопасность технологических процессов и оборудования и обосновывать мероприятия по её повышению;
- анализировать механизмы влияния опасностей на человека, определять характер взаимодействия организма человека с опасностями среды существования с учётом специфики механизма токсичного действия опасных веществ, энергетического влияния и комбинируемого действия поражающих факторов.

КЕЙС МЕТОД И ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРИ ПОДГОТОВКЕ ПО ВОПРОСАМ БЕЗОПАСНОСТИ

Очень близкими к симуляционным технологиям являются деловые игры и кейс-метод обучения, которые целесообразно использовать для отработки компетенций по принятию решений в условиях недостаточной информации и дефицита времени.

Кейс метод (case study) (от английского case - случай, ситуация) или метод анализа конкретных учебных ситуаций (известен также под названием «метод казусов») - метод обучения, предназначенный для совершенствования навыков и получения опыта в следующих областях: выявление, отбор и решение проблем; работа с информацией - осмысление значения деталей, описанных в ситуации; анализ и синтез информации и аргументов; работа с предположениями и заключениями; оценка альтернатив; принятие решений; слушание и понимание других людей - навыки групповой работы[5].

Кейс метод относится к неигровым имитационным активным методам обучения. Этот метод основан на активном проблемно-ситуационном анализе и решении конкретных задач - ситуаций.

Метод case-study наиболее широко используется в обучении экономике и бизнесу. О применении кейс метода для изучения вопросов безопасности написано мало. Проведённый анализ показал, что в Украине нет полноценных кейсов для изучения вопросов безопасности.

Считается, что впервые кейс метод был применен в учебном процессе в школе права Гарвардского университета в 1870 году. Внедрение этого метода в Гарвардской школе бизнеса началось в 1920 году. Сегодня существуют две классические школы кейс метода - Гарвардская (американская) и Манчестерская (европейская). Собирает и распространяет кейсы специальная организация, созданная рядом учебных заведений, - European Case Clearing House (ECCH).

[5] ДОЛГОРУКОВ А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения. [Электронный ресурс]: http://www.evolkov.net/case/case.study.html

В настоящее время кейс метод считается одним из самых эффективных способов обучения студентов навыкам решения типичных проблем. В некоторых бизнес школах, например в Гарвардской школе бизнеса почти 90 % учебного времени отводится на обучение с помощью кейс метода.

Использование метода case-study в обучении студентов позволяет повысить познавательный интерес к изучаемым дисциплинам, улучшить понимание взаимосвязи объектов и событий, способствует развитию исследовательских, коммуникативных и творческих навыков принятия решений. Отличительной особенностью кейс метода является создание проблемной ситуации на основе фактов из реальной жизни. Для формирования кейса необходимо по определенным правилам разработать модель конкретной ситуации, произошедшей в реальной жизни и разработать необходимое методическое обеспечение.

Считается, что метод case-study с успехом может применяться для формирования компетенций по дисциплинам, истина в которых плюралистична, т.е. нет однозначного ответа на поставленный вопрос, а есть несколько ответов, которые могут соперничать по степени истинности; задача преподавания при этом сразу отклоняется от классической схемы и ориентирована на получение не единственной, а многих истин и ориентацию в их проблемном поле. Акцент обучения переносится не на овладение готовым знанием, а на его выработку, на сотворчество студента и преподавателя, что является принципиальным отличием кейс метода.

Кейс метод - это метод погружения группы в ситуацию, он представляет собой специфическую разновидность исследовательской аналитической технологии, вместе с тем его можно рассматривать как синергетическую технологию.

Результатом применения кейс метода являются не только получение знаний и формирование навыков профессиональной деятельности, но и развитие системы жизненных ценностей.

Применение метода case-study при подготовке студентов по вопросам безопасности обусловлено:

- необходимостью рассмотреть ситуацию, реальное моделирование которой небезопасно или принципиально невозможно;
- возможностью для студента «почувствовать» себя в определённой ситуации и при этом избежать негативных последствий, которые возникли бы в реальной жизни;
- возможностью моделирования ситуаций, которые могли бы произойти в другом регионе или в будущем.

Перечислить все ситуации, которые могут включаться в кейс методы невозможно. Определённая работа в этом направлении была проведена в рамках большого исследования проведённого содружеством словацких и польских высших учебных заведений [6].

Вероятно, что кейсы для изучения вопросов безопасности будут в определённой степени отличатся от бизнес кейсов. Однако в обоих случаях у рассматриваемой проблемы не будет однозначного конкретного решения, потому, что последствия негативных воздействий многовариантны и часто зависят не только от принимаемых решений, но и от скорости реагирования на те или иные факторы. При обучения с помощью метода case-study каждый студент может предлагать свои пути решения проблемы исходя из имеющихся у него знаний, практического опыта и интуиции, что особенно важно в условиях цейтнота, отсутствия достаточной информации и времени, психологическом давлении ситуации и т.д.

[6] BLAZEK V., KELEMEN M., ANDRASSY V. Vychodiska projektu medzinarodnej vedeckoviskumnej ulohy'metodologia tvorby typovych krizovych scenarov pre prepravu studentov. // Zbornik vedeckych prac. «Riešenie krízových situácií prostredníctvom simulačných technológií». (elektronická forma - CD) - Akadémia ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši, Simulačné centrum, 2013. - C. 15-24. ISBN: 978-80-8040-481-9

Анализ использования кейс метода показал, что уже сегодня его успешно применяют при проработке вопросов связанных с биологическими опасностями. В честности Ягодина А. Ю.[7] ординатор кафедры инфекционных болезней ГОУ ВПО ПГМА им. ак. Е.А. Вагнера Росздрава приводит ряд кейсов используемых ею в обучении.

Кейсы используют как задания при проведении состязаний, в частности Всероссийского кейс-чемпионата по информационной безопасности[8].

Кейс метод применяют не только для обучения но и для отбора специалистов на определённые должности. Целесообразнее всего использовать кейс метод для подбора сотрудников, чья деятельность будет связана с рисками: экономическими, техногенными, экологическими или другими.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Метод case-study имеет множество преимуществ перед традиционными лекциями и практическими занятиями, однако он не может полностью заменить их. Каждый вид обучения имеет свои плюсы и минусы, свои цели и задачи. Кейс метод даёт возможность показать, как на практике применить теоретические знания, полученные на лекциях.

Эффективное использование кейс метода в учебном процессе должно начинаться с экспертной оценки специальностей, учебных дисциплин и их разделов, где применение метода case-study дает гораздо больший эффект чем традиционные технологии обучения. Применение метода case-study должно быть методически правильно обеспечено, а преподаватель должен пройти соответствующую подготовку.

Применение метода case-study в образовательном процессе позволит интенсифицировать его и повысить качество обучения. Особое место этот метод должны занять при подготовке специалистов, чья профессиональная деятельность связана с повышенным риском, а также со значительными негативными последствиями ошибочных решений.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

BLAZEK V., KELEMEN M., ANDRASSY V. Vychodiska projektu medzinarodnej vedeckoviskumnej ulohy'metodologia tvorby typovych krizovych scenarov pre prepravu studentov. // Zbornik vedeckych prac. «Riešenie krízových situácií prostredníctvom simulačných technológií». (elektronická forma - CD) - Akadémia ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši, Simulačné centrum, 2013. - C. 15-24. ISBN: 978-80-8040-481-9

COOPER J.B., TAQUETI V.R. A brief history of the development of mannequin simulators for clinical education and training // Postgrad Med J. - 2008. - № 84 (997). -P. 563—570.

KAZANSKY R., MELKOVA M. Information technologoes and their usage in crisis mamegement as a tool increase the quality of educational process. //15 international multidisciplinaryscientific geoconnference. - SGEM-2015. Albena, Bulgaria. 2015, Volume III. - S. 917-924. ISSN 1314-2704

ZAPLATYNSKYI V. Возможности и перспективы использования симуляционных технологий при преподавании курсов связанных с безопасностью человека. // Zbornik vedeckych prac. «Riešenie krízových situácií prostredníctvom simulačných technológií». (elektronická forma - CD) - Akadémia ozbrojených síl v Liptovskom Mikuláši, Simulačné centrum, 2013. - C. 213-220. ISBN: 978-80-8040-481-9

Всероссийский кейс-чемпионат по информационной безопасности. [Электронный ресурс] http://www.risc.pro/.

ДОЛГОРУКОВ А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения. [Электронный ресурс]: http://www.evolkov.net/case/case.study.html

ПАВЛОВ В.Н., Симуляционные технологии в формировании профессиональных компетенций. // Медицинское образование и вузовская наука. Симуляторы. - М.: Учебно-методическое объединение по медицинскому и фармацевтическому образованию вузов России. www.movn.ru. 01.02.2013. Электронный ресурс. Режим доступа: http://movn.ru/simulyatory/simulyatsionnye-tekhnologii-v-formirovanii-professionalnykh-kompetentsij.html. ISSN - 2227 - 1759

[7] Ягодина А.Ю. Анализ характера виртуального реагирования населения на инфекционную опасность методом кейс-стадис. [Электронный ресурс] // Медицинская психология в России: электрон. науч. журн. 2010. N 4. URL: http:// medpsy.ru

[8] Всероссийский кейс-чемпионат по информационной безопасности. [Электронный ресурс] http://www.risc.pro/

ЯГОДИНА А.Ю. Анализ характера виртуального реагирования населения на инфекционную опасность методом кейс-стадис. [Электронный ресурс] // Медицинская психология в России: электрон. науч. журн. 2010. N 4. URL: http:// medpsy.ru

ADRESA
hon. prof, doc. Vasyl ZAPLATYNSKYI, PhD.
National University of Physical Education and Sport of Ukraine;
Academy of Safety and Bases of Health
st. Milyutenko 17, fl. 67, s. Kiev, 02156, Ukraine.
Phone mobil: +380 972844687. vasyl.zaplatynskyi@gmail.com

ZÁVER

Vývin modernej spoločnosti so všetkými pozitívnymi a negatívnymi dôsledkami a sprievodnými javmi si vyžaduje projektovanie, vytváranie a účinné využívanie adekvátneho ochranného a obranného systému. Je to spôsobené predovšetkým skutočnosťou, že ohrozenia bezpečnosti akéhokoľvek druhu (spoločenské nepokoje, terorizmus, prírodné katastrofy, priemyselné havárie, prípadne medzinárodno-politická nestabilita a zhoršovanie vzťahov so susedmi) majú za následok zhoršovanie životnej úrovne, spoločenských vzťahov aj právneho postavenia obyvateľov a spôsobujú veľké straty v celospoločenskom aj individuálnom meradle.

Vo vyspelých krajinách sú krízový manažment resp. manažment bezpečnostných rizík neoddeliteľnou súčasťou riadenia bezpečnosti na všetkých stupňoch ekonomických, sociálnych, politických, vojenských, vnútro- bezpečnostných, záchranných a ekologických subjektov a štruktúr. Na poskytovanie pomoci v prípade vzniku živelných pohrôm, havárií alebo katastrof a teroristických útokov je potrebné mať vopred pripravené nielen materiálne prostriedky, ale aj vyriešenú organizačnú, kompetenčnú a najmä legislatívnu stránku plánovaných opatrení tak, aby poskytovanie pomoci bolo adekvátne vzniknutej situácii, aby bolo pohotové, rýchle a účinné.

Aktívny prístup ku riešeniu krízových javov si vyžaduje účinnú stratégiu , komplexnú analýzu rizík, permanentné monitorovanie krízových činiteľov a ich analýzu a vytvorenie riadiacich orgánov, síl, prostriedkov a nevyhnutných zdrojov na riešenie krízových javov. Významnú úlohu v tomto procese zohráva práve krízový manažment vo verejnej správe. V tomto zmysle predstavuje verejná správa iniciatívnu a organizátorskú silu, ktorú uplatňuje vo všetkých sférach existencie občianskej spoločnosti. Súčasťou verejnej správy je teda aj celý rad orgánov a jednotlivcov, ktorí plnia priamo, alebo sprostredkovane úlohy krízového manažmentu. Významnú úlohu prevencie vzniku a vývoja krízových javov vo všeobecnosti, ale vo verejnej správe osobitne zohráva tvorba a využívanie krízových scenárov.

Predložený zborník vedeckých prác z medzinárodnej konferencie, je vhodným teoretickým, metodologickým a metodickým výstupom medzinárodnej vedecko-výskumnej úlohy **„Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii PZ, Akadémii OS, VŠBM v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katowiciach“.** Zároveň je dôležitým a mimoriadne podnetným zdrojom poznatkov, ktorý svojím obsahovým bohatstvom a prehľadným spracovaním napomáha ku koncentrovanému sprístupneniu zložitej problematiky tvorby krízových scenárov aj v širšom, celospoločenskom kontexte.

Celková závažnosť, aktuálnosť a spoločenský prínos predkladaného zborníka je zrejmý najmä z pohľadu toho, že je v ňom na medzinárodnej úrovni realizovaná deskripcia analýzy súčasného stavu, problémov a podnetov jednak na tvorbu a využívanie krízových scenárov v systéme prípravy krízových manažérov na vysokých školách bezpečnostného zamerania, ale najmä na identifikáciu a prognózu možnosti ďalšieho využitia krízových scenárov v bezpečnostnej praxi.

Zborník, ktorý je takto predkladaný všetkým odborníkom v oblasti krízového manažmentu, manažmentu bezpečnostných rizík, tvorby krízových scenárov a ďalším záujemcom o túto problematiku, si kladie za cieľ prispieť k hlbšiemu rozpracovaniu teórie práve v tomto segmente. Je možné sa domnievať, že v priebehu konštituovania teórie tvorby krízových scenárov budú postupne niektoré všeobecne platné teoretické axiómy a prístupy teórie, využiteľné v špecifickej podobe aj pre zvládanie rizík spoločenskej sféry a zároveň na základe intenzívneho vedeckého poznávania a teoretického zovšeobecnenia budú postupne definované špecifické, účinné metódy a techniky manažmentu bezpečnostných rizík v tejto oblasti.

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že zborník predstavuje teoreticky a metodicky hodnotný materiál, ktorý je dôstojným výstupom plnenia vyššie uvedenej medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy.

Organizačný výbor konferencie

MENNÝ REGISTER

A

Andorová 61
Andrassy 158

B

Balga 54
Blažek 20
Brvnišťan 76
Buzalka 9

Č

Čeri 83

D

Demčáková 96
Dudor 350
Dworzecki 102

F

Fabián 118
Felcan 123
Filipek 140
Franců 118

G

Görner 150
Grega 158

H

Hofreiter 171

K

Kavan 179
Kellner 261
Keméňová 54
Kešeľ 185
Kolár 118
Korzeniowski 199
Kříha 210

M

Marcinek 61, 123
Martínek 261
Míka 341
Mitáček 224
Moravčíková 229
Müllerová 242
Murdza 253

N

Navrátil 261
Nováková 273

P

Pajpachová 283
Pavlovič 299
Piwowarski 310
Poljakovič 320
Pranevičienė 330

Š

Šimák 341
Šimonová 350
Školník 354

T

Tarcsi 362

U

Urbanek 102
Uriadnikova 371

V

Vácval 242
Vasiliauskienė 330

W

Wałek 382

Z

Zaplatynskyi 394

KRÍZOVÉ SCENÁRE V SYSTÉME PRÍPRAVY KRÍZOVÝCH MANAŽÉROV NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH BEZPEČNOSTNÉHO ZAMERANIA

Z medzinárodnej vedeckej konferencie,
ktorá je súčasťou plnenia integrovanej vedeckovýskumnej úlohy A PZ v Bratislave

Tlač:	Tlačiareň MV SR, Bratislava 2016
Počet strán:	402
Náklad:	CD
Rok vydania:	2016
Vydanie:	prvé
Technická redakcia:	mjr. Ing. Marian SUJA, PhD.
Jazyková úprava:	za obsah publikovaných príspevkov zodpovedajú autori

ISBN 978-80-8054-662-5
EAN 9788080546625